

R. 27460

11802

IN SANCTVM

IESP CHRISTI EVANGELIVM
SECUNDVM MATTHAEVM
COMMENTARIUS.

Authore D. Ioanne Hesselio Louaniensi,
Sacrae Theologie, dum viueret, Regio
Louanij Professore.

Del Colegio de la Longa de M.S. de Granada

LOVANIIL.

Apud Ioannem Bogardum, Sub Biblijs Aureis
Typographiurat. Anno 1572.

R.27460
IN SANCTVM *Se*
IESV CHRISTI EVANGELIVM
SECUNDVM MATTHAEVM
COMMENTARIVS.

*Authore D. Ioanne Hesselio Louaniensi,
Sacrae Theologie, dum viueret, Regio
Louanij Professore.*

Del Colegio de la Longa de I.H.S. de Granada.

LOVANII.

Apud Ioannem Bogardum, Sub Biblijs Aureis
Typograp. Jurat. Anno 1572.

PRIVILEGIVM.

Regiae Maiestatis Privilegio concessum
est Ioanni Bogardo, Bibliopola Iurato,
ut intra sex proximos hosce sequentes annos
imprimat quofuis Ioannus Hessels à Louanio,
Sacra Theologie (dum viueret) in
Academia Louaniensi Professoris libros,
tam eos, qui typis excusis sunt, quam qui post-
modum excudentur, (è quorum numero est
& hic In sanctum Iesu Christi Euangelium
secundum Matthaeum commentarius). Et
simil quoque interdictum est alijs omnibus,
quicunque demum illi sint, ne eos impri-
mant, aut alibi impressos in ditiones Regie
Maiestatis disperabendos importare ten-
tent, sub granibus paenit, quas litera expri-
munt.

Datae Bruxellis, die 12. Decemb.

Subsig. De Witte.
Anno 1567.

REVERENDISSIMO
IN CHRISTO PATRI AC
DOMINO D. GUILBERTO DON-
GNYES TORNACENSI
EPISCOPO.

T librum hunc tuo
nomini dedicare Ant-
istes amplissime, fecit
in primis singularis il-
la animi tui erga paré-
tem nostrum beneuo-
lentia atque propensio,
qua eum nō modō an-
te susceptam dignitatē
istam, sed & posterius
quoque euidentissima dilectionis & amoris testi-
ficatione semper prosequutus es. Quod vel ex eo
intelligi potest, quod cū frater meus istic ante an-
nos aliquot in Collegio Societatis Iesu bonis lite-
ris operam daret, ita adolescentem amplexatus es,
vt eum tibi filium adoptare cuperes, datis hac de re
non semel ad patrem literis. Pro quo tuo erga nos
fauore atq; affectu quātum tibi debeamus, intelli-
gere potius, quam verbis exprimere possum. Quā-
quam enim paternus pudor & verecundia nō pa-
teretur oneri se tibi esse, præsertim cūm hic in

A 2 Atre-

EPISTOLA

Atrebatensi collegio , in quo & ego tunc temporis habitabam, bursam ut vocat, filio suo natus foret, grata nobis tamen esse debet tam prompta & ultronea in parentem nostrum pietas & beneficentia: & si notam ingratitudinis effugere cupimus , non verbis tantum, sed & rebus quoque ipsis , aut certe officio aliquo agnoscenda & contestanda , idque noti modò priuata , sed & publica testificatione; præsertim cum eodem te animo esse intelligam erga studiosos omnes , in eis nimirum tuendis, foudendis , iuuandisque promptissimo . Quod cùm iamdudum facere in votis esset, nec haberem tamen quicquam tam eximia tanti patroni benevolentia munificentiaq; dignum, venit tandem in mētem quod scribit ad sodalem suum quidam huius saeculi sapiens:

*Donarem pateras, grataq; commodis
Censurine meis aera fodalibus,
Donarem tripodas, præmia fortium
Graiorum: neque tu pessima munerum
Ferres, diuite me scilicet artium
Quas aut Parrhasius protulit, aut Scopas
Hic saxo, liquidis ille coloribus
Solers nunc hominum ponere, nunc Deum.
Sed non hec mihi vis, non tibi talum
Res est, aut animus delitiarum egens.
Gaudes carminibus, carmina possumus
Donare, & premium dicere muneris.*

Etenim cùm & ego illarum rerum inops forem, & pietatem doctrinamq; tuam scire non magnopere his delectari; sed sacris potius literis, ac ijs doctrinum virorum scriptis quæ ad religionis nostræ studia, & ad dignitatem hanc qua in Ecclesia Dei præfulges, exornandam propius faciunt, huius gene-

DEDICATORIA.

generis munuscum quoddam præparauit, quod et si meritis tuis , animoque nostro nulla ex parte respondeat , futurum tamen humanitati tuæ non ingratum confido, præsertim ubi & quodnam & quale illud sit probè cognoris . Est autem Commentarius in Beati Matthæi Euangeliū, opus planè recens ac nouum , quodque nunc primum opera nostra in lucem prodit: conscriptum autem à Domino Ioanne Heisselio , summo nimirum illo & incomparabili Academiæ nuper nostræ Theologo, quiem celeberrimæ famæ virum tibi & notissimum & charissimum fuisse non dubito, ut in eo comméndando pluribus apud te verbis opus non sit . Porrò si ab authore commendationem opus meretur, habebit sanè istud longè maximam. Nam et si non ignorem, neq; diffiteri velim, inter studiorum eius initia enatum formatumque id esse, dū videlicet in celebri hic Parcensium monasterio prælectorem ageret, quādo necdum ad perfectam & absolutam illam , quam postea consequutus est, rei Theologicæ cognitionem & doctrinam péruererat: et tamen est nunc viri illius apud omnes gratia, opinio, & existimatio , ut quicquid ab eo profectum sit, nemo non gratissime religiosissimeq; excipiat. Sic olim Xerxis & Apellis tabulas, etiam quæ non haberent eam artis elegantiam quæ pictores illos postea nobilitauit, in magno tamen precio vetustas habuit, non ob aliud , quām quod à tam egregijs artificibus deformata essent. Sic Homeri Batrachomiou machiam magna religione conseruauit posteritas , non tam ob carminis illius eruditioñem , quām quod profectum ab eo viro putaretur, qui summam eruditioñis laudem & commendationem apud omnes obtinebat. Sed quemadmodum tabulae ac poëmatum illud quanquam longè abesseant à reliquorum operum

EPISTOLA

excellentia, non tam procul tamen hinc recesserūt, quin ex talibus initijs quid expectari tandem posset, haud difficultis esset coniectura: ita & opus istud et si non omnino eam habeat eruditionem, quam in posterioribus huius authoris scriptis deprehendere licet, planè tamen eiusmodi est, vt ex eo, tanquam mēsis ex herba, præclara summaq; omnia sperare oporteat. Adeò etiam inter ipsa laborum initia felix sese illud exeruit ingenium. Sed malo de his lectorem iudicare, nolo enim in adornando hoc munere nostro prolixior esse, ne nimia commendatio ingrata fiat, atque adeo in suspicionē veniat. Porrò tametsi parum pudens ac decorum esse videatur, de alieno offerre ac liberalē esse, id tamen obiectare desinet, quisquis nōrit, quād nobis labore molestiaq; constiterit hanc aëditionē instituisse, præsertim authoris autographo destitutis: illud affirmare ausim, authorem minus in scribendo, quam nos in restituendo desudasse. Qua in parte non est mihi sua laude frustrandus D. Iaspar Simonius Tiletanus, pastor Ecclesiae. Contraicensis, qui exemplar nobis suum liberalissimè communicavit, adeoq; ad huius operis excusionem, & vt idem vestræ Reuerendissimæ paternitati, ob plurima tua in se quoque haec tenus collata beneficia, dedicaremus, non parum etiam nos extimulauit, obnoxēque rogauit.

Atq; hanc vnā habes dedicati operis causam: altera est quod summa sit apud bonos doctosq; omnes nominis tui gratia, opinio, atq; authoritas, non tam ob externum splendorem istum, generis dico nobilitatem, stemmatum decus, maiorumq; titulos ac imágines, quād propter insignem in primis eruditionem cum pari pietate, modestia, candore, morumq; suauitate coniunctam, deinde ob singularem in rebus gerendis prudentiam atque indu-

striam

DEDICATORIA

striam: in arduis autem rebus aggrediendis, modestisque perpetiendis fortitudinem Episcopo dignam: in Ecclesia verò gubernanda & administranda curam, studium, sollicitudinem multo maximam, vt summa hæc præsulatus dignitas non solum te ipsa exornet decoreret, verū etiam quod in Onia filio scriptura commendat, plurimū ipsa splendoris & gloriae à virtutibus tuis vicissim accipiat, iamque apud multos non tam ipse ob cathedram quād illa ob insidentis virtutes apud quos in contemptum venerat, magnæ nunc venerationi esse incipiat. Id demum sanè est quod ait Apostolus, ministerium suum honorificare.

Cūm itaque librum hunc exire cuperem quād ornatisimum, nec sufficere illi hoc seculo authoris sui nomen commendatioque videretur: tūm quod vnuis is esset, tūm quod nullius de seipso reciperetur testimonium: sed externum præterea subsidium accersendum foret, id non aliundē mihi commodius quād à celstitudinis tuæ amplitudine, virtutumque splendore petendum esse iudicauit, certissimè persuasus, addita ad Hēsēlij nomen tam gratosi laudatique Præsulis inscriptio-ne, tantum huic operi gratia splendoris & ornamenti accessurum, vt iam hominum oculos & publicum formidare amplius nihil debeat. Hanc ergo alteram ob causam librum hunc ad te mittere visum est: quod vt facere auderemus ipsa nos tua inuitauit exposita omnibus humanitas. Accipies itaque ornatisimè Præsul chartaceum munuscilum, partim quidem gratitudinis ergo, vt nos intelligas tuorum erga nos beneficiorum esse minimè immemores: partim verò vt quod offerimus in tutelam tuam recipere digneris, & communicato nominis tui splendore ac autoritate, gratiam,

Eccle. 50

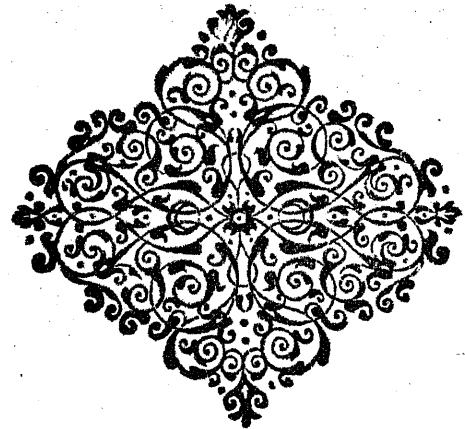
Rom. 1.

DEDICATORIA

gratiam fauoremque ei apud studiosos omnes cōciliares. Quod si abs te impetrare poterimus neque laboris neque consilij huius nostri nos paenitentebit. Quod ut facere digneris etiam atque etiam rogo: incolumem te diuque florentem Ecclesiae suae Dominus Iesus conseruare dignetur. Louanijs, ex secundo Theologorum Collegio.

R. P. V. addic̄tissimus.
Henricus Graianus Louaniensis.

PRAEFA-

PRAEFATIO.

R I V S Q V A M ad explicandum Matthēi Euangelium accingamur, opere pretium fuerit aperire prius, quis eius fuerit ac cæterorū Euagelistarū in scribendo scopus, mens, & cōfiliū: deinde quodnā sit inter eos discriben^{Quis Eu.} ac differētia. Id enim ad rectam eorum intelligentiam haud parum profuerit. Matthæus igitur totο hoc libro suo id agit, vt doceat Iesum Mariæ filiū Christū esse & illū Messiam quem ad humanū gēnus, à peccatis & aeternā morte redimendum, Lex & Prophetæ venturū esse promiserunt. Non fuit autem eius propositum & primarius finis tradere historiam, & res ab eo gestas describere: alioqui enim multo plura referre potuisset, nunc autem ea tantum colligit quæ sufficere existimauit, ad declarandum, quod quæ per Legem ac Prophetas de Christo erant prædicta, ea omnia in Iesu completa essent. Idem est & cæterorum etiam Euangeliistarū argumentum. Hinc Ioannes in libri sui calce. Sunt & alia (inquit) multa quæ fecit Iesus in conspectu discipulorum suorum, quæ nō sunt scripta in libro hoc. Vbi se ostendit minimè conatum esse

1042.21

B

PRAEFATIO

esse factorum Christi historiam contexere: sed institutum suum aperiens, subdit: Hæc autem scripta sunt, vt credatis quia Iesus est Christus filius Dei, & vt credentes vitam habeatis in nomine eius. Id est: tam multa ex Iesu historia vitaq; collegi, vt satis superq; ostenderim, ipsum esse Christum promissum, per quem credentes vitam æternam consequamini. Sic & Lucas in Euágelij sui procēmio ait vi- sum sibi fuisse scribere narrationē rerū, quæ in no- bis cōplete sunt. cōplete inquā, secundum quod erant in lege ac prophetis promissæ, q. d. Propo- situm mihi est ostendere completum esse in Iesu quicquid & Lex & Prophetæ de venturo Messia multo ante prædixerunt. Marcus quoque ita euágelium suū exordit, Initū euágelij Iesu Christi, filij Dei. Cuius hic est sensus, Scribendum hic suscep- pi latum nuntium, quod nimurum promissus ille Christus & Messias Dei filius, fit Iesus de Maria natus, qui venerit ad saluandum genus humanum. Quin & ipse Matthæus, Liber (inquit) generationis Iesu Christi, filij David, filij Abraham. Hoc est. Auditus in lege & Prophetis venturum esse Chri- stū ex Davidis & Abrahæ progenia ad peccatores saluandos: eum ego nunc vobis & natum esse, & in mundo ad salutem hominum conuersatum, atque adeò illum esse, qui Iesus dicitur est & de Maria ge- nitus, in hoc libro meo demonstrabo. Est igitur unus hic Euangelistarum omnium scopus descri- bere Iesu historiā, vt ex ea intelligatur verus esse Messias & Saluator hominum, iam olim in lege & prophetis promissus. Cæterum non esset Iesus saluator, nisi & mediator foret inter Deum & ho- mines, utramq; habens naturam, & humanam & diuinam. Ex harum autem in Christo diuersitate, oritur differentia inter Ioannis & trium cætero- rum Euangelia. Ille enim ita Christi narrat hi- storiam

PRAEFATIO

istoriam, vt diuinitatem eius potissimum commē- det, vnde & ab ea euangeliū suū aufspicatur: In progressu autem sublimiora quæq; perseguitur: de- finit verò in incomprehensibili eiusdem maiestate dicens mundum non posse capere libros, si Chri- sti facta per singula scribantur. Quò factum vide- tur vt nec ascensionis Christi meminerit, eò quod diuinitas Christi cœlo non comprehendatur vt pote vbiique existens. Vide Augustinum de con- sensu euangelistarum lib. 1. cap. 4. & 5. & lib. 4. cap. vltimo. Reliqui verò tres euangelistæ, quanquam diuinitatem etiam Christi commendent: tamen ijs maximè immorantur, quæ pertinent ad declara- randam eius humanitatem: Vnde conuenienter in visione Ezechielis & Ioannis designatur Ioannes ipse per aquilam, tanquam super humana infirmi- tatis nubila volitās & lucena veritatis incommu- tabilis acutissimis atque firmissimis oculis cordis intuens. Reliqui, verò tres, designantur per anima- lia quæ in terra gradiuntur, nec volare in altū pos- sunt, vt pote in ijs. præcipue occupati quæ Christus in carne operatus est, & in explicandis exigendæ mortalis vitæ præceptis, quæ carnem portantibus tradidit. Vnde etiam conuenienter in Ezechielis & Ioannis visione aquila constanter locum quar- tum & inter quatuor animalia postremum obti- net: Reliqua tria stabilem non habet ordinem, sed eorum quodlibet, nunc primum est, nunc secun- dum, nunc tertium quia videlicet diuinitas Chri- sti ad quam postremum admittetur immutabilis est, in humanitate verò Christi fuit mutatio. Por- rò in humana natura Christus rex est & sacerdos: sacerdos quidem ad nos expiādos, rex ad regēdos. In sacerdotio Christi exponendo maximè eminet Lucas vnde & appositè per vitulum sive bouē (qui est sacerdotis victima) designatur. Euangeliū enim

B 2 sium

Ezech. 1.
et 10.

Apoc. 4.

2

P R A E F A T I O

siuum incipit à sacerdote Zacharia, sacerdotio in té-
plo fungente: Mariam cognatam tribui sacerdotali
dicit, atque ita aliquo modo Christum ad sacerdo-
talem stirpem pertinuisse, recenset cantica seu psal-
mos Zacharię, Marię, Simeonis, encomium Eliza-
beth, quo matrem Domini Marię celebravit: psal-
lere autem Domino, sacerdotum est. Refert præte-
rea & hymnum angelicum, Christum oblatū Do-
mino in téplo, & hostias pro eo datas Deo, matré
purgatam sacerdotum ministerio, Annam in tem-
plo perfeuerantem, Christo testimonium perhi-
buisse: Simeonem in templo eum agnouisse, ac pa-
rentibus eius benedixisse, Christum singulis annis
in festo Paschæ ad templum venisse, eum in tem-
plo sedisse sacerdotum doctrinam audiente. Ver-
bum quoque Domini dicit factum super filium sa-
cerdotis, sub principibus sacerdotū Anna & Cai-
pha, latius etiam cæteris explicat sermones Ioani-
nis baptistæ, sciens ad sacerdotes pertinere con-
cionandi officium. Genealogiam Christi recenset,
at non per regalem stirpem: dicit Christum in Sy-
nagogā lectoris functum officio, describit vocatio-
nem sacerdotum nouę legis, pīces captos miracu-
lo, ruptumq; rete: Septuaginta quoque discipulos
ad prædicandū missos dicit. Frequentissimè Chri-
stum describit (quod propriè sacerdotum est) oran-
tē vt ca. 5. Secebat in desertū & orabat, ca. 6. Erat
pernoctans in oratione Dei. cap. 9. Cūm solus esset
orans: & ibidē, Ascēdit in montē vt oraret & ca. 11.
Cū esset in quodā loco orās. ca. 22. dicitur prolixius
orasse vscq; ad sanguinē, & in cruce vbi maximè sa-
cerdotē egit, nō inducit Christū conquerētē quod
sit derelictus, aut quod sitiat, aut cōsolantē matré:
sed oratē pro crucifigētibus se, vt consolantē qué-
dam secum morientem, eumq; peccatorem ac la-
tronem: & quod maximè sacrificantis est, animam
suam

P R A E F A T I O

5
siuam in manus patris offerentem. Idem quoq; præ
cæteris explicat doctrinam Christi, de oratione, vt
patet cap. 11. & 18. tot propositis parabolis: singulari-
ter autem ea prosequitur quæ concernunt dulci-
simum Christi amorem erga conuersionem pec-
catorum vt patet cap. 7. de muliere peccatrice: ca.
9. de non perdendis igne cœlesti Samaritanis: cap.
10. In suauissima parabola Samaritani medentis
vulnerato: cap. 12. dum conqueritur Christus dif-
ferri mortem suam & per consequens ignē S. san-
cti: cap. 13. in historia Galilæorum occisorum à Pi-
lato, & in sequenti fucus parabola: cap. 15. in tribus
dulcisimis parabolis: cap. 18. in historia Publicani,
& Pharisei: cap. 19. in historia Zachæi: cap. 22. in re-
spetione Petri: & 23. in susceptione latronis & ora-
tione pro inimicis. Huc spectat quod Lucas toties
inculcat Christum esse saluatorem hominum, vt
cap. 4. in prophetia Esiae, quæ est maximè peccato-
ribus consolatoria: & cap. 5. virtus Domini erat
ad sanandum eos: & cap. 6. Virtus de illo exibat &
sanabat omnes: cap. 10. in parabola Samaritani: c. 19
Venit filius hominis querere & salvū facere quod
perierat: & ibidem legitur fleuisse super peccatores.
Ponit Lucas ca. 17. Christum ad sacerdotes misisse
decem leprosos: & cap. 16. docet vt Moyses & Pro-
phetæ audiāntur. Ipse præ cæteris latius describit
ultimam cœnam Christi dicens, Christum dixisse
Desiderio desiderauit &c. Docēs etiam vsque ad
finem sc̄culi hoc sacrificium frequentandum, Hoc
facite (inquit) in meam commemorationem. Ipse
inducit Christum Cleopha, & socio eius expla-
nasse Scripturas Moysi, & prophetarum: & aperiisse
Apostolis sensum vt intelligerent scripturas
Moysi, prophetarum, & psalmorum. Explanare au-
tem scripturas, sacerdotis officium est. Cum cæteri
narrent Christum post resurrectionem primo ap-
paruisse

PRAEFATIO

paruisse mulieribus, ipse illis omisssis refert eū ap-
paruisse Simoni Petro summo futuro sacerdoti. Ip-
se dicit Christum eleuatis manibus benedixisse a-
postolos, quod est officiū sacerdotis. Perducit autē
euangeliuſ vſq; ad ascensionē in cœlū, vt ostendat
Christū pro nobis introijſſe in cœlū tanquā in san-
cta ſanctorū, vt vbi tanquā pontifex appareat vul-
tui Dei pro nobis, & interpellat pro nobis, ſicut di-
cit Apoſtolus ad Hebr̄eos. Sicut autē Lucas incep-
pit euangeliū ſuū ab ijs quæ acta ſunt in téplo, à fa-
cerdote veteris teſtaméti, ante Christi coceptiōne, m. b. 9,
ita illud finit his quæ noui teſtamenti ſacerdotes
poſt Christi ascensionem in templo gerunt, dicens
eos ſemper fuſſe in templo, laudantes, & benedicentes
Deū: quæ ſancte ſacerdotalia ſunt: & more Eccle-
ſiaſtico per amen finit euangeliū. Huc etiam ſpe-
cat, quod poſt totum euangeliū ſuū libenter vo-
cat Christum Dominiū. Christus enim ſpecialiter
eft Dominus noster, quia prelio ſanguinis ſuī ſe ſa-
crificando nos ſibi emit. Satis igitur ex hiſ conſtat
Lucam optimè deſignari per vitulum. Sed diſſicile
eft videre, vtrum animal tribuēdum fit Matthæo,
homōne an Leo, propter diuersas hac de re docto-
rum ſententias. Hieron. enim (quem etiam píctores
in hoc ſequuntur) Matthæo tribuit hominē, Mar-
co leonē. Sed Auguſt. lib. 1. de conſenſu euangeliſt.
Matthæo tribuit leonē, Marco hominē, quem ſe-
quitur Venerabilis Beda in proceſio commenta-
riorum in Lucā, & in Apocalypſim. Hanc ſententiā
tanquā probabiliore, nos amplectemur, & reddita
ratione explicabimus. Nā Auguſt. in attributione
iſtorum animalium, conſiderat non tantum exor-
dia quatuor horum euangeliorum: quemadmodū
facit Hieronymus, ſed totum eorum corpus, ac
ſcribentium intentionem, quæ magis ſunt atten-
denda quam nuda librorum initia. Per Leoneni
igitur

proceſio
in Matthæo
Or. 2. zech.
Cap. 6.

PRAEFATIO

igitur deſignatur Christus, quia quemadmodum
Leo fortissimus eft beſtiarum: ita & ipſe potentif-
fimus eft viCTOR, Rex omnium qui nos regit, & ab
hoīte maligno deſendit. Vnde in Apocalypſi, dū
commemoratur regia tribus Christi, & eius vi-
ctoria Leo dicitur: Vicit (ait Ioannes) Leo de cap. 5.
tribu Iuda. Quemadmodum & in Genesi vbi
Deus naſciturus prædictus de tribu regia: Oſten- cap. 49.
damus itaque Marthaū deſcriptione Christum
præcipue ut potentissimum Regem, quo mani-
festum fiat Leonem eſſe illi attribuendum. De-
ſcribit itaque Regiam Christi stirpem, eum ſta-
tim filium Dauidis appellans: & dum Dauidem
(cuius ſedem regalem Christus accepit) in Genea-
logia commemoraſt, notanter nomen Regis ei
adijcit, Dauid autem Rex &c. nec per Nathan qui
Rex non fuit, ſed per Salomonem Genealogiam
concepit. Deinde Genealogiam diſtinguit in tres
theſſeredecades quia regimen, ſive gubernatio po-
puli, ter fuit mutata.
Primo enim fuit ſub iudicibus, Secundo ſub
Regibus, Tertio ſub Ducibus: donec venit Chri-
ſtus, qui fuit Dux, Rex, & Iudex. Ad hæc redi-
dens rationem nominis Iefi: Ipſe (inquit) fal-
uum faciet populum ſuum à peccatis eorum, hoc
enim regimiſt, populum faluum facere. Pro-
ferit etiam prophetam dicentem Christum vo-
candum Emanuel, quod eſt nobiscum Deus.
Decet enim Regem populo ſuo adere, quod
Christus fecit cum factus eſt homo, vt in con-
ſubſtantiali nobis natura, regnaret ſuper nos.
Capite ſecundo deſcribitur natus in diebus Her-
odis Regis, & eidem formidini eſſe. A magis ex
orienti venientibus queritur recens natus Rex
Iudeorum: Ipſe Dux populi Israel recturus po-
pulum à Michæa prædictus, tanquam Rex ado-
ratur,

P R A E F A T I O

ratur,& aurum ei offertur, Regem cœli se demonstrat,nouam stellam in ortu suo apparere faciens, Regem Herodem fugit Joseph: Archelaum Regem timet: ab impio Rege masculi infantes trucidantur. Capite 3. annunciatur à Ioanne Baptista regnum colorum, similiter & à Christo cap. 4. quæ à Luca sunt prætermissa. Cum imperio dicit Christus diabolo, vade Sathanæ , accedunt ad eum Angeli, eisq; tanquam Regi suo ministrant. Cap. 5. describit latissimè beatitudines, quibus ad regnum peruenitur , in prima & ultima beatitudine nomen etiam regni cœlorum exprimens, atq; in hoc capite, ac duobus sequentibus latius cæteris præcepta legislatoris Christi prosequitur , dicens eum cum autoritate dixisse, Ego autem dico vobis: & dum per Hierosolymam peierare prohibet, magni Regis meminit , multaq; de præmijs ac pœnis disputationat . Regis enim est præmium retribuere, ac punire. Cap. 9. exigit à coecis vt confiteantur quod possit eos sanare, à quibus dicitur inuocatus tanquam filius Dauid. Libentissimè autem Matthæus toto passim libro suo, inducit mentionem extremi iudicij, & pœnarum inferni , gaudijs cœlestis & electionis Iudæorum, quæ omnia ad regiam Christi potestatem pertinent , vt supra cap. 4. & tribus sequentibus. Rursus cap. 8. Dico, inquit vobis, quod multi ab oriente & occidente venient &c. Filii autem regni eiscentur in tenebras exteriores , ibi erit fletus & stridor dentium. Cap. 10. Tolerabilius erit terra Sodomorum &c. Et ibidem: Qui perfetterauerit in finem saluus erit: Et rursus , qui potest animam & corpus perdere in gehennam, & infra, mercedem Prophetæ accipiet. Cap. 11. Tyro & Sydoni remissius erit in die iudicij &c. Cap. 12. Reddent de eo rationem in die iudicij. Viri Niniuitæ surgent in iudicio &c. Et cap. 13. insignes duas

par-

P R A E F A T I O

⁵
parolas proponit de Zizanijs, & Sagena missa in mare, ad extreum pertinētes iudicium: vbi meminit separationis iustorum ab impijs, bis meminit camini ignis, & fletus & stridoris dentium, vbi etiam ponit præmium iustorum. Tunc, inquit, iusti fulgebunt sicut sol in regno patris eorum &c. Adducit ad declarationem præmij duas parolas de thesauro abscondito in agro, & de pretiosa Margarita. Rursus cap. 18. Bonum est tibi ad vitam ingredi debilem & claudum &c. vbi etiam adserit insignem parabolam hominis Regis qui ponit rationem cum seruis, & seruum immifericordē tradit tortoribus, &c. Et cap. 19. Illustre præmiū habet eorum, qui sequuntur Christum, quod sedebut in die iudicij tanquam iudices: Cap. 21. Solus parabolam illam narrat de duobus filijs, qua Iudæorum reiectione significatur . Et in sequenti parabola solus habet auferendum ab ijs regnum Dei, &c. Cap. 22. Solus iterum recitat parabolam ad extreum Iudæorum pertinentem, vbi rursus commemorat pœnas inferni, ligatis (inquit) manibus & pedibus &c. ponitq; hanc parabolam sub nomine Regis. Cap. 23. Grauiſimas habet comminationes, identidem inculcans. Vę vobis, & concluditur caput reiectione Iudæorum. Cap. 24. Rursus inculcatur illud, Qui perseuerauerit usque in finem &c. & toto illo capite nihil aliud quam Iudaicum excidium, & futurum iudicium pronuntiat. Cap. 25. duæ sunt insignes parabolæ ad declarandum terrorum extremi iudicij & præmia iustorum , concluditurq; caput diserta ipsius iudicij, æterni in æterno igne supplicij, & vita æternæ descriptione: vbi & Iudeus Regis nomine appellatur. Tunc dicit Rex &c. Cap. 27. Solus ponit horribilē reprobationem Iudæorū, & in sui condemnatione clamasse Iudeos, Sanguis eius super nos. Narrat etiam luben-

P R A E F A T I O

Iubenter Matthæus illa miracula Christi, quæ facta sunt pluribus, & sepiissimè vna narratione multa miracula conglomerat, Regiū enim est multis benefacere, & Rempub. saluare. Sicut cap. 4. circuibat Iesus totā Galilæā, sanans omnē languorem, & omnē infirmitatē in populo &c. & obtulerūt ei oēs male habentes, & c. 8. obtulerunt ei multos dæmonia habentes, & oēs male habentes curauit: Et eodē cap. narrat, duos dæmoniacos curatos à legione dæmoniorū: Cū Marcus & Lucas p̄cipiuū dæmoniacum, tantum ponant. Et ca. 9. Solus ponit duos cœcos illuminatos à Christo, & subdit, circuibat Iesus omnes ciuitates & castella &c. curans omnem languorē &c. Videlis turbas misertus est eis, quia erant vexati, & iacentes sicut oues non habentes pastorem. Et cap. 12. sequuti sunt eum multi, & curauit eos omnes, vbi allegatur prophetia Esaiæ. Et dicitur Christus nuntiaturus gentibus iudicium, & gentes in nomine eius speraturas, & quod ejiciet ad victoriam iudicium, designaturq; clemētia Regis dum dicitur, arundinem quassatā non confinget, sicut & capite superiori vocat ad se omnes laborantes, & oneratos, promittens requiem omniibus volentibus iugum eius tollere, hoc enim planē regium est omnes consugientes ad se refocillare. Capite 14. obtulerunt ei omnes male habentes, & quicunq; tetigerunt fimbriā vestimenti eius &c. Vbi etiā ante narravit, quod Christus aduerso vēto laborantibus subuenit tribuens etiam Petro, vt ambulare posset super mare. Et cap. 15. acceſſerunt, inquit, ad eum turbæ multæ, & curauit eos ibi, & capite 20. Dicit duos cœcos illuminatos à Christo, cum alij vnum tantum ponant. Capite 21. Dicit in templo cœcos & claudos sanatos ab eo. Similiter cap. 28. Dicit Christum multis mulieribus apparuisse: cum alij Euangelistæ Marcus, & Joannes nō memini-

P R A E F A T I O

6

meminerint nisi apparitionis factæ Magdalenz: Inculcat etiam Matthæus apparitionem Christi in Galilæa, prætermissa apparitione facta in Hierusalem, quia apparitio in Galilæa fuit magis frequens. Capite 16. & 18. Solus Matthæus ponit Petro & alijs Apostolis, datam esse potestatem ligandi & soluendi: Quæ potestas planē regia est, quam Ioannes post resurrectionem ponit quia planē diuina est hæc potestas. Promittitque Petro claves regni celorum, id est, regimen Ecclesiæ sicut Ioannes dicit Petro datam esse potestatem regendi, quia regere populum christianum in his que ad religionem spectant, diuinum & regiū est. Promittit insuper quod portæ inferi non præualebunt aduersus Eccleſiam: Regis enim est omnes aduersarios populi sui debellare. Cap. 17. Ostendit Christus se esse filium Regis Regum. Ideoq; se longe magis debere esse exemptum à censu soluendo, quām sunt filii Regum terræ. Capite 20. Ponit præmia operariorum quibus pro beneplacito suo dat paternas familiæ æquale stipendium quamvis inæqualiter laborauerint: Regium enim est hoc, vel illud pro placito suo dare. Solus illud bis habet 8. scilicet & 22. cap. Multi sunt vocati, pauci electi ad declarandam Christi maiestatem. Magnè enim potestatis est vocare & pro tuo arbitratu quois velis eligere: Cap. 21. Recenset prophetiam de Rege māſuetō, quę extat etiam apud Ioannem. Cap. 26. Solus refert Christo adefe posse plusquam 12. legiones angelorum. Ponitur ibi etiam vltio eximientium, & percutientium gladio. Cap. 27. Ponit præceteris Euangelistis Christo arundinem datam esse in dextera tanquam sceptrum regale. Solus etiā ponit terram motā, sepulchra aperta, petras scissas, & munitionē publicę potestatis circa sepulchrum. Ipse solus dicit cum Ioanne Christum emisisse vel

P R A E F A T I O

vel tradidisse spiritum: quod planè significat diuinam potestatem & regiam,cum alij Euangeliſtē Marcus & Lucas,fimpliciter dicant Christum expirasse &c.Cap.28.Solus ponit terribilem terrēmotum,aspectu angeli custodes turbatos,ac inentientes,& corruptos à populi rectoribus,& in fine regnum Christi quaſi describens , data est mihi(inquit)omnis potestas &c. Et sicut in principio euāgelij sui dixit Christum vocatum Emanuelē, quod nobiscū factus sit Deus assumptione humānē naturæ : Ita in fine Euangeliū sui dicit Christum promisisse quod nobiscū erit,tanquam Rex pius & potens vſque ad consummationem ſeculi.

Ideo autem Marthaeus non perducit historiam vſque ad Christi ascensionem,ſicut neque Ioannes quia regnum Christi coelo non concluditur ſed e- què in terris regnat, & in celis. Haec tenus explicauimus quòd à Matthæo Christus deſcribatur , vt Rex noster , liberator , & protector: eotj recte illi Leonis tribuitur effigies . Supereft quartū animal, homo videlicet,Marco nimirū aſignandū : Nō quaſi Matthæus & Lucas non deſcribāt Christum vt hominem : ſed cum id hi tres ex æquo faciant, & Matthæus,quidem ac Lucas aliquid eminentię in humāna natura Christo attribuant,regnum vi- delicet & ſacerdotium , nihil autem peculiare Ma- raus præ Matthæo & Luca , hinc factum est vt ho- mo cefserit Marco, tametí tribus omnibus com- mune animal: Solet enim species, vbi proprium ei deſtit, generis nomē accipere. Quia autē Christus ſecundū humānā naturā, & rex eft, & ſacerdos:hinc appositē Marcus collocatur inter Matthæū & Luca & quāuis plurima habeat cū ſolo Matthæo, multa tamē cū ſolo etiā Luca, docens Christum hominē eſſe ſimul & Regem, & ſacerdotem : neque tamen regnum eius peculiariter commendans , vt mat- theus,

P R A E F A T I O

thæus,neque ſacerdotium vt Lucas. Quod verò cum Matthæo plurima de Christi regno dicat, fa- tis eft manifestum: declaremus ergo quid cū ſolo Luca deſcribat. Et imprimis quidem quod habet cap.1.de homine dæmoniaco in synagoga curato, & de eius doctrinæ admiratione , quaē haud dubiæ eft ſacerdotis:& de euangelizādo alijs ciuitatibus. Toto cap.5.Lucæ quam Matthæo ſimilior eft. Ca- 9.refert cum ſolo Luca, quod prohibuerit cuidam Ioannes ne faceret miracula. Cap.10.In illuminatiōne cœci magis ad Lucā accedit , quam ad Mat- thæum. Cap.12.Refert historiam viduæ quadrantē in templo offerentis. Cap.14.Cum Luca ponit ho- minem portantem lagōenam aquæ , Christumq; à ministris Iudeorū velatum. Denique cap.vlti- mo cum Luca recenſet appariſſe Christum poſt resurrectionem , duobus discipulis euntribus in E- maus,ac deinde in cœlū ascendisse. Ideo autē histo- riā ſuā ad Christi ascensionē vſque perducit quod Christum ſimpliciter deſcribat ſecundum humānam naturam, ſecundum quam exiguo loco in co- lo circumſcribitur. Vt ergo nobis vbi ſit Christus ſecundum humanam naturam , dicit eum corpo- raliter in coelo eſſe in ſumma felicitate, & gloria. Quemadmodum autem euangelium ſuum exor- fufis eft à Ioannis prædicatione,qua ccepit Christus in Iudea innotescere: ita & claudit illud apostolo- rum prædicatione & miraculis , quibus vniuer- ſo orbi paulatim inclaruit. Quod enim Ioannes Iudeis,hoc gentibus fuerunt Apoſtoli . Atque ha- ctenus quidem de animalibus,quod cui tribuendū ſit. Pulchre autem apud Ezechielem quodlibet quatuor animaliū, quatuor habet facies , quia qui- libet euangeliſtarum,quatuor hæc ſcribit de Chri- ſto,quod ſit Deus,homo,rex, & ſacerdos,quamuis ſinguli in vno reliquo eorum declarando magis

ver-

P R A E F A T I O

versentur. Eleganter item ab Ezechiele, & Ioanne, dicuntur omnia in ipsis animalibus plena oculis ante & retro, intus & extra: quia nihil est in euangelij quod non luceat & splendore suo illuminet mundum, vt etiam quae parua putantur & vilia plena sint intelligentia & spiritus sancti fulgeant maiestate. Per oculos enim designatur illustratio spiritus sancti spiritualis intelligentiae, sicut patet Zachariæ 3. & 4. Describuntur etiam hæc animalia alata esse, & pennata, nec cessare à laude Trinitatis, neq; reuerti vñquam dum ambulant: quia per totū orbem volitant, & omnes incessanter ad cōfessionem & laudem excitant Trinitatis, sequentesq; impetum spiritus sancti, semper ad futura faciunt festinare, ne ad omissa semel temporalia reuertamur. Sub quatuor ipsis animalibus dicitur esse manus hominis, quia gratia Christi incarnati subleuat euangelistas, vt per totum orbem discurrant. Plantæ quoq; pedis eorū, dicitur esse quasi planta pedis vituli quia oia eoru in sacerdotio & sacrificio passionis Christi fundantur. Pulchrè etiam aquila inter quatuor supremo loco ponitur: quia Christi diuinitas super omnia semper eminet, quæ ad humanae eius pertinent naturam. Leo & homo dexteræ tenent, quia Christus in gloria sua semper homo erit, semperq; regnabit: Bos autem in finistris constituitur quia per misericordiam suam, quam in cruce, dum sacerdotem ageret sustinuit, nos à peccatis expiavit & postquam aduenierit futurum seculum, & finistra mortalis vitae transferit, neminem amplius per sacerdotium suum ad poenitentiam vocabit, nec à peccatis suis expiabit. Hæc de sanctissima quatuor animalium visione dixisse sufficiat. Nunc Matthæum loquenter audiamus.

COM-

COMMENTARIVS IN EVANGELIVM SECVN- DVM MATTHAEVM, AVTHO- re D.Ioanne Hessilio S. Theologiae Professore.

IN CAPVT PRIMVM.

IBER generationis Iesu Christi filij David filij Abraham. Hebrei frequenter libros quos scribut ab eo nominant, quod in principio tractatur: vt vñfio Esaiæ filij Amos. *Esaie 1.* Hunc morem Mattheus Iudeis scribens scriuat vñcans euangelium suum librum generationis, cum tamen primo capite tantum, agat de generatione Christi. *christus* nomen græcum est quod Hebraicè Messias dicitur, latine autem vñctus: nomen conueniens filio Dei secundum humanam naturam, inquantum fuit vñctus à spiritu sancto præ oib[us] hominibus, vt esset Rex omniū *Psal. 44* electorū Dei & sacerdos, per quē omnes electi expiaréntur. Nā hæc duo hominū genera Reges & Sacerdotes in veteri lege solenniter vngebantur. Ab *Levit. 3.* hoc nomine appellamur Christiani, quasi dicas *3. Reg. 19.* vñcti-

IN MATTHAEI

vñcticij, id est, aliqua parte vñctionis illius qui plenè fuit vñctus seu delibutus spiritus sancto, cōsortes. **Filius David** id est, Ex progenie & posteritate David, secundū quod ei fuit promissum de fructu ventris tui ponā super sedē tuā: de qua promissione Iudæi omnes satis erant edocti. **Filius Abraham**, id est. Qui Christus etiā filius est Abrahæ, cui etiā est promissus, dum dictum est ei: In semine tuo benedicetur omnes gentes s. benedicendæ. Non recte quidam hoc ad Dauidem referunt ut is Abrahæ filius hic dicatur: Id enim nihil ad rem præsentem facit, nec quicquam habet energiæ, vt prius illud, quo Christus etiam Abrahæ promissus insinuatur.

Abraham genuit Iacob. Mirantur interdum quidam hanc Christi genealogiam in missis quibusdā Beatae Virginis euangelij loco recitari propterea quod aliud nihil quam diuersa nomina habeat, nec admodum ad pietatem excitare videatur. Sed si cogitemus quam ardens fuerit horum & qui eis coetanei fuerunt aduentus Christi desiderium, facile intelligimus non sine fructu pietatis, & recitari & audiri posse. **Iudam & fratres eius:** Quarritur quare meminerit fratrum Iudæ, cum & Isäac fratrem habuerit Ismaelem & Jacob Esau, quorum non meminit. Respondeo ideo id factum ab eo esse, quod posteri 12. Patriarcharum, quorū non meminit participes etiam fuerint promissionis Christi, et de Dei populo, non item Ismael et Esau. **Iudas autem genuit Phares & Zaram de Thamar.** Horū meminit euangelista ob singulare mysteriū, quod in eorum partu fuit significatum, scilicet Iudeorū et gentium. Iudæi per Zaram intelliguntur, qui vt ille, ad seruendum Deo manū protulerunt priores, sed coccinum ligatum in manu habuerunt, id est, sanguinem pretiosum Christi, sicq; retraxerunt se à seruitute Dei et nondum natū sunt, sed in fine tandem

Genes. 18.

CAPVT PRIMVM.

tandem sacerdorum ad fidem nascetur. Sed Phares, populus gentilis prior egressus est quia doctrinæ euangelicæ se prior subiecit.

Phares autem genuit Booz. Hieronymus notandum ait in Genealogia saluatoris nullam assumi sanctarum mulierum, sed tantum eas quas Scriptura reprehendit, vt qui propter peccatores saluandos venerat, de peccatoribus nascens omnia peccata deleter, vnde & in consequentibus Ruth Moabitis ponitur & Bethsabea vxor Vriæ, cùm dicitur ex ea quæ fuit Vriæ. **Aram.** Fuit hic in AEgypto natus, vt & Aminadab pater Elisabeth vxoris Aaron Naasson item & Salmon, unus inter principes populi Israel. **Booz de Raab.** Hæc fuit meretrix illa quæ exploratores populi Israël hospitio suscepit & abscondit, de qua legitur Iosue 2. Eadē postmodum conuersa est ad Deum Israël & cum parétele sua populo Iudeorum coniuncta: vt clarū est ex 11. cap. epistolæ ad Hæbræos, vbi sic dicitur, fide Raab meretrix non periret cum incredulis excipiēs exploratores cum pace. Hæc itaque Raab populum representat gentilium qui prius cultui idolorū dedicatus, velut meretrix quædam fuit, vtq; ad illam, Iosue exploratores suos, ita ad hunc Christus Apostolos filios misit: funiculus autem coccineus in fenestrā ligatus sanguinem Christi in frōtibus significat. Putant multi eandem hanc esse de qua loquitur Dauid, cùm ait: Menor ero Raab, & Babylonis scientium me. Verū Hieronymus aliter sentit, dicens illā apud Dauidē interpretata superbiā, qua significatur AEgyptus, seu populus AEgyptiacus: eam verò cuius hic fit mentio, interpretari latitudinem. **Booz autem genuit o bed ex Ruth.** Ista conuersa fuit à gentilitate ad verum Deū sanctissimeq; vixit, & coniuncta fuit Booz seni. Nominatur autem hæc ab Euangelista, quia similiter representat genti-

C

genti-

Psal. 86

Iosue. 6

IN MATTHAEI

gentilem populum, qui reflicitis idolis ad veri Dei cultum conuersus est. *Ioram autem genuit Oziam, o zias autē genuit Iotham.* Omittuntur hic ab Euā- gelista Ochozias, Joas, & Amasias: neq; enim Iotham proximè ab Ozia genitus fuit, sed ab Amasia. Idq; propterea, quia propositum Matthaei erat cōtexere hanc genealogiam per tres thesseradecades: hoc est per ter quatuordecim gēnerationes, vide- licet ab Abraham usque ad Dauid, à Dauid usque ad transmigrationem Babylonis, & à transmigratione Babylonis usque ad aduentum Christi. Deinde etiam in detestationem sceleris Ioram, qui filiam imp̄issimā Iezabelis in uxorem accepit, cuius & impietatem egregiè est imitatus. Præ ceteris autem imp̄iss regibus qui hic recensentur, hi tres prætermisisti sunt, quod nō ita perpetua, & pertinax aliorū fuerit, atq; horū impietas: nec cum domo Iezabelis fuerint coniuncti. Nam in primis Ioas Zachariam sacerdotem Domini inter templum et altare occidit: Ochozias quoq; securus est domum Ahab, Amasias autē postmodum etiam declinavit ad idololatriam, & prophetiam Dei audire nouit. *Iosias autem genuit Iechoniam, & fratres eius.*

Meminit hic fratum Iechonias, tum quod pares fuerint in impietate, tum quod omnes post patrem Iosiam regnārint. Fuere autem Iosiae tres filii, primus Ioaçaz, Iohanan dicitur: quem ubi tres mensēs regnasset Necho rex AEgypti captum abduxit in AEgyptum. Secundus Eliachim quem rex Neoach fratri substituit, imposuitque ei nomen Ioaçim, qui in secunda hic thesseradecade Iechonias dicitur. Fuit ergo trinarius. Hic filium habuit Ioaçim, qui in proxima thesseradecade (quo modo & 1. Paral. 3. & Ieremiæ 22.) Iechonias appellatur. Quem cum patri successisset, Nabuchodonosor vna cum matre & seruis in Babylonem

capti-

2. Par. 14.

2. Par. 12.

2. Par. 15.

1. Par. 3.

CAPVT PRIMVM.

10

captiuum abduxit, postea autem Eulmerodach ē carcere editum regaliter secum habuit. Tertius Iosiae filius fuit Mathanias, quem Nabuchodonosor fratri filio substituit, imposuitque ei nomen Zedechiæ, quem tandem ob rebellionem ex fuga captum eritis oculis abduxit in Babylonem, substituto ei Godolia, quem aliquanto post Hilmael obtruncavit. *In transmigratione Babylonis.* id est, circa tempus quo populus Iudaicus transmigravit ē Iudea in Babylonem. *Et post transmigrationem,* id est, postquam migravit in Babylonem. Iechonias diuersus est hic a superiore, filius nimirum eius quem & Ioachim appellatum esse diximus, & enīt salathiel in captiuitate: atque ita esse intelligendum annotat Epiphanius in libro de Hæresibus. *Zorobabel genuit & riu.* Post Zorobabel nihil de reliquis in aliqua Scriptura canonica reperitur: sed dicitur Euangelista horum genealogiam habuisse, vel ex revelatione spiritus sancti, vel certa traditione: Multi siquidem tunc temporis Dauidis progenie diligenter describebāt ob factam illi diuinam de Messia promissionem. *Iacob autem genuit Ioseph virum marie.* Conciliandus hic est Matthæus cum Luca, qui Ioseph ait filium Heli fuisse. Omissis igitur varijs sententijs, eā amplectemur quam August. sub finem vitę suę cæteris omnibus prætulit: Jacob videlicet & Heli fratres fuisse. defuncto aut sine liberis Heli, Jacob iuxta legis præceptū vxorē eius accepisse, vt ex ea fratri suo prolem suscitaret, genuisseq; hunc Ioseph, atque ita tuisse eum naturalem quidem filium Jacob, sed ex præcepto legis adoptatum, ac suscitatum ipfi Heli. Sic ille utriusque Euangelistam conciliauit. Pro cuius rei, ac totius capitatis clariori intelligentia, consule Damascenum lib. 4. ca. 15. de Orthodoxa fide, ubi genealogiam Christi,

C 2

Lif. 2. Ref.
cap 7
Deut. 25.

& Dei-

IN MATTHAEI

& Deiparae Virginis pertractat. Quærat fortasse quispiam quó ex hac genealogia ostendatur Christus ex tribu Iuda, atque ideo ex Dauidis progenie ortum fuisse, cum hic non Mariæ ex qua natus est Christus, sed Joseph tantum genealogia texatur. Respondeo non esse consuetudinis Iudæorum, nec scripturæ sacræ genealogias foeminarū aut per fœminas texere. Lex autem erat apud Iudeos, ne quis aliam duceret vxorem, aut ne qua alteri nuberet, nisi de tribu et cognatione sua. Præsupponit autem Euangelista, quod apud Iudeos notissimum erat, matrimonium istud inter tam sanctos, & religiosos, legitimè fuisse contractū. Quare ostendo quod Ioseph fit de domo Dauid, certissimè sequitur, Mariam quoque vxorem eius de eadem fuisse, nā nō solum iungi debebat eiusdē secum tribus viro (nā alioqui ex ea genealogia nihil aliud sequeretur quā Christum esse ex tribu Iuda, nō autem ex Dauidis familia) sed de genere, & cognatione sua, vt liquet ex ultimo capite Numerorum, atque omnino ex proxima, vt rōs docet liber Ruth, ne videlicet possessiones tribuum permiscerentur. Sed unus hic & alter obstat scrupulus. Nam in primis Elizabeth Zachariæ vxor, quam Maria cognatam habuit, fuit vt ait Lucas ex filiabus Aaron, eoq; de tribu Leui, vnde videri queat de eadem quoque tribu Mariam fuisse, licetamq; tunc téporis fuisse tribuum permixtionem. Respondeo. Elizabet patrem, auum, aut proauum habuisse sacerdotalis generis, qui vxorem acceperit de tribu Iuda, ex cognatione Mariæ quo factum vt ex vtraque tribu oriēda esset, & ex altera tantum parte Mariæ cognata. Siquidem lege illa quæ est Numerorum ultimo non tenebantur sacerdotes, quod nulla eis esset hereditas, quæ accepta ex diuersa tribu vxore, cōfundi posset, sic Ioiada Pōtifex & Aaronici haud dubiè generis,

Nūm. ult.

Luc. 3.

CAPVT PRIMVM.

generis, vxorem habuit Iosabeth filiā regis Iorā, *2. p. ad. 12* fororem Ochozię regis, vtq; ex progenie Dauid. Similiter Aaron vir de tribu Leui vxorem accepit *xxod. 6,* Elizabeth filiam Aminadab de tribu Iuda: sed id factum ante legem. Sunt qui putent Elizabeth matrem Ioannis Baptistæ ex genere etiam paterno de tribu Aaron fuisse, sed ex materno ex tribu Iuda. Alter scrupulus est de Iacobo fratre Domini, filio videlicet sororis Mariæ, qui de tribu sacerdotali fuisse videtur. Sed eum facile eximeremus. Mater enim Iacobi, quæ soror erat B. Mariæ, & proprio nomine Maria Cleopha dicebatur, viro nup̄t generis sacerdotalis. Vnde ex patre tribus quoque fuit Leuiticæ: quanquam quod in eius vita ex Hegesippo Hieron. refert soli illi fuisse licitum ingredi in sancta sanctorum non de ritu veteris legis intelligendum, quasi summus fuerit sacerdos, sed de misse celebratione, quam is cum Episcopus Hierosolymitanus ab Apostolis constitutus esset solus illic solemniter celebrare consueverit: nam alioqui narrat Iacobus eum iam euacuatū, qui venalis quoque esse iam dudum cooperat, nec nisi annuus tunc téporis erat. Quin & quidam occisus fuit Pontifex *Heb. 7,* ibidē nominatur Anani quidā Aniani filius. Reijciēdū est ergo quod eū quidam legalem volunt sacerdotem, atque adeo summum pontificem fuisse. Sunt qui putent aliquem ex Mariæ progenitoribus contra legem cum aliqua ex tribu Leui contraxisse matrimonium, atque ita ex vtraque tribu esse oriundam: ec'q; Christum & regalis & sacerdotalis pariter generis fuisse. Sed non est eorum recipienda sententia. Siquidem pronuntiat Apostolus Christum non ex Leui, sed ex Iuda ortum esse. Vnde & colligit sacerdotij translationem de tribu Leui ad tribū Iuda, quæ nulla est consequentia, si Maria & Christus ex vtraque fuerit tribu. Ad Augustinum autē

C 3

qui ali-

IN MATTHAEI

qui alicubi in hanc sententiam descendere, videtur.
Libro 2. de conse. Euangeliſt. cap. 2. &c. quæſt. 47. in
lib. Iudic. Quid respondendum fit, vide Librum 83.
Quæſtion. 7. Quæſt. 61.

Cæterum in præcedentibus, quatuor occurruunt concionatoribus obſeruanda. Primo quod Christus fuerit patribus promissus, in primis apertis verbis, vt quando dictum est, in ſemine tuo benedicent omnes gentes. Item, Non auferetur ſcepterum de Iuda &c. Et de fructu ventris tui ponā ſuper fedem tuā. Secundo historijs, exempli gratia, Noe, Iosue, Davidis, ſerpentis aenæ. Tertio cæremonijs, vt agno paschali, hirco, agno quotidie immolato, & ſimilibus. Explicabunt deinde quam fuerit Christus, patribus desideratus, quemadmodum & ipſe ait: Multi Reges, & Prophetæ voluerunt videre &c. Item: Oſtende nobis Domine misericordiam tuam. Item: Rorate Cœli defuper. Vbi per Antitheſin opponetur tepor, & frigus noſtrum, cum tamen aperta iam ſint & longè clariora mysteria omnia, & pateat fons misericordiae Dei. Addetur negligentia huius cauſa, quia videlicet intenti ferè ſumus omnes ad ea que mudi, & carnis ſunt: vnuſ ad lucra, alter ad voluptates, tertius ad honores auctupandos. Tertio quod Christus inter maiores ſuos habuerit non tantum bonos & electos, sed malos quoque & reprobos. vnde in elligi detur nihil profuturum impij hominibus, quod bonis ſanctisque parentibus orti ſunt, quod filios & nepotes habeant religiosos, & à Deo electos, quod cum pijs conuerſentur, frequentes ſint in templo, ſæpe verbum Dei & missam audiant, Sacra menta ſuscipient: niſi malam vitam corrigere ſtuduerint. Quarato quod virtutes Patriarcharum omnium in beata virgine longè quam in illis fuerint excellentiores,

res,

*Eneſ. 22
Eneſ. 49
Pſal. 131*

*Luc. 10.
Pſal. 48
Eneſ. 45*

CAPVT PRIMVM.

12

res, vt exempli gratia: fides Abrahæ, Davidis mansuetudo, humilitas & charitas etiam erga inimicos, sapientia Salomonis, Spes Ezechiæ, Iosaphat erga Dei prophetas reuerentia, deuotio & pietas Iofæ, Zorobabelis in instaurazione templi Dei zelus & ardor. Qui uocatur christus hoc nomine celebratur quod fit Christus, quod fit verus ille CHRISTVS & MESSIAS Iudeiſ pro- missus.

omnes itaque generationes ab Abraham usque ad David, generationes quatuordecim: & a David usque ad transmigrationem Babylonis generationes quatuordecim: & a transmigratione Babylonis usque ad CHRISTVM generationes quatuordecim. Tres haec theſſeradecades triplex ſignificant Iudeiſi populi regimen, & gubernationem.

Primum enim ſub Iudicibus fuere, vt Iosue, & Samuele. Secundo ſub Regibus Davidis, & Salomone, Tertio ſub Sacerdotibus, de quo habes libro primo Machabæorum capite ſecundo & ſequentiis. Quod ideo factum eſt ab Euangeliſta, ad ſignificandum noui gubernatoris Christi aduentum. Cum enim hac triplici Reipublicæ commutata forma nihilo facti eſſent Iudei meliores, omnino neceſſe erat nouam exoriri regiminis formam, qua ab hac feruitute peccati (qua per captiuitatem Babylonycam ſignificata fuīt) liberarentur: id quod ſoli Christo referuantur eſſe omnis prophetia docebat, qui ſimul & Iudex, & Rex, & Sacerdos eſſet.

Sed quærat hic quispiam, cur Lucas generationem CHRISTI describens, multo plures ponat quam Matthæus? Ad quod respondeo, ipſos non eosdem, ſed diuersos homines comprehendere: & ſic non mirum eſt eos in numero diſcrepare, quandoquidem vnuſ homo diuarius

Luc. 3.

C 4

alter.

IN MATTHAEI

altero viuat, & unus serius altero generare incipiat. Quod vero Matthaeus ab Abraham deducit Christi generationem, & Lucas usque ad Adam ascendendo, fit quia Matthaeus Iudeis scribebat, unde aequum erat a sanctissimo eorum patriarcha (cui peculiariter Christus promissus erat) exordiri, Lucas vero gentibus scribebat, quo circa decebat, ut generationem Christi ad primum parentem deduceret, per quem uniuersum genus humananum in hac incidit necessitatem, ut opus habuerit Salvatorem. Potest & alia reddi ratio, quia videlicet Matthaeus ostendit Christum regem, quare bene ab eo inccepit, ex cuius promissi sunt reges posteritate orituri, Lucas autem docet eum sacerdotem: proinde deducit usque ad Adam, per quem in eam genus humanum infirmitatem deuenit, ut sacerdote pro se sacrificium offerente eguerit. Harum generationum mysticum sensum explicat Hieronymus.

*xpist. ad f. 4.
biolam tom
3. de 4. mā.
flomibus.*

*int. cap.
Luce.
P. ar. 2. que.
29. art. 1.*

*lib. 1. de
nup. & con
cap. II.*

christi autem generatio sic erat. Lectorem instruit, ne ex eo quod Christum de Maria vxore Ioseph natum dixit, arbitretur eum ceterorum infantum more genitum esse, quasi dicat: Cognosce, quod generatione qua Christus genitus est hoc modo contigerit. *cum esset desponsata mater eius maria ioseph,* id est, matrimonio iuncta ipsi Ioseph, per verba de presenti. Quare Christus ex virgine desponsata nasci voluerit, aperit Hieronymus in hunc locum scribens, item Ambrofius in Lucam, & Thomas de Aquino. Vocab autem Matthaeus eam despontatam, cum tamen iam instaret tempus partus eius, non quasi matrimonium per verba de presenti non contraxisset, cum hoc Lucas clare exprimat dicens: Ascendit Ioseph cum Maria despontata fibi uxori pregnante, & Augustin. ad Valerium comitem scribens, sed ad discretionem aliarum coniugum, quae carnalem copulam erant expertæ. In hoc autem omnes

CAP VT PRIM VM.

13

omnes doctores conueniunt, quod B. Maria uerit virginitatem: verum quo tempore, id facit, um ab ea sit non una est oīm sententia. Thomas enim, & Hugo de S. Victore afferunt eam vouisſe, postquam esset Iosepho despontata, Augustinus vero dicit ea *de virginis cap. 4.* Deo vouisſe virginitatem, antequam ad eam mitteretur Gabriel angelus. Nec tamen in hoc peccauit quod post votum emissum viro nupserit, confidebat enim, & diuinitus sciebat, quod ita Deus suum matrimonium dirigeret, ut virgo permaneret: fieretq simul vxor, & mater. Nec quisquam ob id in admirationem trahi debet, cum simili quid B. Cæcilia contigisse legamus. *Antequam conuenerint, inuenta est in utero habens de spiritu sancto.* Priusquam carnaliter commiscerentur, deprehensa est a Iosepho liberius eam tanquam vxorē considerante, esse grauida. Erat autem hoc de spiritu sancto, cui singulariter incarnationis nostri tribuitur. Quamuis enim eam tota trinitas una operatione operata sit, nihilq vna persona trinitatis agat, quod non simul omnes tres personæ: propter nos tamen aliqua opera singulis personis apertissimè tribuuntur, ut hoc modo in aliqualem trinitatis cognitionem ducamur. Siquidem dum creatio creaturerum patri tribuitur, aliquo modo per hoc innescit nobis Deus pater, dum filio, quod sit incarnatus, passus, & resuscitatus, innescit nobis Deus filius, dum vero spiritui sancto tribuuntur oīa dona, omnesq gratiae quas à Deo recipimus, innescit nobis Deus spiritus sanctus. Quoniam igitur inter omnes gratias, & dona quæ Deus nobis praestitit maximum est quod pro nobis Dei filius sit incarnatus, tribuitur incarnationis spiritui sancto, cum tamen eam tota trinitas operata sit. Quomodo vero spiritus sanctus nostram iustificationem, & dona quæ à Deo consequimur operatur, ex

^{nebi.c.35.} tur, ex Augustino liquet.

^{36. & sed.} Ioseph autem vir eius cum esset iustus, et nollet eam tra-
^{& lib. 1. de} ducere, voluit occulte dimittere eam. Quia vir erat iu-
prædestina-
stus non audebat cum Beata Maria, quam adulte-
^{sanct. c. 15.} ram suspicabatur permanere, ne adulterium fo-
^{& lib. 2. de} uere videretur: noluit etiam eam infamare ne
bono perse-
ue. c. ult. crimen occultum proderet. Quia tamen non fa-
cile fibi persuadere poterat, quod adulterata es-
set, nec quomodo grauida esset sine adulterio
valebat intelligere, voluit occultum cum ea di-
uortium facere: occultum quidem, ne eam tra-
diceret, diuortium verò, ne eam in fornicatio-
ne (de qua valde male suspicabatur) foueret: vo-
luit (inquam) hoc, sperans Deum cum tempore in
hoc negocio fibi subuenturum.

Hæc autem eo cogitante. tacitus secum omnia
perpendente, vteri videlicet Virginis suæ tumo-
rem, & eius vita innocentiam, atque purita-
tem, quo etiam pacto hoc in negotio citra Dei
offensam se gereret, & diuortium prudenter oc-
cultaret: Hæc (inquam) iterum atque iterum a-
nimō voluente, ^{Ecce Angelus.} Quando ab o-
mnibus exterioribus motibus & passionibus qui-
escebat, ^{Apparuit ei in somnis.} Ita clarè Ange-
lum Domini esse cognovit, vt nullatenus vi-
fionem somnium reputaret, sed Dei reuelationem.
Quis autem Angelus ei apparuerit, non habetur,
sed piè Gabriel angelus fuisse creditur: cum is
quicquid ad natuitatem Saluatoris pertinet num-
cianuerit, qui etiam nomine proprio expressus à Lu-
ca ad beatam Virginem missus describitur: fuit
idem ad Zachariam patrem Ioannis Baptista mis-
sus, & ad Danielēm, vt eum de aduentu, & tem-
pore aduentus Messiae instrueret, dicens: ^{Ioseph}
^{fili Daud,} noli timere accipere coniugem tuam. No-
lebat Deus Mariam yllius peccati suspicioni apud
Iosephum

^{Lud. II.}

Danie. 9

Iosephum subiacere, quapropter Angelum mittit
qui ei omnem malum suspicionem admittat dicen-
tem: Recordare ô Ioseph te de stirpe Dauid na-
tum, similiter & Mariam coniugem tuam, & Da-
uid esse promissum, quod ex eius progenie nasce-
retur Christus, quem Scriptura ait ex virgine na-
sciturum: noli ergo timore ac perturbatione adeo
exagitari, non eam adulteram suspiceris, aut de eius
dimissione mediteris, sed audacter cum ea conuer-
sari, ac cohabitare minimè verearis. ^Quod enim in
ea natum est, de spiritu sancto est. Proles enim quæ in
ea concepta est, & perfecta, non est ex aliquo adul-
tero nata, sed ex authore spiritu sancto, qui ineffabili
bonitate sua hoc dedit proli huic secundū huma-
nā naturā vt Deus esset, idq fine omni opere bono
prævio aut merito: quod eximiū opus fecit pro ge-
nere humano. Nullo tamen modo existimandū est
spiritū sanctū patrem Christi fuisse, et si Christus de
eo natus & spiritus sanctus eius author esse dicatur,
quod eleganter prosequitur in Enchiridio Aug. & ^{cap. 37. &}
D. Thomas. Dicitur autem in ea nata proles, quod ^{sequent.}
statim à suæ conceptionis exordio perfecta fuit in ^{T hō par. 3.}
corpore, & anima, ita quod in momento habuerit ^{queft. 32}
corpus perfectè formatū, animam rationalē, & di- ^{B aſi. ſerm.}
uinitatē coiunctā. Sic Baſilius, Fulgentius, Leo pa- ^{de humana}
pian epift. ad Iulianum episcopum Coenam. Item ^{christ. gen.}
de natali Domini. Ipſe enī ſaluum fa- iet populum ſuū ^{F ulg. lib. de}
& peccatis eorum. Ideo dico tibi vt eum appelles ^{fide ad P et.}
Iesum, quod interpretatur (Saluator.) Iste enim fi- ^{cap. 18.}
lius Mariæ habebit quendā populu, no alienū, ſicut ^{Leo epift. 6}
habuerūt principes veteris testamenti, ſed optimo ^{or. ſer. 8. de}
iure ſuū, cuius ipſe (licet iā per peccata ſua à Deo fe- ^{nat. Domini.}
paratus, & ideo miſer, & infirmus factus) Dñs erit,
quēq à peccatis ſuis ſaluu faciet, tū ignoscēdo tum
ne vitia ex peccatis relicta, ad illa denuo pertrahant
adiuuiādo, & tandem omnes tā animi quām corporis
cor-

IN MATTHAEI

corruptiones ita auferet, tatoꝝ iustitiaz decore exornabit, vt non solum non peccet, verum etiam ne peccare quidem possit, hoc sua benedicta & amara promerente passione.

Hoc autem totum factum est, quod scilicet B. Virgo Maria concepit de spiritu sancto, sine viro, & quod proles eius vocata sit hoc nomine Iesus. *vt adimpleretur quod dictum est a domino per prophetam, dicere: ecce virgo in utero habebit & pariet filium: & uobis abutur nomen eius Emanuel.* Vide nouum, & admirabile signum: quædam iuuençula virgo manens concipiet, & virgo manens pariet filium: & vocabunt homines de domino David eum Emanuel. *Quod est interpretatum nobiscum Deus, scilicet per assumptionem nostræ naturæ, & auxilium gratia sua.*

Et accepit coniugem suam, id est, adiunxit se in familiarem vitam consuetudinem Mariæ.

Et non cognosiebat eam, scilicet carnaliter. Donec peperit filium suum primogenitum: et uocauit, scilicet Ioseph vel Maria, nomen eius Iesum, in die octauo dum fuit circuncisus. Circumcisionis enim die olim pueris nomina imponi solebant, quemadmodum nunc ipso die baptismi baptizandis imponuntur.

Quæritur hic. An B. Maria in concipiēdo virginis fuerit? Respondeo, secundum Sacrae scripturae exigentiam, eam fuisse virginem: dicitur enim, Ecce virgo in vtero habebit, & pariet filium. Et contrarium afferere, est haeresis Hebionis, & Cerinthi, & (vt Beda vult) Photiniani. Quare autem coueniens fuerit, vt Christus ex virgine, & non mare, aut foemina nasceretur, docet Augustin. Quæritur rursum, an in partu virgo permanferit. An filius eius vterum non violauerit, & carnem virginem non ruperit. Iouinianus Mariam de spiritu sancto concepisse afferuit, & virginem permissee usque ad partum, sed in partu corruptam fuisse existi-

*l.lib.2.de
nupt. &
concup.c.11*

CAPVT PRIMVM.

existimauit. Dicebat enim impossibile esse tantam molem immuolabili manente vtero, elabi inde posse: vt clarum est ex August. de Hæresibus, & nuptijs & concupis. & contra Julianum. Similiter ex Ambrosio in epistola qua est multorum episco- porum ad Syricium papam. Respondeo cum Scriptura, quod virgo manens virgo conceperit: & cum symbolo Apostolorum (natum ex Maria virgine) quod in partu virgo permanferit. Quod autem Iouinianus cauillatur fatam molem, sine claustris virginalis violatione, vterum egredi non posse, non aduertit Christum ianuis clausis ad Apoltolos intrasse & super aquas ambulasse, nec tamen esse submersum. Sed obijcitur, apud Lu

C ap.2.

*l.lib.2.de
pec.origin.
cap.35.*

cam habettur: Omne masculinum adaperiens vuluam, quod etiam de Christo intelligitur: verum si vterum aperitur, integer non mansit. Respond. Aperire vuluā, nihil esse aliud, quam ex vtero prodire, & nasci: sicut Aug. pulchre docet contra Cœlestinum, & Pelagiū. Itē lib. 3. de ciuitate Dei ca. 14. ostendit vteri apertione virginitati minimè repugnare. Quæritur tertio, an B. Maria post partum manserit virgo, nec postea saltem cognoverit virum? Respond. Certa fide tenendum esse, semper eam etiam post partum virginem mansisse & si huius rei nulla scriptura aperte meminerit: vt docet Augustinus lib. de Hæresibus, Epiphanius, Hieronymus, Ambrosius, Chrysostomus, & Hilarius.

*Hæres.84.
Epiphanius.
h.cre. Ant.
Hier. cont.
Hilarii*

*Ambro epi.
epist 79. et
lib.de inst.
uirg.cap.5.*

IN CAPVT SECUNDVM.

C v m ergo natus esset Iesu in Beth-lehem Iudea, *6. et 7.* Beth-lehem Iudæ, oppidulum est in quo Da chrysost.in coid natus fuit: quod alio nomine Ephrata comm. nuncupatur. *In diebus Herodis regis, meminit hic Euangeliſta cap. Matth. Hero-*

*Hila. in 2.
cap. Matth.
Hero-*

IN MATTHAEI

Herodis tum quia Iudaïs scribebat, quorum tunc
Herodes rex erat, tum etiam quia diebus Herodis
regis impleta est prophetia Jacob, Non auferetur
scéptrum &c. Et addidit(rgis) ad distinctionē He-
rodis tetrarchæ, qui Ioannem occidi iussit.

Ecce Magi. Iti magi philosophi sunt chaldeorū, qui (vt

refert Hierony.) de altrīs, cōstellationibus, alijsq; rebus philosophatur. Vtrum autē hi tres Magi reges fuerint incertum est: constat tamen tum ex turbatione Herodis regis, & Hierosolymæ, tum ex ipsorum thesauris, eos admodum diuites, & nobilis fuisse: videnturq; tales reges fuisse, quales amici Job, apud Tobiam fuisse describuntur. Videntur etiam isti præfigurati fuisse per Principes à Chaldaïis missos, vt Ezechiam interrogarent de portento quod in sole acciderat. Quot autem fuerint numero non tradit scriptura: Leo tamen papa tres fuisse asserit: qui his nominibus Iaspar Melchior, Baltazar, vulgo nuncupantur.

A bōriente uenerunt Hierosolymam. Tanquam ad regiam ciuitatem, vt ibi inuenirent quem quærebant: dicentes præpotentibus, & nobilibus Hierosolymitanis, quos natum regem nosse aestimabant, vbi est qui natus est Rex Iudeorum? Dicte nobis vbi puer ille sit, qui nunc recens natus est, quique non hominum creatione, sed ipsa nativitate Rex Iudeorum natus est. Notanda est hic magna Magorum fides, qui alienigenæ Herodis regis crudelitatem & ferocitatem non verentes, alium regem confiteri præter Herodem ausi fuere. Christus rex Iudeorum datus est, quia illis specialiter promissus, ab illis expectatus, & præfignatus, & ad eos tandem specialiter missus: alioqui & noster, id est, gentilium rex est. vidi'num enim ste'lam eius in oriente. Ipsius nativitatis indicem, id est que eum querimus. Quaritur an stellæ hæc fuerit Christo fatum, & an ali quis

Genes. ult.

1. cap. 2.

Dan.

lib. 2. par.
ca. 32.

sermo. 1. de
Ripham.

CAPVT SECUNDVM.

16

quis hominum sub fato alicuius stellæ nascatur?
Respondeo nullo pacto hoc fieri: eosque grauissime peccare, qui ex constellationibus futura predicere nituntur.

Pro huius questionis intelligentia diligenter legatur Augustinus contra Faustum, & de doctrina Christiana, iterum de Ciuitate Dei. Rursum lib. de Genesi ad literam: & in Hærefi Priscillanistari, item Gregorius in Hom. Epiphaniæ. His enim locis demonstrant qunam grauiter delinquat, qui stellas obseruant, vel astrologos consilunt. Et uenimus adorare eum. Insignem protestantur fidem, quod neque propter iram populi, nec propter regis tyranidem, omittut huius paruuli regis confessionem.

Audiens autem Herodes rex cum de aduentu Magorum intellexisset, & quod nouum & naturalem Iudaorū regem quærerent, itē quod indicio stellæ eum natum esse magi didicissent, quodq; eū adoratur ex oriente venissent. Turbatus est, metuens regni sui in alium translationem. Et omnis Hierosolyma cum eo, præcipui ciues: tum quia metuebant ne Herodes rursum turbaret Iudaam, & seditionē suscitaret. Et congregans omnes principes sacerdotum, & scribas populi. (Scriba) duplice admittit significacioni. Primo enim significat, qui literas & actiones publicas scribit, & nusquam in nouo testamento sic usurpatum reperitur, præterquam in actis: A d. 19 vbi sic habetur. Et cum sedasset scriba turbas dixit: viri Ephesi, &c. In veteri autem testamento sic acceptum saepius inuenitur: vt in libro Hester, vocatique sunt Scribæ regis mense primo. Secundo vero theologicæ eruditioñis professorem denotat, quem Lucas iurisperitum nominat. Hoc modo ergo hic usurpatur, vt scribæ sint iurisperiti: qui nō solum ex sacerdotibus, vel ex tribu sacerdotali verumetiam ex alijs tribubus constituebantur: 1. Pdt. 2. 2. Quando

cap. 5. to 6
lib. 1. de do.
christ. c. 10.
21. 22. 23
24. 1. 1. de
ciuit. cap. 1.
2. 3. 4. 5. 6
7. lib. 2. de
genes. c. 27

Quando autem cœperint esse, incertum est: probabile tamē est, quod post redditum de captiuitate Babylonica. & cœscitabatur ab eis ubi Christus nascetur. Qui Iudeis ex lege & prophetis erat promissus, quē Herodes temporaliter regnaturum suspicabatur, si modo veræ sint Iudæorum Prophetiae.

Et tu Bethlehem terra Iuda, neququam minima es in principiis Iuda. O Bethlehem quæ es in terra fortis tribus Iudæ, non es infima inter principales illius tribus ciuitates, sed maxima. Per figuram autem quæ apud Rhetores (Liptote) vocatur minus dicens, plus intellexit. Ex te enim exhibit Dux. Eximius & tantus in te nascetur, ut te minimam ciuitatem, sua natuitate inter omnes faciat nobilissimam. Qui regat populum meum Israel. Qui tanquam rex verus populum à me electum regat, id est, veros Iudæos & Israhelitas tam secundum spiritum, quam secundum carnem. Reget (inquam) eoque modo quo pastor suum gregem, pascendo scilicet eos quos reget. Hoc Christus posse de se testatus est, vbi proprietates omnes veri pastoris merito sibi ascribit. Tunc Herodes clam vocatis magis. Habita responsive scribarum Herodes, cum magis negotiū clam discutis, extra ceterum Iudæorum, metuens ne à se auerterentur & Regi suo recens nato adhærerent. Diligenter didicit ab eis tempus stelle quæ apparuit eis. Exactè perquisiuit tempus stellæ, quādo scilicet eis apparuerit, ut sic puerum posset dignoscere, & occidere. Et mittens eos in Bethlehem, dixit. Ite & interrogate diligenter de puer. Misit Herodes Magos, ut exactè puerum quererent: nec ipse cum illis iuit, quoniam primò non existimabat rem sic se habere, sed phantasma esse putabat, præsertim cum sciret in Beth-lehem nullam esse nobilitatem.

Vsq[ue] dum ueniens staret supra ubi erat puer. Specialiter

Iod. 10.

ter per descensum suum locum natuitatis Christi commonstrando. Inuenierunt puerum, diu quæstū & per spiritu sancti reuelationem cognoverunt, quod idem ille esset, qui prius per stellam designatus fuerat. Et procidentes adorauerunt eum, tanquam verum & unum Deum. Et aperte thesauris suis obtulerunt ei munera, aurum thus & myrrham. Postquam in terram prostrati puerum adorauerunt, sarcinas suas in quibus thesauri reconditi erant dissoluerū, & pueru reverentia & honoris munera obtulerunt, quibus protestabantur quam magnificè de eo, tametsi secundum speciem vili & abiecta sentirent. Singuli autem ei hæc tria obtulerunt, aurum, thus, & myrrham: aurum quod inter metalla est pretiosissimum, & quod subditi regi suo pendunt. Thus quod incensum suauissimi odoris est, quodque Deo, tanquam vero Deo, ac sacerdoti summo offerri solet, in signum, quod quandoque igne charitatis accensus, seipsum oblatus est Deo patri in odorem suauitatis, & seipsum consumpturus in ipsa oblatione. Myrrham tertio, quæ siccitate sua à corruptione corpora conseruat: qua etiam Iudæi mortuorum cadavera condire consueverunt, Christo tanquam homini quandoque morituro (qui tamen in sepulchro non computresceret) obtulere. Mysticam huius rei expositionem habet Gregorius in sermone de Epiphania.

Et responso accepto, id est, oraculo, pro quo Deum saltem implicite rogauerunt, dum pro felici profectione eum deprecarentur.

Qui cum recessissent, à puer scilicet & B. Maria. Ecce angelus Domini apparuit in somnis Ioseph, dicens, surge & accipe puerum & matrem eius, & fuge in Aegyptum. Hic expendendum occurrit quare angelus nō ante aliquot dies quam fugere debebat Ioseph indicauerit, & quare ipse denum nocte qua fugere debebat

D
bat

IN MATTHAEI

bat illi iudicari. Deinde quare domum, & omnia relinquere debebat, nec de suis rebus propter acceleratam fugam disponere, nec secum multum conferre valebat? Insuper quare Herodes totum regnum suum fuit scrutatus. Rursum quare non fuit predicta itineris longitudo, quae fuit à Bethlehem usq; ad AEgyptū? Deniq; quare in terra aliena, inter gentiles cum cōiuge sua peregrinus, esse debuit, & proprio labore ibidē viētū quartitare. Postremo cur temporis longitudo futurā in AEgypto peregrinationis non fuit reuelata. Ad hæc dicendū est, oīa Dei ordinatione accidisse, vt semper, & in omnibus à diuina prouidentia penderent: & vt nobis omnibus in exemplum, & consolationem forent. occidit omnes pueros, masculos. A bimatu et infra et. à pueris duorum annorum usque ad minores, secundum tempus quod exquiiserant a Magis. Variè hoc interpres accipiunt, facillima interpretatio est, quod occiderit oēs pueros bimos, & minores bimis. non tamē quoslibet, sed eos diutinaxat, qui circa tēpus quo apparuerat stella nati erant, vt quēmadmodū locū in quo occiderentur pueri vltra locum nativitatis Christi, ita & tēpus extēdit, vt pueros etiā Christo seniores occideret: & hoc maioris securitatis causa, metuebat enim ne Christus maior seu maioris quantitatis appareret, quam pro ætate sua esset.

Vox in rama audita est. Vox in excelso audita est, quia longè latēque dispersa: vel quia exaudita est, vox matrum plangentium à Deo in cœlo vt vindicaret mortem infantium in Herode & tota eius posteritate. Lamentatio mulierularum Bethlemitarum mysticè significat lamentationem Ecclesiæ super animabus inæternum pereuntibus: ideoque vt hoc in festo Innocentium representetur cœfiant oīa cantica lætitiae, vt, Gloria in excelsis Deo, & Alleluya, Rachel plorans filios. Per Rachel, mulieres,

CAPVT SECUNDVM.

18

res Bethlemitides intelliguntur, & quæ infinitibus Bethlehem morantur: quæ quidem sub illo nomine exprimitur, quia Rachel in Bethlehem sepulta est: vel mulieres de posteritate Rachelis, videlicet de tribu Beniamin, quia quamvis Bethlehem ad tribum Iuda pertineret, vicina tamen erat tribui Beniamin, & in omnibus adiacentibus locis occisi sunt infantes, quos micerore ac luctu incurabili, omnibꝫ consolacionis spe adempta planixerunt. *Defuncto autem Herode. Herodes(dictus) magnus, sub quo & Christus natus est, octo filios habuit, quorū tres ante mortem suā occidit, Archelaū qui annos nouem regnauit, salteni tāquam tetrarcha, qui postea Lugdunū in exilium missus est: reliquit quoq; filium nomine Antipam, cognomine Herodē, qui Ioan. Baptistam occidit, & Christo salvatori veste alba in passione illusit: quiq; à Caro. Cesare cū Herodiade adultera Viennam Galliæ in exilium missus, in Hispanias fugit, vbi micerore interiit. Philippum quoque Traconitidis & Ituriæ regionis tetrarcham reliquit. Item Lisaniam, Abilinæ tetrarcham, & Antipatrum etiam tetrarcham. nam Archelao defuncto, Tyberius ad imminuēdā iudaici regni potentiam misit in iudeam praefides seu procuratores & singulis quatuor filiis Herodis dedit tetrarchias, quamvis Antipas & Philippus etiā tetrarchæ fuerint regnante Archelao. Arisobulus vero à patre Herode magno occisus, reliquit filiū Agrippam nomine, de quo in Actis. De his prolixior extat apud Historiographos tractatus, præsertim cap. 25. 26.*

Defuncti sunt enim qui querabant animam pueri. Qui vitam corporalem auferre nitebantur, iam tanta parvulorum cœde facta, mortui sunt. Non est dubitandum quin parvuli isti pro Christo occisi, in cœlis, martyrio sunt coronati, quium hoc tanta, totq;

D 2

totq;

IN MATTHAEI

totę patrum autoritate confirmetur. Hoc enim docent Origenes, in Matthæum, Cyprianus lib. 4. epist. 6. Irenæus, lib. 3. contra hæref. cap. 8. Hilarius, in Matth. Leo, Augustinus, Fulgentius in Sermibus de Innocentibus, siue de Epiphania, Prudētius, Hymno de Epiphan. Bernardus, super cantica Hom. 66. & serm. de innocent. Quod autem etiam paruuli non baptizati, si pro Christo occidatur sint martyres docet Augustin. de ciuitate Dei, lib. 13. cap. 7. & de expositione symboli, lib. 3. cap. 4. Item Fulgentius lib. de fide ad Petru cap. 3. & 39.

IN CAPUT TERTIVM.

IN diebus illis in illo tempore quo Iesus habitabat in Nazareth: vel in certo quodam tempore Christi. venit, de occulto loco deserti, in quo haec tenus latuerat manifestans seipsum in publicis eiusdem deserti locis, Ioannes baptista. Baptista appellatus, id est, lotor, ab officio admodum nouo. **P**redicans in deserto Iudeæ, vbi non perstrebat insolens populus, nec infideles eius prædicationem deridebant, nec illi qui Dei cultum negligebat venire dignabatur. Iudæa, hic specialiter dicitur diuarium tribuum. **P**enitentiam agite, pœnitentia vos male actæ vitæ, veterem Deo displicentem vitæ trahimeti, in nouum Deo acceptabilem commutate & Deum propter peccata iratum, per pœnitentiam quam prædicto omnino placare stude. Hæc autem pœnitentia, sicut omnis vera, tria complectitur, dolorum, nouam vitam, & studium placandi Deum. Quod autem dolor in qualibet vera pœnitentia includatur, ex Augustino probatur. Quod etiam noua vita comprehendatur, patet ex Luca, vbi Ioannes particulariter exponit generalem hanc suā prædicationem. Quod denique studium placandi Deum requiri-

Hom. 5
Inter. 50
Cap. 3

CAPUT TERTIVM.

requiratur patet ex prophetis, qui quandocunque homines hortati sunt ad pœnitentiam, intellexerūt de pœnitentia cum studio placandi Deum per dolores: Vnde apud Ioëlem: Nunc ergo reuertimini ad me in toto &c. Item leguntur Niniuitæ cōtieristi esse à via sua mala, ieiunasse, induisse se fascis, & cinere, hac intentione vt placaretur Deus peccatis offensus. Deinde ipse Salvator pronuntiat, quod Sidonij in cinere & cilicio pœnitentiā egissent, vbi nullo pacto sufficit exponere, resipuisserint, vel nouā vitam inchoassent, quemadmodum perperā Lutherus fecit, quem doctè D. Io. Roffensis, anglus, nostrī temporis martyr Episcopus confutauit.

Apropositu ab enim regnum cœlorum. Ideo nunc pœnitentia est assumenda, quoniam imminet tempus quo regnum cœlestis ijs, qui pœnitentiam egerint tribuerunt: ij autem qui hanc reiecerint, illo regno exclusi in eternum damnationis suppliciū de- trudentur. **H**ic est enim &c. August. de consensu Evangelistarum dubitat utrum hæc verba sint Ioannis Baptistæ, an potius Matthæi, potest tamen verisimiliter dici quod sunt verba Christi.

Vox clamantis in deserto, Tâta gratiæ erit præco ille vt rectè appellari queat ipsa prædictio, siue vox: Ethic quasi furdis in spiritualibus clamabit, & cū quadam indignatione, & furore (his enim de causis solent clamare homines) in corporali deserto hac voce vociferabitur. **P**arate viam Domini. Pœnitentiam agite, corda vestra per puritatem vitæ, & iustitiam preparantes, vt Dominus purus, & rectus in cordibus vestris, puritate & sinceritate intentibus ambulare, cōuerfari, & inhabitare valeat. Quæritur an locus iste (vox clamantis) propriè de Ioanne sit intelligendus, ita vt non de alijs præconibus excellentibus, quales fuere Petrus, Paulus, &c. Respond. quod proprio de Ioanne vt patet ex

D 3

voce

IN MATTHAEI

voco(in deserto)quam vrgent omnes Euangeliste:
interim tamen quod Ioannes apud Iudeos egit,
hoc Apostoli,alijqz boni cōcionatores in grege suo
egerunt,& agunt. Desertū autem corporale in quo
Ioannes agebat, mysticē populum iudaicum desi-
gnat,qui desertus,& timoris Dei expers,sine cultu
immundus,asper,& per iustitiae inæqualitatē con-
tortus erat. Vt autē hoc significari intelligeremus
per desertum corporale,subitō propheta repetit iu-
stitiam dicens. Rectas facite semitas eius, scilicet in so-
litudine rectas facite semitas Dei nostri:& perseue-
rans in Metaphora subiicit de vallibus , collibus
montibus rectis,contortis , asperis, & planis, quæ
omnia ad peccatores tanquam ad spiritale desertum
referenda sunt.

c ap. 8.9.
p 20.

Ipsa autem ioannes habebat uestimentum de pilis came-
lorum , & zonam pellicēam circa lumbos suos : Quasi di-
cat: Hunc vobis describam , vt cognoscatis quod
non fuerit vulgaris, sed magnus verbi Dei præco,
vnde etiam vox clamantis, vocari nesciuit. In pri-
mis uestimentum de pilis habuit contextum , vt
contra mollitiem,& uestimentorum pompa præ-
dicaret: Esaia autem eius erat locuta, & mel suum fratre, vt
ciborum luxum & gulam reprehenderet contra
quæ carnis virtutia hoc nostro proh dolor seculo, es-
set adhuc Ioannis prædicatio pernecessaria. Aduer-
te autem dum euangelista refert Ioannē prædicasse
pœnitentiam, eū non totum sermonem Ioannis
narrare, sed summam duntaxat, vt docet Aug. lib.
de fide,& operibus, tractansquomodo Paulus præ-
dicauit tantum Iesum,& hunc crucifixum. Notandum
quoqz est quod Ioánis prædicatio Iudeis noua,
& inaudita erat, quapropter ad eum vndiq; cō-
fluebant,prædicabat enim appropinquare regnum
cælorum:quod erat eis admodum nouum, siquidem
vita æterna, resurrectio ex mortuis frequenter
fuerant

CAP VT TERTIVM.

20

fuerant eis in patribus promissa , nunquam tamen
regnum cælorum,vt August. sit contra Faustum.
Locutas August. in lib. confess. intelligit nō de sur-
culis vt quidā, sed de animalibus, vt etiā satis colli-
gitur ex Leuit.& ex Ambroſio. Quicquid sit,cibus
in deserto obuius erat, non magnam requirens ad
sui præparationem, ſollicitudinem,nec ita delicatus
erat vt gulam iritare poſſet. Confidentes peccata ſua
grauerit ſe in Deum peccati vitæ correctionem,
& de commiſſis pœnitentiam profientes.

V idens autē multos Phariseorū & ſaduceorū uenientes
ad baptiſmū. Phariseus dicitur à Phares, quod signi-
ficat diuifus:) Pharisei ergo diuifi & separati dice-
bātur,quia haberēt vitā ab alijs diuīcta & diuifam.
Sadducaeus verò idē est quod iuſtus à Sadoc , quod
iuſtum significat, Sadducaeos ergo ſeſe appellāunt
quod ſe ſolos iuſtos dicerēt ceteros autē oēs errare.
Atq; hoc quidē genus iuſtituti totū impiū erat , ac
damnanda professio, docebat enim præter alios er-
rores Deū non habere prouidentiam,animam ho-
minis esse mortalem, deinde non recipiendos ni-
fi quinque libros Moyſi cæteros verò reiſcen-
dos: nullos præterea angelos, nullosque ſpiritus eſ-
ſe. Incepérunt autem Sadducaeī eo ferè tempore
quo ſecundus liber Machabæorū ſcribebatur , cu-
ius acta libri primi geftis ſunt anteriora, qui & vi-
detur contra eos iam tunc ſuos errores ſeminare
incipientes eſſe conſcriptus. Recenſet enim ſe-
pe viſiones; & apparitiones Angelorum: refert
quomodo Iudas miſerit Hierofolymam offerre
ſacrificium pro peccatis mortuorum videlicet
contra Sadducaeos , Angelos & mortuorum re-
ſurrectionem negantes . Dixit eis , progenies niper-
rum hominum impiorū filij. Quemadmodū enim
de ſerpētibus naſcūtur ſerpētis, ita deviperis vi-
perē ſic de impijs parētibus plerūq; naſcūtur impij filij.

D 4

Q uis

l.i.19.c.31.

l.i.10.c.31.

cap. II.

In cap. 3

Luc.

Quis demonstravit uobis fugere auentura ira? Quis poterit efficere ut euadatis venturam iram, & iam iam ignis æterni immunitatem vobis vindictam? quasi dicat, nullus, ob insignem videlicet vestram malitiam. **E**acute ergo fructum dignum pœnitentia. Quoniam impij venturam iram effugere nequeunt, vobis suadeo, ut tanquam arbores frugiferæ non in deserto, sed culto horto posita, fructum bona viæ afferatis, qui deceat homines pœnitentes, hoc est, profitentes se viæ transactæ odisse iniquitatæ, quales modò vos esse videri vultis, dum à me quaeritis baptizari. **E**t ne uelitis dicere intra uos, patrem habemus, Abraham. Non cogitatis in cordibus vestris quod in illo confidentes citra omnem pœnitentiâ saluari poteritis: Quod enim Abraham pater vester fit secundum carnem, cui scilicet promisit Deus semen eius, & posteritatem se salvaturum, non erit vobis gloriæ sed confusio. nam illa promissio manebit, & certissimè implebitur, & nihilominus vos si veram pœnitentiam non egeritis, indubitate peribitis. Nolite ergo ita gloriari in carnali generatione Abraham. Nam potes est Deus de lapidibus istis suscitare filios Abraham, corporalibus scilicet quos uidetis: vel etiam intelligi potest de Iudeis instar lapidum in malitia obduratis, quos tamen Deus Abraham filios secundum spiritum & imitationem suscitare, & efficere potest, in quibus promissio Abraham facta impleatur.

Ego quidem baptizo uos in aqua in pœnitentiam. Aqua vos tantummodo lauo, ut dum non modo verbis, verum etiam lotione externa ad pœnitentiam voco, ad veram, & sinceram pœnitentiam agendam inducamini. Qui autem post me ueniturus est fortior me est. Qui posterior me tempore venturus est ad uobis prædicandum, & seipsum manifestandum, me multo potentior est: quippe qui corpora tantum ablue-

abluere possum, ille verò etiam mentes. **Q**uod autem Christi baptisma remissionem peccatorū cōferebat, non Joannis, docet Cyrillus in comment. super Ioannem. Item Augu. in Enchiridio, & lib. de Baptismo contra Donatistas. Et Magister Sententiarum. **C**uius non sum dignus calceamenta portare. Tantæ hic excellentiæ est, ut ego quem tantopere admiramini, dignus non sum illi aliquod etiam vivissimum exhibere ministerium: ne quidem calceos portare, vel extrahere. **I**ff se uos baptizabit in spiritu sancto, & igni potestate propria & principali vos abluet. Si enim ad ipsum refugeritis non solù vestra corpora exteriore ablutione lauabit, verue- tiam mentes per spiritum sanctum inuisibiliter purificabit, qui tanquam ignis velocissimè, peccatorū vestrorum inueteratam putredinem consumet & penitus exuret, mentesq; vestras in Dei amorem eriger, atque succendet. Volunt quidam non esse hunc locum de baptismo aquæ intelligendum, sed spiritus sancti, quo Apostoli baptizati fuerūt in die Pentecostes, de quo legitur in actis: **V**os autē baptizabimini spiritu sancto nō post multis hos dies. Verum veteres oēs hunc locū de baptismo aquæ interpretantes sequēdos esse iudicamus: Durat enim baptismus aquæ quamdiu uiuimus estq; ipsa baptisimus spiritus sancti causa, ut habet Aug. de nupt. & concupis. & contra Julianum Pelagianum.

Cuius uentilabrum in manu sua. Cuius iudicium, in propinquo est, quo impios, qui tanquam sancti bonis commissentur, à congregatiōne iustorum separabit, quemadmodum paleæ leues ventilabro à tritico secernuntur. Horumq; iudicium ita est propinquum, quasi iam opere completeretur: veluti propinqua est separatio palearum à tritico quando rusticus habet ventilabrum in manu sua: **E**t per mundabit arcam suam. Perfectè mundabit Ecclesiā suā, nul-

Li. 2. c. 57
Ench. c. 49
Lib. 5. cont.
Donat. c. 9.
C. sequente.
Magist. sen.
lib. 4. dist. 2
P. D.

Lib. 2. c. 33;
Lib. 6. c. 5

IN MATTHAEI

nullumq; amplius in ea relinquet impium. *Et congregabit triticum suum in horreum.* Bonos in regnum cœlorum colliget. Comparantur autem boni tritico, & mali paleæ, quia quemadmodum per ventilatorem paleæ, quia leuissimæ à tritico separantur, & ei ciuntur; tritico in ventilabro, quia graue est permanente, ita impij in ventilatione extremi iudicij, quia defectu & inopia virtutum leuissimi sunt, euventilabuntur, & à bonis secerentur: boni vero quoniam virtutum pondere grates sunt persistent & in regnum cœlorum congregabuntur. *Paleas autem comburet igni inextingibili.* Paleas impios vocat qui bonis commiscentur sacramentorum, & fidei communione, eandemq; sicut paleæ radicem cum tritico habent: Ignis inextingibilis significat corpora damnatorum semper sine consumptione arsura. Putat August. quod hic ignis futurus sit corporeus, quem & alibi docet actuum fore videnter, & penetratum. Argumenta autem infideliū contra huius ignis æternitatem, & perpetuam corporum combustionem idem diluit, Augustin. de Ciuitate Dei lib. 21. ca. 1. vsque ad c. 9. lib. de Hæresibus ad Quodvultdeum, in hæresi Originis, & lib. ad Orosium. Item Hieronymus in Epistola ad Ioannem Ierosolymitanum in erroribus Origenis docentis esse hæreticum quod ignis ille sit æternus, & quod animæ ibi æternaliter cruciabantur.

Ioannes autem prohibebat eum dicens Petitur hic quomodo Ioannes prohibebat Christum, cùm Ioannes Euangelista dicat Ioannem baptistam non cognouisse Christum? Verum hanc questionem soluit August. in Ioannem, & lib. de baptismō contra Donat. Item, de consensu Euangelistarum. Deniq; Cyrillus super Ioannem.

sic enim de. et nos. Vt tu mihi in hoc pareas, & vt ego humili-

*de ciuitate
lib. 21. ca. 9
& 10.
in psal. 31.*

*caap. 5. 6.
& 7.*

*Tract. 5
lib. 5. c. 13.
lib. 2. c. 15.
lib. 1. c. 2*

CAPVT TERTIVM.

22
humilier. *Implere omnem iustitiam efficere vt alij humiliatis mea: exemplo permoti, meo baptismo baptizentur, & vitam suam rectè instituant. Tunc dimisit eum cessauit à prohibendo.*

At ecce aperti sunt ei cœli. Ecce nouum & admirabile signum: coeli in gratiam & fauorem Christi aperti sunt, & separati, vt ipse secundū naturam humanam cum omnibus ab eo baptizandis eos ingredieretur. Vt autem intelligatur quod baptismus Christi ex cœlo virtutem habeat, & quod illo baptismo baptizati cœlestia intueri possint, obseruandum quod ait Lucas, capite tertio. Apertum est cœlum ipso orante: ad designandum quod fidelibus post baptismū oratio sit magis necessaria, & quod hoc ipsum quod per baptismū cœlū creditibus aperitur ex virtute sit orationis Christi.

Et uidit spiritum Dei descendente scut columbam. Iohannes baptista quandam veram columbam oculis corporeis ex cœlis apertis super Christum descendente confexit, & super eum requiescentem vidit. Hæc columba designabat spiritum Dei perpetuo à Deo emanare, & perpetuo super humanam naturam Christi venire & requiescere: quam significacionem Iohannes ex Dei reuelatione intellexit. Descendere autem spiritus sanctus in speciem columbae dicitur, non quasi antea non descendere: semper enim à Deo patre ex illo tempore quo Christus homo factus est, in eum descendit: nec etiam aliqua speciali gratia ipse spiritus sanctus iam in eum descendit, qua ab initio incarnationis super eum non descendederat: verum dupli de causa ita in eum nunc descendit, Primo, quia suam diuinitatem quam antea non ostenderat manifestare cupiebat. Secundo quia Christus hic figurabat Ecclesiam suam, in qua spiritus sanctus per baptismum in baptizatos descendit.

Iodam. 1.

Quod

IN MATTHAEI

Quod autem hæc fuerit vera & corporalis columba habet August.lib.de agone christiano:nec fuerit tamen ipsa à Spiritu sancto in persone vnitate assumpta tractat lib.2.de Trinitate. Cur autem hæc columba,sicut & multa alia Spiritui sancto peculi ariter non autem alijs personis tributatur , quā tam en indiuisa sint opera trinitatis idem prosequitur lib.7.de trinitate.

C ap.12

C ap.6

C ap.21

Llib.2.c.14

Et ecce vox de cœlis dicens. Sonuit vox de cœlis patrem representans tāquam eam efferentem, & dicentem. Hic est filius meus dilectus, non Ioānes, sed super quem fedet columba: video enim super Christū ea descendit, vt sciretur vocem emissam nō ad Ioannem, sed ad Christum referri. Hic ergo est filius meus vñigenitus, & naturalis. In quo mihi complacui propter quē magnum me iudico, vel secūdum August. de consensu Euangelistarum, in quo constitui placitum meū, id est, per quem statui gerere quod mihi placet, nempe genus humanum salvare:quod Dei propositum illi contrarium est, quo olim dicebat: P̄enitet me fecisse hominem. Proponit enim iam instaurare quod prius proposuerat euertere.

IN CAPVT QVARTVM.

C ap.1

LUC.10

TVNC statim post baptismum (inquit Marcus) à Iordanē scilicet regressus, astus & instigatus est, vt iret in desertum omnino in uiuum, & hominibus inaccessum, vt ex Marco colligitur, qui ait eum ibi cum bestijs fuisse, id est, vbi bestiæ sine hominum infestatione liberè permanebant. **D**uctus est in desertum quod iacet inter Hierusalem, & Iericho, vbi quidam inciderat in latrones. Non autem tractus fuit, sed spontaneè se duci permisit. A spiritu sancto videlicet, ut tentaretur. Hoc fine, vt ibi ieiunijs & orationibus intentus, ac absq;

CAPVT QVARTVM

23

absq; omni hominum consolacione remanens, in uidum diabolum confunderet, & tentādi occasionem illi præberet: vt tentatus temptationem vincere, & tentatos confortaret, modisq; vincendi diabolum doceret: quia nemo temptationibus carere potest. Vnde Iob Militia (inquit) est vita hominis super terram. **A** diabolo. Lucifero videlicet qui in summo choro Angelorum supremum ordinē tenuit, cui tanquam principi, magna de singulis ordinibus multitudo adhæsit, quos omnes secum in perditionem pertraxit, quicq; primum hominem tentauit, & vicit: Christum autem tentauit, & vitius cum confusione recessit: & ex tūc potestatem suam amisi, quam in ultimis temporibus recuperabit. Volut Christus à diabolo tētari propter tres causas: quarū prima est vt nos in temptationibus positi in eius adiutorio cōfideremus: Alias verò duas causas assignat Aug. Statim quoque post baptismū tentatus fuit, vt ostenderet diabolum tunc maximē nobis infideli, dum nouam vitam inchoamus. Diabolus nomen principis est, pro principe dæmoniorum Lucifero positum, & sic frequenter in sacra scriptura reperitur usurpatum, vt ibi : Ite maledicti in ignem æternum, qui paratus est diabolo & angelis eius. Item : Et proiectus est draco ille magnus serpens antiquus, qui vocatur diabolus. Vnde non temere colligitur Luciferum ipsum fuisse qui Dominum tentauit. Propriè autem diabolus accusatorem, & criminatorem significat, vt in illo loco Psalmi. Diabolus stet à dexteris eius. Quatuor autem rationes ob quas Christus in desertum ductus, vt tentaretur, & non in domo sua tentatus fuerit assignantur, quarum prima est, vt magis diabolum provocaret. Ideoq; ad desertum, tanquam ad certaminis locum iuit: solitarij namq; magis sunt temptationibus expositi, quemadmodum

C ap.7

A poc.c.12.

D e trinita.

lib.4.c.13.

M at.c.12.

A poc.c.12.

dum scriptum est. Væ soli quia cum ceciderit nō habet subleuantem se. Secunda quia nos saluatoris erat alio, & planè contrario modo (contraria enim contrarijs sunt curanda) quam primus parés Adam agere voluit, qui in loco deliciarum & societate fuit per diabolū separatus, & electus. Christus vero in loco omnino ab hominibus deserto, diabolum expugnare voluit, vt sic homines ad locum deliciarum, qui est vita æterna perduceret.

Tertia vt vitam eremiticam approbaret, qualis fuit postmodū Anthonij, Pauli, & sequaciū. Quarāratio mystica est, seu potius moralis, vt videlicet nos doceret prauorum hominum contubernium, & sacerduli irritamenta fugere, atque iejuniorū, silentij, & vigiliarum deserta sectari. Quarātur an hoc in facto Christus fit imitandus, vt scilicet nos tentandi diabolo occasione in demus? Respond. in hoc nos posse Christum imitari. Cæterum aduertendum est duplīcēm esse tentationis occasionem, vna enim est per se ad peccatum ducens, quæ omnino est fugienda, vt si quis cum flagitiis & impijs hominibus conuersando, præsummat pietatem & sobrietatem se posse custodire: itē impudicarum mulierum contubernio & familiaritate etiam mentis castimoniam tutam sibi fore confidat. Qui enim hoc modo diabolo tentādi occasionem præbet, peccat, siquidem pro huius tentationis à nobis auersione, Deum quotidie in Dominica nostra oratione rogamus dicentes: Et ne nos inducas in temptationem. Alia autē est, quæ ex se mala non est, nec ad peccatum ducit, nisi ex parte diaboli inuidentis: & talis tentandi occasio fuit, quam diabolo Christus dedit, & in hoc eū laudabiliter imitamur. Ratio autem quare Christus statim post baptismū ienunauit vna est, vt nos doceret post baptismū intentos nō debere esse securos,

sed

sed parsimoniæ & ieunijs disceremus aduersus tentationes optima iejunorū esse munimenta. Tertia, vt eos instruet, qui alios docturi essent, & alijs predicaturi: qui enim tale suspicit munus, prius seipsum mūdare debet, & carnē suam castigare & tum demū ad alios docendos procedere iuxta illud 1. cor. 5.

Apostoli: Caſtigo corpus meū, & in seruitutē redi-

go ne forte cū alijs prædicauerim reprobis efficiar.

Et cum iejunasset quadraginta diebus, & quadraginta no-

ctibus. Non more Iudaico, & aliorum hominum,

qui post solos occasum iejunium soluebant, sed ip-

se tam noctibus quā diebus à cibo abstinebat: sic

contemplationi Dei, precibus, & similibus intētus

vt totis quadraginta naturalibus diebus famē nul-

lam senierit: tāq fuit illius contemplationis dul-

cedo & suauitas, vt naturam alioqui infirmā per

hos quadraginta dies à morte seruauerit: Exactis

autē quadraginta diebus, vt naturę humanę veri-

tatem quam assumpserat ostenderet, & diabolus

tentandi occasionem haberet: infirmam natu-

ram sibi dimisit, & grandem famem passus est:

Vnde Accdens tentator in specie humanæ naturæ,

qui per prophetas, Christum verum Deum, & ve-

rū hominē fore sciebat: quā ob rē nō vltra quadra-

ginta dies iejunauit, vt diuinitatē suam diabolo ce-

laret: si enim in iejunio diutius perseuerasset, potu-

isset diabolus colligere eū esse Christū: nunc vero

qui M oyses in monte, & Helias in itinere, totidē,

diebus iejunārint nihil certi colligere hinc potuit.

Diuersa tamē fuit horū, & Christi sustētatio. Moy-

ses enim colloquio Dei est sustentatus, Helias vero

in fortitudine cibi cuiusdā panis subcinericij feni

fumpti confortatus, at Christus nō aliena, sed pro-

pria virtute cōseruatus fuit. Tūc assumpst nō portā-

do, sed ducēdo, quēadmodū Christus Petru, Iaco-

bū & Ioā.assumpst in mōtē corā eis trāfigurādus.

Mattb. 17.

Ne-

IN MATTHAEI

Nequaquam autem mirum videri debet quod se ab iniurias authore, & capite duci permisit, qui & à membris illius, Pilato videlicet & Iudeis eorumque ministris capi, & crucifigi sustinuit.

s i filius dei es dic, iube ut lapides isti panes fiant. Hoc diabolus vtebat argumento. Si lapides in panes transmutare potest, verè filius Dei est, fin minus, homo tantum.

scriptum est, non in solo pane uiuit homo, sed in omni uerbo quod procedit de ore dei. Petitus est hic locus ex Deuteron. cap. 8. vbi Moyse ad populum sic ait: Affixit te penuria, & dedit tibi cibū manna, quod ignorabas tu & patres tui: vt ostenderet tibi quod non in solo pane uiuat homo, sed in omni verbo quod egreditur de ore Domini. Per panem, intelligit omnem illum viuctū quo corpora nostra quotidianie aluntur. verbum, Hebraico item more pro re aliqua ponitur. Est autem hic sensus. Non solus panis & vulgares cibi isti sunt quibus homo alitur & sustentatur, sed quicquid à Deo destinatur, vt homini sit alimenti loco. Generaliter decreuit Deus panem vt cor hominis confirmet, sed non ita vt in solo pane sit hominis vita. Quod panis pascit non aliunde habet quam ex prouidentia & dispositio- ne Dei, quaē tantaē est virtutis, vt etiam si mortiferum cibum ad vitam ei destinet, iam non sit mortis, sed vita cibus. Quicquid ergo voluerit Deus homini cibum esse, eo non minus aletur quam scallito cibo, siue in eius locum aliud quippiam substituat, vt manna patribus in deserto ministrauit, siue nihil, vt Moyse, Helia & Christū ipsum, siue villo cibo per totos quadraginta dies conseruauit.

Tunc affumpst eum diabolus in sanctam ciuitatem, Ierusalem scilicet, quaē sancta dicebatur, ob verū religionis cultum, quo Deus in templo ibidem magnificè constructo à Iudeis colebatur. Et statuit eū

super

CAPVT QVARTVM

25

super pinnaculum templi altum quoddam deambula- crum ex quo sacerdotes populo prædicabant: et dixit ei: si filius dei es mitte te deorsum. scriptum est enim quia angelis suis mandauit de te ut custodiant te, etc.

Quæritur an diabolus, intelligat sacram scripturā, & verum eius sensum cognoscat? Respond. Eum tantum de sacra Scriptura scire quantum illi à Deo permittitur. Male autem scripturam hanc allegauit, nō quod psalmū qui de homine iusto scriptus est, Christo salvatori applicare voluerit, sed in hoc quod eam cōtra sensum psalmi allegauit, sine villo tropo, qui tamē tropicē intelligendus est. Secundo, quia promissiones psalmi ad homines sui ipsius oc- cidores, Deumq[ue] tentantes pertinere voluit: & hoc genus allegandi scripturas perniciosissimum est.

Tertio, quia ita scripturam allegauit, vt illa quæ ad verum Scripturæ intellectu ducere poterant omisi- serit, id videlicet quod continuo sequitur. Quoniā in me sperauit, liberabo eum, &c. clamauit ad me,

& ego exaudiam eum, &c. Quarto, quia verba quibus ipse descriebatur prætermisit. Nā sequēti versu vocatur aspis, basiliscus, Leo, & draco, quo rum proprietatibus pulchre depingitur. Psalmus autem iste promittit speranti in Domino, & ad eū per preces configenti, perpetuam ab omnibus malis angelorum protectionem, vt si saluti eius expediatur, ne in lapidem quidem usquam offendat. Vnde ex hoc loco colligi potest quod homo Deo in timore seruiens, multos in sui custodiā habeat an- gelos, vt etiam patet ex Elisæo propheta, qui (cum vellat eum rex Assyriorum capere) puer suo di- xit, plures nobiscum sunt quam contra nos: & per orationem Elisæi vidit puer montern plenum curruim, & equorum in circuitu Elisæi.

Psal. 90

4. Reg. 6.6

Non tentabis dominum tuum, Non quærès ex- perimentum de Dei virtute citra necessitatem:

E

quan-

Quando enim humana via periculum vitari potest, non licet eo omisso miraculosè à Deo auxilium petere. Quando ergo à Deo aliquid petimus, non iusta, ac legitima causa exigente, vt pote quando nec necessitas, nec utilitas vrget, Deū tētamus. Est istud populo diligenter inculcandum, qui frequenter hac in parte delinquit.

cap.4.

Et ostendit ei omnia regna mundi in temporis momento, vt ait Lucas, dixito omnes terrarum partes in quibus erant regna demonstravit. Et gloriam eorum. Ostensione hac in ipso dominandi libidinem concitare cupiebat, aq; in auaritiam, ac terrenorū amorem pellicere, vt hoc modo ad apertū Dei cōtemptum pertraheret. Cōstat enim quod diabolus hic à Domino tāquam omnium regnorū mudi Dominus, atq; dispensor (quod soli Deo cōpetit) adorari voluit adoratione latræ, vt sic cōtemptus, & vilis Deus haberetur. Lucas addit eum dixisse: Quia mihi tradita sunt, & cui volo do illa, in quo impudenter inmentiebatur, nec mirum qui ipse sit mendacij author & pater. *Hec omnia tibi dabo.* Non addidit hic, sicuti in prioribus tentationibus, Si filius Dei es, quia quodammodo certus erat quod nō esset Christus. Videbat enim in eo magnā simplicitatem, eumq; inniti alieno auxilio, scripturæ scilicet sacræ, vel fortasse existimabat eum hoc pacto responsurum, Adorabo ego te pessimè dāmō? tu me adorare debes, qui filius Dei sum, si cadens adoraueris me. Si tanquam inferior coram superiore in terram procidas, tibi (quem dignum, & ad totius orbis obtainendū imperium, atque moderandum cōspicio idoneum) hæc omnia dabo. Tantæ enim potestatis & excellentiæ sum, vt per meipsum hæc non digner administrare, sed per mihi subditos: Pro tanto autem beneficio quod tibi impendere volo, nihil omnino peto nisi vt me (quod exigū est

cap.4.

est, factuque facillimum) horum omnium largitorum agnoscas & in terram procidens adores. Ecce quanta fuit diaboli superbia. Cultum diuinum fibi v̄surpare nititur, nec mirum quū ab initio Deo similis esse cupiebat: vnde merito in infernum turbatus est.

Vade satana. Audita hac tanta blasphemia, nō tulit ultra Christus Sathanam, ac eius peruerſitatem superbiamq; cognitam fibi esse declarans, cū ira, & graui increpatione à se repellit, & abire iubet, tāquam omnis boni & veritatis aduersarium.

Quod autem in hac tentatione, non autē in duabus prioribus indignationem & vehementiā ostēderit, admonet nos, quam patientes in priuatis esse debeamus iniurijs, in Dei autem & Sacramentorū eius blasphemij acres & seueri. Observandum etiā est, optimam esse rationē superandi diabolicas machinationes, atq; tentationes, si cū Christo dicamus, Vade Sathan, eas videlicet contemnendo, illisq; non immorando: Nam cum eas animo reuolumus, quamuis nō consentiamus, in hoc tamen diabolus gaudet, quia honorari videtur, dū quod proponit tāti facimus, vt illu. in animo nostro reuolumus & expendamus. Huius rei exēplū habemus 4.lib.Reg.vbi resertur quod cū Rapaces obsedifset Ierusalē, & Deū blasphemasset, populus ex præcepto regis tacuit, & non respondit ei verbū: similiiter facere debet quicunq; à diabolo tentatur, vt eū prauas cogitationes suggesterentē non audiat, nō expendet, sed statim repudiet, atq; contemnat: qui cū contemptum ferre non posset cum confusione viētus abibit. *scriptum est enim, Dominum Deum tuum adorabis.* Solum patrem, filium & spiritum sanctum vnum Deum adorabis, qui omnium regnorū mundi potestatem habet, & vnicus est honorum omnium largitor, & principalis Dominus.

cap.18.

E 2 Et

IN MATTHAEI

LUC. 4. *Et illi soli seruies, tanquam omnium regum Domino, ea scilicet feruitute quam Græci latram vocat. Sancti quidem venerari possunt, & orari, sed non proprio adorari: venerari inquam possunt veneratione dulia, quæ creaturæ debetur, veneratione quoque hyperdulia quæ B. Mariæ virginis tribui solet. Et reliquit eum diabolus, consumata omni tentatione confusus abiit, & ab eo tentando non quidem perpetuo, sed ad tempus (ut refert Lucas) cessavit: Nam & postea varijs armis, & machinationibus instructus, ad tandem Christum prodijt, & præcipue in eius passione in qua nec ipsam diuinitatem eius adhuc deprehendere potuit. Et ecce angeli accesserunt & ministriabant ei. Veluti serui ad Dominum suum Iesum Christum in humana specie accesserunt, & in virtualibus cibo, potu alijsque necessarijs ministrarunt. Hic queritur cur non potius sit civitatem ingressus, aut amicorum suorum potius ministerio, quam angelorum usus fuerit? Respon. Id propterea factum, ut nobis significaretur, quod quoties diabolus vincimus & eius temptationem superamus, mox ad nos Angeli currant, victoriaram nobis gratulantes, & necessaria subministrantes. Quæritur etiam utrum istæ temptationes fuerint continuæ? Et appareat quod sic, nam in primis Euangelista dicit in secunda temptatione, Tunc assumpserit eum diabolus, absolute scilicet response. Ad hæc Angeli, non ante peractam temptationem ad Christum accesserunt: unde si inter has temptationes magna mora fuisset, prius accessissent, quandoquidem Christus ante primam temptationem valde esurierit, cibosq; indiguerit. Denique quia post tertiam temptationem dicitur, Tunc reliquit eum diabolus, quasi diceretur, primo accessu usque ad consummationem harum temptationum eum non reliquit. Quæritur rursum cum Lucas secundam tenta-*

CAPVT QVARTVM. 27

tationem ponat, quām hic Matthæus tertiam, quomodo inter se concordent? Respond. Matthæus verum seruauit historiæ ordinem, non autem Lucas. Secundo dicit, iterum assumpserit eum, ergo prius eum assumpserat, ideo assumptio in sanctam ciuitatem secunda tentatio est. Tertio Christus iubet Sathanam in tertia temptatione abire, ergo tunc abiit. Quarto idem ex hac ratione cognosci potest, diabolus enim pedentim à peccatis minoribus ad maiora progreditur, ergo de ipsis adoratione tertia tentatio fuit, quod nimurum est maximum & grauissimum scelus. Cæterum Lucas ut omittam quod in quibusdam codicibus idem cum Matth. reperiatur ordo, quoniam nullæ temporis dat significationem, vera refert, sed non habita ordinis ratione. Matthæus vero ut tempora annotauit, ita & ordinem seruauit. Diligenter quoque obseruandum est quod Christus per sacrâ scripturam semper diabolo responderit, ut discamus & nos semper ad scripturas sacras, & Dei verbum respicere, eorumq; præsidij tentationes diaboli superare, ad quod & Paulus admonet, inquiens, Accipite armaturam Dei, in omnibus sumentes scutum fidei in quo possitis omnia tela nequissimi ignea extingue. Scripturas autem omnes quibus diabolo respondit ex Deuteronomio sumpserit, quia fecutus est communem Iudæorum Deum reverendum morem, qui præ cæteris hunc potissimum librum legebant: quod satis ex ipso libro constat, Præceptū enim erat eis ut semper in illo libro meditarentur. Hic autem liber præ reliquis ipsis commendabatur, quia in illo gratia Dei, sine qua seruari lex non potest maximè prædicatur & ostenditur: quod ex Paulo patet, qui iustitiâ fidei probare volens, hanc ex Deuteronomio scripturam desunxit. Ne dixeris in corde tuo quis ascendet &c. Item

Ephes. 6.

Deut. 17.
Crit. Cr.
Iosue 1.

Rom. 14.

in eo-

IN MATTHAEI

in eodem capite, prope est verbum tuum in ore tuo &c. Et pluribus alijs locis. Auget hanc commendationem, Deuteronomij vocabulum idem nimirum significans quod lex secunda, qua parte legem nouam præfigurat.

Cum autē audiret Iesu quod Ioannes traditus esset. Cū intellexisset in Iudea baptistā à Scribis & Phariseis in manus Herodis tetrarchæ traditum esse, intellexisse quoce eos quod multo plures ad ipsum, quam ad Ioannem confluenter ideoq; magis sibi à Christo metuere quam prius à Ioanne, Iudea relicta in Galilæam fecerit. Observare hic oportet, quod inter tentationes Christi & aduentum eius in Capharnaum, intercedant omnia que Ioannes habet Euangelista tertio, & quarto capite. Qui solus ea à cæteris omissa prosequitur.

v. epiuit & habitauit in capharnaum maritima Posita in littore maris Galilææ, in terminis terræ duarum tribuum.

3. Reg. c. 9.

via maris trans iordanem & aliae gentium, qua itur ad mare Galilææ, & qua Iordanis à mercatoribus transiit: quæ terra est Galilæa gentium, vel ad Galilæam gentium pertinet: viginti enim oppida Galilææ, à Salomone Hiram regi Tyri data sunt. populus qui sedebat in tenebris. Quasi dicat, per hæc intelligo populum in his locis habitantem, qui ante Christi aduentum præ ceteris Iudeæ partibus, in magnis ignorantia & peccatorum tenebris verfabatur: tum quia remotus erat à templo Dei quod erat Hierosolymis, tum quia gentilibus Tyriis & Sidonijs impiissimis permixtus erat.

v. idit lucem magnam. Spiritualiter & corporaliter cognovit Christum Dominium, qui solus est lux spiritualis, & lux magna. et sedentibus in regione umbra mortis, in densissima caligine, lux orta est eis. Christus ortus est eis, singulari scilicet, & speciali modo,

CAPVT QVARTVM.

28

do, præ alijs Iudeorum ciuitatibus, eo quod ferè Salvator suam prædicationem, & miracula maximè apud istos fecerit: per quod mysticè significabatur quod esset Iudeos relicturus, atq; ad duras, & excæcatas gentes transiit.

Exinde cœpit Iesu prædicare, ex quo Ioannes traditus est, absoluto iam tanquam nuncij, & præcursoris officio, Christus ipse veluti Dominus principalis à Ioanne prænuntiatus, manifestè & continenter prædicare cœpit. Prædicauerat quidem & antea, sed non assidue & indefinenter. et dicitur. p. cœpit. Istud supra expositum est, in prædicatione Ioannis. Eadem quoad doctrinam vtriusque prædicatio est: in hoc tamen differunt Christus & Ioannes, quod hic tantum prædicet, ille vero quod prædicat etiam præstet.

Ioan. 1.

v. vidit duos fratres, corporalibus & spiritualibus oculis simonem qui, nomine ab ipso Salvatore imposito, petrus vocatur, id est faxum, siue rupes. Mutationis nominis quæ in Scripturis, à Deo facta legitur, doni spiritualis alicuius gratiæ significacionem habet. Sic legimus Abram & Iacob non minima esse mutata, quorum ille Abraham iste vero Israhel vocatus fuit. Est autem Simon à Domino faxum, siue rupes vocatus, quod super eum tanquam super firmum fundamentum, Ecclesiam esset ædificaturus. Quæritur an ista sit prima Petri vocatio, qua à Christo vocatus est? Respondeo non esse. Hec enim in Galilæa facta est, Ioâne in carcere missa: alia autem quæ prima fuit ad familiaritatem in Iudea accidit extra Galilæam, antequam Ioannes in carcere mitteretur. Secunda autem vocatio ea fuit de qua apud Luc. ca. 5. Hac vero tertia & ultima vocatione ad Apostolatum accitus fuit. veniente post me corporaliter me comitantes, mihiique adherentes atque spiritualiter me imitantes, & ego

*Genes. 17
Genes. 32*

Matth. 15

Ioan. 1

E 4

tan-

IN MATTHAEI

tantam vobis gratiam impertiar, vt euangelij mei annuntiatione, vestra conuersatione, sacramentorum deniq; administratione, hoies profundissimis peccatorū tenebris immersos educere inde atq; eripere possitis: Siquidem faciam uos fieri p̄fatores hominum, qui sic in peccatorū sordibus, vt pisces in aquis volutantur. De his p̄fatoribus pr̄nunciavit Hiemias: Ecce ego mittā p̄fatores multos dicit Dominus & p̄fabuntur eos.

Illi autem statim relictis retibus, & omnibus bonis inter quæ retia, & nauicula erant p̄cipua, sequuntur sūt eum.

cap. 16

IN CAPVT QVINTVM Matthaei.

Videns autem Iesus turbas. Hoc est: Cum & corporalibus & spiritualibus misericordiæ sue oculis turbas vidisset, ratus adesse doctrinæ suæ explicandæ tempus, in quandam Galilææ mōtem ascendit.

Accesserunt ad eum discipuli, vt essent corpore vici- ni, qui erant animo propinquui. Et aperiens os suū, qui aperire solebat ora Prophetarum. Hac circumlocutione significatur sermo prolixior, & vox clarior quæ ab omnibus exaudiri poscit. Docebat eos, discipulos suos videlicet, vna cum circumstante turba: docebat (inquam) non tantum hæc quæ sequuntur, recitando, sed idem varijs modis inculcando, vt & discipuli, & turbæ capere possent.

Beati. Sermonem incipit à beatitudinibus, quia sermo omnis ianis est, qui ad beatitudinem, quæ totius bonaæ vitæ finis est, non ordinatur. Et licet omnes illam querant, multi tamen in ea dijudicāda toto cœlo aberrant: & ideo saluator ne error circa illam committatur tam diligenter inculcat.

Beati

CAPVT QVINTVM.

Beati ergo non in re perfecta, sed in spe iuxta illud,
Spe salu facti sumus. Nec subtiliter hic de beatitudinis definitione agendum est, præstat enim nos

rom. 8.

scire modum perueniendi ad beatitudinem, quam subtilem & philosophicam eius definitionem. Scripturæ autem sacræ pronunciatiæ aliquem beatum ex vnica virtute, vel duabus, intelligendæ sunt quantum est ex parte illius virtutis, modò aliunde non sit defectus. *Pauperes spiritu.* Locus hic non male à quibusdam de humilibus accipitur. Verum si ad sextum cap. Lucæ, & antithésim beatitudinibus illic oppositam respiciamus, ad inopes & diuitijs carentes potius pertinebit. Etenim primæ huic beatitudini, maledictionem opponens, Væ vobis diuitibus inquit, qui habetis consolationem vestram. Pauperes ergo spiritu sunt qui voluntate & affectu pecunij carent, hoc est, qui nō sunt eis affetti, nec inordinate eas prosequuntur: diuites contra spiritu sunt, qui diuitias concupiscunt, ijs tanquā magnis bonis afficiuntur, & spem fiduciamq; suam in eis collocant. Neque enim omnes diuites miseri sunt, sed illi duntaxat qui ex diuitijs consolationē fibi quaerunt, vt ibidem addit Lucas. Ita non omnes pauperes beati, sed illi soli (vt Christus dicit) qui spiritu, id est, corde, ac voluntate pauperes sunt. Recte ergo adiecit spiritu, quia paupertas per se nos Deo non commendat, sicut nec diuitiæ per se inimicos efficiunt: sed animus ordinatus, nos ad Deum ordinat, inordinatus verò ordinem ad Deum perturbat: Vnde animus circa diuitias inordinate affectus, & cupiditate plenus in multa peccata erupit, nam radix malorum omnium est cupiditas ac omnium maximè hominem à veralectionis euangelicæ perceptione præpedit. De diuitibus spiritu habes & apud Prophetam Amos ca. 6. & Iacobum cap. 5. & in cantico B. Mariæ virginis apud Lucam cap. 1.

1. Tim. 6

IN MATTHAEI

cap. primo. *Quoniam ipsorum est regnum cœlorum. Rationem reddit superioris beatitudinis ac si diceret, licet isti non afficiatur terrenis, & nullam ex illis recipiant consolationem, in rei veritate tamen admodum scelices reputandi sunt, quia etiam nunc cum adhuc in miserijs isti versantur opprimitis videtur, regnum illud quo in cœlis regnatur ad eos Dei ordinatione pertinet: suntque tanquam reges quicquid super omnes Dei diuitias constituti: iuxta illud. Super omnia bona sua constituet eos, &c. fecit nos regnum seu reges & sacerdotes Deo, & patri suo. In singulis beatitudinibus ponitur pro præmio regnum cœlorum, & vita æterna, quæ pro correspondentia virtutum variè nominatur, in duobus quidem locis expresse. Primo loco, quatenus in regno cœlorum diuitiae considerantur. Secundo, in octaua videlicet beatitudine, quatenus in illo superioritas consideratur. Ipsorum autem esse dicitur regnum cœlorum, quia iuxta liberalem Dei ordinationem tam magnum eis præmium debetur: est enim in pronomine (ipsorum) emphasis quædam.*

Rom. 12. *Beati mites, lenes, qui non reddunt malū pro malo sed in bono vincunt malū. Quia ipsi possidebunt terrā. Licet nunc per potentiam diuitium deprimantur, nec pro terrenis rixentur, postmodum tamen hæreditario iure soli plenē & pacificè totā terrā possidebunt, tanquam ipsius Domini, cuius possessione nūquā poterunt ejici: atq; hæc beatitudo plenē exprimitur in Psalmi. Noli emulari in malignatibus &c. Terra hic sumitur pro terra proprij nominis super quā purgatam & renouatam regnabunt sancti quāuis in cœlis existentes. Sic enim & B. Petrus inteligit. Nouos inquit cœlos, & nouā terram expectamus, in quibus iustitia habitat. Aug. verò de serm. Dom. interpretatur de terra viuentium, id est soliditate & stabilitate hæritatis perpetuę vbi aīa per bonum*

Psal. 5.

2. Pet. c. 3.

lib. I. ca. 3.

Psal. 141.

**Math. 24.
Apoc. 14.**

CAPVT QVINTVM.

30

bonū affectū tanquam loco suo requiescit, sicut corpus in terra. Infelicitas autē, & vñ quod huic beatitudini correspondet est istud. Vñ immittibus quoniā ipsi ab hæritate exterminabuntur. Similiter potest dici in ceteris, nā singulis beatitudinibus sive possunt opponi infelicitates, vt patet ex 6. illo supradict. ca. Luc. *Beati qui lugēt qui ordinatē animi sui dolorē gemitu, lachrymis, voce, gestu, vel aliquo extero opere prodūt: dolorē (inquā) quē cōcepérūt ob propria peccata, & aliena, ob absentiā, & morā Dñi, ēternę felicitatis dilatationē, ob miseras proprias, & alienas. Debēt autē ordinatē dolere ita scilicet, vt per Deū à peccatis liberentur, & deinde à miserijs iuxta illud. Cōuertimini ad me in lachrymis, fletu, & planctu. Et defectio tenuit me pro peccatoribus dereliquentibus legē tuā. Quod etiam aliorū peccata lugere oporteat hinc discimus, quod in scripturis luctus iste cōmendetur, vt apud Psal. Tabescere me fecit zelus meus, quia oblii sunt verba tua inimici mei, & in eod. Psalm. Vidi præuariantes & tabescébā. Et apud Hiere. Quis dabit capiti meo aquam, & oculis meis fontē lachrymarum: ibidem. Zelus Dei facit me tabescere. Item apud Ezechiel. *Ezech. 9.* Quis dabit oculis meis aquā. Quū autē in alijs beatitudinibus deficiamus, in ista nos permanere, & quodāmodo perfectos esse oportet. *Quoniam ipsi cōsiderabūtur in resurrectione post hāc vitā, quando id ob cuius defectū lugebāt assequentur: aliquā tñ etiā in hac vita accipūt consolationē. Cōtra autē, Vñ ridentibus quoniā lætitia eorū vertetur in luctū.**

Luc. 6.
Esa. 22.
Sap. 2

*Beati qui esurient, qui quemadmodum famelici cibum & sitibundi potum, ita iustitiam quam non habēt, id est, perfectam diuinę legis impletionē, vitiorum suorum expurgationem & peccatorum remissiōrem, audiē ardenterq; desiderant. *Quoniam satirabuntur, perfecte in futuro seculo id quod desiderat ob-**

IN MATTHAEI

obtinebunt, ita ut nullam passuri sint esuriem, sed iustitia omni replendi atque saturandi: ita ut penitus in eo quiescant quo saturabuntur. Esuries & spiritalis sitis eadē sunt. Iustitia autem est id à quo quis perfectè apud Deum dicitur iustus. Iustus ergo est qui pro modulo suo implet diuinam mandata, & quotidie in ijs proficit. Vnde sequitur iustitiam hominum in hac vita non esse perfectam. quamuis enim vera sit, tam exigua tamen est, vt magis remissione peccatorum, quam vera virtute constet, vt ait August. de ciuit. Dei lib. 19. cap. 27.

Beati misericordes sive in corporalibus eleemosynis sive spiritualibus erga proximum. *Quoniam ipsi misericordiam consequentur.* Veniam peccatorum, & alia dona. Contra autem, vē immisericordibus. Ex hoc loco hæretici quidam dicunt eum damnari non posse, qui misericors fuerit etiam si alijs peccatis intricatus sit. Eum errorem refellit August. compluribus in locis. Potest tamen hoc dici quod is ex parte illius virtutis quam habet damnari nō possit, at non ob peccata quæ habet, Eleemosynam largiens peccatum immisericordiæ euadit, minusque peccat, non tamen ad vitam æternam hoc sufficere potest.

Beati mundo corde non dixit interpres (mundi corde) est enim is sermo amphibologicus, eos etiam significans qui mundo corde esse desiderant. Senfus ergo huius est: Beati qui mentem quantum fragilitas humana permittit, à criminibus, & peccatis alijs mundam habent, nec longè sunt à plena munditia cordis: quod autem deest, quotidie adipisci conantur, & de die in diem magis proficiunt, ac spiritu renouantur. *Quoniam Deum videbunt mente plenè mundata* in futuro seculo intelligent sanctā trinitatem, id est, essentiam diuinam sicuti est, nō per aliquod ænigma vel speculum, sed facie ad faciem:

quæ

CAPVT QVINTVM.

31

quæ non nisi à corde plenè mundo videri potest, in qua visione consistit tota hominis felicitas. De qua pulchrè D. August. lib. 3. de libero arbit. capite ultimo. Cæterū quomodo simus Deum visuri an oculis etiam corporeis, tractat August. de ciuit. Dei. lib. 22. cap. 29.

Beati pacifici qui student ubique reddere omnia pacata. Isti sunt zelatores gloriæ diuinæ, qui homines cum Deo, & inter se secundum Deum pacare student, & ad veram poenitentiam, veramq; Dei in Christum fidem inducunt, & pro delictis eorum apud Dominum intercedunt: & sic pacem veram componunt. Alia autem pax, hominum scilicet impiorum, non pax, sed conspiratio potius non minanda est, vt ait August. lib. 19. de ciuit. Dei. c. 13. *Quoniam filii dei vocabuntur*, nomine ab ipsa re desumpto. Ab omnibus hominibus perfectè & plenè adoptini filij vocabuntur, & pro talibus agnoscētur, Christi naturalis filij Dei nomen habentes. Quia enim in hac vita fuerunt ei similes in conuersatione & opere, erunt etiam similes in nomine: nam sicuti præcipuum Christi officium fuit pacificare homines cum Deo, & inter se, ita vt & pax *Ephes. 2.* nostra, & princeps pacis nominetur: sic etiam hominum præcipius in hoc fuit conatus. Aduertendū diligenter est (Vocari) in Scripturis significare non tantum qualemcumque appellationem, sed eā quæ est à re ipsa desumpta, vt Propheta altissimi vocaberis, & vocabis nomen eius Iesum. Quod autem ab omnibus cognoscuntur & filij Dei vocabuntur, ex Sapiente manifestum euadit: qui referunt impios in futuro sic dicuros. Ecce quomodo computati sunt inter filios Dei. Quia vero nominis significatio filij Dei appellandi sunt, docet August. contra 2. Epistolas Pelagianorum lib. 3. cap. 3. Et quod videlicet erunt non filij naturales (*quoniam unicus est*

Ephes. 2.

Eph. 9.

Luc. 1.

Matth. 1.

Sap. 5.

IN MATTHAEI

cus est Iesus Christus naturalis Dei filius) sed adoptiui, qui propter imitationem operū Christi filij Dei, nominis etiā eius participatione donabūtur.

Beati qui persecutionem patiuntur. In corpore, fama, & externis bonis, & animo forti & patienti aduersa quæcūq; propter Christū tolerant, siue propter iustitiam, id est, mandatorum Dei obseruationem, quā vel ab alijs impleri cupiūt, vel ipsi eā defendūt: In quo genere martyres eminēt, ipſorum est enī regnum cœlorum: etiā in hac misericordiarum valle, quodammodo miseri esse videantur, & ab alijs opprimi, nihil minus tamen veri hæredes sunt regni cœlestis, & super omnes inimicos suos, definito à patre tempore in ccelis regnaturi. Septem hæ beatitudines septem donis spirituſancti, ordine retrogradō ab Eſaiā enumeratis respondent: vt pulchre Aug. declarat li. 1.c.9. de fer. Domini in monte, & de doctrina christiana lib. 2. cap. 5.

Beati eftis. Hactenū Saluator noster generalia contra vulgi opinionem paradoxa posuit: nunc verò sermonem suum ad Apostolos, eorumq; successores conuerterit, inquiens. O vos Apostoli mei qui hęc alios docturi estis, beati eftis propter eximię virtutis occasionem, quam accipietis cum maledixerint, uobis homines carnales, iniurijs, conuictijs, atque contumelijs vos, afficienes. vosque persequuti fuerint in rebus famæ aut corporis. Et dixerint omne malum aduersum vos. Vobis absentibus detraxerint. Vnde patet quod præcedens maledictio de contumelia in faciem irrogata intelligi debeat, ista verò de detractione in occulto facta. mentientes propter me. Falsum dicentes, quia me prædicatis. Hunc locum explicat Paulus dicens: Non solum autem, sed & gloriamur in tribulationibus &c. Item Lucas capite sexto, Væ vobis cum benedixerint vobis homines: quia cum plurimi sint mali

ſfa. xi

ROM. 6.
LUC. 6.

CAPVT QVINTVM.

32

mali oportebit vos illis similes esse. *Gaudete interius et exultate gestu exteriori, quia merces uestra copiosa est in cœlis.* Quia propter hæc gloriam cœlestē consequemini. *sic enim simili modo, odio vide-licet, falsoſ nominibus, pefimisq; criminibus pro-phetas veteris testamenti, Iudaorū impiorum sclera reprehendentes, persequuti ſunt.* Non igitur propter hæc contristari debetis, quia maxima fœlicitas & gloria est talibus hominibus assimilari posse. Quomodo autem prophetas persequuti ſint Iudæi, videre licet ex lib. Regum de Helia, Michea Zacharia. Id quod tractat & Eſaias à cap. 23. ad finē.

Vos eftis ſal terre. Quemadmodum ſal cibis ſaporem præbet, eosque à putredine conſeruat, & tue-
tur, ſic & vos cum ſuccesſoribus veſtris, inſipidos
& inſulſos homines per doctrinam veſtrā, con-
uerſationem, orationem, ſalire, & à vitiorum cor-
ruptionē & cōtaminatione ſeruare debetis, vt quo-
dāmodo diuino ori ſapidi exhibeantur: nihil enim
Dominius in os ſuum immittit, niſi ſapidum fuerit:
vnde tepli ex eius ore euomi dicuntur. *Quod ſi ſal euauerit.* Apoc. 3
Quia vos ſal terræ eftis, maximè cauere
debetis, ne perſecutionis metu, ſalis vigorem, &
acrimoniam amittatis: ne vel vita veſtra, vel do-
ctrina, labē quadam contaminetur, quia ſi ſal inſi-
pidus fuerit, inueniri nihil potest pet quod condia-
tur, & ſapidus reddatur. Ideoq; qui ſalire debet, ſi à
veris virtutibus, aut doctrina deuinet, non inuenie-
tur qui cum poſſit conuertere, & ſaluare. Hæc per
ſe intelligenda ſunt, nā doctoř ſiſpidus alium, nō
autem ſeipſum docere poſteſt. *A dñibilū ualeat ultra,* id
eft, ad nullum uſum valet ſal, nec ad ſimum qui-
dem aut ſterquilinium, niſi ut conculcetur ab hominibus
tanquam res nullius valoris & momenti quæ ab-
iijci debet: atque hæc cauſa eſt, cur ſacerdotes à
laicis vilipendantur. *Qua de re vide 2. cap. Malach.*

vos

IN MATTHAEI

Vos estis lux mundi: Sic ex officio per bona opera & sanam doctrinam hominibus lucere debetis, vt per vos illustrati, peccatorum suorum tenebris eruantur. Vnde duas subiungit parabolæ, quibus ad hoc Apostolos hortatur, quarum prior hæc est, *Non potest ciuitas abscondi supra montem posita.* Quemadmodum ciuitas in alto monte ædificata omnibus est conspicua, nec occultari potest, ita vos quos spiritualis cuiusdam ciuitatis meæ sanctæ Ecclesiæ super me tanquam montem ædificadæ, pre-emineo volo ita vt conspicui sitis, nec latere possitis ego enim semper vti mons in sublime elevatus conspiciar, & cognoscari, siquidem gloria Christi nūquam occultari poterit. Nata autem ista Dei Ecclesia est, in die Pentecostes in Ierusalem.

Neque accendunt lucernam & ponunt eam sub modo. Sic nec ego ideo in vobis doctrinæ, boni spiritus lumen accendo, vt illud timore aliquo humano abscondatis, sed super candelabrum, ut luceat omnibus qui in domo sunt, in hoc mundo, vt clare videntes vestram bonam conuersationem in admirationem trahantur, vt sic trahi glorificant patrem uestrum qui in celis est qui tantam misericordiam hominibus dignatus est elargiri gratiam. In celis pater singulariter esse dicitur tanquam ubique fit, quia in celis tanquam in creatura dignissima refidet, & se ibidem angelis manifestat, ostensurus etiam fæ quandoque hominibus, ibique effectum suum gloriam suam manifestando ordinariè operatur. Deinde supremo Deo conuenientissimè suprema debetur creatura.

Nolite putare quoniam ueni soluere legem aut prophetas. Quoniam plurima noua præcepta traditus est, præmunit auditores, vt non existimetur præcepta Moysei abolere velle. Ne putetis (inquit) quod in hunc mundum eo fine veni, vt tradita in quinque libris Moysei vel in prophetis præcepta, vel eis

con-

CAPVT QVINTVM

33

contradicendo, vel ea irritando euertere velim, etenim *Non ueni soluere, sed implere.* Veni omnia exhibere, quæ ibi prophetata & præsignata sunt, & opere præstare quæ ibi moralia sunt: non solum autem in meis propter prauitatem, & infirmitatem implere non valentes, gratia mea sic conuertentur & sanabuntur, vt eam implere queant: & si quid minus impletum fuerit per me ipfis ignoscetur. Soluere hic, siue destruere, est per doctrinam contradicere, & contrarium docere: infra autem vbi dicitur, Qui soluerit unum de mandatis istis minimis, idem valet quod legem & mandata transgredi. Lex etiam ambiguum ponitur, quandoque pro tota Scriptura veteris testamenti: quandoque vt hoc loco & sequenti, pro quinque libris Moysi. Idem de nomine Prophetia, dicendum. Interdum enim generaliter totam complectitur scripturam veteris testamenti, præter Moysen, vt hoc loco: interdum verò specialiter usurpatum, vt etiam contra Psalmos distinguitur, vt apud Lucam, Necesse est impleri omnia quæ dicta sunt in lege, prophetis, & Psalmis de me. Lex hic sumitur vt tam legem ceremonialem, quam moralem complectatur: nam apud Lucam vbi idem quod hic traditur, de utraque agitur, tanquam Matthæus solum de moralibus mandatis agere videatur: qualia sunt. Non habebis Deos alienos. Honora patrem. Cærenonia vero sunt lotiones ante cibum, esus agni &c. Quomodo lex impletatur, tractat Augustini, contra Faustum Manichæum, impletur (inquit) lex cum fiunt quæ ibi præcepta & prophetata sunt. Similiter lib. 19. con. euudem cap. 7. 8. 22. 23. 27. Non est autem hæc impletio, sic intelligenda quasi per additionem alicuius ad præcedentia, quomodo tritici mensura per aliquorum granorum additione-

Luc. 14.

Luc. 16.

lib. 17. c. 6.

F im-

IN MATTHAEI

impleri dicitur. Amen duo significat, verè, & fiat, vt nunc afferentis, nunc optantis sit, vt patet ex Lucæ cap. 4. Quando optantis est opponitur apud Paulū ei verbum, Absit. Apud Ioannem verò semper geminatum reperitur: in alijs euágelistis tantū semel positiū. Amen in veritate dico vobis me ad demoliendum & infringendū legem vel prophetas non venisse, sed omnino ad implendū. Etiam vobis hoc affero tantā esse Deo obseruationis suorum mandatorum curam, vt nec minima quidem illis contenta pereant, vel differantur, ita vt nō omnino, & perfectè compleantur. *vnum iota, aut unus apex.* Hyperbolicus, & figuratus sermo est: per hęc enim minima mandata, & minimę promissiones intelliguntur. Non præteribit a lege, id est, non peribit. Metaphora est à viatoribus sumpta vel à rebus successiuis quæ dū transeunt, pereunt, quales sunt tēpus & motus. Donec transeat cœlū & terrā, vsq; ad intēritū cœli & terræ. Si propriè istud intelligatur erit sermo per impossibile. Simile aliquid habemus apud Esaïā. Leuate in cœlum oculos vestros, & videte sub terra deorsum: quia cœli sicut fumus liquefēt, & terra sicut vestimentum atteretur. Vel intelligi potest vsq; ad transmutationem saceruli, id est vsq; ad diē iudicij: nō tamē quod tunc aliquid peribit, sed partcula, vsq; sumetur eodē modo quo, donec, vbi dicitur donec peperit filiū suū primogenitū. Donec ponam inimicos tuos scabellum pedū tuorū. Omnia autē mandata reputantur impleta, inquit Aug. Quando quicquid non fit ignorabitur.

*Qui ergo soluerit unum de mandatis istis minimis. Cum tanta sit Domino dege sua cura, vt ne minimam quidem eius partē perire voluerit, audiāt doctores vocē Domini: Qui soluerit, inquit, vnu &c. id est, qui transgressus fuerit vnu de mandatis istis minimis, & sic docuerit homines transgredi scilicet, *minimus vocabitur**

53.51.

matth. 1.
psal. 109

i. retract.
cap. 9.

CAPVT QVINTVM

34

vocabitur in regno cœlorum quantumuis hic magnus, & magno tituli honore insignitus existat, vñissimus tamen in vita futura apparebit: quia partē & locum in inferno cū damnatis fortietur. Particula (in regno cœlorū) cū verbo (vocabitur) iungenda est. Alij hoc modo interpretantur. Minimus vocabitur in resurrectione mortuorum, quando iustis regnū cœlorū manifestabitur. Mādata minima dicuntur quæ sua generalitate pauca complectūtur, quæcūq; non finem, sed media præcipiunt: vt sunt nō occides, nō furtum facies. Non falsum testimoniū dices. Maxima verò mādata sunt quæ media nulla, sed finem immediate præcipiunt: quale est: Dileges Deum tuū ex toto corde tuo. Gregorius per minima mādata intelligit ea quorum transgresio non est magnum peccatum: per maxima verò, quorum violatio magnum est delictum. Docere autem peccatum quantumuis paruum, nō esse peccatum, in docente peccatum mortale est: ideoq; talis in regno cœlorū minimus vocabitur, quia diuinam legē peruerit, cūq; aduersatur. Omnes quoque damnati vocantur nouissimi & minimi regni Dei, non quod in regno aliquam hæreditatem habituri, sed quod ab eadem excludendi sint.

qui autem fecerit opere, vel diuina suppletione, omnia legis, & Prophetarum mādata. Et docuerit hoc modo alios, vt sic faciant, is quasi honoratissimus in regno Dei erit. Aduertant hic & intueantur omnes Præpositi & Doctores magnum in officio suo bene se gerentiū præmium, & contra magnum malè in officio se habentium detrimentum & exitium.

Dico autem uobis ne putetis me frustra præfatū esse de hoc quod nō veneri soluere legē, aut prophetas: itē de eo q; de legis doctoribus *xi:* nō inquā existimetis me in vanū vobis docēdis fuisse occupatū

F 2

quasi

IN MATTHAEI

quasi totā à vestris doctoribus legē audieritis dico
enim vobis quia nisi abundanter iustitia uestra plus , quā
scribarum & Pharisaeorum. Nisi iustitia vestra, & vita
vestræ conuersatio, maior, exactior, & plenior quā
docent, & præstare cōtentī sunt pleriq; ex Pharisæis
fuerit, non intrabitis in regnum cœlorū: non enim tales
ad tantam regni hæreditatem admittuntur. Iudicis à vestris doctoribus, Scribis, & Pharisæis: quia
dictum est antiquis patribus vestris Non occides ullum
hominem innocentem. Peccatores siquidem &
sceleratos, publica autoritate interficere licet. Qui
autem occiderit, hominem aliquem auctoritate pro-
pria, & priuata, reus erit iudicio obnoxius erit iu-
dicio decernenti vtrum ipse etiam sit occidens.
Dixerunt vobis Doctores vestri, externum homi-
cidij actum hic prohiberi, ac politicam pœnam in
lege prescriptam vos docuerunt. Ego autem tanquam
verus legis doctor perfectam eius intelligentiam habens. Dico vobis quos erudire, & eruditos ad pre-
dicandum ceteris mittere cupio. Quia omnis qui ira-
titur fratri suo. q.d. Non solum externa cædens veti-
ta est, sed sub illo præcipuo hominis nocimento
quodlibet vitæ humanæ nocumentum, omnisque
nocendi appetitus prohibetur. Sed nec politicæ
tantum legis pœna in lege Domini præscripta & à
doctoribus explicata per legis violationem iucur-
ritur, sed æterna quoque à Deo infligenda. Dicitur
autem quis iracui fratri suo, quando aduersus
fratrem, hoc est, hominem quemlibet vindictam
expetit. Quilibet enim homo propter unum spiri-
talem patrem Deum, ac unum carnalem Adamū
frater nuncupatur. Nam quum quis iusta ex causa
irascitur, non peccat, sed peccatum destruit, non e-
nim fratri, sed vitio irascitur. Pro ira cæterisq; ani-
mi affectibus intelligendis legendus est Augustin.
lib. 14. cap. 7. & 8. de ciuitate Dei. Reus erit iudicio.

Ob-

CAPVT QVINTVM.

35

Obnoxius erit: nō vt ab hominibus iudicetur, sed
à iusto iudice Deo , cuius inflexibilis iustitia quē-
cunque ad iudicium suum fine misericordia addu-
xerit, ad gehennam cōdemnabit. Meminem enim
Deus (quemadmodum homines interdum vel ex
ignorantia, vel malitia faciunt) innocentem ad iu-
dicium pertrahit. Notandum autem hic est nullū
esse iudicio reum præter eum qui mortaliter ira-
scitur: agitur enim hic de ira quæ mortale peccatum
est, cuius ad Ephes. & Galath. Meminit Paulus:
quod etiam ex eo patet, quia loquitur Christus hoc
loco de illo, qui proximo nocere intendit: omne
autem proximi nocumentum charitati aduersa-
tur, hoc ergo spectare & intendere peccatum mor-
tale est.

Ephes. 4.
Galath. 2.

Qui autem dixerit racha. Qui iram suam non cō-
presserit, sed aliqua voce foris indicauerit, non ad-
uersus vitium, sed hominem commotus , reus erit
concilio, hic apud Deum non erit simpliciter iudi-
candus, & condemnandus , quomodo ille qui ira-
tus, iram tamē compressit: verum longè maiori
supplicio afficiendus: qualiter solent illi apud ho-
mines, qui non statim ad certū supplicij genus dā-
nantur propter nefandum crimen, sed cum certum
sit quod mori debeant, iudices in tribunalī cōgre-
gantur, vt de irrogandi supplicij grauitate disqui-
rant & decernant. Ita, inquit Saluator, punietur
qui iram suam non cōtinens in externum aliquod
signum passus est eam prorumpere. Nihil Domi-
nus aliud significare vult quam peccati grauitatē.
Racha, fatuum significat, estq; talis vox apud He-
breos, quales sunt apud nos irascendi & indignan-
di interiectiones.

Qui autem dixerit fatue: Qui aduersus fratrem cō-
motus expressam contumeliam vel conuictū pro-
tulerit: cum fatuum, insensatum, stolidum, truncū,

F 3

afinum

IN MATTHAEI

afinū, bestiam, vel aliquo simili ignominioso nomine appellando.

Reus erit gehennæ ignis. Longè graviore pena, quam priores afficietur. Dicta est autem gehenna a gehennom, valle in forte tribus Beniamin, à filiis Ennom possesta, ut videre est in libro Iosie. Eadem aut pars eius, Tophet est appellata, in qua gentes idololatræ filios suos ignibus concremantes solebant eos idolo Molech (quem verisimile est Iudeis fuisse Saturnum) deuouere & immolare. Idem sacrificandi genus imitati sunt & Iudei ad idololatriam deficientes.

Vnde legitur de Achaz, quod adoleuerit incensum in valle Benhennom, & lustrauerit filios suos in igne, iuxta ritum gentium quas interfecit Dominus in adventu filiorum Israël. Locus hic tametsi esset amenissimus, tamen ob crudelia & execranda hæc sacrilegia, factus est summæ abominationis, in eumq; cadavera & fordes quæque de Hierusalem iussæ sunt ejici. Quod inter Iosuæ laudes nominatim refert Scriptura. Contaminauit quoque Tophet, inquit, quod est in valle filij Ennom, ut nemo consecraret filium suum aut filiam per ignem, Molech. Id quod futurum aliquando praedixerat

Hiere. A Edificauerunt inquit, excelsa Tophet, quæ est in valle filij Eunom, quæ non præcepi, nec cogitauit in corde meo. Ideo ecce dies venient dicit Dominus, & nō dicetur amplius Tophet, & vallis filij Eunom, sed vallis interfectionis, & sepelietur in Tophet, eo quod nō sit locus. Ab hoc tā infami loco infernus in quo de impijs post hanc vitā supplicium sumitur, & Tophet & gehenna coepit appellari: qua significatione, cū vulgari lingua vteretur. Dominus hic eā usurpanit: ad quorū illuc cruciatū incredibilē vim exaggerādā addit ut hic, ita & alibi subinde, ignis vocabulū, dialecto Hebræa,

pro

Iosue. I.

¶. p. 24. 18.

4. Reg. 23

Hiere. 7. &
19.

Esa. 30.

Matth. 18.

CAPVT QVINTVM.

36

pro gehennæ incendio, seu gehenna ardente. Apud ^{marci. 9} Mar. eplicat gehennā per ignē inextinguibilem. Porro hoc loco nō simpliciter pro eterna damnatione accipitur, sed pro peculiari & grauissimo aliquo ei⁹ supplicio significatur enim hic, ut peccati, sic & poenarū gradus, quæ cū in superioribus æternæ sint, singularis hic erit earū acerbitas intelligenda.

Hinc intelligimus quan non sit peccatorū grauitas humano astimanda iudicio, qui hæc cū sint coram Deo grauia & mortifera, censent tamen leuia esse, nec magnopore fugienda¹. Quia de re vide Aug. lib. 2. cont. Dona. cap. 6. & lib. 4. cap. 19. lib. 3. contra Parme. cap. 1. Annotandum tamen, quod ^{serm. 19} ^{super can.} Diuis Bernardus priora duo loca, non de mortali, sed veniali peccato interpretatur, de ira videlicet ac indignatione inuolutaria, aut voluntaria quidē, sed cuius excessus ob iustitiae zelum vnde proficiscitur, excusationem habet. Nam alia illa ira quia quis ob iniuriam verè vel apparenter sibi illicitam, firmo ac deliberato animo vindictam exposcit, aut sumere aliquando proponit, mortale peccatum est. Quia de re consulere licebit B. Thomam in secunda secundæ. Quæst. 158. artic. 3. & quæst. 72. artic. 2.

Quærat fortè quis, quomodo non peccarit Christus contra hoc suum mandatum, vbi agens aduersus Scribas & Pharizeos, Stulti, inquit, qui fecit quod deforis est, etiam fecit quod de intus est? ^{luc. II.} Et iterum: Stulti & cæci quid maius est, au- ^{mat. 23} rum, An templum quod sanctificaturum? Ac rursum increpans discipulos illos euntis in E- ^{luc. 24} maius: O stulti & tardi corde ad credendum in omnibus quæ loquuti sunt Prophetae! Similiter & Apostol. Paulus, quando ad Galatas scribens: ^{galat. 3} O insensati Galatae inquit, quis vos fascinavit non obedire veritati? Et paulò post sic stulti estis,

F 4

vt cum

vt cum spiritu cœperitis, nunc carne consummamini? Respond. Licere disciplinæ & correctionis causa, vt irasci ita & conuictio aliquo proximū ferire, vt videat peccati sui turpitudinem, sc̄q; emendet, fit enim hoc ex charitate & amore eius. Eōque caendum hic quoque vt ne nimium simus acerbi, & christiane modestiæ limites egrediamur. Vnde tametsi non addatur in textu nostro (temerè, vel sine causa) est tamen subintelligendum.

vide Aug. Rursus querat aliquis, peccet ne, qui pro sui defensione quempiam interficerit. Respon. Alterius mortem, vt vel eam ipse euadat, aut aliud quodcunque beneficium consequatur, nemo licite expedit. Neque enim fas est alienam mortem, tanquam eius malum, ad bonum aliquod consequendum ordinare: nisi coram iudice, vbi nec ipsa tamen nisi sub ratione iusti & boni consideratur, nō ipsi quidem, sed Reipub. At contra latronem ac inuasorem, seruato moderamine inculpatæ tutelæ, defendere se licet, in cuius ferrum aut tormentum si latro incurrat, sibi imputet si quod inde dānum & incommodum aut mortem etiam subeat, innocens enim est, qui gladium vibravit, aut tormentū disploavit: quandoquidem non hoc agebat aut spestabat, vt alterum interficeret, sed vt eum à se arcedo ac repellendo, sese contra inuasoris vim defenderet. Vnde si mors alterius consequatur, non magis id illi imputari debet, quam si fur in foueam incidat, aut ex muro decidat, quam domui sue circumduxerit. Vnde in lege Moysi, si quis nocturnū furem effracta aut suffossa domo, interfecisset, non erat sanguinis reus. Id si ad externa bona tuēda licet, multo magis licebit vbi vita periclitatur. Cæterum qua iustitia nocentes & facinorosi homines occidi possunt, tractat August. lib. 1. de ciuitate Dei cap. 20.

xod. 22.**Quæ-**

Quæritur an peccari etiam possit lādendo aut interficiendo bestias & muta animalcula. Respon. Posse, vt quādo id fiat cædis & crudelitatis potius delectatione, quam victus, aut honestæ alicuius vtilitatis gratia. Nouit iustus, inquit Sapiens, animas iumentorum suorum, impiorum autem viscera crudelia.

s i ergo offeras munus tuum ad altare. Si in sacrificio Deo offerendo occupatus fueris. **et ibi recordaris** quia frater tuus habet aliquid aduersum te. iustam queferam, quia tu eum in aliquo læseris, quod sepe ex hominum malitia & infirmitate cōtingit facile enim homines conuicti & contumelijs se mutuo perturbant: Quod si hoc acciderit, **relinque ibi munus tuum ante altare, & uade prius reconciliare fratri tuo.** Quantum in te est pro iniuria commissa satisfaciendo. **et tunc**, reconciliato fratre tuo, ueniens offer munus tuum ad altare, & erit Deo gratum, qui in iniquitatibus suis permanentium & fraternalm charitatem violantiū munera respuit. Vnde ei qui fratrem læsit necessaria est reconciliatio, non autem ipsi læso, quanquam & ipse magnum Deo offerat sacrificium, si prior ad eum à quo Iesus est, vel perse, vel per intercessorem, ad pacem cum eo obtainendam accedat. Qui autem læsit, si læsum non placat quantum in se est in iniquitate manet, violauit enim iustitiam commutatiuam. Hæc enim duobus modis violatur, Primo per ablationem rerum alienarum. Secundo per inæquales, seu iniuriosas actiones, & passiones: & quādiu quis hoc non reparat, in iniquitate manet, & sic ad sacrificium & munus offerendum est inidoneus.

Esto consentiens aduersario tuo Hactenus de illo qui proximū læsit, nunc verò ad eum qui læsus est descendit, instruens eum quomodo erga eum à quo Iesus est se gerere debeat: Vnde dicit ei, esto cōfidentiis,

tiens, id est, benevolus & libens propter Christum omnium iniuriarū obliuiscaris, & ei ignoscas *sicuto* antequam mors te præoccupet, & coram Christo iustissimo iudice appareas, dum es in via in hac vita, quæ est via ad tribunal Christi, ne forte tradat te aduersarius iudici Deo de tua duritate, & austeritate cōquerendo, qua nolnisti fratri qui te laſerat ignoscere. Et iudex Deus, tradat te ministris angelis tam bonis quam malis iustitiae suæ executoribus. Et in carcere mittas, id est, in infernum non exhibe inde donec redas nouissimum quadrantem; donec minimorum tuorum peccatorum penam perfolias propter quæ Deo debitor es effectus, id est, nunquam exhibe, quoniam nunquā totā, ne minimorū quidē peccatorum, penā exolues. Nunquā (inquam) inde exhibe prorsus liber scilicet, quia quilibet damnatus accepta in extremo iudicio sententia eō redditurus est vnde exiit, eundē ad modū quo captiui ē carcere ad iudicium deducuntur, illuc postmodū reddituri. Simili modo intelligendū est illud de seruo tradente suum debitorem in carcere, cū tamen omnia prius fuisse sent ei dimissa. Sunt autē qui hunc locū aliter intelligent, vt Dominus videlicet adhuc ledentē alloquatur, præcipiatq; ei vi à laſo, qui aduersarius eius est, veniam petere acceleret, ne forte contra eū ad Dominum clamet: & sic quodammodo litem ei coram iudice Christo intenteret.

Audistis quia dicitum est antiquis, non mēchaferis, nec aliud docuerunt Scribæ, & Pharisei circa materiam libidinis venere. Quia omnis qui uiderit mulierem non suam vxorem ad concupiscentium eam, vt illius concubitu fruatur, etiā prius de illa nihil cogitārit, vnde (ad) dicit circumstantiam non finis, sed euentus) mēchatus est eam in corde suo iam eo ipso quo concipiuit, cum ipsa adulterium commisit, & ita grauissimè contra sextū Dei mandatum peccauit. Quod

hic

hic de viro dicitur, etiam ad mulierem est referendum. Notandum præterea hīc est, quod de subitanæ concupiscentiâ, quam inuiti patimur, idem quod de ira subitanæ prædiximus, sentiendum est. Semper autem adulterium est quando fidei coniugalis solutio fit. Sub adulterio etiam intelligi debet in lege Moysi omnis illicitus genitalium vius, &c. Et omnia quæ ad talia ordinātur vt inhonesti corporum contactus, oscula, & ipsorum concupiscentia: quod explicat Aug. super Exod. cap. 20. Et perinde est siue ex utraque, siue ex altera tantum parte fiat violatio: sicuti furtum dicitur omnis illicita rei alienæ usurpatio.

Quod si oculus tuus dexter scandalizat te. Hic præscidit omnes in peccatis excusationes, sciebat enim humanum ingenium ad delicta sua defendēda valde cautū, ideoq; omnes prætextus quibus peccata obtegi possunt amputat, dicens: si oculus tuus dexter, id est, optimus amicus, qui tibi tam charus est atq; oculus dexter tibi occasio cōcupiscentiæ est, erue eū, et proiice abs te nō ei parcas, tolle potius eius vsum quam sustineas abusum, expedit enim tibi ut pereat unū mēbrorū tuorū quoad vsum delectabile, quam totū corpus tuū integrū, & cui nullū perijt mēbrum mittatur in gehennā. Tā mali quā boni in resurrectione oīa mēbra sua, integra habebunt, etiā si hic ea nō habuerint, si dexter tuus scandalizat te, quocūq; modo sub prædictis duob' mēbris reliqua mēbra, hoc est quęcūq; nobis utilia necessaria sunt, & iuctūa nos scandalizat intelligēda. Vnde Mar. etiā latius de alijs mēbris idē specificat. Hinc intelligimus mortaliter etiā peccari, quando quę ad mortale peccatum impellunt, & incitant, non euitantur, qualia in semetipso facile quisque experitur.

A bſcindere eā, Mutilatio, quē admodū sui ipsius occisio prohibita est: ideoq; erutio oculi abſcisſio per tropū intelligi-

M.ath. 18
M.ath. 9.

IN MATTHAEI

intelligi debent (vt prius explicatum est) vt res tūc
perdi abijci , ac defrui dicatur, quando eius vſus
perit: vnde Paulus: Mortificate ergo mēbra vſtra
quæ sunt super terram fornicationem, immundi-
tiam, libidinē, concupiscentiam malam, & avaritiam
quæ est simulachrorum seruitus.

coloff.3.

cap.19.

*Dicitur autem à Pharisaeis : Quicunque dimiserit uxorem suam , det ei libellum repudij , hoc est , Qui de-
derit vxori libellum repudij , liberè poterit eā di-
mittere, alias non. Hæc doctrina pernicioſissima
est, quia quod in lege Moysi de foro ciuili diceba-
tur, ita docuerunt Pharisæi quæſi idem pertineret
ad forum cōſcientiæ: ita vt qui liberi effent in foro
ciuili, liberi effent in foro cōſcientiæ , non intel-
ligentes etiā esse hoc permisſum ad duritiā cordis
ſui. Sic eo cæcitatibus nostro hoc ſæculo deuenientum
eft, vt comedari, inebriri, Adolescentibus loca, &
tabernas in honestas visitare permittatur , nec im-
probetur . Prius Dominus, & Moyses dimiſionē
vxorum permiferunt propter malum vxoridij,
& propter duritiam cordis ipſorum, vt dicetur in-
fra. Et adiunxit Dominus (det illi libellum repudij)
id est, diuortij, ita vt alteri viro nubere poſſit , &
nunquam poſtea amplius priorem maritum recipere :
vt non facile ad iſtam ignominiosam dimiſionem
procederetur. Deinde etiam ad maiorem
confusionem, ſcriba aliquis libellum repudij scri-
bebat, qui maritum eo placabat, nec dabat , niſi ex-
tremum perciperet adeſe malum. Causa autem in
generali non in particuliari ſcribebatur, nam tunc
maritus eam probare debuiffet, & ſic inter eos per-
petua lis extitifset.*

*Ego autem dico uobis , omnis qui dimiferit uxorem suam
(ex. ep̄ta fornicationis cauſa.) Quocunque tempore, tā
nouæ quam veteris legis . Ab hac ſententia vni-
cus est caſus exceptus, qui eſt fornicatio: hoc enim
caſu*

CAPVT QVINTVM.

39

caſu, pro iniuria contra fidem coniugalem illata,
qua mulier corpus ſuum quod mariti eſt, tradit al-
teri, maritus eam tuta cōſcientia dimittere poſteſt.
Idem ſentiendum eſt de vxore rēſpectu mariti for-
nicantis, teſte Paulo . Licit mulier in veteri teſta-
mento lege viſi hac , gauſa non fuſſe videatur,
quia lex Moysi fecit mulieres ferē ſeruas , idq; ob
maledictionem Eue, vt ait Auguſt.

2.cor.7.

Quæſi.13.
sup. de cœte.

Quæritur an vir poſſet eam proprio iudicio, nō
implorando iudicis auxilium dimittere. Respon.
Thoro ſuo eam bene priuare poſteſt negādo ei de-
bitum: ſed eam domo ſua citra Iudicis authorita-
tem ejcere non valet , quia illa eſt poena publica,
quæ inſigere propria authoritate nemini licet. A
dicta autem exceptione etiam exceptions ſunt, vt
ſi mulier poſt paſſa fit adulterium quam fecit.
Deinde ſi illa certo putauerit maritum obijſſe . Itē
ſi ignoranter alium pro viro ſuo cognouerit. Se-
cundus caſus eſt quando maritus eſt cauſa, vel oc-
caſio adulterij vxoris, eam vel proſtituens, vel in
illud conſentiens, & quandocunque maritus eſt e-
què culpabilis, atque vxor. Tertiū eſt quādo poſt
adulterium maritus eam in thoro matrimoniali
cognouit: res enim tunc ob naſcituram inde pro-
blem continuationem requirit : nam ſic rurſum eā
ex lege naturæ ſibi reconciliauit.

Quæritur an vir uxorem dimittere teneatur fi-
ſit fornicata. Respon. Si ex illa dimiſione emen-
dationis ſpes appareat, nec aliter videatur poſſe e-
mendari tenetur, alias verò non. Item quæritur an
vxor taliter dimiſſa, & poſtea correcta teneatur iu-
bente marito redire? Respond. Eam in foro cō-
ſcientiæ teneri , nam marito ſemper manet æquè
obligata: maritus autem eam redeuentem recipere
non tenetur, quia non eſt illi obligatus.

Notandum quoque eſt quod ſub fornicatione
omnes

omnes aliae libidinis species grauiores contineantur, quæ tamen non exprimuntur, quia raræ sunt; & innominabiles: qualis prolicidum, vel sumptio veneni ut procuretur sterilitas: nam hoc lôgè magis bono matrimonij aduersatur, quam fornicatio. Quæritur quoque an maritus teneatur mulieri, ad hæresim furtum, vel latrocinium, pellicere eum laboranti coabitare, & contra? Resp. Ad tempus eam dimittere posse, sed cessante illa causa, vel malo, tenetur ad illam maritus redire. Simile est de patre volente filium suum in hæresim protrudere: quo casu tenetur filius fugere, ita tamen ut patre correcto ac emendato redeat, quia tunc à paterna obdientia exemptus nequaquam est. *Facit eam mœchari.* Ipse causa est, quantum est in se, ut vxor alterri nubat: quia autem illæ nuptiæ erunt adulterium, siue mœchia, causa dicitur adulterij vxoris suæ: ideoq; eam dimittendo grauissime peccat. Dixi autem (quantum in se est) ex parte mariti dimittentis, quia contingere potest (quod rarum est) ut mulier se contineat, nihilominus tamen à peccato nō excusat. Et quanquam talis dimissor à lege ciuii minimè punitur, iudicio tamen diuino postmodum relinquitur, puniendus. *Et qui dimissam duxerit, adulterat,* qui vxorem videlicet à marito dimissam (siue illa ob fornicationis causam fit dimissa, siue iniquè) ducit, & illi commiscetur, adulteriū committit, quia habet rem cum non sua. Dixi qualiter cunque dimittatur, siue ob iustam causam, siue iniustam, ne fiat melior causa fornicariae, & pessimæ mulieris, quam bona, & castæ: etenim sunt quidam qui eum non peccare dicunt qui ob fornicationem dimissam ducit, atq; matrimonij indissolubile esse afferunt (nisi ob impudicitiam soluat) conanturq; falsum suū per Euangelistam Matthæum tueri errorē, qui ait: *Dico autem vobis, quia quicunq; dimis-*

cap. 15.

miserit vxorem suam nisi ob fornicationē, & alia duxerit mœchatur, sed Matthæi verba perperā intelligunt. *Quicūq;* ergo dimittit, vel dimittitur cū modestia, & patientia se metu gehennæ coērceat, & contineat, nec cum alia matrimonij iure attinet, nā tale matrimonium nō cōiugium, sed adulteriū est nuncupandum. *Audistis quid dīctum est antiquis:* non periurabis, seu peierabis, exprestè per nomē Dei, vel per creaturas, vestrorum doctorū auraritiae seruientes: ut per aurum templi & altaris donaria. *Reddes autem domino iuramenta tua,* per Dei nomen, aut supradictas creaturas concepta: nam qui per alias iurasset, altare, templū, Ierosolymā, caput &c. Docebant pharisæi ad reddendū minimè obligatū. *Ego autē qui legem Dei melius quā Scribe& Pharisæi vestri intelligo.* *Dico uobis: non iurare omnino* sic vide licet ut te non putas obligatum ad soluendū quod iuraueris, hoc est, ne per quancunq; creaturem licitum tibi putes peierare. In hunc sensum sumitur vox iurandi Zacharie⁹. & Ecclesi⁹. Quasi dicat: docuerunt vos Doctores vestri non peierare, sed obseruare iuramenta tanquam Domino debita, verum in hoc defecerunt quod vobis quę fint iuramenta verē obligantia nō explicuerunt: quinetiā vera quædā iuramenti nō obligare, planèq; nihil esse docuerūt. Horū errorē Christus reprobat infra dices: *Væ vobis duces cœci qui dicitis, Quicūq; iurauerit per téplū nihil est,* qui aut̄ iurauerit in auro tépli, debitoresq; &c. nō enī intellexerūt id q̄ subiūgi tur. *Qui ergo iurat in altari, iurat in eo, & in oībus quę super illud &c.* Et paulo post: *Qui iurat in cœlo iurat in throno dei, & in eo q̄ sedet super thronū: nā omne iuramentū per quācūq; creaturā fiat, per Deū fit in illa creatura relucēt: in dī creatura nūquā secundū se in iuramentum assumitur, sed secundum Deum in ea relucētem, qui infallibilis veritas est,* ideoq;

ideoque cuiuscunque iuramenti violatio periuriū est & tale, quale est iuramenti expreſſe per Deum facti. Quod ergo dicitur, non iurare omnino, non ſolum prohibetur periurium iuramenti per Deum facti, ſed per quācunq; creaturam. De qua re vide Auguſtinum ſuper Leuiticum, & de ferme-
Quæſt. i.
lib. i.c. 11.
 ne Domini in monte. Neque per cœlum peierare li-
 cet, quia dum quis per cœlum iurat, non per illud
 ſecundum ſe ſumptum iurat, ſed quatenus in illo
 diuina veritas maniſtatur, atque relucet. Mani-
 ſtatur autem, & in eo relucet, quia i pſum eſt regalis
 Dei omnipotentis ſedes. Neque per terram quoniā
 qui per terram iurat per illum cuius pedum terra
 ſcabellum eſt, iurat. Dicitur autem cœlum Dei
 thronus, & terra ſcabellum pedum eius, non quia
 Deus porrectis corporaliter ſuper cœlum ad terrā
 vſque pedibus ſedeat, quia ſecundum humanā na-
 turam membra habet ſicut nos in certa quantita-
 te extenſa: At iſta ſeffio gubernationē, iudiciumq;
 diuīnum ſignificat: & quia cœlum in mundo ma-
 ximam habet pulchritudinem, & ſublimitatē, ter-
 ra autem minimam, ideo in cœlo ſedere & terram
 calcare dicunt, tanquam plus in pulchro, & ſubli-
 mi operans, quam in turpi & infimo. Neque per ie-
 roſolymam quia eſt ciuitas magni regis, id eſt, mea ciuitas
 qui in illa rex magnus ſum (de ſeipſo in tertia per-
 ſonal loquitur.) Suam autem dicit ciuitatem, quia
 omnia ſacrificia, quæ ibi oblatæ ſunt, & quotidie
 offerebantur, item lex quæ ibi exponebatur, eum
 præſignabant, & quia in Hieruſalem erat redem-
 ptionem generis humani coſummaturus, & ex illa
 tanquam ex capite gloriam ſuam in omnes fines
 terræ dilatatur. Neque per caput tuum iuraueris, quia
 non potes unum capillum album facere, aut nigrum.
 Quanquam caput tuum vile, & in potestate tua vi-
 deatur conſtitutum, reuera tamen non eſt tuę po-
 tefta-

teftatis, ſed à Deo singulariter gubernatur, tu ve-
 ro pro placito tuo ne minimum quidem capillum,
 album, vel nigrū facere vales, ſed Deus vt vult
 colorat. Hifce exemplis docere intendit, nichil tam
 vile in creaturis exiſtere, quod fine peccato in pei-
 rando affumi poſſit eo quod à ſummis vſq; ad in-
 fima omnia diuina reguntur prouidentia atque
 ideo in omnibus diuina eius reluet maiestas,
 quicunque ergo per aliquam creaturam peierat,
 affumit nomen Domini in vanum. Non prohibe-
 tet hic ergo Christus ne vñquam iuremus quemadmodum
 hæretici quidam voluerunt: qua de re
 vide Augſt. epi. ad Hilarium, tametſi paulo aliter
 locum hunc ibi interpretetur, videlicet ne paſſim, ac
 temerē iurando in periurium incidiamus. Ut autē
 iuramentum legitimè fiat tria requiruntur, vt do-
 cet Diuus Thomas. Primo, vt verum fit quod
 iuratur, ſecundo vt iuramentum cum reuarentia
 diuinæ maiestatis impleatur, tertio vt grauiſ ſub-
 fit iurandi cauſa, his enim omissis conditionibus
 iuramentū illicitum fit: & quoniam hec omnia ra-
 ro ſimul adſunt, ideo raro iurare licet. Qui autem
 per Herculem, Iouem, & Gentilium deos iurant,
 longe grauius peccant, diuīnum honorem idolis
 deferentes.

ſit ferme autem uester eſt eſt, non non, id eſt, rem ita
 eſſe pronūctietis ſicuti in veritate eſt. Quid autem hiſ
 abundantius eſt, id eſt, quicquid in aſſertione aliqua
 plus quam de re fit dicitur, a malo eſt, id eſt, ex dia-
 bolo originem habet, qui eſt mendax, & pater mē-
 dacij. Primura(eſt) & primuna (non) à parte ſubie-
 eti adiectiuorum locum tenent, ſecundum verō
 (eſt) & ſecundum (non) ex parte prædicati: Sic has
 voces vſurpat Apoſtolus ad Corint. Fidelis Deus
 quia ferme noſter, qui fuit apud vos non eſt in il-
 lo, eſt, &, non, ſed eſt in illo Eſt &c. id eſt, nihil ibi
 G promiſ-

*secunda ſe-
 cūdū quæſt.
 89. art. 7
 et idem
 Hierem. 4.*

*Oſe. x.
 Hier. epift.
 que incipit
 beatitudi-
 nis Oſe.*

cap. 19.

incap. 6.
ad HebreosExod. 21.
Levit. 24
Dicut. 21.

promissum est quod nō sit cōpletū, Dei enim promissio in Christo cōpleta fuit. Omne autē mendaciū est peccatiū, ut patet ex Leuit. & August. contra mendaciū & Hieron. in Apolo. aduers. Origenistas Platonem sequotur in hoc quod mendacium docuit non esse prohibitum. Errauerūt & in hoc Casiianus, & Erasmus in suis annotationibus.

Audiatis quia dicitum est, oculū pro oculo, dentem pro dente. Vulgari sermone fertur apud vos, vestrosq; Doctores, vnumquemq; lādentem talionis poena debere puniri, vt si quis alteri oculū eruerit debere quoq; oculū eius erui, & similiter in cāteris lāfionibus, quasi cui libet liceat talem retribuere vindictā, quī lex Dei hoc tantum iudicibus, nō priuatim hominibus demandauerit. *Ego autem dico uobis,* doceo vos qualiter cū lādentibus viuendū sit. *Non resistere malo homini scilicet, aut malo per hominem illato resistere non licere, malū pro malo rependēdo.* Cāterū homines malos eorumq; iniurias, & conuicti patienter sustinere, & amplius ad maiora mala toleranda parati esse debetis. Nunquam licet sub ratione mali expetere vindictā, hoc est, vt nocenti nobis etiā noceatur, quia hoc ad odiū vergit, & directē contra mandatū Dei de dilectione proximi est, at bene licet sub ratione boni ad vitā ipsius emendationē, vel à peccatis cohibitionem, vel ad aliorū qui in eius delicto scandalizati sunt edificationē, idq; solo iustitiae zelo, & ita vt irrogata pœna, & vindicta scelus perpetratū nequitā excedat: hāc autē vindicta à superioribus, & iudicibus, nō à priuata aliqua persona est infligēda. sed si quis percusserit te in dexterā maxillā tuā præbe illi & alterā. Si ab aliquo vna, sis affectus iniuria, secundā ferre paratus sis: istud enim tropologicē dicitur. *Dimitte ei et palliū id est,* addē ei plura quā petit. *Et quicūq; te angariauerit mille passus,* ut ministres ei in via. *Vade cū illo alia duo,*

du-

duplo lōgius quā à te petit. Primū exēplū de genere iniuriæ est, quod nequit nisi per vindictā reparari, secundū est, de iniurijs reparabilib⁹, tertiū est, de mixto genere ex vtrisq; prædictis iniurijs: & ista oīa debet dici esse præcepta, nō cōfilia, que secundū animi preparationem intelligi debent. Non tamen ea propter putādū est illicitū esse iustē causam suam in iudicio agere, & sua repetere, quinimo interdū ad hoc obligatio esse potest, utpote si quis hāreditatē sibi cōpetentem nō repetēdo faciat proles suas pauperes, hoc enī casu ad repetedū obligatur. *Et uoleti mutuare a te ne auertaris.* Quicūq; cupit mutuari à te, mutua ei, hoc est, sis aīo ad hoc paratus, & casu necessario occurrēte idē quod aīo geris opere præstes, vt si inimicus tuus sitit pota ētū, si elurit ciba cū &c. quod etiā nādati rationem habet sicut & sequētia. *Et odio habebis inimicū tuū,* dictū est istud ab antiquis, id est, à Phariseis perperā istud mandatū (Diliges proximum tuū sicut teipsum) intelligētibus quasi per proximū nō intelligeretur oīs homo sed tantū amicus: Dñs quidē in Exodo inimicum excludit, nūquam tñ odio haberi præcipit, verū Pharisei per locū quē Dialectici in ipso, à contrarijs vocant, hanc construxerunt ratiocinationem: Præcipitur diligendus amicus, ergo præcipitur odio prosequēdus inimicus. Erāt tñ quidā scribē bene prædictā legē intelligētes, vnde apud illos problema erat quisnā dicēdus esset proximus, vt ait Lucas: Et quis est proximus meus. Benfacite his qui oderūt uos, nō tantū ijs téporalia bona impariēdo, sed Deū orate, vt ijs spiritalia bona, que vos dare nō potestis elargiatur. Istud mandatū in extrema, iīd & arcta neceſſitate obligat, quam boni viri sinceras, & prudentia, ac vnciō, & donum spiritus faneti dijudicabit. A generalibus tamē charitatis officijs inimicū nostrū nūquam excludere possumus,

Aug. xpis

Rom. 12.

Exod. 23

Exod. 23

Luc. 10.

G 2

quan-

IN MATTHAEI

quoniam multis casibus amicis , & non inimicis succurrere cogamur , vt pote si amicus in carcere positus fit , eū si valemus liberare debemus , quod charitatis officium , inimico impendere minime tenetur . *vt sitis filii patris vestri* *vt possitis per imitationem Dei esse eius filij* , qui etiam si eum non imiterinti pater vester negari esse non potest , semper namque creatione , gubernatione & religionis professione pater vester existit . *Quis olem suum oriri facit super bonos & malos* , qui etiam inimicis multa beneficia præstat , *vt pluuiam* , *terræ fecunditatem* , *solis ortum* , & alia innumera beneficia , pro quibus gratias persoluere debemus . Suum solem appellat quia eum creauit . Si ergo ipse bona quæ à se habet , inimicis tribuit , quantò magis vos munera quæ ab eo accepistis inimicis gratuito impendere debetis ? Quare autem Dominus qui dispensator equissimus est inimicis , & iniquis hęc beneficia tribuit , è contra verō , pios & amicos suos inediā , multasq; miseras pati permittit , tractat Augustinus , & causam hanc adfert , ne videlicet bona hæc temporalia nimis magni astimantur , quū illa Deus etiam inimicis impartiatur : ne item mala ægrè à nobis tolerentur quum amicos Dei eadē sustinere videamus , deinde *vt fides etiam locum non amittat* , quæ si fecus fieret euacuaretur , & experientia foret . *si enim diligitis eos* , *qui nos diligunt* , *quā mercedem habebitis?* q.d. Nullam inde à Deo mercedem reportabitis . Nonne & publicani hoc faciunt ? qui nullam mercedem à Deo habent : quocirca nec vos mecedem estis habituri , si hoc tātum quod illi faciatis . Publicani sunt qui certa pecunia vestigalia publica à Principibus redimunt , alias Telonarij dicti , qui olim in primis Iudeis , mirè contempi erant & exosi , tum quod illi tanquam populus Dei semper solent libertatem prætendere , tum quod

n. ier. 5.

CAPVT QVINTVM.

43

quod eos admodum difficiles & iniquos experientur . Et sanè rarum est , vt impositio & exactione istorum vestigalium citra iniustitiam fiat , proinde indirecte , & mediate iniquitas ministri erant . Quod autem etiam indebita sēpe extorquerent , intelligimus ex verbis Ioannis Baptista , qui eos admonet , *vt nihil amplius* , quam eis constitutum esset , facerent id est , ne plus quam eis deberetur exigere . Venerabilis Beda hanc scripturam interpretatur de mercatoribus Itucro nimis inhiantibus : & pulchrè D. Thomas in cathena super cap. 2. Marci circa vocem (Publicani) & super cap. 9. Matthæi , ex Glossa ordinaria dicit Publicanos eos vocari , qui publicis negotijs implicantur , quæ citra peccatum vix , aut nunquam tractari possunt .

*E*stote ergo uos perfecti in dilectione , & bonitate , malis benefacientes . *sicut & pater vester ecclesiæ perfectus est* , qui malis , & inimicis suis bonitatē suam impedit .

IN CAPYT SEXTVM.

Attende ne iniustiam uestram faciat is coram hominibus , ut videamini ab illis . Tractat quomodo sine inani gloria , & auaritia (quæ Phariseorum sunt virtus) opera nostra bona exercere debeamus . Attendite , id est , diligenter cauete , ne hoc fine vestra bona opera corā alijs faciat is , *vt iusti & sancti ab eis reputemini* . *A*lioquin non habebitis mercedem apud patrem uestrum , qui in cœlis est . Hæc est grauis comminatio , nullam post hanc vitam expectare mercedem . Iustitia huius vita (teste Salvatore) in tribus his , eleemosina , oratione , & ieiuniis consistit : Quemadmodum eleganter docet Augustin . lib. de perfect. iustia : Ieiunare quidem vniuersam

psal. 41.

corpo-

G 3

IN MATTHAEI

corporis castigatione intelligens, Eleemosina, omnem dandi vel indulgendi beneficentiam, Orationibus, omne sanctum desiderium quo in Deum ferimur, aut eius cultum.

Quum ergo facis eleemosinam. Nunc per partes explicat prædictam iustitiam. Noli tuba canere ante te, sicut hypocrite faciunt in synagogis, & in uiciis, ut honorificentur ab hominibus. Hoc est, non conuoces populum ad spectandum. Te autem faciente eleemosinam, nesciat sinistra tua quid faciat dextera, ita Deo placere studeas, vt nullo modo intentioni tua, humanæ laudis se commisceat appetitus, qui per sinistram significatur, sicuti per dextram studium Deo placendi intelligitur. Vel sic: Usque adeo eleemosinam tuam volo esse occultam, vt si possibile si illam una manus faciat altera ignorante: vt hyperbolice magnæ operis boni quoad gloriam humanam occultatio significetur. Et pater tuus qui uidet in abscondito reddet tibi. In occulto opera tua facias, vt in propagculo mercedem in die iudicij recipias. Non prohibet Saluator in publico, ut pote in foro, in templo, eleemosinam dari, verum à nobis laudem humanam tantum remouet, ideoq; est tatum mandatum ex causa, quomodo docet ac præcipit orare, & eleemosinam in occulto elargiri.

Et quum oratis, non eritis sicut hypocrite. Hypocrite vocantur omnes simulatores, aliud quam reuera sint præferentes. Qui amant in synagogis, & in platearum angulis stantes orare, id est, in finibus platearum, vbi multæ concurrunt plateæ: alias in compitis. Dicit tamen David, Vota mea Domino reddam coram omni populo eius. Et, in medio Ecclesiaz laudaboste, scilicet ut placeat Deo. Et clauso ostio ora patrem tuum in abscondito, duabus de causis, Primo, ne alij tecum queant orantem, secundo ne tua oratio varijs distinctionibus interturbetur: quæadmodū D. Thomas

CAPVT SEXTVM.

44

mas tractat. Quæritur an si bonum, opus quod in propatulo ad placendum soli Deo fit, semper aut frequenter in anis gloria comitetur, debeat prætermitti? Respondeo nullo modo esse prætermendum sed diabolii suggestionibus, fortiter, & intrepidè resistendum.

Orantes autem nolite multum loqui, sicut ethnici. Non prohibetur hic orationis prolixitas, quia Christus suo exemplo nos prolixas orationes facere docuit, ipse enim in montem exiit, & in oratione pernoctauit: verum prolixæ ethniconrum orationes ventantur, qui per eas linguam magis polire, & ornare, quæ cor mundare studebant, quiq; diis suis obsequiū prolixis suis, & ornatis verbis præstare se existimabant, ac persuadere quod petebant, & petita ab ipsis impetrare. de quo argumento cōsule Augustinus, lib. 123. vbiq; ait aliud esse sermonē multum, aliud affectum diuturnum, Item lib. 5. de Trini. cap. vltimo. Nullo pačo etiam prohibetur eiusdem orationis iteratio: nam & saluator in passione sua idē ter repetiuit, & Daniel, tribus vicibus Deum per diē orabat. Fuisse auten & olim distinctas orationum horas intelligimus ex Actis Apostol. vbi Petrus & Ioannes ascendunt, ad orationem horæ nomine. Vide August. lib. 1. Retra. ca. 11.

Luc. 6.

Mat. 26.

Dan. 6.

sicut enim pater uester quid opus sit uobis, antequam petatis eum. Sentit non debere nos orare, vt Deus ex oratione nostra discat quo indigemus, sed vt donorū quæ Deus dare paratus est capaces fiamus: quia oratio, siue sanctum desiderium, ad gratiam Dei recipiendam cor nostrum aperit, iuxta illud: Dilata os tuum, & implebo illud, vt habet Augustinus epistola prius citata. unde oratio facit nos vasa apta: quæ prius eramus clausa.

Psalm. 80.

Epist. 123.

cap. 8.

sic ergo nos orabitis, ut emini sine superfluis verbis, & persuasionibus, hac orati formula: sub qua

G 4

quic-

IN MATTHAEI

quicquid conuenienter petitur, continetur, vsque-
deo ut peccatum foret aliud petere quam quod hic
continetur. Non madat hic Christus ut precise his
tantum verbis vt amur, sed ne quid aliud quam
hic prescribitur petamus. Quemadmodum expli-
cat Augustinus Epistola praedicta. *Pater noster.*

*Epist. 133.
Cap. 10.*
lib. 2. cap. 8
Rom. 8
Galat. 4.
*Esa. 64. c.
66.*
Luc. 15.

Exordium à benevolentia, quo per Patris appella-
tionem, gratiam & misericordiam eius erga nos
praedicamus. Mirè quoque affectum nostrum
in amorem Dei excitat, quod à nobis pater vo-
cari velit. Nec quicquam magis auget impe-
trandi quod volumus fiduciam. Reddimur præ-
terea hinc admodum supplices, dum beneficio-
rum eius reddimur memores: vehementer de-
nique solliciti ne tam benigno & benefico patre
reddamur indigni. Quanto nos multum so-
licitos efficit, ne tanto patre indigni simus. Latius
de hac re agit Augustinus in sermone Domini in
mon. Itē Cyprianus in expositione orationis Do-
minicæ. Plurimis autem de causis Pater noster di-
citur. Primum creatione, secundo, tam prouida gu-
bernatione: tertio, redemptione, ac regeneratione:
per quam perfecta adoptio nostra facta est, secun-
dum quam aeterni eius regni heredes sumus. Ac-
cepimus enim, ut inquit Apostolus, spiritum ado-
ptionis filiorum, in quo clamamus Abba pater. Ip-
se enim spiritus testimonium reddit spiritui no-
stro, quod sumus filii Dei. Quæritur hic an Cate-
chumenos & peccator orationem hanc dicere pos-
sint. Respon. Quod sic modo peccatorum suorum
poenitentiam agant, & filii Dei esse cupiant, tales e-
nim sive filii sunt propter futuram peccatorum re-
missionem. Vnde & filius prodigus ob conuersio-
nenem cordis non veretur dicere, Pater peccavi in
celum & coram te. Qui vero sincero corde con-
uerti, & penitente nolunt ritè hanc orationem dicere
nequeunt,

CAPVT SEXTVM.

45
nequeunt, vt docet Augustinus in Enchirid. Cy-
priani in explicatione orationis Dominicæ. To-
to isto sermone, ac oratione, pater sic exponi de-
bet: & (Pater) dicendo, Deum patrem (testi Cypria-
no, & Euangelista Matthæo) alloquimur: Vnde
quilibet persona omnium hominum pater est, v-
nico excepto homine qui simul Deus est.

Vocatur autem (Noster) non (meus) quoniam
Saluator vult, quod quotiescumque pro nobis
oramus, simul pro alijs ex charitate oremus, de-
inde vt cognoscamus omnes proximos esse fra-
tres nostros: etenim oratio ex charitate procedens
dulcis est odoris in throno Dei, nam plus mutuis
agimus precibus, & alterius, quam proprijs. In
hoc etiam nomine (Noster) omnium hominum cō-
munitas continetur, vel in qua nunc sunt filii ad-
optiui, vel sperantur futuri, non autem alij verum-
tamen quia de nemine quandiu hic vivit despe-
randum est quilibet homo in particulari compre-
hendi debet, licet in genere multi excludantur.

Qui es in celis. Admonet nos relicitis terrenis aspi-
rare ad cœlestia. In hac oratione tres primæ peti-
tiones ad præsentem & æternam vitam pertinent,
reliquæ vero (secundum Augustinum) ad præsen-
tem tantum. De ordine autem septem petitionum
habes apud D. Thomam, & ostendit primo loco *secunda se-
cunda quest.*
esse petendum, quod primo loco ponitur. *sæcti-
cetur nomen tuum.* Sanctum sit, summè purum, &
di-
uinitus bonum, hoc est: Ante omnia & primo loco
preciamur, vt tu sanctus habearis, & ab omnibus ta-
lis esse agnoscaris. nomen enim ipsum ponitur
pro re nominata. De (nomine tuo) in Deuterono.
habemus cap. 28.

Adueniat regnum tuum, hoc est, regnum quo tu su-
per omnes res mundi regnas manifestetur, licet e-
nim in veritate nunc regnes, nondum tamen re-
gnum

IN MATTHAEI

gnum tuum agnoscitur , neq; nos adhuc perfectè
regni tui participes sumus, precamur ergo vt id
omnibus reueletur,& sic eius participes oës fiant.

Fiat voluntas tua sicut in cœlo et in terra. Hæc pars
(sicut in cœlo) iungi debet cum parte hac (fiat vo-
luntas tua) non autem cum ista (& in terra) vt hu-
ius petitionis sensus sit: Oramus vt fiat quod tu
vis fieri siue mandando, siue præmia retribuendo,
seu de toto vniuerso disponendo, fiat(inquam) ita
apud homines in terra, quemadmodum apud An-
gelos in cœlo. Per voluntatem Dei hoc loco, mā-
data eius quæ fieri vult intelliguntur, quod patet
infra. Pro ijs quæ Deus fieri vult orare possumus:
vt si velit nobis famem, pestem aliásue miseras im-
mittere, pro beneplacito suo faciat: pro illis enī ro-
gare debemus pro quibus factis gratias agimus,
quare Saluator patri pro voluntate rerum dispositi-
tua gratias agit: ex quo patet quod nos pro eadem
orare debemus. Deinde in passione Dominus pa-
trem rogauit dicens: Non mea , sed tua fiat volun-
tas. Quia de re vide August. seu potius Prosperum
ad articulos falso impo.artic.vltimo. Dicitur autē
Deus velle quod præcipit quia in eo sibi placet.
Habes hæc fusè explicata in Magistro sententiarū.

*sent.lib.1
Dicitur.47.* Quocirca nos in malis constituti & afflictionibus
presi, Christi orationem, quam in passione ad pa-
trem suum fudit, imitari debemus. Sed obijcitur.
Voluntas Dei beneplaciti semper impletur ergo
non debemus petere illius impletionem. Respon-
deo . Duabus de causis nos debere petere, & orare,
vt impleatur: Primo, vt illam approbemus. Secun-
do, vt per preces nostras impleatur, alias non im-
plenda imo nec situra. Semper autem Dei volun-
tas dispositua, seu beneplaciti impletur, quanquam
voluntas mandans non semper impleatur, quam
mali & impij frequenter infringunt, & violant,
quan-

Cap.12.

Mat.11.

*sent.lib.1
Dicitur.47.*

CAPVT SEXTVM.

46

quando mandata eius transgrediuntur.

*P*anem nostrum quotidianum da nobis hodie, quo quo-
tidie indigemus, non enim nostra desideria circa
res terrenas in longum extendimus, scientes à te
mandatum esse: Nolite solicii esse de crastino.
Sub pane tanquam parte principali , totum intelli-
git,id est, vitæ nostræ vniuersa necessaria, & ad vi-
tam transfigendam conuenientia , qualia sunt ve-
stitus, hominum amicitia, sanitas cæteraque bo-
na temporalia: quæ petere non debemus nisi qua-
tenus Deo per ea seruiamus , ad eum enim finem
à Deo data sunt: vnde quandocunque illa nos à
Deo retrahunt continuo abicienda sunt. Panem
nostrū quotidianū, coexistentē intelligimus , hoc
est, qui nobis quotidie adesse debet. Alij legunt su-
persubstantialē, id est, oës alias substâtias superatē.
Et quia de re téporali hæc petitio est, doctores dât
huius petitionis mysticū sensum: alia autē sex quū
de rebus spiritualibus sint, nullū sensum mysticum
admittunt. Huius ergo sensus mysticus est. Pater,
elargire nobis tépore huius vitæ corpus tuū quod
omnē creaturā excedit, pro quo vide Aug. de ver-
bis Domini, Serm.27. Et Cyprianum in exposicio-
ne orationis Dominicæ. Item Ambrosum de
Sacramentis , ex quibus apparet antiquos quotidie
communicasse. Quam rem tractat Aug. Epist.118.

*E*t dimitte nobis debita nostra, id est, peccata nostra,
quæ debita vocantur, quia debitores, & reos poenæ
sustinendæ nos cōstituunt. *sicut et nos dimittimus de-
bitoribus nostris.* Istud dicit, vt in oratione discamus
quales esse debeamus, & qua ratione, quoque modo
à Deo misericordiam, peccatorumq; remissionem
impetrare possumus, alijs nimis rū, qui in nos pecca-
uerunt misericordiā, eleemosinâq; , vti nobis im-
pèdi cuperemus impendendo: si enim misericordiā
cōsequi volumus, misericordiā exercere tenemur.
Duabus

Mat.6.

lib.5.c.4.

IN MATTHAEI

Duabus autem de causis, hanc particulam huic potius petitioni quam alijs, subiungit. Primo, quia peccatorum remissio maxima est gratia, vnde decuit memorari nostram misericordiam, vbi nos maximam petimus misericordiam: licet enim remissio peccatorum nō sit maximum Dei bonum, siue donum, maximē tamen gratis datur. Quam rationem habes apud August. lib. 1. Retract. Secundo quia principale bonum est, quod in hac vita habemus: siquidem huius vita iustitia præcipue, vt ait Augustinus, in remissione peccatorum confitit. Non autem aliam recensuit Eleemosinam, vt vestire nudos, pascere esurientes, sed id quod minimum est, & quoad res externas nisi humani cordis obstatet prætitas, factu facillimum. Propter prædictas autem rationes latius postea prosequitur & explicat hanc petitionem. Omnes autem quotquot à mundi exordio extitère sancti, Christo & Maria exceptis (de quibus inquit August. nullam prorsus quū de peccatis agitur habere volo quaestione) hoc à Deo oratione sua semper petuere: Vnde colligimus nullos à peccato immunes fuisse, quod contra Pelagianos pafsim afferit B. Augustinus. Vnde Apostolus Iacobus, in multis inquit, offendimus omnes, & Salomon, Non est homo, qui non peccet: item David, Non intres in iudicium cū seruo tuo Domine, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis viuens.

Petitur hic quorum peccatorum remissio petatur, an videlicet solorum venialium, an etiam mortalium? Respondeo, primò & principaliter, vt Augustinus dicit, scribens in Psalmum. Beati imitaculati &c. Peti remissionem venialium, secundo verò mortalium, quando videlicet ea deseruntur, & vita in melius commutatur: vt liquet ex Augustini Enchiridio. Quaritur si quis nolit remittere al-

cap. 25.

**lib. 19. de
ciuit. dei
cap. 27.**

**de natura
orgra. 436**

**Iacob. 3.
Eccle. 7
Psal. 142**

**Psal. 11
serm. 3.**

cap. 73.

CAPVT SEXTVM.

47

re alteri peccata, vtrum hac oratione petere poterit à Deo sibi propria peccata remitti? Respondeo nullatenus, quoniam in hac orationis particula mendax conuinceretur, nec illū est ei aliud relictū remedium quam vt ad misericordiam animū suū inflectat. Sed quī si is, qui intuiriā intulit remissionem petere nolit, an non licebit tunc laſo hanc præcationem orare? Respon. Posse, si petenti paratus sit remittere. Circa hanc partem tres sunt errores: quorum primus est, Quod quicunque homi nibus dimittit peccata, saluabitur, quātūmuis male vixerit. De quo Augustinus lib. 2. cap. 21. de ciuitate Dei. Item in Enchiridio & lib. 3. contra duas Epistolas Pelagianorum. Secundus error Fabri est Stabulensis qui hinc statuere conatur, conuerteridos omnes ante mortem, quotquot alijs in se cōmissa remiserint. Id quod sanè non semper verū est, nec id Scriptura hęc docet: intelligi enim debet modo nō sit aliunde aliquis defectus. Tertius error est eorū qui dicunt eum qui proximo peccata remittit, iā hoc ipso suorum peccatorū remissionē à Deo habere.

Et ne nos inducas in temptationem. Non sic induci nos patiaris, vt temptationi cedentes, malo ad quod tentamur cōsentiamus. Aliud est enim tētari, aliud in temptationem induci, id est, à malo quo tētamur superari. Petimus ergo hic vt Deus nos à peccatis præseruet, docemurq; neminem sine singulari gratia Dei (quod directe contra Pelagium est) vitare posse peccata. Quum igitur semper ad temptationi resistendum, diuina opus sit gratia, erit & magna huiusc petitionis frequentandæ, Deoq; fundendæ cura ac diligentia.

sed libera nos a malo. Per malum, Græci diabolum intelligunt. Augustinus omnem rem malam: quomodo & Ecclesia accipit, quando post hanc orationem

L. 12. de fer.

**domin. in
monte c. 16.
in can. mis.**

IN MATTHAEI

nem, subiicit, Libera nos quæsumus Domine ab omnibus malis, præteritis, præsentibus, & futuris, vel iuxta Augustin. à re mala. Amen, hoc est, fiat: estq; quodammodo totius orationis dictæ repetitio, quia prius noster in Deum excitatur affectus.

Nolite fieri sicut hypo critæ tristes, id est, tetrici ieuniorum ostentatione humanam laudem quaeritatem. Exterminant enim facies suas destruunt. vt appareat hominibus ieunantes, vt homines, ipsos ieunare cōspiciant. Erasmus autem legit, ne in hoc obnubiles faciem tuam ad pallorem, & tristitiam, quo vel ipso corporis habitu conspicuū sit omnibus te ieunare. Qum autem ieunas, unge caput tuum, & faciem tuā laua, hilarem vultum præbe hominibus ieunium tuum ostentare non cupies, vt metaphoræ sit à Palestinis sumpta, qui capita sua in templum conuenientes, ne calor solis equalorem efficeret liquore dulci, ac distillato, & odorifero vnguebant. Et pater tuus qui uidet in abscondito reddet tibi. Expendendū est hic ieunium nō minus esse meritorium quā elemosina, & oratio. Secundo ieunium non esse tantū sobriè viuere, sed corpus per cibū, & potus subtractionem affligere. Tertio, non minus diligenter aduertendum, locum hunc vñū esse ex quibus Aū gust. rectè colligi dicit Ieiunare mandati esse diuitiæ licet tēpus ab Ecclesia sit statutū, & determinatū. Hæc tenus docuit Christus procul depellendā esse ambitionem, & gloriam inanem, jam verò vsq; ad finē capit is reprehendit auaritiā, docēs nō minore labore, ac diligētiā eā esse superandā. Nolite thesaurizare thesauros uobis in terra: Nolite auaritiā diligere: sed thesaurizate uobis thesauros in cœlo, sed accumulate vobis per bona opera, & maximē pro elemosinis opes, & diuitias, id est, bona merita in cœlo, in quo merces est incorruptibilis: Vt autem hoc fiat, cor vestrū ad cœlestia erigite. Vbi est enim thesaurus tuus ibi est

apfst. 86.

CAPVT SEXTVM. 48

ibi est & *cōrtuum*, quapropter vobis præcipio nō thesaurizare in terra, sed in cœlo, quoniam plerumq; contingit, vt illuc homines omnem suam cogitationem, solicitudinem, & amorē dirigant, vbi thesaurum suum seu principale bonum, siue copiosas diuitias repositas habent: vt ergo cor vestrum non sit in terrenis rebus sepultū, sed semper ad cœlestia eleuatū, thesauros in cœlo condite, & non in terra. Quæritur an peccatum sit, thesaurū aliquem in terra habere reconditum, cū præcipiatur vt in terra non thesaurizetur! Resp. Istud mandatū de nō thesaurizando esse mādatū ex causa illa (vbi enim est thesaurus tuus ibi est cor tuū) quare illa causa nō subsistēte nequaquā peccatum est, non enim aliud hic Christus mandat quā Psalmographus dicens, diuitiæ si affluat, nolite cor apponere: hoc enim solū malū est vt Paul. pulchrè ostēdit. Aduerterēdū quoq; est quod nō solū diuitiæ thesaurus est, verūmetiā vēteri gulosi, lascivii libido, superbi ambitio, & sic in oībus alijs vitijs. Quod autē illicitum non sit seruato modo thesaurizare, patet per Ioh, Jacob & Abrahā, nā Abraham magnas opes congesit, qui tamen vir iustissimus fuit, Deoq; acceptissimus, qui nō modo pro Deo amittere, & cōtēnere diuitias paratisim fuit, verūmetiā propriū filiū Deo offerre minime dubitauit: deniq; Scriptura cōmendat Ioseph quod omnē pecuniā Aegypti, in erariū Regis cōgregauit. Ex his ergo liquet nō omnē thesaurizādi modū à Deo esse vetiti. *Lucerna corporis tui*, est *ocul⁹ tuus*, hoc est, quēadmodū res se habet in oculo corporali, ita etiā se habet in oculo mētali: oculus autē corporalis lucerna corporis est, siue director, qui si san⁹ fuerit totū corpus illuminabit, & bene diriget, si autē fuerit excēcatus, totū corpus in tenebris relinquet simili modo si ipsa mens quē totius humani operis directrix est, pura, & simplex fuerit, vnamquamq; rem

*psal. 61.**1. cor. 6.**genes. 47.*

IN MATTHAEI

rem pro sua dignitate liberans, nec ita res terrenas affectet, vt illorū amore aliquē decipere velit, totā hoīs vitā benē diriget, atq; splēdidam reddet, si verrō ipsa fuerit excocata, & ad dolos pro terrenis acquirendis, vel conseruandis processerit, tota hominis vita mala erit, & in tenebris posita. *si ergo lumen quod in te est tenebre sunt, ipse tenebre quantæ erunt.*

2. rim. 5

*Aug. lib. 4:
cont. Iuliæ
cap. 3.*

Si ergo mens tua, quæ omnem vitam tanquā lucerna, vel lumen dirigere deberet sit diuitiarum cupiditate, quæ omnium malorum (vt inquit Apostolus) radix est, obtenebrata, ipsa peccata quæ tanquam tenebra à mente dissipari debebant quā magna, & multa erunt, dum non erit lumen quod dissipet illa? Aliam Augustinus huius loci habet expositionem, qui per oculum intentionem inteligit, quæ si bona fuerit, omnia alia opera bona: si autem mala, omnia opera erunt prava.

Nemo potest duobus dominis seruire, contraria scilicet iubētibus, nā si idem iubeant pro vno Domino habendi sunt. Aut enim utrum odio habebit primum dominum nempe diabolum, & secundum diligit, id est, Deum. Aut unum sustinebit, diabolum scilicet, et alterum contemnet; id est, Deum. Non potestis deo seruire & mammonæ, quoniam contrarij Domini sunt: aut eum necesse est Deum conteneré, & Mammona diligere, vel Deum diligere & hoc odio habere. Vult ergo fieri non posse vt quis obseruationi mandatorum Dei addictus sit, & simul congerendis diuitijs inhiet, quia cupiditas diuitiarū hominē impedit ne Deo seruire possit: vnde diuitias habere non prohibet, sed eis seruire: is autem diuitijs seruit qui eas in Dei honorem, suam vel proximi necessitatem, vel utilitatem erogare non audet. Mammona seu Mammon sermone Syriaco idem est quod Deus diuitiarum, qui deinde, per tropū pro diuitijs ipsis ponitur.

Ideo

CAPVT SEXTVM.

49

ideo dico uobis ne solliciti sitis animæ vestre quid manducetis, neque corpori vestro quid induamini. Quia non potestis Deo seruire & Mammonæ, ideo studiose inculco ne animæ vestre solliciti sitis, id est ne pro via vestra, vnde viuatis, nec pro corpore, vnde vestiamini more vulgi, anxijs sitis: quia eiusmodi sollicitudo ad servitatem Mammonæ pertinet. Animæ hoc loco, pro ipsa anima quatenus vitam vegetatiuum coferuat accipitur, animæ tribuitur cibus, corpori autem, vestimentum. Nonne anima plus est quam eſca, & corpus plusquam vestimentum? Qui praefitit id quod maius est sine vestra sollicitudine, id est vitam ipsam dabit id quod minus est, cibum & vestimentum, vita enim corporalis praefat cibo & nutrimento, qui ergo illam dedit hæc non negabit. Respicite uolatilia cœli quoniam non scrunt, neque metunt, neque congregant in horrea, & pater uester ecclœstis pascit illa. Deus mirabilis sua prouidentia vilissimis animalibus, cibum & potum, sine vlla anxietate, vel sollicitudine ipsorum prouidit, quanto magis vos pascet, & ea quæ v obis sunt necessaria suppeditabit, quos pro filiis suis habet, quiq; longe cætera animalia præcellitis? Per volatilia cœli, volucres aëris intelligit, ad quas respicere debemus, vt sic ad ea quibus nulla cura impenditur oculos eleuantes, anxietatem, sollicitudinemq; istam procul à nobis repellamus.

Quis autem uestrum cogitans potest adiicere ad statutam suam cubitum unum? Quis uestrum anxius, & sollicitus potest per suam sollicitudinem seipsum vno cubito augere, si ergo hoc paruum uestra sollicitudine praefare non valetis, quare anxijs estis quomodo ex rebus quas apud vos non habetis alendi sitis? quasi dicat, ea sollicitudo magis vobis obest, quam prodest: Simile ergo Deum uestri cura gerere, qui pro beneplacito suo statuæ uestræ terminum:

H

minum:

IN MATTHAEI

minū præscribit. cōsiderare hīa agri quomodo cōfūt: nō laborat, neq; nent, sicut hoīes, nulla adhibetur industrīa humana. *Dico autē uobis quoniam nec s. alonō in omni gloria sua cooperitus est si: ut unum ex istis.* Tamen magis decorata sunt, & maiorem venustatem habent quā Salomon in omni potentia & gloria sua. *s i enim occnum agri quod bōdī est, id est, stipula ipsa, in qua crescent Lilia, iam lilijs decerp̄tis exsiccatur, & igni struendo apta redditur.* *E t cras in clibanū mittitur, valde igitur vile est, quoniam statim comburitur, & in cinerem, & vīlem fauillam redigitur.* *D eus sic uisit, tamen Deus tam insigniter ornat, & varietate colorat.* *Q uanto magis uos modicē fidei. V ocat modicē fidei quia is qui parum Deo fidit, & credit, parū ab eo sperat, & expectat.*

*H*ec enim omnia gentes inquirunt, in istis principale bonum confistere putantes, nec à Deo illa, sed per suam duntaxat sollicitudinem præstolantes. Ego autem nullo modo vos patior facta gētilium imitari. *s iū enim pater uester quidā omnibus his indigetis, non debetis igitur putare à vestra sollicitudine ista dependere, & rātam curam vestri gerere.* Pater enim uester optimè vestram necessitatē pernouit, & cū pater sit (quod nomen Emphasim habet) uos filios suos in necessitate minimē relinquet. *Q uærите ergo primū regnū D ei, in quo deus regnat.* *E t iustitia eius quā ipse dat, id est, bonam vitam, & peccatorum remissionem, per quā ad regnum illud peruenire posseis: atque ita non eritis operum gentilium imitatores. *E t h ēc omnia adiūcentur uobis, non sollicitantibus vobis victus, amictus, & cætera necessaria tribuentur, modo regnum Dei, & eius iustitiam querieritis.* Sed quærat hic quispiam quomodo Paulus in fame, siti & nuditate à Deo relictus fuit? Ad quod respondeo temporalia à Deo queri non debere nisi in quantum ad spiritualia conferunt, atq; eate-*

CAP VT SEXTVM.

50

eatenus tantum à Deo promittuntur: quando verò sancti in bonis temporalibus deficiunt, & in hoc mundo vilescent, in bonis spiritualibus abundāt, atq; in regno cœlorum ditescent. sufficit diei mali: tia sua, satis affligitur homo præsentibus malis, ita vt opus non sit quod angatur futuris.

Ex prædictis diligenter obseruare debemus Deū omnium rerum etiam minimarum scientiam, curam, gubernationem atque prouidentiam in particulati habere, vt sic à virtutis retrahamur, & consolēmur in miserijs nobis aduenientibus eum cōfidentes, in omnibus suis esse æquissimum sapientissimum prouisorem ac summum gubernatorem. Scindum etiam hic est quod nullo pacto hominis labor, & industria prohibeatur, nam (testē Paulo) qui non laborat, non manducet: verum noxia anxietas, & humani cordis inquieta sollicitudo vetatur. Est autem quādam bona sollicitudo, quam qui nō habet seminatu, otiosus, & iners est, de qua D. Thomas agit, quā est mentis vigilantia ne peccetur, aut vsquam delinquatur: & est ad exequenda bona opera sedulo intenta: Tali sollicitudine fuit D. Paulus detentus, dum pro Ecclesiæ Dei gubernatione quiduis attentauit & quasvis miseras subire non dubitauit. Sollicitudo verò de terrenis in tantum prohibetur in quantum est superflua: atq; ista triplicis est generis, quidā enim principale bonū in rebus terrenis, atque caducis cōstituit: quidā etiā in ijs non ponant, principale bonū: per eas tamē à principalibus abstrahuntur, & remorantur: alij verò ita superflua reseruant, vt Deo aliquo modo diffidant. Contra hos præcipue hic agit Saluator & omnem metum inanem excutit, atque inhibet præoccupare debitum sollicitudinis tēpus, vt pote tēpore fermentis cogitare de messe, & de illa anxiari, non autem simpliciter de futuris cogitare,

secunda se:
cūde quæst.
47. art. 9.

H 2 nam

IN MATTHAEI

nam in sua familia loculis, in quibus aliqua pro futuro recondebantur habuit, deinde Apostoli ingruente fame frumenta congregauerunt in futuru vt testatur Scriptura.

A.C. II.

IN CAPVT SEPTIMVM.

HO C capite agit contra superbos, qui alios ita contemnunt, vt se solos magnos, & bonus existimunt.

*N*olite iudicare quenquam scilicet tanquam malum, *ut non iudicemini*, vt non condemnemini à Deo tanquam mali, quod proximum iudicaueritis. Mandatum istud simile est præcedenti illi. Si dimiseritis hominibus dimitetur vobis, & intelligi debet nisi aliunde obex ponatur. Latè hoc à B. Thoma explicatur. In iudicando autem proximo eo. per omnes articul. Primò, ne innocens, & absque crimine reus iudicetur, aut ei grauior poena quam crimen meretur infligatur. Secùdo, ne temerariè iudicetur, ne id quod incertum est certum esse proferatur, quod maximè hoc loco vetat Saluator: atque istud maximè superborum est ex incertis ad certa iudicia procedentium. Tertio, vetatur ne iudicium usurpetur. Iudicium autem usurpatum dicitur, quia in non subditos exercetur. Quisquis in aliquo horum triū errat, peccatum mortale committit, etiam si sola voce, corde, aut mente iudicium proferat, non enim solum non oportet de proximo maledicere, verum etiam nec male de eo cogitare, vel sentire: quisquis enim de proximo male sentit, si iusta non habeat causam, infert ei iniuriam, bonam de eo existimationem rejiciendo. Augustinus enim aperte dicit, peccatum esse mortale in rebus huiusmodi obscuris definitius proferre sententias. Quanquā inquit

*Tradit. 90.
in Ioan.*

CAPVT SEPTIM VM.

51

inquit in his rerum tenebris humanarum, hoc est cogitationum alienarum, & si suspitiones vitare non possumus, quia homines sumus: iudicia tamē, id est definitas firmasq; sententias continere debemus, nec ante tempus quicquam iudicare.

In quo enim iudicis iudicaueritis, iudicatimini, & in qua mensura mensi fueritis remetetur uobis, id est, propter iudicium temerarium quo proximos esse malos iudicaueritis, iuste à Deo condemnabimini, vt eadem mensura, qua eos mensi estis & vos metiamini: nā temeritas qua illos iudicatis, eadē ipsa apud Deū vos iudicat, atq; condēnat. Nō ergo Deus temerè quemquam iudicat, et si temerè iudicauerit homo. Vnde Augustin.lib.21.cap.11.de ciuit. Dei. Qui iudicat inquit, & condemnat iustè si condemnatur & iudicatur iustè in eadem mensura recipit, quamuis non hoc dedit. Iudicio enim fecit, iudicio patitur. Quamuis enim fecerit damnatione quod iniquum est, patietur damnatione quod iustum est.

Quid autem uides festucam in oculo fratris tui, & trabē in oculo tuo non uides? Quorsum magni facis minima fratris tui peccata (quæ per festucam designantur) eaq; diligentissime consideras, tua autem gravissima (quæ per trabem designantur) non aduertis, aut si aduertis, animaduersa parui facis, & in tuis cum sis tam cœctis, quomodo in alienis tam es oculatus? nisi quia ad aliena vitia confisienda oculos tibi aperit iniuria, & ad tua cernerida eos tibi claudit superbia. *ut quomodo dicas fratri tuo, sine eiuscam festucam in oculo tuo:* ecce trabs est in oculo tuo. Quomodo de paruis peccatis fratrem tuum corrumpere tentas, quum in maiora prolapsus te non consideras, hoc certè non zelo iustitia, vel proximi charitate admonitus facis, alioquin à te correptionem auspicareris, sed magno iniuria stimulo vulnera-

H 3

nera-

IN MATTHAEI

neratus. hypocrita iustitiae, & charitatis simulator.
nigrae primum trahere de oculo tuo, et tunc uidebis eum cedere frustam de oculo fratris tui. Tum demum idoneus eris, ut de minoribus peccatis fratre corripias, si te gravissimis exueris sceleribus.

Quæxitur an in maiori peccato existentes non potest in maiori peccato existente corripere? Respondeo, si is qui corripit, & in maiori peccato existit, aequalis illi sit, qui corripitur, potest corripere, si modo de suo peccato graui, poenitentiâ agat, si autem fuerit superior, & in crimen publico existat, inferiorem in minoribus peccatis existentes propter scandalum corripere non potest. Pro hac quest. cōsulatur Thomas, Secunda secundæ. Et in materia de corrept. fraterna.

Ques. 60. art. 3. Nolite sanctum dare canibus. Nolite infidelibus sanctam Christianæ religionis prodere doctrinam, neque apud eos de diuina sapientia sermones facere ne*ipſi* forte cas concilient pedibus suis, et conuersi dirūpant uos. Ne vos obtrectationibus persequectionibusq; dilacerent, non enim homines sed potius animalia bruta videntur, ita enim carnalibus dediti sunt, ubi brutorum more omnia sua eo dirigant. Vnde Apostolus eos tanquam canes esse dicit qui non sunt digni accumbere mensa. Dat Christus præceptum istud ut Apostolos instruat, quibus istam sanctam doctrinam aperire debeant.

Sed objiciat quispiam: Paulus infidelibus hanc proposuit, & aperuit, ergo non videtur istud prohiberi hoc præcepto. Respondeo, hoc quidem Paulum fecisse, at prius corda eorum ad excipienda salubria documenta, & tam preciosas margaritas preparasse: Istud deinde præceptum tantum ex causa mandatum est, nam si contemptus periculum non subsistit sanctum dare minimè vetatur, quoniā illi qui non cōtēnunt, iā caninā aliquotusq; fceditatem deposituerūt.

Sed contra: Christus Phariseis panem ut canibus

Ques. 31. art. 5.

Phil. 3.

Aff. 4.

CAPVT SEPTIMVM.

bus porrexit. Respondeo, nullo modo eum sic porrexisse, sed illis porrexit in quorum utilitatem dedidit, cum quibus simul aderant canes, id est, Pharisæi, quod illicitum non est, non enim fructus & promoto filiorum impediri debet, propter malitiam impiorum.

Petitur an istud intelligatur de Sacramentis, quemadmodum de sanctis eloquijs? Respondeo, non, si primam Domini intentionem respiciatis: quia nec in præcedētibus, nec in sequentibus sit sacramentorum mentio, præterea Aug. de Adulterinis *in fine libri* coniugis dicit Dominus hic agere de spiritualibus doctrin. non de sacrament. tametsi generaliter loquendo etiā de his accipi potest, quo etiam ipse liber de fide & operibus ait, sacramenta non danda, nisi verè ad Deum conuerfis.

Petite, et datitur uobis. Istud subiungit, quia in præcedētibus plurima dedit mandata, que homo suis viribus implere nequit, demonstrat igitur à quo petere debeat, & per quem prædictorum mandatorum adimpletionem obtainere queat. Hæc autem doctrina eadem est cum doctrina de fide Deum patrem per Christum intuocante & petente, quam omnibus epistolis suis Apostolus Paulus commemorat. Precibus Christus ut præceptorum suorum impletio petatur quoniam ipse dare omnino statuit, vnde dixit: dabitur vobis, id videlicet quod petitis oportuno tempore, non negabitur: Per hoc autem quod subiungit, querite et inuenietis, pulsate et speraretur uobis, vult cotinuā & seruētē esse petitionē: Idē enim omnino hæc tria significat, nā postea sequitur. omnis enim qui petit accipit et qui querit inuenit et pulsanti aperiatur. Hoc est, Quicumque sit, siue iustus, siue peccator, qui à Deo petit, omnino, & indubitate obtinebit, qui autem ab hominibus petunt interdū non accipiūt, sed Deus infallibiliter petitionem exauditurus est.

IN MATTHAEI

Aut quis est ex uobis homo, quem si petierit filius suus panem, nunquid lapidem porrigit ei? Omnis qui petit à Deo accipit, Pater autem carnalis interdum filium negligit, sed pater cœlestis nunquam in filij sui trahitur obliuionem, nec quicquam ei negat, igitur omnis qui ab eo petit indubie accipit, alioquin non esset magis misericors erga filium quam homo, quod omnino à fide alienum esse debet: quod si nō creditis, responde: Quis est ex uobis homo quem si petierit filius suus panem nunquid lapidem porrigit ei? aut si piscem petierit nunquid serpentem porrigit ei? quasi dicat nō, sed petita filio porrigit. si ergo uos cum sitis mali, noſtis bona data dare filijs uestris quanto magis pater uester qui in celis est dabit bona petentibus se. Vos igitur cū mali sitis & nihilominus filijs bona datis, quanto magis pater uester, qui summè bonus est imo ipsa summa bonitas dabit filijs suis, & quāto patre carnali melior est, tāto filijs meliora dabit? Magna sanè hæc petētiū promissio, sicut magnū est, à Deo nō potentiū improperiū. Malos autē appellat Apostolos suos, tum propter concupiscentiam in quæ nati sunt, & peccata quæ quotidie committunt: Priorem interpretationem habes apud Hilarium in Psal. 118. quem ex eo locum citat Aug. lib. 2. contra Julianum. Posteriorem lib. 1. contra aduersar. legis & Prophetarum. De tribus istis pane videlicet lapide & serpente tractat Augustinus lib. 2. quæst. Eurang. & mysticè per panem intelligit charitatē, cui lapidis duritiae opponitur, id est, odiū, per pescem, fidem quæ latet & inuisibilis est: quemadmodum enim pescis in aqua latet, ita fides in aqua baptismi, quæ est sacramentum fidei. Rursum sicuti pescis in medio mari tutissimè natat, sicut homo in medio huius turbulenti ſæculi per fidem tutissimè conuersatur. Per serpente verò infidelitatem intelligit propter venena fallacia quibus pri-

mos

cap. 8.

cap. 22.

CAPVT SEPTIMVM.

53

mos parentes interemit. Non est hic prætereundū, quod quatuor, vt oratio efficax sit & impetratoria, requirantur. Primo, vt ea petantur quæ animæ familiaria sunt, secundo, vt perseveranter, seu constanter oretur, Tertio, vt pro se, Quarto, vt pià intentione. Vnde Augustinus tractat 73. 81. & 102. Et Prosper senten. 252. & 362. Male inquit visurus eo quod vult accipere, Deo potius miserante non accipit. Proinde si hoc ab illo petitur, vnde homo laedatur exauditus, magis metuendum est, ne quod posset non dare propitius, det iratus.

Omnia ergo quæcumque uultis faciant uobis homines, & uos facite illis vt ego summatim omnia mandata comprehédam, de quibus haec tenus loquutus sum, dico quod quæcumque uultis bona voluntate, vt faciant uobis homines, & vos facite illis. Usque adeo generale est istud, vt mandata, & confilia complectantur, nam si exigam ab aliquo milii aliquid fieri, ex debito iustitia teneor idem illi præstare: similiter si ex debito charitatis quicquam exigam, debeo illi idem præstare. Hoc enim lex, & prophete, id est, hoc mandatum de dilectione proximi. Uniuersa mādata, quæ in libris veteris testamēti habetur, complectitur: siquidem omnia eo fine præcepta sunt, vt homo in charitate uiuat. Consule Aug. de doctrina Ch̄ristiana lib. 1. cap. 35. Quæritur quomodo dilectionis diuinæ mandatum hic contineatur? Respondeo duabus illud contineri rationibus, Primo, quia istud preceptum diligendi proximum fine dilectione Dei impleri non potest. Secundo, in hoc mandato intelligitur Deus tanquam finis dilectionis proximi: quia dictum est, Quæ uultis scilicet bona voluntate, hoc est, propter Deum uobis fieri, eadem bona proximo præstare. Quæritur rursum, quare Scriptura legem & prophetas in mandato dilectionis proximi potius pendere dicat

cat quam in mandato dilectionis diuinæ? Respondeo, Scripturam interdum dicere legem, & prophetas in mandato dilectionis diuinæ pendere, sed rarius, saepius autem in dilectione proximi, quia hæc nobis notior est, & ex illa facillimè conuinci possumus, vel nōs diligere, vel non diligere Deū; non autem ita possumus scire ex dilectione Dei, vtrum eum diligamus, vel non, atque hæc eadem ratio est cur saluator haec tenus, parum aut nihil de mandatis Deum concernentibus dixerit, plurima autem de mandatis ad proximum ordinantibus.

Consulatur Augustinus in expositione epistolæ ad Galatas in eum locū Omnis enim lex in uno sermone impletur, diliges proximum tuum sicut te ipsum.

cap.5.

Lxx.13.

Intrate per angustum portam. Istum locum etiam Lucas adserit, sed ex alia occasione, Matthæus autem ponit, quia Christus hic horratur. Apostolos suos ne preceptorum difficultate deterreātur, vel peccati multitudine ad deferendum Dei mandatum illitantur. Sensus igitur huius est, assumite modū viuendi quem iam supra posui, quantumvis asper videatur, & difficilis, quia per istum solum pater ad vitam introitus: porta enim ita augusta est, vt nemo nisi admodum gracilis, coarctatus, cōpressus, & contritis prauis concupiscentijs intrare posset: quemadmodum qui crassus est, si per angustum portam ingredivelet, necesse est vt multum conterratur, & comprimatur: itē qui in arcta via ambulat quæ vtrinque est periculo mari circundata, vel vtrinq; prærupta, necesse est vt admodum sit circūspectus, ne à via declinando, in certum incidat extitum: ita etiam perpetua secundum mandata mea viuere cupienti, necessaria item vigilantia, quia si à via mādatorū deflectat, mox in perditionis viā & foueam incidit. **Quia lata porta, spatiova via est quæ dicit**

ducit ad perditionem: Nullo igitur modo viam facilem queraris, in qua homo tanquam in loco spatioso non multum se obseruare debet: nec latam portam per quam potest homo sine sui arctatione ingredi, quoniam illa via, & porta ad certam æterni ignis damnationem perducit. Ad istud alludit Virgilius, seu quicunque est illius carminis author de litera Pythagoræ. Vide Basilius quæstiones breuies explicatas, vbi has parabolas exponit. **Et multi sunt qui inveniunt per eam.** Potius hīc dolor est assumēdus, quam locus exponendus. **Quam angusta porta,** er arcta via est, quæ ducit ad uitam. Sed quæ angusta est cupiditati, lata est charitati: suave est enim Christi iugum, & onus eius leue: & mandata eius gratia non sunt. **Et pauci sunt qui inueniunt eam,** non enim obvia est, sed multum queri debet, vnde pauci eam ingrediuntur. At viam spatioam quæ non queritur, sed passim manifestatur, & offertur plures ingrediuntur, & sicuti plures capit, plures etiam ad perditionem perducit: contra sicuti via illa angusta pauciores comprehendit, ita ad salutis metam pauciores perducit, vt patet ex Genesi, vbi impius Cain statim sub initium fratrem legitur intermissus: & aliquanto post vniuersum genus humanum, exceptis octo animalibus propter iniquitatem diluvio perire. Porro quanquam pauci hic esse dicentur, qui arctam viam inueniant & ingrediantur, atque saluentur: multi sunt tamen per se considerati. Est ergo paucitas ista comparatione reproborum intelligenda. Dicit tamen Augustinus contra Donatistas exceptis hæreticis & schismaticis, inter Christianos paucos salvandos: nam fornicatorum, ebriosorum, iniustorum hominum, & cæterorum, qui vitam suam secundum Dei mandata non instituant, insipitus est numerus.

Ref. addit.
140. c. 141

Matth. 13.

1-10an. 13.

Genef. 4.

Genef. 7.

Atten-

IN MATTHAEI

Attendite a falsis prophetis. Quia quosdam homines scio futuros qui viam mandatorum meorum peruerat, & homines ab ea mala doctrina sua, vel vita impediāt, moneo vos, vt cautele eiusmodi obseruetis, ne vobis noceāt: sunt enim, falsorum dogmatum falsi prædicatores, & assertores, qui haberi volunt veri Prophetæ, & sacrorum dogmatum sinceri expositores, cum tamē falsitatis assidui sint fautores. Prophetæ interdum pro futura prædicente usurpatur, interdum vero pro cōcionatore, vel dogmatum professore: vnde qui sacrum dogma recte explicat, Prophetæ verus & bonus dicitur, qui vero falso, propheta falsus nuncupatur. *Qui uenient ad uos in uestimentis ouium.* Venire dicuntur quia miseri non sunt: verorum namq; prophetarū est à Deo, vel vicarijs eius mitti multi falsorū autem, sponte & vltro currere: vnde Hieremias: Ipsi currebant, & ego non mittebam eos: atque hæc uina est hæreticorum nota. In uestimentis autem ouium venire dicuntur, quia cum quibusdam operibus in specie bonis, vtpote eleemosinis, ieiunijs, orationibus & varijs alijs modis, allegationibus sacrarum literarum, quas Prophetæ & Apostoli contexuerunt, tanquam uestimenta quædam Christianorum quibus se muniāt, prodeunt. Vide de his Vincentium Lirinensem in libello suo pro Catholicæ fidei antiquitate & veritate aduersus hæreticos nouitates. Maximè autem ideo cauedi sunt quia non aperte oppugnant, sed occulte inficiātur, veniunt enim uestimentis ouium testi quasi oues essent, id est, sancti & simplices Christiani, nulli nocere cupientes: quod optimè dici potest de nostri temporis hæreticis, præsertim de Anabaptistis, eorumq; ministris. *Intrinsecus autem sunt lupi rapaces,* Hoc unum in coniuicijs, itineribus, & quibuscumque locis omnibusq; suis sermonibus, & actionibus

Hiere. 35.

CAPVT SEPTIMVM

bus semper agunt ac meditantur, vt gregem dispergant, & oues aliquas à grege abstrahant, & abstractas per falsam doctrinam dilaniunt. Primo enim heretici affectum hominis à vera fide seu Christi Ecclesia, vel Christi fidelibus abstrahunt, postea vero eum false doctrine veneno interficiunt. Quia autem lupi ab ouibus non facilè discernuntur, præsertim quum illarum uestimenta assumat, dabo vobis certissimum signum quo eos ab illis discernere poteritis. *A fructibus enim eorum cognoscetis eos,* sicut enim arbor mala, ab arbore bona ex fructibus dignoscitur, sic lupus ab ove, & falsus propheta à vero, ex proprio videlicet fructu, id est, ex mala doctrina, quia proprius Prophetæ fructus est doctrina: Si ergo propheta verus fuerit, doctrinā veram & sinceram proferet, sin malus falsam. Per (fructus) hoc loco vita intelligi nō potest, quoniam ex vita discerni non potest falsus propheta à vero, nam interdum accidit quod Doctor bene viuens malam doctrinam deproimat, quemadmodum fecit Origenes, & è diuerso male viuens, bonam & sanam: vt Scribz, & Pharisei, quos Saluator quod malè viueret, reprehendit, eorum doctrinam à vita secernens: vnde Paulus non curat qua intentione doceatur Euangeliū, dummodo bene doceatur. Deinde plurimæ scripturæ, Doctores ex doctrina, non ex operibus cognosci docēt, vt, Si surrexit in medio tui propheta, aut qui somnium vidisse se dicat, & prædixerit &c. non audies verba prophetæ illius. Item: Si quis aliter doceat, & non acquiescat sanis sermonibus Domini nostri Iesu Christi, & ei quæ secundum pietatem est, doctrine, superbus est, nihil sciens, sed languens circa quæstiones, & pugnas verborum. Rursum. Attende vobis, & vniuerso gregi, in quo vos spiritus sanctus posuit &c. quoniam intrabunt post discessiōnem

55

Matt. 23.

Phil. 3.

Deut. 13.

1. Tim. 6.

Act. 10.

IN MATTHAEI

nem meam lupi rapaces in vos, non parcentes gregi &c. Loquentes peruersa is est fructus &c. Propterea in hoc cognoscitur spiritus Dei: Omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne venisse &c. Et paulò post: Qui nouit Deum, audit vos, qui non est ex Deo, non audit vos: In hoc cognoscimus spiritum veritatis, & spiritum erroris. Consuluntur venerabilis Beda in Episto: 1.Ioannis cap.1.& Vincentius Lirinensis in libello contra hærefes. Sed iam questio est quonam modo cognoscetur vera, vel falsa doctrina; Verum hoc etiam tradit nobis scriptura: si enim aliqua doctrina haec tenus Christianis ignota proferatur pro falsa haberi debet. Certissime autem catholicæ ac veræ doctrinæ, notæ sunt, Christianorum uniuersitas, & antiquitas, ac plurimorum consensus, vt fuisse declarat Vincentius Lirinensis. Nunquid colligunt de spini vuas aut de tribulis ficas. Parabolam (inquit Dominus) declaro Pseudoprophetas cognoscēdos esse ex doctrina haec tenus à fidelibus ignorata, & diuersa ab eis haec tenus tradita: etenim sicuti spinæ non proferunt vuas, nec tribuli ficas, sic sincerus doctor, vt talis, non potest malam tradere doctrinam, nec malus bonam. Et sicuti arbores non facientes fructum bonum exciduntur, & comburuntur, ita omnis doctor cuius doctrina non est bona separabitur à visione Dei, & sanctorum societate, ac in ignem gehennæ mittetur. Ista eadem parabola scilicet de arbore fructus bonos non faciente, ab alijs Euangelista de bona vita intelligitur, vt patet de fico, à Christo maledicta: igitur ex fructibus eorum cognoscetis eos. Id est, ex ista parabola satis liquet quod dixi: nimis quod malū doctrinae fructū cōmuniter malus sequatur cōuersationis fructus & qui malè docet semper aut ferè semper male vivit, & in apertis sceleribus per suā hæresim volutatur:

nam

Deut. 13

CAPVT SEPTIMVM

56

nam via Dei est arcta, à qua quum non dirigatur à Deo, facile in aliam defleſit, vt ait Iacobus, vir duplice animo est inconstans in omnibus vijs suis & Paulus, Tradidit Deus eos in reprobū sensum, ut faciant ea quæ non conueniunt: Omnes enim suas cupiunt explere libidines, & acquirere diuitias: atque hæc est contempta fidei pœna, atq; vindicta, quemadmodum & Augustinus docet libro de Hærefibus. Id quod de Apostatis etiam ait Bernardus. Eorum (inquit) qui post conuerſionem suam peccatis, & vitijs implicantur ingrati acceptæ gratiæ, & post missam manum ad aratum retro respiciunt, tepidi & carnales facti aut post agnitionem veritatis retro eunt apostatae manifesti: eorum vtique per paucos inuenias qui post hæc redeant in gradum pristinū, sed magis in foribus positi fordescant adhuc.

Non omnis qui dicit mihi domine, domine, intrabit in regnum cœlorum. Vos etiam moneo ne à malæ vitæ Christianis impediāmini, quanquam enim illi non sint pseudoprophetæ, & recta dogmata habeant, tamen multum impedimento sunt, quia non rectè vivunt. Non omnis ergo qui verbis me honorat & pro Domino suo agnoscit, & de doctrina mea rectè sentit intrabit in regnum cœlorum, sed qui facit uoluntatem patris mei qui in cœlis est, intrabit in regnum cœlorum, id est, qui seruat mandata: igitur scandalizari non debetis nec malæ vitæ Christianos imitari, sic enim excluderemini à regno cœlorum. Ex his satis patet quod vera Dei agnition, & fides, etiam consistit cū mala vita, quod quidā hæretici negant dicentes nō esse fidē bonā, aut verā, ybi non est bona vita. Multi dicent mihi, Christo scilicet iudici futuro, in illa die quando veniā ad iudicandū viuos, & mortuos, quod tēpus diē per Antonomasiam vocat, tanquam maximam in qua omnia patebunt.

Nonne

cap. 1.
Rom. 13

serm. 35

Luc. 9.

IN MATTHAEI

Nonne in nomine tuo prophetauimus? Volentes ostendere in quo confisi sint, quasi per illud sine vita emendatione in regnum celorum intrare possint; dicentes, Domine, Domine, quare nos condemnas quum tantas a te acceperimus gratias, nam per virtutem tuam futura prædiximus, vel doctrinæ tuæ præclarri doctores extimus? *Et in nomine tuo uestutes multas fecimus, miracula plurima: quæ virtutes videntur quoniam magna ad ea facienda requiriuntur potentia.* At tunc confitebor illis. Aperte dicā quod latenter in Scripturis prædixi. *N unquam noui vos.* Nunquam approbavi, nec illo tempore quo magna per nominis mei virtutem faciebatis miracula, quod iniquæ viae vestræ erant. Nunquam nouit quia nunquam prædestinavit, & elegit. *D ifscidite a me omnes qui operamini iniquitatem.* Omnes circa aliquā differentiam, quacunque gratia fulgeatis, prophetae electores dæmonum, & magna miracula facientes. Ite in ignem æternum, etenim adhuc iam iniquæ voluntatis estis: nam mors & resurrectio non malificandi voluntatem, sed tantum facultatem abstatuit: *Vnde Psalmista: Superbia eorum qui teoderunt ascendit semper.* Iniquitas hoc loco generaliter accipitur, vt virtuti generali opponatur. Nec illi hoc dicentes, videlicet nonne in nomine tuo prophetauimus? &c. mentientur, quia alias istud dictum non cōpeteret proposito Christi. Nec mirum videri debet, quod impij habeant prædictas gratias, cū illud de Balaam & falsis prophetis Pharaonis constet, & de Iuda Ischariote, qui quamdiu cum Christo mansit multa miracula fecit: istud etiam coniunctit 24. cap. huius Euangelij.

Circa hunc locum, Discedite a me &c. Dicit Chrysostomus, gratus esse carere aspectu Dei, quā mille gehennæ ad quam grauissimam peccatum omnes dannati adiungentur: & sicuti omnes, qui tem-

pora-

Num. 22.
Exod. 7.

CAPVT SEPTIMVM 57

poraliter occiduntur, principaliter patiuntur id quod grauissimum est, videlicet mortem, quamquam in genere mortis per accidentis sit diversitas, quod unus per ignem moritur, alius laqueo, alius gladio, sic quicunque peccauerit id quod grauissimum est, carentiam nimirum visionis Dei, quam D. Chrysostomus morti assimilat, patietur: præterquam adhuc quod igne gehennæ iuxta peccatorum suorum demerita torquebitur.

Quomodo autem pseudoprophetae isti Christum interrogaturi sunt utrum videlicet verbis corporalibus, an mentalibus, nō est una omnium sententia: quidam enim dicunt quod verbo agant, vt Richardus in 4 Sententiæ, quidam negant vt D. Thomas. Pro hac re consulatur Augustinus lib. 20. de ciui. Dei cap. 16. & 24.

Omnis ergo qui audit uerba mea h.e.c., & facit ea. Conclusio est huius sermonis eiusq; cōmendat o, quasi dicat: Ut serm. sermonem istum concludam, vobis dicam quanti hic momenti fuerit, idq; per parabolam ab ædificantibus desumptam. Qui ergo facit haec, id est, quæ in sermone isto posita sunt completer. A similibus uiro sapienti, qui ædificauit domum suam super petram, id est, rupem firmam, & immobilem. Hic certè comparandus est viro sapienti, quem admodum viro stulto comparatur qui super arenam ædificat, quæ vento statim discutitur, & loco suo mouetur.

Quaritur an saluator pollicetur prædicta impletæ bonitatem? Respondeo quod sic, sed eatenus quatenus ca facit. Vir sapiens est Christus, qui Ecclesiam suam edificauit, super seipsum. Et descendit pluvia, & uenerunt flumina. Descendit autem persequitio, & sæculi prauitatis, id est, perfectæ persequitiones, vel sæculi voluptates, quæ flumina nūcipantur.

I

et flua

IN MATTHAEI

Et flauerunt uenti, id est, hæreses, & adulaciones, aut alij hominum rumores, et irruerunt in domum illam, id est, in Ecclesiam, et non cecidit, sed firma permanens fundata enim erat super petram, etenim firmum habebat fundamentum, ipsum Christum scilicet, qui solus fundamētu esse potest, fundamētū enim aliud nemo potest ponere, præter id quod estpositū.

Et omnis qui audit uerba mea hæc & nō facit ea similiſ crit uero stulto qui ædificauit domum suam super arenam, & descendit pluvia & flauerunt uenti, & irruerunt in domum illā, & fuit ruina eius magna. Vir stultus mysticè diabolus est, qui super arenam, id est, errores varios non sibi coharentes mundum impium ædificat, qui persequentes, voluptates, hæreses, & adulaciones statim cadit: & ruina eius est magna quia vſq; ad ēternā damnationis barathrum ruit, ita vt nihil super sit amplius quo possit domus viri sapientis molestari. Ad literam autem saluator demonstrare intēdit quod is qui facit ea quæ in hoc sermone continentur, verè sapiens est, & quamdiu in hac obediētia est contra omnes omnino impugnations munditus permanet, qui verò nō facit, verè stultus est, & facilimè à quolibet oppugnante superatur. **E**t factum est cum consummat̄ iſiſ ſerua hæc, admirabātur turbae super doctrinā eius, quia insolita erat, & supra modū excellēs, ita vt in ſuī admirationem omnes pertraheret, & vſqueadē, vt inquit Marcus, conquirerent inter ſe dicentes: Quidnam est hoc? quia in potestate etiā spiritibus immūdis imperat, & obediūt ei. Et proceſſit rumor eius statim in omnem regionem Galileę.

Erat enim docens eos ſicut potestatem habens, & non ſicut ſcriberet parafraſet. Ita erat admirationis cauſa quia in mirum in docendo non adulantis, non ad os loquentis, ſed apertè vitia & mores cum authoritate redarguentis personam gerebat, non enim dicebat,

Marc. 1.

x. cor. 3.

CAPVT SEPTIMVM

53

bat, hoc dicit Dominus, vel propheta ille, ſed ego dico vobis: quod etiam ſæpe repetiuit, vt ſe tantæ potestatis effe declararet qui hominū corda ad bonum conuertere poſſet, & præmia benē operantibus in coelo, & supplicia male agentibus in inferno retribuere valeret.

IN CAPVT OCTAVVM.

Matthæi.

Congruè Matthæus ad confirmationem præcedentis doctrinæ multa conſequenter miracula à Christo facta refert: boni namq; magistri est, doctrinam suam factis comprobare. Hinc conſummatō ſermone ſuo in monte, atque omnibus præceptis quibus Christiana vita perfectè formatur, ad signorum operationem descendit, vt per virtutem miraculorum ſermo firmaretur.

Quum autem defendidisset de monte, ſequuntur ſunt eum turbae multe, & ecce leproſus ueniens, qui ſe ab hominū contumaciam & Christo facta refert: boni namq; magistri est, doctrinam suam factis comprobare. Hinc conſummatō ſermone ſuo in monte, atque omnibus præceptis quibus Christiana vita perfectè formatur, ad signorum operationem descendit, vt per virtutem miraculorum ſermo firmaretur.

Marc. 1. **L**evit. 13.
Adorabat eum genuflexo in faciem ſuam procidendo, vt patet ex Luca, & Marco, dicens, Domine, si uis, potes me mundare, quia dicat, agnosco Domine quod tu, qui omnium medicorum Medicus es, ſaluare & sanare me poſſis, etiamſi morbum lepræ incurabilem habeam, vnde peto ſi mea ſaluti expediat, & tuę prudenter conforme ſit, vt me ſaneſ. Inſtruimur hinc quod quicquid à Deo petimus, eius voluntati submittere debeamus, dicentes, fiat voluntas tua.

Luc. 5.
Tet extendens Iefiſ manum, tetigit eum dicens, uolo. Prius dixit: (Si uis) vnde Dominus ei responderet, uolo, & addidit mundare. Id est, mundus effo.

Obſeruandum hic eft, Dominum non violasse legem quę prohibebat leproſum tangere, quoniam lex illa eos duntaxat obligabat qui ex tali

con-

I. 2

IN MATTHAEI

cōtractū inquinari poterant: quod Christo periculum non erat. *Et confessim mundata est lepra eius* verbo prolato curata est lepra eius. Noluit autem Dominus eam solo verbo sanare (quod equidem potuit) sed etiam corporis tactu, vt carnem suam ratione diuinitatis vnitæ viuificam esse ostenderet. Sicut enim in ferro ignito non tantum ignis vrit, sed etiam ferrum cuius poris ignea virtus inheret, sic & in Christo non tantum diuinitas ipsa operatur, sed etiam humanitas: Vnde Theophylactus, Per hoc (inquit) quod Christus se Dominum legis ostendit, & quod sancta eius caro ijs, quæ tāgit sanctificationem cōmunicet mysticè ostēditur, quod et si Deus potuit saluare hominem sola sua voluntate, nullū tamē saluare vult nisi mediante humanitate Christi, & mysterio incarnationis eius: quod etiam pulchrè explicat Thomas in tertia parte.

Et ait illi Iesus: vide nemini dixeris inhibeo tibi ne alicui dicas quod te curauerim, scilicet eo fine vt ego priuatam gloriam inde mihi comparem, volo enim veræ humanitatis meæ ostendere exemplum. Non prohibuit Christus miraculum istud ad gloriam Dei propalari, vnde nō peccauit is propalando, statim enim (inquit Marcus) cœperit prædicare, & diffamare sermonem, ita vt iam nō posset manifestè introire in ciuitatem, sed foris in desertis locis esse & conueniebant ad eum vndique.

Quod si certè prohibuisset vtique non permisisset: verum ad nostram instrunctionem fecit, siquidem eius vita & actio, nostra fuit instructio. Ergo nos quādocunque alteri quoddam beneficium præstamus, aut præclarum quid facimus, nostram nūquam gloriam inde conquirere studeamus, licet is cui beneficium præstitum est, sui benefactoris nō debeat silere laudem, vt in hunc locum annotant Theophylactus, & Ioannes Hoeftesterus.

sed

*Quæst. 40.
art. 3. ad se-
cundum.*

Marc. 1.

CAPVT OCTAVVM.

59

*sed uade, ostende te sacerdoti veteris legis, vt te mun-
dum esse videat. Et offer nūnus quod præcepit Moyses
in testimoniū illis. mundatis scilicet à lepra. Præ-
ceptum erat à Moysē, vt primo die duos passeret
offerrent, & sequente die octauo duos agnos. Ob-
seruari legem Christi volebat, quia illa, sicuti &
sacrificia veteris legis cum ipse nōdum esset mor-
tuus omnino obligabat, eoq; tunc Christus eā ap-
probabat, quod patet, quia (vt ait Theophylactus) *In commen-*
nisi sacerdos mundum pronunciasset extra ciuita-
tem illi manendum fuisset. Tribus autem de cau-
sis ad sacerdotes à Christo missi sunt leprosi teste
Hieronymo) quorum vna hictantum exprimitur.
Prima est vt sacerdotibus honor deferretur. Se-
cunda, ne legem Moysi infringere videatur. Ter-
tia, vt sacerdotes eius potentiam admirando &
credendo qui leprosos mundare possent, saluaren-
tur, aut non credendo inexcusabiles omnino red-
derentur. Vide August.lib.2. quæst. Euange. Theo-
philaç. qui hoc pacto interpretatur: Quando me
arguent vt destructorem legis tu mihi testis eris
qui missus es à me ad ea offerenda quæ in lege pre-
cipiuntur. Et hæc est ratio vna ob quam iste, & a-
lij decem leprosi à Christo ad sacerdotes missi le-
guntur. Per lepram mysticè intelligenda est erro-
nea doctrina, quemadmodum enim leprosus pu-
stulas varias subinde locum suum mutantes habet
& vinam corporis partem sanam, alteram corrup-
tam, eamq; varij coloris, ita erronea doctrina mul-
ta bona, & vera, falsis permixta habet. Sed quærat
quispiam cur missi sint soli Leprosi ad sacerdotes
vt se illis ostenderent, & nulli alij à Christo sanati
sint? Respōdeo quia sacerdotum nouæ legis est de
doctrina vtrū catholica fit an heretica iudicare,
& Deus eorum ministerio veram doctrinam tra-
didit iuxta illud: Si difficile & ambiguum iudicium*

Deut. 17.

I

3

esse

IN MATTHAEI

esse apud te perspexeris inter sanguinem, & sanguinem causam & causam, lepram & non lepram, & iudicium intra portas verba variari, surge, & ascende ad locum quem elegerit Dominus Deus tuus, veniesque ad sacerdotes Leuitici generis &c. Sacerdotum etiam ministerio sacrificia offeruntur.

luc. 7.

Cum autem introisset Capernaum, accessit ad eum centurio non in propria persona, sed missis Iudeorum senioribus ut ex Luca patet, qui sic ait, Et quum audisset de Iesu misit ad eum seniores Iudeorum rogans eum, ut veniret & sanaret seruum eius. Centurio iste, vir gentilis erat, a Romanis in Iudea constitutus, militum praefectus, qui postea ad cultum unius veri Dei videtur fuisse conuersus: rogauit enim pro sanitate serui sui, qui acerbè usque ad mortem cruciabatur, usq; adeò ut moriturū eum non dubitaret, nisi Deus subueniret: quod etiā confirmat ibidē Theophyl. Nō attulit(ait) puerū ad Iesum in lecto, credens quod & absente curare possit. Ait illi Iesus, qui ab eo missus fuerat. Theophyl. putat ipsum prius alios mississe, deinde periculo crescente, ultimò per se accessisse, ac dixisse, Domine, puer meus iacet in domo paraliticus, & male torquetur. Ait ergo illi dominus: ego ueniam, operatione scilicet diuinitatis, & accessu corporali versus domum eius veniam, et curabo cum Non hoc dicit iactanter Christus, sed ut Centurionis fides illuceat: promptissimeque se offert ad eā declarandā, & quodammodo illi præmium reddit. Non rogauit eum Centurio, ut ad aedes suas veniret, sed amici ab eo missi sine mandato illud petiuerunt. Respondens centurio per alios scilicet secundo missos: Domine non sum dignus ut intres sub tecum meum. Propter quod ait Lucas, & meipsum non sum dignum arbitratus, ut venirem a te. Item debet hic modus loquendi quo quis aliquid facere dicitur quando per amicos vel seruos facit, quen-

CAPVT OCTAVVM. 60

quenquam, frequens enim est: Deinde ponit Matthaeus Centurionem tanquam corporaliter Christum accessisse, quia secundum fidem magis ad Christum accessit, & cum eo colloquutus est, quam qui ipsius iussu, vel rogatu corporaliter accesserunt: si quidem hi non tam de Christo fidem habuerunt quantum ipse. Sic ferè Aug. de consensu Euangelist.
sed tantum dic uero, Impera, non enim opus est tuo corporali accessu, sed virtute imperij tui, & sanabitur puer meus, seruus meus nam & ego homo sum sub potestate constitutus, vilis & Cœsari adhuc subiectus licet aliquot milites mihi subiectos habeā, et dī ob huc uad, & uadit, quanto magis tu me longè superior es, nec ullius subiectus imperio, angelis tuis mandare potes, ut eum per virtutem tuam à sua paralyfi sanent, & daemonibus, ut ab eo discedant, imperent, vel etiā morbo imperare potes qui quodammodo tibi famulatur, etenim quod quis infirmatur fit ex Dei imperio & nutu: vide Theophilactus, Corporales (inquit) morbi milites sunt, & vltores Dei ut patet de peste &c. Audien: autem Iesus miratus est, id est habuit se modo admirantis: impropriè enim admirari dicitur, admiratio namque aliquam præsupponit ignorantiam, qua in Christo esse non potuit. Admiratus autem dicitur Centurionis fidem quia illam hominibus proponebat admirandam, Admiratio propriè dicta hinc oritur, quod aliquis effectum videt, & eius causam ignorat, aut quando causa facultatem virium nostrarum, vel cognitionem nostram excedit: quod Christo contingere non potuit, ipse enim omnia etiam secundum humanam naturam sciebat, quia ipsem tantum fidei in Centurione causa erat: secundum quid tamen in quantum videlicet admiratus, dici potest secundum experientiam scientiam, nouam & insolita fuit ei fides eius, qualem nunquam verbis

lib. 2. c. 50.

*in hunc
locum.*

IN MATTHAEI

Quæst. 15. corporalibus expertus fuit vel audiuit. Vide Thomam 3. parte & Augustinum de Genesi contra Manichæos. *Et sequentibus se dixit: Amen dico vobis, non inueni tantam fidem in Israel.* Non sum expertus in vulgo, & communī Iudæorum populo, tantam fidem quantam in isto gentili Centurione experior. Nomine Israel non comprehendit patriarchas, & Prophetas, quales fuerunt Abraham, Isaac, Jacob, Esaias, nec B. Virginem, & Ioannem Baptistā, sed loquitur cunctaxat de præsenti populo ac vulgo Iudæorum. Magna est autem hæc populi Israëlitici increpatio, quoniam multò plura per quæ merito ad fidem prouocari deberet isto Centurione, accipit beneficia. Mysticè in isto Centurione fides Gentilium fidei Iudæorum præualitura præsignatur, vnde salvator subiungit: *Dico autem vobis quod multi ab oriente et occidente. Vobis turbis sequentibus me prædico, quod multi ex toto orbe ubi nūc habitant tantum gentiles infideles, uenient et recubent, scilicet perfruētes visione diuinitatis, cū Abraham, Isaac, et Jacob in regno cœlorum,* hoc est, cum patribus Iudæorum, qui singulariter in fide excelluerunt, propterea quod istorum fidem imitati sunt, veluti etiam Centurio iste: qui tamen de stirpe eorum secundum carnem non fuit. Erat hæc Prophætia Iudæis tanquam paradoxon, & reuera admirabile altissimi consilium fuit quod gentilibus tantam gratiam impenderit. Non dixit salvator quod multi gentiles cum Abraham, Isaac, & Jacob sint accubituri, ne Iudæos ipsos de magna fide gentiles laudando exasperaret, sed rem adumbrando, & per periphrasim illud ipsum dixit. Sub duabus autem orbis partibus tanquam principalibus, totius orbis intelligitur. Quod etiam multos venturos dicit, & cum Abraham recubituros, citra comparationem ad reprobos dicit, nam alioquin eorum com-

C A P V T O C T A V V M. 61
 comparatione nō multi, sed admodum pauci sunt. *Et illi autem regni euidentur in tenebras exteriores, Iudæi ipsi in quibus regnabat Deus & quibus regnum cœlorum præ gentibus spacialiter erat præparatum,* atque promissum (Israël enim filius primogenitus appellatur) à societate sanctorum patrum ex quibus secundum carnem nati sunt, propter infidelitatem suam ad extremas & nouissimas inferni tenebras condemnabuntur. ponitur enim (exteriores) pro (extremas) quemadmodum hic. At horum maior *2. cor. 13.* charitas, id est, maxima. Istam prophetiam nunc compleri conspicimus, quando multa Iudæorum milia ad infernum descendere videmus, & multa gentium milia per Dei misericordiam ad regnum cœlorum possidendum assumi. Per tenebras istas exteriores, corporales tenebræ inferni intelligentes sunt: quæ extremæ, siue maximæ dicuntur, quia à lumine remotissimè distant.
Quæritur vtrum nihil ibi sit luminis? Respondeo, nihil letificantis, sed plurimum contristantis, quo propriâ suâ miseriam, etiam corporalem damnati interpretatur, ait Basilius quod ignis qualitates hic *1. psal. 18* coniictas, illic sit Deus separatus, vt beatos qui *et in 10. ca. Esaie.* dem illustret ac lætificet: damnatos vero adurat atque contristet. *Erit ibi fletus.* Communis sententia habet quod ibi nulla sit lachrymarum resolutio futura, sed tantum capit, & oculorum perturbatione, sed hoc incertum est. *Et stridor dentium ex indignatione scilicet, & nimio frigore,* Lucas etiā stridoris dentium & fletus meminit, verum hic Euangelista solus meminit tenebrarum exteriorum, quarum nō meminit Lucas, qui tamen omnibus membris puniri damnatos iudicat.
Et dixit Iesus Cœturiōi: uade, et sicut credidisti fiat tibi. Hoc est, Vobis dico, quod secundum fidem Cœturiōis huius, fieri ei, non enim personam eius allοquitur

IN MATTHAEI

quitur, sed alios ab eo missos, ut supra dictum est.
Cap. sequenti. *Et sanatus est puer in illa hora.* Hinc patet plurimum alienam fidem prodeesse: quod latius infra circa curationem Paralytici dicitur.

Et cum uenisset Iesus in domum Petri. Addit Marcus, & Andreæ: quia videlicet quondam ibi habitarunt, vel eandem domum habuerunt contigitq[ue] istud in Capharnaum. In Scriptura sacra de solo Petro inter Apostolos legitur quod coniugatus fuerit. *Et dimisit eam febris,* & surrexit, & ministrabat ei. Hinc elucet miraculi magnitudo, & excellentia prout infra de paralytico similiter elucebit quem salvator iussit lectum suum tollere, & in domum suam abiire ad irrefragabilem miraculi euidentiam: videamus enim communiter febre recedente magnam remanentem corporis debilitatem, at in opere & miraculo Christi, non tantum febris repellitur, verum etiam perfecta sanitas citra debilitatem recipitur.

Videt autem Iesus turbas multas circum se non eodem tempore quo miraculo suo socrum Petri sanauit, ut patet ex Luca & alijs Euangelistis, nam post hoc miraculum in desertum abiit. *Iussit ire trans fretum discipulos,* ut ipse à turba declinaret.

Et accedens unus scriba, ait illi: magister, sequar te quocunque iteris. Et dicit ei Iesus: *Vulpes foueas habent, & volucres cœli nidos.* filius autem hominis nō habet ubi caput suum reclinet, id est, filius hominis in hoc mundo nihil proprii habet, sed usque adeo pauper est, ut nec tectum nec diuersorū quod diuertere possit habeat, tu igitur quod me propter huius seculi lucra & commoda sequi vis? Notantur hic omnes qui propter terrena religionem ingrediuntur, vel sacerdotium suscipiunt, vel Catholicis adhaerent, aut etiā Christiani fiunt.

Quod ait, volucres cœli, occultè significat scribam

CAPUT OCTAVUM.

62

bam hunc altitudinem seculi quæfuisse, in qua sunt volucres volantes: Vulpium nomine cultè indicat eum falsum promisisse obsequium, fraudulentiam in hoc imitando vulpinam: Reclinatione autem capitis humilitatem suam significauit, quæ in illo simulatore ac superbo non habebat locum sic Augustinus in Quæstionibus super Matthæum.

Ques. 5.

A lius autem de discipulis eius ait illi: Domine permitt me primum ire, & sepelire patrem meum iam defunctum vel, permitte me patrem meum senem sustentare, donec eum sepeliam. Hominem sepelire est infimum opus misericordiæ, quod homini non sentienti exhibetur, ut miseria eius tegatur: quod si illud homini Christiano impendatur, magis erit piuum quam si homini infideli exhibeat, siquidem hic ad mortem resurrecturus est, ille vero ad gloriam: sepultura etiam Christiani hominis est quædam fidei resurrectionis nostræ protestatio, & quod à Deo, teste Prudentio in hymno exequiarum, ex puluere facti sumus. Quia igitur Euangeliū annunciare longè præstantius opus est, salvator istum ad patrem sepeliendum ire noluit, sed ad euangeliū prædicandum sicut ex Luca patet vbi dicit ei Dominus: Tu vade & annuncia regnum Dei. *Iesus autem ait illi: sequere me, & dimitte mortuos* permittit eos qui in anima & in corpore mortui sunt sepulturam impendere infidelibus, & impijs, tu vero sequere me, qui filius hominis sum. I. miser, & creature peccatri ci similis, quia filius Adæ. Christus filium hominis se vocat ad ostendendam suam humilitatem, seu humanitatem assumptam. Vnde Ezechiel se miserum & mortale significare volens, filium hominis se appellauit.

Lnc. 4.

Et ascendente eo in nauicula sequuti sunt eū discipuli eius. Ecce motus magnus factus est in mari ita ut nauicula operaretur fluctus. Iterum Christus hic suā diuinitatē ostendit

IN MATTHAEI

ostendit, sicut & omnibus alijs suis, miraculis, declaratq; se maris & ventorum Dominum, & quod circa ea sicut & circa cætera elementa, & non solū circa homines potestatem habeat. Quicquid autē facit ad hominum vtilitatem, & tranquillitatem agit. Hæc turbatio qua in mari facta est nocte, aut saltem circa noctem (vt ex Marco patet) contigit. ipse uero dormiebat in puppi scilicet, capite super cervical, non autem super lectū reclinato: quod Marcus fuisse ligneum quale in naui esse solet, refert. Dormiebat autem, quia nox erat. & in die assidue operatus fuerat. Hoc etiam somno humanitatem suam manifestauit. Et acceperunt ad eum & suscitauerunt eum dicentes: Domine salua nos, perimus, & dicit eis: Quid timidi estis modicæ fidei, quod non cogitatis me dormientem vos iuuare posse, nec cōfiditis quod quicquid saluti vestra expeditens fuerit cum patre meo facturus sim? Mystice (nox) & (mare) istud turbulentum sæculum significant quo omnes impij, qui in nauicula Ecclesiæ nō sunt demerguntur: in hac autē nauicula Christus, & præpositi Ecclesiæ sunt, illam varijs haereticorum, peresequitorum, & impiorum tentationibus agitatam dirigentes. Christus verò dormire césetur dum quodammodo videtur non curare, nec protegere Ecclesiæ suā tribulationibus & perequationibus agitata: quē Rectores Ecclesiæ, & homines pij multis precibus suscitant dicentes: quare obdormitis Domine? salua nos quoniam perimus: & quoniam hi in fide, & spe multum adhuc imperfectionis retinent, non satis de diuina prouidentia confidunt. Tunc surgens imperavit uentis, & mari, tandem ipse Dominus surgit, & tranquillitatem facit in hoc quidem sæculo inchoatiuè, perfectè autem in futuro.

Porro homines admirati sunt dicentes: Qualis est hic: quia mare, & uenti obediunt ei? Iste homines qui admirati sunt,

Marc. 4.

Ibidem.

CAPUT OCTAVVM.

63

sunt, vel discipuli sunt, vel alij qui in eadē naui cū discipulis erant, vel in alijs nauibus quæ cum illo ibant, vt ait Marcus: Obscurandum est diligenter Euangelistas non discordare quamquam in quibusdam concordare non videantur, sed exponendi sunt, & ad uinitatem reducendi, eundem namque sensum ponunt, tametsi verbis discrepant: quod Chrysostomus circa hunc locum diligenter anno-tauit.

Et cum uenisset trans fretum in regionem Gerasenorum.

Alij legunt (gergesæorum) de quibus in Genesi habemus: Atque ita Hieronymus legit in libro de locis Hebraicis, dicitq; (Gergesa) locum esse vbi porti de quibus paulo post habemus, erant à dæmonibus iuxta stagnum tyberiadis præcipitati, Gardara autem, alia vrbs est licet in alijs Euangelistis legatur (Gardarenorum) Gerasa verò vrbs est Arabiæ teste Hieronymo. Facilis autem est nominum in talibus transmutatio, & diuersi locis eadē nomina conuenire possunt, imo eadem regio intercū tribus diuersis nominibus à tribus diuersis locis appellatur.

Occurrerunt ei duo habentes demonia. Duo dæmoniaci. Alij Euangelistæ vnum tantummodo ponunt ex familia, vel seuitia, vel aliquo alio modo notioreni. De monumentis execentes. Cupit dæmon opinionem illam confirmare qua putatur, quod spiritus, seu anima defunctorum in dæmones vertitur: unde dicuntur Magi aliquando occidere pueros, vt eorum animas habeant sibi cooperantes, quibus vafer dæmon persuadet se esse huius vel illius pueri animam in dæmonem veram, dicitq; se cogi ad illis perpetuo famulandum, sed in veritate non anima pueri, sed dæmon cooperatur. Quid nobis & tibi, quid tibi nobiscum est negotij, vel (Hebraica phras) quid nobis tecum, Iesu fili dei Legitur istud

Marc. 4.

Genes. 15

Ibidem.

istud affirmatiū, & sine interrogatione. Iudei magis ex suspicione, quam ex scientia hoc dixerunt, vt saluatorem ad inanem gloriam tētarent, alioquin enim si eum verē cognouissent nunquam crucifixissent. Innotuit autem eis Christus quantum voluit, & tantū voluit quantum oportuit, vt ait Augustinus. v enīsti buc ante tempus torquere nos. Opinabā-

lib. 4. deci. 21 ui. *Dei c. 21* tur quidem hoc futurum, quod videlicet condēnarentur, sed non tam subito, vel proditionem suā intelligunt, qua cogniti quam primum spernerētur, de cuius acceleratione conquerunt, opinantes non debere fieri ante tempus iudicij, quo aeterna sunt damnatione puniendi, sic Augustinus.

Hieronymus vero dicit quod dæmones cernentes Dominum versari in terris eum ad se iudicandos veniſſe extimārunt: vnde appetat diabolum nondum in tanto esse suplicio in quanto erit post iudicium: cōfularunt Augustini. lib. de ciuit. Dei, & de nupt. & cōcup. Vel ideo etiam dici possunt torqueri, quoniam tanta est eorum inuidia vt multum affligantur, si à læfione hominum præpediuntur: quam subinde Deus fieri permittit, vt discamus quanto nos odio prosequantur dæmones: quorum pars maxima in noltro aere inferiore versatur: erat autem non longe ab illis grex multorum porcorum pascens; dæmones autem rogabant eum dicentes: si ejicias nos mitte nos in gregem porcorum. Quasi dicant, Rogamus te vt non ex ipsis hominibus nos ejicias, veruntamen hoc si non obtinemus saltem hoc impetremus, vt non impediās nos quo minus gregem porcorum ingrediamur. Nō autem dicunt, mitte nos in gregem ouium, vel aliorum animalium, quia sciebat hoc se nō obtēturos quod oues, boues & eiusmodi munda sunt, quæ in sacrificiū Deo offerri possunt: de porcis autem quia, naturaliter animalia immūda sunt, etiā ipsa significatione, & quia forte aliqui Iudeorum legem Dei trans-

lib. 8. de ciuit. dei cap. 23.

In comment. lib. 14. de ciuit. cap. 3. de nupt. & concu. lib. 1. cap. 23.

transgrediebantur carne suilla vescentes, spem habuerunt. Et ait illis, ire non præcipiendo, sed permitendo: quo significare vult super impuros, & immundos homines porcinā vitam agentes dæmonibus concessam esse potestatem. At illi excentes ex hominibus abiuerunt in porcos qui erant duorum milium numero: Et ecce impetu abiit totus grex per præceps in mare, quia ita ab ijs vexabantur. P astore autem fugerunt & uenientes in ciuitatem nunciauerunt hęc omnia & de his qui demonia habuerant, nunciauerūt quod dæmoniaci illi sanati essent, & quod grex ille in mare se præcipi tasset. Et ecce tota ciuitas exiit obulam iefu, & uiso eo rogarunt ut transiret a finibus eorum. Post quam totus grex in mare ruisset, & vidissent quod dæmoniaci essent curati rogauerunt Iesum vt à finibus eorum discederet: quod (vt volunt) ex humilitate petiuerunt, qua etiam Petrus dixit: Domine, discede à me, quia peccator sum. Verum alij probabilius dicunt eos id rogassem maioris danni metu, ne forte per aliud miraculum alia animalia, aut bona sua perderent, nam si ex humilitate id petiissent, non dubium est quin Christus omnem ab eis futuri damni metum amouisset consolatusque eos fuisset: nec est extimandum istud miraculum indecenter fuisse factum quia cum magno illorum ciuium detrimēto factum est, etenim dānum cum tamē aliter dæmoniacos sanare potuisset Christus permisit, quod ad saluandos homines venerat, quos multipliciter hoc dāmino instrui volebat in primis vt intelligeret quantum adhibeant dæmones hominibus nocendi studium, & sic nullam cum illis contraheret familiaritatē: Ex hoc enim patet eorum hominibus nocendi studium, nam quando eis in corpore nocere non potuerunt, in bonis & substantijs eorum pro posse suo nocuerunt. Secundo, vt disceret quod dæmones ne porcis quidē nisi singulari Chri-

IN MATTHAEI

Christi permissione nocere possunt, quoniam ut
hoc facerent Christum rogauerunt. Tertio ut in-
telligeret quod multo maiori documento duos il-
los dæmoniacos affectissent quam porcos, nisi di-
uina prouidentia illos, protexisset: at Christus dæ-
num duorum milium porcorum permettere ma-
luit quam, vnius animæ detrimentum, & perdi-
tionem. Verisimile autem est quod plures dæmo-
nes porcum vnum vexauerint, huius miraculi se-
sum mysticum habet Augustin. lib. 2. quest. Eu-
age. cap. 13.

Lib. 2. que.
euang. c. 13.

IN CAPVT NONVM.

Et ascendens Iesus in nauiculam transfretauit à Ge-
rasenis per mare Tyberiadis, nam ista in
Galilæa contigerunt. et uenit in ciuitatem suam
scilicet Cpharnaum. Suam autem vocat, quia ini-
tio prædicationis sua relictæ ciuitate Mazareth in
Capharnaum habitauit, ibiq; signa plurima fecit, &
multa docuit, ut dictum est supra. De hac ciuita-
te apud Marcum habemus. et ecce offerebant ei para-
lyticum iactem in lecto. Quatuor viri scilicet, qui quū
præ turba eum Christo per ostium domus offerre
non possent, tegulis depositis per tectum domus
obtulerunt. Mystice hoc modo intelligi potest
quod anima bonis operationibus destituta Chri-
stum querit, & per turbam impeditur, nec eū inue-
nire potest, nisi ipsa tecta aperiat, id est, scripturam
operta, per quæ descendendo ad Christum veni-
tur, id est, humilitatem eius amplectendo & fidei
pietatem ad incarnationem, & humanitatem eius de-
scendendo. Paralyticus autem ex eo aliquis dicitur,
quod immobiles sunt vires animæ eius ad bonū,
nec quicquam operantur, nisi eas Christus gratiā
sancti spiritus bene operandi infundendo reparat.

et

in cap. 4.

Marc. 1.

CAPVT NONVM.

65

Et uidens Iesus fidem illorum. Oculo interiori miseri-
cordiæ suæ, & exteriori, magnam fidem eorum in-
tuens, quatuor videlicet baiulorum: quod de po-
tentia sanandi paralyticum non dubitarent, nec de
bonitate eius desperarent: denique quod nullo la-
bore deterrentur, sed mirum suam petitionem
insinuandi modum excogitassen: quibus (inquam)
omnibus delectatus saluator, Paralyticum cura-
uit. Per quatuor istos baiulos boni doctores, &
quatuor præsertim Euangelistæ intelliguntur.
Quod autem cum lecto portatur significatur quod
ab homine existente in ista carne debeat Christus
cognosci quemadmodum Augustin. mystice ex-
ponit. Quod vero iubetur ire in domum significa-
tur remissio peccatorum, & quod anima portet, id
est, prorsus tollat carnis suæ affectiones, & vadat
in domum, id est, in requiem secretorum cordis
sui. Exiit paralyticus ante se in lecto iacenti: confide fili,
id est animare, & spera te obtenturum quod optas,
& de gratia quam tibi præsto multum cogita, mag-
no enim munere te dono. Remittuntur tibi peccata
tua. Hinc discimus quantum valeat fides aliena: nā
eius intuitu remittit peccata. Aliorum igitur ora-
tiones sāpe petere non negligamus quæ non solum
ad temporalia bona (quemadmodum male asserit
Philippus Melanthon dicens quod alias inanis
esset passio Christi) consequēda, sed ad æterna ob-
tinenda plurimum profundunt. Nulla hic fit mentio
fidei paralytici, habuit tamen verisimiliter magnā
fidem, alioquin nō voluisse, nec permisisse se tra-
ctari, si de potentia diuina, & bona Christi erga se
voluntate dubitasset. Peccata autem fuerunt causa
infirmitatis eius, ideoq; bene dicit saluator, Cō-
fide, id est, non dubita te sanandum: si enim causam
id est, peccata tua auferre possum, & talis causæ effe-
ctus auferre, id est, morbos inde proueniētes pote-
K ro.

IN MATTHAEI

**Deut. 28,
1.cor. II.** Hinc colligimus peccata nostra s^ape morborū causas esse quod etiam Paulus contestatur dicens, Qui enim manducat, & bibit indignè, iudicium sibi manducat, & bibit, non dijudicans corpus Domini. Ideo inter vos multi infirmi, & imbecilles, & dormiunt multi, id est mortui sunt: quēadmodū dormire etiam in verbis Christi sumitur Lazarus amicus noster dormit & verbis Pauli: Nolumus vos ignorare de dormientibus, id est, de defunctis: ideoque prudentissimē in concil. Lateranensi 3. statutum est, vt priusquā ad infirmū corporalis medicus admittatur, medicus animæ sacerdos vocetur, sic enim canon habet: Quū infirmitas corporalis nonnunquā ex peccato proueniat dicēte Dominō languido quem sanauerat. Vade, & amplius nōlī peccare (seu vt vulgata aditio habet, ecce sanus factus es, iam noli peccare, ne deterius aliquid tibi contingat) decreto præsenti statuimus, & districte præcipimus medicis corporum, vt cum eos ad infirmos vocari contigerit ipsos ante omnia moineant, & inducant, vt medicos adiuvcent animarum, vt postquam infirmis fuerit de spirituali salute prouisum, ad corporalis medicinæ remedium salubriss procedatur, cum causa cessante cesset effetus. Sed querat quispiam quomodo Christus homini tantum corporalem sanitatem querenti peccata remittit, & vt appareat ad remissionē peccatorū indisposito? Respond. Eorū qui à Deo corporalē sanitatē petiuere, multi fuerūt ita diuinitūs illustrati, vt corporalē sanationē spiritualis sanacionis figurā esse intelligerēt, & sic hāc simul peterēt: sicut patet de Hemorroïsa, & decimo leproso ad Christū vt gratias ageret reuerso, & de paralyticō, iuxta probaticā piscinā Ierosolymis iacēte, rursum de muliere Chananæa: igitur mirū videri nō debet si hic paralyticus etiā spiritualē animæ sua sanitatē petuerit.

Iohn. 17.

Can. 12.

Iohn. 5.

**Iohn. 5.
Math. 15.**

CAPVT NONVM.

66

petuerit. Istos cuncti Christiani imitari debent, vt quandocunque tempore aliquod eis accidit, desiderio etiam spiritale prosequantur: & quando temporale petunt spiritale semper preferat. Deus enim per tēporalia ad cœlestia nos reducere cupit: quod patet per Patriarchas, & Prophetas Noë, & Abrahā qui per terrena ad diuina prouocati fuerunt. Atque hāc est utilissima Christianorum exercitatio, vt per bona terrena prouocentur ad cœlestia, & per aduersa, æterna euitare conentur supplicia.

Et recc quidam de scribis dixerunt intra se, hac vide licet sententia Christi audita (remittuntur tibi peccata tua.) Sub Scribis etiam Pharisæi comprehendiuntur, teste Luca, qui in magno numero conuenierant ex omni castello Galileæ, Iudeæ, & Ierusalem, quos Dominus singulariter per istud miraculum in anima sanare cupiebat: virtus enim (vt ait Lucas) erat ad sanandum eos. Iste autem ibidem Scriba & Pharisæi occulte in corde suo dixerunt. **Hic blasphemat** attribuens sibi potestatem diuinam cum Deus non sit, sed homo tantum: Nullus autem remittere peccata potest nisi solus Deus. Marcus clarè ipsorum Scribarura & Pharisæorum malas exprimit cogitationes. Hic virtute, mortis sententiam, & damnationis, contra Christum proferebant, iuxta id quod scriptum est in lege Domini. Omnis blasphemans lapidabitur. Pulum chre Theophylactus istud explanat in Lucam scribens. De concordia huius Euangelistæ cum alijs tractat Augustinus lib. 2. cap. 15. de consensu euangelistarum, Mysticum verò sensum miraculi præcedentis ponit 2. questionum euangelicarum. **Leuit. 24
2. paral. 8.**

Et cum uidet̄ Iesu cogitationes eorum diuina sua virute, dixit eis, ut quid cogitat̄ mala in cordibus uestris? Quare vos Scribe & Pharisæi me blasphemare Deū iudicatis, quasi ego Deus nō essem? hēc intelligite,

**Cap. 5.
Cap. 4.**

K 2 quod

IN M A T T H A E I

quod eadem potentia qua occultas vestras cogitationes cognosco possum remittere peccata: sicut enim solius Dei est remittere peccata ita & solius Dei est scutari corda. Quid est facilius dicere, id est, imperare, ita ut imperium fortitatur effectum. quasi dicat: Istud aliud est meæ diuinitatis argumentum, quod profero vobis, quo probo me peccata remittere posse: non est facilius remittere peccata quam dicere surge & ambula. Quod huic paralytico qui ante nos prostratus est imperio. Per hoc nihil aliud Christus significare vult quam quod utrumque istud soli homini impossibile sit, utrumque autem Deo æquè facile licet alterum sit maius. Vel sensus esse potest: dicere ista cuilibet facilissimum est, ut autem intelligatis quod non tantum dixerim, remittuntur tibi peccata tua, quomodo & blasphemii dicere possunt, sed quod in veritate remiserim, aliud quod æquè est homini inuisibile non tantum verbis dicam, verum etiam modo opere præstabo. Ut autem sciat filius hominis habet potestatem in terra dimittendi peccata. Hoc est. Quātumvis videar visus, & cæterorum hominum more vobiscū in terra conuerser, tamen potestatem dimitti peccata habeo tanquam Deus, quæ nullis concessa est hominibus. Atque hoc sensu (in terra) iungitur (filio hominis) si autem iungatur cum hominibus existentibus in terra quemadmodum Marcus huic lectioni patrocinari videtur, tunc sensus iste erit: Ut sciat filius hominis habere potestatem dimittendi hominibus in terra existentibus peccata siquidem non dimittit peccata mortalia hominibus nisi in terra existentibus, ut docte annotat Theophylactus: Quamdiu (inquit) super terram sumus, poterimus delere peccata nostra: at postquam ē terra migrauerimus non ultra nobisipsiis poterimus per confessionem peccata delere, clausa enim est ianua.

lnc.5.

C A P V T N O N V M.

67

ianua. Tunc ait paralytico: surge, tolle lectum tuum & ua- de in domum tuam. Non amplius languentibus membris, sed optimè solidatis, portans coram omnibus lectum tuum. Istud miraculum satis ostendit Christi diuinitatem, nam sanauit paralyticum solo verbo, & propria autoritate, nihil remedij externi adhibendo, non sicuti Apostoli, & Prophetariorum fecit, ut Deus esse cognosceretur. Non est autem verisimile quod Deus illi assistere vellet, qui ad blasphemandum ficeret, ergo reuera tanquam Deus authoritate propria paralyticum sanauit.

Vide ita autem turba timuerunt. Timore nimis reuerentiae eum propter tantam misericordiam, qua dignatus est filium proprium mittere, laudantes, & glorificauerunt eum qui dedit talen potestatem hominibus peccata videlicet remittendi, & infirmos sanandi. Hanc autem hominibus dedit dum Christum ad homines misit ut illam in hominum uititatem exerceret.

Et cum transiret inde Iesus ab illa domo scilicet in qua paralyticum sanauit, uidit spiritualibus misericordiæ sua oculis hominem sedentem in teleio ad vetigalia recipiendum mattheum nomine: De seipso in tercia persona loquitur, & ait illi, sequere me, gressu corporali, & imitatione spiritali, tanquam unus ex discipulis meis mihi perpetuo adhaerentibus. Et surgens sequutus est eum. Corporali gressu. Matthæus duobus appellatur nominibus nam ab alijs Evangelistis Leui vocatur, Alphæi filius: quorum illud Matthæus scilicet erat communis, hoc rarius. Lucas, & Marcus propter verecundiam ipsius quando malæ vitæ ipsius meminerunt eum Leui appellaverunt: propter honorem vero ipsius quâdo apostolatus eius meminerunt, Matthæum vocârunt. Ipse vero tanquam iustus primus sui accusator dicitur Te- lonij

K 3

IN MATTHAEI

Ionij meminit, Matthæum se vocat, & quando se inter Apostolos recenset Matthæum publicanum nuncupat: vt hac ratione librum suum legentibus ostendat quanta gratia à Domino sit præuentus quādo ex publicano est Apostolus factus. Deinde vt cordibus hominum imprimat, nullum peccatorē debere de salute desperare, modo ad meliora non recusauerit se conuertere.

*E*t factum est discubente eo in domo Matthæi scilicet, Extruxerat enim Matthæus de legitimis suis bonis Domino & discipulis conuiuum, nam iuste quædam bona possidebat: vnde iusta conuiua facere poterat, quemadmodum Zachæum fecisse legimus. *E*cce multi publicani & peccatores uenientes discubebant cum Iesu & discipulis eius. Publici peccatores veniebant quia Publicanum Matthæū ad meliora conuersum, & penitentia locum inuenisse conspiciebant, ideoq; etiam ipsi de sua salute minime desperabant. Erātq; isti verè Judæi, non autē vt delirat Tertullianus gentiles.

Ex hoc loco refutatur dogma Nouati qui relapsis penitentia locū negabat, de quo Hieronymus in tractatu de filio prodigo, & frugi, qui incipit, Beatisitudinis tuae &c. Sed querat quispiam quare Christus erat in conuiuio peccatorum? Respondeo non ciborum causa sed impendendæ doctrinæ gratia, pro corporali namque cibo, conuiuis spiritalem præbuit. Si autē mysticè illud intelligatur, tūc Matthæus Christo, & discipulis eius, & peccatoribus conuiuum parare dicitur, quando Euangeliū eius in Ecclesia lecto, & prædicato iusti consolantur, & iniusti ad penitentiam conuertantur. Sed rursum queritur si omnia reliquit quomodo Christo conuiuum præparauit: Respondeo eum statim sequutū esse saluatorem, & se oīa velle relinquere professum esse, veruntamē Dominū rogauit

vt

CAPVT NON V.M.

68

vt prius semel ei esse conuua dignaretur sicut fecit Elīsus qui antequam Eliam vocante se sequeretur, socijs suis duos boues coxit. *E*t uidentes pharisei eum videlicet cum peccatoribus discubere existimantes hoc grande peccatum esse (hominem enim ex contactu & cum peccatoribus conuersatione immunditiam contrahere putabant.) dicebat discipulis eius tentantes eos tanquam infirmos murmurare contra Dominum eorum facto, & non ita sicut Salvator respondere potentes. Pari modo infirmorem sexū Euam serpens tentauit. Quare cū publicanis & peccatoribus manducat magister uester? quasi dicant, in hoc malè facit magister uester, & vos similiiter eū imitantes. Idē Scribæ illis exprobrarūt, per quod eos à Salvatore auertere solebant.

*A*t Iesus audiens, murmur eorum, *A*it, non est opus ualentibus medicus, sed male habentibus. Id est, sani nō indigent medico, sed infirmi: ego autem in hunc mundum veni tanquam verus medicus, ut humanæ naturæ per peccata grauiter tam in corpore, quam in anima vulnerata mederer, quare mea conuersatione, doctrina, auxilio, atq; medela non indiget illi qui sunt sani, sed iū tantum qui peccatorū vulneribus sunt fauciati, quales sunt isti peccatores, & publicani. Cum ergo mei officij sit eiusmodi vulnerum generibus mederi, certè scandalizari non debetis si me cum eis videatis conuersari: quin & ipsi fauciati merito ad medicum currere debent sanandi. Hinc discimus omnes omnino homines tā paruulos, quam adultos malè habere, fauciatos, & corruptos esse, nec aliquē dicere posse se verd Chriſto animarum medico non egere. Quidā (vt Chriſtostomus, & Theophylact.) ironice hoc modo interpretantur, Qui putant se bene valere, putant se medico nō egere, vos autē, Pharisæi tales estis, vos iustos esse creditis, ideoq; medicum non queritis;

In hunc locum.

K 4

at illi

IN MATTHAEI

at illi qui sciunt se malè valere, intelligent medici cura sibi opus esse. suntes autem discite quid sit: misericordiam volo, & non sacrificium. Discide hinc, & discite, quid sibi velit Propheta dicendo: Misericordiam volo, & non sacrificium. Si enim hoc inteligeritis, mihi nequam obmurmuraretis, quod cum peccatoribus, vt misericordiam eis impendam, eosque à peccatis retraham, & ad bonum cōuertam, conuerser. Discite igitur prius quid Propheta velit & tūm demum facta mea discutite.

*lib. i. c. 13.
et sequent.*

lib. i. c. 8.

Discite, inquam, non sola scientia quā inflat, & piores efficit, sed opere, obedientia, & legis dilectione. De hac scientia habet Augustinus contra Pelagium, de gratia Christi. Item de prædestinatione sanctorum. Vult ergo Propheta dicere Deum magis cupere hominem erga proximum esse misericordem, & cor alienæ miseriae compatiens quam munera externa, vt oves, boues &c. quā offeruntur. Aduertendū hic est, quod Hebrei vñ alteri præferre violentes per negationem loquuntur, vt pro eo quod nos dicimus. Misericordia malo quā sacrificium, dicunt, Misericordiam volo & nō sacrificium: Vnde patet hic Hebraicā esse Phrasim. Quod enim sacrificium non prohibeat, clarum est ex Michæa propheta, Indicabo (inquit) tibi o homo, quid sit bonum, & quid Dominus requirat à te, vtique facere iudicium, & diligere misericordiam, & sollicitum ambulare cum Deo tuo. Vnde Ambrosius lib. i. de pœnitentia verba prophetæ exponens: Quia misericordiam malo, quam sacrificium.

mich. 6.

c. ap. 2.

Quæritur an ne sit nobilioris virtutis actus collere Deum, seu sacrificium offerre, quam proximo misericordiam impendere? Respondeo, quum illud sit vnum de mandatis primæ tabulæ, hoc vero secundæ, non dubium est sacrificium misericordia

CAPVT NON V. M.

69

dia præstantius esse, sed loquitur h̄c Dominus de vero sacrificio externo, non de vero Dei cultu interiori, contra Pharisaos, & similes qui neglectis præceptis diuinis de proximo iuuando externis suis sacrificijs & ceremonijs Dominum placare putabant: Non enim ueni vocari iustos, sed peccatores Ideo, dixi, non esse opus valentibus medico: ego autem verus medicus in mundum veni, vt ad pœnitentiā, & salutem peccatores vocarem non iustos, quum nulli sint: si autem essent, medico nequam egerent. Porrò vnica est aduentus mei cauſa nimurum, vt peccatores qui varijs peccatorum languoribus fauciati, medici opera opus habent sanem: & ad hoc vltro, & gratis, nullis bonis meritis prouocatus per exteriorem & interiorem doctrinam, voluntatisque immutationem vocare veni eos ad sanitatem, & regni celestis hæreditatem. In hoc gratuita nostra electio includitur quū nulla nostra præcesserint merita quibus Deus prouocatus fuit: vnde Paulus se Apostolum vocatum esse dixit.

Sed querar quispiam anne vocauerit, & inuenierit virginem Mariam iustum, & Abraham &c. Respōdeo ipse adueniens in hunc mundum nullos dicitur inuenisse iustos, quia quoscunq; inuenit gratia vocationis sua iustos fecit, & aduentus sui misericordia illos præuenit, si quidem agnus occisus est ab origine mundi, quandocunq; enim vocauit & iustificauit aliquos, hoc fecit quia pro illis moriturum se præsciuit: etenim pro omnibus venit, & pro omnibus mortuus est. Alia huius loci interpretatio quā à quibusdam datur est: Non veni vocare iustos, hoc est, eos qui se iustos arbitrantur sed eos, qui se medico egere putant, vel qui de salute sua nihil omnino cogitant. Tam autem gratia incarnationis eius exuberans est vt etiam ad pœ-

A poc. 13.

IN MATTHAEI

pœnitentiam vocet se egere gratia Dei non pantes, ex omni enim genere peccatorum multos vocat. Quod verò dicitur non venire ad vocandum eos, qui se iustos arbitrantur, verum quidem est, quamdiu tales permanent: veruntamen venit eos vocare ad peccatorum agnitionem. Sed prior interpretatio quæ generaliter de omnibus intelligit, Domini maiestatem magis commendat.

Tunc accesserunt ad eum discipuli Iohannis & cum eis aliquot alij dicentes interrogantes: Q[uare] nos & pharisei ieunamus frequenter, discipuli autem tui non ieunant? Quos tamen tu doces, & in quo malè agere videntur, non imitantes Pharisæos nostri temporis religiosos, & magistrum nostrum Iohannem Baptistam. Et ait illis Iesus. Numquid filii sponsi possunt lugere quandiu cum ipsis est sponsus. Hoc est, quamdiu ego in hoc mundo cum Discipulis verborum maximam Ecclesiæ meæ quam tanquam sponsus in sponsam meam accipio, celebro nuptiarum solennitatem: ad hoc enim, quemadmodum Magister vester vobis dixit, hunc in mundum veni: Apostoli autem mei harum nuptiarum spiritales filii, & præcipui sunt, quos perpetuo sponso adeste decet: Nullus ergo luctus, nulla decet eos asperitas, ne aliqua tristitia, nuptiarum obnubiletur solennitas & lætitia. Ab initio incarnationis Domini usque ad Penthecostem fuit ista cum Christo nuptiarum solennitas tunc enim sponsam suam Ecclesiæ duxit. Venient autem dies quum auferetur ab ipsis sponsis. Id est, post ascensionem meam in cælum, vel in passione mea cum ab eis corporaliter auferar. Et tunc ieunabunt. Ex quo intelligere potestis, quod non propter ieunij improbationem, vel intemperatiām discipuli mei non ieunant.

Ieu-

CAPVT NON V.

70

Ieiunamus nos ex præcepto primitiæ Ecclesiæ ante paſſionem Domini vt repreſentemus luctū dominicæ paſſionis, non autem poſt, quia resuſtationis lætitia, & ſpiritus sancti miſſionē figura- mus. Vnde patet quod ieuniū ſcripturæ, ſive Ecclesiæ non ſolum in cibi, & potuſ ſobrietate conſiftat (iſtud enim philosophical & non Christianum ieuniū eſt) ſed in luctu & corporis affliſtione. Præterea dicit h̄ic Christus fore quod Diſcipuli ſui aliquādo ſint ieunaturi. Loquitur etiam de illo ieunio de quo diſcipuli Iohannis loquebantur, non autem de ieunio, (vt volunt hæretici) propter cibi inopiam affiſumpto.

Nunc duas parabolæ adducit quibus probat Diſcipulos non debere ieunare praefente ſponſo, quarum prior eſt: Nono immittit commiſſuram panis rudiſ in uestimentum uetus, offenſus videlicet propter panni diſsimilitudinem. Tollit enim plenitudinem eius a uestimento abrupmit commiſſuram nouam à uestimento veteri, quemadmodum clarè habent Lucas, & Marcus.

Posterior verò parabola h̄ec eſt: Neque mittunt homines viuum nouum valde fumofum, quale in Palæſtina eſt, in utres ueteres, alioquin rumpuntur utres, efficiacia ſcilicet, & commotione vini. Qui- bus parabolis docet Saluator hominibus carnali- bus, iam recens conuesfis, magnâque adhuc ve- tuſtate laborantibus, non eſſe imponerida ieu- niū onera, ne per nimiam auſteritatē benē in- choatam deſerant conuerſationem: nam Neo- phyti leuiter ad perfectiora, paulatim adducendi funt.

Sed cur ergo Iohannes Diſcipulis ſuis adhuc car- nalibus auſteria imposuit ieunia? Respond. Quia Christo eos præparabat, atq; ad eum qui mitia & ſuauia faceret omnia tranſmittere ſtudebat.

Vnde

Luc. 5.
Marc. 2.

IN MATTHAEI

Vnde B. Augustinus locum hunc paulò aliter exponens lib. 2. de confen. Euangel. & lib. 2. quæst. euangel. Duplex hic distinguit ieiunium alterum luctus, quod præsente sponso negat Christus Discipulis suis conuenire: alterum gaudij spiritalis mēte in spiritalia suspenſa, atque alienata ob hoc quodammodo à corporalibus cibis. Ioannes itaq; qui pœnitentia erat prædicator, luctus & humiliatio- nis ieiunia conuenienter præscribebat. Hieronymus verò Hilarius, & Epiphanius aliter locū hūc accipiunt, & per vestimenta vetera, ac veteres v- tres intelligunt, non Discipulos Christi, sed Scribas & Phariseos: vinum verò & pannum nouum, Euangelica præcepta quæ quod eorum capaces non essent, tradere eis noluit. Nouos verò vtres qui Euangelium mistim capere possent, discipulos esse, ac noui testamento filios. Sed videtur hæc sententia non ita conuenire, ac prior.

Hac illo loquente ad eos, ecce princeps unus accepit, hoc est, Synagogæ præfector, quæ magna tunc tē- poris dignitas erat. A dor abat eum procidens in terrā: & sic externo gestu maiestatem eius agnouit dicēs interius, scilicet cogitatione, & voluntate, exteriorius verò voce: filia mea vinica, annorum iam ferè duodecim in extremis est: vel augēdo calamitatem suā dixit modo defuncta est, hoc enim omnino existimat propter morbi vehementiam. sed ueni impone mānum tuam super eam, & uiuet, tuæ virtutis efficacia ad vitâ redibit. Magna fuit huius principis fides, minor tamen fide Centurionis.

Et ecce mulier que sanguinis fluxum patiebatur duodecim annis, laborare enim cooperat quando filia Iairi na- scebatur: accepit retro et tetigit fimbriam uestimenti eius, dicebat enim intrase: si tetigero tantum uestimentum eius salua ero. Non hoc ex superstitione sed magna ad- modum pietate fecit, non enim existimat fimbriā per se

c ap. 27,
c ap. 18.

*In commēt.
ub. de heres.*

CAP V T N O N V M.

71

per se alicuius esse virtutis, sed ex Christi reueren- tia omnia eius etiam viliora magni existimauit, idq; sapienter: vnde magnū suæ prudentiæ à Chri- sto salvatore recepit præmium. Discant hīc Ichonoclastæ suam impietatem detestari, & huius mulieris pietatem imitantes, imagines & sanctorum reliquias, atq; sanctos ipſos in veneratione habere. Iudæorum mos erat fimbrias in uestimentis ge- stare, vt ex Deuteron. intelligitur: quorum morem Christus sequitur. Erant autem fimbrie ipſis, ad portandum traditæ, vt fidem suā à reliquorum fide distinctam profiterentur, & mandatorū Dei perpetuo haberent memoriam. Vnde Dominus per Moysen dicit: Loquere filii Israël, & dices ad eos, vt faciant sibi fimbrias per angulos palliorum ponentes in eis vittas Hyacinthinas, quas cum vi- derint recordentur omnium mandatorum Do- mini, nec sequantur cogitationes suas & oculos per res varias fornicantes, sed magis memores præ- ceptorum Domini faciant ea, fintq; sancti Domi- no suo. Ipsi autem Pharisei has fimbrias facie- bant latissimas vt sanctiores viderentur, & ma- gis mandatorum Dei recordari: quod latius cæte- ri Euangelistæ explicant. At Iesus conuersus ad tur- bam scilicet sequentem, & comprimentem, vt il- lam videret quæ fimbriam corporaliter, & spirita- liter fide tetigerat, vt etiam se scire ostenderet quid illa occulte fecerat, & quod sanata fuerat, quinetia, vt ipsa comprehensio miraculum coram toto populo non fileret, vt sic Iairus magis Deo confideret, & vt ipsa fidei sua multos pareret imitatores, nul- laq; teneretur anxietate quod cum immunda esset, corporaliter eum tetigisset: multum enim metue- batne salvator eam increpaturus esset. videntes eam dixit: confide filia, quasi dicat, Tu per fidem tuam qua non modo corporalem, verum etiam spirita- lem

D eut. 12.

N umris.

IN MATTHAEI

leni petijsti sanitatem, per gratiam meam facta es filia mea, & in hac fide & spe tua progressum fac, & metuere noli, quia immunda contra legem (vt putas) vestimentum meum tetigisti, imò multū gaude. *Rides tua te saluam fecit* ego enim propter fidem tuam, quia inconcusse solo fimbriæ meæ tactu incurabilem morbum tuum sanari credidisti te salvauis: & quia tā humiliter te gesisti, vt verbis necessitatem tuam exprimere non auderes, nec ante conspectum meum venire, aut carnem meam tāgere, sed tantum fimbriam vestimenti mei contingere, tibi corporalem sanitatem & spiritalem quam petijsti contuli. De muliere hac & statua eccl. ca. 14. quam Cæsarea Philippi Christo ædificauit, habes lib. 6. c. 42. memorabilem histo. apud Eusebium, & in tripart. histor.

Cap. 9. C.
23.

Et cum uenisset Iesus in domum principis. Cæteri Evangelistæ tradunt nuncios prius venisse dicentes filia tua mortua est, noli magistrum vexare. *Et uidisset tibicines lamentatores,* qui alios ad luctum excitatabant de quibus Ieremias ait: Comtemplamini, & vocate lamentatrices, vt veniant &c. Vnde Itali & Hispani adhuc hodie (vt fertur) hos mores retinent. *Recedite non amplius parentes ad luctum prouocantes.* Non enim mortua puella. Mihi scilicet mortua non est, licet vobis hominibus verè mortua sit, sed dormit, mihi scilicet quòd tam facile eam ad vitam resuscitare possum, quam vos excitare dormientes & deridet eum, quod diceret eam dormire, quin eam mortuam esse scirent. *Et cum electa esset turba intravit in cubiculum,* vbi cadaver iacebat cum patre, matre, & tribus Apostolis Ioanne videlicet Petro, & Iacobo, & dixit, puella, surge, Animam corpori reddidit. Huius historiae mysticum sensum tradit Hieronymus qui per puellam duodecim annorum, populum

CAPVT NONVM.

72

Ium Iudaicum: Per mulierem verò fluxum patientem, gentilem populum intelligit. Quod autem prius mulier sanata fuerit, significatur quod populus Iudaicus ante gentilem, qui tunc quando populus Iudaicus natus est ægrotare coepit, sanari cupuerit, quemadmodum mulier illa morbo corripit coepit quando Iairo nata est filia: salvator, autem primò ad populum Iudaicum venit, sed gentilis prius sanatur, & synagoga per puellam significata penitus per cœcitatem moritur. Tibicines verò sunt synagogæ ministri, carmen lugubre canentes, turba verò tumultuans est turba Iudæorum, non credentium, sed Saluatorem deridentium. Augustinus de verbis Domini, de morte puellæ aliū sensum mysticum tradit annotans tres tantum in scripturis à Christo resuscitatos legi. Atque per hanc idem in domo excitatam, eum significari ait, qui mortale aliquod peccatum solo interno consensu perpetrârit. Per adolescentem autem qui extra portam Naim portabatur ad sepulchrum, eum intellegi, qui malam voluntatem externo etiam opere complerit. Per Lazarum verò quatriduum, eum designari qui longa peccandi consuetudine astrinxetus pressisque tencatur. Quorum primus non ita difficulter resipiscit, secundus difficultius: tertius difficillimus enim quasi lapidem super se habet, hoc est, prauam ipsam peccandi consuetudinem, que eum tanquam lapis quispiam premit ne facilè surgere queat. creditis quia possum hoc facere uobis? Hoc est, vobis reddere visum, sicut petitis? Dicunt ei: utique Domine: Sine hæxitatione omnino credimus. Tunc tetigit oculos eorum. Eadem omnino ratione, & causa horum oculos tetigit, qua leprosum, dices: secundum fidem nostram fiat uobis, qua hoc me posse creditis. Fides autem quam Christus à sanandis exegit erat de omnipotencia sua.

LUC. 7.

vide.

IN MATTHAEI

videte ne quis sciat, vt inde meam priuatam gloriam queratis. Non autem absolute illis miraculū propalare vetus, alioquin eius famam in tota terra illa diuulgando peccassent. Hi duo cœci, inquit Hieronymi, genus humanum in duobus populis, Iudaico nimurum, & Gentili significant, quod trāscunente Iesu, id est, Christo incarnato, & secundū carnem ad patriam trāseunte per fidem in Christum, à profunda cordis cœcitate liberatum est.

Et mirate sunt turbæ dientes: nunquam apparuit sic in Israël. Mysticè in turbis mirantibus, & Deum laudantibus fides gentium, à Pharisæis verò blasphemantibus, perfidia Iudæorum præsignatur.

Pharisæi autem dicebant: in principe dæmoniorum eijcit demones. Per principem dæmoniorum. Capite sequenti simile adhuc habemus miraculum, ex quo obseruare debemus saluatorem multa fecisse miracula quæ sunt similia non tamen eadem: cuius rei obseruatio multum ad docendum Euangelistas sibi inuicem non esse contrarios valet, quamvis enim subinde eandem historiam describere videatur, fieri tamen potest vt non eandem, sed similem describant.

Et circubat Iesus omnes ciuitates, & castella pagos, & vicos, pauperes, & viles homines non contemnēs, sed docens in synagogis eorum. Veram redēptionis generis humani doctrinam. videns autem turbas misfertus est eis magno miserationis permotus est affectu quia erant uexati. Varijs erroribus, & peccatis illaqueati, et lacentes dispersi sicut oves nō habentes pastorem, quæ tamen maximè pastore indigent: nam pastore destitutæ à lupo inuaduntur, atq; sine aliqua resistentia statim ab eo prosternuntur, & occiduntur.

Tunc consideratis malis turbam modo apprehendētibus dicit discipulis suis, mesis quidem multa multi ho-

CAPVT NON V.M.

73

ti homines parati sunt, vt verè ad pœnitentiā cōuertantur, & adducantur tanquam quædam mes- sis in horreum regni coelestis. operarij autem pauci, at boni magistri qui eam verbo, & exēplo in horreum congregent per pauci. Si ergo diligitis Dominiū Deum, cuius est mesis, omnibus modis agite, ne operariorum defectu pereat. Rogate ergo dominum mesis, quod melius facere non potestis quam intentè rogando Dominum, vt ipse qui omnipotens est, & facile operarios multiplicare potest, populo suo placetur, & mittat misericorditer operarios suos in messem, vt eam colligant. Dicit Euangelista (& mittat) etenim usque adeo segnes sunt operarij, vt ad metendum ituri non sint nisi compulsi & quodammodo coacti.

IN CAPVT DECIMVM.

*E*t conuocatis duodecim discipulis suis. Quoniam mesis multa erat, operarij autē pauci, Christus saluator noster discipulos suos in messem suam misit, vt ibi operarentur, & dedit illis potest item spirituum immundorum, ut ejercent eos ex hominibus, & bestijs. et curarent omnem languorem, & omnem infirmitatem, quemlibet morbum, & debilitatē. Aduertendum est hoc loco proprietatem dæmonum esse immunditiam, quemadmodum proprietas spiritus sancti est munditiae. Quemadmodum enim ex inuidia, & superbia, atque ex eo quod homines peccatorum foribus inuolueri rituntur, eorum immunditia nascitur, atque immundi esse dicuntur, ita spiritus sanctus quia peccatorum forbes eluere conatur propriè mundus & munditiae author esse dicitur.

Duodecim A postolorum nomina sunt hæc. Hactenus nulla huius nominis (Apostolus) facta est mentio. L Signi-

IN MATTHAEI

Significat autem legatum suum missum, & (per Antonios) his duodecim tribuitur, quoniam Christus ea potestate quam habebat eos donauit, & ad praedicandum in universum orbem cum illa potestate plenaria misit. Tribuitur tamen etiam Paulo, & Barnabae, quoniam ipsi universales Christi legati fuerunt. Subinde etiam generaliter pro nuncio usurpatum, ut hic: salutare Andronicum, & Iuliam cognatos, & concaptiuos meos, qui sunt nobiles in Apostolis, qui & ante me fuerunt in Christo. Primus inter Apostolos est Simon, qui dicitur, id est, vocatur Petrus. Quod nomen illi a Christo impositum est, propter fidei firmitatem, & quia super eum tanquam firmum fundamentum Christi Ecclesia adficienda erat, sicut hic cum Christo, fero, fidei, deuotione, & familiaritate primus, atque primus a Christo post resurrectionem factus est Apostolus, Iacobus Zebedei, & Ioannes frater eius. Vocatur Iacobus Zebedei scilicet filius, ad distinctionem alterius Iacobi, Alphai filii, qui Iacobus minor a Marco vocatur sicut filius Zebedei, Iacobus maior, ut postea patebit. Marcus alium ordinem ponit, preponens tres Domini familiares, Petrum, Iacobum & Ioannem: quibus duobus ultimis etiam salvator peculiare nomen imposuit, Boanerges quod filios tonitru significat. Quartum autem Andream ponit, qui post tres illos videtur Christo suisse familiarior. Eundem ordinem huc usque feruat Lucas in Actis excepto quod Ioannem Iacobus fratri suo preponat: in Evangelio vero cundem prorsus ordinem retinet. Quintum locum apud omnes obtinet Philippus, qui sicut Petri, & Andrew conterraneus, & vt cuncti Domino familiaris. Sextum locum in tribus Evangelistis tenet Bartholomaeus, de quo nihil in Scripturis, nisi solum nomen in catalogo Apostolorum legitur: & in actis ei Thomas præponi-

*A ct. 13.
Philip. 2.
Rom. ult.*

Iohn. 1.

Iohn. ult.

Ibidem.

C ap. 3

Mar. 13.

Iohn. 12.

A ct. 1.

Ibidem.

CAPVT DECIMVM.

ponitur fortasse non sine mysterio. Sunt qui putent eundem esse cum Nathanale, Thomas autem, & Matthæus eodem quo hic ordine, in actis ponitur excepto quod Bartholomæus Thomæ & Matthæo interponitur, quem Marcus & Lucas postponunt: Verum Matthæus humilitatis causa se in hoc suo Euâgeliô illis postponuit. Iacobus a Iohanni scilicet filius. Hic a Marco vocatur Iacobus minor, ad distinctionem Iacobi maioris *Mar. 13.* Zebedæi filii. Minor autem dicitur, aut statura, vel estate, aut quia ad apostolatum, aut ad familiaritatem cum Christo vocatione posterior: atque hic est quo in actis mirifica legitur, cuius etiam toties meminimus Paulus, denique qui canonica epistola scripsit, & primus in Hierusalem ab Apostolis est constitutus Episcopus. quemadmodum refert Eusebius Taddæus, simeon Cananeus, & Iudas Iscariotes. Tres isti fratres fuerunt, & Christi consobrini, ex materterae eius, videlicet Maria Cleophae: qui vbiq[ue] recensentur vlt. loc. excepto Iuda Iscariote. Augustinus legit hoc modo, & Lebbæus, qui cognominatus est Taddæus, & Iudas: & hoc modo vocatur enim Iohannes & Lucas, ultimum nomine est eius proprium, reliqua autem cognomina. Dicitur autem Iudas Iacobus scilicet frater, non ille Iscariotes qui sicut filius Simonis. Ex enumeratione vero Evangelistarum, & ordine quem in recensendis Apostolis feruant, ordinem sanctitatis qui soli Deo notus est colligere non possumus. Aduertendum est hoc loco, quod soror beatæ virginis Maria Cleophae quatuor hos habuit filios, Iacobum minorum, Iudam, Simonem & Ioseph, ex quibus duo Iacobus scilicet, & Ioseph Nazaræi fuerunt, id est, religiosæ admodum viuentes, ita ut ab omnibus iusti cognominarentur: erant enim valde noti in populo: Simon autem, & Iudas non ita excelluerunt atamen boni & simplices fuerunt: unde populus a filiis iustis imposuit Mariam nomine dices, illa est Maria Iacobi, & Ioseph, scilicet mater, similiter ille

*1. Cor. 15
Galat. 2*

*Lib. 2. biss.
Ecclesi. 1.*

L 2 est Iu-

IN MATTHAEI

A C. I. est Iudas Jacob, scilicet frater, quo nomine etiam se ipse initio Epistolæ suæ canonicae nuncupat, dicens, Iudas Iesu Christi seruus, frater autem Jacob, &c.
Iohann. 2. Quia autem tres fratres erant Apostoli, visum fuit Apostolis quod quartus frater, scilicet Ioseph, ad Apostolatum loco Iudæ Iscariotis ascisceretur, quia iustus erat: sed inscrutabile Dei confilium nō eum sed Matthiam elegit. **Simon Cananeus à Cana**, vi-
A C. II. co galilæa nuncupatus, vbi nuptiæ, de quibus (ait Ioannes Euangelista) factæ sunt. Alij hunc Simonem zelotem appellant, vt Lucas ait in actis. Cana zelus interpretatur, & Chananeus vocatur vt à Simone Petro secernatur: videturq; probabiliter Lucas eum appellare zelotem non tantum propter partiam, verum etiam propter magnum eius zelum: Matthæus & Marcus hunc post Thadæum ponunt, Lucas autem post Iudam loco vltimo. **Iudas Iscariotes** sic dictus, vel à loco nativo, vel à tribu Isachar, qui et tradidit eum, licet ad tantam dignitatem electus esset: vnde merito vltimo loco ponitur, licet æqualem cum ceteris Apostolis sortitus sit potestatem. Quanquam tamen vltimo loco ponatur non propterea imaginandum est, quod in honore minimus fuerit, nam illi loculos Dominus concedidit: vnde non recte inter duodecim Apostolos vel in cœna Domini vltimo loco sedisse male pingitur.

Marc. 6. **Hos duodecim misit Iesus**, Binos videlicet vt ex Marco patet: **principiens eis** dicens: **in uiam gentium ne abiuritis**, id est, ad ipsos gentiles. **Et in ciuitates samaritanorum ne intraueritis**, sed potius ite ad oues ad Iudæos suis Israélitas que perierunt domus Israël, qui propter defectum operiorum, per peccata damnationi æternæ obnoxij facti sunt. Notanda hic est inscrutabilis consilij Dei altitudo, qui gratiam suam gentibus propalaris noluit, sed tantum Iudæis, cum tamē nunc

CAPVT DE CIMVM. 64

nunc Iudæis relictis se ad nos gentiles conuerterit. Cuius causam Paulus & Barnabas assignant inquietentes, vobis oportebat primum loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud, & indignos vos iudicatis æternæ vite, ecce conuertimur ad gentes, sic enim præcepit nobis Dominus. **Euntes autem prædicare poenitentiam** addit Marcus. Prædicauerunt Apostoli idem quod Christus. **infirmos curate**, atque **Mar. 6.** vt prædicatione vestra non cõtempnatur propter vestram humilitatem, & vilitatem do vobis potestatem faciendi miracula, **mortuos suscitate**. Quæritur ante Christi mortem mortuos aliquos suscitaerint? Respondeo nullam historiam (quod equidem sciam) hoc tradere, nec tamē propterea aliquod inconueniēt, hoc dicere, quia verba sunt potestament dantis, & ea uti quando opportunū erit mandantis. Præterea in hisce præceptis saluator nō tantum ad illam prædicationem respicit ab Apostolis ante mortem suam factam, quin potius ad eam quæ post spiritu sancti missionem facta est, vt ex his sequentibus verbis clarum euadit, tradent enim vos in consilijs, & synagogis suis flagellabunt vos & ad præfides & ad reges ducemini propter me in testimonium illis, & gentibus. Post Christi autem ascensionem plurimos Apostoli suscitaerent mortuos. **Demones effite** hoc etiam fecerunt Apostoli **Mar. 9. 5.** teste Marco ante mortē Christi gratis accepisti, Ego **Mar. 6.** hanc potestatem ex gratia & liberalitate mea vobis, sine meritis vestris contuli, quapropter interdicto ne aliquo pretio eius vsum vendatis, sed **gratis date** gratis alijs impendite vt potestatis vus suæ origini, id est, gratiæ ipsi minimè repugnet. Simonia enim peccatum est non solū quia ea quæ videntur pretio aestimari non possunt, qualia sunt, Baptismus, Eucharistia &c. Verum etiam quia eorum videntio origini seu gratiæ ipsi repugnat, quandoquidem

IN MATTHAEI

omnia spiritualia gratis donata sunt.

Nō oītē possidere aurum, neque argentum, neque pecuniam in zonis uestris. Quando ad prædicādum accingimini, non est opus vt vobis omni aurum, aut argentum, aut pecuniam comporetis, quoniam sicut operarius iuste stipendium, & sustentationē suam ab illo pro quo operatur exigit, neq; pro cibo , & potu anxius es, ita etiā & vobis dū prædicatis omnia necessaria ab ijs quibus prædicatis debētur: iure ergo de euāgeliō vestro vivere potestis. Secundū hunc sensum verba ista nō sunt prohibentis, sed potestate dātis, cuius meminit Paulus dicēs: Nūquid nō habemus potestate manducandi & bibendi? & Quis militat suis stipendijs vñquā! Rursum, sed nō vñi sumus hac potestate. Deinde ita & Dominus ordinavit ijs, qui euangeliū annunciant, de euangeliō vivere. Vide Aug. de confen. euang. Neq; duas tunicas vñā videlicet qua induimini, alterā verō qua priorē detrita vt ambi. Neq; calceamēta scilicet duplia quorū vñū indutū habeatis alterū verō hoc detrito induēdū. vel aliter ocreas nō habeatis quibus in profectionibus vestris vñamini. In Palestina siquidē calceis fenestratis, superius pedē nō tegentibus propter calorē vtebātur, vnde pauperes quoniam plura calceamēta nō habebāt, nec habere poterant in profectionibus suis vtebantur ijsdē, diuitiae autē melioribus, & vndiquaq; pedes munitibus. Neq; uirḡ, id est, res minimas nō gladiū, hastā, lanceā, aut simile aliquod protectionis instrumentū. Quidam hēc præceptiū ē Apost. dicta accipiūt, verū si ita illis dicta sunt, intelligendū est tātu eos ad hoc saluatorē in prima prædicatione obligasse, constat enī eos postea in zonis pecuniā habuisse, quinimo ipse Christus loculos habuit, & Paulus pecunijs laboribus suis cōquisitis se sustēauit. Ista autē eis saluator tribus de causis præcipere potuit. Primo, vt Iudæi mani-

v. con. 9

cap. 3.

CAPVT DECIMVM.

76

manifestē conuincerentur, & negare non possent Christū, & Apostolos terrenalucra minime querere. Secundo, vt ipsi iā prædicare incipientes nulla terrenarum rerum à verbi Dei contemplatione impedirentur sollicitudine. Tertio, vt assuercent iactare cogitatum suum in Dominum, atque habitare in adiutorio altissimi, & in protectione illius commorari, ac in omnibus ab eis prouidentia dependere. In quācūq; autē ciuitatē aut castellū intrauenitis interrogate quis in ea dignus sit inquirite cuius domū ingressu vestro honorare poteritis: nā qui vos hospitio excepturus est, potius beneficium accipiet quam præstabit. Iudiciū autē vulgi hac in re sequemini, & quemcung; ille dignum iudicauerit ad eū introite ne per eum hospitem qui iudicio vulgi infamis est, prædicatio vestra infametur, vel, extempł hospitium mutare cogamini. Et ibi in domo eius, qui iudicio vulgi dignus habitus est maneat nō discurrentes de vna domo, in aliam, ne instabiles, & vagi habeamini. Donec exeatis usquequo prædicationē vestrā consummaueritis ciuitatē aut pagū illum non egrediamini. Intrantes autē domū salutate eā dicens: pax huic domui. Quando domū intratis dicite, pax euangelica, & regnū cœlestē sit habitantibus in hac domo. Et siquidē fuerit dominus dignus si ibi aliquis fuerit, non per aliqua merita, sed per Dei electionem, & prædestinationem, veniet pax vestra super eam permanebit pax vestra quam vos prædicatoribus optatis eis: quia verē pace dignus est quem rex voluerit honorare. si autem non fuerit dignus, pax uestrā reuertetur ad uos, non peribit, at eam vos tanquam mercedem pro vestra pia petitione, & oratione recipietis, quasi in domo illa fructum fecisset. Et quicunq; nō reuocerit uos, neq; audierit sermones uestrōs, excusantes foras de domo, uel ciuitate, excludite puluerē de pedibus uestris. Ad declarandū vos nihil velle cōmune habec-

L 4

recum

IN MATTHAEI

re cum illis: existentibus enim in eodem loco, quædam videntur esse communia. Vel in testimonio illis, quod videlicet ingressi estis ciuitate illorū, & quod prædicatio Euangelica ad eos peruererit, vt ipsi inexcusabiles omnino habeantur; vel vt ostendatis vos nihil ab ijs qui Euangelium spreuerunt quæfuisse, nec propter terrena Euangelii Dei prædicasse. **Amen dico uobis**, tolerabilius erit terra sodomorum, & omorrah earum. Minus his & mitius punientur Sodomitaæ, & Gomorrhæi (qui tamen homines abominabiles sunt.) **In die iudicij** universalis & extremi, quam contemptores Euangelij, quales sunt hæretici, & quicunque malè viuentes per doctrinam, & exhortationem piorum reformari non solū nolunt, verumetā alios à benefaciendo retrahunt. Ex hoc loco discimus fatuam esse Scotorum opinionem afferentium omnia peccata esse paria, item in inferno non esse varia tormentorum & suppliciorum genera. **Ecce ego mitto uos.** Stupenda vobis prædico vt me omnia præscire intelligatis magnamq; virtutem meam cognoscatis, atque vt venturis malis tanquam non præuisis minime conturbemini. Ego igitur vos mea propria authoritate mitto ad prædicandum euangeliū meū **sicut oues in medio luporum**, siquidem non ignoro vos à persecutoribus Euagelij passuros qualia oues inter lupos constituta: & præsertim à Iudæis, qui tradent vos in Concilijs, & in synagogis suis flagellabunt vos. His tamen non obstantibus effectū suum & finem missio mea sortietur. **Estote ergo prudentes sicut serpentes.** Cauete ne decipiātis, serpentinam assumite prudentiam. Serpens namque ab incantatore se conueniri nequaquam patitur, & in angustijs constitutus, caput suum ab omnibus nocuiis tuetur, & illæsum conservat: sic vos caput vestrum, id est, religionem, ac fidem puram, & integrum

¶cne.13.19

CAP V T D E C I M V M. 75

tegram referuate. Vel primis parentibus lignum mortis laudauit, ita & vos vitæ, & crucis Christi lignum hominibus commendata. **Et similes sicut columbae.** Estote fine omni fraude dolop; hoc est, scuti decipi non vultis, ita neminem decipiatis, nec vindictam expetatis. **Cavete autem ab hominibus q. d.** Quod dixi vobis de lupis non putetis de ipsis bestiis dictum, & quod de prudentia serpentina dixi non arbitremini quod de prudentia noxias bestias deuitandi, at de hominibus locutus sum. **Tradent enim uos in constitutis**, ipfi Iudæi prohibebunt vobis, ne in nomine meo prædictis, & in synagogis suis, vbi lex Domini docetur, & oratur Deus, per quod videatur intelligere de Iudæis. Gentes enim synagogas non habent, flagellabunt uos putantes se obsequium præstare Deo. **Et ad præfides, & reges ducenti propter me**, quem prædicabitis. **In testimonio illis & gentibus**, vt hoc modo feratis Iudæis testimonium de me, & similiter gentibus, vel, vt ipsi nullam habeant excusationem in iudicio. Atque hæc non euangeliū vestrum extinguent, sed magis clarificabunt: quanto enim plura passi sunt Apostoli, & quanto plures & maiores opposuerunt se Euagelio, tanto clarius innotuit Euagelium Iudæis & gentibus. Ex hoc loco sumptum arbitror nomine martyris: unde qui pro Christo mortui sunt, vt martyres omnes testes vocati sunt. Item hic manifeste patet istum sermonem Salvatoris non solum Apostolorum prædicationem, qua ante Christi mortem facta est respicere, verumetiam illam quam post Christi ascensionem contigit: non enim ante Christi mortem ad reges in testimonium gentibus ducti fuere: dictum enim fuerat illis in viam gentium ne abieris.

Cum autem tradent uos nolite cogitare quomodo, aut quid loquamini ne solliciti sitis, de defensione & purgatione cause vestræ, quomodo ea instituenda sit, quid & quam

IN MATTHAEI

& quam disertè dicturi. Dabitur enim uobis in illa hora quid loquamini. Tunc enim vobis & eloquentia & sapientia diuinitus suppeditabitur. Non estis enim uos qui loquimini authores scilicet eloquentię & scientiæ quas tunc habituri estis, sed spiritus patris vestri qui loquitur in nobis, id est per vos, quandocumque expedire iudicat. De huius promissionis impletione in Paulo, Petro, Stephano & ceteris martyribus abunde constat ex varijs Actorum locis. Non hic scripturarum dogmatum fidei studium prohibetur, sed tantummodo diffidentiæ sollicitudo, & anxietas, qua quis argumentis impiorum existimat se respondere non posse, aut quasi Deus non sit seruis suis futurus, dum de his quæ ad fidem pertinent interrogatur. Non autem dixit pater meus dabit vobis vel ego qui loquor in vobis licet hoc potuisset, quoniam ista dona quaquam oibus personis tribuuntur, peculiariter tamen spiritui sancto appropriantur.

Tradet autem frater fratrem in mortem, id est, infidelis fidelem, nulla enim inter homines diversæ religionis esse potest concordia, nam illa omnem conjunctionem dissipat, atque omnem amicitiam solvit. Et eritis odio omnibus hominibus propter nomen meum impiorum scilicet, qui sunt maxima pars hominum.

Gen. 12. 26. Scriptura enim sacra sape de una hominum vel priorum, vel impiorum parte quasi de toto genere loquitur ut de prædestinatis: Benedicentur in semine tuo omnes gentes, de impijs vero, Omnes quæ sua sunt queruntur. Nemo sermonem eius audit. Itē congregatus est omnis populus, impius scilicet: & innumeris alijs locis. De hoc loquendi modo tractat Prosper lib. 1. de vocat. gent. cap. 3. *Propter nomen meum*, quod scilicet prædicatis & confitemini. Istud ad eorum consolationem dicit quemadmodum & illud quod sequitur, *qui perseverauerit usque in finem, hic saluus erit, id est, qui in confessione no-*

CAPUT DECIMVM.

78

ne nominis mei, & præceptis meis, usque ad huius vitæ extremitum ambulauerit ab ira ventura, & morte æternâ liberabitur.

Quum autem persequentur uos in ciuitate fugite in aliam. Ut autem anxi⁹ non sitis quid facere debeatis, etiā in maxima persecutio⁹ *Amen dico uobis* hoc affero vobis quod *non consummabitis* circumueniendo ad prædicandum *ciuitates Israël*, id est, populi Iudaici donec *veniat filius boni⁹* antequam ego veniam, & *vos* ad me in regnum cœlorum assumam. Vel non conuerteris ad fidem omnes ciuitates Iudeæ, quin secundus meus ad iudicium aduentus immunitabit, nam in fine seculi omnis Israel derum conuerteretur ad Deum. Vel tertio, donec veniat filius hominis, ad destruendam Iudeam videlicet, & vos in gentiū dispersionem mittendos: quod contigit post quadraginta annos, tempore Vespasiani, & Titi, qui totam Iudeam deleuerunt. Non potest autem hoc modo hæc pars intelligi, donec filius hominis veniat, id est, à morte resurgat, nam Apostolos multi sunt sic persequuti ante mortem Christi, vt de una ciuitate in aliam fugere deberent.

Sed quærat aliquis an aliquando pastori fugere, & gregem suum relinquere, item an alijs sacerdotibus fugere liceat. Respondeo si per fugam populo Christi necessarium verbi Dei ministerium & sacramentorum dispensatio subtraheretur fugere minimè liceret, eten⁹ in eos quadraret quod dicit Saluator: Mercenarius autem & qui non est pastor videt lupum veniente & fugit. At tunc implere tenetur quod requirit Ioannes dicens: Et nos debemus pro fratribus animas ponere. Secundo fugere non licet quod ex hac fuga populus existimaret quod scandalizat aliquod oriretur, ac crederetur pastor pro temporali lucre potius, quam Dei honore deferuisse.

Si quis

Ioh. 10.

I. Ioh. 3.

IN MATTHAEI

Epist. 180. Si quis tamen specialiter à persecutoribus quæratur, & multi alij ministri, qui plæbi ministrare possint non defuerint, fuga sibi consulere potest, quemadmodum vtiliter, & rectè in Arrianorum persecutione sibi fuga cōsuluit Athanasius. Si verè omnes & soli clerci à persecutoribus quærantur tunc non omnes fugere possunt, sed à Laicis fidelibus occultari debent, ne fideli populo necessarium sacramentorum desit ministerium. Si verò periculum sit ne Laicis illis, qui post cladem relinquendi sunt, defint pastores, licet tunc fugere poterunt, ita tamen vt forte eligātur qui populo administraturi sunt. Non enim sponte sibi fugam eligere possunt, ne hoc timore, non Euangelij, & fructus populi amore facere videantur, nec tales velle debent in periculo permanere, ne videantur sibi præ alijs maiore arrogare fortitudinem: nec infirmi etiā eo casu fugam eligere debent, ne magis vtiles occiduntur, nec tamen velle permanere debet, ne similiiter de fortitudine sua præsumere videantur. At forte res dirimenda erit, quæ fortasse infirmis vult parcere, & vtiliores coronare. Ceterū priusquā ad illam sortem deueniatur, infirmiores & inutiliores debent rogare fortiores, & populo vtiliores vt fuga sibi consilium, atque declarare se nullatenus de proprijs viribus præsumere: fortiores autē vitam suam offerre debent, ne eam minus amare videantur. Si tamē infirmi id petere persistant, at fortiores fugere poterunt, quemadmodum David rogatus prelio & certaminī se subduxit. Quod si firmiores acquiescere nolint tum demum ad dictam sortem veniendum est. Latè hæc prosequitur August. epist. ad Honoratum.

Epist. 180. *s i patrem-familias Beelzebub vocauerunt. Si Iudæi me Ecclesiæ patrem-familias, qui tam sancte inter eos conuersatus sum nomine sp̄ucisimi dæmonis Beel-*

I. Reg. 8

CAPVT DECIMVM.

77

Beelzebub vocauerunt, dicentes me obfessum à principe dæmoniorum: *quanto magis domesticos eius,* vos discipulos meos adhuc imperfectos, hoc vel simili nomine vocabunt, *ne ergo timueritis eos,* sed æquanimiter sufferte ne patri Domino & magistro vestro dissimiles sitis. De Beelzebub Augustinus in quæstionibus super libros Iudicium habet. Item Hieronymus in Osæ prophetam dicit idem esse quod Bel apud Babylonios, qui fuit pater Nini qui Niniuēm condidit, & à filio inter Deos est relatus. Scripturæ verò videntur nomine Beel, sive Baal, quodus idolum significare, vt Beelzebub, Beelphogor. Quando autem solum ipsum(Bel) ponitur idolum Sidomorum, quod induxit impiissima Iesebel maximè significare videretur. Zebub verò muscam: & hoc nomine propriè vocatus est Deus Accaron. Vocatus est autem sic dæmon ille à spurcitia, quæ admodum enim omnia musce conspurcant, & imputredæ sunt, ita valde immundum erat idolum illud. Postmodum verò nomine ad designandum principem dæmonum translatum est. Verum quæritur ubi Iudæi Christum Beelzebub vocauerint? Respondeo expresè nusquam, sed forte pro eodem habuit quod eum ab illo posse sum his verbis dixerunt. Nónne bene dicimus nos quia Samaritanus es tu & dæmonium habes.

Nihil enim opertum est quod non reuelabitur, & occultum quod non scietur. non est quod eos metuatis quia virtus vestra, & eorum nequitia, & calumnia in die Iudicij aperta erit, vel non metuat eis, quia quantumcunq; vos persequantur nihilominus omnia occulta mysteria per vos prodenda sunt, & aperienda, nec illa vos persequitio impediet quo minus doctrinam euangelicam clarè doceatis. Vel, tertio. Possunt quidē corpus occidere, sed nolite metuere quia amplius vobis facere non possunt. Huic exposicio-

*Quæst. 16
in cap. 2*

Isa. 46

4. Reg. 1

Ioan. 8.

IN MATTHAEI

LUC.12.

sitioni optimè quadrat verba Lucæ: Dico autem vobis amicis meis, ne terreamini ab his qui occidunt corpus, & post haec non habet amplius quid faciat. vestri autem capilli capitum omnes numerati sunt. Hieronymus in Epistola contra errores Joannis Hierosolymitanus, frustra inquit, numerati, si aliquando perituri. Quod satis explicat Lucas dicens, non peribit capillus de capite vestro. At in commentarijs huius loci dicere videtur, non omnes capillos esse conseruandos. Sed adiutendum est eum de ijs capillis loqui qui quotidie deciduntur, & ad ornatum nihil faciunt. Dictum autem Domini de ijs intelligendum est, qui ad ornamentum conducunt, ita ut hic significetur nihil corpori post resurrectionem defititurum, quod ad eius integratem, atque decorum faciat. Simili modo D. Augustinus de ciuitate Dei, & in Enchiridio putant totum quod dilapsum est ab humano corpore, ab vnguis, & capillis, ad corpus redditum, tametsi non ad eandem partem. Sed obstat videtur illud Iob: Qui oculi mei conspecturi sunt & non aliis: ubi loqui videtur de oculis & carne quam tunc gerebat: par autem ratio de alijs membris relinquitur. Itē Ezechiel ait: vnumquodque os accessisse ad iuncturam suam. Vnde appareret vnumquodque membrum ad locum quem in corpore in hac vita habuit, redditum, & quemadmodum in Christo completa est resurrectio, ita in sanctis complenda videtur: at omnes partes in eo manserunt sicut in vita fuerant, & capilli indecentes ipsi additi non videntur: praestat autem resurrectio ipsius, quod praestitisset immortalitas si nemo peccasset: sed ibi vnum membrum in aliud translatum non fuisset, ergo nec nūc hoc futurū videtur, nisi in his in quibus materia à natura ad generationem alicuius membra ordinata, propter aliquod accidens alterius membra facta est.

Tom.1.

LUC.11.

lib.12. de
ciu.dei c.14

Enc.ca.88

¶ 89

Iob.19.

Ezech.37

CAPUT DECIMVM. 80

est materia. Videntur certè multi crines mali & vngues pedum & manuum modo in homine esse qui in primo statu minimè fuissent, ut pote ex materia corpus grauante orti: vnde appetat talia per resurrectionem nequaquam fore reparanda.

¶ nūis ergo qui confitetur me coram hominibus: Quicunque me tanquam Dominum, & magistrum suum hominibus doctrinā meam extinguere volentibus profitebitur, confitebor et ego cum tanquam discipulum, & filium eorū patre meo qui in cœlis est perpetuo in societate mea futurum. Qui autem negaverit me esse magistrum & dominum suum, siue aliquam doctrinæ meæ partem, coram hominibus, negabo et ego eam coram patre meo eum non recipiam inter discipulos meos. Ex hoc loco sumptum videtur nomen (Confessor) Propriè enim confessores dicuntur qui tyrannorum tormentis cruciati libere Christum confitentur, atque à tyrannis non ad extremum supplicium adacti dimittuntur: qui vero non dimittuntur, at mortis supplicio afficiuntur martyres nuncupantur. Grauissimum scelus est & maxima blasphemia Christum, aut doctrinam eius pœnaru temporalium timore negare: nec aliquo cauilitū, quamquam subinde veritas taceri potest, quod quando liceat, & quando non, tractat Thomas. Certum secundas est autem quod quandocunq; aliqui ad fidei destructionem moluntur, & aliquem interrogant an art. 2 sit fidelis seu catholicus cooperator teneatur, nam tūc si taceret, interrogati taciturnitas, eius esset abnegatio.

Nolite arbitrari quia pacem ueni mittere in terram. Hactenus generaliter de persecutionibus egit, nūc vero specialius ad eas quæ ab amicis sunt descendit, prædicti discipulos suos ab amicis suis & propinquis (quod horrendū est) plurima perpeccūros. Non ueni pacem mittere carnalem scilicet qualēm habent

IN MATTHAEI

beat homines terrena diligentes quæ non pax, sed
potius conspiratio est nuncupanda, sed gladium in-
tuam dissensionem, & persecutiohem etiam per
gladium, in quantum verii ad quosdam conuerteren-
dos ad iustitiam, alijs in sua impietate relictis, qui
meo permisso iustos persequetur. *Et inimici hominis*
domesticus ita ut Patri familias subiecti, fint ipsi
hostes & inimici. *Qui amat patrem aut matrem plusquam*
me. Qui autem propter patrem, aut matrem, doctrinam
meam non sequitur, vel præcepta mea non
amplectitur, *Non est me dignus*, id est eū inter meos nō
agnosco: quia me abnegat propter affectum parentum.
Et qui non accipit crucem suam qui patienter mala
illata non fert, vel proprias concupiscentias (quantumvis
hoc molestum sit) mortificare nō conatur.
Et sequitur me et ita me non imitatur qui ignominio-
fam, & probrosam crucem portaturus sum in qua
totius corporis mei mystici typum geram, Non est
me dignus. Mecum regnum non obtinebit. Subindica-
cat hic Christus se mortem crucis passurum allu-
dens ad crucem quam baiulatus erat. Eleganter
Apost. Paulus declarat, quid sit accipere crucē suā:
Qui (inquit) sunt Christi carnem suam crucifixerūt
cum vitijs, & concupiscentijs. Hæc duo crux di-
cuntur, quia sicuti in cruce duo sunt, ignominia, &
horribilis pena, sic mortificans hic carnales suas
affectiones apud huius seculi homines, primò ignominiosus est, secundò vero ab ijs multa patitur.
Qui inuenit animam suam, id est vitam, quæ absente a-
nima esse non potest, quasi dicat, qui non mortifi-
cat hic vitam suam sed ei, eiusq[ue] concupiscentijs ob-
sequitur. Perder illam in perpetuum punietur, & qui
perdidierit animam suam propter me, qui occisus fuerit,
vel etiam concupiscentias, vt mihi seruat morti-
ficauerit, inueniet eam habebit vitam æternam. Hæ
promissiones sunt, pro quibus sanctos oramus, vt
pro

miche.7

adlat.5

CAPVT DECIMVM. 81

pro nobis intercedant, vt digni efficiamur promis-
sionibus Christi. Postquam vero multa mala suis
discipulis ab omni hominū genere imminere pre-
dictis, eos nunc per magnifica dona consolatur, quæ
promittit eis qui discipulorum fautores futuri sunt
dicens: *Qui re ipit uos me recipit, qui vobis in necessi-*
tatiis vestris subuenit, tam gratum mihi opus
præstat, quā si mihi subueniret, & qui me recipit recipit
eum qui me misit, id est, tam gratum Deo patri benefi-
cium & obsequium præstat quā si meipsum &
Deum patrem reciperet. Non tamen propriè talis
Christum in persona recipit, quoniam de receptio-
nre ad hospitium carnale loquitur, quo Christus
amplius non eget, deinde Deus pater hospi-
tio recipi non potest. Item non sumitur in vene-
rabilis sacramento Eucharistiae corporaliter nisi
Deus filius, non Deus pater, aut spiritus sanctus, tā-
etsi dignè communiantes totam trinitatem in mé-
te recipiant. Qui recipit propheta, id est, conciona-
torem, seu verbi Dei annunciatorem, in nomine pro-
phetæ, hac ratione tantum quia propheta est non
propter aliquod temporale commodum. Mercedem
prophetæ accipiet qualém ipse propheta habebit, quia
subueniendo prophetæ, prædicationi illius coope-
ratus est. Et qui recipit iustum virum insigniter san-
ctum, licet propheta non sit, mercedem iusti accipiet,
qualém ipse habebit. Et quicunque potum dederit uni ex
minimis iſtis calicem aquæ frigidæ, tantum in nomine disci-
puli. Atque vt nulla sit excusatio, per quam eleemo-
syna subtrahatur, facillimam pono eleemosynam,
calicem scilicet aquæ frigidæ rem vilissimam, quā
qui vni ex minimis iſtis non prophetis, aut insig-
niter iustis, sed tantum in Christum creditibus,
id est, ea ratione quia est discipulus meus. Amen di-
co uobis non perdet mercedem suam, bonam & inæstima-
blem mercedem accipiet. Vel vt Marcus ait: Quis

M

quis

IN MATTHAEI

MATC.9.

quisquis potum dederit vobis calicē aquā in nomine meo &c. Merces autem eo modo promitti intelligenda est, quo superius, si videlicet aliunde non impediatur, non enim impijs eleemosynam propter Christum facientibus promittit salutē, sed ijs qui per infidelitatem aut malam conuersationē mercedi obicem non ponunt, vt Aug.lib.4.de cōfensi Euangelistarum cap.6.

IN CAPVT VNDECIMVM.

psal.104.
cap.19 luc.10.
math.7
math.9
math.3. Et factum est. Mois iste loquendi Hebreis admodum familiaris est. cum consumasset Iesus precipiens duodecim discipulis suis. Postquam hec omnia supradicta discipulis suis praedicaverat & ordinasset. Non enim verbo (praecipere) mandata ad salutem obseruatu necessaria sunt intelligēda, nā frequenter mādatū, seu preceptum pro ordinatione ponitur quemadmodū hic: David mandauit testamentum suū, id est, ordinavit, & infra: Quid ergo Moyses mandauit dari libellū repudij & dimittere, id est, ordinavit, & permisit. transit inde ut doceret, & praedicaret in ciuitatibus eorum Iudeorū scilicet, vbi Apostoli praedicabant. Oquemadmodū enim in Iudea Ioannes praecursor Christi fuit ita apostoli 12. & 72. discipuli in hisce ciuitatibus Christi praecursores fuere. 10ā. aut baptista cū audisset à discipulis iniudiæ zelo Christū prōsequentibus, dicebant enim Christo: Quare discipuli tui nō ieunāt? Itē Ioanni: Rabbi qui erat tecū trans iordanē cui tu testimoniu perhibuisti, ecce hic baptizat, & omnes veniunt ad eū. In vinculis carcere Herodis detentus. opera ch. iijt miracula quæ eū Messiam verum, ac promissum ostendebat. Non dixit (opera Iesu) quia adhuc de operibus illis agitur quæ ostendebat eū esse Christi, & ad hoc inducitur ista historia, vt ex his

CAPVT VNDECIMVM. [82]

his operibus ostēdatur, & credatur verus esse Mefias. Militens duos de discipulis suis, ait illi: Tu es qui venturus es, an alium expectamus, es tu ille inter omnes prophetas excellētissimus, quem prophetæ ad saluandum genus humanum venturū dixerunt, an verò aliis expectandus sit? In (venturus) Antonomasia est, significatur enim inter venturos excellentissimus. Item(es) pro erat accipitur, quemadmodū & hoc eodem capite, Ipse est Elias qui venturus est, id est, qui venturus erat. Hæc autem quæstio nullo modo ex 40. annis dubitatione orta est, quippe qui ex diuina reuelatione Christum sciebat esse agnum qui tollit peccata mundi, & Deum verū. Nec existimandum est eū vlo modo per carcerem mutatum, ita nimirum, vt ex fideli infidelis fieret, huīus namq; rei Christus omnem tollit suspicionem dicens, eum non esse arundinem vento agitatā, id est, vinculis à fide remotam: quinimo ipse morte iam immuniū discipulos suos adhuc carnales, & erga Christū male affectos persuasos esse cupiuit, quod Iesus verus Mefias esset. Quocirca personam suorum discipulorum gerens eos ad Christū mittit instruenendos. Et respondens Iesus ait illis, eu-cap.35. tes renunciate toanni que audistis & uidistis, cœci uident, claudi ambulant, leprosi mundantur, surdi audiunt, mortui resurgunt, pauperes euangelizantur. Qua nimirum Eſaias venturi Mefia signa descripsit, & beatus est qui non fuerit scandalizatus in me, qui meæ humanitatis fragilitatem cernens, me non negabit, quoniam sicut cæteri cibo, potu egeo, iniurias, conuictia, atque contumelias tanquam Deus non effem patior, & tandem tanquam vilissimus & publicus peccator crucis patibulo suffigat.

illis autem abeuntibus. Ne Ioāni adulari videretur discipulos eius dimisit antequā ipsius præconū turbas proferret, & tūc cap. 1 Jesus dicere ad turbas de toāne

M 2 ne vi-

IN MATTHAEI

ne videlicet ex discipulorum quæstione aestimarent Ioannem nunc in dubium vocare, id quod ante de Iesu assenerauerat dicens. Qui autem post me venturus est fortior me est, cuius non sum dignus calceamenta portare. Et ne putarent illud, beatus est, qui non fuerit scandalizatus in me, à Christo dictum ad notandum, & reprehendendum Ioannem dixit. *Quid existis in desertum uidere?* quando admodum studiosè, cum maxima multitudine relata ciuitate, & dominibus vestris in desertum concurrebat, quid erat quod vos illo trahebat, & alliciebat.

A rūndinē uento agit atāmān trahebat vos leuis, & inconstans homo, qui instar arundinis, nunc in hanc nunc in illam sententiam aduersitatis, vel prosperitatis vento propellitur? quasi dicat, certum est vos, vt tales hominem conspiceretis in desertum non exisse, quapropter existimare nequaquam debetis Ioannem propter vincula, in quæ nunc coniectus est, ac detinetur, priorem quam de me habuit existimationem mutasse, atque ideo quū audiuitis à discipulis eius hanc quæstionē mihi proponi existimare non debetis ipsum de me dubitasse, verum id fecisse, vt eos in ea fide, quam de me habet, confirmaret. *sed quid existis uidere hominem molibus uestitum.* Delitijs uestium fotum, ideoq; nunc sententiam suam in gratiam regis Herodis, eiq; similium variantem ne consuetis delitijs priuetur. Hoc enim solent illi facere, qui in dominibus regum sunt, id est, in palatijs mollium & diuitium educati, qui nihil aliud quam delitijs, & uestium fragrantiam querunt. *sed quid existis uidere prophetam?* etiam dico ipsis & plusquam prophetam, quoniam ipse Propheta est, & propheta quolibet excellentior, etenim nō prædictus saluatorem venturū, at quod nulli præcones feceré digito præsentem demonstrauit, propriaque manu in Iordanē baptizavit. *Hic est enim de quo scri-*

Matt. 3.

CAP VT V N D E C I M V M.

83

scriptum est. ecce ego mitto angelum meum ante faciem tuā qui præparabit uiam tuam ante te. Vnde patet eū plus esse quam prophetam, qui est omnium prophetarum nouissimus, de quo à propheta, dictum est, Ecce ego &c. Id est, ego Deus pater nouū aliquid & admirabile faciā, mittā enim tibi, fili mi, ante faciē seu aduentum tuum præclarū quendam nuncium (vt in Angeli voce anthonomastia sit) tibi propinquissimum, nec longo temporis interuallo ceterorum prophetarum more præcedentem, qui singulare modo præ alijs prophetis, poenitentiam & regnum cœlorum prædicando poenitentes baptizādo & te præsentem demonstrādo, viam, id est, tibi præparabit corda hominum vt in illis ambulare, & habitare possis. Vię enim Christi animæ hominum sunt, per quas verbum procedere oportebat. Hinc ergo patet eum qui prophetarum est nouissimus, esse plusquam prophetam. Vaticinium istud Malachiae tres primæ Euangelistæ non quidem secundum translationem septuaginta, nec secundum textum Hebreum ad literam, sed secundum sensum allegant: nam apud Malachiam, vt & Hierony. annotat, inducit, filius ipse loqui, Euangelistæ verò Deum patrem loquenter faciunt, nisi per faciē Deum intelligamus, qui ab Esaiā brachium Dei patris etiam dicitur: pater enim per filium cognoscitur, sicuti homo per faciem suam. Si ergo sic intelligatur facies, etiam propheta patrem loquētem inducit. Et secundum Hieronymum in sequentibus loquitur Christus de se in tertia persona vt hic, filius non habet ubi caput suum reclinet. Vterque autem sensus probatus est. Et in cantico Diuæ virginis per brachium filius Dei intelligitur, nam ibidem dicitur quod Deus per filium suum mirabilia fit operatus. Agit hic ergo Christus de magnitudine Ioannis, quemadmodum Euthymius in

*In cōment.
supero Ma-
la:b.3.
Es.53.*

Lucr.

M 3

M. alach. 4.

hunc

IN MATTHAEI

hunc locum eleganter explanat.

Amen dico vobis non surrexit inter natos mulierum inter filios ex coniunctione viri cum muliere natos, maior iohanne baptista dignitate, aut sanctitate. Nominis (mulieris) hic corruptio intelligitur: alioquin Maria non excluderetur, ac proinde iohannes esset etiam Christo Mariae filio maior. Nec etiam dicitur hic quod maior fuerit omnibus retro prophetis, sed tantum quod nemo eo maior fuerit, quod aequales minimè excludit. **Q**ui autem minor est in regno celorum id est, minimus angelorum, maior est ille, quia facie patris in celo intuetur, & securus est se nunquam a Deo separandum: longè ergo excellentioris sanctitatis est iohanne Baptista, quippe qui adhuc corpus corruptibile, & anima aggrauans gestat, ac subinde peccat: nondū enim in iustitia ita confirmatus est, ut a Deo separari nequeat. Hunc sensum dant Cyriillus in libris thesauri, Hieron. & August. cont. aduersarium legis & prophetarum. Aliam interpretationem assignant alii, hanc videlicet, Ego Christus qui erat iohanne baptista iunior sum (sex enim menses ante me natus est) longè maior sum in regno celorum, id est, in Ecclesia. Vnde Euthimus, minorē, inquit, seipsum dicit, quod ita videretur apud Iudeos, nam iohannem eo maiorem habebat: ut pote qui ab infantia in eremum secesserat, ac admirabili austeroq; vita instituto vobis fuerat: Christum vero communī modo conuersantem deiciebant.

A diebus autem iohannis baptiste quibus prædicare cœpit, non autem a diebus nativitatis, Regnum celorum vim patitur, etenim magna violentia illud homines occupare conantur, dum poenitentiam veram, per quam ad illud pertingitur agunt & magnam vim sibi contra propriam concupiscentiam certantes inferunt, ut rem supra modum arduam conse-

*lib. 21. c. 4.
In comment.
lib. 2. c. 4. 5*

CAPVT VND E C I M V M. 84

consequantur: & sic sensus parabolicus est. Neque haec vis ex multitudine oppugnantium est intelligenda, sed ex singulorum affectu & ferore: unde apud Lucam dicitur. Et quilibet in illud vim facit. Et ne quis forte dicat, a multis quidem regnum Dei oppugnari, at a nullis expugnari, addit, & violenti rapiunt illud, non solum regnum oppugnant verum etiam per violentiam obtenta victoria pacificè possident. Quisque hic aduertat, ac serio cogitet, utrum sufficienter ad regni illius expugnationem vim sibi inferat, non enim segnes, sed violenti rapiunt illud.

Omnes enim prophetæ & lex usque ad iohannem prophetaverunt saluatorem nimis manifestandum. Et hinc fit, ut post iohannis demum prædicationem regnum Dei vim patiatur, & violenti rapiant illum: quoniam omnes Prophetæ veteris Testamēti, & lex tam cærenzialis, quam moralis usque ad prædicationem iohantis, saluatorem manifestandum tantum prophetauerunt, verum exhibita eius manifestatione cessavit futura manifestatioonis prædicatio & manifestata est Saluatoris agnitionis quæ causa est cur regnum celorum vim patiatur. Per prophetas omnes, intelliguntur scriptores omnes, exceptis ijs qui Pentateuchum scripsere, quos per legem intelligimus. Atq; omnes isti vel verbis apertis, ut Esaias, Ieremias, & David, vel ob scuris, vel denique rebus gestis, & actionibus propheticis ut Iosue, & Helisæus aduentus Christi mysterium prænunciauerunt. Etenim Iosue Christum nostri redemptorem: Helisæus verò, quando super 4. Reg. 4. puerum incubuit, & os suum ori eius, ceterisque Es. 10. eius membris sua membra applicuit, Christum carnem nostram assumpturum prefigurabat. Quod autem Esaias nudus incessit ex præcepto Domini significabat Christum in passione nudandum.

M 4

Simi-

LVC. 5.

IN M A T T H A E I

*mich. r.
Genes. 9*

Luk. 19.

Rom. 3

Cap. 9

Act. 11.

Cap. 13.

Cap. 15.

Cap. 4

Simile quid facturum se Michæas dixit, Vadâ inquit, spoliatus, & nudus &c. Eiusdem rei typus fuit quod Noë etiam nudus iacuit. Lex verò cœrimonialis apertè significauit Christi aduentū, passionem, & resurrectionem, quemadmodum Paulus epist. ad Hebræos paſſim exponit & Augustin. contra Faustum. Lex autem moralis hactenus dicitur prophetasse Christum, quia præuaricatores peccatum augendo in fidem venturi Christi conclusit. Et hoc ipso quo iubebat, & minabatur nemini tamen iustificabat, at magis impium reddebat, satis significauit alium expectandum cuius auxilio, homo qui per infirmitatem legem violabat, per sanitatem impleret: quod clare docet Apostol. Paulus: Scimus (inquit) quoniam quæcunque lex loquitur, ijs qui in lege sunt loquitur, vt omne os obſtruatur, & subditus fiat omnis mundus Deo: quia ex operibus legis non iustificabitur omnis caro coram illo. Per legem enim cognitio peccati, nunc autem fine lege iustitia Dei manifestata est, testificata à lege, & prophetis: iustitia autem Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes qui credunt in eum. Vide Augustinum de spiritu & litera. Et contra Faustum lib. 19. cap. 8.

Quæritur autem fuerint prophetæ post Ioannem? Rēpondeo fuisse vt patet ex Actis Apostolorū de Agabo. Item de Iuda & Sila, item ex epistola ad Ephesios. Et ipse dedit quosdam quidem Apostolos quosdam verò Prophetas &c. Verum hi non prophetauerunt aduentum Christi sicut Prophetæ veteris testamenti, qui Christo nato prophetare paſſatim defititerunt, quia iam per eos prædicta compeleri coeperunt. Verum ante Ioannis prædicatio- nem nondum manifestabantur etiam quædam completa erant, quapropter erant hominibus adhuc manifestanda. Pro cuius rei intelligentia pul-

chrum

C A P V T V N D E C I M V M.

85

chrum locum habet Beda super illud Lucæ. Et in- *luc. vii*
cipiens à Moyſe, & Prophetis &c. Vbi admonet le-
gere scripturas: ſecundo nihil ita affirmare fidé cre-
dientium, quam vtriusque testamenti intelligere
concordatiā. *Et si uultis recipere ipse eſt Elias qui ueniu-
rus eſt.* Ego affero vobis si uultis credite. Ipſe Ioan-
nes non quidem in persona, ſed in ſpiritu, & virtu-
te Helias eſt: ſiquidem ſpiritu eodem quo Helias
plenius eſt, qui ad ſimilis vitæ innocentiam, & im-
pij hominibus refiſtendi audaciam, & alacritatem
eum inſigat, quomodo Eliam. Quemadmodum
enim Elias auſteram vitam egit in deferto habitās,
zona pellicea cinctus, iuſtitiæ zelator, ita & Ioan-
nes quem predixit Malachias ante Meſſiam ven-
turum.

Qui habet aures audiendi audiat, hoc eſt, qui ſpiritu-
liter intelligere potest verba hæc intelligat, non e-
nīm crudè ſunt intelligenda. Hæc autē verba ſunt,
quod Ioannes non ſit Elias in persona, ſed in ſpiri-
tu, & virtute. Ideoq; hanc partem adiecit: Qui ha-
bet aures &c. Quod quotiescumq; facit aliiquid my-
ſticè dicit, & verba ſua per tropū, & figuram intel-
ligenda oſtentit. Quoniam autem communis fa-
ma apud ſcribas erat quod Christi aduentum He-
lias præcederet, aliud per hoc aduētus Meſſiae præ-
betur argumentum, iſtud ſcilicet, *cui autem ſimilem
etimadō generationem iſtam?* quo Iudeis cordis duri-
ties, & diuinorum contemptus impropertatur, vt
patet ex Luca. ſimilis eſt pueris ſedentibus in foro, id eſt,
ſic agitur in populo iſlo quemadmodum in puer-
rum ludo, qui clamantes coequalibus nolētibus eis col-
ludere. *Dicunt impropertando,* vel ex impatientia
deridendo, *cecinimus uobis,* gaudioum cantica de-
prompsimus, & non ſaltatis ad noſtrum cantum, &
ſuauem tibiarum resonantiam. *Lamentauimus,* id eſt,
lugubria cecinimus, maiores imitantes, qui alios
ad fletum

luc. 7.

IN MATTHAEI

ad fletum in funeribus excitat, & non fleuitis. Christus & Ioannes pueris clamantibus comparantur. Iudei autem, pueris colludere nolentibus. Ideoq; istud. Similis est pueris &c. hoc modo exponi debet: In isto populo eodē modo quo in pueris prædictis agitur. Alioqui videntur Iudei pueris clamantibus cōparari, quod nullo pacto saluator int̄edit. Huiusmodi aut̄ expositio in hoc euāgelistā nō est rara: hic enim (Simile est regnū celorū homini seminanti) talis est expositio facienda, homini seminanti, id est, operibus eius: pro quo dicit Marcus, Sic est regnum Dei quēadmodum si homo iaciat sementem in terram. v. erit enim iōnes, neq; m̄ducās, cibum communem, sed tantū locustas, & mel sylvestre. Neq; bibens vinum, & ficeram, sed tantum aquam: & ita in ceteris ut sua pœnitentia alios ad planctum, & pœnitentiam prouocaret austere viuens: At Iudei, tanquam contumaces pueri, nec planixerunt, nec pœnitentiam egerunt, quinimo fabubria Ioannis exempla peruerterunt, eius abstinentiam dæmoniis tribuentes: ei enim conuictati sunt dæmonium habere dicentes. Venit filius hominis manducans, & bibens, id est, Ego communem modum viuendi sequens, omnium vitæ accommodam nullam austerioritatem assumens, & dicunt: ecce homo uorax, & potator uini, publicanorum, & peccatorum amicus. In iudicando nimium temerarij fuerunt. Non enim paruum est in iudicādo periculum, facile enim de alicuius & præfertim doctoris factō, & doctrina iudicando erratur: Vnde nos cohíbere debemus ne facile alios condemnemus. Christus tamen vitæ nostræ, & conuersationis viuum exemplar, falsa impiorum iudicia, atque conuictia sustinuit, vt magnum nobis calumnias iniuste sustinentibus impenderet solatium. Diuerso quoque modo Christus, & Ioannes vitam suam ad fa-

luc. 13.

mar. 4.

CAPUT V N D E C I M U M . 86

ad salutem populi instituerunt: Ioannes enim austera, Christus verò communem vitam affumperit. Ioannem siquidem austera decebat, quoniam pœnitentia prædicator erat, & non largitor gratiæ, & homines non decuit ita ad eum confluere, sicut ad Christum largitorem gratiæ. Insuper instruimus hīc vatis modis nos Deo seruire posse, & quod nullus alterum in viuendi modo contemnere debet: quemadmodum Thomas in 3. parte quæstio. 40. articul. 2. docet: Parabola etiam hæc ijs applicari potest, qui nec dulcibus sermonibus, & præmissionibus, nec duris verbis, & minis ad pœnitentiam prouocantur: sed potius prædicatores, austeros, tetricos, & scrupulosos vocant: miles autem, & quantum possibile est hominum frigilitati condescendentes, assentatores dicunt.

*E*t iustificata est sapientia a filiis suis, id est, ego qui sapientia patris sum, cum Iudeis, ab omnibus sapientibus, & iustis, iuste egisse iudicatus sum: quando videlicet me nihil ad Iudeorum salutem prætermisſe professi sunt. Varijs namque modis ad pœnitentiam eos prouocare conatus sum, ita ut ipsi nullam pertinaciæ suæ, ac infidelitatis habere possint excusationem. Loquitur hīc Christus de seipso secundum diuinitatem, quaæ omnia sapientissimè administrat: nec eos posse accusare eum si deferantur: videtur enim omnino Christus eorum desertionem hoc loco respicere quod eluet si hunc locum cum illo loco Matthæi conferamus, Ecce ego mitto prophetas, & Scribas ad vos: & ex illis occidetis, & crucifigetis, & ex illis flagellabitis in synagogis vestris.

*matth. 23.
luc. 11.*

Augustinus verò libro secundo capite vndecimo quæstionum Euangelicarum hunc dat sensum, Agnita est iustitia a filiis suis, dum cognoverunt

IN MATTHAEI

uerunt vtramque vitam, & austera, & dulce esse bonam & iustitiam non confestere in abstinen-
do, vel manducando, sed in aequanimitate toler-
andi inopiam, & in modestia, seu temperantia ve-
tendi copia. Verum proh dolor, vt ait Ethnicus ille
Plautus homines multo melius ferunt penuria
quam saturitatem: estq; illa communiter hac illis
ad animæ salutem utilem. v. e tibi corozaim, u. e tibi
bethsaida Harum ciuitatum incolis verbi diuini cõ-
temptum improperat. Ciuitates enim ipsæ circa
mare Galileæ sitæ, per Antonomafiam pro ipsis in-
colis accipiuntur. In his autem ciuitatibus tres Ap-
ostoli, Petrus, Andreas, & Philippus ex vico Beth
saida orti, plurima miracula feceré: vsque adeo vt
quandocunque miracula sine loci expressione fe-
cisse dicuntur ferè semper in his ciuitatibus pere-
gisse intelliguntur. Quid si in Tyro & Sidone factæ essent
virtutes quæ factæ sunt in uobis. Si in his ciuitatibus ido-
latris deditis factæ fuissent miracula (sub quibus
comprehende prædicationes) olim in cilicio, id est,
facco induiti, & cinere aspersi poenitentiam egissent non
vti vos in sceleribus suis, & pertinacia permanif-
sent: vnde vos grandis & xterna manet miseria.

v. e. ca. 26. Sidon: de quibus legimus in Ezechiele, & Esaiæ.
27. 28. Et tu capernaum nunquid usque in eccliam exaltaberis? per superbiam tuam, qua prædicationi meæ obſi-
Esa. 23. fatis, vel, nunquid semper miraculorum meorum gloria, & splendore relucebis? v. que in infernum de-
scendes in xternam mortem & imam barathri par-
tem detruideris propter prædicationis meæ conté-
ptum? Quid si in sodomis factæ fuissent virtutes, quæ factæ
sunt in te. quasi dicat, Tu impietate superas Sodomi-
tas:

CAPVT V N D E C I M V M. 87

tas: nam vtique ipsi si talibus signis excitati fuil-
sent, ad poenitentiam agendum flexi fuissent, & à
Domino nequaquam extinti. Hinc patet poenité-
tiam non tantum complecti resipicentiam, siue
nouam vitam (quemadmodum impie sustinere
vult Lutherus articulo septimo contra quem do-
ctissimè scribit D. Ioannes Roffensis Episcopus
Anglus, & nostræ ætatis martyr) verum etiam
Deum placandi studium per afflictiones voluntar-
iæ affumptras, aut iustè nobis impositas: alioquin
enim cilicum, & cinis ad poenitentiâ minimè per-
tinerent, quod tamen hoc loco saluator afferit. Di-
uus Hieronymus aliam expositionem habet in cõ-
mentarijs huius loci, & ordinem istarum ciuitatū
mutat, nam ante Gorozaim, & Bethsaida, ponit
Tyrum & Sidonem, & sic ait, Remissius erit Tyro
& Sidoni. Quoniam Tyrus, & Sidon naturalem
dūntaxat legem contempserunt, & conculauerūt:
Corozaim vero, & Bethsaida post naturalis legis
& scriptæ prævaricationē, etiam miracula, & signa
quæ apud ippos facta sunt contempserunt. Seipsoſ
admonet hic Christiani impenitentes, sacerdotes,
religiosi, atq; Euāgelij Christi precones, qui à Dño
plurima gratiæ, atque salutis accepere munera: ma-
net enim eos terribilis futuri iudicij expectatio, si
istis abusi fuerint. Ex hoc loco clarissimū euadit ne
minem propter ea quæ facturus fuisset iudicandum:
nam Tyrii, & Sidonij propter bona opera quæ fa-
cturi erant si saluatoris miracula, & signa vidissent
nullam remunerationem acceperunt. Vide Augu. C. 47, 9.
de dono perseuerantia. Præterea ex hoc eodem
loco patet falsum esse ideo Deum alicui gratiā dare
vel negare, quia tales gratia illa bene vñrum, vel
abuñrum præuidit: nam non dedit Tyrijs, & Sido-
nijs, qui tamen (teste saluatore) bene erant vñri:
Galilæis autem dedit, qui ea sunt abusi. Ex quo vi-
terius

IN MATTHAEI

terius pater prædestinaturum, & reproborum diuersitatem, ex præuisione boni, vel mali vsus gratiae diuinæ nō pendere. Iudicia autem Dei quibus hunc prædestinat, illū verò reprobat, inscrutabilia sunt: neminē tamen nisi voluntarie à se recedente condénat, quemadmodū neminem nisi per suā misericordiā bene operantem saluat. *E* orte māssent usq; in hanc dī, vtq; mansissent, quia placato Deo pœnitentiā egissent. Hinc certū est nullū hominē cōspectis tantummodo miraculis, vel audita prædicatione quantūlibet excellēti, posse agere pœnitentiā: at vltra omnē gratiā exteriorē, spiritu sancti inspiratio requiritur, quæ voluntas humana ab impietate ad pietatē, ab infidelitate ad fidē conuertatur, atq; ideo quoties in scripturis pœnitentiā, aut fides miraculis & prædicationi tribuitur, nunquam gratia spiritus sancti quæ cū miraculis Iudeis præstata fuit exclusa: voluntas etenim humana, supernaturalia auditā, quia peccato Ade terrenis alligata, & peccatorū vulneribus ad ima prostrata est, deridet atque contemnit. *In illo tempore respōdens Iesus dixit cōfiteor tibi pater Domine cœli et terre, id est, oīm elemētorū, atq; in eis contentorum.* Deus propriè pater Christi est, Dominus autē, creaturarii. Vnde nō dicit saluator gratias ago, siue confiteor tibi Domine pater cœli, & terræ: non enim pater filij Dominus est. *Quia abscondisti hæc mysteria adiuētus mei in mundū, & magnifica gratiæ tuarū munera.* Laudat eum de misericordia, & iustitia. *A prudentibus & sapientibus, id est, à Scribis, & Phariseis qui in oculis suis sapiētes sunt & reuelasti ea paruulis, id est, contemptis, atq; in oculis suis humilibus, Apostolis nimirū, & discipulis, gratia S. Sacerdoti eorū intellectū illustrādo, & voluntatē eorū tibi subiiciēdo.* Ita pater scilicet cōfiteor (ita) cōfirmantis, & augmentis est: q.d. In hoc supra modū te laudo tibi: gratias ago; vel (ita pater) placuit scilicet

CAPVT VNDECIMVM. 88

licet excēdere sapientes, & illuminare paruulos. *Quoniam sic fuit placitum ante te, cui scilicet quicquid placet iustissimē placet.* Hinc discimus prædestinatiois, & reprobationis primā causam esse diuinū beneplacitum: deinde quod de oībus quæ cōtingunt Dei iustitiæ obmurmurare nequaquam debemus, sed gratias agere: quandoquidē nihil fine diuinę voluntatis dispositione, ac permissione fit, quæ nunquam iniqua aut irritationabilis esse potest. Atque ideo Christus hīc gratias agit nō solum de illuminatione paruolorum, verum etiam de excēcione superborū: non quasi delectetur malo, sed quia delectatur iusto Dei patris iudicio, iuxta illud Lūcæ, *Depositū potentes de sede, & exaltauit humiles: & iūtus letabitur quum vidērit vindictā pectorum.*

*Euc. I.
Psal. 57*

*O*nus mihi tradita sunt a patre meo, declarat dignitatē suipius, quatenus mediator est: q.d. Neme patre minorem quia ei gratias egi, arbitremini: at æqualitatem inter ipsum & me, agnoscite. Omnia enim mihi pater tradidit, id est, electos omnes: illi enī mihi secundū humanā naturā dati sunt, vt eos saluiscē, & caput, ac rector eorū existā: quod proprium est mediatoris officium. Videntur hic sensus *Iohann. 6. 17.* esse conformis quia in hoc capite multa de reprobatis, & electis prolata sunt: vt, venite ad me omnes: & omne quod dat mihi pater ad me veniet. Quod dat, i. quod elegit ab origine mīdi, id est, prædestinavit: & sic omne quod saluari debet per me vnicū saluabitur. Vel hoc modo, hæc pars exponi potest. Omnia mihi tradita sunt, id est, omnia quæ habet pater vtpote potentia, bonitas, sapientia, atque vniuersæ res creatæ mihi secundum diuinitatem quando per aeternam generationem mihi æqualem eam communicavit, donata sunt: nam idē dominium quod habet pater habet filius.

¶

IN MATTHAEI

Et nemo nouit filium nisi pater. Nemo perfectè, & per naturam me nouit nisi pater. neque patrem quis nouit nisi filius, qui cum patre, & spiritu sancto unus est: quare vos ex mutua, & equali notitia nos pares intelligere potestis. Est huc notandum quod quandocumq; aliquid in sacris literis quod Deo essentia alter competit, ac diuinam essentiam consequitur, alicui personæ diuinæ cum aliqua exclusione tribuitur, nunquam reliquas personas excludi, sed tantummodo ipsas creaturas: quemadmodum quum dicitur, Tu solus sanctus, non per hoc pater aut spiritus sanctus excluditur. Atq; proinde propositio hæc exclusiva hoc modo est expponenda, Pater nouit filium perfectè, & nihil aliud à patre essentia alter diuersum nouit filium: non autem sic & nullus aliis. Et cui uoluerit filius reuelare vel pater scilicet, vel spiritus sanctus, per meram dignationem, & gratiā. Atq; is quidem patrem nossit, non tamen perfectè, & secundum naturam suam, sed quantum filius ex liberalitate sua ei reuelare voluerit. Agitur autem hoc de reuelatione non quæ tantum fidei, sed quæ obedientiam consequitur. Reuelat autem tota trinitas pater filius, & spiritus sanctus: Christus tamē sibi tribuit potestatem reuelandi patrem cuicunq; voluerit, quia satis manifestum erat patrem hoc posse: & hic tantum agebatur ut diuinitas Christi manifestaretur & quādo patrem reuelat etiam spiritum sanctum, atq; seipsum reuelat. In verbo voluerit, gratiæ est significatio: quoniam quod voluntate largientis tribuitur hoc non ex debito, sed gratis datur. Similiter dicitur, spiritus vbi vult spirat: Itē, Saluum me fecit, quoniam voluit me: & apertius Domine in voluntate tua præstisti decori meo virtutem. Id est, dilectione gratuita, & gratia.

Venite ad me omnes qui laboratis, difficultatibus legis dum frustra viribus vestris ea implere conamini,

Corone-

*Iohn. 3.
I. Cor. 12
Psal. 17.*

CAPVT V N D E C I M V M. §9

Et onerati estis, peccatorum conscientia, ac gehennæ timore: et ego reficiam vos, præstabo vobis requiem, vos recreabo per remissionem peccatorum, conscientiæ pacem & præceptorum meorum impletionem: ex quibus vita æterna spem concipiens, & tandem eius fruitionem obtinebis. Istud demum intelligunt illi qui olim onerati nunc ad Christū peruenierunt.

Tolite iugum meum super uos. Idem alio modo explicat. Seruare mandata mea eo modo quo doceo seruanda. Emphasis est in (Meum)nam idem iugum ut Pharisæi imponebāt intolerabile erat, vti Christus strauissimum: quemadmodum Beda super ille lucæ ostendit: Et vobis legisperitis vñ quia oneratis homines oneribus quæ portare nō possunt: Cum enim eo pacto sine fide, & gratia Christi seruanda tradebant, portari nequaquam poterant. Vnde rectè Dominus quod sequitur (& ipsi vno dixi) vestro non tangitis sarcinas) improperat, id est, ne minimam quidem legis partem perficitis: nam sine fide, & gratia Christi eam seruari impossibile est: quum scriptum sit, Iustus ex fide vivit, & Apostolus Petrus his qui credentes ex gemitibus circunciidi docebant protestetur, & dicat, Nunc ergo quid tentatis Deum imponere iugum super cervices discipulorum, quod neq; patres nostri, neq; nos portare potuimus? sed per gratiam Domini Iesu Christi credimus saluari quemadmodum & illi. Et dicens a me quia mitis sum. Hoc modo iugum meum tollere poteritis, si imitatores mei fueritis, doctrinam & obedientiam amplectentes. Discere etenim hic non solum intelligere est, sed opere quod intelligitur etiam completere. Quia mitis sum, non iracundus, & aliorum contemptor, at mansuetus, & misericors: & quod prioris causa est, humilis corde. humilitas siquidem mitem facit: vnde ex magna

N humi-

IN MATTHAEI

humilitate dixit quam secundum humanitatem,
non diuinitatem habet: Omnia mihi tradita sunt à
patre meo : Et ego à me non loquor : Iterum, Ser-
monem quem audistis , non est meus. Si itaq; nos
peccata & fragilitatem nostram cognoscētes, alios
non contempserimus, & humiliter agnouerimus,
gratia Dei esse quod ei obediamus , erimus sicut
Christus, mites, & humiles corde, in omnibus pec-
catis nos ipsos accusantes , & à Deo per Christum
veniam implorantes, in omnibus infirmitatibus
nostris sanitatem per eundem Christum postulan-
tes, in omnibus bonis operibus nostris omnium
largitor per Christum gratias agētes: Atq; hæc est
euangelij humilitas, non abiectionis animi vilitas:
Nam secundum saluatorem B. Maria, & sancti in
cœlo sunt humillimi , quia omnem gloriam Deo,
& non suis meritis ascribunt . *et inuenientis requiem
animatus uenitris.* Istud idem est cum eo quod supra-
dictum est, & ego reficiam vos. *iugum cum meum suau-
ue est, et onus meum leue.* Hoc est , mandata mea cum
dilectione iustitiae assumpta, quam venientibus ad
me tribuo aspera non sunt nec grauitate importa-
bilia, at suauia & leuia. Atque ita probat cur iugū
suum tollere debeamus. Dicuntur autem mandata
Christi iugum , & onus , quoniam non seruata,
peccatorum onus inducunt . Jugum enim seruitutis
Domini per se suauie est, sed nos nobis malitia
nostra graues sumus. Quapropter Domini nūm quo-
tidie adeamus, & nos reficiet. Doctrina hac, qua
docemur quomodo æternam mortem euau-
dere poterimus, nulla vtilior esse potest
*vt ait Augustinus lib. de natu.
& gratia cap. 68. 69.
& 70.*

IN CA-

CAPVT DVODECIMVM. 90

IN CAPVT DVODECIMVM.

In illo tempore abiit Iesu per sata sabbatho discipuli au-
tem eius esuriētes, quippe qui ita frequenter præ-
dicationibus, & profectionibus grauitabantur, vt Mar-
cus ait: cōoperunt uelle spicas & manducare . Ex quo *Marc. 14.*
patet eos exquisitus epulis vesci insolitos: quanquā
enim saluator communi more vixerit, non tamen
delicatè . Nec furti sunt hic arguendi quod spicas
vulserit discipuli, quia hoc illicitū nō erat (vt patet
ex Deut.) de quo habes apud D. Thomā in 3. parte.
Deut. 23.
Ques. 40.
*Pharisei aut̄ uidetes dixerūt ei: Ecce discipuli tui faciunt quod
non licet facere sabbathis:* quia videlicet nō liceat sab-
bato colligere cibū: id enim in Exo. vetari videtur,
art. 4. ad 1.
Exo. 16.
Lucas dicit: Phariseos alloquitos fuisse discipulos
ipsos, quia forsitan vtrofisq; & Christū, & discipulos
alloquuti sunt. Hic autē euangelista loquutionis ad
discipulos nullā mentionē facit. Et forsitan ideo quia
accusatio discipulorū redundabat in Christū. My-
stica expositio de vellentibus spicas habetur apud
Agust. in questione euangelicis, vbi ostendit con-
fricationem spicarum significare hominuum prepa-
rationem vt corporis Christi membra fiant.

*A*t ille dixit eis: Non legistis quid fecerit David quando
esuriuit, & qui cum eo erant, quomodo intravit in domum Dei,
id est tabernaculum Dei, & panes propositionis comedit
quos non licebat ei edere, neq; his quā cum eo erant, sed solis
sacerdotibus. Hi panes quos soli sacerdotes comedere
poterant, ponebantur super mensam in taberna-
culo septē diebus. & postea renouabātur. Quū ergo
Leuit. 24.
Exod. 15.
nec David, nec sacerdotes à vobis reprehenduntur,
quamuis legem transgressi fuisse videantur, quod
facere famis necessitate vrgebātur, nec ita discipuli
mei reprehēdēti sunt quod esuriētes spicas auellūt.

N 2 Præ-

IN MATTHAEI

Prædictæ enim leges saluis naturæ legibus intelligendæ sunt, quemadmodum alia iura positiua ferè omnia.

Aliud argumentum. Aut non legistis in lege, quia sabbatis sacerdotes in templo sabbatum uiolant, & sine crimine sunt? Sacerdotes mactando boues pro sacrificijs qua tunc in templo offerebantur, operantur, & tamen fine reprehensione sunt, ergo & discipuli mei. Dico autem uobis quia templo maior est hic. Dominus templi in hoc loco est. Si igitur sacerdotes per templū excusantur, multo magis discipuli mei per meam præsentiam, & consensum. Hieronymus voculam, hic, nō adverbialiter, sed nominaliter usurpat, atque hunc reddit sensum, hic locus qui me continet est maior templo: verum prior expositio melior esse videtur.

Tertium argumentum. si autem sciretis, quid est misericordiam uolo, & non sacrificium, id est, si misericordes essetis, & non superstitione externa obseruantes, nūquām condemnassetis innocentēs, discipulos meos. Id suprà latius expositum est.

Quartum argumentum. Dominus enim est filius hominis, etiam sabbati. Hoc est, ego omnium rerum creatorum, etiam ipsius sabbati Dominus sum, quo circa mea autoritate, & consensu potest in sabbato quodlibet opus fieri. Quemadmodum enim lex de sabbato mea autoritate facta est, ita eadem potest illa mutari.

Et cum inde transiiset, uenit in synagogam eorum alio sabbato scilicet, Et ecce homo manū aridā dextrā nimirum, et interrogabant eum dicentes, si licet sabbatis curare, infirmos, ut accusarent eum tanquam violatorem sabbati, & alios violare docentem. Hieronymus hic narrat quod homo iste clementarius erat, atque proinde pro sanitate manus aridae ne mendicare cogeretur saluatorem rogabat. Primum interroga-

CAPVT DVODECIMVM. 91

rogauerunt Pharisei, & Scribæ, quemadmodum narrat hic Euangelista, postea vero saluator infirmo dixit, Sta in medio, & tu ipse dixit illis, vt narrat Marcus, & Lucas. quis erit ex uobis homo, qui habet ouen unam &c. Iesus autem sciens confilium Phariseorum aduersum se, sciebat enim quo fine interrogabant, & quid doli struerent ei. Tria hoc loco obseruanda sunt. Primo, Scribas, & Phariseos in expositione diuinæ legis plurimum deuiasse, quoniā iustitiam in iis quæ merè externa sunt posuisse.

Secundo, Saluatorem contra tertium mandatū decalogi restituendo manui sanitatem nullo modo peccasse, quemadmodum habet Thomas. Tertio non prohiberi Deo quouis tempore operari, aut miracula facere: similiter nec hominibus quæ de necessitate salutis corporalis sunt, vt sunt incisio venæ, vulneris curatio, potionis medicæ preparatio &c. Denique non prohiberi opera ad cultū diuinum pertinentia, qualia sunt orare, celebrare, boues in sacrificia pro tempore veteris legis occidere, nec similiter opus quo omisso præsens rerum damnum immineret, licet de eo hic saluator non agat. Recedit inde trans mare, vt habet Marcus, & curuit eos, qui curatore egebant, et præcepit eis ne manifestum eum facerent. Ne videretur inanem gloriam venari, vel, ne Pharisei locum scirent ubi esset, vt adimpleretur quod dictum est per Iesu am prophetā Esa. 42.

dicentem: Ecce puer meus quem elegi, dilectus meus in quo bene complacuit animæ meæ. His verbis ostenditur humilitas, mansuetudo, & patientia Christi, atq; summa erga peccatores benignitas: nam hic Euangelista magnam humilitatem, & patientiam eius admiratur, quod videlicet hostes suos fugerit, quos solo nutu perdere poterat. Sensus ergo huius est: Audite omnes (inquit Deus pater) nouum quiddā, & admirabile. Puer meus, id est, seruus meus secundum

M. 4. 3.
L. 4. 6.

3. par. quæf.
4. art. 4
secunda se-
cunda quæ.
10. Cr. 22.

C. 4. p. 3.

IN MATTHAEI

dum humanam naturam, quem elegi ut mihi naturalis filius foret, atq; omnium electorum Salvator. **Dilectus meus mihi supra modum placens, in quo bene complacuit animæ mea.** Istud tropologicè dicitur, non enim Deus animam, aut oculos aut aures &c. sicut nos habet. **ponam spiritum meū super eum.** Huius partis tres bonaæ interpretationes assignantur, quarum prima est ista, ab initio conceptionis eius posui spiritum meum super eum. **et iudicium per Apostolos gentibus idololatriis & incircuncisis nuntiabit, id est, efficiet ut gentes quæ haec tenus varijs fuere implicatae erroribus & ignorantes, veram iustitiam, & cultum Dei modo agnoscant.** Secunda interpretatio hæc est, Ipse sumet fibi partes iudicis inter principem huius mundi diabolum, & gentiles, id est, genus humanum, & feret sententiam pro illis dæmonium ex eis ejicendo: quemadmodum dixit. Nunc iudicium est mundi, nunc princeps huius mundi ejicitur foras. Tertia verò interpretatio est, **Docabit gentes quandoque futurum iudicium, vbi unicuique Deus secundum opera sua reddet,** quod antea g̃tibus pœnitus ignotus erat, existimabant enim post hanc vitam nihil superesse, atq; animam cum corpore interire. **Hunc sensum amplectitur Augustinus.** Non contendet, ueq; clamabit, id est, nō erit contentiosus, ferox, aut impatiens nullas amaritudinis, vel indignationis voces proferet. **N e q u e audi et aliquis in plateis uocem eius, quemadmodum seditionis forum, aut se se ostentantiū clamores exaudiuntur, id est, nihil ad inanem gloriam faciet, nullamq; seditionem, aut turbationem excitabit.** Eodem modo à Paulo hoc loco clamor accipitur. Omnis amaritudo, ira & clamores. **Mysticè Hierony.** hoc pacto istud interpretatur, nemo ex ijs qui in platea siue lata perditionis via ambulant vocem Christi audiet;

Iodn. 12.

Ephes. 4.

CAPVT DVODECIMVM. 92

audiet: dicitq; in commentarijs in Esaiā sic ad verbum haberit. Nō leuabit, siue non accipiet, pro quo ipse posuit non accipiet personam. Dat & alium sensum hunc scilicet, non leuabit in altum vocem suam. Hic ergo Euangelista sensum ex Esaiā allegauit. Hieronymus (foris) ad literā interpretatur quod salvator extra Iudeam non prædicauerit. Augustinus verò mysticè quod doctrina salvatoris ab his qui extra Ecclesiam sunt minimè audiatur. Sed prior sensus melior videtur, qui habet (in plateis) non (foris) *Arundinem quæstatam non confringet.* Significatur humanitas, & benignitas Christi erga infirmum, atque peccatorem hominem per peccata sua instar calami, aut arundinis confractum, ac ferè desperatum: quem tamen non abieciet poenitus, sed alligabit, & souebit ut sanet: *et linum furnigans,* id est peccatores, qui sicut linū quod nondum ardet, sed tantum fumigat, extinctioni vicini sunt *non extinguet*, sed potius modicam fideli scintillam augendo, & promouendo accendet. Atque hoc est quod dixit: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis, & ego reficiam vos. Quando enim quis bonum aliquod auspicatur salvator promouere non desinit: vnde in Ezechiele *z zech. 33. 8.* dicit: Nolo mortem impij, sed vt cōuertatur à via sua, & viuat. Quare etiam se malis pastoribus *z zech. 34.* op ponit dicēs: *Lac comedebatis, lanis operiebamini:* & quod crassum erat occidebatis, gregem autem meū non pascebatis. Ecce ego ipse super pastores, & requiram gregem meum de manu eorum: & infra. Ego ipse requiram oues meas, & visitabo eas sicut visitat pastor gregem suum. Planè contrarium de Antichristo, & socijs eius dicitur, Et pastores eorum non parcebant eis, & infra: *Quod moritur, moriatur, & quod succiditur succidatur, & reliqui deuorent vniuersisque carnem proximi sui.* *z ach. II.*

N 4 Hie-

IN MATTHAEI

Hieronymus in hunc locum ait: Qui peccatori nō porrigit manus, nec portat fratri onus, calatum confringit quassatum, & qui modicam scintillam fidei contemnit in parvulis, linum fumigans extinguit: & hoc die qui non conatur errantes in moribus, aut fide, reducere ad rectam viam, non imitatur Christum. Arundinem, & linum generaliter de peccatoribus intelligit, at in quæst. secunda ad Algasiam mulierem studiofissimam, propriè per arundinem Iudeos, per linum gentes intelligit. Augustinus verò per linum, & arundinem propriè Iudeos intelligit, quia de gentibus præcessit, iudicium gentibus nunciabit, & postea, Gentes in in eo sperabunt, verum videtur probabilitus generaliter intelligendum.

lib. 20. de ciuitate dei cap. ult.

Hieronymus putat istud in veritate eluet iudicium, virtio scriptorum omnifsum. Donec eis iat ad uictoriam iudicium, id est, donec omnia ista prædicta perficiet, peccatores recipiens, id est, donec gentes, & Iudei sint per iudicium deuicti, vel, donec pœnitius electorum accusator diabolus vincatur, aut donec ipse Christus ad iudicium extremum veniet, in quo apertè omnes aduersarios suos confundet, atque superabit. Triplex iste sensus ex voce (iudicium) quæ triplicem habet significationem consurgit. In nomine eius gentes prefabantur, donec veniatur ad illud iudicium. Hieronymus vertit, Legem eius insulæ expectabunt, ex quo intelligimus insulas in Scripturis pertinere ad populum gentilem, vt ibi, Audite insulæ quæ loquor vobis. Item, Audite insulæ, & attendite populi de longè. Consulatur Augustinus lib. 20. de ciuitate Dei cap. 30.

lib. 40. luc. 11.

Tunc obesus est ei demonium habens. Incertum est utrum istud miraculum eodem tempore cū precedenti factum sit. Coenæ & mutus scilicet ex diabolo, vt patet ex Luca. Tria ergo simul signa hic exhibi-

CAPUT DVO DECIMVM. 93

exhibuit saluator, quæ quotidie mysticè complentur in conuersione credentium, dum repulso diabolo per remissionem peccatorum clarum Deilumen perspicunt, & in laudes diuinæ ora prius tacientia laxant. Nunquid hic est filius David, id est, promissus Messias. Pharisæi autem audientes dixerunt: hic non ejicit dæmones diuina virtute, nec propter virtutem sanctitudinem, vt inde Messias estimari debeat nisi in Beelzebub prin. ipse dæmoniorum. Eiicit quidem dæmones, sed propter pactum quod iniit cum principe dæmoniorum, qui alijs dæmonibus imperat, vt ad mandata istius exeant, & sic fallantur homines, eu Messiam credentes. Ex Marco melius intelligimus an Pharisæi tantum hoc dixerint mente an aperte etiam protulerint, siquidem ex eo constat quod duo dixerint, unum expressis verbis, nimirum quod saluator haberet spiritum immundum Beelzebub, alterum cogitatione tantum, nimirum quod co-operatione Beelzebub dæmonia ejiceret. Quibus salvator non ad dicta, sed ad cogitata responderet vt eu diuinam habere virtutem cognoscant, quem cor diuinum arcana scrutari vident. Iesus autem sciens cogitationes eorum dixit eis: Omne regnum diuinum contra se debilitur, hoc est, Omne regnum sibi contrarium nō permanebit, quia discordia intestina, res maximæ dilabuntur. Et si satanas satanam ejicit, aduersus se diuisus est, quomodo ergo stabit regnum eius? Quoniam ipsem regnum suum quo in impijs regnat, & princeps mundi huius dicitur, atque rex totius harum destruit atque euerit. Diaboli semper ad nocendū hominibus concordes sunt licet forsitan subinde inter se dissident. Ponitur autem hic Satanas pro dæmoniorum principe, vt in Apocalypsi. Atque tunc ejici dicitur, quādo aliquis angelorum eius ejicitur: sicut etiam ipse tentare homines dicitur, quādo angelus eius, & satellites eos tentant. Potest etiā sub-

apoc. 12.

IN MATTHAEI

subinde fieri vt ad decipiendos homines dæmon dæmoni cedat. Vt si dæmon ad iustum alicuius pseudoprophetæ ex homine migret, at cesso illa non est electio, de qua hic loquitur salvator, qui satanam non solum ex corporibus humanis, verum etiam ex ipsorum mentibus ejiciebat: Ad quam plenam dæmonis electionem regnum diaboli euerit, & omnia opera sua ad illa ordinavit. Cōstulatur

Li.19.c.18 Augustinus de Ciuitate Dei. Salvator deniq; de quotidiana dæmonum electione loquitur, nam plures in ipsa calumnia Pharisæorū dæmones ponuntur. Qualia autem ipsi miracula faciant tractat

Li.22.de ciuit. Dei c. Augustinus. *n t si ego in beelsēbub ejcio dæmones, filij uestrī in quo ejciunt*: id est apostoli mei, ex progenie vestra prognati: quasi dicat, de apostolis meis constat quod artem magicam ignorant, nec in ejiciendis dæmonibus dæmoni cooperatione vtuntur, ideo *ipsi iudices vestrī erunt*. Illi igitur vos in die iudicij ob vestram blasphemiam condemnabunt. Vel Apostoli ejciunt virtute mea, quomodo ergo ego cooperatione alterius indigo? Per filios quidam exorcistas intelligunt, atq; hunc sensum reddunt. Exorcistæ vestri sciunt se ejcere dæmones per invocationem diuini nominis, cur igitur opus quod in ipsis Deo tribuitis in me diabolo ascribitis: *si autem ego in spiritu Dei ejcio dæmones, peruenit ad vos regnum Dei*: id est Messias, qui regnum diaboli minuit, & per quē homines Deo subduntur, in quibus ipse regnat: Quasi dicat certò ex illo colligere, ac cognoscere debetis, Messiam qui regnum diaboli cōterit, & Deum in hominibus regnare facit, aduenisse, nā dissipatio regni diaboli, est aduentio regni Dei, & cōtra, Hoc enim tanquā signum aduentus Messiae à prophetis prædictum est. Pro (spiritu)Lucas legit (digito)ex quo colligimus quod in sacra scriptura per digitū Dei, spiritus sanctus intelligatur, vt patet

in 3.

CAP V T D V O D E C I M V M . 94

in 3. signo de magis Pharaonis, & de tabulis lapideis legis Moysi digito Dei scriptis per quod significabatur lex gratiæ, seu Christi per spiritū S. in cordibus nostris scribēda: iuxta promissionē Dei per prophetā Ezech. & apertū per Ierem. exp̄ressam. Dabo le

*Eze.38.
Hiere.31.*

gē mēā in viſcerib⁹ eorū, & in corde eorū scribā eā: & ero eis in Deū, & ipsi erū mihi in populum.

*Li. de spi.
ritu & lit.*

Quod etiā tractat Aug. & Hiero. in cōment. huius loci. Cuius prima causa est, quia per eū in cordibus nostris lex Dei, seu amor diuinæ legis ab ipso Deo scribitur. Secūda est, propter participationē, & varietatē donorū. Tertia, quā habet Cyrill. sicut digi-

*c.16. c.18
& lib.2.qu.
Euan.c.17*

tus est eiusdē substantiæ cū manu, sic spiritus S. idē cū patre, & filius eadē ratione manus Dei patris dicuntur, quia est eiusdē substantiæ cū patre, sicuti manus cū toto brachio. *qui non est mecum contra me est,* & *qui nō cōgregat mecum stragit*. Hiero. istud propriè de diabolo intelligit, vt sensus sit, diabolus qui non est mecum eiusdem voluntatis, sed contrariæ, in omnibus suis operibus mihi aduersatur: etenim ego dispersos ad fidei, & cult⁹ diuini vnitatē cōgrego, ille verò dispersit quomodo igitur vos dicitis me illi conſederatum, & amicum? Vel: *Quisquis hominum eiusdem voluntatis mecum non est, & qui mecum populum Dei dispersum minimè cōgregat, sicut diabolus aduersarius meus est*, atque gregem meum similiiter dispersit: ideoq; sicut diabolus condēnabitur. Hoc autē dictū videtur secūdū hūc sensum cōtra eos, qui nō apertè Christo aduersabātur, nolētes tamē ei adhārere: nulla namq; neutralitas est, si enī Christo nō adhārēt, hoc ipso

Li.1.de

diabolo cōiunguntur: vel cōtra apertè aduersantes ei, istud dictū accipi potest, vt scirent quantū scelus peccat. mer, cōmitterēt. Vt ait Aug. ideo dico uobis oē peccatū, & bla

*c.18. c. lib.
fphemia remittetur hominibus: spiritus aut blasphemie nō re- 4. de cōſen.*

*euang.c.5.
oſten-*

exo.1.31.

IN MATTHAEI

ostendi vobis quam grauiter in hoc deliqueritis. Hic Euangelista duas sententias ponit, in quarum priore comparatur blasphemia spiritus, cum quo-uis peccato, & blasphemia: in altera vero, blasphemia spiritus comparatur blasphemiae contra filium hominis. Primam sententiam ponit Marcus, non autem secundam, Lucas vero contra. Tota autem difficultas in eo sita est, quidnam per blasphemiam spiritus sancti intelligendum sit. Augustinus de verbis Domini dicit in Scriptura vix difficilior reperiri questionem, quā tamen ex proposito ibidem disolvitur: eamdemque sententiam repetit libro contra Cresconium grammaticum. Item in fine inchoatae epist. ad Romanos & in Enchiridio rursum epist. 50. Denique in libris Retractationi, ubi blasphemiam spiritus sancti esse dicit, habere cor impoenitens viisque ad finem vitæ ex desperatione vel prædicationis aut gratiæ spiritus sancti per quæ peccata remittuntur contemptu: nam hoc peccato præsente omnia alia manent. Toto etiam primo lib. de verbis Domini in mōte de hoc peccato tractat. Petitur vtrum omne peccatum mortale in quo quis moritur, blasphemia spiritus sancti dicendum sit? Respondeo, nomen (spiritus sanctus) est hīc nomē tertiae personæ in diuinis, quod ex communii scripturarum loquutione patet: etenim distinguuntur contra filium hominis. Blasphemia autem spiritus sancti est conuictum quod directè Deo aduersatur, præsertim si à sciente admittatur: qualis est, à cultu Dei homines retrahere, quemadmodū filii Heli fecerunt: Item negare Christum, & subdere se idolis. Vnde postquam saluator dixisset, qui negauerit me coram hominibus, subdit de blasphemia in spiritum sanctum. Item dicere Christū habere spiritum immundum, vt dixerunt Pharisæi: propter quos saluator hic de blasphemia in spiritū sanctum

Marc. 3.

Luc. 12.

Serm. II.

Cap. 8.

Cap. 83.

Lib. I. c. 19.

I. Reg. 2.

Luc. 11.

CAPVT DVODECIMVM. 95

sancutum loquitus est. Negare item Iesum esse verum Deum Synodus Agrippinensis. Deinde dicere Deum non omnipotentem opera eius esse demonium opera, negare se Christianum apostatare. Huiusmodi peccata in spiritum sanctum dicuntur, non quin æquæ sint in patrem & filium, sed quia spiritui sancto in sacra scriptura omnia gratiæ dona quæ sancta trinitas nobis communicat tribuitur. Ingratitudo ergo hominum de donis gratiæ, vel ingratitudo, sive blasphemia hominum contra diuinitatem, vel trinitatem licet dicatur esse in spiritum sanctum, attamen reuerā est contra totam trinitatem, nam est vna iniuria trinitatis, sicut est eius vna essentia. Deinde attribuuntur istæ diuerse proprietates ipsis personis trinitatis, vt per eas ipsa nobis innoscat. Eiçcere autem dæmones erat spiritus sancti donum, vnde Pharisæi in spiritum sanctum peccabant, non in filium hominis. *et quicunque dixerit uerbum contra filii hominis remitteretur ei filius hominis pro Christo ponitur. Peccatum igitur in filium est, quod in Christū cōmittitur, quatenus homo est, ciuiliter cum alijs hominibus cōuersans: quod non directè deitati aduersatur, vt cū dixerunt Christum vini potorem, similiter quod effugisset mortem si potuisset. Sicut Hieronymus, & Athanasius.* *Qui autem dixerit contra spiritum sanctū tract. de non remittetur ei neque in hoc seculo, neque in futuro.* *peccato in spiritu san.* Dicitur istud peccatum non remitti per comparationem, quia admodum difficulter remittitur: tu quia de tali raro vera persoluitur poenitentia, tum propter sceleris grauitatem, ac enormitatem. Vnde aliquos admodum malos obstinatos, atque perditos dicimus: alios vero ex infirmitate subinde labentes, horum comparatione iustificamus, quæ admodum dicit Basilus in Moralibus, & in Regu- *Reg. 15. c. 1* *Interroga-* lis compendio explicatis: tum quia huius peccati *tione 27.* com-

IN MATTHAEI

comparatione cætera peccata facile remittuntur.
 Sic Chrysostomus interpretatur. Sic & Hieronymus contra Iouinianum hunc locum (est peccatum ad mortem non pro illo dico ut roget quis) explicat, quia videlicet difficultis est imperatio venie illius. Non autem dici potest illud esse peccatum in spiritum sanctum quod nullo modo remitti potest quoniam de nemine quamdiu hic vivit: est desperandum: unde madauit saluator etiam pro pessimis orare dicens: Orate pro persequenteribus & calumniantibus vos, id est, doctrinā meā enertibus. Itstud peccatum in spiritū S. non remitti dicitur, neq; in hoc saeculo, neq; in futuro, quia iuxta Chrysost. Quisquis eiusmodi peccatum admiserit, non effugiet punitionē in hoc saeculo, nec etiam in futuro: quod plerumq; impleri conspicimus, vt in philosophis gentiliū, in Iudaicis, itē in Iuda Iscariote, rursus in illo Atheo Luciano qui à canibus disceptus fuit, Deū enim in dialog. suis blasphemārat. Chrysost. intelligit per remitti ad peccātū nō imputari: per nō remittit ad peccātū imputari. Aug. verò hoc modo, nō dabitur veria homini de tali peccato, nec quādiu hic viuet, nec in futuro saeculo. Sic Greg. lib. 4. dialog. cōt. Iul. c. 5 Bernar. in cant. *ut facite arborē bonū, & fructū eius bonū.* Hoc est, nō existimatis quod diabolus qui mā ser. 66. su- lā arbori assimilatur hæc bona opera quæ ego in sanandis, & liberādis hoībus facio præstare possum, debetis enim arborē, & fructus eius existimare esse conformes: existimate ergo diabolū bonū, si sanitatio opus eius est, aut malū & opera eius mala: quia si dicat, alterutrum eligite, nam inter hæc duo medium dari non potest. Vult docere esse absurdissimum hæc præcedentia miracula diabolo ascribere. *Progen' es u'perarum quomodo p'f's bona loqui, id est non potestis bona loqui cum mali sitis.* Per sequentē verò partem ostendit unde blasphemia ista pro-

CAP VT D VODE C I M V M. 96

procedat, ex magna nimirum cordis eorū prautitate: unde ait, *n. abundantia enim cordis os loquitur, id est, ex eo quod vehementer amatur solet sermo formari, & cor magis in illud exardescit, quam verbis exprimi potest.* Bonus homo de bono thesauro profert hona, id est, ex benē operandi prudentia, sive ex vehementi virtutis ardore. Bonus thesaurus est prudētia benē agendi: quemadmodum malus thesaurus est calliditas male agendi, & vitorum amor, quē admodū Basil. magnus in regulis brevioribus definit, quanquam etiam de ipso opere intelligat.

Interro. 239

Dico autem uobis quoniam omne uerbum otiosum quod locuti fuerint homines, reddent rationem de eo in die iudicij. Ut intelligatis quantum vobis periculi propter verstram blasphemiam immineat ego qui sum ipsa veritas vobis dico de quolibet otioso verbo in die iudicij reddendam fore rationem. Verbum otiosum est quod iusta necessitate, vel pia utilitate caret, de quo rationē reddere nō valebunt homines, quanto minus de verbo in spiritū sanctū blasphemō. Verè ergo scriptū est, iustus vix saluabitur. Bafilius in regulis brevioribus, in vniuersum (inquit) omne verbū quod Deo nō seruit, seu quod ad propositū in Dñi uerbum nō facit otiosum est, & ideo periculosum. Quod autē ait Dñs de verbo otioso, verū etiā est de omni cogitatu, & factō otioso: non enim minūs in iudicio de cogitationibus, & factis, quā de verbis exigetur ratio. Vide Aug. cont. Iulia. vbi definitionē virtutis tractat. Ex uerbis enim tuis in scriptū aberis, ex uerdis tuis cōdemaberis. I. quilibet ex verbis suis quæ locutus est iustus in die iudicij (nisi aliqunde impedimentū proueniat) pronunciabitur, aut tanquā peccator condemnabitur. Vox cōdemabitur, hoc loco nō tantum ad æternam peccātū pertinet, verumetiam temporalem: nam misericordia Dei cum quibusdam peccatoribus aget (qui tamen in

Interro. 240

lib. 4. ca. 3

damna-

IN MATTHAEI

damnationis merito non inuenientur) vt in aeternum non condemnentur: Verbum otiosum enim peccatum veniale est. Vix tamen saluabuntur, quia ut ait Hieronymus, Misericordia Dei egebuit, qua iustificantur.

Lib. 2. cont.
Relig.

Tunc responderunt ei quidam de scriptis, et per haruf se dicentes, Magister uolumus a te signum uidere. De celo, per quod cognoscamus te virtutem daemonis non vti, quod daemon pertingere nequit: & ita clare & certe sciemus, an in miraculis tuis daemonis arte utaris. Qui respondens ait illis, Generatio mala & adultera signum querit, et signum non dabitur ei, nisi signum Iona prophetæ. Adulteram generationem vocat, quia Deum verum maritum suum deseruit, atque daemonibus se prostituendam tradidit. Signum dabitur illi non quale petit, id est in poena infidelitatis sua, sed aliquid pro signo quod sit prouersus admirabile, & incredibile, ex quo magis impingeat, ac infidelior euadet: quod in Iona propheta per demersionem in ventrem cœti, & ab eo in terram electionem figuratum fuit. Tunc de celo signum contigit, quando adimpleri coepit quod per Ionom prophetam adumbratum fuit. Etenim tenebrae factæ sunt super vniuersum orbem, quum Christus pateretur. Debuissent ergo ipsi maximum miraculum experti, minus nequam aspernari: mos enim scripture est minus mirabilia per mirabilia probare: quæ quidem probatio fidelibus prodest, infidelibus obest. sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus, & tribus noctibus. Sic ego tribus diebus sepultus ero in terra, & quemadmodum ille post triduum in aridam restitutus est, sic ego post triduum viuis, & glorificatus resurgam. Observandum est morem scripturarum esse resistenteribus fidei mirabilia proponere, ut ex talibus, unde merito fieri deberent fideles frat longè infideliores. Dicitur autem tribus diebus, & tribus nocti-

CAPUT DODECIMVM. 97

noctibus in sepulchro fuisse synecdochicos, pars namq; pro toto ponitur: ita vt prima die sepultus fit extrema pars feriæ sextæ, in qua saluator sepultus est: secunda, nox sabbati sequentis cum suo die id est cum sabbato: tertio, vero, nox dominicæ diei cum principio eiusdem diei. Hic vide Hieronymus, ^{c ap. 24} per Ionom, Augustinum lib. 3. de consen. euangelist. ^{Cap. 6.} & lib. 4. de Trinitate.

viri non iniuite surgent in iudicio cum generatione ista, et condemnabunt eum. non quidem tanquam iudices, sed ex comparatione. Improperat Iudeis magna incredulitatem, & duritiam cordis. quia non iniuite egerunt penitentiam, ad prædicationem Iona, talia miracula non operantis. Et ecce plusquam Iona hic, id est, in hoc loco: Incomparabiliter maior sum Iona prophetæ, & tamen prædicatione mea ad poenitentiā suscipiendam non excitamini: Hinc patet quænam vera sit pænitentia, quam Christus prædicauit: eadem siquidem cum Iona, & ceteris prophetis prædicauit, quam suscepserunt Niniuitæ, qui à via sua mala recedentes duram in facco & cinere vitam amplexati sunt: atq; hanc à Iudeis Christus suscipi voluit. Ex hoc loco secundo colligimus, quod iudicium simul cum resurrectione mortuorum fit peragendum. Tertio, quod iusti cum impijs simul tempore resurgent. Vide Augustinum de ciuitate Dei lib. 20. c. 5.

Regina Austræ surget in iudicio cum generatione ista, ^{3. Reg. 10} id est, Regina Saba. Saba regio est Iudeis ad meridiem. et condemnabit eam, scilicet per comparationem, quia uenit a finibus terræ audire uerba salomonis, id est, Ex longinquis regionibus venit, ut de lapidibus, herbis, volucribus, variisque rebus naturalibus quæstiones proponeret. Et ecce plusquam salomon hic. Ego scilicet cuius sapientiam contemnitis. Quod hic de Niniuitis, & malis Iudeis dicitur, de sanctis

O vite.

IN MATTHAEI

veteris testamenti, qui poenitentiam egerunt, & de Christianis impenitentibus dici potest, qui aper-to iam fonte gratia, ac omnibus elucente poenitentiam agere noluerunt. Quod verò de Regina Austri, & Iudeis dicitur: de gentibus, Romanis, Turcis, & Christianis seculo deditis, dici potest: quia videlicet tot tantòq; labores pro terrena Rep., pro augendo imperio, pro seculari gloria adipiscenda illi pertulere, cùm mali Christiani ne exiguo quidē pro cœlesti regno & gloria subire dignantur. Pulchritudine id tractat August. libro. 5. de ciuit. Dei. Cyprianus verò sermone de eleemosy. inducit diabolum etiam in iudicio exurgentem, condemnantem eos qui ipsi potius nihil pro ijs passo nihil boni donanti, nihil premjij polliceti gratis seruire maluerit, quam Christo redemptori, omnium bonorum largitori, eternamq; vitam proponenti. Mysticè. Ni-niuitæ poenitentes significant, vel gentes Iudeis excoecatis ad poenitentiam conuertendas. Regina Austri ecclesiam catholicam significat, quæ verè regina est, atq; ex omnibus terræ finibus ad Christum tanquam verum Salomonem id est pacificum diuinam eius sapientiam auditura aduenit.

Aug. lib. 1. quest. cuiusq. 8. & ep. 105. Cum autem immundus spiritus exierit ab homine. Græci de homine accipiunt corporaliter à dæmonе ob-sesso: Augustinus spiritualiter de homine videlicet impio intelligit, quod & facilius est & cōmodius. Est ergo hęc secundūm eū sententia: Cūm immundus spiritus, per gratiam sancti spiritus, & peccatorum remissionem, veramque poenitentiam à corde impij alicuius, electus est. circuit, in cordibus iustorum commorari cupiens. Loco enim arida iustorum hominum corda sunt, nihil molle, vel dissolutū habentia. Quarens requiem & non inuenit id est non permittitur à Deo, eorum corda intrare. Tunc dicit, revertar in domum meam unde exiui, occupa-

cap. 18
30m. b.

CAPVT DVODECIMVM. 98

cupabo rursus illius hominis cor vnde electus sum. Et venis per temptationes scilicet, inuenit eum uacantem, non habētem spiritum sanctum stabiliter inhabitantem, bonis operibus parum diligenter instantem, vanis potius curiosisque deditum, qua de re consule Basiliūm in illud psalmi, vacate & videte quoniam ego sum Deus: scopis mundatum hoc est, foris & exterius tantum. externis quibusdam obseruationibus deditum quibus inuitus & sanctus hominibus apparet, de interno autem & vero coram Deo ornatu minime sollicitum. Tunc uadit & affinit septem alios spiritus secum aliquot alios dæmones. In scripturis siquidem frequenter septenarius numerus pro magna multitudine, &, septies pro sāpe ponitur. Nequiores se, ad maiora pecata pertrahentes: Possent etiam septem spiritus nequiores, maiora peccata mortalia seperi, donis contraria septem spiritus sancti intelligi: quæ quidem etiam homo prius habebat, sed nunc a primo spiritu assumi dicuntur, & spiritus esse illo nequiores, quia iam vitia illa in eo regnauit ac dominantur sub specie simultata iustitiae. Multo autem peius est iniquum esse, & simulare iustitiam, quam apertere præferre. Simulata enim æquitas duplex est iniquitas. Et intrantes habitant ibi: octo nimirum illi spiritus.

Et siunt nouissima hominis illius peiora prioribus, longe etenim melius fuisset nunquam ab immundo spiritu liberatum fuisse, quam post liberationem rursus ab eodem spiritu occupatum esse. Ex hoc loco docemur hominem iustum temptationibus euictis, rursus tentari posse, atque à gratia Dei excidere, nullamque de perseverantia in hac vita promissam esse securitatem: vnde dicitur, Noli altum sapere, sed time: vt, Qui stat, videat ne cadat. Sic erit & generationi huic perfirma.

psal. 48

O 2 Ec-

IN MATTHAEI

Eodem planè modo quo cum homine isto agitur cum gente Iudaica agetur. Chrysostomus de temporali Iudæorum miseria intelligit, eo quod Romana seu hodierna captiuitas longè durior fit, quā villa captiuitatum quas passi sunt. Iudæi qui olim in AEgypto, Babylone, inter Syrios captiui füre. Hieronymus in commentarijs, de spiritali eorumdem miseria intelligit. Immundus igitur spiritus à Iudæis exiuit, quando de AEgypto educuti sunt, & lege accepta amplius idolis AEgypti non seruierunt: electus autem ab ipsis per gentium solitudines ambulauit: posteaquam vero gentes Domino crediderunt, in ipsis stabilem sedem non inueniens ad Iudæos reuersus eos habitatore spiritu sancto desertos, fine fide Christi superfluis legis obseruationibus, atque externis Pharisaorum iustitijs deditos reperit, ynde in illis sedem fixit, & pristinam domum inhabitauit: & sic facta sunt nouissima peiora prioribus, quia videlicet multò maiore dæmonum numero possessi sunt in synagogis suis Christum blasphemantes. Quod hic vni generationi tribuitur, toti hominum generi tribendum existimetur, iuxta illud, deleantr de libro viuentium & cum iustis non scribantur.

*A*dhuc eo loquente ad turbas ecce mater eius. Virgo Maria. et fratres, id est, consobrini. stabant foris querentes loqui ei. Prae nimia turba enim non poterant cum conuenire. Fratres in sacra scriptura quatuor modis intelliguntur. Primo natura, sicut Jacob, & Esau. Secundo, religione, quemadmodum omnes Christiani. in qua significatione Apostolus Paulus ferè semper usurpat. Tertio, natione, ut omnes Iudei. Quartio, cognatione, veluti Loth, & Abraham: & hoc modo isti fratres Christi (teste Hieron. cōtra Heluidiū) nuncupantur. Dixit autem ei quidā forsitan nimī loquax, aut Christū tentare volens

CAPVT DVODECIMVM. 99

volēs vtrum propter parentes carnales doctrinam patris sui relinqueret. Ecce mater tua, & fratres tui foris stant, querentes te alloqui. Et respondens dicenti sibi ait: Quae est mater mea, & qui sunt fratres mei? Et extendens manum in discipulos suos dixit. Ecce mater mea & fratres mei, id est, Hi discipuli fratres mei sunt. Quicunque enim fecerit voluntatem patris mei qui in celis est, id est, mandata seruauerit, ipse meus frater, quia filius Dei est, & soror, quod addit, propter sexum foemineum. Vel per fratrem, perfectiores intelligit, per sororem autem, imperfectiores, et mater est, quia me in corde suo, atque in aliorum cordibus per bonam doctrinam, & exempla spiritualiter parit, iuxta illud Apostoli: Filioli mei, quos iterū parturio donec Christus formetur in vobis. Non autem dixit (& Pater meus est) quoniam nullus principaliter eum sic in hominum cordibus gignit, nisi Dominus Deus. Quærendo autem quae est mater mea, non negavit Mariam esse matrem suam, ut docere voluit in matre obedientiam mandatorum Dei se maximè diligere, quodq' nihil profit quæcumque carnalis affinitas si per mandatorum obedientiam sincera nō admittit Dei propinquitas. Consule Augustinum lib. de sancta virginitate cap. 3. 4. & 5.

IN CAPVT DECIMV M TERT.

Accedentes discipuli, tamquam verborum Christi obseruantissimi, dixerunt ei. Quare in parabolis loqueris eis. Quare non clare loqueris ipsis ut intelligant? Qui respondens ait illis: quia uobis datum est nosse mysteria regni cœlorum. Per gratiam diuinam, vobis concessum est doctrinam euangelicam nosse, & clare per fidem intelligere. Illis autem non est datum, qui foris sunt inquit Marcus id est, Iudæi infidelibus iusto Dei iudicio negati est.

IN M A T T H A E I

est. Hic nontandum est fidem per quam mysteria, seu sacra regni celorum arcana cognoscuntur, esse singulare Dei donum: quæ quibusdam misericorditer datur, aljs iuste negatur. *Qui enim habet dabitur ei, & abundabit.* Hoc est. Ideo vobis nosse mysteria datum est, quia donis acceptis bene vtimini, nam, qui habet fidem viuam, &c. donis Dei habitis bene vtitur, meretur abundare, & à Deo maiora accipere. *Qui autem non habet,* scilicet fidem talem, vel habitis donis male vtatur. *Et quod habet auferetur ab eo,* amittet ea quæ habet. Sic Iudei quia infideles sunt, & gratia Dei quæ eis offertur abutitur, intellectum scripturarum quem nunc habent amittent. Dona Dei à non habentibus eo modo quo habenda sunt, auferri cœsentur, vel quia simpliciter amittantur, vel in malum eis vertantur, dum tantò plus peccant quanto maiora dona acceperunt: atque ita auferuntur, non secundum substantiam, sed secundum fructum, & utilitatem.

Ideo in parabolis loquor eis, id est, obscurè, & non palam, qui uidentes non vident, & audientes non audiunt, neq; intelligunt: quia fideles sunt & mihi non credit cum tata miracula videant, & toſ sermones audiant. Vel sic, Ideo in parabolis loquor, ne ipſi Iudei mysteria intelligent. vt adimplatur in eis propterea & saix dicentis, ex persona Dei ad Iudeos, maximè qui tempore Christi vixerunt, auditu audieris plurima ex me & Apostolis meis, corporalibus auribus, & non intelligentis, & uidentes uidebitis plurima miracula & non uidebitis spiritualibus oculis. In crassatum est enim corpus huius induratum, excæcatum & obtusum. Et auribus grauiter audierunt spiritali auditu surdi facti sunt. Et oculos suos clauserunt spiritales: Ne quando uident oculis spiritualibus mysteria. Et auribus audiant, id est, doctrinam habeant, & corde intelligent & conuertantur à via mala & sanem eos à peccatis eorum.

Mar-

C A P . D E C I M U M T E R T . 100

Marcus hic habet: & dimittantur eis peccata, quoniam principalis sanationis pars in hac vita est peccatorum remissio, quæ & si sola nominetur, sub ea tamen spiritualium languorum sanatio intelligitur: etenim remissio peccatis elargitur nobis Deus vires sibi seruendi. Sic iustificatio non tantū peccatorū remissionē cōpletebitur, verū etiam ab internis languoribus sanationem. Christus autē inducit aliquitus peccatoris cor in poenam peccatorum.

Vestri autem beati oculi quia uident & aures ueſtre quia audiunt. Hoc est, Vos auditu audietis, præmissa etiam cœlesti visione. Istud (auditu audietis & non intelligetis) à quatuor Evangelistis studiose repetitum est, & in actis, quia supra modum admirabile fuit Deum Christum hominem in propria venientem tot factis miraculis, etiam clara doctrina proposita à suis non esse receptum. Ne quis ergo inde scandalizaretur dicit quod prophetæ prædixerūt & præcipue atque oīm apertissimè Efaias.

Cap. ultim.

A c. 6. usq;

ad 12.

Beati oculi vestri spirituales, quia vident doctrinam fidei, & aures vestræ spirituales, quia audiunt, credunt, & intelligunt. *A men quippe dico uobis, quia multi prophetæ, & iusti cupierunt uidere quæ uidetis id est,* in particulari cognoscere voluerunt ea quæ in mea quotidiana doctrina, conuersatione, & miraculis uidetis, & intelligitis, *et non uiderunt exactè, & clarè sicut vos.* Dionysius Carthusianus etiam de carnalibus oculis intelligit, Hieronymus verò tantum de spiritualibus.

Vos ergo audite parabolam seminantis. Vos parabolæ expositionem audiatis, quibus datum est nosse regnum Dei mysterium. Omnis qui audit uerbum regni, id est, euangelij, quod regnum Dei annuntiauit, significaturque per semen: per seminantem prædictor, ut patet ex Marco capite quarto, & Luca capite octavo & non intelligit fide scilicet, uenit malus

O 4

id

IN M A T T H A E I

id est, diabolus, qui malus dicitur, quicq; in parabola per volucres cœli designatur, & rapit quod seminatum est in corde eius, efficit, ut homo verbi Dei obliuiscatur, & de eo amplius non cogitet: ne credens saluus fiat. *Hic est qui secus viam seminatus est.* Talis homo cui ista contingunt, designatur in parabola per eam partē agri, quæ sectis viam semen excepit. Diabolus communiter maximè studet in hominibus infidelitatem operari, ne per mediatoris fidem salui fiant. Quod pulchre tractat Augustin, ad Vitalem. *Qui autem super petrofa seminatus est,* per illā partem agri quæ petrofa est, & super petras semen excepit designatur ille, *qui uerbum audit,* & continuo cum gaudio accipit illud, per veram fidem sed in ea non est stabilis, ac robustus: non habet enim in se radicem, sed est temporalis, id est, ad certum tempus in corde suo recondit, quandiu aduersitate nulla quaassatur: facta autem tribulatione, & persecutione propter uerbum quæ per aestum solis designatur, continuo scandalizatur, statim corrupti, fidem acceptam deserens. *Qui autem seminatus est in spinis,* is designatur per partem agri, vt suprà. Spinæ sunt diuitiae fallaces quæ hominibus pollicentur, quæ præstare nequeunt. Et sollicitudo seculi istius, id est, curæ huius vitæ pro obscuris voluptatibus, & similibus. Et fallacia diuitiarum, quæ per spinas desigantur, suffocant uerbum & sine fructu efficiuntur. Hæc omnia efficiunt ut non vacet, nec lubeat circa verbum Dei occupari, ac proinde nullus verbi Dei fructus prouenit. Lucas habet diuitias à sollicitudinibus, & diuitijs, & voluptatibus vitæ eūtes suffocantur, & non referunt fructum. *Qui uero in terram bonam seminatus est,* id est, qui in corde bono, ac stabili recipit semen, hic est qui audit uerbum, & intelligit, & fructum afferit non temporalem, quemadmodū cæteri, sed æterua vitæ, & Lucas ait in patientia:

Luc. 8

Quoniam premente persecutione ei vrgéte pau-pertate

C A P . D E C I M V M T E R T .

101

perturbate appetere cordis constantia. Circa istas parabolas ex Hieronymo duas regulæ obseruandæ traduntur: quarum prior est, Cauendum est ubi cuncte Dominus exponit sermones suos, & à discipulis suis regatus intrinsecus differit, ne vel aliud vel plus quid velimus intelligere, quam ab eo expositum est. Hec regula seruit parabolis ab ipso expositis. Posterior est, Nunquam parabolæ, & dubia ænigmatum intelligentia potest ad authoritatē dogmatum proficere. Hoc est, Quandocunque salvator exponit verba sua, debemus eius expositione esse contenti, & securi dū dum dubia est alicuius parabolæ expositio, sicut præcedentis de fructu centuplo Virginum, eam exponendo nunquam ex una expositione licebit statuere dogma: vt ex subiuncta expositione Hieronymi non licebit statuere quod omnes virgines castis coniugibus triplex plus sint habituæ, quia non omnes Doctores eam expositionem amplectuntur, nam Hieronymus tribuit virginibus centuplum fructum, seu numerum diuinæ gratiæ, viduis sexagcuplū, castis vero coniugibus trigecuplū. Cyprianus verò, & Augustinus aliam præterea tradunt expositionem. Verum non significatur hic nisi varietas donorum Dei sub quibus aliae numeri differentiæ, vt octo, duodecim, &c. intelliguntur, quemadmodum ait Augustinus: Lucas autem tantum posuit centuplum, alias numerorum differentias intelligendas relinquens.

A liam parabolam proposuit illis dicens, simile factum est regnum cœlorū homini, qui seminavit bonum semen in agro suo. Regnum cœlorū populus est in quo regnat Deus, siue ille in cœlo agat, siue in terra peregrinetur: in quo etiam secundum quandam commixtionem mali, & reprobi permixti sunt. In parabolis autem nunc respicitur electus populus in tertis agens, nunc

cyp. tract.
de habitu
virginum.
A ug. lib. 1.
qu. cuange.
cap. 10. &
lib. in est. su
per M. ath.
cd. 11. & ll.
21. de ciuit.
Dei ca. ult.
lib. de san-
cta virg. c.
45. & 46.

in com-
ment.

IN MATTHAEI

verò reprobis electis permixtus : vt patet ex D. Augustino. Notanda est hæc phrasis, Simile est regnum cœlorum homini &c. atq; hoc modo expōnenda. Sic agitur in regno cœlorū, sicut si esset homo &c. Vel, sic agitur circa regnū Dei cœlorū, vel sic est regnū Dei. Marc. sic habet, Sic est regnū Dei, quēadmodū si homo iaciat sementem in terram, & dormiat. Homo iste seminans est Christus & ager est mundus, quemadmodum in secunda parabola expōnitur. Seminavit autem Christus quādo suos discipulos in vita instituit.

A illam parabolam proposuit eis dicens : simile est regnum cœlorum grano finapis. Granum finapis est doctrina euangelij, & fidei, quæ, quodammodo vilissima, & præ omni doctrina mundi infima videbatur, dum videlicet per paucos, eosque contemptibiles homines omnibus aduersantibus de crucifixo Deo prædicabatur. Qum autem creuerit, maius est omnibus oleribus, & fit arbor, id est, creuit suprà omnem doctrinam quorumcunque philosophorum, & ramos suos per totum orbem extendit, ita ut uolucres cœli ueniant, & habitent in ramis eius, id est, vt viri docti, & prudentes spem suam, & conscientię requiem per illam doctrinam sic dilatata confirment. Rami etiam diuersa religionis dogmata intelligi possunt, in quibus docti acquirescunt, per illa religionem firmantes, & sibi dominum in cœlo ædificantes.

A illam parabolam loquutus est eis, simile est regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier abscondit in farine satis tribus, donec fermentatum est totum. Satum inquit Hieronymus est genus mensuræ iuxta morem prouinciae Palestinæ, vñū & dimidium modium capiens. Meminit etiam scriptura etiam Genesios. Positum autem videtur pro mensura, quanta vulgo & communiter panis coquitur. Sensus au-

genof. 18

CAP. DECIMVM TERTI.

102

sus autem huius parabolæ est, Quemadmodum fermentum modicum absconditum à muliere in tribus satis farinæ statim totam farinam fermentat, vt ex ea panis sapidus fieri queat, sic vis doctrinæ Euangelicæ subito (quanquam nunc latet) ita homines transmutabit, vt quodam modo diuino ori sapidi reddantur.

*E*t sine parabolis non loquebatur eis. Nunquam, aut raro præsertim turbis nisi parabolicè loquebatur. Tum quia illis multa per hoc occulta relinquebat, tum quia rudes sic poterant audire, vt explicat Marcus. Qua de re vide Augustinum & Hieronymum dicentes, ideo sine parabolis Do- super mat. lib. 4. c. 15. minimum non fuisse loquutum, quoniam morem in 18. cap. Syriorum, & maximè Palestinarum qui in para- Matth. bolis loquebantur,

*V*t impletetur quod dictum erat per prophetam dicen- tem: Aperiāt in parabolis os meum. Hoc dictum est Psalmi septuagesimo septimo in quo Christus lo- quitur, Neque enim pater, vel Spiritus fan- ñetus dicere potest, Patres nostri narrauerunt no- bis, at solus Christus. Nec loquitur Asaph, vel David in sua persona, quum neuter eorum popu- lo verè dicere possit, attende legem meam: nam ipse non tulit propriè populo legem quā ipse vult audiri. Ex hoc loco cōstat historias populi Israëli- tici esse figuræ, & parabolæ, vt rectè annotat Hieronymus. Idem hic refert libros quosdam habuisse in psal. prophetam, videri tamen sibi ait ab Euangeli- sta scriptum in saph prophetam, vitio autem scribarum libros esse corruptos. Cōmentarius autem in præ- fat. Psal. 77. Hiero. inscriptus annotat. Porphyrium calumniatum esse hunc locū Matthæi quod Esaias hæc verba non haberet, vnde intelligimus exéplaria tūc téporis Esa. nomē habuisse. Idem cōmentarius dicit ca. 37. Matth. pro Ieremi. legendū Zach. prophe- Sed

IN MATTHAEI

Sed queritur quomodo alleget & istud Matthæus dictum de ipsis parabolis, quum videatur psalmus tantum de historijs populi Israëlitici loqui? Respondeo, Videtur ipse Christus loqui populo Christiano Iudaico, Gentili, atque promittere quod in multis parabolis eis loquetur, exponendo videlicet mysticè veteres historias, & alias parabolas: utrumque autem compleuit, atque proinde bene hic Euangelista allegavit. *Eruca bo abscondita a constitutio mundi.* Vertit Hieronymus enigmata antiqua, id est, quæ antiquis contigerunt, vel ignota fuerunt. Etiam parabolæ Christi antiquitus dicuntur contigisse, vel antiquæ quod res per parabolas eius significata ab origine mundi est præsignata: quemadmodum agnus ab origine mundi dicitur occisus. Augustinus aliter interpretatur, sed minus appositè:

Anger, est hic mundus. Quomodo Christus in agro seminavit, an quia in Iudea prædicauit, quæ mundi pars est, an potius quia gratia sua per totum mundum electos, sive filios regno destinatos seminavit? *Inimicus autem qui seminavit ea diabolus est.* Hic seminavit impios dum primo parenti peccatum persuasit, in quo omnes nequam facti sunt: & quotidie seminar non definit, dum multos ad malum instigat. *Mittet filius hominis angelos suos, ergo separatio impiorum, & in infernum detrusio per bonos angelos fiet.* *Tunc iusti fulgebunt corporali fulgore, vt declarabitur in cap. 17.* De transfiguratione Dominicæ.

Qui habet aures audiendi audiat, & hoc loco, & in Marco, & in Apocalypsi patet non semper verum esse quod vbi Salvator adjicit (qui habet aures &c.) semper mysticè loquatur: quam regulam tamen dicitur Beda ponere. Sed cur istud Apostolus dixerit, an forte quia Iudæa tangebat, examinari potest.

simile

A poc. 1;
Psal. 77

Mar. 7.
A poc. 1.

CAP. DECIMVM TERT. 103

Simile est regnum cœlorum thesauro abscondito in agro. Thesaurus est æterna gloria quæ nunc abscondita est in Christo passo, & sepulto tanquam in agro, quem qui inuenit homo per fidem credens se per Christi passionem posse ad cœlum peruenire, *abscondit,* ne per inanem gloriam perdat, *& pre gaudio illus uadit, & uenit uniuersa que habet, & emit agrum illum,* parui pendens vniuersam suam substantiam, ut in regno Christi sibi immortalem coronam comparet.

Iterum simile est regnum cœlorum homini negotiatori. Negotiator est homo, fœlicitatis complementum querens, & per fidem bonam margaritam inueniens quæ est regnum cœlorum.

Iterum simile est regnum cœlorum sagene missæ in mare. Sagena Ecclesia est. Mare mundus est: Nec triumphi cantica canere potest Ecclesia, nisi inferantur qui prædestinati & præordinati sunt in illa. *Lege runt bonos in usq[ue]a, id est, angeli eos inducent in regnum, quia eos vocabunt ad iudicium.*

Intellexisisti hec omnia? Dicunt ei, etiam. Ait illis. Ideo omnis scriba doctus in regno cœlorum similes est patrifamilias. Quia vos parabolas dictas intelligitis, patet quod magistri in Ecclesia futuri sitis, & mihi patrifamilias similes futuri qui profero de thesauro meo noua, & vetera, id est, qui omnis generis parabolas ex scientia thesauro tam ad veterem hominem quam ad nouum pertinentes proferre possum.

Et factum est, cum consummasset Iesus parabolas istas, transiit inde, & ueniens in patriam suam Nazareth, ubi fuit conceptus, & nutritus. Ocebat eos, in synagogis eorum, id est, Nazarenos, ita ut mirarentur, & dicerent unde huic sapientia haec, & uirtutes? Vnde hanc nactus est sapientiam, quum nunquam literas didicerit? Iterum, vnde miracula faciendi potestatem habet: cu[m] sit ex ignobili genere. Nonne hic est fabri filius: ob fami-

IN MATTHAEI

familiam contemptus. Nonne mater eius dicitur *Maria?* Vilis mulier, quam omnes nouimus, & fratres eius *Iacobus* & *Ioseph* consobrini. Et *simon* & *Iudas* Cives nostri, & sorores nostri eius nonne omnes apud nos sunt, id est, Nonne nobis notae sunt quum cives nostra sint? Vnde ergo huic omnia ista? Quare ita pra nobis se extollit? Et scandalizabatur in eo, coriebant spiritualiter dum propter familiæ vilitatem contemnerent eum. Hilarius in hunc locum, & Ambrosius super Lucam. Item Beda in Marcum putant Ioseph fuisse fabrum ferrarium: verum Chrysostomus super primum caput huius Evangelij dicit fuisse fabrum lignarium, cui Diuus Augustinus in quodam sermone de naturitate Domini consentit, utrique tamen rationibus mouentur: Illi siquidem dicunt Christum mystice verè fuisse fabrum ferrarium: etenim igne sancti spiritus excoxit, & emolliuit dura corda Iudeorum. Isti vero fabrum lignarium, quod in ligno crucis genus humanum redemerit: vel quia cum patre suo coelesti mundum, arcum, &c. fabricauit. Marcus expressè habet, nonne faber est? Vnde putarunt forsan fabrum esse, quoniam pater erat, vel fortasse, quia eum cum patre fabricare conspiciebant.

Iesus autem dixit ei, Non est propheta sine honore nisi in patria sua, & in domo sua. Quasi dicat, quod me contemnatis qui in veritate Propheta magnus sum non est mirum, quoniam ab antiquo fieri consuevit, ut Prophetæ in patria propria cognitione, & domo quantumvis alibi sine honorati conténtur. Quod autem Christus Propheta fuerit patet ex Deuteronomij capite decimo octavo. Hunc locum latius exponit Lucas qui historiam hanc, ut inquit Au: gustinus, anticipauit libro secundo de consensu eurangelistarum capite quadragesimo secundo.

CAP. DECIMVM TERT.

104

cundo. Huius autem contemptus ratio est, quia nemo libenter patitur suum confortem exaltari. Inter pares regulariter inuidia nascitur, non autem inter multum distantes. Cives autem ratione communitatatis pares esse videntur, vnde communiter ciuius ciui inuidet.

IN CAPVT DECIMVM QVART.

Matthæi.

In illo tempore audiuit Herodes tetrarcha famam Iesu. Hic Herodes est filius magni Herodis, de quo suprà: & dicitur Herodes tetrarcha, quia à Cæsare Augusto princeps quartæ partis Iudeæ, id est, Galilæa constitutus erat: Cæsar namq; Augustus Iudaicum regnum ut eius vires distraheret, in partes quatuor diuisit, ut discere licet, ex Iosepho, & Eusebio. Pilato tanquam Romanorum procuratori Iudeam tradidit: Philippo fratri Herodis Ituream & Trachonitidem. Lyfania Abilinam regionem, ut ex Luca patet: at pueris suis, seruis suis, hic est Ioannes baptista. Annotat Aug. istud dupliciter legi posse, affirmatiuè videlicet aut interrogatiuè. Ipse sive sententia recta a mortuis, & ideo virtutes operantur in eo. Id est, quia surrexit à mortuis, virtutem miraculorum, quæ ab ipso fieri audiuimus accepit. Stulta Herodis opinio, qui putauit Deum unicum habere servum, quo defuncto alium, cui talem miraculorum potestatem dare, suscitare non posse. Vnde etiam patet eum esse opinatum potentiores fore homines, post resurrectionem, quam ante.

Herodes enim tenuit Ioannem & alligauit eum hinc patet euangelistas ex proposito historiam Ioannis non recitare sed tantum Christi: quamvis data occasione ex Christi factis aliquid de Ioanne interficerant. De hac historia vide Eusebium, qui Iosephum sequu-

Ioseph. lib. 17

antica. 13

Lib. 1. eccl.

bis. ca. 10

Luc. 3.

cap. 6.

IN MATTHAEI

lib. i. h[ab]it. sequutus melius eam recitare videtur quam Hieronymus vel Beda. In qua tamen delenda est vox, lib. 13. herodiadem, neq[ue] enim illa Arethi regis filia fuit, lib. 18. an. sed prior vox or repudata. Ceterum senior heroes plures uxores habuit, ex quibus multos suscep-
 tit filios, scilicet Archelaum, Bysaniā, Philipum Aristobolū, & herodem istum propter Herodiadē uxorem fratris sui, propter flagitium istud, aliaq[ue] scelerata eius. Et uolens illum occidere. Ex hoc loco intel-
 ligimus simulatam esse herodis tristitiam cuius infrā fit mentio: dictumq[ue] hoc ab Euangelistis non ex ipsorum sententia sed secundum vulgi opinionem, n[on] in autem natalis herodis saltavit filia herodiadis in medio. Tres omnino in scripturis, natalem diem celebraisse leguntur, sed quem cæde & scelere aliquo defecdarint: Pharao enim pictorum magistrum eodie in crucē egit: Anthiōci Epiphanes Iudeos ad idolatriam compulit. Tertius est herodes iste, qui tunc temporis Babtista sanguinem effudit, funestumq[ue] spectaculum cōiuicio intulit. Et placuit H[ab]erodi, quia erat mēretricula. Namib[us] inquit, hic in D[omi]no caput iohannis Baptiste. Resert Hieronymus in hunc locum de Flaminio quodam, qui & ipse ob delicias suę mēretricula innocentem quendam occidi iussit. Observandum hic quod & Beda annotauit passum esse Ioannem sub paschæ festum proximo àte Christū anno. Etenim miraculum de fatiatis quinq[ue] hominum milibus quod paulo post mortem baptistæ accidit, factum ait Ioannes proximo iam paschæ festo. Vnde festum decolationis Ioannis baptiste, non celebratur eo die quo passus est, sed quo fuit caput eius reuelatum ac inuentum videlicet quanto Calendas Septembribus. Etenim corpus à discipulis sine capite sepultum erat in Samaria Palestinae oppido, quod postea in Augusti honorem Sebaste appellatum est. Vbi quum ab Ethniciis Iuliani
 tem-

CAP. DECIMVMQ[UE] VART.

temporibus violatum eius esset sepulchrum, viri aliquot religiosi collectas reliquias Alexandriam Athanasio detulere. Qua de re consule historiam authore Ecclesiastic. & tractatum inter Cypriani opera de Ruffino. reuelatione capitii B. Ioannis Baptiste. Quod cum tono 2. audisset Iesu, secessit inde in nauicula in locum desertum seorsum Ut in aliquo pago requiesceret. Et cum audissent turba sequente sunt cum pedestres de ciuitatibus, vel vehiculis tantummodo enim vult dicere quod nauigio eum non sequebantur: atque pars haec ponit debet post (secessit inde in nauicula.) Et cum iuisset turbam discubere super foenum, acceptis quinque panibus & duobus piscibus, aspergientis in ecclesiam, benedit & fregit & dedit discipulis panes. Ista benedictio fuit simul gratiarum actio, & panum ac pescium: aut pluribus benedictionibus vsus est, vix, qua patri gratias egit, altera qua benè precatus est, pisces ac panes multiplicando. Et tulerunt reliquias duodecim copinos fragmentorum plenos. Ex panibus videlicet & piscibus prædictis qui sunt multiplicati, aut in manibus eius & discipulorum, aut ipsorum manducantium. Simile quiddam factum legimus ab Heilia, dum farina & lenticula olei non defecit. Rursum ab Helizeo in multiplicatione olei & panum. Quomodo autem istud factum sit, an per additionem vel extensionem materiae & in seipsa multiplicationem, an vero per hoc quod res eadē fuerit in diuersis locis tractat D. Thomas, in prima parte, primum tantum huius multiplicationis ap- probans modum. In additione tertia partis im- possibile existimat idem corpus in diuersis esse lo- cis: Verum Scotus, & alij putant hoc esse impo- sibile. ▲ q[uo]d e[st] 42.
 art. 3. ad pri-
 mum & qu.
 119. art. 1.
 Q[uo]d e[st] 82.
 art. 3.
 in 4. sente.
 3. Reg. 17.
 4. Reg. 4.

Durandus autem impossibile esse putat, vt duo corpora in eodē simul sint loco. Sed nō est teme-
 rē neque facile de potentia diuina dicendū quod
 P fit

I N M A T T H E I

fit ei aliiquid impossibile, præfertim cum non videamus contradictionem hic aliquam implicari. Non enim inconueniens videtur quod vna anima duo diuersa corpora in diuerfis locis, sicut in diuerfis membris informet: vnde etiam omnino improbabile non est vnum idemq; corpus diuersa loca occupare posse. Alij dicunt, quod quantum ex piscibus, & panibus frangebat, tantū ex additione nouæ materiæ energebat. Augustinus ve-

Ang. in 6. rō & D. Hieronymus putant panes multiplicatos
ca. 1aon. fuisse, quemadmodum paulatim segetes multipli-
in commēt. cantur in agro, ita ut panes fuerint ciborum semi-

Exod. 17. na. Christus igitur saluator noster volens mundo quædam salutaria remedia tradere, nouas quasdā, ac celebres figuræ, tanquā quasdam manuductio-
Ex 14. nes etiam in noua lege præmisit: Licet enim typi quidam in lege Moysi præcesserint, & in quotidianis Iudæorum cæremonijs, voluit tamen hæc nouis excitamentis significare, quid antiquæ legis figuræ ob antiquitatem, aut frequentationem ni-
10 sue. 4. miam vilescerent. Vnde quanquam baptismus transitu maris rubri, transitu sub nube, transitu Iordanis, mundatione Naaman, Syri lotionibus legalibus fuit præsignatus: tamen his non obstantibus Christus circa sua tempora nouos baptismo suo typos præmisit, videlicet Ioannis baptismum, ægrotorum in probatica piscina sanationem, ceci nati per sputum, & lotionem in Siloe illuminationem. Similiter quamvis manna quo Israëlitæ quadraginta annos in deserto pasti sunt, & aqua de petra fluens, & panes propositionis Eucharistie sacramentum significauerint. Idem tamen Sacramentum hac cibatione multorum milium ex paucis panibus Christus præfignasse videtur. Vnde & huius miraculi occasione apud Ioannem de corpore suo differit, ostendens propte-

10an. 6.

C A P . D E C I M V M Q V A R T . 106
propterea se hoc minus miraculum fecisse, vt sibi docenti maius miraculum de sacramento Eucha-ristiæ crederetur. Et certè comodissimus est ad hoc iste typus: quemadmodum enim Christus panes benedictione multiplicavit, ita & per benedi-ctionem sacramentum Eucharistiae conficitur: & sicut ex paucis pusillæ quantitatis panibus tot milia hominum vt nulli, quicquam deesset, refecta atque satiata sunt: ita etiam Christi corpus in diuerfissimis locis à tot hominum millibus integrum quotidie sumitur, eoque plenè eorum ani-mæ satiatur.

Et statim compulsi iefus discipulos ascendere in nauicu-lam. Hoc est, ascendere iussit. Dicuntur autem compulsi, quia iniuiti ab eo recesserunt. *Et dimissa turba quæ eum in regem rapere conabatur.* Ascen-dit in montem fugiendo eam. *Solus orare.* Solus orauit sine discipulis nos instruens quod quandocunque fugæ causa præbetur, aut exaltationis fastigium of fertur, ad orationem esse configiendum.

Vespere autem facto solus erat ibi, ex consuetudine enim in oratione pernoctare solebat. *Quarta au-tem vigilia noctis,* id est, extrema parte videns eos in remigando laborare, ac periclitari cum tota nocte solum stadia quindecim vel triginta remigassent, *venit ad eos.* Nox apud milites in quatuor partes diuiditur, quibus diuersi milites in vigilabant. Quod autem quarta vigilia noctis ad eos venerit mysticè significat se in fine sæculi cū Ecclesia plurimum erit turbata, ac agitata subuenturum.

Ambulans super mare procellosum, ac tenebrate plenum æquè stabiter, atq; si terrâ calcasset, idq; diuinna sua potentia: quam etiam in sua ascensione, & transfiguratione ostendit, præsignando claritatè quā

P 2 electo-

IN MATTHAEI

electorum corporain resurrectione sunt habitura, non enim in corpore eius qualitates secundæ, vires suas exercebant. Hæc Christi super aquas ambulatio facta non est arte aliqua, nec aquis solidatis vel induratis. Nec caruit Christi corpus (vt Episcopum quendam Theodorum nomine afferuisse, author est Beda in Marcum scribens) pondere suo: vt pote Petri cæterorumq; corporibus simile: sed factum est virtute diuina vt graue cum esset, non exereret tamen gravitatem suam, & naturalem ponderositatem, hoc typo nobis ostendens, quanta gloria corporis futura sit agilitas. *Quia phantasma est spectrum, & apparentia quædam.* Hic significantur illi qui in fine seculi de Christi aduentu, id est, vtrum ipse aduenierit, & homo factus fuerit dubitabunt, vt Augustinus ait. *Et pte timore clamauerunt territi propter fantasma quod se videre arbitrabantur.* *Ego sum nolite timere.* Quando Dominus vult subuenire periclitantibus plerumque sinit crescere periculum, in extremo tamen subuenit. Respondens autem Petrus cognoscens Christum ex voce, non enim eum videbat clarè quum essent adhuc tenebrae, ac mare fluctibus, & vento turbatum. *Dixit ardore fidei, non patiens Christi absentiam, vel distantiam: non enim arbitrandum est Petru* hic fuisse curiosum, vel tentasse Christum: similiiter enim post resurrectionem legimus eum præ magno fero uad ad Christum natando venisse. *Domine si tu es iube me uenire super aquas.* Scio te solo iussu mihi idem præstare posse, quod in te habes, vt videlicet ambulare possum super aquas, precor ergo vt me tibi adesse iubeas. Videtur etiam interrogasse, num aquas calcado subfideret. *Videns uero ventum ualidum, cuius scilicet impetus, maris excedebat turbines.* *Tinuit, tempestatis metu considerationem à potentia Christi auertit, & spe, ac fiducia*

1011.21.

CAP. DECIMVM QVAR. 107
ducia infirmatus vtrum Christus esset ei potentia præstiturus, hæfitauit, non tamen quin posset dubitauit. Nota hic impulsu ventorum quosdā subinde moueri, qui sape magna vicere pericula. *Clamauit dicens: Domine saluum me fac.* Conuertit considerationem suam ad potentiam, & bonitatem Christi. *Et continuo Iesus extendens manum apprehendit eum,* & ait illi: *modice fidei quid dubitasti?* Cur de potētia mea, & bonitate dubitasti? Cur te euafurum subversionis periculum hæfitasti, & mercionis metu ita turbatus es? quod si de ea bene sperasses, submersionis periculum non ita timuisses. Bonitas enim & Christi omnipotentia nostra est spei fiduciaeq; causa. Non putandum est eum de aliquo fidei articulo, aut Christi doctrina, at tantum, an periculum euafurus esset hæfitasse: Vnde colligimus sanctos qui frequenter maiora pericula vincunt, à minoribus turbari, & deficere. Deinde discimus spem nostram in turbationibus continuo ad Christum esse dirigendam, atque ab eo auxilium petendum, vt quanquam in multis deficiamus, nullum tamen in invocatione Christi tanquam in principali defecimus habeamus, sed semper dicamus: Domine salvos nos fac. Præterea hinc videmus quam modicæ fidei simus, qui vix quicquam ex fide Petri reseruauimus. Ex hoc quoque appetet Christi, & sanctorum differentia: horum quidem titubantium, Christi firmiter stantis: nam sancti in aliquo dum ambulârunt in hoc turbulentio seculo peccantes defecerunt, Christus autem ab omni peccato alienissimus fuit. *Et cum a. edisset in nauiculis,* Christus scilicet & Petrus. *Qui autem in nauicula erant uenerunt,* & adorauerunt eum dicentes: *uere filius dei es.* Christum adorantes in naui mysticè eos significant, qui post omnem huius vita miseriam facie ad faciem Christum videbunt: item eos qui nunc per fidem am-

P 3 bulant

IN MATTHAEI

bulantes eō contendunt. Sic ferē Augustinus. De lib. 1. ques. motu autem sanctorum post resurrectionē tractat euang. c. 15. idem lib. 22. de ciuit. Dei cap. 3. Docens corpus glo- & de uerbis riosum mox & tanta celeritate futurum vbi spiri- dōm. serm. tus volet, quanta velle poterit alicubi esse. Et ragi- 13. & 14. bant eum ut uel simbriam uestimenti eius tangerent. Hiero- incomit. nymus mysticē per simbriam uestimenti humanae naturae in Christo assumptionem intelligit, quam fide tangendo sanantur omnes quotquot sanantur: vnde hic occultē multa miracula narrātur. Venerūt in terram Genesar. Sine Genezareth quod significat or- tus principium. Mysticē ortus illius principium designat ortum quo ex miseria ad requiem translati, modo nouo oriemur.

IN CAPUT DECIMVM QVINT.

Tunc acceperunt ad eum Hierosolymis scribæ, ciuitatis Ierusalem incolæ, vel qui ex illa ciuitate venerant. In tota Iudea Scribæ habita- bant, sed qui Ierusalem morabantur cæteris præ- minebant. Et pharisæi dicentes: Quare discipuli tui transgreduntur traditionem seniorum? Non enim lauant manus suas cum panem manducant. Isti ad singula fercula manus suas lauabant. Ipse autem respondens ait illis, vici- sim eos accusans, veraq; accusatione falsam eorū calumniam refutans. Quare et uos transgredimini man- datum dei propter traditionem uestram, quinimo saepius transgrediendum esse docetis. Nam deus dixit, præ- cepit: Honor patrem et matrem. Primò reuerentiam exhibendo, Secundo obediendo, Tertio, in nece- sitate subueniendo: Honor namque in scripturis tria hæc significat: quæ supra modum sunt hono- sta. In primis enim patrem & matrem honore re- uerentia venerari honorificum est. Secundo eis o- bedire. Tertio sustentationem impendere, de qua

Pau-

CAP. DECIMVM QVIN.

108

Paulus: Honora viduas, id est, da illis vnde viuant. 1. Tim. 5. Item, qui bene presunt presbyteri duplice honore digni sunt, id est, duplēm honorē, reuerentia & vi- delicit, & sustentationis merentur. De honore obe- dientia idem Paulus: Obedite parentibus vestris in Domino. Errursus, filij obedite parentibus ve- stris; per os ahaenam placitū est in Dño. De hoc mandato tractat Thom. prima secundæ. Et qui ma- ledixerit patri uel matri, id est, cōsilio afficerit, vel de- riserit, aut malū precatus fuerit morte moriatur, occi- datur. Vos autē Scribæ, & pharisæi dicitis, docetis fi- lios vestros id quod subsequitur. Quicquid dixerit patri uel matri, indigenti munus quodcumq; est ex me tibi proderit ad salutem, ideoq; si quid corrasero permittas me offerre Deo, neq; id in tuam sustentationem à me petas. Hæc oratio ecliptica est, cuius plurimæ apud doctores sunt expositiones, quarum prima hæc est. Quicunq; dixerit munus &c. nō peccat, sed bene fa- cit & hoc modo hæc orationē supplendo triplicem assignat Hieron. eius expositionē. Quarū prima est Quicunq; dixerit patri vel matri egenti, & petenti, domū. O pater munus quod petis ego iā Deo vo- ui, & quodcumq; munus prouenit ex me téplo, hoc prodest tibi ad salutē aīa tuæ, quapropter nō debes petere, sed vt illud offerā permittere. Quicquid e- nim vobebatur hoc tribus præcipuis Iudeorū fe- stiuitatibus vt patet ex Leuit. offerebatur. Secunda est, O pater, putas quod tibi proderit munus. i. tu cō- sumes munus quod ego in téplo Deo offerre pro- pono; ego certè hoc nō ferā, nimis etenim magna religione Deū veneror & colo. Et secundū hæc expo- sitionē, tibi proderit, interrogatiū ac cum quadā in- dignatione, vel irrisione legi debet. Tertia est, O pa- ter quicquid in téplo offero, tibi prodest, tuq; illud consumis, quoniā in tuā vertitur cōmodū. Hoc aut̄ filius patri dicebat vt pater metu sacrilegij exigere nihil

IN MATTHAEI

zib. i. ques. nihil auderet. Vnde omnes istæ tres expositiones coincidunt. Quartam dat Augustin. O pater munus quod haec tenus pro me offerre debuisti, amplius offerre non debes, quoniam ad eam perueni etatem ut pro meipso iam illud à me petendi occasionem minimè habes. Verum hæc expositio prima facie non satis avaricia scribarum conuenire videtur ex qua hanc traditionē excogitasse videntur, cuiusmodi & aliam excogitarunt cuius infra fit mentio apud Matth. cap. 23. Sed August. cautè sic exposuit, non enim ex proposito de eorum avaritia Christus hic loquitur, sed eatenus tantum, ut ostendat eos legem malè exponere. Quinta, & postrema. Quicunque dixerit, id est, quilibet sine peccato, ac liberè dicere potest &c. ut modus quæ grammatici potentialem vocant significet : atq; frequens est in Ethicis Aristotelicis eiusmodi locutio. Verum etiam quomodo quicunque tandem exponatur, maledictum fuit, & irrisio parentum contra reuerentiam illis à filijs suis debitam, & præceptam à Deo eorum sustentationem. Tractat D. Thomas quæstionem, utrum videlicet liceat filio parentibus, vel eorum altero in arcta necessitate relicto, religionem ingredi : resolutus nullo pacto id licere, immo verò si quis ingressus sit, egredi posse & eis, & alijs in extrema necessitate constitutis succurrentum, etiam contra præpositi sui voluntatem. At si cum religionem ingredetur, satis diuites erant parentes, ut filij opera non indigerent, postea verò in arcta necessitate incidenter, putat idem Doctor, hoc casu egredi eum non posse, etiamsi per alios succurrere parentum necessitati non queat. Cæterum Henricus de Gandaio sentit esse tamdiu egrediendum, donec eis prouisum fuerit. Pro cuius sententia confirmatione allegat 16. cano, Concilij Gangrensis, qui sic habet. Si qui filii parentes

secunda le-
cunde qu.

189.

quodlib. 6.
q. 1. 1.

CAP. DECIMVM QUINT. 109

parètes maximè fideles deseruerint occasione Dei cultus, hoc iustum iudicantes esse, & non potius debitum honorem parentibus reddiderint, vt hoc ipsum in eis venerentur quod fideles sunt, anathema sit. Etenim per votum obedientia vel religiosis nemo legibus naturæ, vel Dei præceptis existitur ac liberatur: cum ergo ad earum obseruationem ante suscepimus religionem teneretur, tenebitur etiam posterius. Obseruandum tamè est, quod si parentes arctam necessitatem patientur, & procul habitent, nullus vxore reclamante ad eos ire, & iuuare potest, quoniam illi se totum dedit, & astrinxit, non aliter quam seruus Domino venditus & deuinctus, qui inuito Domino pro patris sustentatione operari nequit. At religiosus non ita prælati sui seruus est, sed spiritualis filius : nec quando ad sustentandos parentes egreditur, aut Deo, aut prælato suo iniuriam infert, quoniam non aliter seruitum suum eis prouisit, quam salua lege naturæ, nec aliter Deus eius promissum acceptauit. Et non honorificabit patrem suum, aut matrem suam. Hoc est, secundum doctrinam vestram honorare non debet. Et irrum fecisis, destruxisis quatum in vobis fuit, mandatum Dei propter traditiones uestræ, præceptum de honorando parentes.

Esa. 19

Hypocrite, id est, iustitiae simulatores bene prophetauit de ipsis Isaías dicens: Populus hic labijs me honorat, id est, Scribæ, & Pharisei, & populus Iudaicus, persuadent sibi se Deum colere, in ore tantum verba iustitiae habentes. Sub labijs intellige omnia alia exteriora. Cor autem eorum longe est a me, negligunt autem emundare cor, & prava sua desideria, ac proinde verè me non colunt, nec mihi appropinquat, nam Deo non corpore, sed cordis affectu appropinquatur: vnde quanto quis melior, & sanctior est, tanto magis est Deo propinquior, & Deus illi, sine

IN MATTHAEI

n. 4. 19

sine causa autem sine fructu, & ternerè colunt me docentes doctrinas, & mandata hominum, quæ prauo, & corrupto suo ingenio sine Dei spiritu effugient, & hominibus obseruanda tradunt. Istud ab hoc Euagelista, & Marco ad sensum, non autem ad literam al legatur: quod frequenter contingit ut manifestum est ex Epistolis Pauli. Atque ex hoc loco patet intellectum huius prophetæ: Væ Ariel, Ariel, &c. ad tempora Christi esse referendum, & admirabilem gentis Iudaicæ fuisse & adhuc esse cœcitatem, quæ eis, quia verum Dei cultum neglexerunt pro quo superstitionem induxerunt, contigit. Quibus hodie similes sunt qui certas preces vtpote horas canonicas aut alias legunt, sacrum celebrant, aut audiunt, his autem peractis ad pocula, aut peiora fæse transferunt, existimantes se optimè Deum colluisse, omniāque necessaria ad salutem absoluisse non curantes interim ut mens per prædicta Deo vniatur, & magis, ac magis emendetur. Mandata hominum sunt quæ homines sine spiritu Dei suopte ingenio prauo ac corrupto effingunt. Tale mandatum, est doctrina ipsius Platoni, in multis religioni nostræ repugnans, tale quoque est, nō tangere peccatorem. Vnde ex hoc loco impiissime infert Philippus Melanæthon regulam Sancti Francisci non esse bonam, non enim est illa traditio seu mandatum hominum, sed Dei: etenim regula est & norma per inspirationem spiritus sancti a sanctis inuenta ad rectius vivendum & Deo seruendum: mandata autem hominum non sunt regulæ per sanctos Dei spiritu ad melius seruanda mandata conscriptæ, sed (vt dictum est) proprio ingenio confitæ: quæ vel obseruationes legi diuinæ contrarias inducunt vt Pharisæorum de non iuandis parentibus, vel ad pietatem nihil faciunt, vt de lotione manum: vel si ad eam faciunt in illis sum-

CAP. DECIMVM QVINT.

110

summâ religionis pietatem constituit & ea maioris facientes quam facienda sunt, vt de fimbrijs, & philaëterijs, de menta, & ruta decimata: quæ quidem à Deo præcepta erant vt ad interiorem cultū mouerent, non autem vt per se sanctificaret. Vnde hæc tanquam principalia pietatis officia docere, & interiores cultus, pernicioſum est, & mandatū, atq; doctrina hominum. Quod patet, quia sancti numeri sic docuerunt, nec Ecclesia à tempore Christi in tantum prolabi permitta est, errorē. Et quod hæc tam diuersa in religione viuendi genera instituit, instinctu & spiritu Dei hoc fecit non illis per se sanctitatem constituens, sed bona congrua que esse media ad rectius Dei mandata obseruan da cognoscens: Cùm fœlix (vt dici solet) sit necessitas quæ ad meliora compellit.

*E*t conuocatis ad se turbis rem vtilem eis proposi turus, dixit eis: Audite, & intelligite verba mea: Non quod intrat in os coquiat hominem. Nullus cibus qualiscumque sit, coram Deo immundum aliquem constituit: sed quod procedit ex ore, hoc coquiat hominem. Ipsa oris verba conuicta, falsa testimonia, irrisiones, mendacia, detractiones &c. immunda coram Deo efficiunt. Hieronymus pro (coquiat) legit (communicat) etiam in Marco hoc parato legitur: Quæ procedunt de homine illa communicant hominem. Item manducant communibus manibus. Estq; communicare, verbū scripture proprium, nā apud scriptores prophanos sic vspuratum nequaquam reperitur. Iudei omne immundum commune vocabant, quod ipsi singulariter à Deo essent electi, id quod omnibus gentibus patebat: & quicquid ad eos non pertinebat immundū, atque commune reputabant.

*T*unc accedentes discipuli eius dixerūt ei: s eis quia Pharisæi audito verbo hoc scilicet, nō q; intrat in os coquiat homi-

in cōment.
Mar. 7

IN MATTHAEI

hominem, scandalizati sunt? At ille respondens dicit: omnis plantatio quam non plantauit pater meus ecclesiis eradicabitur. Qis doctrina, vel traditio quae non est ex patre meo, sed humano adinventa spiritu & iudicio, evelleretur. non miremini ergo quod vsque adeo in doctrinam Pharisaeicam inuetus sum. Sinite illos, non sitis solliciti ut evitetur scandalum quod ex mea doctrina Pharisaei patiuntur: quoniam cœci sunt adeo sunt exceccati, ut veritatem neque per se videant, nec commōstratam videre velint: quin potius ad errores suos alios etiam homines pertrahant. In quo non tantum cœci sunt ipsi, sed duces etiam cœcorum, qui falsam potius eorum doctrinam, quam prædicatam à me veritatem sequi malunt.

Ex differere nobis parabolam istam. Non quod intrat in os &c. At ille dixit, Adhuc vros, qui discipuli mei estis sine intellectu estis, sermonem hunc existimando figuratum, qui sine tropo à me prolatus est. Nō intelligitis omne quod in os intrat in uentre uadit, non autem in cor, aut in mentem, & insecessum emittitur secundum sui partem impuriorē. purior enim in carnem transmutatur. Quia autem procedunt de ore, de corde ex eunt. Verba oris ex voluntate proueniunt & illa coquinant hominem si mala sint. De corde enim ex eis cogitationes male, homicidia, adulteria &c. Quasi dicat, per ista subiuncta exempla patet illa quae de corde procedunt coquinare hominem, qualia sunt cogitationes Pharisaeorum, & doctrinæ ipsorum, præcipuum in externis, Dei cultum ponentes. Ex hac sententia arguendi sunt, inquit Hieronymus, qui cogitationes à diabolo immitti putant, & non ex propria nasci voluntate: diabolus adiutor & incensore malarum cogitationum potest esse, author esse non potest. Sin autem semper in infidijs positus, leuem cogitationum nostrarum scintillā suis fomiti-

CAP. DECIMVM QVINT. 111

bus inflammerit, non debemus opinari eū cordis quoq; occulta rimari: sed ex corporis habitu & hostibus estimare quid versemus intrinsecus. Verbi gratia si pulchram mulierem nos crebro videbit inspicere, intelligit cor amoris iaculo vulneratum. Similiter & in reliquis peccatorum inuoluntur iudicandum est fornicationes. Notandum fornicationē simplicē à salvatore inter crimina mortalia recēseri. *Blaspemia est tā in Deū, quam in proximū.*

Non in lotis autem manibus manducare non coquinat hominem. De traditionibus Pharisaeorum contra quas hic agit salvator tractat Augustinus contra aduersarium legis, & Prophetarum. Et Epiphanius in hec ref Tholomæi. Et quantum ad hunc locum notandum est Pharisæos, & scribas in tantum errorem esse prolapsos, ut iustitiam in externis principaliter ponerent, atq; externas legis cæremonias per se bonas ac Deo placentes arbitrarentur: vnde de externa sabbati obseruatione, tam solliciti fuerunt, ac frequenter Christo eius violationem impegerunt, quinetiam cibos quosdam qui significationis causa in lege immundi dicuntur, animum quemadmodum fortes corporales coquinare putarunt: hinc corporalem peccatoris tactum hominem inficere putarunt, ut patet ex hoc. Hic si esset propheta sciret vtiq; qualis, & quae esset mulier quae tangit eum, quasi tactus peccatarum Christum redderet immundum: vnde & discipulos Christi accusarunt, vel quod præ festinatione illoti mensam accederent, vel quod non tam crebro, ad singula nimirum ferula manus lauarent, ipsi namque nunquam comedebant nisi frequenter manus suas lauarent & cum à foro redibant nunquam nisi lotis manibus comedere volebant. Contra hos loquitur salvator,

LUC. 7. præpostoram eorum curam qua neglectis interioribus solliciti erant mundare exteriora, reprehēdēs Math. 23. ex cu-

IN MATTHAEI

ex cuius reprehenzione satis patet quod ita corporalem munditiam obseruabant ut propter eam se Deo placere existimarent. Contra eosdem dicit Paulus: Scio & confido quod nihil cōmune secūdū scipsum, & suapte natura sit. Item: Omina munda mundis. Non improbat Christus traditionem parentum qua filios ciuitatem docent ut ante cibi sumptionem manus abluant, at superstitiosam traditionē crebro lauādi manus causa placendi Deo, quasi corporalis munditia per se Deo cōmendaret, & sordes ab eo alienaret: quod ex eius verbis patet, Phærisæi inquit, & omnes Iudæi nisi crebro lauerint manus, non manducant. Sic Hieronymus, Ex vino (ait) sermone illo (videlicet, non omne quod intrat in os) & oīs supersticio obseruationū Iudaica rū fuerat elisa, qui in cibis sumēdis, abominandisq; religionem suam sitam arbitrabatur. Vnde ex his manifestum est, sententiam istam non facere contra sanctorum veteris, aut noui testamenti ieunia. Non enim vult saluator hominem nō posse pecare, cibum aut potum sumendo, aut nihil posse homini de ordine sumendi præscribi, sed tantum docet quod ipse cibus sanctus est, & bona Dei creatura, quando per orationem sanctificatur, licet soridus appareat, ac proinde stūgum est hæreticorū argumentum dicentiū licere edere carnes in quadragesima & die veñeris, nam quanquam cibus in se non coinquinet, verū tamē sumēdi concupiscētia contra præceptū sumētē coinquiat. *E t e g r e b u s i n d e r e s u s s e c e s i t i n p a r t e s t y r i , & s i d o n i s . i n r e g i o n e m e o r u m , n e m p e P h e n i c i a m : s i q u i d e m r e g i o à d u a b u s p r a c i p u s p a r t i b u s h i c d e n o m i n a t u r . R e c e s s u s a u t ē i s t e p r æ s i g n a t I u d æ o s p r o p t e r s u a s s u p e r s t i t i o n e s à C h r i s t o r e l i n q u é d o s , & a d g ē t i l e s , g r a t i a aduentus eius transferendam. E t e c c e m u l i c e h a n a n æ a , de genere Chananaorū, quos in gratiam Iudeorū*

Do-

*Rom. 14.
Tit. 1.*

*Marc. 7.
In commī.
ad illud, tūc
accidentes.*

CAP. DECIMVM QVINT.

112

Dūs paucis saluis subuerterat. De Chananaea hac *matb. 9.* dictum est supra quando de paralitico tractatū est. Hēc quia verā p̄cōnitentiā egit, exaudita est & quia petēs corporalem sanitatem sub illa spiritale petijt illi pro sua clemētia p̄f̄st̄it saluator. Mysticē mulier ista Chananaea Ecclesia est ex gētib⁹ cōgregata, quæ prius prorsus à Deo defēta videbatur, & inter canes reputabatur, verū postea fidei magnitudine omnibus filijs impretrauit liberationē à dæmonē. Quare magna rerū facta est vicissitudo qn̄ Iudæi canes sunt appellati & gentiles inter filios cōputati. *Miserere mei dōmine fili dāuid, filia mea male a dēmonio uexatur.* Quasi dicat Cognoui Iudæis promissum saluatorē de genere Dauid, quē te esse credo habetq; istud fili dāuid emphasim. *Qui non respondit ei verū* vt elucesceret mulieris fides, & docendi occisionem assumeret: non enim superbia aliqua respondere dignatus est. *E t accidentes discipuli eius misericordia, vel clamoris, mulieris importunitate moti, Rogabant cum dicentes: dimitte eam, quia clamat post nos,* sequitur nos altē clamās, p̄f̄sta illud ob quod nos sequitur. Marcus dicere videtur eam in domo clamasse, & ex ipsius collatione cū hoc euangelista patet hāc mulierem primum in domo rogasse, dein saluatorem cum discipulis exeunte clamoribus in via fuisse prosequitam. Vide Augustinum de confessu enangelistarum. *Ipsē autem respondens ait, Non sum missus nisi ad oues quæ perierunt domus israel.* Non in hunc mundum veni, ut in persona mea prædicem, vel miracula faciam nisi apud Iudæos, qui per varios errores, atque peccata, æternæ morti facti sunt obnoxij: quorum ego in persona propria pastorem ago, & Episcopatus meus non se vltra Iudæorum limites extendit, quocirca hanc sanare non debo cum de gente Iudæorum non sit.

lib. 2. c. 49

Quæ-

IN MATTHAEI

Quæritur an apud Samaritanos non docuerit. Item an non aduenierit ad saluandas gentes: Respideo, non sic aduenisse ut in propria persona apud gentes miracula faceret easq; doceret quanquam triduum apud Samaritanos moratus sit. Ita Hieronymus has quæstiones expedit. Primum ergo & præcipue missus fuit Christus ad Iudeos, quemadmodum attestatur Paulus dicens: virtus enim Dei est, in salutem omni credenti Iudeo primum, & Greco, sed Iudeis non recipientibus euâgeliū, iusta est ad g̃etes facta trâmigratio. Vobis, inquit, apostolus oportebat primum loqui verbum Dei, sed quoniam repellitis illud, & indignos vos indicatis æternæ vitæ, ecce conuertimur ad gentes &c. Deinde ad gentes non est in propria persona missus, vnde & eas rarissime docuit: & tam pauca apud eas miracula edidit, vt eorum comparatione quæ apud Iudeos fecit, nulla reputentur. Imo & Apostolis suis ne ad eas accederent vetuit dicens, In viam gentium ne abieritis, At illa uenit & adorauit eum, procidens in genitâ sua coram eo rogauit. Dicens: domine adiuua me. Circa hanc partem notandum est quod sicut ista pro se rogabat cum tamen filia salutē peteret, ita moris esse in baptismo parvulorum vt susceptor pueri cathecizetur, & quasi pro se loquatur, cum tamen infantis negotiū peragat, susceptor enim tunc gerit baptizandi personā cum respondens ait, Abrenuncio, Credo, baptizari volo. Qui respondens, ait: non est bonum sumere panem filiorum & mittere canibus. Quasi dicat, Iudæi sunt filii Dei, beneficia mea sunt panes ipsorum, gentiles autē omnes qualis tu es, sunt canes propter idolatriâ, indecens ergo est quod tu gentilis mulier beneficiorum meorum, cum tam multi Iudæi sunt eg̃etes, particeps sis. Et sic Christus pro preciobus multis quasi cōuictia refudit. Dicuntur idololatræ canes quia

Incomm̃t.

Rom. 1.

A& 13.

math. 10.

CAP. DECIMVMQ; INT. 113

quia comparatione Dei tam viles sunt, quam canes comparatione hominum. vnde & Turcæ Christianorum respectu rectè canes dicuntur. Item propter immunditiam, & impudicitiam, ac propter inuidiæ rabiem. At illa dixit, etiam Domine. Certè Domine verum dicas, attamen non malè videar implorare opem tuam, nam & catelli edunt de micis que cadunt de mensa dominorū in suorum. Quasi dicat, me indignam agnosco, vt inter filios numerer, nec dicere vt mensa tua aſideam, aut integros cibos accipiam, canis etenim sum: veruntamen catelli edunt de micis mensa (quod sonat contemptū). Scio equidē Iudeos dominos esse & te ad illos missum, ad quos tua beneficia pertinent: sed ego micam à te postulo. Tunc respondens resūs, ait illi, o mulier, O, magnum dilectionis signum. M̃ agna est fides tua, qua me filiam tuam absentem posse sanare credidisti, quac̃ in preciobus, quantumuis repulsa passa perseverasti: quia denique patienter tibi nomen caninum objici pertulisti, rursum qua te iam plurimū humiliatam coram me exhibuisti dicens: Etiam Domine, nam & catelli &c. Præcipue fidei huius mulieris magnitudo in eius humilitate eluxit: nā licet fides, & spes excellentiores humilitate virtutes fint, hæc tamen ex illis oritur, illasq; commendat: atque saluator fidem istorum quibus miraculum præstítit, vel eorum propter quos miracula fecit semper commendat. Vnde etiā aliquando quofdam de modica fide increpat, vt Petrum, quemadmodum ex supradictis patet. Magnitudo autem siue excellentia, & paruitas fidei in scripturis ex duobus attendi videtur, nempe ex humilitate magna vel parua, & ex spe magna vel parua. Cum enim fides maximè quatenus seruit ad aliquid à Deo impetrandum, versetur circa nostras miseras, circa omnipotentiam, ac Dei bonitatem, ex

Cap. 14.

Q

viua,

IN MATTHAEI

vina, actuali, & frequenti malorum nostrorum cōsideratione, siue in quibus summus, vel aliquando sumus siue quae impis sunt parata & ex ferenzi diuinæ omnipotentia contemplatione humilitas, ex eius verò bonitate erga nos spes, & fiducia oritur. Cùm ergo magna est humilitas, & magna spes, ex magnitudine effectus colligere possumus quæ viua, & efficax sit ipsa fides, quæ maximè in sanctis hominibus, qui fide Deo innitentes, & ab ipso solo pendentibus aduersa parviperdunt, viget. Ab hac cōmendantur Petrus, Magdalena, Centurio, Hemorroissa Chananga, decimus leprosus, & præcipue virgo Maria: in his etenim humilitas, & spes petitum vel promissum obtinendi valde excelluerunt. Ab hac etiam laudaci sunt, qui omnem sollicitudinem in Deum projiciunt, qui quotidie humiliter precibus instant. Hancq; nos Ecclesiæ orationes perpetuò docent dum Dei excellentiam diuinam omnipotentiam, & misericordiam, nostrum defecū & familia commemorant. Huius sollicitudinis defecū subinde Petrus, & alij, modicæ fidei dicuntur. Sicut igitur Paulus fidē sine qua nemo querit Dei dominum, dicit per charitatem operari inchoatam salutem: sic etiam dicendum est fidem per humilitatem, & spem operari: Quin & Paulus dum fidem iustificare dicit, de fide spei & charitati coniuncta loquitur: vnde ad Romanos ait credentes non confundi, id est, re sperata nequaquam frustrari: quemadmodum iustificationē fidei tribuit, ira & inuocationi, subiicit enim: Omnis qui inuocauerit nomen Domini, saluus erit, inuocatio autē ex spe oritur. Saluator quoq; quod Paulus fidei Mediatoris tribuit, petitioni in nomine suo adscribit. Vnde facile intelligitur, Apostolum de fide loqui quæ spei coniuncta fit. Id quod eleganter docet August. epist. 206. Non enim ob aliud meretur ho-

mo

Galat. 23

Rom. 10.

lib. 1. c. 7

CAP. DECIMVM QVINT.

114
mo ampliora quam agnoscendo eum à quo habet omnia bona quæ habet. Itē de prædestinatione sanctorum, vbi docet ideo hominem iustificari fide quia fides prima datur, ex quæ cætera impetrantur. Item de sancta virginitate, & Hieronymus in dialogo contra Luciferianos post medium. *Fiat tibi sicut uis.* Ego impero, vt in gratiam tuam fiat filiae tuae sicut vis. *Et sancta est filia eius ex illabora.* In hac historia notandum est in primis parentes pro salute spiritali filiorum debere ita esse sollicitos, sicut hæc pro salute corporali filiæ suæ. Deinde Deum in gratiam parentum siue propter fidem eorum multa bona præstare filijs, alias non præstaturum.

cap. 32.

Misereor, quia triduo iam perseverant mecum, & non habent quod manducent, aut quia non contulerant, aut si contulerant, ea iam consumpta erāt, vt Augustinus tradit libr. 2. de consensu euangelistarum capite 46. *Et dimittere eos ieiunos nolo.* Addit Marcus, quidam enim de longè venerunt, ne deficiant in via. Observandum hic homini in via vitæ huius qua ad patriam cœlestem tendit periculum imminenter si se pane cœlesti, Eucharistia nempe, non sustentet: grandis enim, & difficilis (sicut dicebat Angelus Heliae) illi perueniendi via restat. Deinde notandum est ex magna, & singulare misericordia sacramentorum Eucharistiarum à Christo institutum esse vt hinc patet, Misereor turbæ, quia triduo &c. & sanè admirabile est, quod in vitæ huius deserto tantæ efficaciaz panem habemamus vnde satiari queat tanta Christianoru turba, vt in via non deficiat: *Quod significant discipuli dicentes. vnde ergo nobis in deserto panes tantos, ut satiurenus turbam tantam?* Prius miraculum ad populum iudaicum, qui quinque libros Moysi habebat, atq; ex se duodecim apostolos genuit refertur.

Mar. 8

Reg. 19

Q. 2

Meri-

IN MATTHAEI

Meritò ergo quinque panibus quinque milia sunt saturata, & duodecim cophini superfuerunt. Posterior verò de quo hic agitur de septem panibus, & paucis pisciculis, ex quarum reliquijs septē & amplius sportē impletæ sunt, deq̄ replentibus septem sportas, quatuor milibus hominum satiatis ad populum gentilem, ex quatuor orbis terræ partibus congregatum, cui septiformis spiritus datus est quiq̄ plurimos spiritu sancto eiusque donis refertos homines habuit. unde ergo nobis in deserto panes tantos ut saturaremus turbam tantam. Mirum est quod discipuli tam cito fuerunt prioris miraculi obliti, & quod tam subito immemores Dei beneficiorū redditij infidelitatis vnde fluſtuent. Ecce quam facile etiam iusti beneficiorum Dei obliuiscuntur, niſi quotidie illa ad mentem reuocent. erant autem qui manducauerunt quatuor milia hominum extra parvulos, & mulieres, quæ multo plures numero erāt. Verum hoc supra in priori miraculo ſufficienter eſt expofitum. Differentia autem inter illud & hoc miraculum eſt, quod hic panes septem fuerunt, & pauci pisces, & quatuor hominum satiatorum milia: Ibi verò quinque panes, & duo pisces, & quinque hominum comedentium milia: ibi duodecim cophini pleni fragmentorum ſuperfuerunt his, qui manducauerant, hic septem sportæ plenæ: ibi ſaluator rogatus fuit primum à Discipulis vt turbas dimitteret, hic discipulos præuenit dicens ſe nolle dimittere ieunos. Sporta autem videtur aliquid maius significare quā cophinus. In utroq; miraculo myſtice idem significatur, & obſeruandum eſt Christum prius infirmos curasse, & tum demum turbas satiasse, quia Ecclesia nemini tribuit Eucharistiā niſi ipſi prius per baptismum, vel poenitentiaſ sacralementum fanatus fuerit.

Et dimiſa turba ascendit in naviculam, & uenit in fines
Mage-

Cap. præce-
denti.

CAP. DECIMVM SEXT. 115
magedan pro quo legit Marcus Dalmanutha, fed quod idem fit cum priori.

IN CAPVT DECIMVM SEXT.

Matthæi.

Fa ciem ergo cœli dijudicare noſtis, ſigna autem temporuſ non potestis? Aëris diſpoſitionem diſcerere incompet. nere noſtis, aduentus autem mei tempus ex signis à lege, & prophetis poſitis diſcernere nō valletis. Sic affertiū legit Hieronymus, & non interrogatiū. Poteſt tamen etiam interrogatiū legi. Coarguit ergo Saluator Phariseos, & Sadduceos quod præpoſtera cura huius vitæ in quibus exiguis eſt fructus diſcerent, neceſſariò autem ad ſalutem, quæ lex, & prophetæ continebant negligenter: quorum ſimiles ſunt multi hodie Christiani qui in rebus varijs, aut faltem huic vitæ tantū vtilibus, ſupra modum ſunt oculati in hiſ autem quæ ad ſalutem neceſſaria ſunt, atque utilia cœci. Ita interpretatur Hieronymus, Augustinus verò in queſt. euangelicis de temporibus duorum aduentuum iſtud ſic interpretatur, quod videlicet Pharisei ſigna primi aduentus à signis ſecundi aduentus nequaquam diſcernerent. Idem eſt Chrysostom. conſiderat. At Hieronymi expositio magis Euangeliuſ Lucæ congruit, nam Lucas habet: H omil. 52. Hoc autem tempus non probatis. L uc. 12.

Generatio mala & adultera mala querit: Incredulitas eis improperebat.

Et cum uenirent discipuli eius trans fretum, id eſt, vt trans fretum nauigaret, non enim dicere vult quod absolute nauigatione panes secum accipere obliiti eſſent, vt ex Marco maniſtentum euadit, non enim illis opus erat cum littori appulerant, fed opus fuit eis panibus quium iam in nauī in medio freto eſ-

marc. 8.

Q 3 ſent

IN MATTHAEI

sent, oblitū sunt panes accipere. Ex hoc patet apostolos paruum ventris curam gesisse, Quid cogitatis inter nos: In cordibus suis vel inter se unus cum alio disceptabat dicentes, Christus hoc nobis dixit, quia panes nobiscum in naui non accepimus: & fortasse ad tantam famē venturi sumus ut ad panes à Phariseis, & Sadducæsum endos tétemur. Modicæ fidei Modicam habentes fiduciā, nondum intelligitis, neque recordamini quinq; panum & quinq; milium hominum, & quot copiosos sumptuosit̄? neq; septem panum in quatuor milia hominum, & quot spartas sumptuosit̄? Hoc est, Non intelligitis quod vos faluare possum etiam si panes non habeatis? Dominus apud Marcum latius eis miraculorum suorum obliuionem improprietat, insinuat que donum Dei singulare esse diuinā beneficia agnoscere: quodque hoc paulatim hominibus intellectum aperiat, atque expurget. Quare non intelligitis quia non de pane dixi uobis: utpote quem vobis abunde suffiditare possum, ut non sit multum necessariū anxiari vnde panem habeatis: sed hoc dicere volo, cauete a fermento phariseorum, & sadducæorum à doctrina eorum, quæ fermentum nuncupatur, quoniam sicut modicum fermentum totam farinæ massam inficit ac alterat, ita peruersa doctrina si vel modicam scintillam in hominum pectora ingerat, ingentem subito flammam facit, & totum hominem corruptit. Simili modo si cum pseudo-propheta aliquo dissimuletur quam primum totus populus eius doctrina inficitur. Quid autem Pharisei, & Sadducæi docuerunt abunde intelligitur ex ijs quæ dicta sunt & infra dicentur.

Quæritur quomodo Lucas fermentū hypocrysim esse dicat quum Marcus de Herodis fermento interpretetur? Respondeo, utrumque esse fermentum, & peruersam doctrinam, & simulata iustitiā quo-

*Luc. 12.
Mar. 8.*

CAP. DECIMVM SEXT.

116

quoniam his homo inficitur: In utraque eminebant Pharisei: Quāquam etiam ipsa doctrina apud Lucam nomine hypocrysis intelligi possit, quod eorum doctrina de externa iustitia esset, quæ non vera iustitia, sed iustitia est simulatio: fermentum vero Herodis non videtur doctrinam significare, non enim legitur peruersam habuisse doctrinam, sed magnus fuit iustitiae simulator, & hypocryta: quod patet: quoniam se præcursum Christi diligere, cum odio prosequeretur simulabat, vnde Christus vulpem eum vocat.

Luc. 13.

Venit autem Iesus in partes cæsareae philippi. Quæ cognomē habet à Philippo Herodis magni filio, Itureæ, & Trachonitidis tetrarcha, de quo supra dictum est. Cæsarea Philippi dicitur ad distinctionem alterius, quam Herodes magnus in honorem Augusti, instaurauit, quemadmodum altera in Tiberi Cæsaris honorem ædificata suit. Et de hac non agitur in Actis sed de priore. Hęc autem Cæsarea Philippi postmodum ex adulazione Panæas dicta fuit, sita circa radices Libani montis ubi Jordanis oritur. Et interrogabat discipulos suos, in via cum orasset, vnde exemplo Christi, viri sancti ut malas cogitationes coercent in via orationibus vacant. dicens: Quem dicunt homines filium hominis esse, Hieronimus in commenta, ait eum ne superbe loquutus in psal. 8: videretur, non per primam sed tertiam personam serm. 31. loquutum. Eam addit Augustinus, similiter Leo, & Epiphanius. Filius autem hominis vocatur, non de uer. apo. quia ex virginе Maria naturam accepit: homo Leo epi. 10. siquidem hoc loco, masculini generis est, sed filius hominis dicitur quemadmodum & Ezechiel ad 1 Lautia. per totam passim prophetiam propter excellentiā cap. 5. vel miseriā.

concio.

in psal. 8:

serm. 31.

de uer. apo.

Leo epi. 10.

ad 1 Lautia.

cap. 5.

At illi dixerunt, ali⁹ Ioannem baptistam, ali⁹ autem Eliam, ali⁹ uero Hierem. aut unū ex proph. etis. forsitan Hieremias

Q. 4 à qui-

IN MATTHAEI

à quibusdam dicebatur quia similia opera cum eo faciebat. *Vos autem quem me esse dicitis?* Pulchre Christus vulgi opinionem praemisit, ac discipulos distinctim interrogavit, vt ipse sciretur non ex vulgi opinione, vel vanis rumoribus, sed ex Dei reuelatione Christo credere, simul docens vulgi opinionem, vanosque in rebus diuinis rumores contemnendos. Non enim curare oportet quid quisque sentiat, sed sincerè inquirere, atque fateri quæ sit rei veritas. *Respondens simon petrus.* Simon nomine proprio dictus, at Petrus Ioannis primo capite à Christo vocatus est, præudente nimisrum quod hic de ipso refertur. *Dixit: Tu es christus filius dei viui.* Nomine omnium rāquam os, & caput eorum (vt ex interrogatione Christi patet) dixit. *Tu es Christus &c.* Petrus responsum suum intellexisse videtur, qua tanquam paterfamilias pro tota familia respondit. *Tu es Christus filius Dei viui.* Hæc est illa vera fidei sincera confessio, super quam Christus Ecclesiam suam iuudauit. Omnia autem verba hæc emphasim habent: *Tu scilicet quem videmus esse verum hominem nobis similem* (erat enim in omnibus similis alijs, peccato & ignorantia exceptis) qui nobiscum quotidie versaris, tu es in veritate ille Messias singulariter à legi, & prophetis promissus; spiritu sancto præ omnibus electis Dei vñctus sacerdos, rex, summusq; Propheta: hæc enim tria genera hominum in veteri testamento vngis solent. Notandum est hoc loco aliter discipulos de Christo loqui, aliter Scribas, & Pharisæos, quoniam ipsi discipuli opinionem simplicis turbæ sequentes explicitè confitentur, & credunt quod ipsa simplex turba de eo sentiebat. Interrogat namque eos Christus non de sententia Phariseorum, qui ex mera iniuria ipsi detrahere cohabantur, sed de sententia simplicis populi, qui de eo syn-

CAP. DECIMVM SEXT. 117

eo sincerè opinabatur, tametsi aperte nesciret eum esse Dei filium. Filius insignis, atq; præclarus, non per adoptionem, quemadmodū Elias, Hieremias, aut aliquis cæterorum sanctorum quantumlibet magnus, sed confi substantialis, atque patri omnino coæqualis. Dei viui, illius, scilicet, qui solus verus Deus est viuens, non alicuius Dei gentilium. Hic igitur Petrus Iesum esse verum Deum, eandemq; personam quam in humana natura subfistere conspiciebat confessus est: dixit etiam in diuina eandem subfistere. Non autem sic dixit, Christus habitat in te (vt impie dixit Nestorius) nec voluit dicere, *Tu es amicus Dei, sed filius Dei viui.* *Respondens autem resie, dixit ei,* non cæteris Apostolis. *beatus es singulariter felix es ex hac tua confessione, simo bariona,* id est, fili Ioannis. Quem sic appellat quia ostendere vult quam fit per diuinam gratiam exaltatus quum ex pescatore, & homine peccatore natus fit. Vult ergo Christus dicere, Agnosce progenie tuæ vilitatem, & vide quantum ego à te distem, & quantum patri meo qui te tam vilem cognitione mei exaltat, debeas. Bariona autem dicitur per contractionem pro Bar, Ioanne: Bar enim Hebraice filium significat. *Quia caro, & sanguis non reuelauit tibi,* id est, Nullus hominū (est enim hoc copulatum, hominis descriptio) nec tuum ipsius ingenium quod tibi carnalis pater communicauit, aut (vt Hilarius interpretatur) caro & sanguis scilicet meus, quæ in me conspicis, id est, misera mortalis natura mea nō indicauit tibi me esse filium Dei, sed pater meus qui in cœlis est, qui mihi soli per naturam pater est, quiq; in cœlis regnat, atque omni creaturæ præst, ille diuinitatis meæ non intellectui tuo veritatem dūtaxat proponendo, verum etiam firmum assensum & fidem inspirando reuelauit.

Aduertendum est Marcum, & Lucam respon-
fio-

IN MATTHAEI

sionem Petri sine nomine (filii Dei viui) expressis-
 fuisse, ex quo patet vel nos nomine Christi plura in-
 telligere debere, vel scripturam illo nomine plura
 significare quam vox ipsa per se significat, vt com-
 prehendat etiam ipsam Christi diuinitatem, ita vt
 hoc nomine significaretur quod ipse fit ver Deus
 & homo. Quia vero Ioannes dñm refert Petri cō-
 fessionē, de filio (vt appareat) naturali loquitur, quē
 admodum hic Euangelista videtur illa apud Ioan-
 nem confessio ista esse posterior: nam hic primum
 videtur diuinitatem Christi agnouisse, ac deinde
 reliqui post eū Apostoli. Si autē Petrus hic Christū
 non confiteretur filium naturalem Dei viui non
 magni meriti esset eius cōfessio, nec tā beatus prā-
 dicaretur, cū plurimi antea generaliter eū filium
 Dei cōfessi fuerint, vt qui in nauī erant dicētes ve-
 rē filius Dei es, & Nathanael. Tu es filius Dei, tu es
 rex Israel. Non tamē propterea beati dicti sunt ve-
 luti Petrus, igitur non ita Christi diuinitatē agnouerunt, nec eis opus erat singulari reuelatione, vt
 Christus crederetur sanctus, quoniam multi hoc om-
 nino ex sancta eius cōuersatione aperte persicerēt.
 Deniq; hic notandum est prādictam cognitionem
 ex nulla hominum doctrina, nullo humano inge-
 nio, at ex sola sancti spiritus reuelatione haberī
 posse. Et ego dabo tibi non alijs, quia tu es petrus soli-
 dum saxum immobilis q̄ rupes. Quasi dicat: Meo
 dicto, & iussu (quoniā ipsius dicere facere est) te in
 veritate talem esse facio qualis est rupes immobi-
 lis, & firma, vt meritō nomen hoc Petrus siue sa-
 xum tibi vendices, Augustinus existimat nomen
 Petrus, Ioannis cap. 1. Simoni esse impositum: hoc
 autem loco allusionem fieri ad nomē olim im-
 positum. Hylarius vero hoc loco impositum esse pu-
 tatur: apud Ioannem vero hanc nominis mutatio-
 nem Ioannis, mutatio nominis tantū prādictam

C. fin.

Ioan. 6.

Math. 14
Ioan. 1.

*Mib. 1. de
conf. euang.
cap. 53.*

CAP. DECIMVM SEXT.

118

Et super hanc petram, Hoc est, super te tanquam fir-
 misimam petram. Sic enim interpretatur Cypria-
 nus, Ambrosius, Hieronymus, Cyrillus: Augusti-
 nus verō petram quidem Christum intelligit quē
 Petrus fuerat confessus, alteram tamen interpretationem etiam agnoscēs: Ex hoc loco patet Petrum
 omnibus Apostolis à Christo esse prælatum, eo-
 rumq; pastorem cōstitutum: etenim ipse alijs apo-
 stolis pr̄sentibus solus nomen fundamenti Eccle-
 siæ accepit, atq; ei soli claves regni cœlorum tra-
 ditæ sunt: licet enim duodecim apostoli fundamē-
 ta muri ciuitatis, id est, Ecclesiæ dicantur, Petrus ta-
 men quia etiam Apostolorum pastor fuit singula-
 riter pr̄ illis fundamentum est appellandus. A e di-
 ficabo ecclesiastam meam. Super te tāquam immobile sa-
 xum, ac firmissimam rupem Ecclesiastam meam per
 spiritum sanctum mea gratia, & prædicatione con-
 congregandam constituant atq; vnicè gubernabo, cā-
 que perpetuo inhabitabo. Fuit quidem omnis ele-
 ctorum congregatio à mundi exordio Christi Ec-
 clesia, atque fide eius salutaria, attamen post ipsius re-
 surrectionem collecta, abundantiori spiritus sancti
 gratia à Christo perfusa, atque incomparabiliter
 priore latius dilatata fuit, ideoq; singulariter Ec-
 clesia Christi vocatur, vt patet ex priore Petri epi-
 stol. Et portæ inferi. Quæcumque homines ad eter-
 nam gehennam pertrahunt qualia sunt peccata hæ-
 res, persecutio[n]es, atque ipsi persecutores, & hæ-
 resiarchæ. Aduersus eam non præualebunt, nunquā Ec-
 clesiastam euincere poterunt quin perpetuo firma in
 fide permaneat, & gehennam evadat. Chrysostomus etiam ad petram refert, sed ad ecclesiastam
 potius pertinere videtur. Quandocunq; enim de
 domo, & fundamento loquimur ex fundamento
 tribuitur domui firmitas.

Apost. 11

I. Pet. 1

Fuit autem super Petrum Christi Ecclesia
 in die

IN MATTHAEI

1042.21.

A. 2.

lib. 5. de
bapt. c. 27.
et lib. 27

in die Pentecostes ædificata: siquidem post Christi resurrectionem quando dictum est ei: Paſce oves meas, accepit quod ei hic promittitur, & Ecclesia fundamentum factus est. Veruntamen fundamenti officium eminenter non exeruit nisi in die Pentecostes, quando plene fuit caput constitutus, & quasi cæterorum Apostolorum lingua. A Edificata autem dicitur Ecclesia super Petrum spirituāliter, quasi cum Ecclesia domui cōparetur ille qui caput est atque totius domus rector merito fundamentum domus vocatur. Quia igitur Petrus à Christo pastor ouium, & totius Ecclesia rector constitutus est, & per eum Ecclesia fuit conseruata, merito super eum dicitur ædificata. Magnifica fānē fuit ista promissio, non tamen omnes in Ecclesia existentes de sua salute securos faciens: Promisit quidem Christus Ecclesiæ super Petram fundatæ quod à portis inferi nunquam vincenda sit, at non cuilibet iam in Ecclesia existenti quod in fide & Ecclesiæ sinceritate sit permāsurus, seu quod à portis inferi non vincetur. Dicitur enim illa invincibilis etiam si multi in illa deficiant & vincantur, quemadmodum ciuitas aliqua quæ expugnari non potest inexpugnabilis vocatur, quanquam quilibet in ea miles expugnabilis sit. Quapropter ex hac & similibus promissionibus Ecclesiæ datis nemo blandiri sibi debet, tanquam perire & excidere non possit, adimplebitur enim semper Dei promissio, (quæadmodum docet August.) in eius eleſtis.

Quæritur vtrum iste primatus Petro mortuo perierit? Respondeo, Quoniam in vtilitatem Ecclesiæ datus fuit, tam diu permanere debet quam ipsa Ecclesia, nimirum vsque in finem saeculi: vt habet Cyprianus in tractatu de simplicitate prælatorum. Item Bernardus de consideratione

ad

CAP. DECIMVM SEXT. 119

ad Eugenium papam. Quæritur præterea vtrum saluator hanc promissionem in Ecclesia complendam, seu Ecclesiæ donandam esse per petram scilicet absque Apostoli Petri merito & potestate? ^{Math. 7} Respondeo. Dum parabolam petræ, & fundamenti discutio videtur penitus hæc invincibilitas Ecclesiæ tribui ratione petræ, quod etiam parabola de ædificante super petram insinuat. Sic Cyrillus in cœta Thomæ ex libro thesauri intelligit: cuius tamen verba in illo libro non reperiuntur, sublata ut probabile est, à falsatijs huius temporis hereticis interpretibus. Promittitur itaq; hic Ecclesiæ, quod quæcunque ad æternam damnationem deducunt eam non superabunt. Ecclesia igitur Christi in fide, spe, charitate, & iustitia permanet, & si nunc hūc nunc illum diabolus euincat: quoniam Christus semper Ecclesiam suam quæ super Petram fundata est, saluabit. Recurrendum igitur perpetuo dum exurgunt portæ inferi si vinci nolimus more omnium antiquorum patrum ad fundamentum hoc seu, Petri cathedram. Sic Ireneus ad Romanos pontifices configeridum esse respondit. Sic Augustinus cum suis Aphris ad eosdem recurrat, Innocentium videlicet, Sozimum, & Bonifacium. Hieronymus ad Damasum papam Cyrillem ad Celestimum per quem damnavit Nestorium: atque sic alijs temporibus semper factum est. Quod si obijcas Petro, paruam laudem, & gloriam attribui quod fundamentum Ecclesiæ dicatur, quum interdum scelerati fundamentum Ecclesiæ sunt, & pontificatum obtineant non secus quam ipse. Respondeo, Christum intuitu fidei Petri, ac deuotionis hanc dignitatem Petro, atque eius successoribus contulisse, quemadmodum in gratiam fidei Abrahæ promisit Deus semini eius terram Chanaan, tametsi quidam ex eis qui eam posse-

IN MATTHAEI

posse derunt fuerint impij , non tamen ex hoc laus Abrahæ extincta est:ficuti enim ipse pater omnium Iudeorum est, ita Petrus omnium Christianorum Laus igitur Petri in eo sita est, quod Deus intuitu fidei hanc potestatem ipse contulerit, atque omnibus eius successoribus : quemadmodum laus Abrahæ est quod intuitu fidei eius, Deus ipsi terram promiserit , & propter obedientiam eius promissam posteris benedictionem compleuerit, ita vt etiam præsentis Ecclesiæ petra, & fundamentū meritò dicatur Petrus, propter fidem quæ Christum ad vicariatum suum ei , & omnibus eius successoribus committendum prouocauit. Sed quæritur quomodo propter Romanum pontificem portæ inferi aduersus Ecclesiam non præualeant, cum sepe Romanus pontifex scandalosè , & male viuat, atque plurimos mala sua vita ad æternam gehennam inducat? Item quium subinde in suis determinationibus erret, & quandoque Apostolica sedes diut vacet? Respondeo: Mala vita cum bona doctrina consistere potest, & nunquam in fidei determinationibus inquantu[m] p[ro]t[er]ifex est, errat, nā Christus semper ei aſſiftit: quanquam inquantum Ioannes, vel Petrus, vel Paulus errare queat . Licit etiam apostolica sedes vacet, remanent tamen Ecclesiæ columnæ, quæ pontificis successorem diuina authoritate eligere valent.

Quæritur rursus quomodo superftitione, atq[ue] errore careat afferere quod qualitercumque pontifex vitam suam instituat, Christus ei perpetuo aſſiftet: & qualescumque nos fuerimus , pontifici adhærendo errare nequaquam possimus, totam spiritualē fidei & euitandi omnis erroris promissionem vni homini tribuentes ? Respondeo in veteri testamento dictum est à Deo benedicente Adg & filijs Noe ac in ijs, illorum posteris , Crescite &

mul-

CAP. DECIMVM SEXT.

120

multiplicamini & implete terram(neque enim soli octo homines nisi posteros species , terram impletre poterant) & tamen non omnes posteri posse sunt generare, sed impletur Dei promissio, si nunquam defunt qui generent, vnde terra hominibus impletur. Si ergo Petrus eiusque successores similiter dicantur Ecclesiæ fundamentum eam perpetuo sustentans , nunquam deficiet, idq[ue] futurum est p[er] Petrum & successores eius quorum leges, instituta & regimen etiam ipsiis mortuis perfeuerat. Non autem per quemlibet Romanum pontificem, vel omnibus futuris temporibus, vt nullū sit tempus quo Petri successor Ecclesiam actu nō iuuet : vt notum est vacat interdum defuncto pontifice, Petri sedes Rursum promisit Deus se Abrahæ, & semini eius benedictur, attamen non quilibet posteriorum eius benedictionem nactus est. Item promisit Deus Iudæis terram Chanaan universam, tamen nunquam eam propter peccata sua totam posse derunt. Quemadmodum autem regum & principum nobilitas ex aliquo primo tanquam stirpe, & alijs posteris simul oritur , & vbi licet intermedius aliquis sit ignobilis , non tamen propterea posteriorum nobilitatem tollit nam David licet ignobilem Achaz genuerit , nobilitatem tamen suam in Mariam transmisit . Ita eti[am] aliqui pontifices sint inorum nobilitate dissimiles, nobilitas tamen fundamenti à Christo donata nunquā tollitur.

Et tibi dabo claves regni cœlorum, Interpretantur id Rabanus , & Magister de scientia dignos ab indignis discernendi, & de absoluendi potestate: estq[ue] metaphoræ petita à clavis quibus aliquid aperitur , vel clauditur eo modo quo apud Esaiam de clavi parabola usurpatur , ita tamen vt claves summa rerū designetur, quia qui potitur quicquid facit

cap. 12

IN MATTHAEI

facit ratum est: quod exprimi videtur per verba
frequentia: & quodcunque &c. quæ regimen Ec-
clesiæ penes Petrum esse significant: non quidem
in temporalibus, quæadmodum nec regnū Chri-
sti ex hoc mundo erat, sed in spiritualibus: ideoq;
Ecclesiæ hoc loco regnū cœlorum appellat qua-
quam impropriè, nam Christus in regno cœlorū
proprie dicto per seipsum functiones suas admini-
strat non per vicarios. Cōstatigitur parabolam ab
his qui donatione clavium alicui regimen domus
committunt esse desumptam. Claves regni cœlo-
rum habet, penes quem summa hic potestas est gu-
bernandi Ecclesiæ, per quam ex hac progenie in
regnum cœlorum aditus patet: quomodo plenum
habet dominus regimen, cui sunt claves eius omnes
traditæ. Sic enim & apud Esaiam. Eliazim enim
filio Helchiæ per clavis donationem summa pote-
stas à Deo committitur. Et dabo, inquit, clavem
domus David super humerum eius, & aperiet, &
non erit qui claudat. *et quodcunque ligaueris super ter-
ram erit ligatum et in cœlis, et quod: unque solueris super
terram erit solutum et in cœlis.* Explicat donatam cla-
vium potestatem, q. d. Omnes actus tuos ratos
habeo. Quamcunque sententiam protuleris siue in
alligandis criminibus, siue laxandis legitimè vtés
tuā potestate, ego etiam illam approbabō, atque ef-
ficax erit, in veritate soluens quos iudicaueris sol-
uendos, & verè ligans quos iudicaueris ligandos.
Idem cæteris quoque Apostolis dicitur. Aduerte
hic Petri, & sacerdotum sententiam qua peccato-
res absoluunt non tantummodo esse declaratiuam
quasi peccata antea soluta fuerint, at in veritate ef-
ficere vt homo qui captiuus erat, ab æternæ poenæ
reatu liber eiadat. Si enim in absolutione peccata
duntaxat esse remissa declararentur, Christus di-
xisse debuisset: Peccata quæ remissa sunt esse re-
missa

Ex. 21

CAP. DECIMVM SE XT.

121

missa declarabis. Verùm non sic loquutus est, vo-
luit enim declarare sacerdotis sententiam vere peccata
remittere, atque suam sententiam sacerdotis
nequaquam præcedere, sed potius contra, vt Cy-
prianus inquit, sententia Petri præcedit sententiam
cœli. Eadem quoque de baptismo ratio manet.
Petri autem sententia, si per sacerdotem peccata tâ-
tum remissa declararentur, sententiam cœli seque-
retur. Qua de re vide Augustinum de verbis Do-
minii, & in illud Psalmi: Vt solueret filios inter-
emptorum. Ex quibus patet Deum per se veram
pœnitentiam, & à peccatis conuersiōnem inspira-
re, sed à poenæ æternæ reatu per sacerdotes libera-
re: vt ex Augustino liquet: Ligare autem dicitur Pe-
trus quando aliquem (vt glossa interpretatur) in-
dignum absolutione iudicat. Augustinus vero Pe-
trum ligare dicit quando excommunicat: Ambro-
sius autem contra Nouatianos nomine ligationis, aduer. leg.
actionis pœnitentiæ impositionem comprehen-
dit. Ipsius namque tempore magnam sacerdotes cap. 17.
imponēbat pœnitentiam, & à reatu non statim ab-
soluebant. Hilarius ligare esse dicit nodis peccatorū epist. 75
innexos relinquere. Verùm nihil vetat ligandi li. 1. de paœ
verbo hæc simul omnia intelligere. Porro non cap. 2.
ociosè additum est, *super terram*, quia mortui qui
ipsum Christum, non per eius vicarium sententia
suam accipiunt, iudicio Petri minimè subsunt. A-
nathematizat tamen interdum Pontifex mortuos,
declarando eos dum in vita essent, siuisse hæreticos
atque ideo honore priuados: aut propter aliquod
peccatum verando ne pro eis oretur. Cōtra vero in-
terdū absolvit, eos non siuisse hæreticos, ac pro ip-
sis posse orari declarando. Hoc Chrysostomo con-
tingit, quem Innocentius postmodū absolvit. Quá-
diu etenim quis in memoria hominum est, atque
corum precibus iuuari potest, super terram quo-
dam

R

IN MATTHAEI

dammodo esse dicitur. Cyprianus etiam prohibuit ne pro illo mortuo oraretur, qui exequitorem testamenti ordinauerat sacerdotem. Dignus (inquit) est ut fructu orationis spoliatur, qui sacerdotem per secularia negotia ab oratione impediuit. Similiter Concilium Africanum mandat anathema post mortem Episcopis dici, qui paganos, vel hereticos haeredes instituit. Debuerunt enim (inquit) hoc viui procurare ne ad tales hereditas perueniret.

luc. 9.
rod. 1.
ioan. II.

Tunc precepit discipulis suis, ut nemini dicerent quia ipse esset Iesus Christus, ne passio quam sustinere debebat impeditetur: si enim cognouissent nunquam dominum gloriae crucifixissent. Hanc ratione sequentia huius capituli verba declarant, quam etiam prosequitur, Lucas. Verum quoniam Iohannes baptista aperte Iesum esse Dei filium iussu diuino praedicauit, & apostoli antea idem praedicabant, atque ipsi semet de seipso, mirum videtur cur hic prohibeat, nisi in pœnam Iudeorum qui nec apostolorum, nec Iohannis, neque suam sententiam recipere voluerunt: ut meritò eis negentur quam initio prestita reiecerunt. Exinde caput Iesus ostendit discipulis suis, nunquam enim antea tam aperte ipsum infinuauerat, quia oporteret eum ire Hierosolymam secundum scripturas, & multa pati a senioribus, & scribis, & principibus sacerdotum, & occidi. Quod animi doloré maximè augebat, illi enim erant qui cum defendere deberent innocentem, condemnabant. Et assūmēs eum Petrus servorum ne presentibus discipulis magistrum suum increpare videretur, caput increpare illum, amantis & optantis affectu dicens: Abistate domine non erit tibi hoc. Non occidaris, & tam indigna patiaris. Non erit tibi hoc, id est, non sit, vel ut Graeci: Propitius tibi sis Domine: Existimabat Petrus verum Dei filium occidi non posse aut non licere, redemptione humani generis in eius passione positam ignorans. Qui conuersus, ut respiceret alios discipulos voles consiliū Petri

can. 48.

CAP. DECIMVM SEXT.

122

Petri noxiū esse indicare. Hic enim habet Marcus. mar. 8.

Dixit petro: vade post me satana, sequere meā sententiā, & te mihi non opponas, vel sicut Hilarius interpretatur: Feras etiā morte post me, sicuti ego eam latetur sum. Quod significatur in verbo (sequere me) quod Iohannes habet. i. per crucē tuā etiā patienter imitator mei sis. Verum prior interpretatio quae est Hileron, probabilior est, atque huic loco congruentior. scidatū es mibi, tu quātu in te est mihi ruinā meditationis quoniā voluntatē patris mei qui me pro humano genere mori vult, nō capis, sed carnalē & humanā cogitationē & voluntatē de me habes, quā impleri desideras. Carnales enim homines quanto maiores sunt, tanto minus pati volunt, aliter quā Christus ambulare cupientes. Quia non sapis ea que Dei sunt diuinam voluntatem non intelligis, vel te non delestat, nec afficit.

marc. 9.
math. 9.
interro. 6.
eg.

Tunc Iesus dixit discipulis suis. Postquam Petrus reprehēdit, omnes qui eius glorię participes esse volunt conuocauit, dicens: si quis uulnus post me uenire, Quicunque me spiritualiter sequi, & imitari vult (non enim volebat omnes corporaliter sequi, quoniam multis dixit: Ite in domum vestram, ut paralyticō: Idem dixit à dæmonio liberato, Vade in domum tuam ad tuos. Vide Basiliū in quæstionibus latius disputatis), abneget semetipsū, propriā voluntatē, & vñscadeo ut ī sui ipsius impugnator videatur, tollat crucē suā, sicut ego propriū patibulum supramodū ignominiosum portaturus sum. Per quod significat quid in corpore suo mystico sit agendum. Etenim iustus quilibet quotidie carnalē suā cupiditatē mortificat quasi imponens illi crucē quod hoīes ignominiosum, atque laboriosum iudicant.

Et sequatur me, opera mea imitetur. A Luca, additur (quotidie) ex quo patet saluatorem non de corporali iniuria, seu de solis iniurijs ab alijs illatis

R. 2 loqui,

IN MATTHAEI

loqui, sed de sola propriæ cōcupiscentiæ mortificatione, non enim quotidie ab hominibus iniuria afficimur. Qui enim uoluerit animam suam saluam facere, perdet eam. Qui proprijs (vt supradictum est) vult obsequi concupiscentijs, perpetua animæ suæ tormenta inueniet. Quid enim prodest homini si mundum uniuersum lucretur, animæ uero sue detrimentum patiatur? Quasi dicat, Animam vestram, pro me perdere non derreamini, quoniam nihil prodest homini, si vita suæ voluptatibus protideat, & totius orbis dominium obtineat, animæ vero suæ immortalem vitam amittat. Loquitur salvator de dominio huius saeculi. Potest tamen idem dici de benè docentis, & male viventi doctrina. Quid enim proderit si totus mundus per eius doctrinam saluetur, ipse vero pereat. Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua? Quod poterit homo in die iudicij pro anima perdita premium dare? Quasi dicat: Nullum: etenim tunc nulla impijs remanebunt præmia, aut rerum pretia, nec iudex ullis flectetur muneribus, aut pretijs: & hoc est quod consequenter dicitur, quod filius hominis tunc vnicuique secundum opera sua retribuet. Vnde modo quamdiu in hac vita sumus, animam pretio sanguinis Domini, ac vera poenitentia redimere debemus, nam post hac vitam nulla est futura redemptio. filius enim hominis uenturus est in gloria patris sui, id est: Ego quamcumq[ue] nunc mortal is & miser, venturus sum, & ostensurus me eandem gloriam cum patre meo naturali habere, omnibus mihi angelis ministrantibus, & comitantibus (qui mei plenè sunt quia perfectè mihi obediunt, ac ministrant, & quia creaturæ meæ sunt) atq[ue] tunc nullā pro anima impij computationem recipiam, at vnicuique tam iusto, quam in iusto præmium, vel poenam, secundum quod in hac vita meritus est, tanquam iustus iudex retribuam.

CAP. DECIMVM SEXT.

123

buam. Non dicit in gloria quam pater mihi dabit, vel quæ erit ei similis, nā filij & patris vnicæ gloria est. Hanc sententiam latius Paulus prosequitur, eamq[ue] tam de iustis, quam impijs esse intelligendā ostendit. Ex quo patet cōsequenter iustos ita vitâ æternâ mereri, sicut impij morte æternâ. Augu. ad Vitalē Carthaginēsem scribēs istud de paruulis nō baptizatis etiam intelligendum esse ostēdit, siquidē eis secundum opera quæ per alios dum in Adam peccarent gesserunt, reddetur.

Epist. 107.

Amen dico uobis, sunt quidam de hic stantibus qui non stabunt mortem, donec uideant filium hominis uenientem in regno suo: Quia discipuli meditari poterant, atque dicere: Tu statim occideris, & cruci nos subdis, at gloria quam nobis polliceris, in longum tempus differetur, qualisque illa sit ignoramus, quō igitur spe ignotæ glorie in præsenti tam crudelia sustinere poterimus? Ideo Christus infirmitati humanæ subueniens, promittendo dicit: Sūt quidam, id est, Petrus, Iacobus, & Ioannes, qui donec me oculis corporalibus in gloria qua omnibus electis in regno meo apparebo conspiciunt, nequaquam morientur: quocirca gloria ista quā vobis promitto omnino ignota non erit, sed aliquibus vestrū manifestabitur. Hac autem manifestationis Christi promissio in capite proximo in eius est transfiguratione completa.

IN CAPVT DECIMVM SEPT.

Et post dies sex, ab illo die quod hæc verba pro-tulit. Die autem octauo, vt Lucas ait, à verbis dictis. Etenim ipse diem verborum, & transfigurationis computat: primum videlicet, & extreum coniungens, præter sex dies intermedios quos cæteri tres Euangelistæ solum compu-

R. 3 tant.

IN MATTHAEI

tant. assump^tit Iesu petrum, & Iacobum maiorem & iohannem euangelistam, fratre Iacobi. Hos tres assump^ttu Iesu tanquam maximè familiares, quibus ipse etiam in signum singularis gratiæ nomina noua imposuit, Simonem vocans Petrum, Iacobum vero, & Ioannem Boanerges, id est, tonantes. Petrum quidem, propter fidem eximiā, & amorem ac quia totius ecclesiæ præfectum eum facere voluit familiari sibi confortio copulauit (etenim solemus quos rebus nostris præponere intendimus, magis alijs arcanorum, & potentia nostræ facere participes, atq; ad nostram familiaritatem præ ceteris admittere) Iacobum autem tanquam verbum Dei tonantem, ac primum inter apostolos futurū martyrem Ioannem vero tanquam castissimum virginem, & singulariter illuminandum, ac maximū verbi Dei tonitru emissurum, matris suæ custodem futurum, atq; post omnes apostolos in hoc mundo vincturum. Et transfiguratus est ante eos, non corporis veritatem, vel antiquam figuram suam amittendo, sed secundum splendorem, & lucem: sicut exponitur consequenter ab euangelista per faciem immutationem, quæ immutatio transfiguratio nuncupatur siquidem in figura lineamentis splendor apparet, & resplenduit facies eius, sicut sol virtute diuinitatis. Per quod ostendit quomodo ipse, & alij sancti in resurrectione corporibus fulgebunt.

vestimenta autem eius facta sunt alba sicut nix. ex splendore faciei ipsius, sicut splendor faciei ipsius propriæ corporis claritatem designat. ita candor vestimentorum, sanctorum qui Christo sicut vestis ad hærebunt charitatem significat. Quemadmodum autem sol claritate in comparabiliter superat niuem, ita gloria Christi sanctorum gloriam, quæ ex ipso oriatur, sicuti vestium candor ex splendo-

rs

CAP. DECIMVM SEPT. 124

re vultus eius ortus est. Hoc autem in sanctis accidet ex animæ beatitudine, & diuina virtute, videmus enim in hac mortalite quod affectus aliqui corpus transmutent: tristitia enim corpori palorem, lætitia claritatē, Inuidia liuorem hylaritas agilitatem accersit, sic gloria illa cœlestis perpetuam in nobis sanitatem, ac immortalitatem est praestitura.

Et ecce apparuerunt illis Tribus apostolis, Moyses, & Elias cum eo loquentes. Postquam à somno euigilarunt (sicut habet Lucas) corporali videlicet visione vel oculorū, ex nimia claritate, obnubilatione, apparuerunt illis isti duo cum Christo, de morte eius quam in Hierusalem passurus erat loquentes: vt videlicet Christi gloria sicut habet testes ex novo testamento, etiam ex veteri tales non deessent, quia ipse non solum noui testamenti homines, sed etiam veteris ad gloriam perducit. Dicitur autem (cum eo loquentes) quia Christo astabant, non autem in nube supra Christum hærebant, de morte autem Christi loquebantur vt ex illi discipuli non turbarentur, at gloria quam vidissent recordarentur. Inducti sunt autem Moyses, & Elias, vt Christus legis, & prophetarum non aduersarius, sed protector, ac Dominus ostenderetur. Item vt ostenderet legem quæ per Moysen, & Prophetas, qui per Heliam designantur, principaliter Christi passionem de qua hi duo loquebatur, prænunciasset. Per quod 4. Reg. I. etiam se Dominum mortuorum ostenderet, Moyses enim tunc diu vitam finierat. Item viuorum, Elias enim sicut modo ita & tunc viuebat. Venit autem Elias ex loco quo per currum igneum raptus fuit.

Quomodo autem Moyses aduenierit, an anima eius tantū ibi apparuerit, incertū est August. tamen de cura pro mortuis agenda dicit eum apparuisse,

cap. 5.

R. 4 quem-

IN MATTHAEI

quemadmodum Sauli apparuit Samuel. Hieronymus verò dicit ab inferis resurrexisse. Lucas expresse afferit non solum eos discipulis apparuisse, sed quod fuerint Moyses & Helias. Augustinus super Ioannem subindicat corpus Moysi ad horam excitatum esse. Sed D. Thomas existimat animam Moysi nō in proprio corpore, sed alieno, veluti angelii apparēt, comparuisse. Verū si consideremus quid sit resuscitari & resurgere, reperiemus quod sit cum corporibus proprijs apparere. *Respondens autem Petrus dixit ad Iesum.* Conspexit hisce miraculis Petrus, cum Moyses & Elias ab itum præpararent Christo dixit: *dominus bonorum est nos hic esse,* admodum iucundum, cuperem Moysen, & Eliam non abire *si uis faciamus hic tria tabernacula,* tentoria, seu domus pro solitudine quæ transferri possint, cupio enim cū ipsis hic perpetuo manere. Petrus ex hac Christi gloria in tantum delectatus est, vt omnium temporalium obliuisceretur, atq; ibi perpetuam fedem figere vellet. Veruntamen dicendo (si vis) obedientiam, ac humilitatem ostendit, illius correptionis dominica. (Vade post me Satana) nequam immemor. Addit Lucas (nēc iens quād diceret) Verè quid diceret ignorabat, etenim beatitudo nostra non in corporis Christi gloria, sed diuinitatis Christi visione consistit. Deinde ignorabat quod beatitudo in qua perpetuo manēdūt est, nullis paratur, nisi ijs qui multis calamitatibus, & periculis attriti sunt, & nisi Christus pro omnī salute mortuus sit. Errauit denique quia regnum cœlestē electis non alicubi terrarum, sed in cœlis preparatum possidetur, nec battitudo hominis tabernaculum aliquod, vel domū requirit. Errauit rursum dum quinque tantum, vel sex ad hanc gloriam pertingere voluit, non perpendens innumeros debere illius esse particeps. Rursum non recte Domi-

Luc. 9.

Tract. ult.

Luc. 9

CAP. DECIMVM SEPT.

125

Domini famulos Moysen, & Heliam ipsi Christo connumerabat: non enim dixerat: præclarum tibi præ cæteris extruamus tabernaculum. Petrus igitur cognouit quod hi duo viri essent Moyses, & Helias, vel ex illa claritate. Vel quia Christus ei dixit. Vel ex reuelatione patris cœlestis. Verisimile etiam est ipsos duos viros cum Apostolis esse locutios.

A dhuc eo loquente Petro scilicet, nec à Christo responsum accipiente, ecce nubes lucida obumbravit eos, Apostolis appropinquavit, in quam Moses, & Elias intrauerunt, quæ vmbraculo suo Apostolos operuit: non enim Apostoli in nubem intrauerunt sicut isti duo (teste Luca) ideoq; (eos) ad Apostolos refertur non ad Moysen, & Heliam. Et ecce vox de nube Deum patrem qui in veteri testamento in nube cap. 3. habitare dicebatur designans. Conuenienter prophetæ in hanc nubem, ex qua vox patris descendit intrant, vt ab Apostolis ista vox Dei esse sciatur, & quia lex, & prophetæ cessauerunt quando pater filiuū suum mundo declarauit. *Dicens: hic est filius meus dilectus*, qui nunc apud vos solus est, non Moyses & Helias, qui iam recesserunt. *Istud supra sermon. de latè explicatum est.* ipsum audite, in quo lex & prophetæ compleuntur, id est, redemptorem vestrum, ac saluatorem: quemadmodum Moyses, & Helias omnesque prophetæ prædixerunt: Etenim hic est, qui se audientes ad gloriam tamē qualem modo vidistis perducit. Itius pronominis (Ipsum) emphasis pulchre explicat Leo papa primus. *Et audiētes discipuli ceciderunt in faciem suam,* & timuerunt ualde, tūm propter patris loquentis maiestatem, tū propter eam quam erga Christum habebant reuerentiam, quem hic singulariter naturalem Dei filium intellexerunt, tum quia prophetas in nubem intraire viderant, denique quia omnem istam magnificam

trans. D. om.

cam

cā gloriā, quam humana non fert fragilitas, cognoverunt. Et accepit Iesuſ, & tetigit eos manu, dixiq; eis surgite, & nolite timere, ad designandum quod incarnationis suę mysterio homines à fragilitate sua vt immensam illam gloriæ lucem intueri possint sat: quicunq; enim illius mysterij participes sunt, ita roborantur vt intrepide eam intueri ausi sint. Leuantes autē oculos suos, neminem uiderunt nisi solū Iesum, vt scirent vocē factā, de Moysē, vel Heliā non esse intelligentā, sed de solo Iesuſ. Atq; sic Iesuſ in nube non fuisse cōuincitur, nā aliter ignoratū fuisset si in illa oēs tres fuissent, quisiā demōstratus fuisset. In Euangelio bis pater de filio testificatus est dicens: Hic est filius &c. Primo, in baptismo eius. Secundo in eiusdē trāfiguratione. In baptismo, regeneratione nostra prima designatur. In transfiguratione secunda, quā in die resurrectionis fortituri sumus. Vtrobīq; autē tota apparet trinitas, quoniā ex totius trinitatis operatione vtraq; regeneratione procuratur. Spiritus sanctus in baptismo in specie columbē apparuit ad designandū quod in prima regeneratione gratiā Dei accipimus, qua corporis nostri reformationē expectantes ingemiscamus, nō enim tam perfectē regenerarum quin quotidie columbā gemitu assūmere debeamus. Verum in trāfiguratione spiritus sanctus in nube clara Apostolos obumbratē apparuit, ad designandū quod in resurrectione, spiritu sanctus sanctos perfecta claritate donabit, atq; à tētationis fēuore refrigerabit, ac eos ita obumbrabit vt immensam illā diuinitatis lucē intueri valeant, fragiles confortans, & perfectē infirmos sanans. Quod patuit in beata virgine Maria. Spiritus sanctus enim eam obūbrauit, alioquin impossibile fuisset virginē vtero mortali gestare diuinitatē. Atq; veluti ingens æstus absq; refrigerio tolerari nō potest, ita nequiuisset Maria Christum ferre,

ferre, nisi singulari praeuenta fuisset spiritus sancti gratia. Cur autē pater in baptismo nō dicat, ipsum audite, sicuti in transfiguratione, ratio est, quoniam prima regeneratione in fidelibus à præsenti obtinetur, nec tanquā futura promittitur: secunda autem corporis regeneratione, seu transfiguratio, ac configuratio, vt ait Apost. tanquam futura promittitur, & nōdum habetur. Meritò igitur vbi de secunda regeneratione agitur, præcipitur, vt Christum vitam æternam promittentem audiamus.

Et de ceteris illis de monte, præcepit illis Iesuſ dicēs: nemini dixeritis uislonē, donec filius hominis a mortuis resurgat. Causæ huius prohibitionis supradictæ sunt. Et interrogauerunt discipuli tres dientes: Quid ergo scribæ dicunt quod in hā oporteat primū uenire. Quā nos cognoverimus te esse Christū cur scribæ dicunt quod Helias aduentū Messiae præcedere debeat? An dictum scribarū intelligendum sit quod Helias semel cum Christo apparebit, sicuti nūc tecū apparuisse vidiimus? At prius te cognouimus, quō ergo dicūt Helia debere præcedere. Sicuti enī nos iā prædicamus Antichristū futurū & nasciturū ante iudiciū sic scribæ in synagogis suis Helia aduentū Dñi præcessurū docebāt. At ille respōdēs ait eis, H elias quidē venturus est, ante secundū meū aduentū, & per prædicationē suā Iudæos per infidelitatē collapsos restituet. Sic Aug. Hiero, & Chrysoſt, qui Helia iudicium extremū in propria persona præcessurū tradūt. In primis Aug. Itēl. 20. de ciui. Dei c. 29. Hylar. in Matth. Chryſoſt. in epist. ad Theſſal. Itē Hiero. in Malachiam & epistola ad Marcellā. Et videtur haec expofitio textui congruentior. Titelmannus verō in Matthæum scribens hoc sensu Heliā venturum intelligit: Verē (inquit) à scribis & à propheta prædictum est quod Helias venturus est ante Messiam, & Iudæos cōuersurus: sed ego dico vobis quod illa prophetia, & fer-

Cap. præce-

lib. i. que.
Evan. cat.
Homily 8.
Tract. 4. in
Ioannem.

IN MATTHAEI

& sermo scribarum sit iam completus in aduentu Ioannis. Atque ita (venturus est) pro (venturus erat) positum est: patet enim saepe in hoc Euangelio sic debere exponi, ut quodam dicit Saluatoris Ioannes est Elias qui venturus est. i. erat. Rursum interrogauit Ioannes, Tu es qui venturus es? id est, qui venturus eras? dico autem uobis quicdam magis arcuum, quia Elias iam uenit, etiam primum aduentum meum praecessit: et non cognoverunt eum, dum eius predicationem reiecerunt, sed fecerunt in eo quodcumq; uolerunt, eum contemnentes, & neci tradentes. sic et filius hominis passus est ab eis, tam crudelias perpessus. Tunc intellexerunt discipuli tres, quia de Iohanne baptista Christi praecursore, dixisset eis: Istud nimis quia Elias iam uenit. Ex hoc loco colligimus Scribas, & Pharisaeos necis Iohannis fuisse conscientes: tamen si Herodes eum occidisse dicatur, attamen ipsi verisimiliter Herodi consuluerunt.

Mar. 9.

Et cum uenisset sequenti die (vt habet Lucas) iam enim die uno, & nocte in monte haeserant ad turbam cum qua erant nouem Apostoli quos Iesus secum non assumperat: & videret Scribas cum Apostolis disputantes (vt clarius habet Marcus) et obliuii eum discipulis suis, Apostolis nouem, nam tres aberant dum haec contigit oblatio. In Marco pro eo quod hic ponitur (Lunaticus) est (habens spiritum mutum)

O generatio incredula, et peruersa quousque ero uobis? Non est oratio impatientis animi, sed misericorditer increpantis medici. Iudeos enim infidelitatis arguit: Etenim sensus est: Grauis mihi est vestra infidelitas & ingratitude, & vsque adeo ut subito mori cupiam, & a vobis discedere, atque ad getes migrare. Apud se enim cogitabat quod post mortem suam apostolos ad getes missurus esset. Afferte huc illum ad me puerum lunaticum (de quo supradictum est) et in repauit illum Iesus spiritum videlicet, non ipsum puerum, quam

Cap. 4.
In comment.

CAP. DECIMVM SEPT. 127

quam hoc Hieronymus dicat, quem propter peccata sua huiusmodi passum esse dicit. et exit ab eo demonium, id est, spiritus immundus. In hoc Euangeliista de spiritu explicitè nihil praecessit, Lunaticus & phreneticus clamoniaci sunt. In Marco dicitur quod puer iste ab infancia daemonium passus fit, ex quo patet omnes sub peccato originali, & potestate diaboli nasci: etenim iniustum esset innocentes tantas sustinere miseras, quod pulchre tractant venerabilis Beda, & Augustinus. Vnde patet sacramenta magis nobis in die iudicij spem misericordiae praestare, quam solatum in hac vita, nam filii misericordiae, & gratiarum tota saepe immo pluribus miserijs uirgentur, quam filii irae, & impiorum.

Tunc accesserunt discipuli ad Iesum secreto. Nouem illi, qui dum Dominus cum tribus erat in monte, aperant, et dixerunt: Quare non potuimus ejicere illum? Interrogauerunt secreto, vel remotis alijs tribus, vel remota turba. Est hic notandum quod data sit Apostolis potestas super omnem spiritum immunandum at huius potestatis usus per infidelitatem impediebatur.

Amen quippe dico uobis, si habueritis fidem sicut granum synapis plenam, & perfectam, quae & si parui fiat ab hominibus tam efficax est tameni, ut latissime se diffundere possit: quemadmodum granum synapis inter olerum semina modicum est quidem, seminatum tamen altissimam arborem producit.

Dicetis monti huic, transibis illuc, et transbit: et nihil impossibile erit uobis. Poteritis dicere, quia quidvis ab omnipotenti Deo, si in fide perfecti fueritis, impenetrabitis. Similiter prius loquutus est de grano hoc dum ei comparauit Ecclesiam, quae initio vilis, & contempta fuisse uidetur, postmodum tamen in immensum excrevit, ac se diffudit. Nullus autem inutile, aut curiosum petere debet, etenim petitio illa

math. 10.

IN MATTHAEI

D. M. J.

illa non ex fide perfecta nascitur. Item nullus facile sibi necessarium esse miraculum persuadeat, sed socios Danielis imitetur, qui inter fideles coram rege impio Nabuchodonosor constituti ausi non fuerunt dicere quod Deus eos à fornace liberaret, at dixerunt: Deus noster si voluerit nos eripere potest, si minus, Deus tuus non poterit: atque proinde eum non colimus. Obiciunt infideles: nunquam Apostolos, nec aliquem Christianorum montem transstulisse, ac proinde nullum fuisse, aut esse perfectæ fidei, aut Christi promissionem esse falsam: quasi omnia scripta essent quæ Apostoli, & alij fideles Christiani gesserunt, & quasi maiora non fecissent dum mortuos suscitauerunt, & vmbra sua quoquaque morbo oppresos sanarunt. Nihilominus Gregorius Neocæsariensis rupem loco montis ponit. Qua de re legatur Hieronymus in vita Hilarionis. Præterea non afferit saluator hoc quædoque futurum ut Apostoli montem transferant, sed quod hoc fieri posset, si necessitas, vel utilitas exigeret. Myстicè autem, per fidem montem trasferre est fidei humilitate, inquit Augustinus, ex corde fugare elationem. Vel quod coincidit, fugare diabolum: mons enim diabolus est cui dicitur: ecce ad te mons pestifer, qui corrumpis vniuersam terram: Sic Hieronymus. Etenim diabolus per superbiam, quæ elationis mons est in cordibus nostris habitat. Hoc autem genus non ejicitur nisi per orationem, & ieumum. Haec tota (ut ait Chrysostomus) præua dæmonum generatio, non enim de aliquo speciali loquitur, nam dæmones nihil speciale habent: siquidem ipsi omnes suos ad hominibus nocendū conatus intendunt, non autem superantur nisi ieumio, & oratione: Cūm igitur vos his non vacaueritis, non mirum est quod dæmones non eieceritis. In hoc enim quod non statim adhibitis oratione-

Lib. 7. b. iij.
Ecccl. ca. 15.
Lib. 1. qua.
Evang. c. 21.
Terem. 1.
In huc locu

CAP. DECIMVM SEPT. 128
tionibus, & ieumis ad Dominum concurrerint, incredulitas in ipsis fuisse videtur, & exigua de Deo spes. Nullam aliam huius impotentiae causam assignat Marcus dicens: Hoc autem genus dæmoniorū. Quasi dicat, quando non primo conatu spiritus exiit, cessabit. Theophylactus hic dæmoniacorū etiam orationes, & ieumia intelligi arbitratur non autē solum eorū qui ejiciunt, at saluator cum apostolis respondit cur ejscere non potuerint, tantummodo de oratione, & ieumio quæ ab ipsis apostolis adhiberi debuissent, loqui videtur. Hac breui sententia quomodo nobis hic viuendū sit instruit Christus, ut videlicet dum dæmonum, vel hominū tentationes patimur, aut proximos pati perspicimus, vel cū pro nobis, vel alijs iram Dei placari cupimus, vel aliud impetrare, ad ieumia, & orationes confugamus: quæ præcipua Christianorum arma sunt, quibus hostiū insultibus, & impugnationibus resistitur, ac quiduis à Deo impetratur. Pulchritè autem hæc duo coniunguntur, siquidem absq; ieumio vel non lubet orare, vel frequenter remissior est oratio, & ieumum sine oratione ad Deum non recurrat. Quū autem vtrumq; coniungitur Deus, oratione agnoscitur, & corporis passiones ieumio curantur.

Conuersantibus autem eis in Galilea, dixit illis Iesus: filius hominis tradendus est in manus hominum. Lucas clarissimus legit tradendus est per proditorem Iudam in potestatem impiorum hominum. Saluator hic repetit quod superiori capite de passione & resurrectione sua dixit, addens tamen aliquid quod ibi non expresserat, nempe quod per proditionem in manus hostium venturus esset, quod clarissimus infra repetit. Frequenter autem istud inculcat: etenim salutis humani generis propter quam in hunc mundum venerat in passione, & resurrectione confisit.

Secun-

Luc, 9

c. 4p. 10

IN MATTHAEI

Secundo ne adueniente morte turbarentur discipuli, sed sicut viderant mortem quam Christus predixerat eueniisse, ita futuram non dubitarent resurrectionem quam similiter prænunciauerat. Dixit autem istud non tantum Apostolis, sed etiam amicis, vtpote Mariæ Magdalena, & similibus, dicens: Recordamini qualiter loquutus est vobis quum adhuc in Galilæa esset.

LUC. 14.

Et contristati sunt uehementer. Propter amorē Christi: plurimum de morte, sed parum de resurrectione cogitantes. Lucas ideo dicit Apostolos quæ dicebantur non intellexisse, quia amoris, & reuerentiae Christi magnitudo parabolicum esse sermonem persuadebat, quamvis mali aliquid prefignatum: vel ignorasse dicuntur, quia nullam mortis causam sciuerunt: ad eundem modum quo admirantes illud cuius causam ignorant, dicuntur non intelligere. Habet Lucas: Ignorabāt verbum istud &c. Causa autem mortis Christi quam ignorabāt fuit redemptio generis humani, & iniquitas quæ illud aternæ morti fecerat obnoxium.

LUC. 18.

Et cum uenissent cōpharnaum, accesserūt qui dīdra: hmas accipiebant, ad p̄terum. Nomen didrachma pluralis numeri est à didrachmum. drachma numismatis genus est sex obolos continens. Ad recipiendum autem istud numisma positi erant à romanis, & constituti quidam, illi autem à saltatore, quoniam Nazarenus erat, tributum exigebant in Capharnaum, in quo vrbs ipsa Nazaret sita erat. Et dixerunt ei magister uester non soluit didrachmam? Istud temporis presentis est, atq; interrogative dicitur. Cuius sensus est, vultne soluere, vel cōsuetuine soluere dīdrachma? Potest autē hoc benigne & prauè hoc modo interrogari vult Magister uester bene soluere? vel vult magister uester romanis rebellare? & Iudæ galilæi sectæ (de qua postea dicemus) adhærere?

Ait,

CAP. DECIMVM SEPT.

129

At, etiam Magister meus non recusat, imo solet, & omnino vult soluere. Et cum intrasset in domum Ad Iesum p̄uenit cum 1esus dicens: Iesu interrogatio- nē Petri p̄auenit, quia Petrus iam tributi exactio- nem indicare statuerat, & super ea Christum con- consulere: Ideo autem p̄auenit eum, ne discipuli ad postulationem tributi scandalizarentur dū Chri- stū viderent ea non nosse quæ se absente gesta erāt. Ergo liberi sunt filij. Regum scilicet, à vestigalibus in regno patris sui? Si ita est, quanto ego magis, qui summi regis filius, atque omnium regum rex ab omni tributo cum mea familia liber sum? vt autē non scandalizemus eos exactores tributi, qui dignitatē meam non intelligent, præbendo eis de me fini- stræ suspicionis occasionem, vt me iniquum esse tributi detentorem indicent: vel me esse factotore hæresis Iudæ Galilæi, qui illicitū esse docuit quod populus Dei Romanis gentilibus tributa pende- ret. Vade ad mare, & mitte hamum, et eum p̄is: em qui pri- mus ascenderit tolle, & aperto ore eius inuenies staterem. Dominum maris & piscium se ostendit. Creatuit autem Deus in aquis staterem, vel si prius creatus erat, ad os piscis illius, qui primus à Petro capere- tur deueniret direxit. Per hoc declarat Christus se tantam in tributis pendendis velle nos seruare iu- stitiam, vt etiam miraculo pecuniam soluendam acquisierit: quēadmodum de Eliseo legitur quod multiplicando oleum ita vt vafa deficerent mira- culum fecit, quatenus mulier suis creditoribus ex- folueret. Da eis pro me & pro te. Pro me tanquam to- tius familie capite, & secundo pro te, seu pro tota familia mea, cuius tu primus es. De hoc censi quæ Romanis Iudæi pendedebant habet Paulus de Ma- ria & Ioseph, qui cum alijs accessit vt Augusto tri- butum penderet. Sic igitur Christo illudere cona- bantur sperantes quod si tributum pendere recu- faret

4. Reg. 4

Rom. 13.

IN MATTHAEI

- Luc. 23.** saret à Cæsare continuo interficeretur, vnde tanquam maximum scelus postea Christo obiiciunt: **Hunc inuenimus subuertentem gentem nostram, & tributa Cæsari dare inhibentem.** Cæterum in veritate prorsus contrarium docuit, quod & hic ad nostram instructionem, & vitam formandam facta exhibuit. Quæritur utrum Christus reuera ab omni tributo liber fuerit? Respondeo, ita secundum diuinitatem, veruntamen subiectus, & obligatus soluere erat secundum humanitatem, quia (vtait Paulus) factus est sub lege, & per omnia nobis similis absq; peccato. Saluator autem pro more habet ut sapientissime de principali loquatur non negato, aut contempto minus principali ut patet ex supradictis vbi dicit: Qui facit voluntatem patris mei qui in celis est, ipse meus frater, foror, & mater est, non Mariam matrem suam secundum humanam carnem esse negavit. Sicuti ergo secundum humanam naturam imperatorum legibus subiectus erat, sic & mandatis matris suæ subiectus fuit nam leges naturæ ita Christo sicuti nobis inscripte erant. Vnde per omnia dicit Paulus, Christum fratibus assimilatum excepto peccato. porro hic defe loquitur secundum diuinitatem, quemadmodū quando dicit: Quæ est mater mea, & qui sunt fratres mei? Tantaq; in eo fuit diuinitatis libertas ut pro placito subiectionem tollere posset, teste Bernardo ad Henricum Senonensem archiepiscopum, Istud etiam ad nostri instructionē fecit. Tota enim conuersatio eius est vitæ nostræ instructio, vnde Hieronymus: Nos infelices, inquit, qui Christi cœsemur nomine, & nihil dignum tanta facimus maiestate. Ille pro nobis & crucem sustinuit, & tributa reddidit, nos pro illius honore tributa non redimus, & quasi filij regis à vestigalibus immunes sumus.

IN

130

IN CAPUT DECIMVM OCTA.

Quis putas maior est id est maximus erit in regno cœlorum? Quanquam hæc in se curiosa sit quæstio, attamen ex hac appare eos non circa terrena, vt i nos sed cœlestia fuisse occupatos, Recteq; id quod in via inter se disceptauerant (nā disputabant quisnam eorum maior esset) proponunt vel occasione illius quod Petro dixerat Christus Pro me, & pro te dabis. Vel quod tres discipuli seorsum cum Christo in montem assumpti fuerant. Quæ ex superioribus patent, & abunde ex Marco & Luca. Lucas dicit Christum vidisse cogitationes ipsorum. Christus autem questionem ipsorum curiosam vtiliter resoluti, parvulum in medio ipsorum statuendo, atq; dicendo, *Nisi conuerst fueritis à superbia, & malitia vestra, et efficiamini sicut parvuli vitae humilitate, & innocentia, non intrabitis in regnum cœlorum.* Hic præcipue Christus humilitatem docet, vnde subiungit: *Qui unq; ergo humiliauerit se sicut parvulus iste, hic est maior in regno cœlorum.* Hic verè in regno cœlorum maximus est, quoniam omnes ibi maximi erunt. Non autem vult dicere illum cæteros gloria superaturum, at in gloria futurum, nā maximū esse in regno cœlorum ei opponitur quod est, Nō intrabitis in regnum cœlorum. Item alibi dicitur Erunt nouissimi primi: vbi omnes qui in regno cœlorum futuri sunt primi vocantur. Vult omnes parvulo similes esse, qui Iesus iniuriaz immemor statim placatur, nec pro honore cōtendit, neq; Dominia concupiscit, et qui suscepit unum parvulum talen in nomine meo. Viderit absolute, de puerro secundum ætatem loqui. Pueros ergo ætate intellige quacunque ratione puerulos, vel vera modestia humiles, vel mundo contemptibiles, vel in fide infirmos, nam per puerum Christus homines viles, & verè humiles designabat. Ex Luca

S 2

patet

IN MATTHAEI

patet hunc locum non tantum de hominibus contemptis, modestis, vel humilibus, verum etiam de ætate parvulis esse intelligendum. *Mefuscepit tamen gratum mihi officium præstat, quam si personam meam hospitio exciperet.* Sub hoc misericordia opere certa intelligenda relinquuntur. In Marco inter pupilos, & minimos Apostoli recensentur, vbi enim Matthæus dicit: *Quicunque dederit potum vni ex minimis istis dicit Marcus: Quisquis potum dederit vobis &c.* idq; eo loci vbi historiam huius capitatis recenset. Vult ergo Christus hac sententia nos neminem cōtemnere, nulliq; quantumvis cōtemptib; nos præferre. Quilibet enim quantumcunque in hoc mundo vilis, & abiectus sit, angelū ad sui custodiā designatum habet. Igitur si Deus illos tanta dignatur custodia, quanto magis sunt à nobis honorandi. *Qui autem scandalizauerit unum de pusillis istis expedit ei, ut suspendatur mole astaria in collo eius, & demergatur in profundum maris.* Melius esset eu faxo alligatum demergi, quam minimum ex istis scandalizare, quoniam incomparabiliter futuri scæculi pœna quæ scandalizantem manet. huiusmodi submersioneis pœnam excedit. Loquitur Palæstino rum more, apud quos morti adiudicati ligato ad collum faxo in mare præcipitabantur. Non vult autem melius esse vt homo postquam quempiā scandalizauerit submergatur, quasi per temporale mortem euaderet æternam quam meritus erat dñi scandalizauit, quanquam Hieronymus hoc modo exponere videatur, sed quod scandalī malitia tanta sit tanquam grauiter punienda, vt potius mos temporalis atrocissima sit eligenda, quam abiectissimus scandalizandus. *v. e mundo a scandaliis.* Maxima condemnatio hominibus mundo addictis propter evenientia scandalū imminet, dum enim plerique homines secundū mundum viuentes malis partandis

marc.10.

luc.17.

incomplet.

CAP. DECIMVM OCTA. 131
 trandis dediti sunt, fieri nequit quin illa eveniant, quoniam sic affecti proximum scandalizare non verentur, contra Paulum dicentem: *Si esca scandalizat proximum meum, non manducabo carnes in æternum.* Interea tamen illi qui scandali causa est maxima miseria imminet. *Necesse est enim ut eveniant scandalū, non absoluta necessitate, sed ea quæ voluntariam hominum malitiam consequitur: quemadmodum si medicus videns aliquem perpetuo se potu obruentem dicat: Necesse est illūstatim mori, non absolutam significat necessitatem, sed ex voluntaria potatione consequentem.* Cum igitur infinitus semper futurus sit itulorum numerus, atq; semper futuri sint homines sui amatores, non prius scandalū deficient quam scæculi consummatio aduenirerit. Scandalū propriè est quod in via impedimentū præstat. Per translationem autem est dīs. Etum vel factum minus rectum, prebens alteri occasionem ruinæ. Vnde scandalizare aliquem est ex dicto, vel facto malo occasione ei dare in mortale peccatum prolabendi: Et hoc propriè est ipsi ex parte animæ nocumentum inferre, quod est contra charitatem proximi. Ideoq; qui tales sic ruere facit, si ex intentione faciat, etiam si dictum vel factum ipsum de genere peccati mortalis non sit, mortaliter delinquit: vt mendacium iocosum mulieri dictum intentione eam ad adulterium pertrahendi, ex ipso finis intentione mortale peccatum est. *sicut manus tua &c.* Nouit vnumquisque credentium, inquit Hieronymus, quid sibi noceat, vel in quo solicitetur animus ac si penteatur. Melius est enim vitam solitariam ducere quam ob vitæ præsentis necessaria vitam æternam perdere. Iubemur hic membra nostra non corporaliter absindere, sed ab illicito vsu & exercitio peccati cohibere: vt manus ab illicito iactu, oculos ab illicito aspectu.

1. cor. 8.

math.5. 5.

s 3 videt-

IN MATTHAEI

videte ne contemnatis unum ex his pusillis. Diligetissimè cauete, ne vel vnum tantum ex his qui in me credunt contemnatis, vt autem ostendam cuiuslibet dignitatem, dico vobis, quod angelorum in celis semper uidet facie patris mei qui in celis est. Angelii eorum custodes, quorum propria in celis habitatio est, sine villa intermissione diuinæ essentiae patris mei coelestis claritatem conspiciunt. Quantumcumque enim ad rerum inferiorum administrationes mittantur, semper tamen per apertam visionem Deo adhaerent. Non ergo quisquam contemnendus est, cuius preces & vota per tam præclarum principem ad patrem meum deferuntur, etenim qui tale principem in conspectu Dei semper assistente habet, de cæptoribus apud patrem meum facilissime querelam deponere potest. Augustinus autem vult Angelos hominum dici, quod post reconciliationem ceperimus esse ciues eorum, & domestici, atque vicissim ipsi nostris. Constat autem ex Scriptura sacra Angelos esse custodes nostros à multis periculis nos protegentes, iuxta illud: Angelus qui eruit me de cùtis malis. Item, Angelis suis mandauit de te, vt custodiant te in omnibus vijs tuis.

*Lib. 22. de
ciuit. dei
c. 29.
Genos. 48.
Psal. 90.
Psal. 13.
Tob. 12.*

*A poc. 8.
Zacharia.
Luc. 16.*

Dan. 10.

Rursum: Immittet seu castrametabitur Angelus Domini in circuitu timentiū eum, eripiet eos. Offerut eriā Angelii nostras orationes, vt patet ex Tobia, & Apocalypsi, & pro nobis intercedunt. Rursum animas sanctorum post mortem deducunt, vt patet de Lazaro medico mortuo. Periculose ergo contemnuntur quorum desideria, & postulationes ad eternum, & inuisibilem Deum angelorum ministerio, ac famulatu perféruntur. Sed quærat quispiā, vtrū quilibet tam bonus, quā malus ad sui custodiā angelū habeat? Respon. Secundū Hieron. quemlibet hominē ab ortu nativitatis sua habere angelū custodē satis consentaneū est Danielis prophétia,

qui

CAP. DECIMVM OCTA.

132

qui quosdam angelos regnorum infidelium, ut propter Persarum, Græcorum &c. custodes inducit (quāquam Gregorius & Basilius ad bonos tantum id referunt.) Item Nabuchodonosor, Pharao, Abimelech angelorum ministerio somnia habuisse in Scripturis leguntur, vnde patet etiam impios homines habere custodes angelos. Rursum quærat alius vtrum singuli singulos habeant custodes? De hoc Magister sententiā dubitat: sed D. Thomas asserit. Certum est autem ex scriptura, quod quādōque vni homini multi angelii custodes deputentur vt patet de Eliogo. Deinde ē cōtrario certū est quod vnu angelus multos possit defendere. Cæterū D. Thomæ sententia admodum probabilis videatur, quoniam Deus omnia decentissimè dispositus. Aptius autem videtur, vt quilibet suum proprium angelum custodem habeat, quam multi vnum.

*lib. 2. sent.
diss. 11.
4. Reg. 7
4. Reg. 19.*

Angeli autem non semper in celis manent, sed subinde ad homines descendunt, vbi cunq; tamen sint, eorum cognitio per distantiam localem nunquam impeditur: atq; ita hominis sibi commissi curā gerant, vt statim quæ agit, quæq; ei vel bona vel mala imminente cognoscant, quia Deū vident in quo omnia cognoscunt, Deus autem vbique est. Præterea boni angeli bonas cogitationes suggestur, vt contra mali malas, vt patet ex Paulo dicente: vt nō r. cor. 2. 15 circumueniamur à Satana. Ideoque quando homo subito aliquid boni cogitat, præsentiam angelicam reuereri debet: contrà, quando cogitationes malas sentit, debet se statim sanctæ crucis signo, & oratione munire. An verò quilibet malū etiam Angelū habeat in exercitiū sibi deputatū apud graves authores nō reperi. Magister sent. id tanquā ex Gregorio statuere conatur. Probabilius est non habere, abhundē enim ex natura corruptione ad malū pronosticari. Gentiles autem id sensisse videtur dū

S 4

ge-

IN MATTHAEI

genios duos vnum bonum, alterum malum posuerant, sicuti & duos lares, de quibus Prudentius. venit enim filius hominis saluare quod perierat. Secundam adjicit rationem ob quam pueri cōtemni nequaquam debeat longē priori efficaciorem. Ego enim, inquit, in hūc mūdū veni, vt genus humanū quod per Adā & superaddita peccata perierat, à cœcitate spirituali, æterna morte, atque miseria liberarē. Sic, inquam, ad saluandum genus humanum venit, vt ad saluandum quemlibet proditorem venerit. Quis igitur vnum ex illis contempnere audiat. Magna fānē hinc luceſcit hominis dignitas cuius contemplatione exclamat Augustinus. O tu bone omnipotens, qui sic curas vnumquemq; nostrum tanquam ſolum cures: & ſic omnes tanquā ſingulos. Hanc rationem latius deinde explicat adducta parabola de centum ouibus, & de paſtore ouium: quæ frequenter in nouo & veteri teſtamen-
to proponitur.

*Amen dico uobis, quia gaudet ſuper eam magis, quam ſu-
per nonaginta nouem que non errauerunt, tum quia ma-
gis de ea cogitat, vt pote recenter inuenta, ſiquidem
de nouis rebus magis, quam de veteribus cogita-
mus: tum quia gaudium magis ſentitur, propter
oppoſitam triftitiam quæ in animo gerebatur dū
ouis illa aberraffet. Quod etiam in rebus humanis
contingit, nam & ei qui iamdiu eſuriem paſſus eſt
longē ſuauior cibis eſt quam ſaturo. Paſtor eſt
Christus, centum autem oues ſunt angelicum &
humanum genus, quæ integra & recta à Domino
inſtituta perpetuoq; ab eo paſcenda fuere: ex iſis
autem errauit vna, nempe genus humanum, dum
princeps illius generis Adam viam rectam reli-
quit, & peccato infectus totam posteritatem ſuam
infecit. Reliquit autem Christus angelos, qui
in excelsis cœlis perſliterunt, non quidem ab
eis*

*Li.3. cofes.
cap. II.*

*Luc.15.
Ioan.10.
Pſal. 7.6.
Pſa. 40.
Ezech.34.
Pſal.110.*

CAP. DECIMVM OCTA. 133
eis recedendo, ſed naturam mortalem ſecun-
dum quam in eorum conſortio non erat af-
ſumendo, venitque erraticam ouem querere à
principio incarnationis vſque ad ascētionem, quia
omnia quæ in corpore gefsit ad humani generis
errabundi ſalutem ordinavit, atque eam inuenit
quando per crucem, & resurrectionem miſſo ſpi-
ritu sancto homines restauratione coepit. Gaudetque
ſuper iſta oue magis quam ſuper angelis, quoniam
longē maior in hominū restauratione, quam in an-
gelorum creatione eſt diuinæ laudis materia, mi-
rabiliter quidem homines creauit, & angelos be-
atificauit, ſed longē mirabilius homines redemit:
quod piē in multis quæ in ſacrificio Miffæ legun-
tur collectis declaratur. Quidam oues interpretā-
tur quæ non errauerunt, non angelos sanctos, ſed
superbos, qui ſe putant iustos: qui non errasse di-
cuntur, quia errorem ſuum agnoscere nolunt. Sic *Li.2.c 32.*
Augustinus in quaſt. Euangelicis. Hanc eandem *Luc.15.*
parabolam latius deſcribit Lucas. *sic non eſt uolu-
tas ante patrem ueſtrum qui in cœlis eſt, ut pereat unus de pu-
ſtilis iſtis.* Hoc modo parabolam applicat: Sicuti
paſtor modis omnibus ouem errantem reducere
ſtudet, ſic non vult Deus vt quiſquam pereat, etiā
ſi nunc erret, ſed vult vt vitam æternam habeat.
Si igitur pater cœleſtis tanti hominem faciat, ve-
ſtrum non eſt contemnere quemquam. Paſtorem
in parabola non de patre, ſed de Christo interpre-
tati ſumus: etenim pater oues nonaginta nouē de-
reliquiſſe non dicitur, nec in humeros ſuos erraticam
aſſumpſiſſe, quod addit Lucas. Humeri enim,
Christi humanitatem quam nobiſcum commu-
nen accepit ſignificant, & quia Christus per hanc
parabolam, iſtam illud venit filius hominis ſaluare
&c. declarare intendit, vbi de ſe manifeste loqui-
tur omnino ipſe per paſtorem eſt intelligendus.
Quod

IN MATTHAEI.

Quod autem dicit : Sic non est voluntas de patre suo loquitur, non quasi parabola de patre dicta sit, sed quia omnino eadem est filij patrisque voluntas. Dicitur autem Deus velle ut nemo pereat, sed quilibet saluus fiat haec tenus, quia nullus electorum Dei perit : sicut in semine Abrahæ benedicuntur omnes gentes, quæ benedicendæ, vel eleæctæ sunt. Vel, quemlibet vult saluum fieri, quoniam nemo nisi ipso volenter saluus fit, quemadmodum Paulus dicit: Per vnius iustitiam in omnes homines in iustificationem vitæ, id est, Quicunq; iustificantur, hoc debent Christo. Vel velle dicitur quia cordibus iustorum vt & ipsi quemlibet saluū fieri velint inspirat, quemadmodum spiritus sanctus dicitur clamare Abba, pater, & postulare pro nobis gemitis inenarrabilibus nō quod ipse Deum oret, sed quia nos orare, postulare, & ingemiscere faciat. Simpliciter verò loquendo Deus non omnes vult salvare, sed pro peccatis & malefactis suis iuste damnari. Varias expositiones istas habes apud Augustin. varijs in locis, vt Epist. 107. de prædestinatione sanctorum cap. 8. Enchirid. cap. 103. De cor. & gratia cap. 14. & 15. Damascenus dicit, Deum quilibet velle saluum fieri, in quantum cuilibet homini media ad salutem tribuit, & in quantum quilibet à Deo creatus est. Quanquam eum vt peccator est, condemnare velit. Quemadmodum de iudice dici potest, quod quemlibet cuiū viuere velit, quoniam omnibus vitæ defensionem prouidet: veruntamen quosdam occidere vult, nō quatenus ciues, sed in quantum malefactores. Vnde Esaias: Heu consolabor super hostibus meis. Voluntatem hanc consequentem vocat, illam antecedentem.

si autem peccauerit in te frater tuus uade, et corripe eum inter te et ipsum. Sententia prorsus moralis est, quæ huc intellectu admittit. Quisquis es Christiane, siue sub-

Rom. 5.

Rom. 8.

Lib. 1. cap. penult.

Esa. 1.

CAP. DECIMVM OCTA. 134
ue subditus, siue superior, cuiuscunque conditio-
nis aut sexus si frater Christianus te offendit, cor-
rectionem adhibe. Christiani fratres dicuntur,
quoniam eundem patrem Christum habent. Hunc *I. Tim. 5.*
inquam, si peccato occulto te læserit (nam de aper-
te & publice peccantibus prælato dictum est: Pec-
cantes coram omnibus argue) corripe eum inter te
& ipsum solum, vt famæ iphius quoad fieri potest
parcatur. Fama enim ad corporalia, & spiritualia ad
modum utilis est. *s. i. te audierit*, pœnitentiam agens,
lucratus eris fratrem tuum, ex quo patet per peccatum
quod commiserat fuisse perditum. Idem apud Ia-
cobum pulchrè habetur. Fratres mei si quis ex vo-
bis errauerit à veritate & conuerterit quis eum,
scire debet quoniam qui conuersti fecerit peccato-
rem ab errore viæ sue, saluabit animam eius à mor-
te, & operiet multitudinem peccatorum. *s. i. autem te*
non audierit. Hinc patet quomodo præcepta quæ hic
de fratre corripiendo ponuntur, & adhibendo te-
stes. Item de denunciando Ecclesiæ hominem ob-
ligent, inquantum scilicet ad lucrandum fratrem
necessaria sunt. Quapropter si verisimile fit quod
frater peccans sponte se emendabit, vel ex corre-
ptione futurus fit deterior, præcepta de fraterna
correptione nullatenus obligant. Simili modo qui
tempus opportunius expectat ad corripiendum, præ-
ceptum nullo modo violat, quoniam propter fra-
tris emendationem præcepta est correptio. Quare
si quis hoc tempore corripiendum esse non iudi-
cat præcepto non tenetur. *A. dhibe tecum adhuc unum,*
uel duos, ut in ore duorum, vel trium testium sit omne verbū.
Si per secretam correptionem admonitus te non
audierit, adhibe testes corā quibus verecūdetur, &
deserto malo conuertatur. Sub uno vel duobus te-
stibus plures intelligi possunt, tot enim adhiben-
disunt quot fratris emendatio exigit.

Iacob. 5.

Quæ-

IN MATTHAEI

Quæcunque enim de correptione præcipiuntur, ex fine qui lucrum est fratri, metienda sunt, tales autem adhiberi debent quos peccans verisimiliter auditurus sit, docti videlicet & probi, qui peccatum ei suum quale sit & quam grande ostendere queat, & quorum ille autoritatem & probitatem reuerteri poscit. Adhibendi autem sunt testes vel ad docendum, vel conuincendum, denique ut testes sint admonenti, quod pro salute fratris correptionem non neglexerit, unde si non audiatur, facere debet quod sequitur: *Quod si non audierit eos dico Ecclesiæ, ultimi testes isti viri debent esse reuerendi, quibus creditur, & qui peccatum fideliter testentur in iudicio, & admonentem officio suo functum esse confirmir, vt sic peccatum in multitudinis notitiam deducatur, & saluetur opprobrijs, qui saluari non voluit pudoris medicamentis. si autem Ecclesiæ non audierit, & à Præposito eius quem audire noluit, tanquam rebellis condemnatus fuerit. sicut tibi, id est habeatur, sicut Ethnicus & publicanus, publicè excommunicatus, non iam tanquam frater, sed extra Ecclesiam existens, Ethnicis & publicanis similis effectus.* Quidam illis deterior, peior enim est impius Christianus homine gentili. Per Ecclesiæ non tam ipsa multitudo, vel congregatio quæ Ecclesiæ præpositus intelligendus est, siquidem de illa ecclesia cui corruptus subest agitur, talis autem non est multitudo, quam præpositus, qui corruptum rebellantem publicè punire potest, ut Augustinus ait lib. quinquaginta Homiliarum tractans illud Apostoli: Si quis frater nominatur ebriosus, vbi docet sacerdos publicos peccatores tolerando esse, & non visitando, donec per Ecclesiæ præpositos excommunicationis ferula percussi sunt. Ideoque interpretati sumus de excommunicatione. Quis autem posset excommunicari, & quod solus contumax pul-

*Homil. ult.
1. cor. 5.*

CAP. DECIMVM OCTA. 135

pulchrè tractat D. Thurnout. Aduertendum est Saluatorem, quando dicit, Sit tibi sicut Ethnicus & Publicanus, non prohibere omnem curam ^{tom. 4. fo. 68.} communicati, sed tantum eum vult non haberi de numero Christianorum. Etenim pastores, & alij ^{execb. 34.} Christiani non tantum oves quæ in ouili pascuntur curare debent, verūtiā summō studio querere, ac reducere debent extra ouilia abiectas, atque errantes: vnde Dominus pro gentilibus, publicanis, & hæreticis orare præcepit. Quod autem ratiō pro istis orationes fundantur causa in nobis est remissio charitas, ut Augustinus ostendit lib. 1. de cap. 9. de ciuit. Dei.

Amen dico vobis, quæcunque ligaueritis super terram, erunt ligata in celo: et quæcunque solueritis super terram, erunt soluta in celo. Quoniam Ecclesiæ Præposito peccator dicere potuisset: Si tu me tanquam Ethnicum, & publicanum despicias, ego te vicissim despiciam, & Ecclesiæ sententiam nihil facia, Ideo Dominus Apostolos, & Ecclesiæ præpositos tali potestate donat, quia sententia eorum per diuinam rationem boretur, atque obfit, vel profit, non tantum in terra, verūtiā in celo. Licet autem hæc verba cum verbis Petro dictis ferè eadem sint, quædam differentia est: siquidem verba Petro dicta plenam potestatem super omnes etiam Apostolos significant, etenim ei singulariter dicta sunt in præsencia ceterorum Apostolorum, hæc autem verba omnibus Apostolis dicta sunt, nec pleniores vni quæ alteri potestatem tribuunt. Hæretici aliter istud exponunt prauè intelligentes Augustinum, qui dicit ^{serm. 16. de verb. Dom.} illum ligare proximum, qui non vult peccanti in se ignoroscere, & illum soluere, qui ignoscit peccanti in se, non enim Augustinus existimandus est docere hanc potestatem penes Laicos esse, sed mysticam duntaxat interpretationem tradit, aut potius

IN MATTHAEI

tius per quandam allusionem hoc dicit. Quod autem Augustinus penes solos Ecclesiasticos ius ligandi, & soluendi esse senserit clarè patet ex libro 50. Homiliarum supra citat. Item Epistola ad Honoratum quæ ponitur in fine vita ipsius.

Item ut intelligatis quanti faciam mutuam charitatem, & concordiam, seu quantum velim vos peccantes corripere, & correctis ignoscere: rursum quantum velim corripientes à peccantibus audiiri, ac præsertim Ecclesiam. Dico uobis quia si duo ex uobis consenserint super terram, de omni re quancunque petierint fieri illis a patre meo qui in celis est, id est: Si isti concordes fuerint ac veram pacem coluerint, quicquid voluerint à patre meo infallibiliter impetrabunt. Etenim concordia, & communis oratio ad quichus impetrandum est efficacissima. Si igitur tantum valet duorum oratio, atq; petitio, dubium non est concordem totius Ecclesiae orationem plurimum valere.

vbi enim sunt duo, vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum. Ideoque quiduis impetrare possunt, quoniam ibi secundum diuinitatis meæ singulari gratiam sum cum patre meo, qui petita nequaquam negabit. In medio per gratiam Christus esse dicitur, tanquam inter eos & patrem, mediator, propter quem quiduis pater donare debet, quoniam virginitus eius filius per passionem suam hoc promeritus est, & hoc rogat.

Si igitur Christus ibi est, vbi duo, vel tres in nomine eius congregati sunt, multò magis vbi vniuersi, vt in Conciliis Oecumenicis vbi patres Ecclesia ad Christi honorem congregati sunt. Quocirca humili animo, alacri deuotione, ac mentis affectu sanctorum societati, orationibus, atque piorum supplicationibus interesse stendum est.

Tunc

CAP. DECIMVM OCTA. 138

Tunc accedens petrus ad eum, dixit: Domine quoties peccauit in me frater meus, & dimittam ei: usque septies? Quia Petrus de corripiendo audiuerat, & poenitentiam agenti esse dimittendum, deniq; istud, Quod si duo consenserint super terram de omni re & cæ. accessit ad eum, rogans quoties fratri peccanti dimittendum esset. Non autem interrogat occasione istius dicti (Quæcunque alligaueritis) quoniam ex responsione Domini sequeretur nunquam alliganda esse peccata, quod salvator semper vult ea dimitti. Dixit illi Iesus, non dico tibi usq; septies, sed usque septuages septies. Numerum finitum ponit pro infinito, volens (vt patet ex Luca) Vniuersitatem significare, quasi dicat: Semper fratri dimitti volo. Hinc non exiguum peccatores poenitentes consolacionem accipere debent, etenim si Deus nos in fratres tam vult esse clementes, vt quotiescumque nos offendunt, & vera poenitentia agut dimittamus eis, quanto clementior est immensa illa bonitas? procul dubio peccantes dum à peccatis resurgunt, & poenitentiam agunt semper in gratiam est receptura.

Ideo assimilatum est regnum cœlorum homini regi, qui volunt rationem posse cum seruis suis. Quod autem delinquentibus perpetuo ignoscendum sit, similitudine admodum congruenti declarat, dicens: Sic in regno cœlorum seu in populo Dei cœlo destinato agitur, atque si esset rex aliquis qui poneret rationem cum seruis suis &c. o blatus est ei unus qui debet ei decem milia talenta &c. Per hunc designatur qui liber peccator, qui vnde soluat non habet: etenim nemo vnde se à peccato redimat, vel liberet habet, nisi Deus misericordia sua vltro eum præueniat. Et debitum dñs est ei. Petebat tantum dilationem, Dominus autem totum debitum dimisit: siquidē pie-tatis suæ abundantia hominum merita, vota, & petitiones (vt canit Ecclesia) excedit.

¶ gref-

IN MATTHAEI

En gressus autem seruus ille inuenit unum de conseruis suis ergo. videntes autem conserui eius quæ siebant contristati sunt uide, & narraverunt domino suo omnia quæ facta fuerant. Conserui angeli sunt, & homines sancti, quæ de impiorum hominum crudelitate apud Deum conqueruntur. Tunc uocauit illum dominus suus, et dicit illi: serue nequam omni debitum dimisi tibi quoniam rogaisti me, nonne ergo oportuit te misericordi conserui tui? qui inferior te non est, sed æqualis, sicut ego qui te superior sum. Tu mihi seruus es? Magna Christianorum confusio, & improperium designatur, qui post tantam à domino misericordiam acceptam, nullam petebitis se impendere volunt. Et iratus dominus eius extrema, & implacabili ira, tradidit eum tortoribus, id est, dæmonibus torquendum, quod usque redderet universum debitum, id est in æternum. Etenim nunquam poterit homo post extremum iudicium pro peccatis suis satisfacere: nullus enim penitentis locus relinetur. Tractari solet hic quæstio. Vtrum peccata dimissa redeant, de qua consulere licebit Magistrum sent. lib. 4. dist. 22. & eius loci commentat. & B. Thomam in tertia parte.

IN CAPYT DE CIVIM VNONVM.

math. 22.

Et venit in fines iudeæ trans iordanem, Non in Iudeâ, sed in Iudeæ propriè dictâ fines: quæ duarum tribuum est, Iudeæ scilicet, & Beniamini. Et accesserunt ad eum pharisæi tentantes eum, et dicentes: si licet homini dimittere uxorem suam. Eum tentabant ut in verbis capere possent, nam si quæstioni affirmatiuè respondisset, tanquam contraria docet, & non verum pudicitia laudatorem, atq; doctorem accusassent, si vero negatiue, legi Moysi contrarium esse culpasse. Potest etiam istud non caluniosè dictum accipi: Inter pharisæos enim de lege

CAP. DECIMVM NON.

137

lege matrimonij controuersia magna extitit, nam quidam docebât vxorem nullo modo esse dimittendam: Cæteri verò è contra, vnde si inielligantur ex Christo scire voluisse quid de hoc problemate sentiret, nequaquam calumnia est. Quacunq; ex causa id est, pro placito, ob quamlibet leuem causam: Sic enim Hieronymus intelligere videtur. Incomplet. Vel sensus esse potest, vtrum vnquam licet ex aliqua causa dimittere? Hanc secundam expostionem innuere videtur Marcus Evangelista, dicens: An licet viro vxorem dimittere? Orta autem hæc cap. 34. quæstio videtur ex Deuteronomio, & ex verbis math. 5. Domini. Qui respondens dicit eis, non legitis, quid qui fecit ab initio homines, & cæteras creaturas, masculū er feminam fecit eos, scilicet primos homines: et dixit dominus per os Adæ, ex immissione diuina prophetantis, ut ex hoc patet (Immisit dominus soporem in Adam) & ex Augustino super Genesim ad literam. Propter hoc dimittet hono patrem, & matrem, & adhærebit uxori sue. Quoniam mulier caro viri facta est ex costa eius, in adulterium illius relinquit patrem quoad familiarem conuersationem, quam cū parentibus usque ad virilem astatem habere coi-fuerat, & adhærebit indiuilibiter, & firmiter vxori, tanquam suæ carni, nō certo quodam tempore postmodum eam relicturus, sed perpetuo. Nō dicitur (vxoribus) etenim vñica de carne, viri creata est, quemadmodum annotat Cyrillus. Et erunt duo nec plures in carne una. Ita rectè noster interpres licet Græci ablatiuò carentes in carnem vnam legant. Hoc est: Erunt vñum secundum carnem, & corpus per carnalem commixtionem, quemadmodum interpretatur Paulus. Neque enim placet hic 1. cor. 6. Græcorum expostio. Nam caro non hic pro toto homine ponitur, sed propriè pro corpore, quoniā Paulus loco citato carnem per corpus interpretatur

Tur

IN MATTHAEI

tur eam contra spiritum distinguens. *Itaq; iam non sunt duo sed una caro.* Ex his verbis concludit salvator quod post matrimonium initum maritus & vxor ex diuina institutione ita inuicem coniuncti sunt, vt vius caro sit alterius, neciam duo sint secundū carnem, sed vnum tantum, ita vt plenam potestatem vterq; in carnē alterius habeat. *Quod ergo Deus coniunxit.* In primiā naturae institutione verbis suis per Adam prolati, coniunctionem coniugum declarans, *homo non separabit,* vel dimittendo coniugem, vel dimissionem licitā esse docēdo: sed Deus solus, qui quemadmodum coniunxit, potest vel auferendo alterum per mortem, vel vtriq; continentiae votum inspirare disiungere. Horum verborum sensum mysticum tractat Paulus qui expresse interpretatur maritum esse Christum, vxorem Eccleiam, quam nunquam derelinquet, quæ de carne eius, & ossibus in cruce fabricata est; & rursum in corpus mariti sui redigitur, eiç vnitur dum corpus, & sanguinem eius sumit: vide Augustinum super Ioannem, Hieronymum in epistola ad Ephesios. *Dicunt illi, calumniam quam struxerant aperientes:* *Quid ergo, si videlicet homo non potest separare coniuges quia à Deo coniuncti sunt,* Moyses mandauit dari libellū repudiij atq; dimittiendi modū præscripsit. *Ait illic, quoniam Moyses ad duritiam coridis uestris permisit uobis dimittere uxores uestras, non quasi existimari licitū esse dimittere vxore, sed quia iudicauerit satius esse minus malū permittere, quam admittere maius, quasi dicat: Tam estis praui, & scelerati, vt ab vxoribus offensi, à prudentibus & doctis viris (apud quos est potestas scribendi libellum repudiij) placari non possitis; adeo vt si non permetteretur vobis repudium, in vxoricidiū sit furor vester exiturus. Argumentabantur autem à lege ciuili, ad legem conscientiæ: quæ argumentatio*

*1. cor. 6.
Ephes. 5.*

*Tract. 9
Hiero. ins.
Cap.*

C. A. P. D E C I M U M N O N.

138

tatio pessima est, etenim licet stuprum nunc in foro fori non puniatur, est tamen peccatum mortale. Porro Moyses eo pacto id eis dixit, quo nebuloni stuprare virginem volenti diceremus: Potius cū meritrice quam cum virgine exple libidinem tuam. Fulchrè August. contra Faustum de libello repudiij tractat. *Ab initio autem institutionis naturæ humanæ, non fuit sic licitum coram Deo dimittere vxorem, sicut nec nunc quidē, quanquā lege ciuili Moysi sit permissum.* *Dico autem uobis quia quicūq; dimiserit uxorem suam, nisi ob fornicationem;* Et alij duxerit, moechatur: *Et qui dimissem duxerit, moechatur.* Cum tractatus de matrimonio difficultissimus sit, ita vt B. Augustinus se ad eius perfectionem nondum pertigisse confiteatur, ea quæ dicimus iudicio melius sentiētiū semper suhmittimus. Et primū quidē inter se conferendi sunt Marc.ca.10. Luc.16. Apostolus 1. Cor. 6. & 7. atq; ad Ephes. 5. Ex quorum inter se collatione, hūc nobis superiorū verborū videamus sensum colligere. Est quidē ita quod id Moyses vobis permisit. Sed vt intelligatis quā nō sit solubile matrimonium, audite quod dico. Quicūque sine villa exceptione, siue sub Moysi, siue sub naturæ, siue sub mea, id est, noui testamenti legi constitutus, qualemcunq; dimiserit vxorem, siue fornicantem, seu adulteram, siue ebriosam, eaq; superstite aliam duxerit, moechatur seu adulter est, quia violat fidem matrimonij. Par ratione quæcunque vxor dimiserit virum suum, & alij nupserit adultera est. Et quia verisimiliter vxor fornicationem experta non abhorrebit à secundo adulterio, norit qui dimissam à viro quacūq; ratione duxerit, adulterij reū se esse. Quorū omnīū ratio est, Quia quādiu viuūt coniugati, vnu secundum carnem inseparabiliter coniuncti permanent, ita vt si vxor à primo nuptiarum die seu contractus,

T 2 idest,

*lib. 19. cd.
26. cap. 29.*

IN MATTHAEI

id est, solemnizationis matrimonij à tyranno aliquo in vinculis captiuua detineretur, aut incurabiliter ægrota fiat, vel leprosa, aut sterilis, aut mere-trix, vel ebriosa &c. marito nullatenus ea viuente aliam ducere permittatur. Dux supra (sive sub lege Moysi constitutus) siquidem falsoator hoc loco non adducit nouam aliquam matrimonij legem, sed ex primæua institutione nature sententiam sua deducit, declarans coniuges quamdiu viuunt man-nere coniuges. Quare sententia ista communis est legi & nouæ & veteri, & naturæ. Vnde Apostolus Paulus, Mulier, inquit, viuente viro adulteru vocabitur, si fuerit cum alio viro. Atque ut ostendat nō esse id novo testamento proprium, præmisit: Scie-tibus enim legem loquor. Et in Deuteronomio polluta datur mulier, & abominabilis facta, quæ re-pudiata alteri nupserit. Qua de re consilere licebit decretales capit. gaudete, De diuortijs. Vxorū etiam pluralitas legi naturæ contraria est: nec vnuquam licita fuit, nisi ex speciali Dei reuelatione.

R. 0. M., 7.

Dkt. 24

I.COR.7

Li. de bono ut est apud Augustinum. Sed forte obijciat quicunque c. 17 piam Patriarche plures habuerunt vxores. Et Augusti-

CAP. DECIMVM NON.

gustinus non vno in loco dicit illud non esse co- Lib. contra
tra naturam : ergo est licitum . Respondeo , Poly- faust. c. 27
gamiam patriarcharum dicit Augustinus non fu- e. 17. c.
isse contra naturam concubitus , vel nuptiarum , ha 25. De hono
ctenus , quia non lascivandi sed gignendi causa plu- coniugallo.
ribus vxoribus vtebantur : tum quia plures fœ-
minæ ab vno viro fœcundari possunt , at contra na-
turam concubitus est fœminâ pluribus viris con-
iungi : nam & prolis procreatio impeditur , & cer-
titudo patris à quo proles ad cultum Dei educâda
est , tollitur . A peccato autem excusantur Patriar-
chæ , quod prophetica eorum facta essent , ac proin-
de ex diuina revelatione intelligendi sunt pluri-
bus vxoribus vñi . Quemadmodum fine peccato 1. de hono
iussu diuino voluit Abraham filium suum Isaac coniug. cap.
interficere , & sine peccato castam Agar domo suo citatis c.
eiecit . Qua de re vide eundem Augustinum : ex etiam c. 19.
quo etiam videtur resolutionem suam sumpsisse In ca. Gau.
Innocentius tertius cum dicit , nulli vñquam suis dote de di-
se licitum plures habere vxores , nisi cui diuina re- uortijs .
uelatione id fuerit concessum . Igitur certò tenen-
dum est vxoris fornicatione , liberum viro non
fieri , vt alteram ducat , quia (vt iam ostensum est)
illicita est vxorum pluralitas : & quantumcumque
fornicetur vxor , manet tamen mariti prioris vxor R. om. 7.
(vt ex Paulo liquet) qui dicit : Vocabitur adultera I. cor. 7
si fuerit cum alio viro . Item , Mulier alligata est le-
gi , quanto tempore vir eius viuit . Ostendit ibi A-
postolus mulierem si à fornicario merito discesser-
it , debere ex præcepto Domini manere innuptam
aut viro suo reconciliari . Si enim de muliere sine
iusta causa discedente ageret tantummodo diceret ,
reconciliari debere viro priori , & nō in eius arbi- M. arc. 10.
trio sitū vel innuptam remanere vel reconciliari I. cor. 3.
viro . Patet igitur mulierē , quātumuis eius maritus
fornicatus sit , alteri nubere nō posse , ac proinde for

Rom. 7
I. Cor. 7

— $M \approx 10$.
i Icrem. .

T 3 nica-

IN MATTHAEI

nicationē mariti matrimonium nō soluere. Igitur nec vxoris fornicatio melioris alioquin conditio-
nis, maioriſq; libertatis foret mulier nocens & for-
nicaria, quam innocens & caſta. Nam quando-
que pertaſa eſſet mulier impudica coniugij, vide-
retq; ſe marito diſplicere, poſſet diſſoluere matri-
moniuſ per ſuam fornicationē ob quā vir ſuus di-
miſſurus eam eſſet. Porro quod hoc loco dicitur,
non eſt ſupradictis contrariū, quaſi ſi quis fornicā-
tem vxorē diſiſerit, aliamq; duixerit, non ſit futu-
rus adulter: *Niſi ob fornicationem.* Hoc enim ſi ſalua-
tor ſignificatū eſſe voluifert, hoc modo expreſſiſe
debuuerat: *Quicunq; diſiſerit vxorem ſuam, & alia*
duixerit, niſi ob fornicationem, moechatur: nūc ve-
rō ſic ait: Quicunq; diſiſerit vxorem ſuā, niſi ob
fornicationem, & ſubsequitur proximē, & alia du-
xerit. Particula igitur hāc (niſi ob fornicationem)
ad priorem, non autem ad poſteriorē partem re-
fertur. Augustinus in lib. ad Pollentium de adulte-
rinis coniugijs accipit, niſi, pro, ſi nō: quaſi ſigni-
cauerit ſaluator eum qui caſtam, & non fornican-
tem diſmittit vxorem, & aliam ducit eſſe adulterū,
non autem illum qui fornicantem diſmittit, & alia
ducit. Sed intelligendum hoc eſt, quod maius ad-
ulerium fit caſta diſiſſa alteram ducere, quam
diſiſſa fornicante qua ſimili loquutione ait Iacobus:
Scienti bonum facere, & non facienti peccatum
eſt illi: non quaſi peccatum non ſit ignoranter non
facere bonum, ſed quia grauius eſt peccatum, ſcientē
non facere bonum, peccamus enim & ſaþe igno-
ranter: Vnde Psalmita, Delicta (inquit) iuuentu-
tis meę, & ignorantias meas ne memineris Domini-
ne. Cæterum iuxta hanc D. Augustini interpreta-
tionem non videbitur Dominus ad quæſtionem
ſibi à Pharisaicis propositam respondere, nec vnum
ponet, quo liceat vxorem diſmittere: neq; hic eadē

lib. I. c. 6.

Iacob. 4.

Pſal. 24.

cum

CAP. DECIMVM NON. 140

cum ea quæ ſuperius habita eſt doctrina tradetur. cap. 5.
Ideo conuenientior videtur huic loco expositio incomplet.
D. Hieronymi, quam etiam habet Augustinus in cap. 3.
libro contra Adiūnantum Manichæum, & de fa-
cta virginitate. Ea autem hāc eſt: Quicunq; diſ-
mittit vxorem ſuam (niſi ob cauſam fornicationis id
faciat) ſacit eam moechari: ſi verò alteram ipſe du-
xerit, adulter crit. Vt (niſi ob fornicationem) per pa-
renthesim legatur, & defectiuia ſit oratio, ſcriptu-
ris. Vult igitur ſaluator non eſſe diſmittendam
vxorem, niſi cum fornicata fuerit: nullo autem ca-
ſu licere ea diſiſſa aliam ducere. Atque hāc ex-
poſitio ſatis ex Paulo confirmatur, qui haud du-
biè respicit ad hunc locum Euangeliū dum ait: Ma-
trimonio iunctis præcipio non ego, ſed Domi-
nus: vbi eandem de muliere, quam hic Christus
de viro, doctrinam tradit. Diuino autem ſpiritu
factum eſſe putandum eſt, vt quod Euangelista de
viro afferit, de muliere vero tacet, id ipſum Paulus
nulla viri facta mentione de muliere afferat, vt
in hac materia pares ambos coniuges eſſe ſcire-
mus.

Fornicatio autem huius loci, de carnali & cor-
porali eſt intelligenda, & quicquid illa grauius
eſt, vt Sodomia, quæ ideo non nominatur, quia
rara fit. Vtrum autem fornicationis nomine e-
tiam ſpiritualis comprehendatur, vt hærefis &c.
dubitant Doctores, quorum magiſter opinione
refert.

*Si ita eſt cauſa hominis cum uxore, vt videlicet ma-
rito non liceat diſmittere, quantumuis malam,
& ſcelestam vxorem, niſi fuerit fornicata: & for-
nicante diſiſſa non licere aliam ducere, ſi hoc
(inquiunt) habeat natura coniugij, non expedit nu-
bre. ſatiuſ eſt nunquam vxorem ducere, ne in tan-
tam deueniatur feruitatem.*

cap. 5.

T 4

Q. vi

IN MATTHAEI

Qui dixit illis non omnes capiunt verbum istud. Vera sunt quæ dicitis, non expedire scilicet vxorem non ducere, sed huic veritati non omnes assentiuntur, sed quibus datum est, sed soli illi verè amant, & praestant continentiam, quibus singulare sancti spiritus gratia id donatum est. Nemo enim continens esse potest, nisi Deus ei det. Nec putetis omnibus qui vxo re carent hanc singularem continentiaz gratiam datam esse: Sunt enim tria genera eunuchorum: quorum prima duo nullam continentiaz laudem habent (Existimare enim poterant Apostoli eos omnes, qui vxoribus carerent illa gratia donatos.) sunt enim eunuchi qui de matris utero sic nati sunt, carentes videlicet membris genitalibus, vt alij oculis, auditu, vel ita frigidi, vt nullo concubitus affectu naturali tangantur. et sunt eunuchi qui facti sunt ab hominibus, scilicet in bello, vel vt sunt custodes matronarum nobilium, vel qui continent ex præscripto haereticorum, vel philosophorum, nam & apud Turcas non desunt continentes. et sunt eunuchi qui seipsostr castrauerunt, non quidem membra genitalia, sed vsum omnium venereturum abscedentes. propter regnum coelorum, vt commodius ea quæ ad diuinum cultum pertinent, ac tandem ad regnum coelorum perducunt, cogitare valeant: Et hi demum sunt, quibus singulare gratia spiritus sancti continentiaz donum largitum est. Istud direxte Iouianiani haeresim euertit, qui æquale assertebat coniugium, & virginum esse meritum: nec meliorem virginum continentiani ad maius in coelis præmium obtinendum, sed valere tantum ad uitandas huius saeculi molestias. Contra quem Augustinus in libro de haeresibus, & de sancta virginitate. Sequitur. ipsum verò membris genitalibus priuare, sicut de cap. 13. Origine dicitur, nefandum atque illicitum est: nō enim hoc ad continentiam est vtile, quum libido non

cap. 8.

H. cref. 8.2.
c ap. 13. 20

CAP. DECIMVM NON. 141

non ex membris sed ex animo dissoluto, & impudico procedat. Hinc Nicænum Concilium eos omnes à clero reiicit, qui se hoc modo castrarunt: & in Leuitico mandauit Dominus ne in terra Iudeæ. **Leuit. 22** orum vllum omnino animal castraretur: quod quanquam ceremoniale fit, ex parte tamen morale erat.

Qui potest capere capiat, id est, qui cor suum ita spediūimi auxiliū dilatare potest, vt afficiatur continentiaz, ac suis�is castrationi, continentiam amplectatur. Quicunque autem verè cōtinere cupiunt, posseunt, si modo serio diuinum auxilium ab eis inuocetur, Deus enim gratiam suam omnibus se petentibus dare paratus est, iuxta illud, Petite, &c accipietis, quod non de his solum quæ præcepta sunt, sed de consilijs etiam intelligendum est: Nunquam enim Christus, & Apostolus consilium continentiaz omnibus proponerent, si Deus paratus dare omnibus petentibus non esset, quemadmodum tradit Augustinus. Peruersa autem eorum est opinio qui quosdam propter corporis calorem, vel aliam causam, quantumuis Deum inuocent continere non posse, autumant, atque ideo talibus etiam coniugatis vxorem secundam viuente adhuc prima, esse concedendam: nimur si prima incurabili morbo infirmaretur, vel captiuia teneretur: Imò & tertiam, si in secunda eadem quæ in prima causa existat: quod si absurdum est, & illud sanè ex quo id consequitur. Qua de re vide Augustinum de adulteri coniugij. Cùm dicitur: Qui potest capere capiat, non significatur aliquos esse qui absolute capere nequeant, sed tantum secundum præsentem affectionem, vel dispositionem, quomodo & ibi. Quomodo vos potestis credere, qui gloriam ab in uicem queritis? Significatur non potuisse ipsos credere quamdiu in affectu inanis gloria permanenter,

Lib. 6. de
coſeſ. c. 10.
c. 8. c. 11

Lib. 2. c. 13.
19. c. 20

1044. 5.

IN MATTHAEI

rent: Ita quamdiu non amat quis cōtinētiām, nec pro ea Deum sollicite orat, & media reliqua huc necessaria amplecti recusat, capere eam posset.

e ches. 48. *Tunc oblati sunt ei paruuli.* Moris erat Iudeis infantes, senioribus & prophetis benedicendos offerre, sicut fecisse Ioseph constat, vnde & nūc veterum Iudeorum, ac parentum exemplo fit hic mentio, Christiani parentes pueros suos sacerdotibus benedicendos offerre debent. Nam si Dominus ad benedictiones sacerdotum veteris testamenti qui benedicebant filiis Israel, etiam paruulis benedicturum se eis pollicitus est, quanto magis benedictionibus sacerdotum noui testamenti est affuturus? *vt manus eis imponeret, & oraret,* id est, oratione benediceret. *Discipuli autē increpabant eos* qui infantes adferebant, non quod benedictionem Christi paruulis inuidenter: sed quia putabant Domini cæterorū more, muliercularū importunitate offendendum, aut harum exemplum imitantium multitudine fatigandum vel dignitatem eius non decere, *vt circa infantes occuparetur.* *Iesus uero ait illis,* Indignè ferens quod Apostoli offenserent increpatum, *s inite paruulos, & nolite eos prohibere ad me uenire.* Hæc increpatio appositè in Pelagianos, Anabaptistas, Zuinglianos quadrat: quorum quidem Zuinglianis originale eos habere peccatum negant, atque ita utriusque excludunt paruulos à vero medico Christo, *vt Augustinius pulchrè contra Pelagianos scribens, declarat.* *Talium est enim regnum cœlorum.* Ideo nolo paruulos arceri, quia quodammodo in ipsis electos meos compicio. Qui enim per gratiam meam tali sunt humiliitate & innocentia prædicti, quali paruuli in ætate puerili, hi demum sunt qui ad regnum cœlorum perueniunt. Talium enim iuxta Hieron. Ambros.

*serm. 36. de
uerb. Dom.*

*Hieronym.
in commēt.
Ambrosius
super Luc.*

Au-

CAP. DECIMVM NON. 142

August. ponitur pro similiū. Facit pro ea expofitione quod à Marco & Luca adjicitur. Quisquis nō conf. c. 19. fe humilitauerit, seu non receperit regnum Dei velut paruulus, non intrabit in illud, vbi haud dubiè de maioribus loquitur. Inquirendum tamen relinquo, an possit hic esse sensus, *Taliū, id est, ad me Christum venientium.*

Et cum imposuit etis manus, abiit inde. Addit Marcus, & complexatus esset illos vlnis suis, & orasset pro eis, benedicendo eos. Vel secundum editionem vulgatam, & complexans eos, & impoñens manus super illos, benedicebat eos. Quidam Doctores volunt Chistum hic aliquod sacramenti confirmationis exhibuisse specimen.

Quod quidem, et si piè dicant, & scripturæ non repugnet, certò tamen statui non potest. *Et ecce unus accedens in via,* genibus eius prouolutus. Putat enim Hieronymus tentandi animo accelerasse, sed negant id Basilius & Venerabilis Beda.

magister bone, id est, bone Doctor, Quid boni faciam quæ bona opera præstabo, ut habeam uitam eternam? *Qui dixit ei, quid me interrogas de bono?*

Carteri Euangelistæ dicunt quid me vocas bonum? id est, quare me interrogas de bono operæ faciendo? aut quare me vocas bonum? An me vnum ex vulgo Doctorem putas? Certè si sic sentis non rectè me bonum vocas: nullus etenim bonus nisi solus Deus, à quo solo potes ea bona quæ ad vitam eternam necessaria sunt discere.

An me amplius aliquid esse existimas, quam sunt cæteri Doctores? & ex fide diuinitatis meæ vocas me bonum, & interrogas me de bono? Quasi dicat. Dicis me Deum? Atque ita non renuit Christus appellationem boni, sed potius suam diuinitatem insinuavit.

*In commēt.
Matb. 22.*

Vel

IN MATTHAEI

Vel aliter. Quare mihi laudem magistri boni ascribis? Et cur ex me doctrinam bonam vis audire quum nemini nisi soli Deo laus boni debeat? talis, inquam, boni laus, quæ non debeat in aliud referri, vel alterius laudi seruire. Et hoc sensu Christus, verba adulatoria humanâq; laudé detrectat, vt & alibi cùm ait, doctrina mea nō est mea, vt sit sensus. Ego secundum dum humanam doctrinam à te laudari nolo, sed magisterij laudem, & sanc̄ doctrinæ in solum Deum referri cupio.

vnuis est bonus Deus quia nulla creatura ita bona est, vt eius bonditas vñterius referenda in Deum non sit. Alij dicunt nullus doctor bonus est sicut Christus, id est, sine omni peccato. Tertiam expositionem indicat Augustinus lib. 1. de Trinitate cap. 13. si autem uis ad uitam ingredi, quasi dicat. Tu nunc in morte es, & extra vitam æternam, si ad illam venire vis, serua mandata, ambula sincerè in mandatis Dei. dicit illi. quæ? Putabat enim saluatorem noua aliqua mandata præscripturum, sicut prædicabat regnum coelorum (de quo Iudæi perparum ante audiuerant.) Iesu autem dixit, non homicidium facies etc. Enumerat hic tantum mandata, proximum non autē Deum conceruentia. omnia hæc custodiui a iuuente mea, quid mihi abr̄ic desit? August. & Hieronym. putant mentitum fuisse: quod equidem nō ausim dicere, cùm Marcus dicat: & intuitus Iesu dilexit illum, quasi dicat benignè & amice est eum intuitus, significans placere sibi aliqualē hanc eius perfectionem. Deinde habetur consequenter, eum tristem abisse, quod simulatores, & Pharisæi non faciebant.

Et ait illi Iesu: si uis perfectus esse in obseruatione mandatorum Dei, siue in his quæ ducunt ad vitam æternam, ostendam quid tibi desit, seu quo à perfectionis assequitione impediari. vnde, uende omnia

Iod. 7.

Epiſt. 89.

Marc. 10.

CAP. DECIMVMNON. 143

omnia quæ habes erda pauperibus, & ne putas te tuas diuitias perditurum, etenim habebis magnum thesaurū in celis, quem seruatis diuitijs tuis, non consequereris: neque hoc sufficere arbitreriſ, sed ueni pauper factus, & sequere me corporis gressibus, & virtutū quas in me esse vides imitatione. cum audisset autem adolescentis uerbum ab iis tristis recusans facere id quod salvator ei consulebat. Quod tamen multa milia hominum sponte, persuasiu bonorum concionatorum postea fecerunt. Non est arbitrandum paupertatem ad vitæ æternæ consecutionem sufficere, perfectio enim Christianæ vita non in paupertate sed in imitatione Christi consistit, ideoq; perfectus quis esse potest etiamsi pauper non sit: valde tamē commodum medium ad perfectionem est voluntaria paupertas, & sine ea raro quis inuenitur perfectus.

Quæritur an Christus eum volueret velit paupertatem, ita vt ad diuitias redire ipſi non liceat? Respondeo, quamuis expressa hic non sit mentio voti paupertatis, possitq; voluntariè quispiā pauper esse fine voto, hortari tamen videtur ad vñendum salvator, quod velit hominem ab onere diuitiarum penitus esse expeditum. Qui enim paupertatem non voluet, non omnino diuitiarū impedimentum tollit, nam potest quando placebit, rursum optare diuitias. Sic Hieronymus votum in committit. paupertatis hic intelligit, & Augustinus, seipsum diciens hoc Domini consilium sequutum, ac dimisſe totum mundū, quia & quod habebat, & quod habere optabat dimisit. Ex eo quod salvator mandata legis distinxit ab hac excellentiori perfectione & dixit: Si vis ad vitam ingredi serua mandata, conſtat eos qui mandata seruauerint, quanquam sua non vendant, & pauperibus elargiantur ad vitam peruenturos. Vnde consilium tantum fuisse patet,

Epiſt. 89.

IN MATTHAEI

patet, & non præceptum. Quod tamen docuit Pelagius, & Apostolici, de quibus Augustinus lib. de Hæresibus, hæresi Apostolicorum, & Epistola citata. Quam hæresim habet etiam Cassianus in quadam Homilia. Eodem dicto improbat hæresis Vigilantij qui satius esse prædicabat diuitias seruare, & aliquas inde paulatim eleemosynas facere, quam semel omnes relinquere, & postea ab alijs pendere. De hoc Hieronymus in Epistola contra dictum Vigilantium doctè agit.

Erat enim habens multas possessiones. Egerrimè relinquuntur ea quæ possidetur, multo enim arctius adepta quam concupita constringunt. Qua de re Augustinus consulatur epistola ad Paulinum, & Tharasiam.

Iesus autem dixit discipulis suis, occasione tristitiae adolescentis. Amen dico uobis, quia diues difficile intrabit in regnum cœlorum. Non hoc dicit quasi adolescentis non esset regnum Dei ingressurus, sed ad declarandum quam salubre consilium diuini, ut expeditè & facile regnum cœlorum ingredi posset, suggererit. Huius rationem apud Marcum assignat repetendo quod dixerat: Filioli quam difficilè est confidentes in pecunijs &c. Quasi dicat, Difficilè est diuitem non confidere in diuitijs suis, siue non extolli per diuitias, ideo difficulter regnum cœlorum intrabit. Hanc difficultatem etiam patiuntur religiosi magnam habentes administrationem. Et iterum dico uobis, facilius est camelū per foramen acus transfire, quam diutē intrare in regnum cœlorum. Hoc est, Impossibile est diuitem recte vti diuitijs, ideoq; impossibile est eum intrare in regnum cœlorum, sicuti impossibile est camelum animal prægrande per foramen acus transfire. Magna hoc loco humanae naturæ corruptio designatur, testatur enim saluator multo plus repugnare corruptæ naturæ nostræ diuitarum bonum, & legitimū vsum

Epist. 34.

Marc. 10.

CAP. DECIMVMNON. 144

vsum, ad quem tamen lege diuina obligamur, quā repugnet naturæ camelii transitus per foramen acus: qui quomodo sit possibilis nullo modo humanum capit ingenium. *Auditis autem his discipuli mirantur* ualde, scilicet ex commiseratione super damnatione diuitem, dicentes: *Quis ergo poterit salvus esse?* quasi dicant, vix vlli patebit in regnum cœlorum ingressus. Ex hac quæstione patet discipulos Christi pro eodem habere hæc duo (saluum esse) & (intrare in regnum cœlorum) quod est contra Pelagium: qui infantibus nō baptizatis negabat regnum cœlorum, salutem tamen eis tribuens. Vnde peccatum originale tollebat, & baptismi ad peccati originalis deletionem negabat necessitatem. Quod est contra symbolum: *Quicumque enim post resurrectionem non regnabunt in celo, perpetuo cruciabuntur in inferno.* Cū autem pauci sunt diuites cōparatione multititudinis pauperū, intelligendū est Apostolos, omnes eos qui ad diuitias anhelant, dimidium numero comprehendendi, animaduertisse, vt Augustinus loco citato dicit. *Asperciens autem Iesus, hyliari vultu, vt timidam eorum mentem leniret, dixit illis:* Apud homines hoc impossibile est, apud Deum autem omnia possibilia sunt, scilicet diuitem bene diuitijs vti, ac intrare in regnum cœlorum, & transire camelum per foramen acus. Hæc humanos exuperant conatus, sed quod tollit humana fragilitas, hoc superaddit diuina gratia & benignitas, nihilque Deo impossibile est. Hæc duo (difficile) & (impossibile) non discrepant: quod enim impiis hominibus impossibile est, id pijs est possibile etiam si arduum, nam diuitibus iustis quoniam magno labore eo peruenire debent, difficile est. etenim hoc mundo vti debent tanquam sint non videntes: Impijs verò quoniam ad hoc vires humanæ non sufficiunt, impossibile.

Ex

IN MATTHAEI

Ex eo autem quod omnia Deo possibilia sint, difficimus Deum multa posse, quæ nunquam facturus est: nunquam enim transfibit camelus per foramen acus, & tamen hoc Deo esse possibile dicit Salvator, quando Deo possibile esse dicit diuitem perduceret ad regnum cœlorum, quod illo est difficilius.

Si igitur potest difficilius, potest utique & facilius
vt ait Augustinus. Quomodo autem camelus pertransire possit foramen acus, humanum non capit ingenium, quemadmodum nec illud assequitur,

quomodo sub tam parua specie panis in Eucharistia totus Christus secundum suam magnitudinem secundum quam in celo est, contineatur. Dici tamen posset quod Deus cessare faceret operationem corporeæ quantitatis, ita ut corpus locum non occuparet. Mystice interpretatur Augustinus camelum esse Christum, qui humiliatus onera nostra

trahit, acutum verò punctiones, & dolores quos in passione sustinuit: & foramen acus, passionis angustiam. Facilius autem fuit Christum pro saeculi huius amatoribus mortem oppetere, quam ipsos ad Deum conuersti. Sed obiectat aliquis: Precepitur nobis lege diuina bene viri diuinitis, sed hoc est homini impossibile, Deus igitur impossibile mandauit.

Respondeo esse impossibile, si ad vires humanae naturæ corruptæ respiciatur: quod clarum est ex hoc loco, & ex illo, Quod impossibile erat legi &c. sed si ad auxilium credentibus ac patientibus per mediatorem Christum præparatum, ac promissum respiciatur esse possibile. Qua de re consulatur Augustinus. Expendere istud concionatores debent, vt Christum imitantes, primùm humanæ naturæ imbecillitatem commemorent, ac discipulos huiusmodi cōmemoratione terreat. Postea vero diuinæ gratiæ prædicatione eosdem consolentur. Sic fecit Ioannes baptista, prædicationem suam auspi-

Rom. 8.

**lib. de nat.
Or. gr. at. ca.
43.**

CAP. DECIMVM NON.

154

auspicatus est ab eterni ignis cōminatione à sceleribus iudicio extremo, & periculis propter peccata imminentibus. His autem præmissis, postquam fatis terrorem incusit, & timoris vulnere læsit, tum demum diuina gratia malagma apposuit: etenim non prius medicus est adhibendus, quam morbus agnoscatur, vt ait Augustinus. Quæ autem illa sint quæ dicit esse possibilia Deo, ostendit D. Thomas prima parte summiæ, vbi de omnipotencia Dei tractat atq; ostendit Non pertinere ad eius omnipotentiam mentiri, peccare, vel mori, hæc namq; imponentiae sunt: deinde nec illa quæ contradictione implicant, vt quod vnus, & idem homo simul stet, & fideat, & vt idem sit verum, & falsum eodem modo confideratum. Tunc respondens Petrus cum legititia, se & socios suos consiliū Domini adimpluisse recolens, dixit ei: Ecce reliquimus omn' a, & quæ habuimus, & quæ habere potuimus voluntariè deseruimus, & paupertatis viam ingressi sumus. Petrus quidem reliquit nauiculam, & retia, quæ vel pauperibus dedit, vel reliquit uxori, intrantes enim religionem non necessario pauperibus omnia erogare debent, at suis amicis relinquere possunt, Et sequuntur sumus te corporali gressu, & vita imitatione, quid ergo erit nobis? id est quid mercedis pro eo reportabimus. Petrus non fuit in peruerfa illa opinione in qua hodie multi sunt, Christum propter opera nostra bona nihil præstare dicentes, vt Caluinus & alij. Iesus autem dixit illis, scilicet Petro, & alijs Apostolis. Amen dico uobis quod uos qui sequuti estis me in regeneratione i. in die extremiti iudicij, quando mortui resurgent, & quasi rursum generabuntur, & redibunt ad vitam, quæ libera erit ab omni miseria. Sic Hieronymus, & Ambrosius, citatus ab Augustino, Hylarius vero iungit particulam hanc cum Lib. 1. cont. præcedenti verbo (sequuti estis) ac per regenerationem Julianum.

**Hic in cō-
ment.**

V nem

IN MATTHAEI

nem, sanctificationem intelligit, quæ in baptismo confertur. Verum prior expositio est probabilius. *cum federit filius hominis in sede maiestatis, id est, in throno iudiciali, sedebitis & vos super sedes duodecimi iudiciorum duodecim tribus Israel, id est, cōdemnantes populum Iudaicum, quia in me credere noluerit.* Hinc patet Christum multū tribuere sanctorū operibus, magnā enī ijs qui sequuntur se mercedē promittit. Sequitur autē eum qui ei obediūt & in ijs que ad vitā ducūt æternā permanent: vnde Iudas quia in ijs nō permanuit, cum illis non sedebit. Igitur huius dicti ratione certi nō fuerūt Apostoli se in sequela Christi permanuros. Quomodo autē ipsi iudicatūr sint habet Magister sent: & dicit eos iudicatūros nō tantum approbando Christi sententiā, verum etiam tanquam iudices Christo assidentes, sicut expressè patet ex hoc loco. Ipsum enim iudicare plus est quam iudicis sententiā approbare, vt ex Aug. liquet. Nec soli Apostoli sedebunt iudicantes, etenim Augustinus ibidem docet ex Apostolo, non solos 12. Apostolos iudicatūros cum Christo, sed sub illis vniuersitatē iudicūm comprehendi. De ipsis quoq; iudicandis par est ratio, nam sub duodecim tribus Israel, ceteri iudicandi intelliguntur. De eis autem expressè loquitus est, quia inter eos versabatur. Qui cum Apostolis Christi asseffores futuri sunt, tractat Augustinus dicens: Qui voluerunt esse, & verè fuerunt perfecti, cum Domino iudicabunt. Et alibi dicit. Quod Martyres etiam si non fuerint voluntariè pauperes, cum Christo iudicabunt. Atque huic sententiæ satis consonat hoc euangeliū, quod Apostolis sedem iudiciariam promittit, quia eum sequuti sunt, & euangeliū Lucæ, quod promittit, quia eis thronum iudiciorum, quia permanerunt cum Christo in temptationibus. *et omnis qui reliquerit dominum &c. propter non men*

*lib. 4. dist.
47.*

*lib. 10. de
ciuit. dei
cap. 5.*

z. cor. 6.

*tract. 1. su
per psalm.
90.*

psal. 110.

luc. 12.

CAP. DECIMVM NON. 146

men meum. Quoniam ea retinēdo mihi seruire nequit. Istud intelligi debet pro eo tempore quo vel rebus nostris, & hominum amicitia, vel diuino amore carendum est, nam præter hunc casum impium est relinquere vxorem, aut filios, vel subtrahere se à debito obsequio parentum. *centuplum accepit, id est, centies tantum accipiet nunc, in hac vita.* Pro vna domo centum, pro vno fratre centum fratres, & pro vxore vna centum vxores, quia erit quasi nihil habens, & omnia possidens, Christiani enim alij parentum, & cognatorum locum supplebunt, & omnia necessaria ei subministrabunt. Addit Marcus centuplum accipiet cū persequitionibus, vt intelligamus Christum nō promittere omnia eum pacificè habiturum, nec vbiq; benignè tractandum, aut recipiendum, sed nihil ei defuturum eorum quæ ad vitam necessaria sunt, imo verò his abundaturum. *et uitam eternam posse debet.* Igitur hoc si ei promittā, qui domum vñā necessitate compulsus reliquerit quantd maius vos consequuntur estis præmium, qui spontē, non persequitionibus coacti, non vñari domum, sed omnia dereliquisti, vobis certè non modò non deerunt, sed abundē suppeditabuntur necessaria omnia in hoc mundo & post, in futuro sæculo, singularē vitæ æternæ coronam accipietis. Augustinus per (centuplum) non certum aliquem numerum, sed vniuersitatē intelligit, vt Paulus quum ait, 2. Corinth. cap. sexto. Quasi nihil habentes, & omnia possidentes. Hieronymus super Ioan. hoc modo interpretatur, Dona spiritualia accipiunt, quæ corporalia derelicta excedunt sicut centenarius numerus vnitatem. Cæterū Augustini interpretationi magis cōsonat Marcus. Quomodo autem istud confitiat cum eo, quod Deus subinde maximam sanctos permetterat pati inædiām,

*lib. 10. de
ciuit. dei
cap. 7.
epist. 89
tract. 119.
super Ioan.*

IN MATTHAEI

& miserijs atque cruciatibus vitam finire, dictum est supra. *m*ulti autem erunt primi nouissimi, & nouissimi primi. Non est quod admiremini dixisse me vos iudicaturos mundum, insuper omnē qui reliquerit mundum, vitam eternam possessurum, quia plurimi nunc, qui vel ob sacerduli huius gloriam, vel etiam quia præ ceteris legem & prophetas acceperunt, primi habentur, vt Iudei, maximè contemptibiles erunt in die iudicij, dum à regno celorum excludentur. Et qui in hoc saeculo, hominum iudicio, vel ob magnam rerum penuriam, & persequitiones, vel quia legem & prophetas non acceperunt abiectissimi videntur, futuri sunt in altero saeculo primi, dum repulsis alijs vita æternaz coronam sortientur, & ad iudicandum eos qui hic primi fuerunt assumentur. *D*ixit multi, non omnes, siquidem ex potentibus, & diuitiis huius saeculi aliqui primos (sicuti hic) obtinebunt accubitus. Nec ex Iudeis omnes nouissimi erunt: quidam enim primi futuri sunt. Nouissimi autem ibi futuri nullum cum primis ordinem habebunt: propterea enim nouissimi dicuntur futuri, quia regno celorum ejicientur.

luc. 13.

IN CAPVT VIGESIMVM.

Matthæi.

Simile est regnum celorum homini patrifamilias *etc.* Pro huius parabolæ intelligentia, obseruandum est horas Iudeorum incepisse oriente sole, ita ut eorum hora prima mane incooperit, cum apud nos incipit sexta, & hora undecima quando quinta, & hora duodecima quando sexta vesperi. Hac autem parabola confirmat saluator precedentem sententiam: Multi primi nouissimi, & nouissimi primi.

An oculi

CAP. VIGESIMVM.

147

*A*n oculus tuus nequam est, quia ego sum bonus? Huic oculus nequam est, qui proximo prosperitatem inuidet. Vult significare, quod sicuti contingit subinde operarios, qui à principio diei laborauerunt, in recipienda mercede fieri alijs operarijs, qui nouissimi venerunt ad opus, posteriores, prioresque spe magnæ mercedis nouissimè frustrari ob magnam patris familiæ liberalitatē erga nouissimos operarios. His namque misericordiam faciendo alijs non facit iniuriam. Ita & summus ille paterfamilias Deus, in die iudicij sine villa iniuria, eos qui in hoc saeculo magni videbantur, vel esse saltem cupiebant, abiectissinis, & vilissimis quibusdam in hoc saeculo postponet, idq; ex magna, & mera sua liberalitate: vt in Iudeis patebit, qui ab antiquo tempore conducti fuerunt à Deo, vt seruirent ei, non autem gentiles nisi in fine temporum, & tamen Iudeorum electorum coronas accipient, & cum fuerint hic nouissimi, ibi primi erunt, & Iudei nouissimi, quorum cuilibet dicetur, *Tolle quod tuum est, & uade:* temporalia recepisti quondam illis esto contentus: discede à me in ignem æternū: Dabit autem gentibus Dominus denarium æternū. *s i: erunt nouissimi primi, & primi nouissimi,* in die iudicij, sicut contingit in dicta parabola. *m*ulti sunt enim vocati pauci uero electi. Nam qui primi putabantur in hoc mundo, in die iudicij futuri sunt nouissimi, quia & si multi sunt vocati ad gratiam Christi (inter quos etiam iij reponuntur, qui primi sunt in hoc mundo) ex ijs tamen pauci sunt, qui à perdita massa, seu genere humano per gratiam Dei sunt separati, & ad vitam æternam præordinati, atq; electi. quoniam paucos reperias qui se contemni patientur, plures qui velint, atq; ambiant esse primi: vnde mirum non est hos in futuro saeculo nouissimos, illos vero primos futuros. Hunc sensum fa-

V 3

tis

IN MATTHAEI

tis declarant ea quæ dicta sunt de voluntariè pauperatè suscipientibus, ac sua omnia propter Christum relinquenterib⁹. Et occasione paucitatis eorum qui arctam salutis viam ingrediuntur ista dicuntur. Vel aliter, Iudei qui primi erant per vocationem in hoc mundo, ad Dei gratiam, ibi nouissimi sunt futuri: Gentiles vero nouissimè vocati primi propter fidem. Neq; iuuabit Iudeos quod per prædicationem Christi, & prophetarum vocati sint: multi enim sunt per prædicationem vocati sed pauci electi. Hunc sensum habet Lucas ubi de quodam refert, qui Domino dixit, Domine si pauci sunt qui salvantur. Vocatio hic sumitur pro ea qua Deus nos per prædicatores vocat, non pro illa quam Paulus vocat secundum Dei propositū, hæc enim propria electorum est. Pro qua re consule Augustinum. Aptè vocat̄ saluandos, electos, quia nisi speciali Dei gratia ex massa humani generis perdita, & damnata, à ceteris secesserentur, & eligerentur, saluari non possent. Porro nō tanti pauci sunt electi totius generis humani comparatione, sed & inter christianos pauci, imo ut arbitratur Ditus Augustinus, inter sacerdotes, Quidam sic intelligunt, vt tam primi, quam nouissimi sint iusti: & Augustinus diuersis in locis non reijicit hunc intellectum. Sed queritur tunc quomodo iusti murmurauerunt, qui ad numerum electorum pertinuerūt. In primis hoc afferentes diluculum ab Adam, vsque ad Noe faciunt, Tertiam horam, à Noe vsque ad Abraham, quando omnes ad otium idolatria defluxerunt. Sextam, ab Abraham vsque ad Moysēm. Nonam, à Moysē vsque ad Christum. Undecimam, à Christo ad finem usque saeculi: dicuntque nouissimè vocatos prius mercedem accipere, quia, cum omnes sancti simul per resurrectionem à mortuis exitandi sint, merito

Lit. 13.

*Rom. 8.
Lib. 1. de
præde. san.
cap. 15.*

*Cap. 7. c.
tuſe lib.*

CAP. VIGESIM V M. 143

merito illi nouissimi præponi dicuntur, quia minus eorum dilata est resurrectio: primi etenim illi parentes, sancti, patriarchæ & prophetæ, plurimos annos expectarunt: illi non item, qui nihilominus corporis simul cum eis resurrectionem sunt accepturi. Pro quo Augustinus consulatur. Murmur autem priorum operariorum sic intelligendum erit, vt quoniam tanta post Christi passionē effusa est gratia, merito videantur ratione humana murmurare potuisse fibi tamdiu vitam æternam esse dilatam, posteriores vero pares fibi factos, imo quadam ratione (cum minus eorum dilata sit resurrectio) priores. Per responsum autem diuinam (Amice non facio tibi iniuriam) intelligenda est spiritus sancti reuelatio, qua declaratur sanctis non esse murmurandum de diuinis operibus, nullamque apud Deum esse iniquitatem. Alij per primum mane intelligunt pueritiam, & sic consequenter, quæ quidem expostio licet vera sit, & pia, huic tamen loco congruere minimè videtur. Circa illud (Dixit Dominus vineæ procuratori suo) aduertendum est procuratorem de spiritu sancto intelligi non posse, is enim non est seruus, sed Dominus, quia non est creatus: & Commentarius ille, qui opus imperfectum Chrysostomi in Matthæum inscribitur sic explicans planè impius est, quem frater Mahusius minorita Aldernardensis sacrae Theologiæ doct̄or, se ab Ariannorum fœcibus repurgasse dicit: in hac tamen materia non omnino repurgatum videtur.

Accipierunt singuli, singulos denarios. Quomodo omnes sancti accepturi sint unum, & eundem denarium, nempe vitam æternam, cum tamen futurum sit, vt pro diuersitate meritorum diuersa sit gloria sanctorum, tractat Augustinus. Lib. de sancta virginitate cap. 26.

*Lib. de spir.
& lit. c. 24*

IN MATTHAEI

Quemadmodum enim vas dicitur plenum vino,
& cantharus, at utrumque pro suo modo, & capacitate, licet plus contineat vas cantharo, plenus tamen est, sic & de sanctis erit, singuli enim pro sua capacitate accepturi sunt.

*z.lib.2. cont.
2.epist. p.el.
c.7. & lib.
de bono per
se, z.c.8.*

amico non facio tibi iniuriam, tolle quod tuum est. Augustinus citat hunc locum, docens non esse iniustum, si ex massa perdita generis humani, quosdam sine vilis eorum meritis eligat ad vitam æternam, alijs omnino parem habebibus causam relictis in æterna damnatione.

sup.c.19. *Et ascendens Iesus Hierosolymam ex Galilæa, velex finibus Iudææ. Ascendisse autem dicitur quia Ierusalem in monte sita erat, comparatione Galileæ. Assumpſit duodecim discipulos secreto, nolens alijs communicare quod erat illis prædicturus. Et ait illis: ecce ascendimus Hierosolymam. Ego vobissecum ultra, & voluntariè Ierusalem ascendo, cum tamen ibidem mala multa mihi immineat, ut vos hac mihi præcognita fuisse cognoscatis, eademq; effugere potuissis. Et filius hominis tradetur per præditionem, principibus sacerdotum, & scribis, & senioribus (teste Marco) et condemnabunt eum morte sacerdotes, scribæ, & seniores, & tradent eum gentibus Pilato & militibus eius, ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum eum. Saluator passionem suam multis in locis prædixit, ac semper aliquid adiunxit, & hoc loco adjicit, quod à tribus supremis statibus, tanquam sceleratus, sit infidelibus tradendus, ac morte turpisima condemnandus. Latius autem hic probrofissimam passionem explicare voluit, quia iam proxima erat. Et tertia die resurget, mortis ac resurrectionis suæ sapienter meminit, quoniam in illis fidei nostræ mysterium continetur.*

*cap.16.17
et 20.*

Tunc accessit mater filiorum zebedæ cum filiis suis adorans flexis genibus, magno illi honore exhibito, & petens aliquid ab eo, hoc modo, non abnuas quod à te

peto

CAP. VIGESIMVM.

149

peto, dicit, id est, iube, & fiet, ut sedecant bi duo filii mei, Iacobus & Iohannes hic præsentes, unus ad dexteram tuam, & unus ad sinistram in regno tuo, id est, prima & suprema loca habeant. Periuit autem istud occasione eius quod dixerat Saluator, se die tertia resurreeturum, subornata à filiis suis, qui putabant saluatorem statim post resurrectionem regnaturum: videnturq; intellexisse regnum Christi à terrenis regnis non fore diuersum, etenim si recte id intellexissent nūquam se per matris suæ solicitationem adepturos fuissent arbitrati. Nonnulli eam accessisse ad Christum cognitionis fiducia dicunt. Cæterum nullus probatorum hoc dicit: atq; ideo non videntur fuisse cognati, alioquin, si ita esset, daretur hic declarandi occasio. Respondens autem Iesus: Non matri, sed filiis (vnde Marcus ipsosmet accessisse dicit) nec quis petatis. Non intelligitis quale sit regnum meum futurum, nec quomodo peti debeat. Protestis bibere calicem quem ego bibiturus sum? Quasi dicat non aduentisti quod ego dixerim me prius multa passurum, quam resurgerem: vos autem prius de triumpho, quam de certamine cogitatis. Attamen antea certamen committendum est: poteritis ergo talem sustinere passionem, qualem ego mox sustinebo? Calix secundum phrasim scripturæ, passio, vel tribulatio dicitur, quoniam sicut unus alteri calicem propinat epotandum, ita Deus nobis tribulationem, & passionem sustinendam propinat) quam prius filio suo pro humani generis reconciliatione propinavit, quaque ille lubens tolerauit. Dicunt ei possumus. Nescientes quid Christus per calicem significaret, vel quidvis, ut cupita adipiscerentur, pollicentes: aut nimium de fe præsumentes, quandoquidem ad mortem pro Christo subeundam nondum erat idonei: siquidem nec Petrus Christum ad mortem sequi valebat. At illis, calicem quidem meum bibetis quæ mox

IN MATTHAEI

mox bibiturus sum. Ioannes hunc calicem bibit, nam pro confessione Domini multa est passus, & tandem pro fide in insulam Patrum fuit ablegatus: vnde de se dicit, ego Ioannes frater, & participes in tribulatione, & regno, & patientia. De quo Tertullianus refert quod in dolium olei feruensis à Nerone coniectus fit. Iacobus etiam gladio peremptus fuit. sedere autem ad dexteram, vel sinistram non est meum dare uobis. Lectio Græca, sicut & plurimorum Latinorum non habet (vobis). Huius partis sensus est, Nemini regni cœlestis gloriam, seu primum locum in regno cœlorum secundum humanam naturam dare possum, sed illis continget haec gloria, quibus ab æterno per misericordiam suam proposuit pater meus conferre. Vel non est meū, id est, gloria cœlestis nemini ex humano favore, aut propter importunam sollicitationem dabitur, sed illis quibus pro bona vita, & meritis ab æterno à patre meo præparata est. Sic Augustinus, Ambrosius, Cyrillus, Hieronymus & Epiphanius. Hieronymus in commentarij sacerdoti, sedere à dextris, regnum cœlorum intelligit, etenim Christus carnaли discipulorum imaginationi respondere nō debebat quemadmodum nec supra, dum discipuli interrogaré, quisnam esset maximus in regno cœlorum futurus, respondit. Atq; istud cōformiter dictum videtur, nam cum infra subiungit. Hic est primus &c. intellexit in regno cœlorū primum futurum, non autem maximum.

Et audientes decem, quod duo discipuli omnibus præferri ambirent. indignati sunt de duobus fratribus, non autem de matre, quoniam eam à filijs suis subornatam existimârunt. Permisit autem Saluator eos sic appetere sublimitatem, ut ipse occasio rem haberet docendi humilitatē, prævidens quod haec adhuc inter corruptorum hominum consor-

titia

Ioan. 13.

Act. 5.

Act. 1.

Lib. de pr-

scripto ad-

uers. h. heres.

Act. 12.

Lib. 1. de tri-

nit. c. 10.

Lib. 5. de fi-

de cap. 3.

Li. 10. The-

sa. c. 5.

Epi. in bera-

fi. Ariano.

Cap. 18

CAP. VIGESIMVM.

150

tia imposterum essent futura. refus autem uocauit eos ad scilicet, vt cum duobus illis simul instruerentur: Illi, de sua inuidia, & æmulatione, hi vero, de sua ambitione, erat, non dure, sed suauibus verbis. Docens in hoc saeculo nullatenus appetendum esse primum, nec illi qui eum adeptus est inuidendum: scitis quia principes gentium dominantur eorum, id est, ad propriam utilitatem regimen suum ordinant. Lucas affirmatū legit Reges gentium dominantur eorum. Et qui magistris sunt potestatem exercent in eos, id est, Qui potentes sunt inter gentes, ius sibi vendicant, & auctoritatem in subditorum dispendium: Subditi autem oppresi verbis humilibus eis adulantur, & quos duros experintur, beneficos vocant: Non ita erit inter uos, gentilia facta vobis non conueniunt, ideoque superiori non licet subditis dominari, aut ex ipsis commodum suum querere: sed quicunque uoluerit inter uos maior fieri, id est caput, sit uester minister, cogitat quod debeat aliorum utilitatem propria neglecta querere. et qui uoluerit inter uos primus esse, erit uester seruus. Vnde vos duo filii Zebedæi nullo pacto ambire debetis, nam malum est gentiles imitari, & oneri, ac seruituti se subiucere magna dementia est: Vos autem cæteri Apostoli mei, nullo inuidia zelo aduersus hosce duos fratres, etiam si vobis essent prælati stimulari debetis, quin potius ipsorum miseriae compati. Quāquam saluatoris verba hoc loco ad Apostolos propriè, qui Ecclesiastici erant non saeculares dirigantur, eadem tamen de principibus saecularibus est ratio: siquidem illi secundum Christi legem, populi pacem, & salutem querere debent, nō autem proprium commodum, alioquin non principes, sed tyranni dicendi sunt.

sic ut

IN MATTHAEI.

sicut filius hominis non uenit ministrari, sed ministrare:
 & dare animam suam in redemptionem pro multis. Quasi
 dicat, Si vos nec gentilium exemplum, nec præla-
 turæ onus moueat, saltem ad exemplum meum e-
 rubescatis, ego enim omnipotens, misericors & mor-
 talitati subiectus sum: atque hunc in mundum ve-
 ni, non ut mihi (cum tamen omnium seruitute di-
 gnissimus essem) seruiretur, sed ut alijs obsequerentur:
 atq; tali obsequio, quo vitam meam tanquam pre-
 tum pro captiuorum redēptione profunderem.
 Redēptio hoc loco propriè pretium est, quod pro
 captiuū redēptione exsoluitur: siquidēn humanū
 genus aeternā dānationis vinculis, propter peccatū
 captiuū tenebatur, vnde Christus sua morte pa-
 trē placando vinculum soluit, atque ideo vita e-
 ius aptissimè pretium, seu redēptio nuncupatur,
 etenim illam in ara crucis pro nostri redēptione
 offerre non est dēsignatus: non quidem pro o-
 mnibus, sed pro Dei electis tantum, nam non om-
 nes mortis eius fructum percipiunt. Consule Pro-
 sperum in articulis falso Augustino impositis.
 Electi multi dicuntur licet comparatione repro-
 borum pauci sint quia secundum se cōsiderati mul-
 ti sunt.

Art. I.
¶ pcc. 7.

C ap. 10.
C ap. 18.

L lib. 2. de-
conſensu e-
uang. a. 65.

¶ lib. 1. qu.
euang. a. 48.

Et egradientibus illis ab Hiericho eccl. Hæc historia ea-
 dem est cum ea quam recitat Marcus, verū Mar-
 cus vnius cœci duntaxat meminit, quoniam ille
 notior erat: vnde nomen eius, ac nomen patris cō-
 memorat. Cæterū alia est historia quam refert Lu-
 cas, etenim illa contigit antequam saluator ingre-
 deretur Hiericho, hæc autem postquam egressus
 est, vt annotat Augustinus. Si vero eadem esse di-
 catur historia Lucæ cum hac, intelligendus erit Lu-
 cas per anticipationem historiam de cœco illumi-
 nato recitasse, quia ipse solus spiritalis cœcitat̄ di-
 scipulorum mentionem fecit, quanquam hic euā-
 gelista

CAP. VIGESIMVM.

151

gelista & Marcus ambitionem duorum fratrum
 & decem Apostolorum indignationē declararint.
 Quia igitur solus Lucas recitat ea quæ facta sunt
 in Hiericho, & meminit spiritalis cœcitat̄ Apo-
 stolorum, hanc historiam maluit anticipare, quam
 eā suo loco ponere, vt cœcitas spiritalis & corpora-
 lis iungerentur. Mysticum huius loci sensum ha-
 bet Augustinus. Duo cœci sunt, populus Iudaicus,
 & gentilis. Transitus Iesu est quicquid in huma-
 na natura gesit, scilicet natuitas eius, mors, paſſio, cap. 105.
 &c. Clamor cœcorum, oratio est, ac vita bonæ in-
 choatio: per quæ pro perfecta sanitate, & illumina- Lib. 1. quæ.
euān. ca. 28
 tione obtinenda clamamus. Turba clamantes in- er. 18 de
uerb. Dom.
 crepans, Christiani tepidi sunt, qui nomine tenus
 Christum sequuntur, à vita tamē bona quantum in-
 se est alios auocant, sed tandem bonorum perseue-
 rantia vieti, eosdem quos acerbè prius increpau-
 erant laudant, & admirantur, & ad Christum veni-
 re hortantur. Statio Iesu, est aeterna eius diuinitas,
 immobilis semper permanens. Per ea igitur quæ
 Christus gesit in carne: clamando perueniemus
 ad eius diuinitatem, quæ oculos cordis nostri re-
 stauro, & sanat.

IN CAPVT VIGESIMVM PRIM.

Quacunque nunc sequuntur usque ad finē
 ferè euangelij hebdomada immediate ip-
 sum pascha præcedente contigerunt, atque
 ad Christi passionem pertinent.

Et cū appropinquasset Hierosolymis, et uenissent Betpha-
 ge ad montem Oliveti. Ex Bethania videlicet, ubi per-
 noctauerunt nocte præcedente. Betphage viculus
 est in latere mōtis Oliveti situs, ad facerdotes per-
 tinens, estq; propinquior Hierosolymis quam Be-
 thania ipsa, & interpretatur domus maxillarū, vel
 buccæ

IN MATTHAEI.

buccæ quia sacerdotes habebant maxillas boum, quibus oris, & fidei confessio significabatur, iuxta illud: Corde creditur ad iustitiam, ore autem confessio fit ad salutem. Mons autem iste vocatur mōs Oliueti quia in eo erant multa oliueta, id est, loca olearii consta. Plurimum hic locus montis Oliueti Christi oratione, & ascensione decorabatur. De hoc consulatur Venerabilis Beda in Homelijs.

Rom. 10.

Tunc misit Iesus duos discipulos. Qui fuerint illi hom. domi non exprimitur, tamen Ambrofius, Chrysostomus, & Hylarius dicunt fuisse Petrum, & Philip-
rū & lib. 5. pum. *Dicentes eis, ite in castellum quod contra uos est, id est, in illum pagum qui vobis est ē regione oppositus.* Alij castellum hoc interpretantur Ierusalem abiectionis causa sic à Domino vocatum, propter discordiam quae in ea erat. *Dicite quia dominus hī opus habet, ego scilicet.* Ceteri Euangelistæ de hac historia, & de pullo uberioris dicunt. *Et confessim dimittet eos.* Vnde patet Dominum in manu sua omnium hominum habere voluntatem, quodcū manibus inimicorum suorum se eximere potuisset, si voluisset. *Euntes autem discipuli, fecerunt scut precepit illis Iesus.* Prompto animo iumenta adducturi iuēre, nos commonentes vilia, alacri & lumbenti animo propter Dominum aggredi debere.

Marc. IV.
Luc. 19.
Ioan. 12.

Dom. prim.
aduent.

Hunc locum doctè ad sacerdotes mysticè transfert Augustinianus in Homelijs. Ad literam dicitur quod in Ierusalem ad vsus pauperum asina communis conseruabatur: nam pauperes iumenta habere non poterant propter fortunæ tenuitatem. Ad eundem etiam usum (teste Hieronymo, & Rabano pullus reseruabantur. *Hoc autem factum est, ut adimpleretur quod d'ictum est per prophetam dicentem: Zachariam, quem ad sensum non ad verba & magis iuxta interpretationem 70. aut caldai-*

cam

CAP. VIGESIM VMPRIM.

152

cam versionem, quam hebraicam citat Euangeli-
sta. Etenim hebraica sic habet, Exulta satis filia
Sion, iubila filia Hierusalem, ecce rex tuus ve-
niet tibi iustus, & salvator ipse pauper & ascen-
dens super asinam, & super pullum filium asinæ.
Quod utique contigit, vt suo propheta Iudæi cre-
derent, actandem eum esse Messiam cōfiterentur.
Dicite filiae Sion, Ioannes autem sic, noli timere filia 104.12.
Sion, id est, vos omnes qui ad diem festum Pa-
schæ conuenientis, clamoribus, & magno gaudio
atque applausu populo Hierosolymitano istud pro-
ferte. Ecce rex tuus veniet &c. Sion nomen mon-
tis est in Ierusalem, in quo arx erat: quam cœpit
David. Ponitur aliquando pro tota ciuitate Hieru-
salem, sicut hic. Atque apud Hebreos talis est lo-
quendi modus, etenim illi pro alicuius ciuitatis,
vel pagi populo filiam ponunt: vt, *Habitauit in ci-
uitate, & filiabus eius, id est, pagis, seu villis.* Item 2. Esdræ 12
In Dibon, & in filiabus eius. Rursum in Bet-
sabea, & filiabus eius, & filia Tyri pro tyrijs.
Quo hebraismo frequenter propheta vtuntur, vt, 1/4.1.
derelinquetur filia Sion vt vmbraclum in vinea, 1 bre. 2
& filia Hierusalem, & filia Sion ecce rex tuus Chri-
stus, non deuastans, sed dirigens, ac fouens, cui reg-
num non adferit augmentum dominij, sed humi-
litatem, atque admirabilem virtutem seruandi, &
obediendi. Rex tuus i. tibi varijs modis promissus
& à te semper expectatus: Pro quo toties ex intimis
cordis affectibus, suspirarunt patres vestri dicen-
tes, atq; clamantes, vtinam celum disrumperes,
ac descenderes, vñit. nunc ad salutem tuam adeſt,
non vt meritus de te pénas sumat, non vt ad in-
star crudelis tyranni te perdat, sed vt tibi inserviat,
& ab omnibus hostibus tuis te liberet. mansuetus;
non crudelis, non amarus, sed tanquam agnus pro
salute tua immolandus. Afino infidet, ad pugnā
maxime

1/4.1.
1 bre. 2
1/4.12.
1 bre. 2
1/4.12.
1/4.12.

1/4.12.

1/4.12.

1/4.12.

1/4.12.

1/4.12.

1/4.12.

1/4.12.

1/4.12.

1/4.12.

1/4.12.

1/4.12.

1/4.12.

1/4.12.

1/4.12.

1/4.12.

1/4.12.

1/4.12.

1/4.12.

1/4.12.

1/4.12.

1/4.12.

IN MATTHAEI

maximè inidoneo: quæ omnia quale regnum (inquit Hofmeisterus) aūspicatur urus fit, præsignant. Nō dubites ergo tam humilem regem accedere, qui non equo infidens' potentiam significat, sed aīno innitens humilitatem manifestat, more pauperum qui eodem quo agros suos arant, iumento vehuntur. hoc enim significat subiugale. Euangelista omisit (iustus, & saluator) quæ apud Zachariam reperiuntur, & allegat hanc prophetiam, vt pateat Iudæos nullam infidelitatis sive excusationem habere etenim manifeste quod prædictum erat de Mefisia, à prophetis, quod videlicet in primo suo aduentu pauper esset & humilius, & in signum humilitatis vehendus esset aīna, & pullo eius, nunc completū viderunt. Cæterū adhuc non intellexerunt, imd nec Apostoli, licet post resurrectionem omnium sint recordati, quia hæc scripta erant de eo, & hæc fecerunt ei, scilicet Iudæi ingredienti Hierusalem. *Et cum defuper id est super vestimenta, vel super aīnam & pullum sedere fecerunt.* id est imposuerunt, verisimiliter lassum valde, atq; ex itinere præcedentium dierum, & pernoctatione in oratione fatigatum. Sed autem vicissim (vt ait Gagneius in hunc locum) super vtrumq; animal, vel per synecdochen, quia super pullum sedet, vt clarè ex tribus euāgelistis patet, nemine adhuc insedisse pullo dicentibus. Quod autem quidam legunt in propheta super pullum filium subiugalis, vt tantum pullus significetur, non est probabile, cum Matthæus prophetiam istam adducat ad declarandum id quod dixerat de vtroque iumento adducto. Tres autem alij euangelistæ meminerunt tantum pulli, quia scriperunt suum euangelium gentibus ad Christū conuersis, qui mysticè designantur per pullū: quia sicut nemo super pullum illum vñquam federat, ita gentes nunquam acceperant legem, sed sine le-

cap. 9.

Marc. 11.

Luc. 19.

Ioan. 12.

C A P. VIGESIM VMPRIM. 153

ge peccauerant: quod clarissimè explicat Beda in Homilia supradicta. Matthæus autem qui etiam Iudæis conuersis scriptis Euangeliis, non potuit omittere aīnā, quia hæc electos Iudæos significat qui iugū legis ab antiquo portauerat: atq; illa aīna electorū Iudæorū, ex quibus spiritualiter nati sunt gentiles, synagoga est, Apostoli enim qui carnaliter fuerunt Iudæi, ac iugū legis portarunt, sua predicatione gétiles spiritualiter genuerunt. *Purima autem turbula strauerunt vestimenta sua in uia,* ostendens reverentiam, quia Christum reuerebatur, quod mirū est, tāto honore, & applausi plebem Hebræam Iesum aīno insidentem, quem prius populi seductorem dicebant, exceperisse. Propterea autem tantam impendi sibi gloriam Christus permisit, qui tamē cum eum rapere, atq; regem facere conabantur solus fugit in montem orare, vt verus Mefias esse ostenderetur. *A lij autem scidebant ramos de arboribus frugiferis,* quibus mons oliueti consitus erat. In Palæstina citius quam apud nos virescunt, & frondent arbores. Christus autem decima Luna primi mensis, id est, 12. Calendas Aprilis, in Hierusalem venit, illo enim anno, octauo Calendas Aprilis, id est, die 25. Martij erat paracene Paschæ, quo die & mortuus est saluator, quemadmodum tali die cōceptus fuerat: atque ideo Ecclesia extra tempus passionis Christi, conceptionem celebrat: septimo vèrò Calendas Aprilis erat dies festus Paschæ ipsorum, die videlicet sequenti usque ad vesperum, eotib; virides ramos tunc habebant, mandatum enim eis erat vt in die festo Paschæ spicarum manipulos ex nouis frugibus offerrent, & sternebant in uia. In signū lætitiae, & reuerentiae ferè omnes istæ arbores oliuæ erant, quæ pacis, & misericordiæ, siue lenitatis signum referebant, nam oleum vulnera lenit: vnde quando ira deserbuit in diluvio, & aquæ sicca-

Aug. tract.
51. in Ioan.
or Hieron.
super 2. ac.

cap. 9.

10. ad 6.

Lent. 13.

X. ri cœ-

IN MATTHAEI

ri cœperunt, venit columba ad Noe, rānum oliuæ portas . Rami ergo ostendunt Christum, verum esse animarum medicum, siquidem ex oliuis oleū exprimitur, quo vulnera vñcta leniuntur, & demū curantur : vt videre licet in homine qui in latrones lapsus est. Item oliuarum rami, ipsum Iesum pacis authorem, pacemq; inter Deum, & homines faciente, præsignarunt. Adiicit Ioānes, quod Christo cū ramis palmarū obuia präcesserint, vistoria qua Dominus moriendo morte erat superaturus, prænūciantes. Palma enim apud veteres vistoribus dari cōsueuerat, vnde de martyribus qui tyrannos in martyrii certamine superarunt datur, Et palmæ in manib; eorū, itē palmæ natura est oneri imposito non cedere, imo aduersum pondus consurgere, atq; reniti. Quæri hic potest quare asinno vestimenta strata fuerint? & an ramos arborū cädentes, Dominis damnum intulerint? Verū facile responderi potest, hoc supra modum laudandum esse, quod pia mens in Dei honorem, ei sanctorum reuerentiam facit: vnde luminarium in templo clara luce accensio, ac radiante sole, dū sacrificium Deo offertur, etiā laudabilis est & Deo accepta. Nec mirū quium August. referat per flores ex altari Sæti Stephani acceptos & ad caput cuiusdam nomine Martialis vt ad Christum conuerteretur positos, orationibus S. Stephani mediantibus, ad Christum esse conuersum. Per asinam, & pullum mystice peccatores designantur, qui per peccatum stolidi, infirmi, ad bonum pigri, atq; varijs oneribus subiecti facti sunt: ministerio autem apostolorum, & prædicatorum soluti, & ad Christum adducti sunt, vesteq;, id est, apostolicam doctrinam, ita vt Christus illis infidere possit, id est, in illis per gratiam habitare, atq; omnes eorum actus dirigere, assumpserunt. Sternentes autem vestimenta in via,

martyres

LUC. ID.

CAP. VIGESIM VMPRIM. 154

martyres sunt, qui vt fides Christi in alijs firmaretur, sua corpora in mortem tradiderunt. Ramos autem de arboribus cädentes, qui ex scriptura sacra, & exemplis sanctorum, varia pietatis dogmata, ad Christi honorem, populis eruditio[n]em, tanquam ramos abscondunt, & colligunt. Turba uero que precedebant, & sequabantur, id est, veteris & noui testamenti sancti, qui vñanimiter Christum pro rege suo suscipiunt, & eius aduentum laudant. Eadem enim, inquit Beda, fide illi saluati sunt de futuris, qua nos de præteritis. *c. Lanabant dicentes o sanna filio dauid . benedictus qui uenit in nomine domini patris nostri cœlestis . Nullo modo propriam, sed tantummodo patris sui, in omnibus operibus gloriam quærens, ideoq; merito est glorificandus, Sic Cyril. in illud Ioannis, Ego ueni in nomine patris mei, & non acceperis me. Minus autem recte intelligitur in nomine Domini, id est Christi. Ex hoc loco sumpta est pars hymni (Sanctus Sanctus &c.) quā tanto affectu dum sacrificatur decantamus, collaudantes aduentum Christi ad nos: de quo Concil. Vasense sub Leone primo celebratum, cui & Prosper interfuit, ait, quod tam suavis & desiderabilis vox est, vt etiam si diu noctuq; dici posset, fastidiū generare non posset: Quod ideo dixit, quoniam quidam erant tali zelo commoti, vt putarent tam incundum canticum in missis matutinalibus, vbi totus populus non adest, nec in missis pro defunctis, aut in diebus ieunij, non esse decantandum. Hyeronimus in epistola ad Damasum, quæ sic incipit, Multi super hoc &c. dicit O sanna compitū esse ex(Hosia) quod significat Salua, siue saluū fac, &(Anna)quod Hebræis est interiectione obsecratis, siue optatis, sic u[er]o latinis est obsecro, vel o, seu, o vtinam docet etiam istam acclamationem, ex hoc versiculo Psalmi, O Domine saluum me fac,*

X 2 O Do-

IN MATTHAEI

psal.117 O Domine bene prosperare , benedictus qui venit
in nomine Domini,desumptam: qui manifeste de
Christo prophetat , & quia crebro in synagoga le-
gebatur , populo notior erat: vnde Pharisæi cùm
audirent à populo l'psalmum referri ad Iesum indi-
gnati sunt. Addit etiam Hieronymus, Lucani,quia
vidit se sermonis Hebræi proprietatem transferre
non posuisse, subtilem maluisse,quam legenti que-
stionem mouere. Cæterum verisimilius est Lucæ
(pax in cœlo)&(gloria in excelsis)pro eo posuisse
quod alij (osanna in excelsis ponunt) atque proinde
quid Osanna significet, non videtur omnino
suppressisse. Deinde cur Matthæus dixisset, Osan-
na filio Dauid , & non potius filium Dauid , si ad
verbum Osanna significat Salua,sive saluum fac.
Videtur igitur Osanna, significare (obsecro) (salus)
vel(o salus)scilicet fit: vt sensus fit, o utinam fit
salus filio Dauid , &, Osanna in excelsis idem fit,
quod , obsecro fit salus Deo, habitanti in excelsis,
quemadmodum Angeli decantant. Et hoc satis
expressit Lucas,ponens gloriam pro salute,optare
enim Deo salutem,nihil est aliud quam gloriam e-
ius querere:quod vero adiecit pax in excelsis,
scilicet habitanti,expressisse videtur,quod dicit psal-
mi versiculus,O Domine,bene prosperare,seu ho-
na tibi sit prosperitas,nam nomine pacis, signifi-
catur rerum felix successus,& omne bonum.Signifi-
catum vocis (Osanna) optimè expressit Ioannes
dicens: Salus fit Deo nostro,qui sedet super thro-
no,& agno. Per Thronum enim cœlum signifi-
catur,& per agnum filius Dauid . Atque hoc ipsum,
licet plerique ignorarent, verè confessi sunt,ac ve-
rum iam aduenisse salvatorem contestati sunt: cui
testimonium omnes Prophetæ perhibebant, & o-
pera tam sublimia penitus manifestabant,atque vt
efficacius eorum de Iesu esset testimonium, Daui-
dis

luc.19.

luc.2.

psal.7

CAP. VIGESIM V M P R I M . 155

dis oraculo diuino vtuntur,dicentes . Benedictus
&c.que precatio merito eos erigere deberet ad cre-
dendum, Christum non venisse destructionis le-
gis causa, quasi Deo contrarius , quin potius secu-
dum eius beneplacitum, vt legem, & omnia quæ
in Prophetis scripta erant,adimpleret. Ioannes ha-
bet Osanna , benedictus qui venit in nomine Do-
mini rex Israel , non quidem vt cui tributum sol-
uerent, sed qui hominum mentes optimis ligibus,
iuxta illud , ego autem constitutus sum rex ab eo
super Sion, montem sanctum eius, prædicans præ-
ceptum eius, recturus esset. Licer ergo cæteri tres
Euangelistæ dicant , populum acclamasse Christū
quod Dauidi erat promissum, esse regem,hic tamē
Euangelista existimauit abunde se hoc explicuisse,
dum Christum dixit à populo, filium Dauid vo-
catum: iuxta illud Ecclesiæ, Israhel es tu rex, Daui-
dis & inclita proles.

*Et cum intrabet Hierosolymam, commota est uniuersa ci-
uitas, tantum Christi triumphum admirans, tantâ-
que populi frequentiam Christo, voce & opere ho-
norem deferentis, dicens: Q uis est hic quem tam celebri honore excipitis? vel, quem se facit, vt sic
Hierusalem ingredi non vereatur? Populi autem di-
cebant oibus Hierosolymitanis, Hic est Iesus prophe-
ta, a Nazareth Galilee. Hic dies ingressus, fuisse dici-
turi dies Luna post Dominicam in ramis palma-
rum, quanquam nos hunc ingressum ipsa die Do-
minica palmarum recolamus , ob lætitiam enim
hoc facimus, gaudium coniungentes: siquidem
die Dominico mysterij resurrectionis lætitia
celebramus. Prætereundum non est, quod apud Iu-
daeos primus dies cuiusque mensis in initio no-
viunij fuerit, & anno quo Dominus passus est pœ-
thecostes festum 15. Maij celebratur. Et intrauit Ie-
sus in templum dei, instruens nos, vt cùm ad aliquem*

cap.12.

psal.1

IN MATTHAEI

locum appulerimus, primò templum, seu oratoriū orationis causa ingrediamur. *Et eijus iebat omnes ementes, et uendentes in templo oves & boues, & reliqua quae in sacrificio offerabantur, et mensas nūmulariorū qui pauperibus, prætextu misericordiaz vñoram palliatam exercentes, pecuniam mutuabant, et catabedras uidentium columbas euerit, zelo honoris patris sui incitatus, ac tanquam Dominus templi purgans domum Dei.* Et quia ex peccatis Sacerdotum omne malum in populo oriri considerabat, vitia sacerdotum primum resecabat. Circa istud factum saluatoris consule historiam quā recenset Hieronymus in Commentarijs. Cū enim toto terrarum orbe vnicum esset augustissimum, & celeberrimum Dei templum, atque illuc ex omnibus regionibus Iudeorum, ad offerendum Domino sacrificium populus conflueret, accidēbat, vt qui de longe venerant, victimas non haberent. Ne igitur quicquam sacerdotibus decederet, atq; hanc non offerendi excusationem quis prætexeret, certi quidam à sacerdotibus in templo constituti erant, qui genus omne animalium, quæ offerri possent, venientibus diuenderent: & quoniā multi venientium pecunias quibus sacrificia emerent, non habebant, nūmularij ab ijsdem constituti erant, qui sub cauzione, talibus pecunias mutuarent. Et quia lege præceptum erat, vt nemo vñuras acciperet nūmularij autem sine lucro mutuare nollent, adiunuerūt modum, quo pro pecunia sc̄enebri, diversi generis muniscula, vtputa poma, vuas pafas, recipierent: vnde huiusmodi munera ex mutuo accipiētes hoc loco nūmularij, siue potius (colibitē vocantur) Græcē enim colyba vilia muniscula dicuntur. Vt autē hujus miraculi magnitudo intelligatur, quo tam multi emptores, & venditores admodū potentes per Christum infirmū, atq; despetum

CAP. VIGESIM V M PRIM. 156

Atq; ejici potuerint, consulatur Hierony. qui dicit, in comment. quod igneū quoddā, atq; sydereū ex oculis Christi huius loci. radiabat, & diuinitatis maiestas, quando vendētes, & ementes eiecit, in facie reucebat. Non est autem existimandū idē miraculū istud esse cū miraculo quod refert Ioan. etenim miraculū illud initio prædicationis Christi cōtigit, istud verò in fine, atq; in illo mitius colubarū vñidores, & emptores aggreditur, nō eos ejiciēs, sed ad trionendo, dices: Aufferte ista hinc, quia fortasse pauperes erāt, ex similitate colubas vendebāt. Cōtigit autē hoc miraculū quod refert hoc loco Euang. nō die qua ingressus est Hierusalē, sed die sequenti, vt ex Mar. patet: post nitūq; per tēporis anticipationē: aut sicut August. dicit, eodē die contigit, sed tunc Marcus per recapitulationem recitasse intelligendus est. Mysticum sensum huius dant Hieronymus, & Augustinus. Hieronym. in comment. Aug. tract. 10. in 10. Esa. 56.

Scriptum est: domus mea, domus orationis uocabitur. Quē admodum templum Salomonis, quod mysticē Ecclesia meā designat, ad orandum dedicatū est, ita Ecclesia mea in qua nō ab vna gente Iudaica, nec vno orbis loco, sed ab omnibus gentibus, per vniuersum terrarum orbem, orationes fundētur. vos autem feistis illam speluncam latronum, eiusmodi in tēplo quibus misera plebs spoliatur, atq; Dei ira prouocetur, excentes. Quemadmodū enim in suis specubus latrones spolijs inhiātes, grauiissimè Deū offendūt, sic & vos longe grauius sacrilegium committentes, deliquistis, propter loci sacri reverentia. Augustinus & Beda aiunt, venditionem, & emptiōnem eorū, quæ pro cultu Dei necessaria sunt, etiāfi extra templum licet fiant, in templo tamen nullo modo licito fieri posse. Vnde eadem de omnibus, qua natura sua orationis, vel diuinæ laudis, aut prædicationis attentionem impediunt, esse ratio videtur, etiam si illicita non sint, quanto ergo

IN MATTHAEI

magis ea, quæ nusquam licet, ut potentes, conuicta, discursus inordinati &c. fieri possunt, locum Deo dicatum violent. Quam graue autem ementium, & vendentium sacrilegium fuerit, ex zelo Saluatoris, quo contra eos commotus est; expendere possumus, qui non permisit ut quicquam vas per templum Salomonis, & veteris legis transferret, incomparabiliter igitur maior templis Christianorum, vbi Christus etiam corporaliter habitat, reuerentia debetur, ut patet ex Pontificum, martyrumq; Christi statutis: In primis Xistii, qui à beato Petro sextus fuit, & Stephani, id est, qui ab eodem Petro fuit vigesimus secundus: etenim Xistus statuit, ut vasa sacra ab alijs quam à sacratis hominibus non contrebantur. Quia indignum (inquit) valde est, ut sacra Domini vasa, quæcunque sint, humanis usibus seruant, aut ab alijs, quam à Dominino famulantibus, eiq; dicatis tractentur viris: ne pro talibus præsumptionibus iratus Dominus, plagam populo suo imponat. Stephanus vero de vestibus sacratis dicit, Quod alijs in usibus cum Deo, eiisque seruitio consecrata, & dedicata sint, nemo debet eis frui, quam ecclesiasticis, & Deo dignis officijs, quæ nec ab alijs contingi debent, aut ferri, nisi à sacratis hominibus: ne vltio, quæ Balthasar regem, quia ex vasibus domus Domini in mensa bibebat, comprehendit, super hos transgredientes, & talia præsumentes, ditiua veniat. Queritur, utrum peccatum occultum, in loco sacrato perpetratum violet illum? Respondeo hoc pendere ex intentione, & oratione Salomonis, nam si templum ad orationem mentalem etiam dedicatum fuerit, is qui in illo aliquid eam impediens agit, illud violat. Indubie autem negotatio, & cereorum venditio in templis illicita est, quoniam, Beda, & Augustino testibus, iuri diuino repugnat, quod

¶ pif. 2.

¶ pif. 1.

Dan. 5.

CAP. VIGESIMVM PRIM. 157
quod nulla consuetudine aboleri potest. Similiter proclamationes, quas in templis faciunt principes, vel procuratores, de domibus, agris, suppellefiliis, aut alijs rebus vendendis, omnino illicitæ censendæ sunt, neq; ab Episcopis locoru toleradæ.

Et accesserunt ad eum eccl, et claudi in templo, et sanavit eos. Si electio vendentium, & ementium primo die (ut sentiunt Augustinus, & Hieronymus) facta est, cæcorum, & claudorum curatio, ipso die ingressus Christi facta fuit.

Videntes autem principes sacerdotum, et scriba mirabilia que fecit. In electione tantæ multitudinis, & claudorum, atque cæcorum sanatione, indignati sunt, contra Christum, qui sic à pueris laudabatur, et dixerunt ei, Audis quid isti dicunt? Quasi dicant, Ignoras horum puerorum blasphemiam, & talem laudem tibi deferri permittis? utiq; intelligo quid fibi ve-llint pueri, non tamen quasi blasphemos compesco, nec reprehendo: ~~et unquam legisti?~~ Quasi dicat, Sacram scripturam, qua infantium laudem collaudat expedite, dictum enim est à Dauide Deo patri, Quia ex ore infantum, et lactantium perficihi laudem: Hoc est: Per ora parvulorum, qui quodammodo adhuc lacte viuunt, vixque lactare possunt, perfectam laudem tuam declarasti. Ad literam parvuli intelliguntur, quorum laude Deus pater delectatur quia prauis moribus corrupti non sunt: nam non est speciosa laus Dei in ore peccatoris. Augustinus tam, de infirmis Ecclesiæ mēbris quæ perficiuntur ut postmodum perfectius Deum laudent, intelligit.

Et relictis illis, Sacerdotibus, & Scribis, abiit foras animaduertens quod à nullo ad hospitium vocaretur (ut annotat Marcus) in Bethaniam. id est domū obedientiæ, vel affectionis, quæ à Hierusalē stadijs quindecim, id est, duobus milibus passuum, distabat: vbi singulares eius amici, Lazarus videlicet,

Martha

IN MATTHAEI

Martha, & Maria Magdalena morabantur: *ibidem* m̄ihi illa nocte, atque tota hebdomada, vsque ad passio-
nis suae initium: die in templo Hierusalem docens:
nocte verò, in Bethania hospitans, saltem vsq; ad
feriam quintam, quando in Hierusalem cum Apo-
stolis suis cenauit, & paſcha comedit. *Mare autem*
revertens in ciuitatem, eſuſit verè. *Et uidenti ſici arborē*
unā ſecus viam, uenit ad eam. Sic ſe gerens quaſi fructū
in illa, ad fami ſuccurrendum, quæreret, cùm tamē
nondum eſſe tempus ficum non ignoraret (vt ha-
bet Marcus) *et arefacta eſt continuo ſculne a*, radicitus
ex maledicto Christi. Ex quo patet quod non ſo-
lum verba parabolica protulit, ſed etiam eius facta
fuerunt parabolica, & aliquid significantia. Atque
iſtud miraculum singulariter ad aliquid significā-
dum factū eſt, alioquin ſtultum eſſet, extra tempus
fructuum, fructus in arbore quærere. Esuries igitur
Christi desiderium ſalutis generis humani signifi-
cat, ſicut & cibus eius, mysticè eſt ſalus hominum,
nam alibi dicit, quod cibus eius fit, facere volūta-
tem patris ſui, id eſt, ſaluare homines. Cùm igitur
hanc ſpiritalem famem ſedare cuperet, venit ad po-
pulum Iudaicum, qui per arborem ſici deſignatur,
& qui erat ſecus viā, id eſt, legem Moysī, cupiuimus
hunc populum perducere ad verum fructum po-
nitentia, ſed ille nihil fructus, ſed tantummodo fo-
lia protulit, iuſtitia videlicet oſtentationem, ver-
ba fancta, exteras cæremoniias, & ſimilia, omnis
bonorum operum fructus expers, ideoq; Christi
maledicto exaruit, ſpiritalis gratiæ ſucco deſtitutus.
Nec ad tempus tantummodo deſertus eſt, quēad-
modum prioribus temporibus, quando poſt miſe-
riam redijt ad poenitentiam, ſed æterna damnatio-
ne eſt condemnatus. Quod tamen dicitur, Nūquā
ex te fructus naſcatur in ſempiternū, nō ſic intelligendū eſt, quaſi nullus poſtea Iudeorū verū po-
nitentia

LUC. 21.

CAP. VIGE SIM VM PRIM. 158

nitenia prolatus eſſet fructum, ſed prædictus, quod potiſſima & multo maxima pars Iudaici po-
puli eſſet peritura. Adeo enim pauci ex eis conuer-
ſi ſunt, vt comparatione pereuntium nulli reputē-
tur, præſertim ſi ad multitudinem conuerſorū ex
Genribus conuertantur. Obſeruanda eſt autem in
hoc facto, magna ſaluatoris misericordia, qui dum
oſtentare voluit, quām eſſet erga homines miseri-
cors, ſanitatis miracula in illis eſt operatus: cate-
rū, ſeueritatis exhibitorus exemplum, nō homi-
nibus, ſed arbori maledixit, malēs id in ſigno prius
quam in re signata facere. Nullam autem arboris
Dominō & poffeffori iniuriam intulit, ipſius enim
eſt terra & plenitudo eius, ipſe Dominus oīs crea-
turæ. Frequenter etiam ſanitatis miracula eſt ope-
ratus & hominibus bene fecit, ad idem declarādū:
ſemel autem tantūm creaturæ ſuæ maledixit. Ad
quā rem ficum potius, quam aliam arborem de-
legit, vt illūtrius foret miraculum: ſiquidem ficus
arbor humidissima eſt. Quidam putant ſici arborē,
ſcientiæ boni, & mali ficum fuille: tum quod Chri-
ſtus ad Nathanaelem dicat: Cūm eſſes ſub ſici, vi-
di te, quod Diuus Augustinus de Adam in para-
doſo interpretatur, Tractat. 7. in Ioannem. Tum
quod ex ſole ſiculne perifonata ſibi confue-
rint. Sed incertum id eſt, nam & iuxta lignum
vita ficus eſſe potuit.

Ioann. 1.
Genit. 3.

Et uidenti dſcipuli mirati ſunt, ſequenti die, vt
ait Marcus, Vide Auguſtinum libro ſecundo de
consenſu Euangeliſtarum capite 68. dicens, quomo-
do continuo arui? ſcilicet ad verbum Christi, nam
eam ſtatiſ ad verbum ipſius aruiſſe cognoue-
runt, non enim præſentes erant cum malediceret,
quia illinc tranſieraut, non retroſipientes. Mo-
nemur hac parabola, vt bonis operibus ope-
ram demus: alioqui enim ſi exteriſ tantum
cere-

IN MATTHAEI

cæremonijs & sola pietatis specie fuerimus exor-nati, periculum est ne & ipsi planè tandem exares-camus.

Amen dico uobis si habueritis fidem, et non habueritis aliqua dissidentia, non solum de scilicet facietis quod ego feci, sed et si monti dixeritis: tolle et iactate in mare, fiet. De montis translatione supra in ca. 17. dictum est. Hinc discimus, fidem grano finapis comparatam, intelligendam esse perfectam. Et omnia quæcunque pe-tieritis in oratione credentes accipietis, confidentes quod fiet vobis: credere enim hoc loco pro sperare, & confidere ponitur, ut ex Marco patet dicente. Quicunq; orantes petitis credite, quia accipietis, non autem fide propriè dicta, credere debemus nos impe-traturos quæcunque à Deo petimus, cum nemo de vita æterna sine singulari reuelatione certus sit: at sicut credebat David dicens, Credo videre bona Domini, in terra viuentium, & sicut Petrus, Credimus saluari, quemadmodum & ille. Vide Damascenū lib. 4. de ortho. fide ca. 11. Alij hoc modo interpretantur, quod omnia quæcunque petierimus, credentes accipiemus, scilicet seruatis certis conditionibus: quæ expositio non est improbabilis. Quomodo autem intelligendum sit, quod omnis qui petit accipiat, supra ca. 7. explicatum fuit.

Et cum uenissent in templum, accesserunt ad eum docen-tem pr. n. ipes sacerdotum, et seniores populi, id est summi sacerdotes, & urbis praefecti, & scribz dientes, in qua potestate hæc facis miracula & præcipue quod vendentes, & ementes ex templo ejus, & tam cele-bri triumpho ciuitatem hanc ingredi præsumis? Hæc contigerunt feria quarta hebdomadæ sanctoræ. Et quis dedit tibi hanc potestatem? Non enim es sa-cerdos de genere Levi, nec aliquam à Romanis ha-bens autoritatem. Respondens autem Iesus dixit eis: In-terrogabo vos et ego unum sermonem: quem si dixeritis mihi,

Et ego

¶ sal. 26
¶ Act. 15.

CAP. VIGESIM VMPRIM. 159

Ego dicam uobis in qua potestate hæc facio. Christus ma-lo nodo malum quæsui cuneum, & quæstionem opposuit quæstionem eorum dicens, Baptismus Ioannis unde erat, et cœlo an ex hominibus id est: Quomodo Io-anne baptizauit populum illo baptismō, qui ante non erat notus: an iussu patris cœlestis, an verò ex proprio ingenio, vel aliorum hominum consilio baptismum illum confinxit? At illi cogitabant inter se dicentes: disputantes forsitan hoc verbis expressis, posteaquam à Christo secessissent, vel interna tâ-tum cogitatione volentes. Si dixerimus et cœlo, dicet notis: quare ergo non credidistis illis dum prædicauit me esse iudicem mundi, filium Dei peccata mundi tol-lere, deniq; me baptizare in nomine spiritus sancti. Si autem dixerimus ex hominibus, timemus turbam, ne nos lapidet. Omnes enim habent Ioannem sicut prophetam, id est, omnes existimant Ioannem à Deo missum, qui proprio ingenio nihil confinxerit. Et ne scimus, mē-tientes. At illis et ipse, Nec ego dico uobis in qua potestate hæc facio. Sed obijcas, non item soluit, qui item li-te resoluit, ergo male sic respondit Christus: dicere enim debuit se patris potestate hæc facere. Respo-deo, Quæstio Christi de baptismō Ioannis non era curiosa, sed plurimum utilis ad dissoluendam quæstionem quam ipsi rogabant si enim ex synce-ritate respondissent Ioannis doctrinā ex Deo fuisse, statim manifestasset eis Christus quod diuina vir-tute hæc faceret.

Dicit illis Iesus: Amen dico uobis, quia publicani, et mer-trices precedunt uos in regno dei. Publicani id est ma-nifesti peccatores, & scelerati homines, quales sunt auari & raptore. Mertrices id est impudicae, & otiosæ mulieres. Præcedunt, quoniam penitentiā agunt. Venit enim ad uos Ioannes in uia iustitiae, et non credidistis ei, Ioannes veram iustitiae viam vos ver-bo, & exemplo docuit. Et quanquam professi estis

vos

IN MATTHAEI

vos Deo seruituros, nihilominus tamen Ioannī credere & pœnitentiam agere renuistis: publicani autem & meretrices, qui ob malam vitam suam seruire Deo recusarunt, Ioanni crediderunt, & pœnitentia duxit, ad Deo seruiendum humiliter accurserunt. Hæc parabola optimè in malos sacerdotes, & religiosos quadrat, qui singularem licet Dei seruitutem professi sint, male vivunt, nec populi pœnitentis exemplo mouentur, vt pœnitentiam affusant. Item in superbos quoscunque, qui longè infanabiores sunt, quā homines in sceleribus apertere voluntates, curabilius enim est qui medico vulnera ostendit, quam qui ea tegit.

Allam parabolam audite, Sacerdotes, Scribas, atque plebem vniuersam, vt ex Luca patet, alloquitur: Quia in Iudea multæ vineæ sunt, in scripturis frequenter parabolæ à vineis desumuntur, quemadmodum supra vñā habuimus, hoc verò loco duas. Atq; hæc parabola ferè eadem est cum illa, quā habet Esaiam: Cantabo dilectō meo canticum patruelis mei, vineæ fūæ &c. & Hieremias, & P̄falmista: Etenim hac propriè contra sacerdotes, & Pharisæos (vt ex fine huius capititis liquet) prolatæ est, illa autem contra populum, id est, subditos ipsos. **H**omo erat paterfamilias, qui plantauit vineam, & se pēm circundedit ei, & fodit in ea torcular, & edificauit turrim, et locauit eam agricolis: & peregre profectus est. Paterfamilias Deus pater est: vinea populus Iudaicus, seu domus Israël, agricolaræ, & vinitores, sunt Scribæ, & Pharisæi, siue facerdotes, qui infra ædificatores, siue clementarij nuncupantur, quemadmodum Ecclesia nunc ager, nunc domus vocatur. Hanc vineam elocavit agricolis quando populum doctrina bona, & exemplo, commisit eis erudiendum: vt ipsi inde proficerent apud Deum, & populus etiam bonæ vitæ Deo fructum adferret. Per se pēm, torcular

C ap. 20.
C ap. 5.
Ierem. 2.
P̄falm. 79.

CAP. VIGESIM VMPRIM. 160
cular & turrim, summa Dei significatur diligentia, qua in excolēda synagoga yſus est. Nec est necessarium ista singulati exponere, multa enim in parabolis adjiciuntur, ob rerum, vnde parabola desumitur, continentiam, non autem quasi habeat quodlibet, speciale significationem in ipsa re principali. Sunt tamen nonnulli qui per se pēm custodiā angelorum intelligent, & per torcular altare, quia sicut vñæ omnes ad torcular, vt ibi exprimantur, deferuntur, ita etiam populi oblationes ad altare cerebātur. Per turrim, templum vbi lex Dei docebatur, qua populus protegebatur: vel sacram scripturam, quod per eam aduentum Christi contemplari poterant rectores, ac spiritualium bestiarum incursum cauere. Peregrè autem profectus Dominus dicitur, quia libero rectorum arbitrio dimisit populi regimen, vel potius, quia iam per talia miracula non adiutus Iudeis, sicuti dum eam plantarent, pascens eam 40. annis manna, ab æstu in die nube protegens, & columna ignis nocte nebras discutiens. **M**isit seruos suos ad agricolas, id est, prophetas, qui sui officij agricolas commonefarent. **E**t agricole apprecessi scribi eius, alium occiderunt, vt Ieremiam, Michæam: alium occiderunt, vt Esaiam & Amos: alium uero lapidauerunt, vt Zachariam sacerdotem, inter templum & altare, & Naboth. **I**terrum misit alios seruos plures prioribus, id est, duodecim prophetas. **N**on quisime autem misit ad eos filium suum dicēs: v erchuntur filium meum. Eos decet filium meum verebiti. Significatur agricolarum libertas qua poterat, si voluissent, vereri filium: non enim ex ignorantia putandus est hoc dixisse Deus pater. **A**gricole autem uidentes filium, dixerunt intra se, hic est heres, uenite, occidamus eum, & habemus hereditatem eius. tum securre, & impunè populum premere ac spoliare poterimus, amplius diuinæ legis curam non habebit, quan-

IN MATTHAEI

quam hic adeo prædicat, & inculcat, quasi nos curâ eius nullam haberemus, & quasi, ipse veris populi huius esset Dominus: Sacerdotes omnes que sua sunt ex populo quærentes, & salutem populi negligentes, hæreditatem Christi occupare volunt, ac spiritualiter Christum extra propriam vineam, ejicere, ut populus fiat eorum hæreditas, atq; hoc est quod dicit. Et apprehensum eum ejecerunt extra vineam, id est, extra populum Iudaicum, dum extra portam, & castra, loco maleficorum supplicijs destinato, et occiderunt eum crucifixerunt.

Cum ergo uenerit dominus uine, ad vindicandum filij sui sanguinem, quid faciet illi? ait illi: malos male perdet. Primum Scribæ, & Phærisæi se proprio ore condemnauerunt, quemadmodum & seipsum nescius David condemnauit, proposita parabola Nathan. Hanc condemnationem quam contra seipso protulerunt explicat Matthæus, & sententiam illorum postea probauit saluator: ita tamen ut ex verbis salvatoris, vel eius gestibus se malos agricultores esse inteligerent, quod explicant Marcus, & Lucas: unde auditu responso Salvatoris dixerunt, Absit ut nos tales agricultæ sumus, qui seruos, & filium Dei occidamus: ideoque Salvator aliam parabolam adducit qua probet principes Iudeorum Christum esse reiecturos. Hic queritur an Christi occisores verè cognouerint Iesum esse messiam, & Dei filium. Respôdeo admodum probabile esse id eos in principio cognouisse, sed partim neglectu rerum cælestium, partim ambitione & auaritia, in primis autem odio & inuidia excœcatos fuisse, id quod parabola de coniuicio nuptiarum satis significatur: dicit illis Iesus: Non unquam legistis in scripturis: lapidem quem reprobauerunt ædificantes hic factus est in caput angulæ. Quasi dicat, Attendite num vos Christi occisores non sitis, Scriptum est enī de populi Iudaici rectoribus

2. Reg. 12.

¶ Sal. 117

CAP. VIGESIM VMPRIM.

161

ribus, quod qui deberent spiritualiter populum Dei ædificare, ac pro fundamento, & primario la pide iacere Messiam ipsummet reprobauerunt: veruntamen quantumvis reprobatus, factus est summus angularis lapis, id est, primarius dux, & rex totius domus Dei, tanquam angularis duos parietes antea distinctos, Iudeos nimis, & Gétes in vnu connectens. Frequens huius parabolæ, seu lapidis in scriptura fit metio, ut significetur Christus per passionem factus caput Ecclesiæ, ex Iudeis, & genibus per eum cōgregatz, atque iudex, maiestatis suæ gravitate opprimens omnes aduersarios. A domino factum est Iudæus, est mirabile in oculis nostris. I. diuina potentia factum est, ut reiectus lapis factus sit angularis caput, cum tamen omnes quantum possent populi Iudaici primates obfisterent. Nihil autem tam est mirabile in omnibus Dei operibus quam quod homo vilis, & contemptus renitentibus huius populi principibus omnibus, rex sit factus, & caput omnium gentium. Ideo dico vobis quia vos estis illi ædificantes, qui me reprobatis, & qui tandem crucis patibulo affigitis. A uferetur a nobis regnum Dei, id est, cognitionis mysteriorum sacræ scripturæ, ut ait Hieronymus, per quā Deus regnat in hominibus. Incomit.

¶ sa. 8. et
Dan. 2.
Zach. 3.
Ephe. 2.
I. Pet. 2.

lib. 2. c. 4.

Y fete-

IN MATTHAEI

feretur à vobis Christi cognitio , & alijs gentibus
dabitur verū pœnitentiae fructū facientibus : si-
cuti completum videmus in Ecclesia orientali , à
qua Christus ablatus est , ac nouis insulis donatus .
Et qui ceciderit super lapidem istum confringetur. Et vt nō
arbitremini Christum ob firmitatem tantum funda-
menti , vel capitii , lapidem vocari , dico vo-
bis , quod etiam lapis vocetur , propter inimicorū
confractiōnēm : Qui enim ceciderit , id est , pecca-
uerit , in huius tamen lapidis fide remanendo , con-
fringetur , id est , spiritualiter perdetur : ita tamen
vt adhuc per pœnitentiam reparari & iustaurari
possit quia fidem seruauit . *super quem uero ceciderit ,*
conteret eum , id est , qui verò fidē lapidis abiicit , peni-
tus conteretur , nihil sibi quō redire possit reseruās .
Sumpta est parabola à testaceo vase cōfracto quan-
do enim non omnino confractum est , adhuc aquā
retinere potest , at quando penitus contritum est
nulla testa remanet integra , quia aliquid aquā con-
seruari possit . Sic Hieronym. in comment. Aliter
Augustinus vbi illum super lapidem cadere & cō-
fringi intelligit , qui in hac vita peccat : siquidem
quamdiu hic viuit de nemine desperatur , nam
supereft adhuc pœnitentiæ locus . Super illum au-
tem cadit lapis Christus , atque conterit , quem in
die iudicij condemnat : nullus enim tunc restat fru-
stuosæ pœnitentiæ locus . Aliter Theophylactus ,
Iudæorum animos dicit spiritualiter fractos , quā-
do in Christum pccauerunt : quando verò Christus
super illos cecidit vlciscēdo , tunc penitus sunt
contriti , quia per totum orbem dispersi , & sacrifi-
cijs , templis , ac sacerdotibus destituti . Pro qua re
consulatur Beda circa illud : Et sunt nouissima
hominis illius peiora prioribus .

Lit. 7. que.
euans. c. 30.

LUG. II.

IN CA-

162

IN CAP. VIGESIMVS SECUND.

Et respondens Iesus dixit iterum in parabolis eis , di-
cens : simile factum est regnum celorum homini regi ,
qui fecit nuptias filio suo . Hanc parabolam sub-
iungit Dominus , ad declarandum quod à populo
Iudaico regnum Dei auferretur : Priores vero pa-
rabolæ dictæ sunt cōtra populi restores præcipue .
Prædictitur etiam hic gentium vocatio . Homo rex *matth. 13*
Deus pater dicitur , qui Christo Dño nuptias fecit ,
quando humanā naturam vt sibi Ecclesiā vxorem
sociaret assumpli . *Et misit seruos , id est , prophetas ,*
aut (secundū Hiero .) seruum , id est , Moysem voca-
re Iudeos , qui quondā inuitati erant , dum patriar-
chis Deus Melsiam , & salutem æternam promisit :
quod cantus Ecclesie (quam olim Abrahā promi-
stisti , & semini eius) exprimit . *Vocare inuitatos ad nu-
ptias , vt participes Christi incarnationis essent , &*
Ecclesiæ electoruſ sociarentur : *& nolabant uenire , dū*
prophetis credere recusarūt , & à via sua mala reuer-
ti abiuuerūt . *Iterum misit alios seruos , apostolos , dicens :*
Dicite inuitatis Iudeis , ecce prandium meum paraui , tauri
mei , & altilia occisa sunt . & omnia parata , uenite ad nuptias .
Per omnia ista , metaphorice significantur in my-
sterio Christi magnificissima quædam , & regia
fercula , id est , dona coniuinis præparata . Quidam
per tauros , patres veteris testameti intelligunt , per
altilia verò noui testamenti . Alij prophetas qui sa-
cerdotes , & duces populi fuerunt , quales fuere Ie-
remias , Ezechiel , & David : Per altilia verò , pro-
phetas quidem , sed eos qui duces populi non fue-
runt , quales fuerunt Amos , & Ionas . Atq; hoc mo-
do intellexerunt , quia taurus animal immolati-
tum est , & quia prophetæ sapientia Dei , & spiri-
tus sancti consolatione saginati fuerunt . Ter-
tio per tauros , alij martyres accipiunt .

Ephes. 5
A poea. 19.

Y 2 Per

IN MATTHAEI

Per altilia, viros spiritales, vel prophetas, qui spiritu sancto afflati, à terra elati, atq; pro illo conuiuio æterno sunt occisi. Omnia autem parata esse dicuntur, quia per Christi incarnationem, & passionem, totius gratiae fons apertus est, & quicquid prophetæ de Christo passiuro, & eodem glorificando prædixerunt, compleatum est. Patres enim veteris testamētū futura prædixerunt, Apostoli vero completa monstrarunt. Illi autem, scilicet inuitati. ne elegixerunt, & abierunt, unus in villam suam, aliis uero ad negotiationem suam. Quia diuitijs inhiabant, honoribus & alijs huius saceruli vanitatibus immersi erant, prædicationem apostolicam reiecerunt. Hoc enim per ire in villam, & ad negotiationem, significatur: quandiu enim homo huiuscmodi inhærēt, quilibet sua salutis occasiones neglit. Commodè verò totum genus humanum per hēc, vanitatibus huius saceruli deditū significatur: nam omnes manus operantes pulchritudine per laborantem in villa omnes verò ingenio, & industria speculantes, per negotiatorem significantur. Reliqui uero, inuitatorum, rectores nimis populi Iudaici tenuerunt seruos eius in vincula conjicentes, & contumelij varijs conuictorum generibus affectos occiderunt. Sub occisis prophetis, cædes Christi sponsi intelligenda est, quæ ideo hic subticerit, vt parabola non interruatur. In rebus enim humanis occiso sponsō, cessat nuptiarum festiuitas, & nullus ad illas amplius invitatur, cum ergo alij postea adhuc vocentur, occisio sponsi subticeri debuit: quæ tamen omnino intelligi debet, quoniam ira regis propter necem sponsi filij sui maximè effebuit. His pessimis prophetarum occisoribus similes sunt hodie, quicquid veritatis doctores scismatici excipiunt: & inuitatos ad nuptias præpediunt, ne doctrinæ synceritati acquiescant.

Rex

CAP. VIGESIM VM SEC VN. 163

et nos. 6
Rex autem cum audisset iratus est, non per affe-
ctum, sed per vindictam, & punitionem. quem-
admodum pœnituisse dicitur, quia per diluvium
hominem perdidit, quem fecerat. Et hoc mo-
re nostro dictum est, quia opus quod nos fecisse
pœnitere destruere solemus. Et misericordia suis
militibus Romanis perdidit homicidas illos, & ciuitatem
eorum succendit: Milites eius ducibus Tito, & Vespa-
fiano Deo sic dirigente, Iudeam, occisis homici-
dis & ijs, qui apostolicam imitationem neglexe-
rant & metropoli Iudeæ Hierusalem succensa,
euerterunt.

Tunc ait seruis suis, id est, clarè per spiritum sanctū Euangelij præparatoribus revelatiū Christi gratiā, à Iudeis, qui per superbiam, & magnitudinem eam repulerant ad Gentes transferendam: quæ tametsi indignæ essent, quadam tamen ratione indigniores erant Iudei, quia spousum Christum, & seruos eius prophetas occiderunt. Itē ergo ad exitus utarum, id est, ad gentes, quæ in viarum exitibus esse dicun-
tur, quia legem, & prophetas, qui sunt via ad Deū nondum receperant. Et quoscunque inuenieritis, vocate ad nuptias, siquidem prædicator Euangelij, omni-
bus euangelium prædicare debet. Et egressi serui eius in vias, ex Iudea videlicet, quæ ab antiquo domus Dei fuerat, congregauerunt omnes quos inuenierunt, ex omnibus generibus hominum, qui se qui non recu-
farunt, bonos, & malos. Mali vocantur, qui Christi seruos fallentes, se credere, & verè pœnitere simu-
labant: boni verò, qui syncerè crediderunt, & pœ-
nitentiam egerunt. Aut mali dici possunt, qui post-
quam locum conuiuij ingressi sunt, male vixerunt:
boni verò qui vitam suam benè instituerunt. Aut tertio, boni, & mali dicuntur, qui secundum vulgi existimationem tales reputabantur, eo modo in-
telligendo, quo illud: Rogate, quis in illa dignus sit,

Matth. 22. 1
Marc. 14. 1

Y 3

ide est,

IN MATTHAEI

matth.10. id est, dignus habeatur. Sic August. *et impletæ sunt de fide et nuptiæ dif. umbentium, id est, locus celebrædis nuptijs operib. c.17* dicatus, discubentibus plenus fuit. Quod futurū est in fine seculi, vbi omnes electi Ecclesiam intrauerint, tunc enim nullus deinceps Ecclesiam intraturus est.

lib.11. cō. 19 *Intauit autem rex, ut uideret discubentes: et uidit ibi hominem non uestitum ueste nuptiali. Per hominem huc omnes impij intelligendi sunt, qui Christi sacramentis communicant, veruntamen quod nomine & verbo profitentur, opere, & conuersatione detestantur: & hoc est non habere uestem nuptialem. Pro quo consulatur August. et ait illi: A nice, quomodo hoc intrafui non habens uestem nuptialem? Quia audacia te pro Christiano gerere, & Ecclesiæ sacramentis vti ausus es, cum Christianam conuersationem detestatus sis? Amicus vocatur, vel per ironiam, vel quia plurima amicitia signa ei, dum in Ecclesia esset ostensa sunt. At ille obmutuit, quia negandi peccata deerat facultas, omnibus enim illa aperta erant.*

matth.13 *Tunc dixit rex ministris angelis videlicet bonis. Theophil. etiam de malis intelligit. Ligatis manibus & pedibus eius. Omissa parabola, occultè transit ad rem significatam. Hieronymus sentit membraria impiorum in futuro iudicio liganda, tamen posteriores hoc per tropum dictum intelligunt: ut manus & pedes dicantur ligati, quia perficere non poterunt, quod prætria voluntate cupient damnati. Augustinus vincula intelligit prauarum atque distortarum voluntatum implicationem. Siquidem vna cupiditas alia post aliâ velut ansa ansam & catena catenâ trahit. Cui expositioni satis consentaneum est illud Prouerb.*

trin. cō. 6. *Iniquitates suæ capiunt impium, & sumibus peccatorum suorum constringitur. Et illud Esaiæ, vñ qui trahitis iniquitates in funiculis vanitatis. Theophil. ligari intelligit manus & pedes quod nihil tunc operis*

Prouer. 5

Esa. 5.

CAP. VIGESIM VM SEC VN. 164

operis boni præstare damnati poterūt utile ad remissionem peccatorum. Dionysius Carthusian. & Francis. Titelmannus per ligationem accipiunt, ineuitabilitatem ignis aeterni: vt enim submergen^s dis manus pedeque ligantur ne quo pacto erat, ita in gehennam mittendi, quoniam nulla inde ratione effugere nec resistere poterunt, dicuntur aligari.

*Mirite eum in tenebras exteriores: ibi erit fletus & fridur dentium. Verisimile est quod damnati verè in tenebris corporalibus erunt, & fletu, atq; igne corporali cruciabuntur. In hoc vno hominē omnes impij intelligendi sunt, qui in magno numero sunt futuri. multi sunt enim uocati, pauci uero electi. Augustinus de Iudeis istud intelligit, & dicit: Meritò **I.i. post col.** Iudei quondam vocati, & multi etiam locum cō- **cōt. donat.** uiuij ingressi reiiciuntur in tenebras exteriores, **cap. 20.** quia multi sunt vocati pauci vero electi.*

Tunc, Eodem die, cū audissent de seipsiis gratia parabolice prophetari, *ostium inierunt, ut caperent eū in sermone, ex quo præfidi Pilato accusare possent, ut habet Lucas, hoc tine, vt in corpore puniretur, & punitione prouocatus facilius ad aliquid cōtra Cæsarīs potestatē dicendum induceretur. In opere nullo modo capere poterant, proinde conabantur in verbo eū capere: in quo (teste Iacobo) facile offenditur. et mitunt eos discipulos suos Pharisæos, qui magnū iustitiae zelum simularent. Iste iuris Cæsarī protec^tores fuisse videntur, & Herodis tetrarchæ milites, *cum herodiariis*, qui Romanis tributa soluebant: ad quæ exigenda Herodes magnus huius Herodis tetrarchæ pater, prius à Romanis erat cōstitutus. Sic autem sunt vocati quia Herodis partes fouere videbātur. Sic Hiero. dicit: magister scimus quia ueraces, & uia dei in ueritate docēs. Hęc verba sunt adulatoria, & insidiosa, & non est tibi cura de aliquo, vt **Iacob. 3.** **in complicit.***

IN MATTHAEI

alicuius metu contra veritatem, & legem Dei doces, sed in veritate omnia dicas. Quidam putant suisse quandam sectam Herodianorum, quae defendebat tributa perfolui debere, quæq; sectæ Iudeæ Galilæi contraria erat, qui dicebat nullum præter unicum Deum vocari debere Dominum. Quæ hæresis in tantum creuerat, ut etiam Phariseos, & multam populi partem perturbaret, ita vt ad Dominum hæc quæstio referretur: quæ etiam tempore Pauli viguit, quoniam contra eam disputatione. Quia de re consuluntur Hieronymus, & Iosephus. *Quid tibi uidetur?* Scimus enim quod quicquid tibi visum fuerit, certissimum sit: *Licet censum dare cæsari nobis?* qui populus Dei sumus, & Deo primitias, & decimas in templo offerimus, *an non* sicut omnino appetet, cum Cæsar gentilis sit, nos autem populus Dei, & æquandus non sit in accipiendo tributo Deo, cui munera offerre debemus, eum nostrum Dominum agnoscentes.

cognita autem Iesus reguita eorum, quæ eū illaquearentabant, ita vt si licitum esse responderet populo, qui iniurias soluebat, & Iudeæ Galilæo affestriebatur, odiofus fieret: si vero illicitum, exseplò ab Herodianis caperetur, & Pilato præfici: & Romanis tanquam seditionis, & rebellis traderetur: si autem taceret, timoris redargueretur. Porro prudenter respondit, dicens: *Quid me tentatis hypocrite, cuncte mibi munis ma census, id est, numimum,* quem quilibet vestrum pédere debet, in subiectionis signum. *At illi obtulerunt ei denarium,* et dicit illis *Iesus: cuius est imago hec, & superscriptio? dicunt ei, Cæsaris Tiberij scilicet, qui fuit priuignus Augusti.* *Tunc dicit illis:* Redite ergo quæ sunt cæstari, cæsari. Quia in commutationibus, & negotiationibus vestris, nummis publicis utimini, quos Cæsar cudi iusset, & suā imaginem insculpi, iustum est, vt illi tributum peditatis,

Rom. 13.

In committ.
in 3. cap. ad

Josephus li-
18. Antiqu.
tudaicatu-

CAP. VIGESIM VM SECVN. 165
datis. *et que sunt dei, deo.* Non putetis propterea vos liberos, quia Deo primitias, & decimas secundum legem offertis: vtrunque enim à vobis exigitur, quasi dicat quemadmodum Cæsar à vobis exigit, sic vult Deus suam quam in vobis condidit (animam scilicet ad similitudinem suā creatam) incontaminatam habere. *et audientes mirati sunt* non sibi esse responsum, sicuti expectauerant. Ex hoc loco Augustinus ostendit Cresconium stulte sibi pro criminis obiecisse dialecticum, & disputandi artem. *et relicto illo abiurunt: si quidem diuersi mo-*
res unitatem non habent.

lib. 1. cont.
cresconiu-
ca. 17. c.
sequent.

In illo die accesserunt ad eum s adducet, qui dicunt nō esse resurrectionem, id est, nuncquam futuram. et interrogauerunt eum dicentes. magister, moyses dixit: si quis mortuus fuerit non habens filium etc. Hanc subiiciunt quæstionem, vt per eam, errorem suum stabilire queant.

In resurrectione ergo cuius erit de septem, inconueniens enim est, vt mulier una, septem simul maritos habeat, quod tamen videtur futurum in resurrectione, quia æquale ius omnes septem in illam habent. Vnde non rectè Lex à Moyselata videtur. Resert Iosephus Sadducæos etiam negasse Deum actuum humanorum prouidentiam habere: scripta itē prophetarum non recepisse, sed tantum Pentateuchū.

lib. 2. bellū
Iudaicū

fatebantur quidem resurrectionem mortuorum, sed eam per liberorum procreationem in successione ponebant, quemadmodum Ambrosius, & Oecumenius testantur, in illud dicentes resurrectionem iam factam. Idem dogma tribuit Philaster Samaritanis. Contra horum Sadducæorum errores, directè scriptus videtur secundus liber Machabæorum: vnde & eius Author ybicunq; protest, immortalitatis animæ resurrectionis mortuorum diei iudicij angelorum, spiritus sancti mentio- ne facit, ac sæpe Deum omnia inspicientem vocat.

2. Mach. 6.
7. 14. 15.
3. 9. 11. 10.

Con-

IN MATTHAEI

2. Tim. 2. Cōtrahos, vt testatur Hiero. scribit Paulus 15. cap. 1. ad Corinth. Ex horū secta erant Hymenæus, & Philétus, de quibus Paul. quæ plurimū post Christi mortē inualuit, rebus Iudaicis ad finē vergéti- bus, vsq[ue] adeo vt Sadducxi, populi régimē occupa- rét. **Act. 5.** respondens autē Iesu ait illis: Erratis nesciētes scriptu- ras, neq[ue] virtutē d[omi]ni Habet Marc. Nonne ideo erratis, quia non intelligitis scripturas, quibus resurrectio mortuorū astruitur, cæteratq[ue] vera erroribus ve- stris contraria dogmata? ex ignorantia enim scri- pturarū de omnipotētia Dei infidelitas oritur. Cu- ius cōsideratio, etiā nullæ sacræ scripturæ extaret vos ab errore reuocare deberet. Hinc etiā hodie in his quæ ad religionē spectat oritur oīs error, vel quia nō intelliguntur sacræ scripturæ, vel quia nō putatur plura Deus posse, quā capit, aut naturaliter intelligit ingenium humānum. **In resurrectione enim neg- nubēt, neq[ue] nubētur.** Vos futurā resurrectionē ad vitā carnalē existimatis, atq[ue] proinde resurrectionis do- gma scripturis Moysi aduersari dicitis: cæterū resurrec- tio futura sine omni carnalitate, nulla pro- luum successione egens, merē spiritualis, & angelica futura est. Ex hoc argumētatur Orig. Si post resur- rectionē vxores ducedē nō sint, ergo nō habebūt hoīes genitalia, & per cōsequēs, neq[ue] cætera mēbra atq[ue] ita carnis resurrectionē tollit, quasi nullus in futura vita mēbrorū vīsus nisi carnalis esse queat, cū tamē in hac vita sexus per gratiā Dei viuat sine operibus sexus. Imō ex hoc loco potius sequitur, in resurrectione hoīes in diuerso sexu resurrecti- ros, & oīa mēbra cītra matrimoniale cōiunctionē habituros. Quoniā d[omi]n[u]s his qui nuptijs per naturam vti nō valent, sicuti de angelis, vel lapidibus, ne- mo sapiens dicit quod nō nubēt, cū hoc luce meridi- ana clarissimus sit. Cōsūlatur Hiero. epist. con. erro- res Hierosolymitani & Epiph. in heresi Origenis,

& Au-

**lib. 22. de-
cūlt. D[omi]ni
cap. 17.**

CAP. VIGESIMVM SECVN. 166

& August. Certē si sexus fœmineus ibi futurus nō esset, facilē Salvator respōdere poterat, non erit ibi fœmina, neq[ue] sexus. sed sc̄ut angeli n[ost]ri in celo erunt. Istud facit contra illud dogma Origenis, quo do- cebat ex animabus hominum fieri angelos, nō ad- uerteens quod Salvator angelicā similitudinē, non naturā promittat. Pro quo Hieronym. & Epiph- nius locis prædictis cōfūlendi sunt. Habet Lucas: A E quales enim erunt angelis Dei, per quod signi- ficatur æqualis fœlicitas, & vite spiritualitas. Ex quo tanquam fidei dogma colligit August. quod nul- lus sanctorum angelorum de suprema fœlicitate fit cūlita. dei casurus. Refutat etiam saluator hoc loco alterum cap. 13. de eorum errorem, quo angelos esse negabant. corrept. & gra.ca.10.

D[e] resurrectione autem mortuorum non legiſtis, quod di-
cum a D[omi]no est, di-ente uobis. Ego sum D[omi]n[u]s Abrahā, D[omi]n[u]s
Isaac, & D[omi]n[u]s Jacob. Istud in Pentateuco Moysi, quem vos solū recipitis clarissimè habetis. Alio- qui clariora ex Prophetis testimonia adduci poten- rānt, vt ex Dan. cap. 12. **Non est D[omi]n[u]s mortuorum, sed uiuentium.** Non designatur Deus pater earum rerū quæ penitus interierunt Deus vocari, sed tantum- modo illarū quæ adhuc subsistunt, si igitur animæ Abrahā, Isaac, & Jacob, cū corporibus suis (vt dici- tis) interijssent, nunquā illorum diceret se esse Deū. Dicitur autē peculiariter Deus Abrahā, Isaac, & Ja- cob, quoniam hi singulari in Deum fidē uiuerso mundo ad idolatriam declinante, emicuerunt, & quia singulares Dei promissiones de Christo, & patria cœlesti ante cæteros illis factæ sunt, vt scribit etiā Apostolus. Augustinus aliam myticam af- signat rationem, quod videlicet ex semine isto- rum propagatum est omne genus humanum. De ancillis & liberis.

Heb. 11.
tracta. 11.
super Ioan.

Vt ipſi quidem gerant Dei personam, ancillæ au- tem & libere matres, baptizantū, filii baptizatorū.

Sicut

IN MATTHAEI

A.C.J.

Sicut ergo verus baptismus cōfertur malis per ma-
los & bonos: & malis per malos & bonos: ita ex
sancto Abrahā natus est ex Sara libera bōnus Isaac,
ex Agar ancilla malus Ismael. Ex sancto Isaac san-
cta p̄z Rebecca, malus Esau & bonus Iacob. Ex sancto
deinde Iacob boni etiam ex ancillis. Quae au-
tem persona hoc dixerit. Ego sum Deus Abraham
&c. dubitat Augustinus: verum tamen cuilibet
personæ tribui potest: vnde Petrus patri tribuit.
Atque magis conueniens est quod vna persona,
quā tota trinitas loqui intelligatur.

*Et audientes turba, mirabantur in doctrina eius, quia
tanta cum autoritate ostendebat quamobrem Sad-
ducei in errores suos incidissent, & qualis esset post
resurrectionem sanctorum vita futura: denique
quia breuiter eorum fundamentum, quæstioni il-
ludens, proflus euerterat.*

*Pharisei autem audientes quod silentium imposuerat ad-
ducēs, quos ex scripturis erroris conuicerat, con-
uenerunt in unum, & interrogauit eū unus ex eis legis doctor
id est scriba, & legisperitus, tentans cum fallere cupi-
ens, sperans quod aliquid legi contrarium respon-
surus esset vel legem Moyſi non magni faciendo,
vel corrigere eam presumendo. Sic Teophilactus.
Vnde dicere, oportet hunc scribam Domini res-
ponsione fuisse correctū, quoniam Marcus ait Do-
minum ei dixisse: Non es procul à regno Dei. Au-
gustinus aliter, ut ipsam temptationem non accipia-
mus malam, tanquam decipere volentis inimicū:
sed cautam potius, tanquam experiri amplius volen-
tis ignotum. Ut autem melius intelligi possit cur
hic scriba Dominum tentauerit, expendendum est
quod in euangelio Marci dominicani approbans
responsionem, dicat dilectionem Dei, & proximi,
cunctis holocaustis, & sacrificijs præferendam: ex
quo ostēditur inquit Beda, grauem sēpe inter scri-
bas*

Marc. 12.
Lib. 2. de
confessu e-
uange. c. 73

super mar.

CAP. VIGESIMVM SEC VN.

167

bas & Phariseos quæstionem esse veratam, quod-
nam esset primum mandatum diuinæ legis: quidā
enim hostias, & sacrificia, atq; sabbati obseruationē
omnibus præferebant, alij verò dilectionis opera,
quod plurimi patrum ante legem ex fide tantum,
qua per dilectionē operatur, Deo placuissent. Istud
sentiebat hic scriba, & experiri cupiebat vtrū Chri-
stus idē sentiret. Ex his, & quia Lucas quoscā Scri-
barum, Domini respositionem Sadducæis factā lau-
dasse dicit, appareat Phariseorum conuenticulum
ciuius meminist Matthæus, contra Dominum non
fuisse factum: quin potius vt quæstionis resolutio-
nem audirent. Porro Augustinus probabilius pu-
tat eundem non esse legisperitum, cuius in Luca fit C ap. 10.
mentio, quia alio ordine recensetur, & malus fuisse
dicitur. Poteſt tamen non idem intelligi fuisse, ita
videlicet, vt scriba interrogauerit, *Quod* est illud
mandatum quod maximè facit ad affeſquendā vi-
tam æternam, & Christus illi responderit, nonne
scriptum est in lege, diliges Dominum Deum tuū:
hoc mihi videtur inter mandata maximum. Ma-
gna inter Scribas erat cōtrouersia, quinam proxi-
mū dicendus esset, vndē saluti suæ consulens me-
rito hoc interrogauit: quidam enim Pharisei do-
cebant licitum esse odio prosequi inimicum (vt pa-
tetur quia in hoc Dominus eos reprehendit) Deut. 6.
De precepti
huius intel-
ligentia, &
diligentia, &
in hac uita
in rotamente tua. In quatuor scripturæ locis istud mā
datum eodem sensu, verbis tamen discrepantibus
quatenus
implicatur
habemus. Per Cor., voluntas, per mentem intel-
lectus intelligitur vt ex Marco patet, Per animam ultexpla-
 vero vita, vel appetitus sensitivus, & per fortitudinē tionis in de
(qua in Deuterono. ponitur) exequititia potentia. categū cius-
Subinde ex his vnicum nempe (ex toto corde) po-
nitur, vt hic: Confiteor tibi Domine in toto corde ris.
meo: interdum duo, interdum tria, interdum etiā Psal. 9.
qua-

IN MATTHAEI

quatuor explicationis gratia. **Hoc est maximum, et pri-**
mum mandatum, quia charitatem Dei præcipit, quæ
virtutum maxima, & dignissima est, ad quam cetera
præcepta ordinantur. Aliter etiam maximum
dicitur, quia cætera mandata tanquam maximè ge-
nerale comprehendit: qui enim diligit Deum, omnia
mandata eius obseruat, qui autem in aliquo de-
linquit, istud non compleat. secundum autem simile est
buc, quia etiam dilectionem præscribit. Secundum
autem vocat, quia post dei dilectionem, proximi
dilectio maxima est, dilectio enim sui ad quam ho-
mo naturaliter fertur, non habet speciale manda-
tum, & omnia quæ de proximo præcepta sunt ad
eius dilectionem referuntur. diliges proximum tuum.
Propinquus nomine quilibet homo intelligendus
est, quia natura, & capacitate æternæ gloriae nobis
est socius, vt ait Aug. Vnde & angeli sancti, quia
socij nostri in æterna gloria erunt. proximi dicen-
ti sunt, quin etiā Christus sectidū humanā naturā.
malè ergo Origenes iniunctū exclusit. sicut te ipsum
recte scilicet, & ordinate diligis, vel diligere debes
teste Augustin. Multi enim peruersè se diligunt. In
hoc quod dicit (sicut te ipsum) vult dilectionem sui
præcedere dilectionem proximi, exemplar enim
id præcedit, quod ad illud formatur, vnde ex hoc
præcepto Aug. ordinē esse ponendum docet. Quare
audiendi non sunt, qui in annotationibus suis, vt
Erasmus, & alij, hunc ordinē pervertunt, nō scriptū
est. Miserere animæ tuae placens Deo. Charitas au-
tem primò omnium à Deo incipit. Secundò à seip-
so. Tertiò ad proximum dirigitur. in his duobus mā-
datis uniuersa lex pendet, et prophetæ. Dicit Augustin.
Dominus in duabus præceptis dixit legem & pro-
phetas pendere, vt intelligeremus quicquid aliud
diuinatus præceptū est, in his duobus finem habe-
re, & ad hæc duo esse referendū. Aliam interpreta-
tio-

Aug. penit.
ca. Ench.

lib. i. de do-
ctrī. christi.
ca. 23. 29. 31
Hom. 2. in
Cant.
lib. i. de do-
ctrī. christi.
c. 22. cap. 25.

Ench. 76

cclef. 30

lib. de per-
fect. iusticie
cap. 30.

CAP. VIGESIM VM SEC VN. 168

tionem habet lib. de doctrina Christiana, & in En- **lib. i. c. 35.**
chiridio: Quare autem scriptura frequentius dicat **et 36, en-**
in dilectione proximi legem, & prophetas pendere **che. penit.**
supra abundè dictum est. **Cap. 7.**

Congregatis autem pharisæis, qui scribæ, vel inter
quos scribæ, id est, doctores legis erant, vt ex Mar-
co patet, interrogavit eos Iesus, non vt disceret, sed vt
totum populum Iudaicum diceret incarnationis
sue mysterium, ex cuius ignorantia vsque adeo
scandalizati sunt, vt eum tandem crucifigerent: ete-
nim purum hominem Christum existimârunt, at-
que ideo dum se æqualem patri diceret, tanquam
blasphemum persecuti sunt, & crucifixerunt. Vt **10. 8 et 10**
igitur Christus hoc scandalum amouret, ex plu- **10an. 5.**
ribus scripturis vnam proponit, ex qua dicere **Matth. 26.**
possent eum esse Deum. Quid uobis uidetur de Christo?
Id est, de Messia in lege, & prophetis promisso, quæ
quotidie expectatis? cuius filius est? ex cuius postfe-
ritate nasci debet. Quidam Neoterici sic accipiunt
(est) vt sensus sit, ex qua tribu natus est? quasi di-
cat, iam enim natus est, sed non sic intelligendū vi- **2 Reg. 7**
detur, quoniam Pharisæi dicunt ei (Dauid) non enim **Ierem. 13.**
eum iam natū ex Dauid dicere volebant, sed quod **Esa. 11.**
nasciturus esset, quod ex libris regū, Ieremia, Esaia
& Psalmis didicerant. At illis, ita tamen vt Phari-
seis loquendo, sermonem suum ad vniuersum po-
pulum dirigeret, quem à scribarum doctrina retrahere cupiebat, vt ait Augustinus. Quomodo ergo **de**
uid in spiritu vocat eum dominum? id est per spiritū san- **lib. 2. de cō**
ctū, nō aliquo errore seductus: Cōcessum est enim **sen. euang.**
apud vniuersos Iudeos, quod Dauid ex spiritu **ca. 74.**
domini Psalmos cōposuerit. Dicens, dixit dominus,
scilicet pater, dominus meo. i. Messias, seu Christo. sede
& dextris meis. Estō mecum rex & gubernator omnium in
pari mecum gloria, felicitate ac potestate. Sessui
sunt ad patris dexteram etiā omnes sancti, sed lōge-
infe-

IN MATTHAEI

inferiori honore, gloria, ac beatitudine & potentia.
 Donec ponam inimicos tuos, id est, Donec omnes tui
 nominis hostes & cōtemptores, Paganos, Iudeos,
 malos Christianos, perfectè tibi subijciam: vt te
 non iam contemniant, sed adorent aut humiles &
 lubentes per gratiam, aut per penas & tormenta
 gehennæ coacti & inuiti. si ergo David uocat eū do-
 minum, quem singulariter colebat, & per quem re-
 dimi expectabat, quomodo filius eius est? hoc est, quo-
 modo cū eo cōfāt, quod Christus multos post an-
 nos nepos eius futurus est, & ex eius stirpe nasci-
 rūs? Non negat Christus hic se filium Dauid, sed
 modum quo id fiat querit, sicuti Maria quādō di-
 xit: Quomodo fieri istud? verba Angeli vera nō ne-
 gauit sed modum quo id fieret exquisiuit.
 Et nemo poterat ei rēspōdere urbūn quia nesciebāt Chri-
 stum simul esse Deum, & hominem. Neq; fuit auctor
 quisquam ex illa die cum amplius interrogare, quia quaestio-
 nē eius non poterant soluere, & quicquid ad fal-
 lēndū machinati fuerant eis non succedebat, sed in
 omnibus gloria Christi augebatur. Quemadmodū
 & hodie Ecclesia persecutores eam maximē il-
 lustrant. Augustinus miserī (inquit) Iudei dice-
 rent, Tu dic nobis, sed maluerunt inflata taciturni-
 tate disrumpi, quām humili confessione edoceri.
 Iudei hodierni huic quaestioni respondere conā-
 tur, dicentes, hic loqui Damascum Eleazarum, qui
 erat vernaculus Abrahæ, hoc pacto, dixit Dominus
 pater Dominō meo, id est, Abrahæ, Sede à de-
 trīs meis, id est, sis securus. Vel dixit, scilicet mihi
 (ut ipse David intelligatur loqui) Domino meo, id
 est, pro Domino, hoc est, pro Saule, regna tu Da-
 uid. Cæterū constat Christum esse filium Da-
 uid secundūm humanam naturam, quam ex Ma-
 ria sumpsit, quā fuit de progenie Dauid, Dominū
 verò Dauid, secundūm id quod natu sex patre sem-

per

Lyc. I.

Psal. 109

CAP. VIGESIMVM TERTIUM. 169

per fuit, id est, secundum diuinitatem. Sic Hiero-
 nimus. Secundum humanam tamen naturam etiā psal. 109.
 Dominus eius fuit, vt Augustin. ex Apostolo do- cap. 2. ad
 cet, non quasificatione humanæ naturæ Davidi do- p̄biūp.
 minetur, sed quia humana natura in una persona
 diuinitati est coniuncta. Vide August. contra fer- cap. 11.
 monem Arrianorum.

IN CAP. VIGESIMVM TERTIUM.

Matthæi.

Tunc quando nimium elati, vtilissimæ qua-
 stionis solutionem querere sunt designati,
 i.e. sicut loatus est clara, & aperta voce, vt om-
 nes audire possent. super cathedram Moyſi, in autho-
 ritate docendi, & honore magisterij, sederunt scribæ
 & pharæci. Vel super cathedram, vnde scilicet Lex
 Moyſi docebatur: vbi causa, pro effectu sit posita.
 omnia, quoniam in docendo, & prædicando le-
 gem, Moyſi successerunt, quæ cunque dixerint uolis fer-
 uanda ex lege Moyſi, seruate ex facite, opere com-
 plete. Non omnia in vniuersum quæ Moyſes pre-
 cepit vult obseruari, multa enim abrogata sunt,
 sed ea duntaxat, quæ iam adhuc in usu sunt: secun-
 dum uero opera eorum nolite facere, id est, malè vitam
 instituere. Magnam Dominus desert veteris testa-
 menti impijs sacerdotibus reuerentiam, propter
 ministerium quod exercent: vnde hortatur vt po-
 pulus eis subijciat, & doctrinam eorum recipiat,
 etiam si opera eorum pessima sint. Aliquant autem
 onera graui, & importabilia, & imponunt in humeros ho-
 minum. Reprehendit Dominus modum eorum
 docendi pessimum, quo docebant sufficere ad
 mandatorum Dei obseruationem legis cognitio-
 nem, vnde rectè à Domino audiunt. Digitō autem
 suo nolunt emouere, ne in minimis quidem perfice-

Z
re:fine

IN MATTHAEI

re : sine enim gratia Iesu Christi mandata seruari non posunt, cum scriptum sit: Iustus ex fide viuit. Quod pulchrè declarat Petrus, eos qui credētes ex gentibus circuncidi docebant, increpando dicens: Et nunc quid tentatis Deum, vt imponatis iugum super ceruices discipulorum, quod neq; nos, neque patres nostri portare potuimus, sed per gratiā Domini nostri Iesu Christi credimus saluari, quēadmodū & illi. Idē declarat Aug. ad Optatū scribēs:

Epist. 157. Hęc mandata fine gratia Christi importabilia omnino sunt, & leuia fiunt homini ad Christum confidenti, & dicenti: doce me seruare mandata tua, quia Deus meus es tu. omnia uero opera sua faciunt, ut videantur ab hominibus. Reprehendit in eis inanis gloriæ appetitum, & ambitionem quæ etiam hodie in Clero fouetur: vnde Chryso. Tolle hoc vitium de Clero, & sine labore reliqua refecabis, *platant enim phylacterias*. Phylacteriū significat custodiā, vnde Hiero. putat apud Iudeos fuisse mēbranā quandā, in qua scriptus erat Decalogus, quā in fronte quasi coronā ligabant, vt mandata Dei semper ante oculos eorū moueretur: sicut enim sibi mandatū esse intelligebant, quod eis dictū erat: mouebuntur inter oculos tuos &c. Reprehendit ergo Saluator quod ista phylacteria præ cæteris Pharisæi haberent latiora, vt tātō sanctiores videretur. *et magnificant simbrias*. De fimbrijs in Num. legimus, vbi mādat eas constitui Dñs in quatuor angulis palliorū, hoc est, in duabus manicis circa collum, & inferiori parte. Has ergo gerebant ex mandato Dei, oēs Iudæi, etiā ipse Christus, nam mulier fluxii sanguinis iamdiu laborans, de Christo dixit. Si tetigero tantū fimbriā vestimenti eius, salua ero. Pharisæi has similiiter cæteris maiores gestabāt, vt tantō meliores viderentur. Mandatur etiā vt in fimbrijs istis vittas hyacynthinas, siue funiculos cerulei coloris, ponāt

vt illis

In hunc locum.

Cap. 15.

matth. 9

A. 15.

CAP. VIGESIM VM TERT.

170
vt illis vīs, omnium mandatorum Dei recordantur. Hęc vitta vīdētur dici phylacteria, quia per eas mandatorum Domini conseruabatur memoria: Cærulai autem coloris erant, vt de coelestibus mandatis admonerentur: vnde dicitur, funiculos facies in fimbrijs tuis. *A manū autem primos recubitus in ecclīs, coniuuijs ex ambitione, et primas cathedras in Deut. 22. synagogis*, in quas legem docturi ingrediebantur. Et vbi maximē requirebatur humilitas, suprā modū regnabat ambitionis, & gloriæ vanitas, *et salutatores in foro, loco publico*, vbi à multis conspicī possent. *et uocari ab hominibus rabbi*, id est, magister. Chryso. supplet (& non esse) ita vt nomē appetat, & officium negligant. Notat Beda super Marcū, salutari in foro, & primo sedere loco, Dominum minime vetare, quibus officijs ordine hoc competit, sed vetat inordinatum & indebitum eorum affectum & appetitum, ita vt animum redarguat, non gradum. Quam sit periculosus prælatorum status, habet liber Sapient. Quoniam iudicium diuinum in opere imperfecto. *2. T. Int. 1.* præsum in his qui præsunt fiet, & potentes potenter tormenta patientur. Nemo primatum Ecclesiæ appetit, inquit Chrysostomus, nisi qui non timerit iudicium diuinum, quia alias esset pro se solo anxius. Quatenus autem primatum appetere liceat habes apud Augustinum cap. 19. de ciuitate Dei, & apud Diuum Thomam in secunda secunda. Quām verò difficile sit, sic præesse art. I. alijs, vt non se misceat ambitio vel cupiditas, honor & primatus, aut proprium commodum, declarat August. epist. ad Aurelium Episcopum, & *Epist. 64. lib. 10. Confess.* *Epist. 36. Cr. cap. 36. Cr.*

vīsus est hic magister uester, qui principaliter omnē sequent scientiam docet, & cui ob magisteriū honor debetur, & ad superiorē nō refertur. De magisterio Christi scripsit Augustinus librū, ad ostendendū solūm

Z 2 Deum

IN MATTHAEI

Deum esse magistrum, nam docere alium, est facere in eo scientiam, is autem qui exhibet sensibus corporis, vel menti nostrae ipsas res, dicitur docere, homo autem tantum quædam signa rerum autibus infonat: nam si quis mirabilia de sole proponat, & differat, nunquam plena eius notitia in particulari habebitur, nisi prius Deus illum oculis conspicie-dum exhibeat. At si solem facere posset tunc docere diceretur, teste Augustino libro citato.

omnes autem vos fratres estis. Nullus vestrum ita magister est, vt magisterium eius aliò non sit referendū, sed omnes fratres estis ex uno patre Adam orti: Vel hoc modo, Omnes vos, scilicet Christiani discipuli, fratres estis ex uno patre Deo, qui filius omnium renatorum magister est: & patrem nolite vocare super terram principalem scilicet. Prohibet Dominus honorare patrem, & matrem supra Deū. Infra enim verò honorare præcipit. Porrò Pharisæi ex inani gloria patres Iudaici vocari volebant, quorum superbiam hoc loco reprimit: videturque magis ad spiritualem paternitatem, quam ad carnalem respicere, siquidem Pharisæi non patres carnales, sed spirituales vocari cupiebant. Aliter Augustinus: In testamento (inquit) nouo per sanguinem mediatoris deleto paterno chyrographo, incipit homo paternis debitis non esse obnoxius renascendo quibus nascendo fuerat obligatus, ipso mediatore dicente, ne vobis patrem dicatis in terra, secundū hoc vtique, quod' alias natales, quibus non patri succederemus, sed cum patre semper viueremus. inuenimus. Nec uocemini magistri. Itud secundum glossam non differt ab illo, nolite vocari Rabbi. Quia enim apparebat quis omnium esset pater, vult ostendere quis omnium esset magister, vnde præceptum de magistro repetit. Aliter Erasmus, per Rabbi significari putat doctorem, per magistrum verò

CAP. VIGESIM V M T E R T. 171
verò, moderatorem, ac vitæ gubernatorem, qua-lis est in domo sua paterfamilias. Prohibet hono-ris & eminentiæ ambitionem, deinde vt summus ille honor, qui summo debetur nulli tribuatur sicuti prius nulli tribui voluit nomen patris.

v.e autem uobis scribae & pharisei. Vobis simula-toribus sanctitatis, æterna damnatio, & maledi-ctio imminet, quia clauditis regnum celorum ante homines. Non solum vos ipos à regno celorum impeditis, verum etiam quantum in vobis est, cæteros reti-nentis. Similes sunt Sathanæ salutem nobis iniui-denti: quales & hodie (proh dolor) multi adhuc re-piuriunt. Quanquam plurimis modis potest quis alium ab ingressu regni celorum impediare. Varia est huius scriptura interpretatio. Quidam enim hos mala, & scandalosa vita impediuisse intelligunt, vnde Hieronymus in Commentarijs: Orni-nis (inquit) magister qui scandalizat suos discipu-los mala sua vita, claudit ante eos regnum celo-rum. Alij verò ideo, quia verum intellectum le-gis, & prophetarum per quem homines ad notitiā Christi peruenire poterant, auferebant. Et videtur Christus sic intellexisse quia isti Scribæ, & Phari-sæi scripturas per quas credere Christo poterant, peruertebant. Atque istud videtur idem esse cum eo quod dicit Lucas: Vx vobis legis peritis, quia tulistis, id est, abstulistis clauem scientiæ, id est, in-tellectum scripturæ sacrae, per quem nosci poterat Christus. Sic Hieronymus Scribas, à populo viam salutis abscondisse intelligit, & Augustinus clauem scientiæ, dicit esse scripturam, quæ loquitur de hu-militate Christi, quam nec ipsi Scribæ intelligere, nec ab alijs intelligi volebant, per cuius tamen in-tellectum potuissent intrare in thesaurem, qui est fides in Christum, sed abstulerunt illam scripturam legis, & prophetarum, eam peruerendo, & male

cap. 11.

in comment.

lib. 2. qua.

euau. q. 23

IN MATTHAEI

docendo. Benè intelligebant, & cōcedebant Christum esse hominem, imò purum tātūm hominem eum dicebant, sed intelligere nolebant eum tā humili aduentu venturum, quia putabant Christum in magna potentia, & gloria venturum: vnde quia humili aduentu venit, eum esse Christum non crediderunt. Quomodo autem ex scripturis veteris testamenti quis ad notitiam fidei adducatur, declarat Augustinus lib.12.&13.contra Faust.

vē nobis scribe, & pharisei hypocritæ, quia comeditis domos uiduarum. Notat gulam eorum qui satisfaciebāt venando nummos, simulatione sanctitatis. Vos (inquit) abliguritis integras familias viduarum, illas planè ad inopiañ redigētes. Hypocritæ auari maximè solent cum viduis cōuersari, quia ille incaute sunt, atq; facile decipiuntur. Vult ergo salvator dicere: Viduis oportebat magis subuenire cùm sint auxilio coniugis destinatæ, qui eas, & proles defendat, v os autem non solùm nō protegitis, sed eas exhaustitis, quare grauissimè delinquitis. *orationes longas orantes.* Clarius Lucas, longam orationē simulantes: in veritate enim non diu orabant, sed se orare simulabant: *propter hoc, amplius accipietis iudicium,* id est, maiorem condemnationem. Vtrum autem si Pharisæorum aliquis fuisset ad Christum conuersus, obligatus fuisset ad restitutionem, tractat Adrianus, sed non satis plenè, nam inter Pharisæos distinguendum est: vel enim pastores, & sacerdotes publici erant, vel priuati. Si publici ad restitutionem tenebantur, quia tanquam fibi debitū accipiebant: siquidem pastori bene paſcenti datur victus, & amictus honestus, tanquam iure naturali debitus. Sin autem priuati, tanquam eleemosynā accipiebant, vnde ad restitutionem non tenebantur. Nam tameti donatores sperarent eos oratores, non poterant tamē eos ad hoc obligare & iure exigere.

in 4, sent.

C A P . V I G E S I M V M T E R T . 172

exigere. Neq; enī spiritualia, precio cōpari possunt. *vē uobis scribe, & pharisei hypocritæ, quia circuitis mact, & aridam, ut faciatis unum profelytum, & cum fuerit factus, faciatis eū filiū gebēne duplo quā uos.* Significat maximam Pharisæorū in cōuertendis hominibus ad Iudaismū diligentiam, ita vt totū orbē huius rei gratia lustrarent, cū tamē ipsi potius obesserent eis, quos cōuertebant. Notat ergo tantū in eis nō salutis gētiliū, sed inanis, & vanæ gloriae suisse studium. Hoc autē studiū cōuertendi gentiles, videtur primum à sanctis exortū, posteā verò à Pharisæis cōtinuitū: vel propter auaritiā, vel propter inanē gloriam. Quæritur quomodo isti Iudæi inter gētiles tuti esse potuerint, cū diuersum ab eis ritū profiterentur: etenim illi vnū Deū colebāt, quē Deū cœli vocabāt, hi verò plures deos. Putarunt quoq; gentiles, quod Iudei solē, & lunā, & nubes adorarent, quod Deū cœli colerent (vt refert Iuuenalis in Satyris) Hoc autē studiū maximè inter Pharisæos viguit, postquā Iudæi à Pompeio dispersi fuerunt per imperiū Romanū, tunc enim tutō orbē peragrariū: nam vbiq; siue religionis quosdā inueniebant, apud quos leges suas seruare poterant: vnde sape describitur Paulus inuenisse synagogas Iudeorū apud Gentiles. In hoc quod dicit (vnū profelytū) innuit eos parūm fuisse efficaces in conuersione multorū quando pro vno, tantum subibant laborem. Profelyti, adiuuæ vocabantur apud Iudeos, quia non erant ex genere Israël, eandem tamen cum Iudeis religionem seruabant, & profitebantur. Hos autem praua sua doctrina, & exemplis peiores faciebant, quia ad pristinā religionē redibāt. i.ad Gentilismū: vnde eos in malitia superabant, quia (sicut ait Chrysostomus) cum virtuosius fuerit magister discipulus adhuc satis difficulter imitatur eum: si autem malus, discipulus duplo peior erit. Aliam

Z 4

asi-

IN MATTHAEI

L. lib. 16. cō. assignat Augustinus huius rationem, dicens, quia hoc discipuli isti siue profelyti negligebant imple-re, quod propria voluntate suscepserant, non ex Iu-dæis nati, sed sponte Iudei facti. Hinc patet quantum quis peccet non implendo, quod sponte vo-luit, vel suscipere voluit. Hieronymus intelligit il-lum esse semel filium gehennæ, qui ex ignorantia peccat, qui verò sciéter, duplicititer. Ideo autē magis duplicititer peccabat profelytus, quia vita Pharisœ-rum offensus ad gentilitatem reuertebatur, ac quā Pharisæi nondum acceſſerant. Hilarius iſtud ver-bum Domini, Circuitis &c. intelligit esse prophe-ticum, vt prænunciet quod toto orbe terrarū Iudæi effent obtrectaturi euangelio Christi, & ali-quos, ad suam perfidiam pertracturi, paucos ta-men: vnde in vno eorum raritas iudicatur. Hic autem pœna duplicata, seu dupliciter gehennæ di-citur filius, quia neque remissionem gentiliū pec-catorum, id est, quæ in gentilitate commisit, potest conſequi apud Iudeos, qui potius eorum peccatis qui Christum cruci confixerunt, implicatur.

L. leuit. 19. v. c uobis dices cœci, doctores multis vitijs, & er-oribus obtenebrati, qui dicitis quicunq; iurauerit per tem-plum, nihil est, id est, non tenetur suo iuramento qui iurat per templum. Vel sic, qui peierauerit per tem-plex non erit reus periurij, qui autem iurauerit in au-ro temp̄li, id est, per aurum quod in templo offertur, vel templi parietibus est affixum, aut quo mini-stratur in templo, vt sint vascula, &c. Dicitor est, id est, iuramento obligatur, aut si peierauerit reus erit periurij. Volebant Pharisæi, iuramentum quod per crea-turas siebat, nullius esse momenti: existimantes illud, Non peierabis in nomine meo, nec pol-lues nomen Dei tui, tantum iuramentum per Deū factum interdicere. Excipiebant autem quasdam crea-turas auaritiae suæ seruientes, per quas si quis iura-

CAP. VIGESIMVM TERTI.

173

iurasset, iuramento teneri docebant, quoniam eas cupiebant vulgo facere commendabiles, vt sèpius illas offerrent. Vel considerantes id quod scriptū est, iuxta mensuram, & estimationem delicti, de-bere vnumquemque offerre: vnde quando ali-quis aliquid Domino vouerat, & hoc permuta-hat, vtrumque debebat offerri & id quod vouerat & illud quod mutauerat, vnde peierantem per ali-quot oblationi idoneum docebant non posse li-berari à reatu peiurij, nisi offerret id per quod peie-rauerat. Quorum sententiam ita Christus redar-guit, vt doceat per nullam creaturam esse peieran-dum, quod omne tale iuramentum sit per Deum, in qualibet creatura relucēt, & qualibet creaturā gubernatē. In eo stultitia corti coarguit quod di-gniore creaturā indigniori postponebat, dicēs: quod enī malius est aurū, an temp̄li, quod sanctificat aurū? Quasi dicat, Templum longè dignius est auro, templum enim sanctum est, etiam si nullum aurum in tem-ple sit, propter inhabitantem Deum: aurum verò priusquam in templum inferatur non est sanctum, sed in prophanos vsus conuerti potest: sanctifica-tur autem per templum. Igitur si iuramentum per minus, nempe aurum, obligare docetis, nōne stu-latum est docere iuramentū per templum nihil esse? Et dicitis, quicunq; iurauerit in altari nihil est: quicunque autem iurauerit in dono, quod est super illi: id est, per do-num, sacrificium, vitulum, arietem vel similā &c. Quæ tunc offerebantur debet. stulti & cœci, quid enim maius est, donum, an altare quod sanctificat donum? Altare sanctificat donum, quia poterant dona ad prophano-s us applicari antequam attingebant altare, in altari autem dicabantur Deo, vnde ab altari sanctifi-cationem accipiebant. Iuramentum autem nō fit per altare secundūm se, siquidem attestari nequit: at fit per Deum, cuius veritas in altari relucet, & qui

Leu. 5. et 6.

Leuit. ult.

IN MATTHAEI

qui in altari colitur. Relucet autem veritas in altari, non solum quia est idoneus cultui diuinolocus, sed maximè quando in illo colitur Deus per sacrificia. Qui iurat ergo per altare, iurat etiā per donum: si igitur iuramentum per dona (iuxta verstram doctrinam) hominem obligat, etiam iuramentum per altare hominem obligabit. Quod autem Christus dicit de templo, & cœlo, etiam de omni alia creatura sentiendū est: ita ut per quācunque creaturam iurans, per Deum iuret, ut docet Augustinus lib. 1. de sermone Domini in monte cap. 31.

vñ uobis scribe, & p̄ pharisei hypocrite: quia decimatis mentham, & anethum & cynamum. Hieronymus accipit (decimare) pro decimas exigere. Augustinus verò pro decimas dare, cui fauere videtur Lucas capite vñdecimo, in eundem sensum decimationem accipiens. Date, inquit, eleemosynam & ecce omnia munda sunt vobis: sed vñ vobis Pharisæis qui decimatis mentham &c. vnde appareat has decimas fuisse Pharisæorum eleemosynas, vt ibidem habet August. De quibus & vñnis eorum apud eundem Euangelistam se commendans, decimas, inquit, do omnium quæ posseideo. Quantam enim multi Scribarum essent etiam Leuitæ accipientes à populo decimas, debebant nihilominus decimarum suarum decimas sacerdotibus dare.

Num. 18. Et reliquias quæ grauiora sunt legis, iudicium & misericordiam, & fidem, id est, Legis minutias valde scrupulosè obseruant, sed grauiora præcepta, & quæ maioris sunt momenti negligunt: ut iudicium, falsam sapientiæ in iudicialibus causis ferentes sententiam, aut iudices ipsos corruptentes: misericordiam, erga pauperes: & fidem, in Deum. August. tractans in Enchiridio similem huic apud Lucam locum, ubi sic legitur, *Et præteritis iudicium & charitatem Dei, per iudicium condemnationem intelligit qua nos Deus ob peccata est condemnaturus, per charitatem, misericordiam Dei qua filium suum pro nobis tradidit.* Sed quia subiicit Salvator, hæc oportuit facere magis placet prior interpretatio iudicij: neque enim nos dicimus facere iudicium Dei. Idem tamen sermone tertio de verbis Domini, per charitatem seu misericordiam intelligit dilectionem, qua Deum, proximumque ac nos ipsos diligimus. Vbi tamen non videtur legisse apud Lucam genitium (Dei) ut fecisse tamen eum appetat in Enchirid.

*Ethn. c. 76
& ser. 3. de
verb. Dom.*

Luc. 18.

Enchir. 76.

CAP. VIGESIMVM TERTI. 174
nem Leuitarum de quibus habes Numero. decimo octavo & Leuitici vñltimo: atque hæc erant ex iustitia debitæ. Secundi ordinis decima ad locum tabernaculi erant deferenda, & ex ijs sacrificia offerebantur. Ex his epulabatur qui decimas offerebat, ex ijsdem, & Leuitis partem, & pauperibus eleemosynas dare debebat. Habes de his Deuteronom. 12. & 14. Tertiæ decimæ non colligebâtur annis singulis, quemadmodum priores, sed tertio duntaxat anno. Atque ex his habebant Leuitæ partem, & pauperibus etiam eleemosyna dabatur. Nec in alios usus poterant à Domino & possidente conuerti: ut videre est Deuter. 14. & 26. Vnde Augustinus lib. quæstio. in 14. cap. Deuteron.

Et reliquias quæ grauiora sunt legis, iudicium & misericordiam, & fidem, id est, Legis minutias valde scrupulosè obseruant, sed grauiora præcepta, & quæ maioris sunt momenti negligunt: ut iudicium, falsam sapientiæ in iudicialibus causis ferentes sententiam, aut iudices ipsos corruptentes: misericordiam, erga pauperes: & fidem, in Deum. August. tractans in Enchiridio similem huic apud Lucam locum, ubi sic legitur, *Et præteritis iudicium & charitatem Dei, per iudicium condemnationem intelligit qua nos Deus ob peccata est condemnaturus, per charitatem, misericordiam Dei qua filium suum pro nobis tradidit.* Sed quia subiicit Salvator, hæc oportuit facere magis placet prior interpretatio iudicij: neque enim nos dicimus facere iudicium Dei. Idem tamen sermone tertio de verbis Domini, per charitatem seu misericordiam intelligit dilectionem, qua Deum, proximumque ac nos ipsos diligimus. Vbi tamen non videtur legisse apud Lucam genitium (Dei) ut fecisse tamen eum appetat in Enchirid.

H.ec

IN MATTHAEI

Hec oportuit facere & illa non omittere. Hoc addit, ne quis eū reieccisse aut prohibuisse arbitaretur minimarum etiam rerum decimationem, quasi dicat, rectè facitis etiam hęc donando, sed pessimē omitentes ea quæ in primis à Deo requiruntur.

Quærat fortè quispiam vtrū hęc minutissimorum rerum & viliorum holerum decimatio, fuerit etiam lege præcepta. D. Thomas in secunda secundæ, putat non suisse, atque illud: *Hęc oportuit non omittere, ait significare non præceptum, sed decentiam quādam. Verūm alij, quibus verba Salvatoris magis fauent, putant omnium absolute rerum decimationem præscriptam, etiam vilii herbarum: quanquam verisimile non est, quid singularum plantularum decimum quodq; folium dare tenebantur, neque enim adeò exactè & rigidè obseruandum præceptum hoc erat.*

Duces cœci excolantes culicem, camelum autem glutiētes. Prouerbialis est sermo in eos congruens qui cū in rebus minimis admodum sint anxij, in rebus maximis sunt negligentissimi. Metaphora est à vulgo petita. Quasi dicat. Similes estis ijs, qui, si forte culex in vinum eorum inciderit, vinum excolant, ne animalculum illud cum vino haurientes, præfocentur, interea camelum ingens & immane animal non modo comedunt, sed ne deglutiire quidem dubitant. Idem prouerbium ab alijs sic effertur. Ex humili tumulo magnum faciunt Olympū. Quærat quis, an Dominus scrupulositatem hic reprehendat. Respondeo quandam, sed non omnem: Triplex autem vulgo scrupulofitas dicitur. Prima qua magna cum diligentia peccata minima vitantur, non tamen maioribus neglectis: & hęc improprię scrupulofitas vocatur, cūm nihil aliud sit quā timor Dei, à quo quidam timorati, vt Simeon, & Iob in scripturis vocantur. Secunda, quia nimirū qui-

CAP. VIGESIM VM TERTI.

175

quidam anguntur, ac timent, vbi timendum non est: qua scrupulofitate plerumque senes, & mulieres, propter naturam iam infirmatam, ac debilitatem excruciali solent. Tertia, qua minima maxi-
Luc.2.
mi, & maxima minimi fiunt: quam in ipsis Christus reprehendit. Mysticum huius prouerbij sensum habes apud Augustinum lib.1. quæstio. euang.
Job.2.
ca.25.

P̄harisee ecce, munda prius quod intus est calicis, & paropside, ut fiat id quod deforis est mundum. Cura prius, vt quod in calice, & paropside ponitur, sit legitimè partum, atque tunc abundè mundi erunt calices. Verūm hęc interpretatio vetustis Doctoribus reiicienda videtur, quoniā apud Lucam occasione illius quod salvator se ante prandium nō lauerat, similia dicuntur: & quia ibi habetur (Quod intus est vestrum, plenum est rapina) quod magis ad mentem, & corporis lotionem spectare videatur. Pro huius intellectu expendendum est, Pharisæos existimasse per exteriorem munditiem se Deo placere, vnde ipsis dicit salvator (inquit Augustinus:) Nomine qui fecit quod deforis est, etiam quod deintus est, vt eos exteriora mundassem declareret hoc fine, vt Deo, qui corporis conditor est & in 15. c. placeret, quemadmodum etiam supra annotatum est. Sensus igitur est iste: Vos Pharisæi externam corporis munditiem extremè curatis, cordis vero curam penitus negligitis, ita vt alienarum rerum cupiditate & rapina pleni sitis, atque libidinis immunditia effluatis: ac proinde similes illis estis qui exteriorem calicis, & paropside partem (quam tamē escā non contingit) studiofissimē mundant, interiorum autem, quā illam recipit sordidatam relinquunt. Mens nostra calix est. Christus vero cibus, qui calice continetur, & sordibus non delestat. Atque sicuti calix interiorem partem, quā cibus

Luc.12.

serm.3. de

uerb. Dom.

in 15. c.

10. & 76.

enchirid.

Cap.15.

IN MATTHAEI

cibus contingit habet, exteriorem verò, qua non contingitur, ita homo duas habet partes: interiorē, que anima est, quam immediate cœlestis cibus Christus contingit. aliam exteriorem, qua corpus est, quod non nisi per animam contingit. Pulchritudo Augustinus de his iustificare se volētibus ait: Faciunt (inquit) ista scilicet præcepta decalogi sub lege positi, terrenam felicitatē, vel cupiditate adipiscēdi, vel timore amittendi: & ideo non verè faciunt, quoniam carnalis cupiditas, qua peccatum augetur, cupiditate alia non sanatur. Vnde Paulus qui alium docebat, teipsum non docebat. qui prædicas non furandum, furaris?

væ uobis scribere, et varijs ei hypocrite: qui edificatis sepulchra prophetarum, et ornatis monumenta iustorum, et dicitis: si fuissenuis in diebus patrum nostrorum, non esse missus socij eorum in sanguine prophetarum. Culpat eos Christus, quod operibus, & verbis, ob vulgi fauorem, & inanem gloriam testarentur se horerre patrum suorum perfidiam, & homicidia, quum tamē omnibus parentibus suis peiores essent. Multam pecuniam impendebat in exornandis iustorum memorij, quia hæc gloria erat diuturna: in monumentis enim scribebatur quinam ea ædificasset, & ornassent. In proprijs vitijs erant coeci, in alienis multū oculati. Nam patres suos redarguunt, & maioribus vitijs fœdati sunt. Atque hoc semper Iudæi fecerunt, præteriorum sanctorum cultores, præsertim autem contemptores, imò & persequitores. Mentiebantur autem, hæc vulgo persuadentes, & se iustificantes, quoniam ipsum sanctū sanctorū, eiusque discipulos occidere saepe conati sunt, quod & postmodum suæ cupiditatī satisfacientes impleuerunt. Itaque testimonio eis uobis in ipso. Ex operibus, & verbis, ipsos eorum filios esse, qui prophetas occiderunt, colligit, et uos implete mensura furans

*lib.3. cont.
epist. p.ela.
cap.4.*

Rom.1.

CAP. VIGESIMVM TER T. 176

suram patrum vestrorum. Non est exhortantis, vel præcipientis, sed cum magno affectu prædicentis, atq; se cordis cogitationes nosse declarant: quasi dicat: Quod patribus vestris desuit, adjicite: illi occiderunt seruos, vos Dominum crucifigite, & discipulos eius varijs modis conterite. In scriptura tūc iniquitates compleri dicuntur, quando eas Dominus non reliquit impunitas, plenē vindicans & exterminans peccatores: vel quando impios mutat & in melius conuertit. In malum sumitur in Genesi, ubi dicitur: Necdum completa sunt iniquitates Amorreorum, & lib.2. Machab. Dominus patienter expectat ut Gentes seu Nationes, cùm iudicij dies acuenerit, in plenitudine peccatorum puniat. In bonum apud Esaiam: Completa est malitia eius, hoc est, Jam satis Sion & populus Iudaicus peccauit, nolo vt ultra peccatum adjiciat, sed gratia mea cōuertā, & sanabo eum. Quia igitur post Christi mortē, vindicare voluit Deus, prophetarum & Christi necē, nec amplius sustinere voluit, ideo in nece Christi recte dicūtur cōpletissime patrū suorū iniquitatē. Hac metaphora à mensura sumpta est, cui pretiū nō exsoluitur, nisi impleatur. Persequitores aut prophetarū in hac mensura, vñū vel plura homicidia posuerunt: sed nondum completa erat, ut Deus per vindictam soluere vell. Porro quando Iudæi huic mensurę mortē regis omniū adiecerūt, mensurā per Deicidium eminino cōpleuerunt, vsq; adeò ut Deus statim vindicare voluerit. Aperit autē Christus quomodo in morte sua mensura patrū sit impleta, dū statim exponere incipit vñque ad finem capitis huius, diuinam contra Iudeos vitionem.

serpentes, genima uiperarū, quomodo fugientis a iudicio gehennæ: quasi dicat, Nullo modo erradetis, nō enim sepulchra prophetarū quæ ædificastis, vos liberare poteris.

*Genes.15.
Esa.4.
2. Mach.6.*

poterūt. Frustra (inquit Chrysost.) iustos honorat qui iustitiam spernit, nunquid quod paretis foris hominibus iusti , aut quod crebro lauatis corpora vestra, aut decimatio holerum, aut aurum , & donaria templi , aut conuersio ynius gentilis aut simulatio longarum orationum, vel spolia quæ afferitis à viduis , aut quod multos excluditis à regno cœlorum quos socios habeatis paenarum, poterit mitigare, aut liberare vos à gehennæ?

Cæterum octo maledictiones istæ , octo supra dictis beatitudinibus correspondere videntur: si quidem in prima, Pharisæi , qui Christum spiritu pauperem, & inopem, seu primum ipsius acientium recipere noluerunt, atque proinde homines à regno cœlorum excluserunt, condemnantur. In seunda, tanquam immites, & crudeles quod misericordiarum viduarum dormos in hoc mundo , diuitias terrenas possidere volentes abligurierunt, arguitur. In tertia luctum simulasse super iniunctate gentilium & condemnatione increpantur , quod magno studio conuersis maioris cōdemnationis fuerint authores . In quarta, quod super vera iustitia ita naufragiūdi fuerint, corripiuntur: vt etiam perjurium, quod est summa Dei iniuria, non solum parui facerēt, verum etiam nihil esse docerēt. In quinta condemnantur, quia non solum misericordiam in proximos, & iudicium , verum etiam fidem in Deum per quam misericordiam consequi possent, neglexerunt: atque tantum in simulatione eleemosinarum minutissima quæque exactè decimantes, occupati fuerunt. Sexto, cor eorum immunditia, & rapina plenum reprehenditur, & cæcitas , ita vt ad videndum Deum inidonei sint, impropertatur. Septimo, pleni simulatione, & iniunctate ostenduntur, vsque adeò vt nec alias pacificare, nec filij Dei pacifici vocari possint, qui summa æquitas, & pri-

ma

ma veritas est. Simulatores autem, veram pacem inter alios componere non valent , quoniam nec ipsis impijs pax est. Octauo, detegitur ipsorum hypocrisis , qua se propter iustitiam persequitiones velle sustinere simulabant, cum ipsis non solum iustorum, sed Christi, seuissimi persequutores essent malitia omnes patres suis longè præcellentes. Hęc maledictionum, & beatitudinum correspondentia non omnino necessaria est, sed vt videatur spiritus sanctus semper conformiter loquutus plurimum utilis: ea ratione etiam Augustinus ostendit septem primas beatitudines, septem donis spiritus sancti ab Esaiā enumeratis correspondere.

*lib. I. de
serm. Dom.
in mon. c. 2
Esa. II.*

Ideo dico vobis. Cæperit Christus exponere diuinam vltionem , dum dixit. Quomodo fugietis à iudicio gehennæ in ea declaranda nunc pergit. Ideo ergo, id est, in peccatum malitia vestræ, qua meum , atque discipulorum meorum sanguinem feceris, hęc quæ dicturus sum, euenient vobis: vt ideo iungatur cum verbo, Mitto. ecce, Hoc meritorum adiicit , nouis enim vindicandi modis is est, dum per accumulationem beneficiorū Deus vindicat. Quienadmodum enim multo tempore non finire peccatoribus ex sententia agere, sed statim vltionem adhibere magni beneficij iudicium est, ita permittere impios prauam suam voluntatem complere, & illis beneficia accumulare , quorum occasione fiant peiores, magna est iræ, vt ait Augustinus in illud Psalmista: Secundum multitudinem iræ sua non queret. Multum, inquit, irascitur Dominus dum non exquirit , cum quasi obliuiscitur, & non attendit peccata, & per fraudes , & sceleris, ad diuitias , honoresque peruenitur. Item *lib. 13. de
alibi, mala voluntate, vel sola, quisque miser effici-
trin. cap. 5*

*2. Mach. 6.
Psal. 9*

A A
peccata

IN MATTHAEI

poena est eorum. Hinc in Concil. Neocæsariensi dicitur. Si quis mulierē cōcupiscentē proposuerit cū ea concubere, & cogitatio eius non perueniat ad effectum, apparet quod gratia Dei liberatus sit. Nō quasi non ibi peccārit, aut peccatum illud sit ei remissum, sed quia nō permisit eum Deus malam illam implere voluntatem. *Ego mitto.* Pronomen istud emphasis habet, quo & diuinitatis suæ maiestatē ostendit. vnde Lucas sic legit, Propterea & sapientia Dei dixit, mittā ad illos prophetas &c. *Aduos populu Iudaicū, prophetas sapientes, et sribas.* Hylar. cosidē intelligit nomine prophetarū, sapientū, & scribarū, nēpe apostolos, qui propter futurorū cognitionem prophetæ, propter Christi agnitionē sapiētes, propter legis intelligentiā scribz dicitur. Verū Hiero. aliter, per prophetas, eos intelligēs qui vētura prēdicūt, qualis erat Agabus. Per sapientes qui norunt quē & quādō sermonē proferre debeāt, per sribas legis diuinæ, & scripturarū peritos, quales erat Apollo, & Paulus: Quę expositio magis arridet, quoniā Paulus prophetas ab apostolis fecerit, hos illis anteponens & präferēs. In Luca verò, vbi prophetæ Apostolis prēponuntur, intelligendi nō videtur quatuordecim illi apostoli, sed quicunq; ad Iudeis prædicandū missi fuēre: vnde quod infra hic dicitur: Occidis prophetas, & lapidas eos, qui ad te missi sunt: pro ijs qui mittuntur, Lucas apostolos dixit: *Et persequemini de ciuitate in ciuitatem, ut cogatūr de vna in aliam fugere.* Etenim Jacobum fratrem Domini occiderunt, Simonem, & Andream crucifixerunt, Paulū ter flagellauerunt, v t ueniat super vos. Hęc ita agetis, vt super vos veniat, *omnis sanguis iusti id est vindicta, qui effusus est super terram, a sanguine Abel iusti,* qui primus à lapsu humani generis in scriptura Deo placuisse dicitur: qui etiam propter iustitiam à Cain fratre suo interemptus occubuit:

usq;

Luc. 11.

Act. 21.

1 Cor. 12.
Ephes. 4.
Luc. 11.

CAP. VIGESIM VM TERT. 178

usq; ad sanguinem & acharie filij Barachia, id est, Ioiadæ sacerdotis, qui ideo Barachias vocatur, quia in nostra lingua Barachias sonat benedicēs Deo, vnde hoc Hebraico nomine iustitia sacerdotis Ioiadæ demonstratur. Hic propter cultum Domini à Ioa rege in atrio templi est lapidatus, atq; ideo hic dicitur. *Quem occidit in inter templum et altare, siquidem altare holocausti stabat ante templum, & sic hic Ioiadas stabat post altare, ante templum tamen, non secus quam si altare esset in foro constructum, occideretur autē quis post ascensum graduum ante ingressum vestibuli, altare enim erat ante templum.* Quia igitur Zacharias in atrio templi fuit occisus, merito inter templum, & altare occisus dicitur. Altare autem debebat esse sub dio, nam in altari holocausti cremabantur sacrificia ouium boum, quorum fumus in cœlum ascendere debebat. Mēla autem in qua ponebantur panes propositionis, erat in interiori templo, sicut & sancta sanctorum. Quare autem Dominus istos duos tantum nominat, cū tamen plurimi post eos occisi sunt, respondet Beda in Lucani capite vndecimo. Quare, inquit, à sanguine Abel, qui primus martyrium passus est, mirum non est, sed quare usque ad sanguinem Zachariae querendum est: cū & multi post eum usque ad nativitatem Christi & ipso mox nato innocentes in Bethlehem pueri sunt ab hac generatione perempti? Nisi forte quia Abel pastor ouium, Zacharias sacerdos fuit: & ille in campo, hic in atrio templi necatus est: vtriusq; gradū martyres & laicos scilicet & altaris officio mācipatos sub eorum voluit intimare vocabulo. Aut forte, quia mentio fit vltionis infligendæ etiam in hoc facculo, pro sanguis iustorum effusione, cū scriptura sacra in morte istorum duorum ponit appetitū vindictæ, & vindictam subsequitam etiā

Genes. 4.

AA 2 in hoc

IN MATTHAEI

in hoc sæculo: siquidem de Abel legitur, Vox sanguinis fratris tui clamat ad me de terra . & Cain propter fratris sui cædem à Domino audit: maledictus eris super terram, cùm operatus fueris eam, non dabit tibi fructum suum, vagus, & profugus eris super terram. De Zacharia verò dicitur, quod moriens dixerit, Videat Dominus, & requirat: natus raturq; vltio Dei statim subsequuta in populo, & in rege Ios. Meritò igitur per hos duos illustres martyres, & insigniter à Domino in hoc sæculo vindicatos, omnes iusti ob iustitiam occisi significantur, quos omnes Deus in Iudæis vindicat, etiam in hoc sæculo. Quasi dicat Dominus, sicut sanguis Abel, & Zachariæ vindicatus est in occisoribus eorum, sic & in vobis Iudæis vindicabit Deus sanguinem oīm iustorū, quia sceleris cōmissi participes estis facti. Non est autem dubium quin velit Dominus super Iudæos venire omnem sanguinem iustum, non solum illum, qui effusus est usque ad sanguinem Zachariæ: nam ante loquitus est de sūi, & discipulorum suorum occisione, quā proculdubio vindicandam significat. Vnde suprà

*Cap. 21. C.
22.*

In comment.

A mendō nobis uenient hæc omnia. Repetitio ista, magna, & vehementer habet affuerationem. super generationem istam, id est, Iudaicam gentem, cui prius dixit, vt veniat super vos omnis sanguis &c. & (relinquetur vobis domus vestra deserta.) Hieronymus quando dicit omnes malos constitutere unam generationem, super quam veniāt hæc omnia, non sic est intelligendus, quasi sentiat saluatorē nihil speciale dicere de Iudæis, sed ideo hoc dixit, quia generatio Iudæorum, imitatione coniuncta est omnibus homicidis: atque propterea meritò omnium homicidiorum peccatum luit. Nō vult aut dicere quod super Cain veniet suū homicidium

2. Paræ. 24.

CAP. VIGESIM V M TERT.

179
*Lil. contra
aduer legis
C prophet.*

cidium, super Ioam homicidium suum, & super vos homicidia vestra, sed sicut Augustinus: Quomodo, inquit, super istos venit illorum sanguis, qui longè ante vixerunt, quām isti vel nascerentur, nisi quia unum genus, una conspersio, una massa est impiorum, imitatione sibimet connexorum. Et alibi: Malorum, inquit, imitatio facit, vt non solum sua, sed etiam eorum, quos imitati sunt merita fortiantur: cuius ratio est, quia dum quis societatem impiorum ingreditur, mala illius societatis fiunt ipsis ingredientis, quoniodo bona cōmunitatis alicuius redundant in quemlibet ciuem. Quemadmodum si quis societatem latronum ingrediatur, ac cum eis apprehendatur, eadem poena cum eis plectetur. Hactenus quoque sāpe punitur aliquis ob alterius peccatum, quia Deus sāpe parceret alicui peccatori, si impius coniunctus non esset. Cauendum igitur est à societate malorum, nam in futura vita, non erit miseris solarium, socios habere peccarum, sed miseria, & crux magna malis suffisse sociatum. Nam vulgare dictum illud ex superbia & inuidia exortum est. Hinc dicebat diues Epulo: Mitte Lazarum ad eos ne veniant ad locū istum, quia videbat quod ex pluralitate malorum, augeretur poena, & crux tormentorum. Vindicta cuius hic meminit Christus, etiam est huius sæculi, nam verē domus eorum deserta fuit. Quæ desertio poena est spiritalis quemadmodum supra dictum est: Auferetur à vobis regnum Dei. & vt ait David: fiat mensa eorum coram ipsis in laqueum: ideoq; hæc vindicta transit etiam ad futurum sacerulum.

luc. 16.

psal. 68.

Hierusalem, uierusalem. Geminatio ista ex vehementi dolore super interitum Iudæorum procedit, sicut & illud: Absalon, Absalon fili mi. Per Hierusalem, quæ est ciuitas metropolis, intelligit vniuersitatem po-

IN MATTHAEI

2 Reg. 33. sum populum Iudaicum. Quæ occidis prophetas, id est, occidere & lapidare consueisti, eos qui ad te misi sunt, vt ad veram penitentiam te adducat, quoties uolui congregare filios tuos. Per hoc, omnes Prophetas à se missos esse: & in unitate fidei, & charitatis eos congregare testatur, extra quam nullus saluti, sed dæmonum direptioni patet locus, quemadmodum gallina congregat pullos suos sub alas, vt à frigore, & à miluis protegantur: sic ego vos cupiuī à diabolo protegere, & spiritus sancti consolatione souere, atque in bonis roborare. Explicit pulchre hanc similitudinem & animantis huius naturam B. August. lib. 1. quæstion. Evangel. cap. 36. Et noluiſti, scilicet filios tuos sub alas meas congregari, id est, audire me noluiſti. Similis locus est apud Esaiam. Quid ultra facere debui in vinea mea & non feci, id est, expectauit ut faceret fructum, & fecit labruscas. Sed ubi est, inquit Aug. illa omnipotētia, qua in cœlo & in terra quæcūq; voluit fecit, si colligere filios Ierusalem voluit, & nō fecit, nū voluntate & potētia sit opus? An potius & illa quidē filios suos ab illo colligi noluit, sed ea quoq; nolēte filios eius colligit ipse quos voluit: quia quæcūq; voluit fecit, & sic quocūq; voluit cōgregare sub aliis suis, etiā cōgregauit, sed semper repugnatibus & iniuris Iudæis. Et hoc est magnū improperiū, quod Hierusalē voluerit quosdā excludere à regno cœlorū, quos nō potuit exclude-re. Potest hic locus & aliter intelligi, vt sensus sit. Quoties feci & inspirauit prophetis alijsq; sanctis, vt vestram salutem magnoperè desiderarent ac fitient, & pro ea procuranda nihil non agerent & sustinerent? Quo sensu dicitur ad Romanos Spiritus sanctus postulare & gemere, quia postulantes & genientes faciat. Sic voluntatem accipit alicubi Augustinus, ubi dicitur: Qui vult omnes homines salvos fieri. Est & tertius commentarius, de voluntate

ms. A. 5.

anach. c. 79

Rom. 8.

de corr. Gr. grat. ca. 15.

CAP. VIGESIM V M T E R T.

180

lunrate signi quæ in Deo sit, vt ad præcepta, exhortationes, correptiones pertineat, & media per quæ Iudæi conuersti potuissent, nisi in sua malitia fuissent obdurati. Quæ propterea voluntas Dei vocatur, quod in hominibus voluntatis ipsorum signa esse soleant: sic vindictam in Deo iram dicimus, non quia Deus aliquando ira moueat, sed sic dicitur, quia homines in vindicando irasci solent. Similis locus est apud Ezechielem: Munda-re te volui, & non es mūdata à foribus tuis: quod fanè si Dominus voluntate propriè dicta facere voluisse, factum vtq; fuisset, intelligendum id ergo erit altero posteriorum iam dictorum modorum. *Eccce relinquetur uobis domus uestra deserta.* Hieron. tēplū intelligit, & quia habitatorē Christū perdidit, nō iā eius, sed illorū domus dicitur. Beda per domū, cuius tēplū intelligit. Theophy. in Luc. genus Iudeorū, hec enim domus deserta est à luce gratiæ Dei, iuxta illud. Reliqui domū meā, dimisi hereditatē meā. Atq; huic expositioni magis fauēt sequētia: nō me videbitis amodo. *Propterea enim uobis: non me videbitis amodo.* Posthac, Cū reliquero gentē vestrā, non agnoscetis me per fidē, nō amplius cōuertemini ad me, sed plāne excexcabimini, donec in die iudicij coacti, dicas, me illū esse, de quo dixit Psalm. Benedictus qui venit in nomine Domini. I. donec me promissum vobis Mefsiam agnoscere cogemini. Hoc verū erit in plurimis Iudeorū, nā quidā dicit imminētē iudicio, quosdā Iudeorū cōuertēdos. Prædictæ ergo interpretationi adiucere sportet quosdā voluntariè per fidē dicturos: benedictus Christus cuius iudicium, seu fecūtus aduētus iā imminet. Illud (Amodo) ad illud tēplū quo Apostoli Iudeos reliquerūt, nō autem quo Christus ista dicebat, refertur: nam post istud tempus plurimi Iudeorum adhuc per fidem viderunt Christum, sed postquam deseruerunt

ezec. 2.

terem. 12

psalm. 117

AA 4 Aposto-

IN MATTHAEI

Apostoli, & cæteri prædicatores Iudæam, tota dominus Iudæorum excæcata est, ita ut reliquæ tantum saluarentur. Sic de visione per fidem & secundo Christi aduentu intelligit Augustinus lib. 2. de cōsensu Euangelist. cap. 75. Non autem dici potest de ingressu Hierusalē, quādo asino infidens ingressus est, quia hoc præcessit. Dicunt alij, Amodo, id est, post mortem meam, oculis corporalibus me non videbitis, nam tunc soli Apostoli ipsum corporaliter viderunt: sed hoc nihil ad id facit quod dixit: Relinquetur vobis domus vestra deserta, siquidē nec nos, nec alij corporaliter post mortem, Dominū vidimus, tamen domus nostra nō relinquatur deserta. Alij dicunt, non videbitis me amplius in gloria mea, & essentia mea, donec veniam iudicare viuos & mortuos: quod pari ratione rejicitur. Augustinus putat Dominum, istum sermonem bis dixisse, similiter & illud, Hierusalem, Hierusalem &c.

luc. ii.

IN CAP. VIGESIMVM QVARTVM.

Matthæi.

Et egressus Iesus de templo ibat, i. recedebat. Optime Græci iungunt (de templo) cum verbo (egressus) & non cum (ibat) nunquam enim postea templo Iudæorum ingressus est: nā hæc dicebat in hebdomada ante parœcum qua patiebatur, non tamen eos penitus dereliquit, quia Apostoli diu in templo Hierosolymitano post Christi mortem, & ascensionem manserunt. Abibat autē in Bethaniam versus montem Oliueti, ut ex Luca liquet, nam ibi dicitur quod die erat docens in templo, vespere autem ciuitatem egrediebatur versus montem Oliueti ad dominum Marthæ. Et accederunt discipuli eius, ut ostenderent ædificationes templi, quām videlicet

luc. xi.

CAP. VIGESIMVM QVARTVM. 181

delicier pretiosæ, & magnificaæ essent, & quām firmiter templum esset ædificatum, quasi propter tā insignem structuram non deberet euerti: vnde apertū dicunt in Marco: Magister aspice quales lapides & qualis structura. Dixerunt ergo discipuli hoc Christo, condolentes euerioni templi, videntur enim illud, Relinquetur vobis domus vestra deserta, de templo intellexisse: siquidem totam ciuitatem cum templo esse euerendam intellexerūt.

*matth. 12
luc. 19
lib. 7. de
bello iud.
c. 10. cap. 11.*

De huīus destruccióne, & totius ciuitatis euerione tractat Iosephus. ipse autem respondens dixit illis: uidetis hæc omnia? Hanc insignem, & sumptuosam templi structuram? Amen dico uobis: Non relinquitur hic, lapis super lapidem qui non destruatur. Non putetis Deum moueri more carnalium hominum, magnifica, & pretiosa structura, quia in veritate dico vobis, penitus hoc templum destruetur. (Hic) pro(hoc loco) accipitur. Hyperbolica loquutio est, significans plenam ædificij prædicti euerionem. Non autem certum est, an in fundamento lapis lapidi coniunctus non permanserit, nam Romani hoc curasse nō videntur, sed tantum eius euerionem. Idem dicitur de ciuitate Hierusalem, quod Romani milites non essent relicti lapidem super lapidem, sed hoc dicitur propter ingentē deuastationē. Talis loquutio est de Gabaonitis, qui tam periti iaciendi fundi fuisse dicuntur, vt vel capillum tangere potuissent. Causam viam destructionis templi explicuit Christus, peccata videlicet Iudæorum, & præcipue Christi, & discipulorum occisionem: quam etiam Lucas explicat dicens: Eo quod non cognoveris tempus visitationis tuae. Causam similem assignat Beda: Diuinus (inquit) procuratum est, vt patefacta per orbem fidei Euangelicæ gratia, templum ipsum cum cæremonijs tolleretur, ne quis forte parvulus in fide si videret illa permanere que à Deo sunt

luc. 19.

ind. 20.

cap. præce.

in marci.

IN MATTHAEI

sunt instituta paulatim à sinceritate fidei, quæ est in Christo Iesu ad carnalem laberetur Iudaismum. Completum est autem istud verbum Domini per Romanos milites, qui inuito duce suo Tito Vespasiani filio incenderunt templum, & penitus demoliti sunt, vt testatur Iosephus lib. 7. de bello Iudaico cap. 10. & 11.

Cap. 11.

**s edente autem eo super montem o- liueti
, id est, Vnde templum conspicere poterat. De monte Oliueti abude supradictum est. A co*cesserunt ad eum discipuli*, quatuor videlicet Petrus, Jacobus, Ioannes, & Andreas, *s. secreto*, id est, separati. Ideo autem secretò venerunt, quia de magnis rebus interrogatur erant: vt pote de signis aduentus futuri, & alijs: vnde quærere incipiunt. *Dic nobis quando haec erunt?* quando Hierusalem cum templo euertetur. *Et quod signum aduentus tuus?* quando aduenies in gloria tua? *Et consummatio saeculi?* & quando finietur hoc saeculū? Coniungunt istas duas quæstiones, quia putarunt Christū aduenturū, & saeculū in euerstione Hierusalem cōsum mandū: vnde Lucas vnicā ponit de euerstione, videlicet Hierusalem, quæstionē: cū tamen inducat Christū ad utramq; respondeat. Nō faciunt autem tertia quæstionē de cōsummatione saeculi, sed aduentū cū consummatione coniungunt quia satis intellexisse videntur, vnu, & idē tēpus esse aduentus Christi in gloria, & consummationis saeculi: si quidē impiorū condēnatio in consummatione saeculi (vt dictū est) & in glorioso Christi aduentu futura est: Vnde Marc. in 2. quæst. non facit mentionē ciuit. dei cap. 5. & epif. 80. ad tractant D. August. & Hieron.**

Heschium. *Et respondens Iesus, dixit eis: uidete ne quis uos seducat, multi enim uenient in nomine meo dicentes: ego sum Christus, in commen-* *sus, et multis seducent.* August. & Hierony. ad finem saeculi

math. 13.
math. 16.
ep. 19.
lib. 20. de ciuit. dei
cap. 5. &
epif. 80. ad
Heschium.
Hieronym.

CAP. VIGESIMVMQVAR T. 182
seculi referunt. Hylarius vero, Chrysostomus, Beda, & Euthymius ad excidiū populi Iudaici, & figura præcedentia. Quod sequentibus cōformius esse videtur, vbi dicitur: Cū ergo videritis abominationē quod ad excidiū Hierusalē pertinet: deinde Lucas dicit quod antequā eueniāt bella, & pestes, Christiani flagellādi sunt in synagogis Iudeorū, nō videtur aut Iudæi sic præualituri Christianis vt flagellē eos in synagogis suis, antequā veniat ultima bella, & pestes, quæ eueniēt tēpore Antichristi, vel tēpus eius immodiate præcedēt. Clarū est autē Apostolos in synagogis vapulāse antequā orirentur bella, & seditiones quæ præcesserūt excidiū Hierusalē. Nō tradit primō quando Hierusalē sit euertenda nec quæstioni ipsorum satisfacit, sed quæ magis necessaria erat præmittit: periculorum videlicet spiritualiū, quæ antequā excidiū Hierusalē veniret instabat, vicinitatē. Observandū autē est hoc loco quod dupliciter in nomine Christi quidā venire dicūtur: quidā enim tāquā veri prophetæ, & Apostoli: quidā tanquā Pseudoprophetæ, & Pseudoapostoli, quæles multi ante excidiū Hierusalē in Iudea apparuerūt: quorū vnu fuit Simō Samarita, qui fē magnā dicebat Dei virtutē. Hæc quoq; inter cetera suorū voluminū scripta ponebat. Ego sum sermo Dei, ego sum speciosus, ego paracletus, ego oīpotēs &c. De quo habet Euseb. & Aug. Talis erat & Menāder de quo Euseb. lib. 3. c. 26. & Barchochabas, de quo idē Euseb. li. 4. c. 6. Talis erit & Antichrist. vt ex Apost. discere licet. **Audituri estis prælia, et opiniones præcliorū.** **lib. 2. hisp.** **eccl. ca. 13.** **Græci legūt non, enim, sed autē, sicut & quidā Latinī quorum lectio melior est, quia aliud à præcedentibus subiungitur, corporalia videlicet pericula. videte ne turbemini.** Duplex huius dicti causa redditur: prima hæc est, ne terreamini quæsi prædicatio sub seditione, & bello dirimenda fit,

Aug. h. xlii.
**ad qnod-
uult d. cum.**

IN MATTHAEI

sit, siquidem ventura sunt hæc omnia quæ de bellis dixi, sic tamen ut nihil prædicationi euangelij noceant. Quasi dicat: Quoscunque audieritis tumultus, in officio vestro perfistite: nec fugiatis ex Iudea, quia adhuc multi ex Iudeis sunt conuertendi, & fructum multum ibi adhuc estis facturi. Secunda est, ne terreamini quasi iam instet finis, seu templi, ac ciuitatis euercio, vt velitis Iudeam, & Hierusalem deserere, nam excidium urbis, ac templi in quadragesimum annum differetur. Hanc posteriorem interpretationem dat Beda, Euthymius verò vtramque.

LUC. II.

*10. lib. 2. de
bel Iud. ca.
11. 12. 13. 14
15. 19. cum
tribus sequ.
C. 25.
Euse. lib. 2.
c. 5. 6. 19
C. 20.
A. 6. 11.
A. 6. 16.*

portet enim hæc fieri, Deo propter malitiā hominum sic disponente, sed nondum finis, sed nondum Ierusalem euertetur, nec regnum desolabitur. conserget enim gens in gentem, & regnum in regnum. Hæc prius fieri oportet: et erunt pestilentia & famæ, hæc enim ex bellis oriiri solent: et terramoto per loca. singulis Iudeorum locis ut vult Euthymius, aut saltem permultis. Illud autem per loca, refertur ad terramoto, non ad pestilentiam, & famam ut ex Luca patet; qui pestilentia, & fami præponit terramoto per loca. Hæc autem omnia initia sunt dolorum. Istud refertur ad id quod dixerat (Sed nondum est finis) quasi dicat, hæc non sunt extrema mala, quæ Iudeos manent, sed initia tantum quædam. (dolorū) Græcè sonat parturitionum, ut videlicet ista mala parturientium doloribus sint similia: extremum verò excidium ipsi pressuræ, quæ est in partu, antequam mulier enixa sit prolem. Lucas his malis addit seditiones, terrores, & signa magna de cælo: quæ omnia ex Iosepho, & Eusebio, completa esse constat ante captiuitatem Hierusalem. Fames hæc vniuersalis sub Claudio Imperatore contigit. De terramoto autem, nihil in scripturis, nec in Iosepho esse arbitror, nam quod in passione, & resurrectione

CAP. VIGESIM VM Q VAR T. 183

rectione terra mota est, non ad hūc locum spectat, quoniam Saluator etiam in Luca dicit, quod ante hæc omnia Iudei captiuos ducerent Apostolos, & alios Christianos. Apostoli autem non fuerunt capti ante resurrectionem, Terra autem motus extra Iudeam contigit. Terrores verò, & signa magna de cælo refert Iosephus, & Eusebius rū traden: uos in tribulationem, id est, antequam hæc eueniunt, vt patet ex Luca dicente: sed ante hæc omnia iniiciét vobis manus &c. Videtur istud dici à Domino, ne Apostoli putarent se nihil mali passuros ipso Christo eos protegente: vnde in Marco legitur: Videte autem vos in ipsis, tradent enim vos &c. Beda altam causam assignat dicens: Quo meritò Hierosolymis, ac prouincia Iudeorum vniuersæ tot fuerint mala irroganda Dominus manifestat, cum dicit: Tradent enim vos in tribulationem: ea quippe Iudaicæ gentis maxima causa erat excidij, quod post occisionem Saluatoris, nominis quoque eius, ac fidei praecones impia crudelitate vexabat. Et occident uos, non ad omnes, sed ad quosdam istud refertur, ut pote ad Stephanum, & utrumque Iacobum, & ad quosdam alias Christianos: vnde Lucas dicit Morte afflident ex vobis, id est, quodisdam ex vobis, nam Petrum, & Paulum, Nero Romæ occidit. Et eritis odio omnibus gentibus, non Christianis, ut suprà dictum est, Augustinus ap. 10. epistola ad Hesichiu exponit phrasim eam, qua pij epist. 80 dicuntur omnes, sicut & in ijscripturis omnes vocantur. Vnde & omnes Gentes sunt Apostolos persequentes: & nullæ scilicet fideles. Et tunc scandalizabuntur multi propter tribulationes vestras, ita ut non credant euangelio, vel fidem semel suscepitam deserant. Et in iuvicem tradent, & odio habebunt invicem. Hoc clarius explicant Marcus, & Lucas significantes Apostolos à propinquis, & amicis persequuntionem

Lib. 7. de
bel. 14. c. 12
Lib. 3. ca. 8

IN MATTHAEI

nem passuros. Potest tamen intelligi diuersum ab eo quod Marcus & Lucas habent (id enim supra dixerat Matthæus capite decimo) vt significetur impios foedera non seruaturos, sed se inuicem prodituros.

et multi pseudoprophetæ surgent, & seducunt multos.
Suprà de Pseudechristianis loquutus est, nunc de his qui se Prophetas simulant quod intelligi potest tam de his qui futura prædicunt, quam de doctoribus & prædictoribus. Quales circa excidium illud Hierusalem fuerunt, AEgyptius ille, de quo Eusebius, & plurimi tales quos refert Iosephus. Pseudechristi hæresiarchæ, generaliter falsi doctores appellantur: quorum initio Ecclesiæ magnus fuit numerus, in quo recentur Nicolaus, Hymenæus, & Phyletus. Item qui resurrectionem factam esse, aut diem iudicij imminere docuerunt: atq; imprimis Iudaizantes, quos Paulus subdolos, & sequent. operarios, Ioannes verò antichristos appellant. De Cerintho, Ebione, Nicolao cōsulatur Eusebius. *et quoniam abundauit iniuriae, refrigeraret charitas multorum.* Theophylactus: Quoniam plurimæ erunt imposturæ & iniuriaæ multæ, ita homines fieri efficietur, ut neque cum charissimis seruent vllum charitatis vinculum, sed se mutuo tradant. Euthimus nomine charitatis hospitalitatem, vel compassionem intelligit. Hieronymus verò Dei proximiq; dilectionem, quæ sine fide esse nō potest. Significat igitur Dominus propter persecutorum, & seductorum multitudinem fore, vt plurimorum charitas extinguitur, per impiorum imitationem: cum difficile sit non eis similis effici, cum quibus est vita communis.

qui autem perseveraverit usque in finem, hic saluus erit.
Perseverantia in fide, & charitate usque ad vitam finem, in die iudicij salus æterna reddetur. *et pre-*
dica-

CAP. VIGESIMVMQ; VAR T. 184

dicabitur hoc euangelium regni in universo orbe. Ad consolationem, & confirmationem Apostolorum mirabiliter pertinuit, quod intelligenter vnius Iudææ gentis desertionem, fide omnium Gentium esse compensandam, neque persequutionum vim, euangelij, siue regni cœlorum per totum orbem propagationem impeditre posse. *In testimonium omnibus Gentibus, id est, vt de Euangelio regni omnibus Gentibus testimonium feratis, vel potest intelligi testimonium quod ferent Sancti in die iudicij aduersus infidelium superbam excusationem, qua propterea se Dei legem ignorasse, & prævaricatos esse dicere possent, quod eam prædicari non audierint.* *et tunc veniet consummatio, postquam videlicet hoc Euangelium regni fuerit prædicatum in universo mundo.* Verba Matthæi patiuntur etiam vt (tunc) tēpus quo fit prædicatio significet, si ex Marco alijs sensus colligitur, vbi ait: & in omnes Gétes primū oportet prædicari Euangeliū. Primum, id est, antequā veniat consummatio templi & Hierusalem, & totius Iudeæ desolatio: quæ merito Iudeis accidit, nam toto orbe Christiana fide refulgente nullum venia locum infidelitati suæ reliquerunt. Porro Chrysost. & Beda intelligunt ante euersionem Hierosolymæ (quæ contigit anno 42. à passione Domini, imperantibus Tito & Vespafiano) toto orbe prædicatum Euangelium, iuxta quod ait Apostolus: Fides vestra annunciatur in universum mundum. Sanè si unus Paulus à Hierusalem usque ad Illyricum cum omnia impleuerit Euangeliο Christi, multis Gentes cōuerias esse per cæteros Apostolos, aliosq; Apostolicos viros ambigendū nō est. Non tamē putandū est oēs omnino Gentes ante excidiū Hierusalē audiuisse euangeliū/ neq; enim Scotti, Galli, Norvegi, nouē insule, Flādri adhuc audierat fidei prædicationem) sed

Rom. 1.

præ-

IN MATTHAEI

cap. 2.

principias orbis partes, Asiam, Africam, Europam multasq; in illis sitas nobiles regiones: quæ nomine totius orbis in actis appellantur, vbi dicuntur habitasse Hierosolimis viri religiosi ex omni natione quæ sub cœlo est. His adde, quod etiam in Hispaniam transferit apostolus prædicationis gratia, vbi fertur & Iacobus fidem nunciasse: sed & crescens in Galatiam missus scribitur quam Galliam quidam intelligunt. Etiam Moguntiam peruenisse fertur sicut & Maternus ab Apostolo Petro missus Tongros conuertit. Augustinus & Hieronymus (quorum commentarium Chrysostomi expositioni hoc loco postpono) absoluè gètes omnes intelligunt, & consumationem ad saeculi fine referunt. Nullam autem esse gentem ad quam ante extreum Iudicium non perferendum sit euangelium, & ex qua non sint aliqui credituri. Benè ostendit Augustinus ex propheticis literis. Dominabitur (ait) Dauid à mari vsq; ad mare, Et omnes Gètes quascunq; fecisti venient, & adorabunt coram te Domine: Et in omnem terram exiuit sonus eorum. Quibus adde, dominicam promissionem, In semine tuo benedicentur omnes Gentes. Et illud Sophoniæ: Adorabunt eum vnuſquisq; in loris suis omnes insulæ gentium. Cum ergo videritis abominationem. Lucas maniferte ostendit hunc locum pertinere ad ea quæ contigerunt circa populi Iudaici euersionem, nam quod ait Matthæus (cum ergo videritis) hunc in modum exprimit Lucas: Cum autem videritis circundari ab exercitu Hierusalem, scilicet à Septio floro impiissimo preſule, tunc scitote quia appropinquauit desolatio eius. Et simili modo subdit: Tunc qui in Iudea sunt fugiant in montes: & pro eo quod Matthæus habet, Et qui in techo &c. Lucas reddit: Qui in medio eius discedat. Quod vero ille qui in agro &c. apertius iste

CAP. VIGESIM VMQ; VART. 185
 iste. Et qui in regionibus, id est, extra Iudeam, nō intrent in eam. Denique cum Matthæo subiicit vñ autem prægnantibus &c. Ut autem intelligatur quid sit abominatio desolationis, prius vidéendum est, de qua obsidione Hierusalem loquatur Lucas: Et quidem non de Vespasiani obsidione sermoné lib. 2. cap. 4 esse ex eo patet, quia tum nimis sera fuit fuga ex Iudea, cum ipsa & Galilæa tunc vastarentur, quod multò clarius apparebit si medium Iudeæ Hierusalem intelligis obsessam, quam in medio sitam esse testatur Josephus. Itaque accipienda est ea obsidio quæ Septio floro facta est, qui partem exteriorē civitatis expugnauit, & interiorem in qua templū erat quod seditioni sese reperant, obsedit. Postmodum tamen aliqua occasione obsidionem soluit, Deo videlicet impios ad deteriora supplicia reseruante, & Christianis fuga locum relinquentे. Hinc refert Josephus multos nobilium Iudeorū civitate, tanquam nauis pessum itura, discessisse, quod & à Christianis dominice prædictionis memoribus factitatum esse non est dubitandum. Abominatione igitur desolationis stans in loco sacro, certum fugæ maturingæ argumentum fuisse videtur illa seditionis cum suo principe colluvies, qui vt sese aduersus Romanos, tuerentur & Hierosolymæ ciues volentes in Romanos rebellionē motuere, impetrant, templū munitissimum inuaserunt. Atque vt hoc in negotio, viderentur Dei zelo moneri sese zelotas appellârunt, cū essent ipsi sic sceleratissimi, vt de illis scribit Josephus, quod ab illis omne ius hominum calcaretur, rideretur etiam diuinitas, prophetarumq; responsis tanquam fabulis vulgaribus illuderent. De his Josephus consulatur. Cū igitur Domino abominatio sit impius, & virum sanguinem & dolosum abominetur, nihil mirum est quod illa fex impiorum abominatio desolatio-

lib. 2. cap. 4.
de bel. Iudea.

lib. 3. ca. 2.
lib. 3. de
bello Iudea.

lib. 2. cap. 17
10. cap. 24.

cap. 4. cap. 1.

6. 7. cap. 6. 8.

cap. 8. cap. 6.

lib. 6. cap. 1.

cap. 16.

lib. 4. cap. 6.

cap. 7.

cap. 8.

lib. 1. cap. 1.

bell. Iudea.

Pro. 3. et 16

Psal. 5.

B B nis

IN MATTHAEI

^{Dan.9.} *nis(id est, populi & templi desolationem adferens) nominetur. c um ergo &c id est, vt aliquod signum vobis dicam quando immineat omnino ciuitatis euercio, ac desolatio prouinciae, adiuvite ad istud.*

^{Euseb. lib. 11. cap. 5.} *A dante propheta Hinc confutatur Erasmus, qui in expositione symboli apostolici, occasione prologi Galeati D. Hieronymi, dicit Hagrographos scriptores, inter quos est Daniel, non habere magnam autoritatem, propter quod in Marcum scribes dicit hanc partem à quoipiam alio quā ab Euangelista Euangelio insitam esse, contra omnium veterum sententiam. Sanè sic etiam Psalmorū eneruaretur authoritas, quos tanien citat Christus sicut & Danielis prophetiam. Qui legit intelligat. Danda est diligens opera ut intelligatur caput illud Danielis, cū propter eius difficultatem, tum etiā quia ex eo potest Christus cognosci: Clarè enim describitur tēpus aduentus eius in carne, & quod à Iudeis esset occidendus, in cuius sceleris vltionem & cæcitas & omnia quæ hic describūtur mala illis cōtigerūt.*

^{Euseb. lib. 11. cap. 5.} *Tunc qui in iudea sunt Dirigitur sermo non ad Apostolos qui obsidionis tempore per Cestium factæ, vel defuncti erant, vel in alias orbis partes dispersi, sed ad eos qui tum Iudeam incolerent, fugiant ad mōtes id est, regiones montanas, trās Jordane, circa Arabiæ & Traconitidis, firmilimumne partium tractus, vbi tranquillè & pacificè actum fuit. Ex Eusebio, & Epiphanius constat multos Christianos, & Iudeos diuino oraculo admonitos, imminente Iudeæ exterminio per arma Romanorum ad Agripnam regem, qui semper cum Romanis coluit amicitiam, & fidem(cuius in actis fit mentio) confusisse, & sub eius tutela securos vixisse. Et qui in tecto &c. His duabus sententijs non videtur aliud precepit, quam fugam ita esse maturandam, vt omnium aliarum rerum cura illi postponatur, ne forte si collig-*

CAP. VIGESIM VMQ. VAR T. 186

colligendis rebus quisque incumberet præoccupatus, communibus Iudeorum malis inuolueretur: Quod Matthæus & Marcus habent: Qui super tectum, Lucas expresit: Qui in medio eius, Iudeæ, scilicet. Habet & alium huius loci sensum D. Augustinus epistola ad Hesichium, sed mysticum.

^{Epist. 80} *væ præquantibus, & nutrientibus in illis diebus, id est, magna miseria imminebit gestantibus vterum, & lantibus; quia videlicet vteri, vel filiorum sarcina multum impedit celeritatem fugæ, neque poterunt matres tam facile filiorum obliuisci, quā vestimentorum, vel rerum domesticarum. Potest etiam secundum Theophylax respici ad famis vehementiam, quæ obsidionis tempore matres quasdam sese filiorum carnis pascere coegerit: cuius exemplum est apud Iosephum, & forsitan ex Deut. Id est colligi lib. 7. de potest: sed Christus apud Lucam: Venient inquit dies in quibus dicent: Beatae steriles, & ventres qui non genuerunt, rem istam videtur designasse: o rante autem ut non fiat fuga uestra in hyeme. Facile est intelligere quot sint hyemis incommoda, quæ fuggani remorari possunt. vel sabbato, id est, tali tempore quali non licet procul fugere, aut celeriter ambulare, quod necesse erit, vt fuga sit & longa & accelerata. Non præcepit Christus his verbis Christianis illius temporis sabbati obseruationem(nam legalia tunc erant abolita) sed figuratè significauit tempus, fugam longinquam impediens, quale erat sabbatum, lege adhuc habente vi-gorem.*

Erit enim tunc tribulatio magna. Causam reddit cur tunc ex Iudea debeat fugere, cum viderint abominationem desolationis stantem in loco sancto. Tunc quum scilicet aliquamdiu steterit abominatione desolationis in templo, erit tribulatio magna in tota Iudea, quæ non fuit ab initio mundi usque modo.

BB 2 Hanc

IN MATTHAEI

Hanc partem sic Lucas exprimit: Erit enim pressura magna super terram & ira, id est, vindicta populo huic scilicet Iudaico, & cadent in ore gladij, & captiui ducentur in omnes Gentes; & Hierusalem calcabitur à Gentibus. Quibus verbis manifestum fit hunc locum Marchæ ad excidium Iudaicum pertinere. Certè hanc tribulationem sic à Iosepho descriptam esse scribit Augustinus, ut vix creditibilis videatur. Merito ergo & talis tribulatio, nec ab initio creaturæ fuisse, nec unquam futura in populo Iudaico perhibetur, nam Antichristi persecutio tametsi omnes præcedentes fortè superatura sit, illam tamen non sunt Iudæi passuri, sed potius Christianis illaturi: vt pote qui illum alium in nomine suo venientem sunt excepturi. Istud *Negat à Græcis legitur (Neque fiat) ut sit deprecantis tantam calamitatem, quanquam modus operatius sæpe Græcis pro tempore futuro capiatur.* Inquiri hic merito possit, an prædictio hæc de nū quam futura tali tribulatione, aliud significet quæ fore eam maximam sine comparatione ad alias, scuti de Ezechia, & Iosia dicitur quod neque ante, neque post eos similes reges fuerint, qui ita adheserint Domino: quibus verbis non Dauidi præferuntur, sed tantum sanctissimi fuisse dicuntur.

Non autem ad solam Hierusalem hæc mala deve-
nisse, sed ad totam Iudæam, etiam ad Samariam,
& Galilæam. Item magnitudinem excidij Iudaici
ostendunt Iosephus, & Eusebius. *Et nisi breuiatis fu-
issent illi dies &c.* Augustinus in epistola ad Hesichiu:
Toto etiam Lucas (inquit) patefecit ad expugnationem Hieru-
salem pertinere quod dictum est de dierū breuiate
de bell. iud. *sal.* tione propter electos, quia & si id ipse non dixit;
Euse. lib. 3. dixit tamen apertius cætera de hoc ipso, quo hoc
eccl. hist. ipsum pertinere monstratur, non enim debemus am-
bigere, quando euersa est Hierusalē, fuisse in illo po-
pulo

*10d*n*. 5.*

4. & ch. 8.

*10*f*. lib. 5. c. 3*

seq

lib. 3. c. 12.

c. 3.

et nisi breuiatis fu-

issent illi dies &c.

Augustinus in epistola ad Hesichiu:

Toto etiam

Lucas (inquit)

patefecit ad expugna-

tionem Hierusalē,

pertinere quod dictum est de dierū breuiate

de bell. iud.

sal.

tione propter electos,

quia & si id ipse non dixit;

Euse. lib. 3.

dixit tamen apertius cætra de hoc ipso, quo hoc

eccl. hist.

ipsum pertinere monstraruntur, non enim debemus am-

bigere, quando euersa est Hierusalē, fuisse in illo po-

pulo

CAP. VIGESIM V M Q V A R T. 187

pulo electos Dei, qui ex circuncisione crediderant, fuc fuerant credituri, electi ante mundi constitutionem, propter quos breuiarentur dies illi, ut tolerabilia mala fierent, nam quidam conuenientius mihi intellexisse videntur, mala ipsa significata nomine dierum, sicut dicti sunt dies mali in alijs diuinæ scripturæ locis. Ipsa ergo dicta sunt breuiari, ut Deo donante tolerantiam, minus sentiretur, ac sic quæ magna essent, breuiarentur. Sensus ergo est, nisi magna ista mala quæ contingat in illis diebus Dominus Deus faceret levia, & parua donando magnam patientiam, & robur spirituale patientibus ne eis succumbant per impatientiam, non salvaretur electus in die iudicij. Multi etiam fuissent in infidelitate mortui, si bellum diutius fuisset protractum, qui eo finito crediderunt in Christum. Maiora itaque diuturnioris belli supplicia Iudæi meriti fuerunt, quam passi sunt propter electorum salutem. Sic Ezechiaz, qui statim mori debuerat, relaxati sunt quindecim anni vitæ. De quo videatur Hieronymi commentarius. Probabilis non est commentarius Chrysostomi, verba illa (*non fieret saluus omnis caro*) intelligentis de internecione corporali: Primum enim multi Iudæi ad Agrippam, & Arabes configerant extra omnem periculum, deinde quia Christus in Evangelio ubi de electis, de hominum salvatione, vel damnatione agit, diem iudicij respicere solet. Mysticam dictorum malorum intelligentiam habet Frederi. Nansea. Tunc si quis *in homili.* ad secundum Salvatoris aduentum post prænunciatum Hierosolymitanum excidium, in quo quæcumque gesta sunt, non male accipi possunt tanquam figuræ eorum quæ circa extremum iudicium contingat, nam secundum Christi aduentum, sicut & Iudæorum euersiōnem, præcedent bella, seditiones *D omini. 25.* *post Trini-* *BB 3 odia,*

IN MATTHAEI

odia pestes, terræ motus, Pseudochristi impostura. Videmus per Turcam Christianorum regna subuerti, & eadem sese mutuis vulneribus cōficeret sed & hæresiarcharū numerus ingens iam se prodidit, & multos seduxit. Ecclesia etiam vniuersa, tunc maximè à persecutoribus, & impijs tribulationem patietur, soluto Satana de carcere suo, & castra sanctorū, ciuitatemq; dilectam spiritualiter & corporaliter impugnante. De quo consulatur Daniel, & Augustinus. Exurget insuper abominationis desolationis Antichristus, qui ite sacrificium auferet, cuius præcursoris sunt Sacramentarij nostri. Quamobrem tunc erit verè tribulatio qualis nunquam ante fuit. Veruntamen propter electorū salutem, tres tantum annos cum dimidio vastatio durabit. Postremò quod dicit Math. de fuga inēda tempore excidij Iudaici, & non debere quēquam descendere de teeto, vt tollat quippiam de domo sua; Lucas ad literam refert ad diem iudicij, alludens ad ea quæ contigerunt circa Hierusalem. De quibus verbis sic loquitur Augustinus: Quod dictum est (inquit) qui in teeto; non descendat &c, potest cōgruentius intelligi spiritualiter, quia in omnibus tribulationibus cauendum est, ne quisquam deniūt ad carnalem vitam de spiritali descendant sublimitate, aut qui profecerat in anteriora se extēdens, deficiendo in posteriora respiciat. Quod si in omni tribulatione est cauendum, quanto magis in illa cauendum præcipi debuit, quæ talis futura prædicta est illi ciuitati, qualis non fuit ab initio, nequæ fiet: & si in ista; quanto magis in illa quæ nouissima futura est orbi terræ, id est, Ecclesiæ totto orbe diffusa. Eadem ferè habet & alibi.

Tunc si quis nobis dixerit. Transit hic Christus ad finem seculi, & hoc valde conuenienter, Mos enim est ille prophetarum, vt prædicant aliquam historiam

Ap. 20.

Dan. 7.

*Lib. 20. de
ciuit. Dei
cap. 11.*

Dan. 12.

Luc. 17

*Epist. ad
Hebreos.*

*Lib. 2. que.
euang. c. 4.*

CAP. VIGESIM V M Q V A R T . 188

historiam corporalem quæ figura sit alterius rei, v à figura transiant ad figuratum: & de utroque tanquam de re vna loquuntur: Sic Esaias à primo cap. usque ad 12. Ita texit historiam de Christo nascituro, & paucis Iudeis per Christum salvandis, vt tamen prædicat etiam liberationem à Sé-nacherib Ezechia & paucis Iudeis concessam, per quos designabantur reliquæ Iudeorum, qui Christum venientem in propria receperunt. *Tunc* igitur, id est, in tempore per tempus Hierosolymitanum excedij figurato. Potest etiam (tunc) incertum tempus significari, vt non connectantur quæ deinceps sequuntur cū prioribus, quasi eodem tempore essent futura, quomodo apud Matthæum accipitur illud: In diebus illis venit Ioannes Baptista, & In diebus illis audiuit Herodes &c. *Ece hic est christus, aut illic,* id est, hoc loco versatur Dominus, Christus ille promissus. *Nolite credere,* non enim sicut quoniam verus Christus in parvulo angulo terræ apparuit, & demonstrari debebat, vt pote non omnibus conspicuus, ita postmodum rursus apparebit, sed quisquis ita veniens pro Christo haberi voleret, is certè Antichristus erit. Nobis igitur his verbis Christus insinuat se nunquam corporaliter in terris apparitum post suam in cœlos ascensionem. (Nam & Paulo apparuit, & in Cronicis Marcellini comitis Monaxio & Plinta cōsulibus indictione 2. scribitur in monte Oliueta apparuisse, quod & aliae historie testantur) sed significat se non deinceps in terris conuersaturum, neque Doctorem, aut regem Israël asturum, quod Pseudochristi isti facient magno timore sese Christos dicentes. *Surgent enim pseudochristi ante,* & circa extremum iudicij diem, quorum princeps erit Antichristus: ceteri enim Pseudochristi, merito præcursoris eius dici possint, quales fuerunt: Is, qui apud

cap. 3.

cap. 13.

1 cor. 15

B B 4

Mona-

IN MATTHAEI

Monasterienses sese regem constituit, & orbis monasterium Mahometus, quem quidam Antichristum existimant, sed improbabiliter, nam dicit Matthaeus quod Antichristus cum suis dabunt signa, & prodigia quae ille non fecit. *et pseudoprophetæ tales sunt omnes heresiarchæ, qui nunc magno numero prodiérunt Antichristo præmissi.*

et dabunt signa magna ex prodigia. De his loquitur Apostolus, & Ioannes in Apocalysi, vbi signa duo ponit, nempe quod ignis descendet de celo, & quod imago bestiarum spiritum accipiet, & loquetur. Anabaptistæ iacent sese quædam miracula facere (vt quod quis invisibilis procedat sed inaniam & dæmonum ope subnixi: quæ non nisi quoad nos miracula dicí merentur, qui virtutem creaturarū ignoramus. Differentiam miraculorum quæ à veris Christianis fiunt ad veri alicuius probationem, & quæ ab impijs & magis patrantur, habent Diuus Augustinus & D. Thoma. Certe Apostolus signa ista dicit formendacia, sed dubium est, an quia non erunt vera signa, sed phantastica hominum illusiones, an vero quia et si vera sint signa, ad mendacium tamē pertrahent seducendos, ita appellantur. De quo vide Augustinum. ita ut in errorem inducentur si fieri possit etiam electi. Tanta, inquit, erunt prodigia & signa ut electi seducerentur ad credendum pseudochristis, si seduci possent. Notandum autem scripturam sacram maximè remouere ab electis, & prædestinatis heresim, & separationem ab Ecclesia quanquam enim omnes electi in fine vitæ à mortali bus peccatis liberabuntur; in hac tamen vita, vbi semper latet qui sunt electi, qui reprobri, nullum videtur esse maius argumentum reprobationis, quæ esse hereticum, vel schismaticum: tales enim difficillime corriguntur, aut ad pœnitentiam vere rediunt, quia fundamento, nempe fide & Ecclesiæ societa-

z lib. 83. qu. quest. 79. par. 1. qu. 110. art. 4.

z lib. 20. de ciuit. dei cap. 19.

pertransirent seducendos, ita appellantur. De quo vide Augustinum. ita ut in errorem inducentur si fieri possit etiam electi. Tanta, inquit, erunt prodigia & signa ut electi seducerentur ad credendum pseudochristis, si seduci possent. Notandum autem scripturam sacram maximè remouere ab electis, & prædestinatis heresim, & separationem ab Ecclesia quanquam enim omnes electi in fine vitæ à mortali bus peccatis liberabuntur; in hac tamen vita, vbi semper latet qui sunt electi, qui reprobri, nullum videtur esse maius argumentum reprobationis, quæ esse hereticum, vel schismaticum: tales enim difficillime corriguntur, aut ad pœnitentiam vere rediunt, quia fundamento, nempe fide & Ecclesiæ societa-

CAP. VIGESIMVM QVART.

189

cietate carent: unde Paulus post unam, atque alteram correptionem, vult hereticum vitari, tamquam planè subuersum. Similia habet in epist. ad Hebreos.

Heb. 10: 1. Cor. 11:

Tale est, & illud: Oportet hereses esse, vt probati,

2. Timo. 2:

id est, prædestinationi manifesti sunt in vobis. Et excederunt quidam à fide, sed firmum Dei fundamentum stat.

Cognovit Dominus qui sunt sui, quasi diceret: ex Iaphet à fide, probabiliter colligitur Dominum: non enim inter suos agnosceré. Ioannes vero: Si fuissent ex nobis (inquit) permisissent utique nobiscum, sed ex nobis exierunt, vt manifesti sunt, quoniam non sunt omnes ex nobis. Merito igitur hic impossibile, esse dixit Christus, magnitudine perse quortionum electos à fide abduci diuinæ prædestinationis fundamento stabilitos. Intelligenda est autem finalis seductio: nam tametsi raro heretici aut schismatici ad cor redeant, tamen electi ad tempus seducti ad fidei unitatem reuertuntur.

Cum vero dicitur non posse electos seduci; non est intelligenda absoluta salutis necessitas, aut non posse eos usque ad vitæ finem peccare. (Instus enim Laudatur, qui potuit transgredi, & non est transgressus. E: Augustinus testatur, non posse peccare, fore in celo præsentis iustitiae mercedem.) sed per-

seuerantia certitudo oritur ex infallibili diuinæ electionis proposito, quo sic electos dirigit, & tanta grata firmabit; vt per se sui nihilominus arbitrij

Eccles. 3:1

libertatem constanter in fide, & charitate perseuerent. Quam admirandæ autem fortitudinis futuri sunt qui Sathanam soluti superabunt, ostendit Augustinus.

Ecc. predici uotis.

D. Deus, inquit Augustinus non solum bona quæ sanctis & fidelibus suis est redditurus, verum etiam mala quibus erat hic mundus abundatus ante prædictum, ante conscribenda curauit, vt bona post seculi finem sequitura certiores expectaremus, quam mala similiter prenun-

August. de cor. & gra. ca. II.

ciata

de uocatio. gent. lib. I.

libertatem constanter in fide, & charitate perseuerent. Quam admirandæ autem fortitudinis futuri sunt qui Sathanam soluti superabunt, ostendit Augustinus.

Ecc. predici uotis.

D. Deus, inquit Augustinus non solum bona quæ sanctis & fidelibus suis est redditurus, verum etiam mala quibus erat hic mundus abundatus ante prædictum, ante conscribenda curauit, vt bona post seculi finem sequitura certiores expectaremus, quam mala similiter prenun-

lib. 20. de ciuit. dei cap. 18..

ciata

Ecc. predici uotis.

IN MATTHAEI

ciata ante sæculi finem præcedentia sentiremus.
 si ergo dixerint uobis, scilicet discipuli Antichristi, si-
 ue pseudoprophetae. Hilarius: Pseudopropheœ nūc
 in desertis Christum esse dicent, vt homines erro-
 re deprauēt: nunc in penetralibus afferent eū esse,
 vt homines dominantis Antichristi potestate cō-
 cluant: sed Dñs se nec loco occultandum, nec à
 singulis seorsim contuendum esse profitetur, sed
 vbiq; & in conspectu omnium, præsentem se fu-
 turum esse denunciat. *Ecce in defero e&f;* scilicet Christus,
nolite exire ad audiendum vel videndum eum,
 quantumuis ad eum multi concurrant: huiusmo-
 di certò est Antichristus. *sicut enim fulgor &c.* Sicut
 fulgor non eget iudice, vel præcone, sed momento
 temporis conspicitur ab oībus. Ita secundus Christi
 aduentus simul vbiq; omnibus apparebit propter
 gloriosum ipsius fulgorē. Non erit igitur secundus
 Christi aduentus humilis & obscurus, sicut
 prior, sed gloriosus & omnibus cōspicuus, propter
 quod apostolico vel prophetico testimonio nō de-
 bebit annunciarri neq; angusto loco requiri, cuius
 iubar totum mundum illustrabit. Augustin. in his
 euāgeliis verbis intelligit significari doctrinā Chri-
 sti in Ecclesia catholica per totū orbem esse manifestā
 vnamquamq; autē heresim, & schismā partē aliquā
 tenere, vel occultis conuenticulis curiositatē ho-
 minū decipere. *vbiq; fuerit corpus illuc congregabu-*
tur & aquile. Agit de loco in quo Christi aduentus
 conspicietur. Vtitur enim ijsdem verbis Christus,
 quibus cū ab Apostolis interrogaretur apud Luc.
 vbi in secundo suo aduentu appareret: etiam si Beda
 alium illius interrogationis sensum reddat, de ele-
 torum videlicet ad Dominum suum assumptione,
 de qua nulla apud Matth. fit mentio. Indicat igitur
 Dominus cōspicuum se fore in illo die, ut pote
 nō aliter cinctū sanctorū præsentia quā vultures,
 & aquile

cano 25.
in Matth.

Aug. lib. 1.
que. euang.
cap. 38.

Luc. 17.

CAP. VIGESIMVMQVART. 190
 & aquile ad cadasuer concurrere solent. Significat
 hoc Paulus dum ait: Mortui resurgent primi, de-
 inde nos qui viuimus, rapienur simul obuiā Do-
 mino in aera. Christus se comparauit cadasueri quo
 sariantur aquile, quia per mortē eius, omnes fan-
 eti ad æternam satrietatem peruenient: sanctos au-
 tem resurgentes, vel immortales aquilis compara-
 rauit, quia videlicet renouabitur eorum inuentus
 à Christo in resurrectione, & corpus eorū adeo spi-
 ritale fiet, vt per hoc non impediatur quo minus
 celerrimè ad Christum rapiantur. Sic Psalmista *psal. 102.*
 comparat sanctos aquilis propter renouationem. *psal. 40.*
 Et Esaias propter velocitatem motus, & agilitatē. *August. in*
De natura Aquilæ vide Augustinum & Hierony.
 Aquilæ naturam etiā explicitū dominus Iob cap.
 49. De loco in quo cum sanctis apparebit Christus
 ad iudicium. Vide Magistrum sententiarum lib. 4
 distinet. 48. Citat is beatum Remigium ex Com-
 mentarijs in 3. cap. Iohelis. Vbi tamen exéclar Ant-
 verpiæ excusum non habet omnino quod ab eo
 citatur. Sedebit quidem in spatio aëris, sed incertū
 an in valle Iosaphat vicina monti Oliueti, an ve-
 rō supra locum suæ passionis. Cùm enim Iosaphat
 significet iudicium, significari potest sessurus in
 valle iudicij, id est, singulos iudicaturus, & pecca-
 tores dñaturus. *s: atq; autē post tribulationē dierū illorū*
 sol obscurabitur, & Luna &c. locus hic admodū est
 difficilis quia propheticus est & de futuris agit, &
 quia periculosum est de sent. docto. Eccle. iudicare,
 eas hic recensemus. Aug. in epist. ad Hesichium: *epist. 80.*
 H.ec, inquit, inquit, in Ecclesia melius existimo in-
 telligi, ne Dñs Iesus appropinquāte secūdo aduētu
 suo ea pro magno prædixisse videatur quæ huic
 mūdo, & ante primū eius aduentum consueverat
 euenire: & irrideamur ab eis, qui his, quæ velut no-
 uissima, & omniū maxima horreſcimus, plura in
 prima in-
 terpretatio
huius loci.
 historia

1. thes. 4.

IN MATTHAEI

historia Gentium, & multò maiora legerunt &c. Intelligit igitur August. statim post inchoatam tribulationem pseudochristorum, & pseudoprophatarum ac potissimum Antichristi, Ecclesiam quæ instar Solis ac Lunæ fulgebat obscurādam sanctos qui tanquam stellæ quādam in Ecclesiæ ccelo splendere videbātur, cœsuros persequutionibus & amissio gratiæ fulgore casuros: firmissimas fidelium, qui tam firmi sunt quām cœlorū cardines, aut qui robur suum habent ex gratia cœlesti turbandos. Ideo autem post tribulationem dierum illo dicitur hoc futurum, non quia transfacta illa tota persequutione accident ista, sed quia precedet tribulatio, ut sequatur quorundam defectio: & quia per omnes dies illos ita fiet, ideo post tribulationem dierum illorum, sed tamen in ijsdem diebus fieri dicitur.

Dan. 3.Nec absurdā videbitur hac Augustini expositio, si cogitetur quod à Daniele de Antiocho illiūtri scriptum est, quod videlicet magnificatus est usque ad fortitudinem cœli, pro quo hic dicitur virtutes cœlorum: & deiecit de fortitudine, id est, quosdam fortes, & de stellis, id est, populum sanctorum, siue communes sanctos qui fulgent sicut stellæ, & conculcauit eas. Quæ verba Gabriel Danieli interpretans: & interficiet, inquit, robustos, & populum sanctorum secundum voluntatem suam, & dirigetur dolus in manu eius. Quod autem sequitur. Ezech. 9. Et tunc apparebit signum filii hominis in cœlo, & tunc plangent omnes tribus terre. August. in supra dicta epistola nō interpretatur, sed ex ijs quæ iam dicta sunt, & postea subdit exponens illud. Videbunt filium hominis &c. intellectum suisse videtur. Tunc in sanctis qui non cadent, sed permanebunt in gratia cœlesti apparebit signum Christi, thau videlicet, quod Ezechiel super lugentes describi testatur, & quod Ioannes in Apocalypsi vocat signum Dei vitæ, quo dicit

CAP. VIGESIM VM QVART. 191

dicit frontes seruorum Dei signari. Hoc ergo signum apparet coram angelos qui mittēt impios in caminum ignis, vt istos signatos non lœdant: hoc est Angeli cognoscent ex eorum perseuerantia quod sint prædestinati ad vitam æternam. Merito autem vocatur perseuerantia signum filij hominis, sicut in Ezechiele vocatur signum thau id est crucis, quia per gratiam Christi, & crucem eius dabitur sanctis ictis fides perseuerans, & per Christi sanguinem ignoscuntur eis peccata, vt angelis percussoribus non sint obnoxij, sicut quondam filii Israel in Aegypto per sanguinē agni postibus illitum à percussore angelo defensi sunt. Et tunc omnes tribus terræ plangent, id est, omnes electi signo Christi notati, sua peccata deploabant, & abominationes antichristianorum: hos enim Ezechiel, ingemiscentes scilicet, super cunctis abominationibus terra signo thau signari testatur. Dixi, omnes electi: impij enim dicunt, Pax & securitas, ducent uxores & filias dabunt nuptiis, & lætanties celebrabunt coniuia, & postea repentinus eis superueniet interitus. Viderut autem Dominus hoc loco respicere ad hanc Zachariæ prophætiā: Effundam super David spiritum gratiæ, & super habitatores Ierusalem, spiritum gratiæ, & precum, & aspicient in me quem confixerit. In me, à patribus suis, seu Romani, seu Iudei illi sunt, crucifixum. Et subdit postea quod viri & mulieres servos meos plangent. Quæ oīa videntur de sanctis, nō de impijs dicti: soli enim illi habent spiritum gratiæ, & precum hi soli vocantur spiritalis domus David, & habitatores Hierusalem, soli isti aspiciunt ad Christum, quem in maioribus suis seu Iudeis seu gentilibus confixerunt: aspiciunt (inquā) eum, dum plangentes se se infectos esse veneno serpentis antiqui, oculos fidei convertunt ad Christum crucifixum,

z ach. 12

IN MATTHAEI

fixum, tanquam ad serpentem æneum, vt ab eo
fanentur. Plangunt verò Christum, siue mortem
Christi, dum peccata sua deflent, propter quæ tam
indigna Deus passus est, Plangunt autem viri san-
cti seorsum, & mulieres seorsum, quando pœni-
tentiam agentes, stolidi castitati. Omnia hæc ma-
ximo furore in fine sæculi fideles præstabunt.

Iam quod & sequitur. *E t uidebunt scilicet impij, filium hominis uenientem in nubibus cœli.* Intelligit Aug-
ustinus de aduentu Christi, quo uenit in Ecclesia,
tanquam in nube, sicut etiam nunc uenire non ce-
sat: in suis enim ueniens agnoscitur, dum quoti-
die eius membra fiunt. Sed ideo tunc cū potestate
magna & maiestate, qua maior potestas illius appa-
rebit sanctis, quibus magnâ virtutē dabit, ne tanta
persecutione vincantur. Sanctos autem nubes in scri-
pturis appellari probat illud Esaiæ: Nubibus man-
dabo ne pluant super eam imbrē. Similiter quod
sequitur. *E t mittet angelos suos cū tuba & uo. e magna in-*
telligit de prædictoribus euangelij, qui per totum
orbē terrarūmittuntur, vt clarè proponant euange-
liū, & cōgregent in uinitatē fidei & Ecclesiæ sanctæ
electos Dei. Hanc tamen expositionē suam probat
Aug. ex eo quod sequitur. Cū videritis hæc om-
nia, scitote quia prope est regnum Dei. Quæ (in-
quit) intelligere oportet, nisi ea quæ supra com-
memorata sunt: in his est autem etiā quod ait: & vi-
debunt filiū hoīs ueniente &c. Proinde etiā hoc cū
visum fuerit, nō iā erit regnū Dei, sed prope erit. Et
infra Matth. aperuit inquit, nullis exceptis accipiē-
dū esse quod positiū est: Cū videritis hæc fieri: quia
Matth. dicit: Cū videritis hæc omnia, scitote, quia
prope est in ianuis. Tunc ergo scimus prope esse, cū
viderimus non aliqua eoru, sed hæc oīa in quibus
& hoc est: quod videbitur filius hominis ueniens,
& mittet Angelos suos & de quatuor mundi parti-
bus,

Esa. 5.

Apf. 80

CAP. VIGESIM VM Q VAR T. 192
bus, id est, de toto orbe terrarum: quod tota hora
nouissima facit, ueniens in suis membris tanquam
in nubibus, vel in tota ipsa Ecclesia, quod est cor-
pus eius, tanquam in nube magna, fructificante, at-
que crescente in uniuerso mundo, ex quo cœpit
prædicare, & dicere: Agite pœnitentiam; appropin-
quauit enim regnum cœlorum. Ita ut fortassis ^{sup.ca.3.}
omnia quæ ab his tribus euangelistis dicta sunt
de eius aduentu, diligentius inter se collata & dis-
cussa, inueniantur ad hoc pertinere, quod quotidie
venit in corpore suo, quod est Ecclesia, exceptis
his locis, vbi ipse suum ultimum aduentum in
quo per seipsum viuos indicaturus & mortuos,
ita promittit, ut propinquare dicatur. Et quod
in ultimo sermonis secundum Matthæum ipse
omnino aduentus euidenter exprimitur. Cū
venerit filius hominis inquit, in maiestate sua &c.
Atque hæc quidem de Augustini sententia, aduer-
sus quam tamen ex Apostolo magnum fieri potest
argumentum, vbi loquitur de aduentu Iudicis in
nubibus, & raptu fidelium in aere, de tuba & ange-
lis misis ad electos congregandos.

^{1, T heo. 4.}

Ceterimi Hieron, & Chryso. aliam habent hu-
iis loci expositionē: intelligunt enim statim post tri-
sæcula in-
bulationem dierum illorum in quibus Pseudo-
christi, & Pseudoprophetæ, facient prodigia &
tribulabunt electos, venturum Christum Do- ^{Hom. 77}
minum, cuius fulgore Sol & Luna quodammodo ^{in Matth.}
offuscabuntur. Non enim sydera tam die quam
nocte lucentia, luminis diminutione obscurabū-
tur, cū ex Esaiæ constet, quod sol lucebit septé-
pliter: sed maioris lucis interuentu: propter quam
causam, etiam stellaræ casuræ dicuntur de cœlo.
Cui addi & hoc potest, quod electis nullus erit
uersus stellarum, utpote quibus non erit diei &
noctis vicissitudo, ut est in Apocalypsi cap. 21.

Ori-

IN MATTHAEI

Tract. 30. Origenes intelligit obscuranda luminaria, quia præsumo illius ignis, quem Petrus dicit facturum in die aduentus Domini cœlum & elementa, sol & luna & stellæ, non apparebunt dum Christus Dominus aduenierit. At ita supradicti patres dicunt ista signa ipso secundi aduentus Christi tempore euentura, nō autem præcessura secundum August. sententiam, licet ipsi etiam differant in expositione obscuracionis horum astrorum. Vnde & sequentia sic interpretantur. *et virtutes colorum communueluntur*, id est, mirabuntur angelorum multitudines videntes universa mutari, & ab omnibus exigi vita suæ rationem. Annotanda est hic memorabilis apud Hieron. sententia. Si, inquit, iste sol qui nūc per totum orbem rutilat, & luna quæ secundum est luminare, & stellæ quæ ad solatium noctis accensæ sunt, omnesq; virtutes, quas angelorum intelligimus multitudines, in aduentu Christi in tenebras reputabuntur, decutiatitur supercilium eorum, qui se sanctos arbitrantes, præsentiam iudicis non formidant, sed semper sunt securi. *et tunc parerit signum filii hominis*, id est, signum crucis, inquit Hieronym. seu vexillum gloriae triumphantis. Apparebit autem signum crucis, teste Chrysost. vt Iudæorum in uersecundi confutetur in sui iustificationem. Hinc in Ecclesia canitur: Hoc signum crucis erit in ccelo &c. sed & Michaeliem signiferum Domini appellamus. Cuiusmodi verò quâle ex materia futurū sit illud signum, ignoratur. *Plangent oës tribus trrr. c: rectè, tribus terræ*, inquit Hier. hi enim plangēt, qui municipatum nō habuerit in cœlis, sed scripti sunt in terra, id est, impij omnes, tunc enim dicent: Montes cadite super nos &c. Plangent autem, ait Chrysost. quia viâ cruce considerabunt quod occiso eō nihil profecerunt: & quoniam crucifixunt eū quem adorari oportebat. Et sicutus quidem erit ut à seipso

Hom. 77.
in Matth.

CAP. VIGESIMVMQ; VART. 193
sis proferre sententiam, & seipso condemnare cōspiciantur. Atque postrema hæc de planctu tribuū terræ, ita quoq; interpretatur August. ipse lib. 1. de Trinit. cap. 13. Sed nec iste cōmentarius placet, vt signa hæc omnia ad ipsum momentum aduentus Christi pertinere intelligentur. Obstat enim ei Lucas, qui signa fore ait in sole, & luna ac stellis, signa utique aduentus Christi: at offusatio luminariū posterior intelligi debet apparitione Christi, vt cuius præsenta & fulgoris magnitudine Sol & Luna sint obtenebranda. Rursus dicit Lucas, his fieri incipientibus appropinquat redemptio vestra, & cum videritis hæc fieri, scitote quia propè est regnum Dei: sed in descensu Christi non propè erit regnum Dei & redēptio nostra, sed iā tu erit, tu enī canet tuba & mortui resurgent incorrupti. Signa igitur in Sole & Luna intelligenda sunt præcedere aduentū Christi. Nec satisfacit huic argumento Euthymius referens illud, his, in Luca, ad ea quæ Dominus dixit de pseudochristis & pseudoprophetis: nihil enim tale in Luca de pseudoprophetis præcedit, nisi in principio capituli de excidio Hierusalem. Debet ergo, vocula his, referri ad signa in sole & luna. Venerabilis Beda in Lucam retinere volens expositionem Hieronymi, putat aliud de sole & Luna à Matthæo aliud à Luca fuisse dictum: Verba eius hæc sunt. Quod enim ait Matthæus sol obscurabitur &c. ipsam iudicij præsentiam significat, quando apparente veræ gloria lucis, omnia mundi lumina tenebris vimbrisq; comparantur: Quod verò Lucas dicit, erunt signa in sole & luna, præcursores vicinos eiusdem iudicij quasi nuncios indicat. Sed quia idem omnino apud utrosque Euangelistas est sermo, verisimilius est eadem illos de cœli luminibus dicere.

Tertia ex-
Ergo & alia expositio ut statim post inchoa-
posilio.
CC tam

IN MATTHAEI

tam tribulationem dierum illorum dicatur luminaria cœli obscurari, cœlumq[ue] ipsum nutare & moueri, non propriè sed per tropum, quia videlicet tanta futura sit sanctorum vexatio, tribulatio, ac tristitia ut fulgentissima etiam mundi luminaria tenebrescere eis videantur: & præ persecutionis angustijs penè eos vite sue tēdeat. Sic enim exponit Hierony. in Esaiā scribens, vbi similia leguntur de obscuratione luminarij & turbatione cœli, quo modo etiam intelligendus est locus Ezech. & Amos. Sed secundū hunc cōmentariū non distingueretur signa quæ erunt in luminaribus à pressura quæ erit in terris, quæ tamen Lucas videatur distinguere: neque tunc propriè fierent signa in luminaribus.

Quarta interpretatione.

Proinde conuenientior fortè erit hæc interpretatio: Post tribulationem eam qua pseudoprophe-tæ blandimentis & signis tantum, nondum autem aperta fœtia Ecclesiastim impugnabunt, & ceperit iam oriri, vel etiam finem acceperit cruentia illa sanctorum per impios afflictio, ante tamē Christi adventum, obscurabuntur Sol & Luna, eritq[ue] hæc obscuratione signum imminentis aduentus Christi, & stellæ cadent de cœlo, vel quia obscurabuntur & ita videbuntur cadere, vel in infimo isto aërio cœlo videbuntur aliquæ stellæ cadere, longè mirabilius quam nunc similitudines stellarum ex aere cadunt. Hanc expositionem subindicat Augustinus in epistola ad Hesichium dicens: Quid unquam tale quisquam meminit apparuisse de cœlo ex quo Dominus illa prædictix, quale apparuit quando passus est? Quare sic apparebunt etiam talia, si non spiritualiter potius intelligenda sunt, tunc apparebunt quando finis sic appropinquabit ut debeant apparere. Casum hunc stellarum similiter interpretatur lib. 20. de ciuit. Dei cap. 24. & pseudo Chrysost. in opere imperfecto. quo in loco non est ille

epist. 80

*cap. 13.
cap. 2.
cap. 8.*

CAP. VIGESIM VMQ[UE] VAR T. 194
est ille commentarius improbandus, tametsi in alijs multis Arrianis. Eandem rem habent Beda in Lucam & Rabanus in cathena citatus à B. Thoma. Atq[ue] hæc expositio admodum mihi videtur probabilis, nam & ante excidium Hierosolymitanū, quod figura quædam fuit perditionis mudi huius, signa magna & terrores de cœlo apparuerunt, vt apud Lucam prædictitur, & refert Ioseph. Hæc tamē signa in sole Luna, & stellis non mouebunt impios quippe qui tū dicturi sint pax, & securitas, vti nec in diebus Nostris moti fuerunt impij omniū ferarum ad arcā aduentū, nec in die passionis Christi Scribas & Pharisæos monit, horrenda illa & præter naturā accidens eclipsis, vt pote quæ cōtigit 14. luna quo tempore ipsa directe erat sub sole, nec eosdē se pulchrorū apertio cōmotuit, nō petrarū & veli pendētis in templo discilio. Verisimile tamē est impiorū nōnullos adiuuante Dei gratia per scripturarū cōfiderationē, in quibus & alia & finis ipse prænūciatus est, quæ instantē sentient, ad credendū quod antea nō credebāt, futuros esse promptiores, & firmiores, & ad superadū etiā nō ligatū diabolū fortiores, vt ait Augu. lib. 20. de ciuit. Dei. Virtutes cœlorum à B. Hier. agmina cœlestiū spirituū inteligi superiū annotauimus, Eusebius citatus à Thoma in Lucā per virtutes cœlorū intelligit fores, seu ianuas cœli quæ aperiētur in die Iudicij. Thom. verò in additione 2. part. noīe virtutū cœlestiū inteligit nō quæuis, sed certū angelorū chorū, qui proprie virtutes appellantur: quomodo nomen virtutum accipit Paul. Ephe. 1. ca. sed hoc inimicè probabile est. Franciscus Titelman per virtutes cœlestes intelligit efficacias sive influētias, operationes corporū cœlestiū in hæc inferiora: quæ ideo cōmouēdū dicūtur quia cœli non ita operabuntur in hæc inferiora sicut solent, quod quidem est verisimile.

cap. 8.

*Quæst. 73.
art. 3.*

CC 2 Alij

IN MATTHAEI

Alij enim in Luca legunt præ confusione sonitus maris, id est, præ defectu fluxus & refluxus maris, quem luna non operabitur. Inquiri etiam potest an nomine virtutum non possint intelligi bases siue axes, fulcra, vel columnæ celorum, quæ ideo dicantur commoueri, quia vel in die iudicij, vel bante, cælum ita turbatur, & obtenebrabitur, ut videatur quodammodo minui vel complicari, & nutrare: ut idem hic dicatur, quod apud Esaiam: Tabescet omnis malitia celorum, & complicabuntur, sicut liber cæli, & omnis militia eortu defluet, sicut defluat folium de vinea, & de ficu. Et in Apoc. Cælum recessit sicut liber inuolutus. Hoc autem, tunc apparebit signum filij hominis in cælo, sic exponatur ut est ab Hieronymo annotatum de signo crucis. In opere imperfecto Chrysostomo falso ascripto, nomine signi filij hominis, intelligitur corpus ipsius Christi, habens adhuc vulnera suorum cicatrices, quas certum est fore conspicuas. Executiendum relinquo, an hic possit horum verborum esse sensus. Obscuratio astrorum habenda est pro signo imminentis aduentus filij hominis, quasi dicat. Erunt signa in sole & luna, & hoc erit signum secundi aduentus filij hominis.

tunc plangent omnes tribus terræ Retineatur Hieronymi commentarius supra positus, ut tunc, nō ad tempus iudicium præcedens, sed ad ipsum iudicij diem referatur. August. intelligit duodecimum caput Zchariae, ad quod hic alludi videtur, de planctu omnium omnino hominum in die iudicij, maximè Iudæorū. Mali enim plorabunt mortem Antichristi sibi non profuisse, boni vero plangent pietatis affectu recolentes, tā indignas Christi à peccatoribus passiones. Sic etiam intelligit Remigius siue Haymo (nam vtrique ascribitur idē iste commentarius) putans per viros, bonos designari

per

*lib. 20. de ciuit. dei
cap. 20.*

cap. 34

Apoc. 6.

CAP. VIGESIM V M Q V A R T. 195

per mulieres vero, malos. Planctum sanctorū qui iudicium præcessurus est etiam ab Augustino iudicari supra annotauimus. *videbunt filium hominis, super Iohann. tract. 27.* etiam impii, sed secundum humanitatem. De quo *lib. 1. de tri* vide Augustinum. *venerient, ex cælo in hunc mundum in nubilum cæli,* sicut quondam in eis ascédit ut *videbunt filium hominis, super Iohann. 13. aperte docet Paulus. Et mittet angelos suos, Non est 1. Thess. 4.* sequutus ordinem narrationis, inquit Euthymius, sed simpliciter quod futurum est dixit, nam Angeli descendedent cum eo, non est autem eos vocaturus ubi descenderit. *cum tuba* vel voce magnæ tubæ, sicut enim populus tuba ad solennitatem in lege vocabatur, ita sancti ad æternam solennitatem. De hac tuba etiā loquitur Apostolus Paulus ad Thessalonicens. & Corinth. scribens. Tubæ nomine aliquod euidentissimum & præclarissimum signum vult intelligi, inquit August. ad Honoratū de gratia noui testamenti. Remigius vero dicit fore vocem archangelicam quæ adeò futura sit magna, ut ad eius clamorem omnes mortui de terræ pulvere suscitentur ac resurgent: sed non indicat vniuersalne, an plurimum archangelorum. De hac tuba consulatur Thomas in additione 3. partis, vbi etiam tractat angelos cooperaturos faciendę resurrectiōni. Alij dicunt fore ipsius Christi vocem, iuxta ille Euangeli. Mortui audient vocem filij Dei, qua vox & Lazarū euocauit è sepulchro. *et congregabunt electos* tuba omnes excitabit, angeli excitatos congregabunt, congregatos rapient nubes obuiam Christo. Hic locus præbabile facit quod dicit Remigius, tubam fore vocem archangelicam, quæ etiam vox Christi dicitur, quia eius iussu fiet. *A quatuor ventis,* id est, quatuor orbis partibus, vnde spirant quatuor venti, per quos totum orbum significauit. *A summis celorum usque ad terminos eorum.* Idē repetit alijs verbis. Ad verbum est, à summis cœlorum

CC 3

lorum

ibidem

1. cor. 15

Epist. 110

cap. 34

Quæst. 75

arti. 2. & 3.

Iohann. 5.

Iohann. 10

IN MATTHAEI

lorum vsque ad summa eorū, siue à verticibus eoru vsq; ad verticem eorum, ab vno polo vsque ad alterū: quo sermone hyperbolico nullū electū esse relinquendū significatur, quantumuis abstruso loco latuerit, aut cineres eius dispersi fuerint. Similis loquutio est in Deut. Si ad cardines cceli fueris dissipatus. Neq; verò electos tantum, sed & reprobos cōgregabunt, in caminum ignis mittendos: sed hāc partem hic non adiecit Dominus, quia in consolatione electorum occupatur.

Ita & nos cū videritis hęc omnia quæ scilicet pręcesura dixi aduentū meū, nēpe, signa in luminaribus cœli, Pseudochristos & spēudoprophetas facientes admiranda, & sanctos affligentes. Hęc, inquā, omnia cūm videritis inchoari vel fieri, etiam si necdū finem acceperint, vnde Lucas, his fieri incipiētibus &c. Scitote valde propinquū esse aduentū meū, & consummationē fæculi. Esse in ianuis prouerbialis est sermo, propinquū esse quippiā significans. Meritò proinde nunc dicere possumus propinquū esse Christi aduentū; cū Paul. ab hinc mille quingentis & amplius annis dicere ausus fuerit: Propinquior est salus nostra, quā cū credimus, id est cū inciperet Ecclesia Dei in Christū credere. Tēpus tamen certum definire non nisi diuinæ est sapientiæ.

Amen dico uobis non præteribit generatio hæc. Confirmat præmissam narrationē, vt firmius restā cognitu necessaria animis imprimatur. **T**triplex autē est loci huius expositio. Generatio enī hæc genus humānū potest accipi, aut gens Iudeorū, quā vtramq; expositionē habet Hieron. Chryso. verò genus, seu populū Christianū: quod postremū valde propabile est, quia Salua. multa hic dicit in cōsolat. elector. ne putarēt propter persecutiones quas prædixit à persecutorib. extinguedū esse christianism. ante quā Christus aduenerit. **D**once hæc omnia si sit, scilicet, quæ-
Cunc

Cap. 30

卷之三

IN MATTHAEI

C A P . V I G E S I M V M Q V A R T . 196
cūq; nūc vel de excidio Hierusalē, vel de fine seculi prædicta sunt. c celū & terra trāstūt &c. Faciliū est celū & terrā in nihilū redigi, quam verba mea nō cōpleri, aut falsitatē cōtinere. Huiusmodi sermonis phrasī in re simili vīsus est Luc. Faciliū est, ait, ccelū & terrā præterire, quā de lege (quae & ipsa verbū Dei est) vñū apicē cadere, quibus verbis nō dicūtur celū & terra trāstūta, sed magis cōtrariū, significātur enī duo impossibilia, sed alterū impossibilitū, quō suprā dixit: Faciliū est camelū intrare per sora mē acīs, quā diuitē intrare in regnū Dei. Sic Chry. Alij verò accipiunt Christū afferere verba sua esse stabilissima, que mutari nō possint, quomodo ccelū & terra mutabuntur, ac si dicat: Ccelū & terram possibile est mutari, vel mutabilia sunt, verba verò mea nullā mutationē recipere possunt. Neq; tamē iuxta hanc sententiā celū & terra abolitione substantiaz, sed tātūm innovatione qualitatū interibūt, vt testes sunt Hieron. August. Methodius martyr citatus ab Epiphanio in hæresi Origenis. Vide etiā Augustin. de hæresibus ad Quodvultdeum. Luc. 16.1.

Dic autem illa & hora. Quia poterant Apostoli interrogare determinatum tépus aduentus Christi, præuenit eos, & dicit: De die illo quo scilicet venia fui reuelabor, nemo scit, nemo determinatè nouit tépus aduentus mei. Dies & hora foris in hoc differunt, quod dies significat tépus quatenus voluminibus spatiotri trahit, hora aut significat tépus quatenus est oportunum vel importunum ad aliquid agendum sicut dicere cœsuum, nocte esse tépus quietis, vel tépus studiorum, id est, multum studijs idoneum. Certè eos qui hoc loco volunt per diē & horā intelligere diē & horā propriè dicta, satis refutat Dominus, vbi dicit: Non est vestrum nosse tépora, vel momēta &c. quæ hoc loco diei & horæ noībus appellātur. Hac epistola. 78 Dñi sent. tractas Aug. epist. ad Hesichium, docet non epistola. 80.

CC 4 posse

IN MATTHAEI

posse intra vlos seu maioris, seu minoris numeri
annos Christi aduentum definiri. Et lib. 83. quæst.

Quæst. 58.
vltima, inquit, generis humani, quæ incipit à Do-
mini aduentu usque in finem saeculi, quibus gene-
rationibus computetur incertum est: Et hoc uti-
liter voluit Deus homines latere, sicut in Eu-
angelio scriptum est, & Apostolus attestatur di-
cens: Diem Domini tanquam furem in nocte esse
venturum. Et alibi: Solet, inquit, quæri quando e-
rit istud (Christi scilicet aduentus) importunè om-
nino, si enim hoc nobis nosse prodesset, à quo me-
lius quam ab ipso Deo magistro interrogantibus
discipulis disceretur &c. Et infra: Non vtiq; illi de
hora vel die vel anno interrogauerunt quando il-
lud accipere responsum, scilicet (non est vestrum
nosse tempora vel momenta) frustrà igitur annos
qui huic saeculo remanent computare, ac definire
conamur, tñm hoc scire non esse nostrum ex ore
veritatis audiamus, & infra: Omnia de hac re cal-
culantium digitos resoluit, & quiescere iubet ille,
qui dicit: Non est vestrum scire tempora, quæ pa-
ter posuit in sua potestate. Docet etiam alio loco B.
Augustinus, nullum prophetarū determinatè om-
nino prædictissimum aliquod tempus Christi aduentus.
Quo loco depravata est vulgaris lectio, sic restitu-
enda: Vnde credibilitas est non Deum voluisse sci-
ri, sed noluisse prædicari: quod noluit prædicari,
quia videbat non ut ille sciri. Imò nec Apostoli
qui primitias habueré spiritus sancti hoc sciuerunt,
non videntur igitur posteriores hoc cognituri. Ex
ijs quæ iam dicta sunt, videtur illud Augustini,
vriue dicturus erat discipulis suis tempore oportu-
no, de die & hora iudicii: referendum ad tempus
futuri iudicii: tunc enim oportunitum erit Aposto-
lis, vt sciant diem iudicii: vel refertur ad beatitu-
dinem in qua nunc sunt: quanquam id minùs pla-
ceret,

L Thess. 5

*lib. 12. de-
ciuit. dei
cap. 53.
vide eundē
ib. de Gen.
cont. Man.
cap. 24.*

Epiſt. 80

*lib. 1. de-
trin. ca. 12*

CAP. VIGESIMVMQVAR T. 190

cet, nam & Angeli etiam nunc diem illum ignorat. Vnde putarim nec Apostolos nunc in celis agen-
tes scire diem illum: ac fortassis ne B. Virginē qui-
dem, quod tamen affirmare non ausim. Rursus
quod alibi Augustin. interpretatur mille annos de
quibus Apoc. cap. 13. pro spacio sexti millenarij, cu-
ius tempore Augustini posteriora spacia volueba-
tur, quasi euoluto hoc sexto millenario, velut sex
diebus, mundus finiretur: non est accipendū tan-
quam ex ipsis dictum sententia, sed Christianorū,
quorum mentionem ibidem fecerat. Veram enim
& germanam ex sua sententia interpretationē etiā
ibi proponit. Quod autem eodem loco dicit Chi-
chiatorū opinionē fore vtcūque tolerabilem, si in
septimo millenario non carnales, sed spirituales
pollicerentur delicias, id hoc sensu accipendū est,
quod tunc minùs futura fit intolerabilis. Dicebant
enim completis sex annorum millibus saeculum
hoc laboriosum finiendum, vt sex diebus vniuer-
sa mundi machina creata est, computatis pro quo-
libet die mille annis. Huius erroris fuit Irenæus
Martyr, Lactantius, Tertullianus lib. de spe fideliū,
& Severus Sulpitius in Dialogo Galli & Posthu-
miani de sancto Martino. Errorē hunc Chyliastæ
altruere conabantur ex Epistola Petri, vbi dicit
mille anni ante Dominum sicut dies unus, & ex
Psalm. Mille anni ante oculos tuos sicut dies he-
sterna quæ præteriit &c. non attendentes quod ibi-
dem sequitur: Mille anni sicut custodia in nocte
erunt, imò pro nihilo habentur. Dictum est autem
custodia, id est, trium horarum vigilia nā qui tri-
bus horis dormiuit, suscitatus denudò vt vigilet
breui se admodum tempore dormiuisse videtur,
tres horas quasi pro nihilo computans. Vnde in
hunc Psalm. locum August. Hierony. egregiè hæc
refutantes. Denique proferebant illud Joannis. Po-
stre-

*lib. 20. de-
ciuit. dei
cap. 7.*

*lib. 5. cont.
hercules.
lib. 7. diui-
narū insit.
cap. 14.
1. Pet. 3.
psal. 89*

I. Ioan. 2.

IN MATTHAEI

stremò per (filiali nouissima hora est) per quam vi-timos sacerduli quingentos annos significari dicebát, diuidebant enim seculum in duodecim vel sex ho-ras. Hos pulchrè refutat Aug. epist. ad Hesich. Quin & ipsa experientia abundè testatur Ioannem id de vltimis quingentis sacerduli annis minimè dixisse: cū ex quo illud scriperit plusquā mille anni præterierint, & tamē sacerduli finis necdū aduenit. Hanc op-nionē proponit etiā Hierony. in Michæa scribens, lege nimirū cōmētariorū, varias diuersorū referens sententias, nō id eū sensisse, hinc liquet, quidnā in tertiu cap. Oseæ dicit filiū ignorare diē iudicij, quia nobis nō expedit discere. Similes his sunt qui ho-die prophetiam proferunt, bis mille inane, bis mille lex, bis mille Messias, qua significetur, duobus an-norū millibus mundū sine lege quasi vanitati suæ relinquendum, totidem futuru sub lege Moyſi to-tidemq; sub Mefisia. Cūm id nō Helię prophete, vt volunt, sed Rabbini cuiusdā eius nominis sit som-niū: quod tñ à quibusdā magno cū plauso excipitur. Metuendū est sanè ne quēacmodū Apostoli tēpore quidā turbabāt Theſſalonicēs, quasi iā iā infaret dies Dñi: & Iudas quidā de quo Hiero. lib. de viris illust. & Euse. in hiſt. Ecclesia. aſſerēs sua ætate seu lī finiendū, ita fideliū animos vani fabulatorē isti perturbēt, & spē eis faciat diutiū differendū diē iudicij quā fortasse differetur. Si enim Christianæ re-ligionī deputati sunt bis mille anni, non est quod metuamus ne nostro seculo dñs veniat cū quadri-géti & amplius ei' anni supersint. Sed quęrat fortas-sè quispiā anne scire possimus nō venturū Christū hoc an^o. Res probabile esse quod nō. quoniā necdū eā videmus sanctor. persecutionē quantā sub Anti-christ. futurā credim^o. Nā nifsi is primū apparuerit nō esse dñm ad iudiciū vēturū, Theſſal. suos docet 1. Thess. 2. Aposto. nēq; angelī cœlorū. Simpliciter accipio, tāeti intel-

Epist. 80

C ap. 41

Lib. 6. ca. 3

1. Thess. 2

CAP. VIGESIMVM QVART.

193

intelligi possunt ita nescire quomodo filius, quia scire alios non faciat. Nam quod Caeteranus intelligit nescire scientia naturali, id nihil est. Si ergo ne Angelis quidem dies hic reuelatus est, nō est quod nostrum quisquā id fibi reuelari postulet. n̄ iſi ſolus pater. Hic ſolus illum diem & horam determinatē nouit. Nō excluditur hīc filius, vel ſpiritus sanctus qui eandem cum Deo patre scientiam habent: ſed tantum creature. In quibusdam codicibus legitur: Neq; filius quod vt additum fit certè apud Marcū legitur. videndum ergo, quo ſenſu id dicatur. Et, in primis quidem Auguſt. id de Chriſto ſecondū hu-mānā naturā intelligit, qui ideo diem illū ignorare dicitur, quia nulli ei indicat, & occultādo facit ali-los nescios: atq; hec explicatio ſcripturis ſatis cōfor-mis eſt, quārū multe ſunt intelligēdæ, vt, Nunc co-gnouī q̄ timeas Deum, id eſt, ſeci te & alios id co-gnoscere. Item, nō iudicauī, inquit Paulus, me ſcire aliquid inter vos, niſi Ieſum Chriſtū, & hūc cru-cifixum, quia videlicet per eum nihil aliud carna-les audiebat, plura tamē ſciebat quoniā inter per-fectos ſapiētiā loquebatur. Hoc ergo genere loqui-tionis filius nescire diē iudicij dicetur, quo nescire quis dicitur quod occultat: quo ſenſu dicitur etiā dies l̄cta, vel triftis quia l̄titiam vel triftitiā facit. Pater autē ſcire dicitur, quia filium ſcire facit, vel dat ei diuinā eſſentiā, & filius ſecondum diuinitatē ſcire dicitur, quia dat ſpiritui ſanctō ſcientiam item ſpiritus S. ſcire dicitur quia Chriſto ſecondū hu-mānā naturā ſecondū quā nescire dicitur, reuelat. Nā rectē ait Diony. Carthu. cū Chriſtus inquantū homo iudex viuorū & mortuorū cōſtitutus fit, vi detur etiā inquantū homo illius diei notitiā acce-piſſe: id quod ſine dubio ſenſit etiam Auguſtinus alioquin ignorantiam ei ſine tropo attributurus. Similiter hunc locum explicant Hieronym. Chry-

marc. 13

lib. 1. de tri-

nit. cap. 12.

lib. 83. qu.

60. cō lib. 1

de gene. cō.

manic. c. 12

genes. 12

I. Cor. 1.

ibidem.

ſolomus

IN M A T T H A E I

softomus & Theophylactus, item Basilius qui etiā secundam interpretationem addit, quæ videtur esse magis mystica, ut videlicet per diem & horam nouissimam intelligatur summum bonū, & aeterna felicitas: & ut Deus dicatur illud scire quod ipse est, quomodo dicitur scire iustitiam & ignorare malitiam: atque proinde cùm nec Angeli, nec Christus secundum humanam naturam sint summū bonū nostrū, & beatitudo, rectè eā nescire dicitur. Cōsentit cū superiorib. B. Gregorius, qui & alias duas habet interpretationes, ut nescire dicantur, vel quia corpus eius quod est Ecclesia id ne- sciat: vel secundūm humanitatē, quia etiā in huma- na natura sciat, id tamē nō ex illa, sed ex diuina no- rit. Grego. verò Nazianze.lib. 4. Theolog. Hilarius in fine lib. 9. de Trini. Cyril.lib. 4. thesauri cap. 4. ignorare eum intelligent, ut homo sitijt & esurijt. Ambros. quoque lib. 5. de fide cap. 8. refert quos- dam ex eo quod scriptum est, Iesus proficiebat sa- pientia, dicere Christū ut homo est ignorare diem iudicij: quos nec refutat, nec eis assentitur. Epiph. verò in hæresi Arrianorum, & in libro Anchora- tūs intelligit Christum secundūm humanam natu- ram non scire diem iudicij actū, & vīsi, quia non- dum exercuit extrellum iudicium: at tota trinitas cui omnia futura præsentia sunt, & nihil per rerum præsentiam vel experientiam accedit, æquē diem iudicij nouit, atque si iam in præsenti iudicium ex- erceretur, quia apud eam omnia præsentia sunt, & omnes iudicati sunt. Hoc modo Beata Virgo dici- tur, nunquam à Ioseph cognita, quia Ioseph ea nū- quam est vīsus in actu coniugali. Et sic Christus se- condūm humanam naturam diem iudicij præticē non nouit, quanquam speculatiū non ignoret. Li- ber de incarnationis Dominicæ sacramento Am- brosio inscriptus, in Christo ignorantiam ponere

vide-

*Basili. lib. 4.
cont. 5 uno.
et epist. 141.*

*Lib. 8. epि.
fol. 42.*

cap. 7.

C.A.P. VIGESIM VM Q.VAR T. 192

videtur, verū Augustinus nullo pacto putat in *lib. 2. de pueri Iesu ponendam illam ignorantiam, quam in pec. mer. ca. 29.* parvulis conspicimus. Imò verò nec vīlā omni- no. Nam ab exordio conceptionis plenus fuit secū- dūm animam sapientia & veritate. Patres ergo su- pradiſti, qui ignorantiam agnoscere in eo viden- tur, intelligi debent secundūm similitudinem quē- admodum venit in similitudine carnis peccati. Assumpſit enim defectus omnes naturæ nostræ qui humanae redēptioni subseruiebant famem, sitim, passibilitatem &c. At peccatum, concupiscē- tia & ignorantia magis erant futura impedimento.

sicut autem in diebus Noe ita erit et adūctus filij hominis. Simili exemplo docet aduentum suū subitum & inexpectatū futurū lascivientibus videlicet homi- nibus, quafi dicat: Quomodo tempore Noe actū est sicut modo in aduentu meo agetur. *sicut enim erant in diebus ante diluvium comedentes & libentes, com- messantes, rubentes, et mptui tradentes, ducentes vxores, & maritos accipientes.* Non culpantur hic nu- ptiae, quemadmodum nec cibi vel potus vīsus mo- deratus, sed libido & cor libidinī vīsque ad deditum, ut venturam plagam diuinam, & Dei iudiciū non obseruent, nec timeant. Etenim Noe per cen- tum annos arcā fabricauit & opere suo abundē admonuit, attamen non cognoverunt vindictam Dei super se venturam, donec diluvium venit, & omnes perdidit. Nec est hoc loco operæ pretium intelligere de legitimis nuptijs, siquidem de tali- bus intelligi potest quales Turcæ celebrant, plures uxores habentes, & eas s̄pē repudiantes, quales etiam celebrant concubinarii & concubina for- nientes. Augustinus epistola ad Hesichium locū hūc de impijs foliis intelligit, sentit enim pios om- nes & sanctos tantas persecutiones ad diem vīsque iudicij perpeſſuros, ut non sit illis futurum vacū laſci-

gen. 7.

epist. 82

IN MATTHAEI

lasciuire. Id quod satis conforme est Apostolo ad Tessalonicas, vidi ait impios dicturos pax & securitas. Hiero. in hunc locum putat tā malos quā bonos sub seculi fine in tribulatione futuros, sed breuem requiem vtrisq; postea concedendam, vt fides probetur credentiū, an transactis malis Dñm credant esse venturum. Cum Aug. sentire videtur Chrys. & ex Luc.ca.17. Omnino videtur ad diē iudicij duraturapercrucio. Quāquā videtur hēc christianorū persecutio talis futura, vt seruato etiā christianismi noīe lasciuire possint: quod enim apud Euang. sequitur de relinquentib; & assumēdis, pertinet ad christianos veros & qui noīe tenus huiusmodi sunt: an in his relinquentib; sunt etiā mali serui. Ecclesiz præfeci qui non propter abnegatum Christū, sed ob ebriositatē & seruorū Dei, cōseruorūq; seruorū oppressionē relinquentur. Vnde D. Hieron. putat Antichrist. in Ecclesia sedē suā habiturum. Tunc erūt duo in agro. In die aduentus mei duo in cāpis stabunt, quorū unus absumetur, ab angelis sanctis obuius mihi in aēra, et unus relinquetur in terra cōdemnandus cum impijs. loquitur autē de his qui viui reperientur. Duū molētes in mola nō cogitantes imminentē diē iudicij, quartū una absumetur, & una relinquetur: illa ad gloriā hēc ad suppliciū. Pauperum muliercularū erat molere, vt ex li. Exod. colligere licet, vbi primogenito oēs prædicuntur occidendi à primogenito Pharaonis vsq; ad primogenitum ancilla quæ est ad molam. Duo in lecto dormientes unus absumetur, et unus relinquetur. Ostendit salvator quosdā secundū exteriora in hoc mundo pares, diuersam mercedē sortituros, iuxta operū internorū diuersitatē. Chrys. per molentes & eos qui in agro sunt laborates seruos & pauperes intelligit: per eos qui in lecto otiosos dños & diuites, colligitq; ex hoc loco, Dñm nocte ac quietis tēpore venturū, qn̄ somno

quest. 11,
ad Alagia.

Exod. 2.

CAP. VIGESIMVMQVAR T. 200

somno & voluptatibus opera dari solet. Et Lucas videntur idē dixisse, cū ait in illa nocte, verum Aug. intelligit in illa nō nocte, sed tribulatione: quo loco pereos qui in agro sunt significatos putat pastores Ecclesiarū Paul. enim prædicatores plātatoribus, & rigatoribus cōparat, populū verō Dei agriculturā vocat; per molētes aut Christianos cōiugatos, qui in sollicitudinibus huius facili tānq; in mola versantur: per iacētes in lecto, monachos qui in gubernatione populi Dei & sollicitudine cōiugali sunt liberi, & salutis tātū curā habere debet. Similiter intelligit in Psal. 132. scribēs: Hiero. per duos in agro & molētes Eccle. intelligit & Syna. seu hereti. Vigilate ergo quia nō sitis qua hora domini uester uēturnus sit. In illa hora enī soli illi assumētur, qui salutis curam gesserūt, reliqui verō qui illā neglexerūt relinquentur. Ideoq; semper diligentēs estote, nunqā virtutis studiū relinquentes. Quod aptē vigilia nūcupatur, nā qui diligēter seruūt Deo oculos ad verā lucem apertos habēt, sobrij sunt, & circūspecti, oēm aiorū segnitē, & torporē excutientes: cōtra verō oīs torpor, segnitē, negligētia, & peccatū, somn⁹ vocātur ut surge qui dormis, & exurge à mortuis, & illuminabit te Christus. Ideo autē somniū dicta sunt, quod somno corporali cōiuncta sunt, quēadmodū Dei servitus, sobrietas & castitas, vigilaz. Id q; apud Lucā explicat Salua. dicēs: Attēdite ne fortē grauētur &c. Illud autē scitote, quoniā si sciret paterfamilias qua hora furūturus es, et uigilaret utiq; et non sneret perfodi domū suā. exemplū patris famil. adducit, vt ad vigilandū nos exhortetur q. d. Cū certō sciatis dñm esse vēturnū, horā autē qua venturus es ignorebis, quēlibet hora sic habēda est quasi illa dñs vēturnus effet. Quocirca oīparati esse debetis, nō fecus q; paterfamilias illa hora diligēter vigilat, qua furē venturū putat. Hēc dicitū. ^{Homil. 78.} tur (inquit Chrys.) ad desidiaz nostrā erubescētiā: ^{in Matth.} maio-

IN MATTHAEI

maiorem enim diligentiam adhibent qui furem expectant, quām nos pro animæ nostræ salute. Hic etiā causa explicatur quare tempus aduentus Domini latere debeat, alioqui enim illo tantum tempore quisq; se præpararet, & reliquo tēpore negligenter vitam institueret. Ideo & uos estote præparati, quia qua non putatis hora filius hominis uenturus est. Queritur cur Christus Apostolos & eortū posteros vigilare voluerit, ne imparati inuenirentur, & dormientes in die aduentus, cùm Paulus sciuerit suo tempore Dominum non uenturum. Respondet Augustinus, quod ille imparatus inuenitur in secundo aduentu Domini, qui in ultimo die vita suæ imparatus reperitur, nam in secundo aduentu Domini talis quifqua repræsentabitur, qualis hinc recedet. Sicut autem incertus est nobis nouissimus mundi dies, ita secundūm quandam præpertione mortis etiam nostræ hora. Quod addo, quoniā facile scimus non esse nos ad mille usque annos peruenturos: & qui ad mortem condemnati sunt, aut grauiſſima laborat ægritudine, verisimiliter norūt mortis suæ horā, quod videlicet hoc die aut hebdomada fint morituri: vt & illi quibus id diuinitus est reuelatum. Locum ergo habet hæc Christi exhortatio apud sanos & utcunq; adhuc bene dispositos. Si respiciamus ad illos quibus certum erat nō eorum temporibus mundum finiendum, nesciūt hi mortis suæ horā, quæ est eis pro secundo Christi aduentu. Apud iamiam morituros magis quadrat hæc exhortatio: Dominus propè est, tempus est omnino iam de somno surgere, quanquam locum etiam habeat in omnibus ob vitæ breuitatē. Idem iudicium de his quibus est mors sua reuelata. At si eos respiciamus quibus incertum est an Christus eorum temporibus ad iudicium venturus sit, de quorum numero nos sumus, in his locū habet

epist. 80

Philipp. 4.
Rom. 13.

C A P. VIGESIM VMQ VART. 201
habet Christi exhortatio. Nam et si sciremus quādo secundūm corporis debilitatem effemus mori-turi, nescimus tamen an adhuc anteueret Domini dies. Quemadmodum autem quibusdam vtile est, vt diebus aliquot infirmitur, quod possint ve-re pœnitere, dum mortem uident imminentem, ita & sanctis quibusdam vtile fuisse uidetur maio-ris præparationis causa, quod mortis suæ horā aut tēpus præscirent. Nō est tamen à Deo petendū vt mortis nostræ diem nobis reuelet, nisi fortè ma-gna subexistente populi Christiani necessitate, quemadmodum nec illud passim petendum vt mi-racula faciat prophetandi donum inspiret: uidetur enim ad Dei tētationē pertinere pro sua tantū vtili-tate tale quippiā petere: neq; enim sancti id fecisse leguntur, sed pro aliorum salute tantū: Vnde hu-iusti modi reuelationem de die mortis aut ea iam inimimente, iij accipere meruerunt; qui fidem Christi propagarunt, vel quorū sanctimoniam toti mundo expediebat sic declarari: quales fuerunt Petrus & Paulus & alij nonnulli. Quare damnanda sint preces illæ quæ in libellis quibusdam inueniuntur quibus ea reuelatio petitur: Rursus quod alijs quibusdam certis preculis per dies aliquot lectis talis reuelatio promittatur. Hæc autem Ec-clesie oratio, A subitanæ & improvisa morte li-bera nos Domine, prudentissima est, nec huic loco ullo pacto aduersatur: neq; enim hic petimus præ-scire tempus mortis, sed ne dies nos ille imparato-ros opprimat, vt mortem iugiter cogitemus, ita semper in eum diem sumus intenti, vt quandoctq; venier, minimè subitus ac impropositus irruat: aut si peccare contigerit, ne subito auferamur, sed veræ pœnitentia spaciū ac ipsam pœnitentiam Do-minus largiat. Quanquam nec malè simpliciter intelligi id potest, id est, quod videamus eos qui

1. Pet. 1.
2. Tim 4

DD sic

IN MATTHAEI

sic moriūtur esse ferè imparatos. Porrò pro eo quod nos habemus, *qua qua nescitis hora filius hominis venturus est*, Græci codices habent, *qua hora non putatis filius hominis venturus est*, quo modo habet & Lucas. Secundum quam lectionem sensus esse videtur, *venturus est filius hominis eo portfimū tempore*, quo quām minimum expectatur: atq; ita ad impios tantum id referetur, tametsi in secunda persona ad Apostolos suos Christus loquatur. quasi dicat: nisi continue vigiletis, dies Domini vos tanquam fur comprehendet, *venturus quando minimum putabitis*: si autē filij lucis estis, etiā ignoratis quādo *venturus sit*, non veniet tamen vobis inexpectatus, vt qui eum omni tempore expectaueritis.

Quis putas fidelis seruus, & prudens? Ex Marco & Luca satis patet qua occasione hæc quæ sequuntur à Domino dicta sunt: Cum enim Petrus parabolam de patre familias propte furem vigilantem audisset cogitare coepit, Dominum fortasse de prædicatoribus & præpositis tantummodo loqui, quia verò ad omnes præparatio ad aduentum Domini pertinere videbatur, proposuit quæstionem Domino dicens, Domine ad nos dicas hanc parabolam, an & ad omnes? Cui respondet Dominus, Quod vobis dico; omnibus dico, vigilate: moxque subiungit. *Quis putas fidelis &c.* quasi dicat: si de familia mea patre audire vultis, qui non pro se tantum, sed & pro alijs vigilare debet, dico vobis: *Quis putas fidelis seruus & prudens?* id est quām rarus & inuenit difficilis. Et sanè rarus est fidelis seruus Domino, propter eum seruens, oues eius ad ipsius nō proprium lucrum pascens, qui nihil quod Domini sui est sibi proprium facit. Rarus prudens dispensator, qui cognoscat quomodo quæ sibi data sunt à Deo, dispensare debeat, qui subditorum mores, vitam & capacitatem diligenter discutiat. Rarus est qui legiti-

Marc. 13
Luc. 12.

CAP. VIGESIMVMQVART. 202

gitimè à Domino cōstituatur videlicet super populu, tanquam Aarō vocatus, qui non ambierit, nō se ingesserit, nec villa simonia præfecturam obtinuerit. Obscurandæ hic sunt tres conditiones legitimi familiæ Christi serui videlicet fidelitatē, prudētiā, & à Domino vocationem. Optimè autē salvator fidelitatem cum prudentia iunxit: etenim sicuti res Domini pereunt nisi dispensator simul fuerit fidelis, & prudens; ita etiam animæ pereunt nisi pastor talis fuerit, nam si infidelis sit, commodum proprium, non gregē Domini curabit, si verò fidelis, sed imprudens plus obest quām prodest, quia discretionem non habet temporum, locorum, conditionum, & personarum, pro quorum qualitate subinde mansuetum se exhibere debet, subinde durum, atque severum. *Quem constituit dominus super familiam suam?* Sic vocat populum Christianum: consti-
tuunt enim hi velut dominum vnam, vnamque familiam sub uno patre Dominob; Christo, qui abiens in cœlum, in redditum vsq; suum pastores cō-
stituit vt eius vice familiam hanc eius gubernet. vt
det illis cibum in tempore. Finē explicat præpositorum,
& pastorū Ecclesiæ. Officiū enim pastorū est cibo
spirituali familiæ Domini pascere. Cibus autē familiæ Christi, id est, populi Christiani, est doctrina fidei, exhortatio, correptio, exemplaris conuersatio,
seruens & frequens pro grege Domini deprecatio,
diligens & prompta omnium sacramentorum ad-
ministratio. Canones, item leges, & statuta maiorū.
His omnibus, sicut corpus cibis, familia spiritua-
liter nutritur, roboratur & pinguiscit. Rectè etiam addidit salvator *in tempore*, quia si beneficium non suo tempore detur, in malum cedet, & nomen be-
neficij perdit sicuti panis esuriensi est vtilis, satu-
ro noxius. Apertè etiam Lucas habet mensuram
tritici propter modum capacitatis subditorum,

DD 2 pastor

I N M A T T H A E I

pastor enim ut doctus videatur sublimia coram idiotis prædicare non debet, nec coram plæbe vitia sacerdotum exagitare tanquam plæbis adulator, nec hærefes propalare his qui nihil sciunt, nec coram pueris & virginibus de peccatis carnalibus disputare. Eleganter quoque hunc cibum triticum vocat: quemadmodum enim triticum inter frumenta purissimum est, dulcemq[ue] efficit panem, & bene nutrientem, ita doctrina & vita pastoris, ut bene subditos pascat, purissima esse debet & ab omni hærefo[n]i, fabularum, iocorum, & omnium mundi vanitatum palea, libera & repurgata. Ex his intelligenti potest ad pastorem pertinere in primis ut infest orationi & ministerio verbi, ut in Actis aiunt Apostoli; & Paulus Titum & Timotheum suum docet. Secundo, ut pauperum & pupillorum curam habeat, ut liquet ex priore ad Thimotheum epist. vbi pauperes viduas Episcopis commendat: Et ex Actis Apostolorum vbi Paulus & Bernabas elemosynas collegisse leguntur pro pauperibus in Hierusalem. Tertio, ut temporalia etiam Ecclesiæ bona conferuet. Sed quoniam infimum hoc est, ac præcipuum eius officium aliquousque impedit, curari potius hæc debent per alios, quibus ipse tamen superintendat: atque ita in Actis faciunt Apostoli: Et de August. idem refert in eius vita Possidius.

Beatus ille seruus. quem inuenierit Dominus eius sic facientem, fideliter Christi cibum erogantem. Amen dico uobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum In maximo honore eum habebit, omnium enim bonorum suorum eum possessorem faciet, iuxta illud: Sancti omnes possidebunt terram & regnabunt super eam. Quemadmodum enim Adam in statu innocentiaz dominabatur creaturis, ita sancti ones recuperabunt hoc donum in resurrectione, quod perdidérunt in peccato Adæ: verum longè excellen-

Act. 6.

Act. 6.

Cap. 14.

C A P . V I G E S I M V M Q V A R T . 203

cellentius illi qui alios ad vitam æternam adduxerunt, Qui enim docti fuerint; fulgebunt quasi splendor firmamenti, & qui ad iustitiam erudiant multos, quasi stellæ in perpetuas æternitates. si autem dixerit malus ille seruus, id est, huiusmodi seruus super Domini sui familiam constitutus. in corde suo, id non sine causa additum, nam tametsi non dicant multi aperte & disertis verbis, ita tamen intus affecti sunt ut prælaturam accipiant, tanquam diu in ea laute & luxuriosè victuri, nihil de iustitia, onere imposito, Deicq[ue] iudicio solliciti. **M**oram facit Dominus meus venire, id est, in longum tempus differet Dominus aduentum suum. Hoc dicit seruus malus longam vitam sibi promittendo, aut de morte nihil cogitando, aut iudicium extremum nihil faciendo, ut liberius desideratis voluptatibus fruatur. Non hoc dicit seruus iste desiderio sancto, quo fit ut amanti tardum videatur quod breui tempore differtur: quo desiderio astuabat qui dicebat: **S**icut ceruus desiderat ad fontes aquarum, ita desiderat anima mea ad te Deum &c. Et heu me quia incolatus meus prolongatus est. Sed amore iniquitatis, ne timore aduentus Christi à desideratis voluptatibus impediatur: quæ enim longè absunt non sollemus admodum timere, sed facile contemnere.

Circa hunc locum annotat Beda super Lucam, inter vitia malii serui referri: quod dicat, moram facit Dominus meus venire: non autem inter virtutes boni serui, quod dicat, propinquus est Domini mei aduentus: is enim totum id Deo committit, hoc tantum agit, ut paratus inueniatur: profitens se aduentus eius diem ignorare. Tamē quia breue est omne quod spacijs temporum denoluitur, si ad æternitatem conseratur, hac ratione dici etiam potest, propinquum esse Domini aduentum.

Et cœperunt percutere conseruos suos. Notanter vo-

D D 3 cat

Dan. 11.

Psal. 41.
Psal. 31.

IN MATTHAEI

sed conseruos Ecclesiastica enim præfectura seruitus magis est ac ministerium, quām prælatura. manducet autem & bibat cum ebrios. Quia præfeti Ecclesiæ cæteris præpositi sunt, voluitque eos Dominus & in veteri & in nouo testamento honore, eisque de rebus terrenis abundè prouidit, & quod diuinis commodiis vacare possent, ad laborem manū non sunt obligati: hinc fit vt nisi singulariter Deum timeant, fiant commissarii, ebrios, libidinosi, ambitiosi, feroci & superbi erga inferiores clericos, dominantes in populum, eū opprimentes & malæ vitæ exemplo infirmam eius conscientiam percutientes. Hinc Petrus primus Ecclesiæ præfetus compresbyteros suos obserat, ne in clericos dominari conentur. Et quia clerici omnes plebis comparatione, quodammodo prælati sunt, atque ipsi opibus interdum affluunt, imitantur hac in parte superiorum suorum vitia, imò & superant interdum. Nec aberrarit fortasse qui in his Christi verbis subesse dicat non tantum minas, sed & prophetiam: nam & si certò norat Christus Apostolos suos non esse tales futuros, præuidebat tamen multis ex successoribus eorum huc degeneraturos: eoque ita seuerè comminatur.

Et prô dolor, videmus eam prophetiam temporibus nostris passim in clero adimpleri. Similiter in veteri testamento arguuntur pastores, quod cum austerritate & potentia dominarentur populo, quod semetipsos potius quām oues suas pascerent: quando videlicet defebuerat primus ille primorum pontificum calor, Araonis, Eleazari, Phinees &c. Talis pastor dicitur futurus Antichristus apud Zachariam: vnde qui hodie tales sunt, cogitare meritò debent præcursores se esse Antichristi. Simili modo arguuntur apud Esaiam sacer-

x. Pet. 5.

**Jerem. 23.
zech. 34.**

**Zach. 11.
Esai. 18. &
56.**

C A P. V I G E S I M V M Q V A R T. 204
sacerdotes & Prophetæ quod cometationibus & ebrietatis effèctu dediti. v eniet Dominus serui illius in die qua non sperat, & hora qua ignorat, tempore quo eū non expectat imò quo putat eum adhuc procul absēt. Nec mirum quod insperatò veniat Dominus, ita enim illecebris sæculi deditus est, vt de eius aduentu nihil cogitet. Et diuidet eum, partemque eius ponet cum hypocritis, id est, à consortio sanctorum separabit, vt amplius seipsum non pascat, aut gregem Domini dissipet: & quia per hypocrisim se pastorem simulauit, portio ei cum hypocritis siue cum infidelibus deinceps assignabitur.

Illic erit fletus & fridor dentium. Propriè istud ad resurrectionem spectat: veruntamen secundūm quandam proportionem etiam ad animas à corpore separatas referri potest. Vnde anima diuinitus **luc. 16.** Epulonis in lingua cruciari dicitur, & petere, vt Lazarus extreum digitii sui intingat in aquam, & refrigeret eam. Quoniam in anima sunt vires naturales, quæ membrorum singulorum operationibus correspondent. Vnde qui multum in lingua peccauit, multum in lingua cruciabitur, seu illa virtute animæ ex qua ortum fuit illud peccatum vel illius membra operatio.

I N C A P. V I G E S I M V M Q V I N T U M.
Matthæi.

Tunc cùm venerit Dominus ad iudicium (nā istud ad resurrectionem pertinet.) simile erit regnum cœlorum: decē virginibus, sic agetur in populo Dei qui in hac vita ad regnum Dei tendit secundū veritatē, aut saltem secundū apparentiā, atq; si essent decē virgines. Hac parabola idē quod præcedenti capite declaratur, quā doctissimè explicat **epist. 119.** **cap. 31.**

D D 4

Augusti-

IN MATTHAEI

Augustinus epistola ad Honorat. ponens nuptias vespertinas quibus volentes interresse puellæ, ut cum lumine spōsum & sponsam introducerent; vtræq; habuerunt lampades cum oleo, sed quinque prudentes præter hoc etiam sumpferunt oleum in vasculis alijs. Cum autem diu expectaret sponsus, dormitauerunt & dormierunt; media autem nocte paranymphus vel p̄aco clamauit dicens: Venite obuiam sponso. Tūc ornauerunt oēs lampades suas & quinq; vidētes se nō habere oleū petierūt habere ex vasculis aliarū quæ renuerūt ipsi & dixerunt: Ite & emite vobis: quæ dum irent, sponsus venit sciscitans vtrum plures ad nuptias non aduenissent: Respōderunt quinque prudentes, adhuc alias quinque venisse, sed empturæ oleum exijisse, qui dixit eis intrate vos, poltea autē clausit ostiū. Reuerſe autem quinque aliaempto oleo dixerunt, Domine aperi nobis, qui dixit, nescio vos: Huius parabolæ magnorum doctorum præter alias tres extant expositiones. Quarum una est Chrysostomi, qui eam de virginibus corpore, quæ propriè dicitæ virgines sunt, intelligit: quarum alia sunt fatuæ, quæ proximis oleum misericordiæ minimè impendunt, alia verò prudentes quæ vasa sua misericordiæ proximis suis aperiunt. Porro ex his quæ præcedunt de quibusdam assumendis & quibusdam relinquendis, de paratis & imparatis, & ex his quæ sequuntur de ouibus & heedis ostendit Hieronymus ad omnes fideles parabolam pertinere, imo nomine virginum etiam Iudeos & hæreticos intelligit, quia in unius Dei notitia gloriatur, & mens eorum idolatriæ turbine non constitutatur. Cuius expositioni satis fauere videtur Lucas, ubi quædam similia recenset, & ad Iudeos etiā refert. Verūm quia Dominus hic non infidelibus Iudeis, sed fidelibus discipulis loquitur & omnes ad vigi-

LUC. 13.

CAP. VIGESIMVMQVINT. 205
 ad vigilandum hortatur, nec ullum discrimen inter fatuas & prudentes virgines ponit, nisi quod fatuæ non sumpserunt oleum secū. Alia est expostio Augustini, qua nomine virginum omnes & solos Christianos bene viuētes, saltem iuxta appetentiā, intelligit, qui ideo virgines vocantur, quia se ab inordinata sensuum voluptate continent. Et quia ista continentia partim fit, vt hominibus placatur, & ab illis laus obtineatur, partī vt Deo placatur, evenit vt quædam ex istis virginibus fatuæ sint, quædā prudentes. Atq; vtrinq; quinq; numerātur, vt quintuplex cōtinentia ab inordinatis quinq; sensuum tam interiorum quam exteriorum designetur. Q.y.e accipientes lampades suas, lampades quæ manibus gestantur, quæq; lucidæ sunt & ardent opera exteriora bona significant, & maximè misericordiæ, nam bona opera lucent coram hominibus ex feruore amoris Dei. Exierunt obuiam sponso, & sponsa. Ideo omnes virgines Christo sponsa obuiā exierunt, quia omnia opera sua bona fecerunt, saltē apparenter, vt Christum benignum iudicem inuenirent, tanquam aduentum eius præ oculis perpetuò habentes. Quidam libri non habent (sponsæ) nec Hieronymus, nec Chrysostomus legisse videtur; Augustinus verò, Hilarius, & author operis imperfecti, legunt. Sponsa est totus cōetus sanctorū qui ad gloriam cælestem tanquam ad thalamum nuptialem in die iudicij introducetur, huic obuiā eunt virgines, quia membra illius sponsæ esse cipiunt & coram toto cōetu sanctorum opera sua bona ostendunt. Sic Paulus ecclesiam sponsæ comparat, sive vxori, Et alibi, Despondi vos virginem castam exhibere: Christo Augustinus per sponsam Christum intelligit, qui etiam sponsus vocatur, vt sponsa dicatur propter immaculatam carnem, quā sumpfit ex virginē Maria. Verbū enim Dei in incarna-

Ephes. 5.
Corinth. 11

IN MATTHAEI

carnatione humanam naturam assumpit tanquam sponsam quandam. Verum quia non frequenter caro Christi sponsa appellatur, alia expositio conformior esse videtur. **r**udentes vero acceperunt oleum in usus suis cum lampadibus. Si per oleum spiritus sanctus intelligatur, oleum erit letitia bona conscientiae qua in Deo prudentes virgines gloriari cupiunt, non autem ab hominibus commendari. Gloria enim nostra (inquit Paulus) haec est testimonium conscientiae nostrae. Vasa olearia sunt cor, & conscientia. Vnde Apostolus vnumquemque hortatur habere oleum in corde, cùm dicit: Opus sibi probet unusquisque, & sic in semetipso gloriam habebit. **m**oram autem faciente sponso, tardante Christo (Tardus enim videtur nobis eius aduentus) dormiauerunt omnes, varijs infirmitatibus huius vitaे pressi, ad mortem properarunt. **e**t dormierunt ac tandem mortuæ sunt: mors enim somnus vocatur propter resurrectionem. Omnes dicuntur dormisse, quia ex utroque genere tam prudenter, quam fatuarum dormierunt aliquæ, non autem omnes, nam aliquæ fatuæ, & prudentes inuenientur in aduentu Christi, quæ dici non possunt dormisse, tardante sponso, quia non morientur nisi adueniente sponso. **m**edia autem nocte, nullo sciente, aut expectante. **c**lamor factus est. Iste clamor à Christo vocatur vox filij Dei, ab Apostolo tuba, & vox Archangeli dicta: quæ qualis futura sit nescitur, erit tamen euidens aliquid signum quod omnes percipient. **e**cce sponsus uenit è celo inexpectatus ad iudicium de omnibus ferendum. **x**sce obuiam ei, de sepulchris vestris surgite ad reddendam operum vestrorum rationem. **t**unc surrexerunt omnes virgines ille. Ad clamorem illum surrexerunt à mortuis, et ornauerunt lampades suas, preparauerunt se ad reddendam de operibus suis

ratio-

CAP. VIGESIMVMQVINT. 206

rationem. **e**t atq; autem sapientibus dixerunt: date nobis de oleo ueiro quia lampades nostræ extinguntur. Tunc fatuæ in conscientia sua bona opera iudicii placentia querere conabuntur, sed talia non inuenient: nullum enim in cōspectu iudicis opus bonum existet. Quorum enim facta bona laude hominum fulcietur, eadem laude subtracta deficiunt, & bona nō apparebunt: atq; hoc est, lampades ipsas extingui. Fatuæ igitur cùm in se opera bona non reperient, adiutorium per merita, & preces sanctorum petent, iuxta illud: Tunc inuocabunt me, & nō exaudiam. **P**rover. 1
Augustinus dicit quod sancti in die iudicij pro impijs non orabunt, sed cum Domino dicent: Ite & recipite secundum merita vestra. Nullum enim latium diues Epulo ab Abraham, aut à Lazaro impetrare potuit. Nec huic contrariatur quod dicit August. quosdam liberandos à damnatione precibus sanctorum, siquidem illi liberandi, prudentes virgines fuerunt, & oleum secum portauerunt, quemadmodum & nunc aliquæ animæ precibus sanctorum liberantur quæ adhuc habent in vasis suis oleum quanquam turbidum, & igne purgandum.

Respondent prudentes, dicentes: ne forte non sufficiat nobis & uobis. Chrysost. nihil aliud hic significari existimat, quam non posse sanctos in die iudicij impijs succurrere; quemadmodum Abraham ad Epulonem ait: Inter nos & vos chaos magnum firmatum est, vt hi qui volunt hinc transire ad vos, non possint. Neq; eni; esse vniuersas parabolæ particulas ad rem institutam semper accommodandas. Hierony. tamen etiam timorem prudentibus accommodat. Hoc nō de auaritia, inquit, sed de timore respondent, unusquisq; enim pro operibus suis mercedem recipiet, neq; possint in die iudicij aliorum virtutes aliorum vitia subleuare. **C**ui

2. cor. 1

ephes. 2

Ioan. 5.

1. theff. 4.

Prover. 1

lib. 21. de

civit. dei

cap. 24.

luc. 6.

cap. 27.

lib. 21. de

civit. dei

cap. 27.

luc. 6.

cap. 27.

IN MATTHAEI

Cui addendum est quod habet lib. 2. contra Pelagianos, tractans verba Petri, vix iustus saluabitur. Certè iustus est, inquit, qui in die iudicij vix saluatitur: saluaretur autem facile, si nihil in se haberet maculae. Ergo iustus est in eo quod floret multis virtutibus, & vix saluatitur in eo quod in quibusdam Dei indiget misericordia. Sic & Augu. Quid est ait, ne forte non sufficiat? Non desperatione dictum est, sed sobria & pia humilitate. Quamvis enim bonus habeat bona conscientiam, unde si quemadmodum iudicer illi qui neminem fallit? Habet bonam conscientiam, non illi titillant criminis in corde cõcepta, sed propter quotidiana quædam vitae humanae peccata, licet bona conscientia sit, tamen dicit Deo, dimitte nobis debita nostra: quia fecit quod sequitur. Sicut & nos dimittimus debitoribus nostris. De oleo interiori fecit opera bona, & tamen in illo iudicio trepidat ipsi conscientia bona. Et infra. Vix enim de nobis iudicamus, quanto minus de vobis possimus iudicare. Quid est, vix de nobis possimus iudicare? Quia cum rex iustus federit in throno, quis gloriatitur castum se habere cor? Fortè tu non inuenis aliquid in conscientia, & inuenit ille qui melius videt, cuius acies diuina penetrat altiora. Et epistola ad Honoratum, non desperanter, inquit, sed humiliter dictum est; ne forte non sufficiat & nobis. Quis enim sic presumat de conscientia sua, ut certus sit eam sibi in iudicio Dei posse sufficere, nisi misericors misericorditer iudicet! Iudicium sine misericordia illi qui non fecit misericordiam. Et infra. Tunc in illius clamoris euidentia, & resurrectione mortuorum, quia nulla erit dubitatio iam instantis presentisq; iudicij, subtrahetur omne folium laudis humanæ, neque enim vacabit de alio disceptare, vel de alio iudicare aut alteri gratificari, quando vnuquisque proprium onus portabit, & de suo.

*serm. 23. de
uer. dom,*

prover. 10

*epist. 120
cap. 31.*

cap. 34

CAP. VIGESIM VMQ; VINT. 207

de suorum factorum ratione cogitat. Et paulò *pro. 10.* pōst. Sapientes se respondent nescire, utrum sibi sufficiat ipsa conscientia, qua expectant misericordiam sub illo iudice, qui cum in throno federit, quis gloriabitur castum se habere cor, nisi superexalteat misericordia iudicio?

Querat hic quispiam, quomodo Patres hi timorem & trepidationem sanctis attribuant in die iudicij, cum in glorioso corpore sint resurrecti, atque de salute sua securi. Resp. omnino certos & securos fore de salute sua, ut damnados de æterna perditione: quemadmodum habes apud D. Thomam in additione tertiaz partis, quæst. 89. art. 6. ad 2, & 3. Et art. 7. ad 1. Trepidatur tamē dictum phrasi Scripturæ sacræ, quæ in die iudicij frequenter futurū id ait, quod tamen ante illud fit in particulari cuiusque iudicio, vel in hac vita factum, illic manifestabitur. Quia ergo in futuro iudicio declarabitur electos dum hic viuerent timuisse iudicium Dei, sollicitos fuisse de comparandis operibus bonis, pro impetranda indulgentia; hinc attribuitur tunc adhuc eis timor & trepidatio: cum tamen futuri sint de sua salute securissimi. Risus ergo ille & ironia prudentum ad iudicium tempus pertinet, timor ad vitam præsentem. Sic Augustinus lib. 83. quæst. *quæst. 54.* allegans illud Apostoli Pauli. Mihi autem cum minimo est, ut à vobis iudicer ait ab humano die sed neque meipsum iudico, quod certè ad hanc vitam pertinet, in qua sancti non se audent iustos agnoscere. Vide eundem in illud Psalmi 51. Videbunt iusti & timebunt, & super eum ridebunt. Dionysius Carthusiensis in hoc locum scribens, ait malos quoque sicut fore in die iudicij, qui incerti futuri sunt quid Dominus de illis iudicaturus sit. Sed posset hoc etiam ad eos referri qui tunc viui inuenientur.

ite po.

IN MATTHAEI

pro. I.

psal. 51.

*ite potius ad uendentes , & emite uobis . Irridentium inquit Augustinus mihi uidetur esse respōsio. Vnde apud Salomonem, ego quoque in interitu vestro ridebo &c. & apud Psalmistam : Iusti super eum ridebunt. In quo loco vide Augustinum: Videamus an poteritis oleum emere quid in vita comparare vobis noluitis , magistros audire recusatis , & salubria sapientia consilia neglexisti; vendentes enim oleum istud, sunt pauperes, doctores, & bonum consilium dantes. *Dum autem irent emere dum rursus, vt olim, aucepantur humanas laudes, aut dum vindique quārerent auxilium, etiam postquam fuisse negatum , nam auditā etiam sententia , adhuc quārerent excusationem. Sic ibat emere diues Epulo, dum in fratres suos cupit videri misericors. Venit sponsus ad iudicandum. At quæ parate erant intrauerunt cum eo ad nuptias. Virgines prudentes videlicet quæ lampades inextinctas habebant, id est, quarum bona opera in oculis diuinis fulgebant , in illam gloriam cœlestem cū Christo intrarunt , vbi perpetuū spiritales nuptiae celebrantur , vbi anima inseparabiliter ac intime Deo coniungitur, atque vnitur. Et clausa est ianua, nam nulli amplius in regnum cœlestis, postquam sancti introierūt, patebit ingressus. Non quisime uero ueniant, & reliqua virgines dicentes : Domine , Domine aperi nobis. i. deinde siue posteaquam prolata erit sententia pro eleſtis, & qua impij cupient adhuc modis omnibus liberari ab æterna damnatione, conātes se, vt infra patebit, excusare dicentes, Domine quādo te vidimus esurientē &c. Quod idē desiderium, per hunc satuarum pulsū, significatur, petendum sibi regnum cœlorum aperiri. Quod verò ingemint Domine, Domine; significat eas in hoc mundo fidē habuisse, & Christū inuocasse: ceterū quia bona opera non habuerunt, nihil eis conferet hæc inuoca-**

CAP. VIGESIM VMO QUINT. 208

uocatio aut quacunque olim suscepta sacramenta. Aperi nobis, id est, retracta sententiam cōtra nos latam. At ille respondens ait: Amen dico uobis : nescio uos. Nō vos uoues meas agnosco, nec inter amicos meos recipio, quanquam me Dominum vocetis & inter Christianos quondam numerati fueritis, quare vobis non aperiam. Vigilate itaque quia nescitis diem, neque horam. Vigilate, vt inter illas prudentes, & preparatas virgines in die aduentus Domini inueniāmini, sic enim tunc cū pijs innipijst̄ agetur, quæ admodum hic actum retuli cum istis virginibus. si ut enim homo peregre proficiens uocauit seruos suos. Eodem pertinet hæc parabola. Est autem hic eius sensus, merito vigilare debetis, sic enim agetur vobiscum in die iudicij, atque si diues quispiam vir peregre proficiens &c. Sic enim supplēda est redditio quæ hic subintelligenda relinquitur. Quæritur de quibus hic sermo fiat , præfectis, an omnibus fidelibus. Resp. Quidam pertinere hæc putant ad præpositos Ecclesiæ, & prædicatores , vt ei responderunt quod præcedenti capite dictū est. Quis putas est fidelis seruus & prudēs. Hiero. spesialiter ad Apostol. refert, quibus salvator Euangelicā doctrinā tradidit. Sed quoniā Marc. paucis verbis hæc parabolā inducit, atq; seruos , quibus officia quæcōmissa sunt à ianitore distinguit per quæ indubie prælatus seu doctor intelligitur, uidetur potius in oēs fideles quadrare: nemo enim est qui non aliqua Dei dona per quæ fructificare possit acceperit , vt Rom. 12 Paul. ait: Habētes donationes secundū gratiā quæ data est vobis differētes. Et Petrus: vnuſquisq; sicut accepit gratiā in alterutru illā administrantes. Quāquā ergo in eos maximē cōueniat qui docēdi , vel regēdi gratiā accepérūt nō tñ in hos solos. Atq; id, tu quæ præcedūt, tū quæ sequūtur, satis probabile reddūt, vt quæ omnibus fidelibus cōmuniā sunt.

Homo

Rom. 12

I. Pet. 4

IN MATTHAEI

Homo iste Christus est, qui peregre profectus dicitur, quia in cœlum ascendit, in eum locum qui per peccatum, naturæ nostræ mortali alienus, & peregrinus factus est, tamen si ad eum inhabitandum conditi ab initio essemus. Aut peregre profectus dicitur, quia familiam suam, ecclesiam corporali presentia non amplius gubernat: Vel deniq; quia longanimitate cum seruis suis peccatoribus agit, ad poenitentiam eos expectans nec mox rationem exigēs vocavit seruos suos fideles ad fidem & ad æternam gloriæ duplice iure Deus nos seruos habet, creatione nimirum, & redemptione. *Et tradidit illis bona sua, diuitias, & substantiam, id est, multis donis & charismatisbus spiritus sancti credentes donavit, quosdam multis & magnis, alios paucioribus & minoribus: Atq; horum differentia & varietas per ista tria designatur quinq; duo, & vnum: Vnde Lucas in simili parabola decem seruos inducit, quorum singuli minima vnam accipient, quanquam in reddenda ratione tres tantum commemoret, sub his reliquos intelligendos relinquent: Marcus generaliter omnes donorum differentias complectitur dicēs: dedit seruis suis potestatem cuiusque operis. Lucas autem refert cuilibet datam vnam minam ad designandum quod fideles quantumvis varijs donis polleant, hoc tamen omnes habere commune, vt dona accipient quibus vita æternæ denarium sibi comparent. *Vnicuique secundum propriam virtutem.* id est, secundum desiderium, quo ab initio ad tales vel tales statum anhelauit, seu secundum propriam præparationem, & dispositionem: quam tamen etiam Christus prout voluit in ipsis operatus est. Sic Theophylact. cui eius commentarius placet. Alter Prosper, intelligens per virtutem, naturalem posibilitatem, seu capacitatem, non enim facile tanta dona accipit obtusus, quanta ingeniosus, nec mulier*

Liber de
uocat gent.
cap. 2.

CAP. VIGESIM VMQVINT. 209
mulier quanta vir, cæteris paribus. Non tamen ex hac interpretatione existimandum est: Dominum præcipuum gratiam suam, ut potè fidem, spem charitatem secundum naturalem capacitatē dare, quia non exactè exigenda sunt quæ in parabolis ponuntur, vt omnia in rem significatam quadrent: non enim semper verum est quod qui ingeniosus, & sano corpore existit maiorem habeat fidem, spem, aut charitatem. Nullo autem pacto audiendi sunt, qui istam virtutem bonis propriam usum liberi arbitrij esse intelligunt, quem homo proprijs liberi arbitrij viribus sine gratia Dei ex se habeat, & quo saltem de congruo dona spiritalia & gratiam Dei percipere mereatur: nullus enim est bonus in homine ex seipso liberi arbitrij usus, qui tale meritū habere possit nisi gratia Christi præueniat, iuxta illud: Misericordia eius præueniet me: Deus enim est qui corda nostra convenerit, nunquā alioqui conuertenda. *Et profectus est statim.* Non est id transferendum ad rem significatam, sed ad parabolæ completionem positum. Aut intelligendum est omnes Christifideles ante eius ascensionem dona hæc spiritus sancti accepisse in quadam inchoatione, atq; Christi promissione, quæ post eius ascensionem in veritate & plenitudine acceperunt: nam ante diē Pentecostes non videntur Apostoli talenta sua accepisse. Aut certè illud profectus est, intelligendum est de longanimi eius patientia, quam supera dedimus tertiam expositionem.

*A*ktis autem qui quinque talenta acceperat, & operatus est in eis, id est, per ea expendendo videlicet hæc talenta ad Dei honorem, & proximorum utilitatem ad ædificationem. *Et lucratus est alia quinque.* id est, multum & sibi & alijs per hæc dona profuit. Nam & ipse crenit in pietate, & plus gratiarum adeptus est: & bona sua alijs communicando non ea minuit, sed

EE

IN MATTHAEI

sed duplicauit, dū alij donorū eius participes fūt. Quanquā autē per hunc seruū perfectissimi intelli- gātur, nō tñ existimandū est eos qui plura habēt a lēta fructuosiū sēper expendere, quā qui paucio- ra:cū qñq; aequales in talentis in profectū seu lucro inueniantur inæquales. Vnde apud Luc. vna mina nūc decē, nūc quinq; mnas acquirit. Omnis enim etiā profectus Dei donū est. Sed ideo hic seruū, si- cuti & secundū talēta duplicasse dictūr, quoniā si quis vel vñfū habeat talentū quod ad lucru nō po- nit, ac duplicit per profectū seruū inutilis reputa- tur, cui enim multū datum est, multū quāreret ab eo: Quare qui vnum talentum acceperat, & fode- rat in terram condēnatū, non quin quandoq; vni- cum talentū quisquā bene expendat sicuti ē diuer- so quinq; talentis vel duobus nōnunquam abutā- tur aliqui, sed significatur ad damnationem suffice- re vel vnicū talentū in terrā defossum; omnī autē talentorum bonam dispensationē requiri ad salutē. Q. 21 autem unum acceperat, abiens fodi in terram, & absco- dit pecuniām D omīni sui. Implicuit se & dona sua, vel saltem vñfū ex illis rebus transitorijs & vanis, qui- bus ita intentus fuit, vt nō vacaret ei vti ad pro- ximorum ædificationem. Post multū uero temporiū, multum enim téporis est inter dominicā ascensiō- nē, & secundū eius ad iudicium aduentū. v enit do- minus seruorū iliorū, & posuit rationem cum eis. Si Apo- stoli, inquit Hieron. redditūr sunt rationē & sub me- tu iudicis surrecturi, quid nobis oportet farere: & accedens qui quinq; talenta acceperat, obtulit alia quinq; talenta dicens, D omīne quinq; talenta tradidisti mihi, ecce alia quinq; superlucratus sum. Vniuersiusq; conscientia in conspectu Domini merita sua aperiet, & ostenderet. A it illi D omīnus eiū: Euge, q. d. Valde benē egisti (vt sit blandientis & laudantis interiectione) serue bone, & fideliſ, quia in honorē Domini tui bona dispélationi tua

C AP. VIGESIM VMQ V INT. 210
tux concredata fideliter dispensasti, Q uia ſuper paucā
fuijti fideliſ ſuper multa te conſtituam. Notandum quod
omnia quā in p r̄fēti habemus quanquā magna
& plurima videantur, tamen futurorū cōparatio-
ne parua, & pauca ſunt, intra in gaudiū D omīni tui, per-
petuo ſis illius gaudiij, & gloriae particeps.

A ccedens autē & qui talentū unū acceperat, dicit: D omīne
ſcio quia homo durus es, metis ubi non ſeminasti, & congregas
ubi non p arſi, ti: & timens abij & abſcondi talentū tuum in
terra, eice habes quod tuū eſt. Seruū malus prudentis
confiliū ſe peregiſſe dicit, quando pecuniā D ſi ſui
abſcondit, ne dū lucra pecuniā quāreret etiā de for-
te periclitaretur, & timore D ſi ſui ſe impulſum di-
cit, ſui ſe ad talentū abſcondendū, ne forte periret.
Aug. dicit per hūc q; talētu ſuū abſcondit, eos signifi-
cari, qui diuitias D ſi ſui augere nolūt. Sunt etenim
homines hac ſibi peruerſitate blandientes, vt ſuffi-
cere putēt quod vniuersiſq; pro ſe rationē reddat,
cū tamē apud Dominū etiā illi inexcufables habē-
tur, quibus lex data non fuit: atq; hoc eſt quaſi me-
tere vbi non ſeminauit. Hieron. metere Christūm in cōment.
vbi nō ſeminauit intelligit, quia bona quā in gēti-
libus inueniuntur, ad gloriā ſuā, & electorū ſalutē
ſeruire facit, quā tamen in eis per gratiā ſuā nō plā-
tauit: qualia ſunt ingeniū, artes, ſcientiæ, ſed ex pri-
mā cōditione eis relicta ſunt, quātō magis igi-
tūr Christus donorū ſuorū quā per gratiā contulit
rationē expoſet? Cui commentario ſatis conſonat
Grego. Homel. 9. in Euang. Theophylact. ſic intel-
ligit. Non auiſ ſui talentū meum expendere,
quia vſque adeđ ſeuerus es, vt exigas etiam ab ijs
obedientiam quibus eani non dediſti. Metui ergo
ne periclitarer ſi doctrinam meam alijs traderem,
quam multi recepti non eſſent nec obedituri,
pro quibus ego cogerer reddere rationem. Simi-
liter videtur & Chrysostomus intellexiſſe.

lib. 2. quæ.
euā. q. 46.

EE z Fran-

IN MATTHAEI

Franciscus Titelmannus annotat sermonem esse prouerbialem, qui in valde crudeles, duros, austeros conueniat. *R e s p o n d e n s a u t e m D o m i n u s e u s d i x i t e i : s e r u e m a l e . M a l u s v o c a t u r , q u i a D o m i n u m s i u m t a n q u a m c r u d e l e m & i n i q u u m t y r a n n u m h a b e t , p i g e r v e r ò q u i a p r æ p i g r i t i a t a l e n t u m d u p l i c a r e n e g l e x i t . s c i e b a s q u i a m e t o u b i n o n s e m i n o , & c o n g r e g o u b i n o n s p a r s i , o p o r t u i t e r g o t e c o m m i t t e r e p e c u n i a m m e a m n u m m u l a r i j s , & u e n i e n s e g o r e c e p i s s e m , u t i q u e q u o d m e u m e s t c u m u s u r a . D i u i n i i u d i c i j f e u e r i t a s f o l - l i c i t u d i n i s & d i l i g e n t i a n o b i s d e b e t e s s e c a u s a ; n o n s o c o r d i a & n e g l i g e n t i a . N u m m u l a r i j a u t e m i s i f u n t p r o x i m i n o l t r i , q u i b u s d o n u m c o m m u n i c a t u m c r e s c i t : s i q u i d e m D e u s n o n s o l u m i n d o n o q u o d v n i d e d i t , s e d e t i a m i n i l l i u s f r u c t u , s e u v s u - r a g l o r i f i c a t u r . H o c m o d o C h r y s o t o m . h a n c p a r - t e m i n t e r p r e t a t u r : N o n d e b e b a t , i n q u i t , m e t u e - r e t a n q u a m t u d e b e r e x e g i r e a s u b d i t i s o b e d i e n - t i a m , v t s i o b e d i r e n o l l e n t p r o e i s c o n d e m n a n d u s e s s e s , s i e n i m e i s t u c o m u n i c a s s e s f i d e l i t e r d o c t r i - n a , e g o e x a c t i o r f u i s s e m i n f e c t u d o a d u e t u m e o , & r e c e p i s s e m d o c t r i n a m e i s c o m m u n i c a t a m c u v s u - r a & f o e n o r e b o n o r u m o p e r u m . T o l l i t e itaque ab eo t a l e n t u m A n g e l i s v e l e l e c t i s o m n i b u s h i c l o q u i t u r , q u i i n d i e i u d i c i j a b i n u t i l i f e r u o t a l e n t u m t o l - l e r e d i c u n t u r , q u i a i l l a d i e c o g n o s c e n t t a l e n t u m a b i l l o s i m p l i c i t e r a u f e r r i , a u t h a c t e n u s , q u i b o n a q u æ i n e o r e m a n e b u n t , n o n e r u n t e i b o n a , v e l v t i - l i a , s e d p o t i u s q u a n t o p l u r a h a b u e r i t , t a n t o g r a v i u s p u n i e t u r . E t d a t e e i q u i h a b e t d e c e m t a l e n t a . D a m n a t o - r u m b o n a i n d i e e x t r e m i i u d i c i j , e l e c t i s c o n f e r u n - t u r , q u i a b o n u m q u o d i n i m p i i s i n u e n i e t u r , i u s t o s d e l e c t a b i t , & g a u d e b u n t d e b o n i s o p e r i b u s q u æ f a c t a s u n t a b h i s q u i n o n p e r f e u e r a u e r u n t , d e q u o b o - n i s o f f i c i i s q u æ f e c e r u n t & h a b u e r u n t i m p i i a c i n - f i d e l e s . V n d e l i q u e t q u à m b o n u m s i t e s s e i n s o c i e - t a t e*

C A P . V I G E S I M V M Q V I N T . 211

tate timentium, quoniam omnium honorum a quibuscumque facta sint, particeps efficitur: sicuti est contrario quisquis in pereuntium societate reperietur, omnes malorum etiam ab electis aliquando factorum particeps erit: electorum enim prava opera in societate impiorum in qua facta sunt, manent: quemadmodum patet de peccato regis Manasse, quod posteaquam is peccatum, in Iudeis tamen adhuc hodie vindicatur. Quia vero ista bonorum alienorum remuneratio, est quasi quoddam accidentale premium accedens ad beatitudinem, congrue talentum servui inutile donatur habenti decem talenta, posteaquam dictum est ei; intra in gaudium Domini tui: accidentalis enim gloria principali beatitudini per hunc ordinem accedere denotatur. Si quem verò moueat quod talentum impij non datur nisi habenti decem talenta, cum omnibus electis donandum videatur: intelligat scriptura more, quae maiora, & notabiliora ponit, quemadmodum supra dictum est, sanguinem omniū prophetarum in decidis Iudeis vindicandum, quia inter homicidas isti obtinent principatum. Ita omnes electi omnibus bonis gaudebunt: at inter eos maxime praeculari, qui optimè sua dona expenderunt, ita singulariter impiorum bona occupabunt, vt in eorum comparatione nihil tale in inferioribus sanctis eluceat, vel emineat. Eadem sententia extat & supra cap. 13. sed que ad huius temporis profectum pertinet, hec vero ad futuri saeculi abundantiam. omni habenti dabitur, & abundabit. Onni benevolentie eo quod habet amplius in die iudicij adjicetur. Ei autem qui non habent, qui male vtitur, & quod uidetur habere, quod in veritate possidet, sed eo abutitur, auferetur ab eo, aut simpliciter, aut in quantum utili, & bonum illi est. lib. 2. que. Sic Augustinus. Et inutili seruum eij. ite, vos angeli euā. q. 46. mei, in tenebras exteriores, illic erit fletus & stridor den- cap. 8.

IN MATTHAEI

tum. Istud suprà explicatum est. Hic aduertendum quia grauius seruum illū vidieta maneat qui donis acceptis cōtra Deū & proximū abusus est, cū seruus piger tā seuerē puniatur. **cū autē uenerit filius hominis in maiestate sua.** Quia plurima de iudicio futuro parabolice dixit, nūc apertis verbis ipsis iudicij formā ponit. Est autē hēc pars euāgelij oībus fidelib⁹ diligenter inculcanda, quia suprà modū admiranda: ea enim aperte ostendūtur quē in illo extremo iudicio oībus sunt euentura. Notāter hoc loco dicit, filius hoīs, cū enim hēc diceret, vilis & miser apparet, statim ignominiosum crucis suppliciū subiaturus. Filius enī hoīs nō est aliud q̄ filius mortalis, ex mortali, & misero hoīe nat⁹. Tuc autē in maiestate sua venturus est, qn̄ veniet ad propriā & naturalem gloriā seu diuinitatē suā oībus reuelandā, etiā impījs, nō eā quidē in seip̄a, sed in effectis: nā tārifi nō videbūt hi eius diuinitatē, perspicuēt & euidenter cognoscēt eum Deū & Dñm suū esse. Sācti autē videbūt eū in essentia sua, & qualis in semet ipso est. Quidā per maiestatē, gloriā corporis Christi, quā in transfiguratione Apostolis ostēdit intelligūt, quod licet verū quoq; sit, magis tamē placet prius illud. **et oēs angelī cū eo.** Aug. per angelos prēdictores intelligit, qui viā salutis nūciarūt: hi enim cū Christo tanquā iudicij eius assēssores fedebunt. Verū potiū intelligēdi vidētur cœlestes spiritus, cū quibus suprà se vēturi dixit & eorū gloriā ostēsū. In quē eundē sensum Aug. dicit Christū cū cœlestibus spiritibus descēsū. Vidētur autē hic Angelorū noīe comprehēdi oēs spiritus cœlestes, sicut apud Zacha. oēs sancti cū Christo vēturi dicuntur, vbi noīe sanctorū, vt & alias sāpē in veteri testam. angeli intelliguntur, quomodo accipit & Enoch, citatus à Iuda in sua canonica. Ostēdit Christus inquit Chrysost. cœlos euacuari, omnes Angeli erūt

cum

**psal. 49.
et lib. 50.
Nom. s.**

**l. ih. 20. de
ciuit. dei
cap. 14.
zach. ult.
dan. 4. et 8**

C A P. V I G E S I M V M Q V I N T. 212

cū ipso, restantes quot quātaq; ministerio suo, cū à **M. ab. 13. et 16. c. 24** Dño mitterentur, ad salutē hoīm peracta fint. De- scēdet etiā Christus stipatus oībus Angelis, vt nota **Luc. 9** fiat maiestas eius & diuinitas. Vidētur autē visibili- liter apparituri, vt ab oībus etiā impījs videātur, quēadmodū habet Greg. hom. 1. Domi. 2. aduētus. **Tunc sedebit super sedē maiestatis quæ super thronū iudi- cialē, tanquā oīm rex, & iudex, q. d.** Nunc nō appa- ret gloria eius incredulis, mox enim eū crucifixuri sunt: sed breui is qui nūc iudicabitur, super oēs iudi- cij thronū habebit, & cōgregabuntur cū ante oēs gentes, siue tūc viuētes, seu oīm mortua. Fier id autē an- gelico ministerio, sicut suprà dictū est, & tradit Au- gust. de ciu. Dei. **et separabit eos ab iniūcē, eodē videli- cet angelico ministerio, sicut pastor ouium et bædorum segregat oves ab bædis,** qui die simul pasti, vespere in diuersis stabulis collocātur. Christus vt & aliās se- pe in scripturis pastori cōparatur, simile autē de oī- bus & hircis parabolā habes apud Ezech. Electi autē cōparatūr ouibus propter māsuetudinē quā à Christo māsuetissimo didicerūt: & quia illi similes in patiētia, qui tanquā ouis ad occisionē ductus est effēcti sunt. Rursum quia oves animal sunt admo- dū fructiferū & vtile: habēt enim lanā, lac, & foētū. Hoēdi vero animal est infructuosum, & lasciuū per aspera, & dura saxis, ac precipitia incedēs. Rectē ergo assimilātur eis reprobi qui in via iniquitatis la- fantur, & difficiles vias ambulant. **et statuet oves qui- dē a dextris suis in summa beatitudine, vbi iustitia, pax, & gaudiū est, bædos autē a sinistris, in miseria.** Sic Augustinus libro de fide & symbōlo, & de agone Christiano. Secundūm hunc sensum non necessārio situs corporalis intelligi debet, ita vt à sinistris sint tantummodo reprobi, & nulli electi, nā electi aliqui etiam si secundūm situm corporalem sinistri erūt Christo, rectē tamē à dextris dicuntur futuri, quia

**Cap. 13. C.
24.
L. 20. c. 24**

Ezech. 34

Iodan. 10

s apien. 8

Gal. 7

Cap. 26.

EE 4

IN MATTHAEI

quia in gaudio, & consolatione erunt: perfetti vero sancti qui simul tanquam iudices cum Christo sedebunt, a dextris, & finistris eum videntur circumdati.

ad. 3.

Tunc dicet rex his, qui a dextris eius erunt. Merito Christus nunc rex appellatur, quia regnum eius tunc apparebit, & iudicaria potestas regiam eius potestatem necessariò consequitur. An autem quæ sequuntur vocaliter, an mentaliter tantum in cuiusque conscientia dicturus sit Christus, incertum est. D. Thomas posteriorem partem amplectitur: cum quo sentiunt & alij, nisi quod extremâ iudicariam sententiam voce proferendam putet. Quicquid sit, certum est quod à sua quisque conscientia iudicabitur. Tractantur hęc apud Magistrum sentent. lib. 4. distinct. 47. *v. enite benedicti patris mei,* id est, à patre meo benedictione sancti spiritus consecrati. De qua Apostolus ad Galatas dicit: ut in gentibus benedictio Abrahæ fieret. Quam Apostolus interpretatur ibi pollicitationem Spiritus. *Prosidete paratum uobis regnum.* Gracè est, hereditatem, quomodo vertitur & Psal. 36. Mansueti autem hereditabunt terram, & delecebuntur in multitudine pacis. sensus ergo est, possidete regnum tanquam vestrum, & tanquam paternam vestram hereditatem. *paratum uobis,* vel in Dei prædestinatione, nō solum à constitutione mundi, verum etiam ante eius constitutionem: vel paratum in prima rerum conditione, ita enim Deus hominem initio creauit, vt cum eo in æternum regnaret. *Ejusmodi enim et dedisti mihi manducare.* Hanc latudem non sunt diuites habituri, qui nudo, vel famelico exigua aliquot obolorum stipē donārint: secus est de pauperibus, in his enim affectus pro opere imputabitur: quare in die iudicij pro paruis eleemosynis laudabuntur cum his qui amplas & largas fecerint
vnde

CAP. VIGESIMVM QVINT.

213
Lxx. 21.

vnde vestiri & paci egentes possent. Imò vidua illa quæ duo tantum minuta in gazophilacium misit, supra diuites qui multa miserant, fuit à Domino prædicata. *et respondens rex dicit illis: Amen dico uobis,* quam dū fecistis uni de his fratribus meis minimis, mibi fecistis. Fratres eos vocat, quia voluntatem Dei patris sui fecerunt: Minimos autem quia pauperes spiritu & humiles. Aut quia in hoc mundo contempti, & abieci sunt. Protest etiam hic esse sensus: *Quicquid fecistis vniали- cui Christiano, etiam vilissimo, mihi fecistis, quā- tò magis quod sanctissimis viris præstatum est,* mihi factum fuit. Si Christo factum est quicquid vni præstatum est, quantò magis factum ei reputabitur, quod populis multis fuerit impensum. *mihi fecistis, id est, tam gratum habui non fecis ac si mihi in propria persona necessitatem patienti subue- nissetis.* Tunc dicet et bis, qui a finistris eius erunt: *discedite a me,* nullam societatem necum habentes. Quādiu hic viuimus, etiam impij existentes, corpori dominico communicamus, & cum christianis cō- putamur, tunc vero omnimoda separatio erit.

aledicti reiecti, & execrati, in ignem eternum: qui pa- ratus est diabolo, et angelis eius. Signanter non ait, qui paratus est vobis, sicut dixit electis, paratum esse eis regnum cœlorum: Gehenna enim in mundi principio præparata fuit Diabolo postquam peccasset, non autem homini, vt qui tunc nondū pec- cārat. At is postquam socius illi factus est in peccato, factus est & socius poenarum, eodem igne cū eo torquendus. Diabolus autem principis hic no- men est, quem nos Luciferum appellamus, quod tanquam stella aliquando effulserit. Angeli seu nū- cij eius sunt inferiores dæmones, qui vna cum eo lapsi sunt de cœlo, nunciantq; per suggestiones ho- minibus quod principi suo placitū est, prauas vi- delicit

IN MATTHAEI

delicet cogitationes , desideria mala &c. *¶* sicut
enim, & non dedistis mibi manducare, stiui, & non dedistis
mibi potum, hōpes eram, & non collegistis me, nudus, & nō
operistis me: infirmus, & in carcere, & non uisitastis me.

¶ 4. 140
¶ Aduertendum hic est causam eternæ damnatio-
nis esse omissionem eleemosynarum, ne leue pec-
catum putetur nō esse misericordem. Tunc respon-
debunt ei & ipsi, dicens: Domine quando te uidimus es-
sientem, aut stientem, aut hospitem, aut nudum, aut infir-
mum, aut in carcere, & non ministrauimus tibi: Tunc re-
spondet illis, dicens: Amen dico uobis, quādū non fecisti
uni de minoribus his, nec mibi fecisti. Falso hic annotat
Erasmus Franciscanos nomen suum fratrum mi-
norum ex hoc loco desumptissime, vt largiores acci-
perent eleemosynas, quin potius ex Luca, ubi dicit
Dominus, Qui minor est inter vos, erit maior.

Recenset hic autem Christus sex tantum corpora-
lia misericordiæ opera, septimo de sepultura omis-
so, quia nō tam evidenti, vt cetera, necessitatibus sub-
uenit, tūm quia sepulturae necessitas à mortuo nō
fentitur, verè tamen opus misericordiæ est, cupiūt
enim omnes id fibi impendi, vt corporis sui miser-
cia tegatur. Hic quārī solet vtrum hāc sententia:

¶ Epist. 89
& in Psal.
40. & 90
Venite benedicti patris mei, possidete paratū &c,
dicatur omnibus electis, etiam ijs qui tanquam iudices
Christo assessori sunt. Augustinus sentire videt
illos sanctos illos qui iudices in die iudicij
futuri sunt non iudicandos: cæterū quia in pre-
cedenti parabola dictum est quod Christus posuit
rationem cum Apostolis, & ad Romanos dicitur
factores legis iudicandi, defendantē eos ipsorum cō-
scientia, & eadem accusante, alij condemnandi. Et
in Apoc. dicuntur ex libris secundū facta sua iudi-
cati pueri & magni, videntur etiam Apostoli iudi-
candi. Nec sufficit solutio dicentium Apostolos
iudicio retributionis non discussionis iudicandos
quia

CAP. VIGESIMVM QVINT. 214

quia omnium facta æquè discutientur, dum omni-
bus innotescunt. Simili modo indicabūtur infide-
les omnes etiā iudicio discussionis, quomodo ex
Luca colligi potest, ubi refertur Christi disceptatio
cum infidelibus Iudeis. Augustin. igitur supra ci-
tatus & Gregorius à Magistro sententiarum allega-
tus, dum dicunt perfectos, & infideles non iudica-
dos, magis ad præsens tempus, quād ad extremū
iudicium sunt referendi, quia videlicet hoc tem-
pore præsenti toti Ecclesiæ fidelium perfectorum
innotescit beatitudine & infidelium damnatio: sed
fidelium imperfectorum damnatio, vel salus oc-
culata remanet ante diem iudicij non reuelanda.

Obseruandum hic est superiores sententias de
factis vel neglectis misericordiæ operibus, non ad
omnes pertinere, multi enim pauperes saluabuntur
qui hāc non fecerunt, multi prædones qui hāc fe-
cerunt damnabuntur. Similiter multi salvi erunt,
qui aliqua misericordiæ opera, non tamen omnia
omiserunt. Sed sciendum quod non solum ista
opera, sed bona omnia opera vt & omnia peccata,
secundū cuiusque conscientiam in iudicio sint
recensenda, vt ex parabola decem talentorum & ad
Rom. 2. & Apoc. 20. ca. docuimus. Ideo autem pe-
culiariter tantū misericordiæ opera eāq̄ corporalia
referuntur, vt hinc intelligatur quantum valeant
ad delenda priora peccata. Regulariter enim pe-
ccatores sumus, & facilius non est remedium vul-
go Christianorum, qui sublimis gratias non ha-
bent, quād ut corporalibus proximorum ne-
cessitatibus subueniant. Vnde audiendi non sunt
heretici quidam qui ex hoc loco statuere volue-
runt non possit damnari eum, qui hāc opera mi-
sericordiæ fecerit de quibus apud Augustinum in
Enchiridio & libro 21. de ciuitate Dei cap. 75. cap.
22. & 27.

¶ 47.
Luc. 13
lib. 4. dif.

Quæ-

IN MATTHAEI

Quærat hic quispiam, cum iusti attestante eis propria conscientia benefacta sua noscent, & ex fidè edocti scient Christum in pauperibus refici, quomodo interrogatur dicuntur. Domine quando te vidimus esurientem &c? Respondeo. Non oblitus operum suorum aut promissionis Christi, hæc dicent, sed quod parum & exiguum eis videbitur pro mercede quā à Domino accipient, quicquid viuentes fecerunt. Hæc ergo significat sanctorum interrogatio. Cui non disimiles sunt ille, Domine tu mihi lauas pedes? Vnde hoc mihi ut veniat mater Domini mei ad me. Regis autem responsio significat sanctos in veritate sic honorandos quasi Christum ipsum in propria persona pauiissent, vestissent &c. Interrogatio vero impiorū significat illos perseveraturos in superbia illa qua nunc Christum in Christianis pauperibus non dignantur agnoscere. Vnde nec speciatim recensent peccata sua, sed præ superbia obiter tantū referunt, cū iusti contra in laudem misericordie Dei, immoretur in commemoratione dignitatis Dei. Intelligi potest præterea hæc iustorum interrogatio, quod tunc occurret illis admiratio quam in hoc sæculo habuerunt, considerantes tam stupendam promissionis Christi benignantatem, quam sibi imputare dignatus est, quicquid infimo suorum factum foret. Sic Christi responsio, quod re ipsa vera esse experientur hanc eius promissionem, quam viui per fidem crediderant.

Occurret & impijs excusatio, qua solent in hac vita dicere, si nos Christus personaliter visitaret, magnificè eum exciperemus. si tales nuc pauperes forēt, quales Apostoli fuere, libéter eis succurreremus, sed quia pauperes nunc male vivunt, & elemolynis aluntur, meritò nihil eis damus: & hoc ergo significare potest per istā impiorum interrogatio-

Ioan. 13
Lvc. 1.

CAP. VIGESIMVM QVINT. 215

gationem. Increpante vero eos Christo, tunc demum ipsa rerum experientia cognoscent vanam fuisse suam illam quandam excusationē: quodq; non habuerint veram erga Deū & proximos misericordiam. Ad eūdem modū intelligi potest inutile illius serui in superiori parabola excusatio nimis vel quia memor erit excusationis factæ in hac vita, vel quia perseverabit in eadem malitia quæ se in hac vita solet excusare. Similiter & in parabola decem virginum dictum illud, date nobis de oleo vestro. Et: Ite potius ad vendentes ne forte nō sufficiat vobis & nobis propter productas ibi expositiones, hoc sensu accipi posset, quod tunc satius virginibus occurret, quod in hac vita confitæ fuerint, prudentum Virginum societate in eadē fide, ijsdemque sacramentis, quum tamen propriū oleum, id est, bona opera in semetipſis non haberent, vel certè sine recta intentione. Occurret quoque prudentibus virginibus quod diem iudicij in hac vita valde timuerint, quod in multis bonis operibus suis fiduciā minime collocārint denique quod solita sint stultas virgines adhortari ut in tempore prospicerent fibi de oleo bonorum operum, nam post mortem in die iudicij secum fore ea de re cogitare. Id quod minus verum fuisse fatuæ tunc virgines experientur: quod iuxta superioris intelligentiæ consequentiā recte significabitur per id quod sequitur, dum autem irent emere &c. Non enim videntur impli spem aliquā euadendeq; damnationis in die iudicij habituri, eo nec se excusatouri, quomodo nos facere hic toleramus quoties spes aliqua super est euadendi. Tunc autem unum quemq; mala sua conscientia condēnabit. Ita in verbis diuitis Epulonis præter nudum desiderium nulla spe subnixum nihil appetet.

Quæri præterea solet, Cūm sanctorum animæ luc. 16.
Dei

IN MATTHAEI

Dei visione iam sint beatę , moxq; vt resurrexerint glorioſa ſint corpora habituri quū per hanc Chriſti ſententiam ſunt amplius accepturi , corpore & nima perfectē beati? Ad hanc quæſtionem triplex eſt reſponſio. Nam primum quidem accipi poteſt illa Chriſti ſententia vt in eos propriè copetat qui tunc viui inuenientur : qui fanē ſecundum animā neccundum foelices erunt , nec ſecundum corpus immortales. Solet enim ſcriptura ſacra ita loqui de die iudicij, quaſi omnes deprehensurus ſic eſſet viuentes. Et hic quidem in ipſo raptu mortui hac ſententia ijdem cum olim defunctis regnum & beatitudinem accipient. Secundo intelligi poteſt per regnum & vitam æternam non tantum animæ corporisque beatitudo quam ſancti omnes mox cum reſurrexerint ſunt habituri, verum etiam locus regni coeleſtis qui beatis conueniat, nimirum coelum ipſum : ſicut in ſententia contra impios prolatæ æternus ignis exprimitur, in quo miſeri illi ſunt futuri : vt ſancti per ſententiam iſtam id accipient quod Chriſtus in die ascensionis. Tertio significari per has ſententias poteſt , quod loquente iudice ac iudicij ſui iuſtitiam ſuam omnibus declarante, veriſimum eſſe omnes experientur quod Chriſtus predixit, & iuſtos in æternum regnaturos, & impios æterno igne cruciādos. Atq; ita non hic ſignificabit accepturos aliiquid vel ſanctos vel impios per iudicis ſententiam , quod in ipſa reſurrexiōne non ſint habituri. Secundum quam interpretationem vocula, Venite, in ſententia pro iuſtis ferenda ſignificabit non corporalem & progressiuū aliquem motum, ſed fauorem & congratulationem. Contra vocula, Ite , contra impios dicenda, odium & abominationem. Sic quod inſtrā ſequitur : Ibunq; hi in ſupplicium æternum, hunc habebit ſenſum: maniſtum , clarumque tunc

CAP. VIGESIM VM QVINT.

216

tunc omnibus ſiet quod impij æterna ſupplicia acceperint, ſeu quod olim ad haec ſupplicia ierint: iuſti verò in vita ſint æterna : id quod experientia tūc magis docebit, quā nunc doctrina tradi poteſt. Verbum eſt non Euangeliste, ſed Saluatoris. Quod ſupra dixit ignem æternum . hic æternum vocat ſupplicium, pro quo Auguſtinus combustionem legit. Ignis autem iſte corporalis erit in quo corpora damnatorum cruciabūtur, ſicut tradunt Auguſtinus lib.21.de ciuit. Dei cap.9. & Grego. in 40. dialogorum. Quod verò Auguſt. alibi ait : Cuiusmodi ſit ignis æternus, & in qua mundi vel rerum parte futurus ſit, hominem ſcire arbitror nemine, niſi forte cui ſpiritus diuinus oſtendit: id eo ſenſu dictum eſt, quia nemo ſcit ex qua materia, vel quale corpus in particuliari erit ille ignis , quanquam corpus erit: ſunt enim varia ignis genera, vtpote ex fulmine, ex lignis, cefpitiis, ſulphure, ferro, carbonibus, lapidibus &c. Quomodo verò iſte ignis affliget dæmones incorporeos, oſtendit Aug. li.21.de ciuit. Dei. De igne per quē tranſeunteſ quidā ſalui erunt, ſic ait Aug. in Psal.37. & de vera & falſa pœnitēcia. Grauior erit ille ignis, quā quicquid homo poteſt pati in hac vita: vnde intelligi poteſt quā tō futurus ſit grauior & acerbior ignis ille æternus & inextinguibilis. Quomodo verò poſſibile ſit perpetuò hominem permanere in igne, & ex eo affligi, nec tamien conſumi? Pulchre id Auguſt. libro 21.de ciuitate Dei à cap. 1. vſque ad cap. 9. declarat ex mirabilibus Dei operibus quæ operatur in na‐tu‐ra, quorum rationē nullus reddere poteſt; & pre‐ter exempla Aug. de Salamandria & vermis in aqua ferenti viuētiis aduehuntur ad nos à mer‐catoribus ex peregrinis locis animaliū quorundā pelles, mappe, itē ac mātilia, ex admirando quodā lino confecta, quæ in ignē coniecta adeo nō exurū‐tur

cap. 29.
lib. 20. de
ciuit. Dei
cap. 16.

cap. 10.
cap. 18.

IN MATTHAEI.

tur, ut mūdentur potius. Huc pertinet quod dignis noſter ex putribus albisque lignis carbones facit albos ac imputribiles, qui in agris termini vice cōſtituuntur. Rursus quod vinum adustum sudario infusum, conſeruet illud in igne illæſum, ac per eū emundet. Quod autem non fit iniulfum tempora- le & momentaneum peccatum æternō ſupplicio puniri docet Augustinus eodem 21. libro de ciuitate Dei cap. 10. & 11. Nam & iudices facili- dum homicidas occidunt, quod ad ipſos attinet in perpetuum tollunt eos ex hominum ſocietate, & in æternum eos vita ſpoliant, impertinens enim eis eſt quod poſtea reſurgent. Ad hæc dum pec- cat quisque ſic animo affectus eſt, ut optārit pec- catum illud eſſe perpetuum, ac voluptatibus libi- dinum, ebrietatis, crapulae &c. ſemper frui: iuſtè ergo pena voluntati affectuīq; peccati respondet. Sic qui iuſtus pro bona ſua voluntate mercedē à Deo accipiet tanquam pro ipſo factō & opere, vbi id ſola excludit neceſſitas.

Platonis verò ſententiam qui docebat omnes poenias ſiuē humanis, ſiuē diuinis legibus inflictas, ſiuē in hac vita, ſiuē poſt mortem, emendationi ad- hiberi, & quandoq; finiendas refutat idem August. ibidem cap. 12. ac tribus ſequentibus. Reliquis verò capitibus ad finem libri potiſſimum cap. 13. reſicit. qui omnium misericordiam illorum in ſpeciem affectum, qui omnium faltem quorundam dam- natorum hominum, quos fides catholica in æternum puniendos prædicat, finiendum quandoque purant ſupplicium. Vide eundem lib. de haereti- bus ad Quotvultdeum in haereti Originis, qui in eundem errorem, Platonem ſequutus, incurrit. Item lib. 10. de ciuitate Dei cap. 20. Hieronymum item in Epiftola contra errores Ioannis Hieroſo- lymitani, epiftolam item Epiphanij quæ apud Hie- rony-

CAP. VIGESIM VMQ; V INT. 217
nonym. extat. August. quoque libro contra Orige-
niſtas & Prifillianistas, vbi etiam docetur, non
poſſe vocem illam æternum, pro diurno accipi. 7.
^{c ap. 5. 6. 68}

Notanter autem dictum eſt, in ſupplicium æternum, ne quis Origenita diceret, æternum quidem fore ignem in quem impij detrudentur, ſemperq; ali- quos in eo puniendos, dum videlicet alijs libera- tis, alij ſemper poſt alios cruciandi ſuccedent, ne- minem tamen perpetuū & in æternum ibi punie- dū aut mansuru. Nam cùm dicitur æternū ſuppli- ciū, euidenter ſignificatur nullius damnatorum fi- niendū ſupplicium. Id quod annotauit etiam Au-
^{c ap. 13.} gustinus lib. de fide & operibus, & alijs compluri- bus in locis. iuſti autem in uitam æternam. Quod ſuprā regnum, nunc vitam æternam appellat. Non eſt ergo extra regnum cœlorum vita vel ſalutis æter- na vt volebat olim Pelagiū, & nunc quidā vitio- rum amore persuadere ſibi conantur, quod dicere interdum audimus: Ergo illuc nec rex, nec in- ter primos eſſe cupio, ſufficerit mihi ſi cœlū ob- tineam. Rex enim erit quicunque ibi futurus eſt, vt annotauit Augustinus lib. 50. Homel. Cæterū nomen æternæ vita proprium eſt scripturæ noui testamenti, licet enim res ſignificata ſub alijs vo- cibus ibidem non taceatur, ſub eo tamen nomine expreſſa ibi non reperitur. Et quanquam iuxta grā- maticam ſignificationem videri poſſit alicui in ſcripturis non exercitato competere in vitam quo- que damnatorum, qua in tormentis in æternum perdurafat: in ſacris tamen literis pro beata tantum & ſine tormentis vita ponitur, qua verè vita eſt, confiſtens in viſione Dei, vt ait Christus apud Ioannēm. Hæc eſt enim, inquit vita æterna, vt cognofcant te verum Deum, & quem miſisti Iuſum Christum. Tunc enim, vt ait Apoſtolus, videbimus eū facie ad faciem ſicuti eſt. Vide Au-
^{10dii. 16.}
^{1. cor. 13.}

FF gugtin.

IN MATTHAEI

cap.12. gust. lib.19.de ciuit. Dei . Vtque adeo autem beatitudo illa vitæ proprietatem obtinet, vt p̄fens hęc animalis vita, non alia causa hoc nomine censeatur, quām quod dū in ea agitur, spes. fit ad alteram illam peruenienti : adē vt si cuiquam sua condēnatio hic reuelata à Deo foret, nō iā viuere proprię sed mortuus esse diceretur, ob vitæ æternæ desperationem. Solet hoc loco quarti, vtrum paruuli ante vsum rationis sine baptismo ex hac vita discedentes sub hęc dis cōpr̄hēdantur, ituri cum diabolo in supplicium æternū. Ad quod respōdemus quod sic: quemadmodū enim in hac vita à diabolo possidetur, ita cum eo p̄cenarū habituri sunt societatē. Dicūtur enim hic Gentes oēs ante Christū cōgregandæ, & ex ijs duæ partes futuræ, altera ad regnū altera ad æternum suppliciū destinata. Nomine autem Gentium cōpr̄hēduntur & paruuli ante vsum rationis mortui, sive baptizati sint, sive nō. Si enim hi ante rationis annos morientes gentium nomine non cōpr̄hēderentur, non pertinueret, nec ad baptizatos quidem eos , Abrahā promissio: Benedicentur in semine tuo (quod est Christus) omnes (quaecunque scilicet sunt benedicēde) Gentes: quod est longe absurdissimum. Certe apud Ioannē manifestè cōpr̄hēduntur paruuli, qui & ipsi sunt in monumentis. Vnde Aug. epist. ad Vitalem, & lib. 6. cōtra Iul. docet paruulos in die iudicij iudicandos & recepturos secundū ea quę gesserunt in vita. cū igitur paruuli nō renati inter oues nō sint à dext̄ris collocādi, cōsequens est, vt cū hęc dis in æternū eant suppliciū . Huc facit quod supra dictū est, paleas (cu usmodi & infantuli illi erunt) comburendas igni inextinguibili. Et omnis arbor quę non facit fructū bonum excidetur & in ignem mittetur. Et in Apocalypsi iudicati dicuntur mortui pusilli & magni: Et quotquot non sunt inuenti scri-

pti in

2021.3

epist. 107.

matb.1,

Apoc.20

CAP. VIGESIM VMQVINT. 218

pti in libro vitæ missi in stagnum ignis. Atq; hanc esse Augustini sententiam videlicet ex serm. 14. de verbis Apost. Item ex cap. 92. & 112. Enchiridij. Item lib. 21. de ciuit. Dei cap. 12. & 35. lib. 2. de peccato originali contra Celest. cap. 20. & 21. ait Pelagiū de infantibus sine baptismo moriētibus dicere solitū: quo non eant scio, quo eant nescio: vtpote nō ausim eos cœlū polliceri, at non ituros in mortem perpetuam. Præterea dicit nullū esse medium locū ^{Lib. v. de} vlli omnino hominum, vt qui cū Christo nō fue- ^{pec. mer. Cr} rit in regno & gaudio , esse non possit nisi cū dia- ^{remis. c. 28.} bolo in supplicio. Denique libro hypognosticon, qui tamenī Augustini non est, ex scriptis tamē eius à Catholicō aliquo collectus est. In eadē sententia est Gregorius lib. 9. moraliū super Iob, cap. 16. Prosper libro 2. de vocatione gentium cap. 8. Qui liber non rectè Ambrosio inscribitur . Fulgentius libro de fide ad Petrum cap. 3. & 27. Nam huius hic liber est non Augustini, quanquam inter eius opera censematur. Isidorus lib. 1. de summō bono capite 24. Commentarius item Hieronymo ascriptus super illud Psalmi. 118. Præuaricantes reputauit omnes peccatores terra. Denique Concilium Florentinū in quo hęc verba reperiuntur. Illorum animas qui in actuali mortali peccato, vel solo originali deceidunt definitus mox in infernum descendere, peccatis tamenī disparibus puniendas. Vnde Aug. lib. 5. contra Iulia nū, asserere non audet paruulos illos in tatis malis futuros, vt eis expediret natos nō fuisse.

cap. 8.

Est quidem ita quod lib. 3. de libero arbitrio dubitare hac de re videatur , sed retractat locū eum lib. 2. de dono perseuerantia cap. 11. & 12. Dicens id se ex Pelagianorum sententia dixisse , at fidem catholicam tradere paruulos non renatos in Christo in æternam & secundam mortem ire. Epistola quoque 28. ad D. Hieronymum eundem

FF 3 locum

IN MATTHAEI

locum citans , ait non placere sibi quæ ibi de pœnitis habet parvulorum. Ita se tamen loquitū, quia et si verum esset quod dicunt Pelagiani, nihilominus malam esse Manichæorum causam: se interim catholicam tenuisse sententiam.

IN CAP. VIGESIMVM SEXTVM.

Matthæi.

Scitis quid post biduum pascha fiet, & filius hominis tradetur &c. Parū refert siue cum Dionysio Carthusiano interrogatiuè hęc legas, siue cū Veteribus assertiuè : nec interest, vtrum per præsens tempus, sit, & traditur, vt Græci legunt, an vero vt nostra habet versio, sit & tradetur, per futurū enūciemus. Pascha significat trāstūm: cuiusmodi tres fuerunt. Imprimiti angelii percutientis primogenitā, deinde Domini defendantis Israēlitās. Postremō ipsorum Israēlitarum exēuentium AEgyptum. Vsurpatū autem in scripturis vocabulum Pascha vt significet vel agnum, quem Iudei comedebant in memoriam transitus quo AEgyptum exierant: vel primi mensis decimam quartam lunam, in cuius vespera statim post occasum solis agnus comedebatur: vel eiusdem mensis diem decimū quintū, quo celebrabatur solemnitas Pascha, & in cuius initio, nimirum nocte præcedente comedebatur agnus: Nam die decimaquarta statim post solis occasum, initium erat solemnitatis, & sive ad sequentis diei vesperam. Quo factum est, vt decimaquarta luna diceretur Pascha, seu festum Pascha, quod nox quę solennitatis initium erat, illius pars esset. Necnon decimaquinta Luna similiter: cuius pars dies solaris cum nocte præcedente die paschæ (vt iam diximus) constituebat. Ex quibus facile intelligitur quo tempore præcedentia contingerint

CAP. VIGESIMVM SEXTVM.

gerint, & quo die Christus haec dixerit, si animaduertamus Iudeos primum diem Paschæ celebrasse die sabbati Christo iam mortuo, & feria sexta ad vesperam comedisse agnum paschalem. Quod quidem ex Ioannis euangelio perspicuum fit, qui docet Christum mortuum in parasceue paschæ, siue eodem die, quo Iudei præparabant se ad pascha celebrandum, atque idcirco eos non introijisse pretorium Pilati, vt non contaminarentur, sed vt manducarent Pascha. Corpora quoque latronum ē crucē sublata fuissent, quia sequebatur dies ille magnus sabbati. Sabbatum autem illud magnū erat, quia ad communem solennitatem sabbati accedebat solennitas festi paschalisi omnium celeberrimi, quod non incertum semper diem (sicut apud nos in dominicum) incidebat, sed in aliū, atq; aliū pro annorum varietate, vt postea dicemus. Cōstat præterea ex Ioāne, Christū quinto ante pascha die asello insidentem in Hierusalem venisse, diem etenim præcedentem quo Christus in Bethania erat cenatus, scribit euangelista sextum fuisse ante pascha. Is autem quintus dies, iuxta supputationem Iudeorum decima erat mensis primi, quo agnus paschalisi emendus, & domum deferendus erat, ne omnia essent paranda in ipso die Paschæ. Vt itaque res ipsa respōderet figuræ, eodem die Christus verus agnus inductus est in Hierusalem, eratq; feria secunda, seu dies Lunæ, quamvis Ecclesia huius rei memoriam Dominico die recolat, ad significantiam videlicet Dominicę resurrectionis letitiam. Quemadmodum autem agnus typicus sexta feria quę erat decimaquarta dies primi mensis, immolabatur, ita verus agnus Christus eodem etiam tempore immolatus fuit: siquidem mortuus est decimaquarta mensis primi, circa horam tertiam, quo tempore mulieres præparabant & assabant agnum

10an.19

10an.18

10an.19

10an.12

IN MATTHAEI

paschalem , eodem die post solis occasum comedendum.

MARCI.

Ibidem.

XO. 17. 12.

EPIST. 86
ad casula.

EXOD. 12.
Leuit. 13

Feria autem tertia eiecit Christus clementes , & vendentes è templo , feria quarta mirati sunt discipuli de arefacta fico . Et eodem die contigerunt quæ Matthæus commemorat , partim 21. capite , partim quatuor sequentibus : Item quod Ioannes refert de Gentibus cupientibus videre Dominum , nam sequitur in Ioanne quod Christus abierit à Iudeis , & absconderit se ab eis , quod non contingit ante feriam quartam . Eodem die congregati sunt sacerdotes , & seniores populi , vt postea sequitur.

Hoc ipso quoque die dixit Christus verba huius loci , vt afferit Augustinus , non autem feria quinta , tunc enim non erat post biduum crucifixus , sed postridie . Deinde Matthæus expresse distinguit primum diem azymorum (qui erat feria quinta) à die , quo ista dicta sunt . Vocatur autem hoc loco pascha ipsa feria sexta , in cuius vespera comedebatur agnus , nam dies decimaquarta primi mensis in cuius vespera agnus comedebatur propriè vocatur Phæse , seu Pascha , & sic sequens dies non propriè vocatur pascha : licet enim illa vespera pertinuerit ad diem decimamquintam , tamen computatur rectè cum die decimaquarta . Mensis autem primus Iudeis incipiebat à primo Nouilunio post æquinoctium vernū , quod apud nos est Lunatio Aprilis , huius igitur Lunationis decimaquarta die ad vesperam incipiebat festum Paschæ , & dies azymorum . Quæ dies eo anno quo Christus passus est , fuit feria quinta : sequenti vero die , seu feria sexta Christus fuit crucifixus . Seclus est de nostro paschate : quod semper incidit in primam dominicam post plenilunium primæ Lunæ .

Prima

CAP. VIGESIMVM SEXT. 220

Prima autem Luna est cuius plenilunium est primum post æquinoctium vernale , quod semper est in Martio die duodecima aut circiter . Sed de his haec tenus , nunc ad Euangelium veniamus . scilicet quia post biduum pascha fiet , & filius hominis tradetur , quasi dicat . Notum est vobis Iudeos feria sexta vesperi celebraturos paschalem solennitatem vt in memoriam reducant (Deo ipsis in terram promissionis deducente) transiisse de AEgypto , ubi seruerant manus eorum in latere & luto , quodque angelus percussor cum occideret omnia primogenita AEgyptiorum , conspecto agni sanguine in postibus Israëlitarum , transierit domos eorum , neminem lœdens , & Dominus transferit super filios Israël defendendo eos à percusso . Verum aliquid post biduum continget quod nescitis , nam & filius hominis tradetur tanquam verus agnus paschalis , per quem transitur à vitijs ad virtutes , à miseria huius mundi ad patriam cœlestem . Cuius sanguine quisquis aspersus fuerit liberabitur ab Angelo percusso : & Deum habebit propitium defensorem .

Hic (inquam) verus agnus paschalis post biduum , ipso die Paschæ Iudeorum tradetur à multititudine Iudeorum in manus gentilium , vt ab eis crucifigatur , sicut in veru fixus paschalis agnus assari solet . Hoc loco obseruandum occurrit (quod & antea monuimus) Christum sibi prædictissime se occidendum , & semper posteriori loco plura explicasse quārū prius . In hac itaque prædictione sibi mortis adiicit præcedentibus prædictionibus definitum diem , quo effet crucifixus . Ius super mysteriū illius diei explicat , quomodo nimis ipse verus sit agnus paschalis pro hominibus immoladus . Tunc cōgregat feria quarta scilicet . Ex his quæ iā dicta sunt , manifestū est cur

CAP. 20.

FF 4 ab an-

IN MATTHAEI

ab antiquis Christianis feria quarta sit designata ieiunijs, & in hodiernum usque diem à religiosis obseruatur, hoc enim die Christus prædictit Iudeis cœcitatatem ipsorum, in qua derelinquendi esent à Deo: maximas etiam peinas eis communiat est, plurimis denique parabolis eorum misericordiam descripsit. Præterea Gentiles ad eum videntur sunt admisi. Et Christus abiit, & abscondit se à Iudeis: & terribilia de excidio Hierosolæ, de Iudeorum, totiusque mundi calamitate, denique de iudicio extremo prædictit. Tunc etiam cōspiratum est in eius necem: atque à proprio discipulo Iuda venditus fuit. *princeps sacerdotum*, hoc est, eius ordinis præcipui, quos Joannes pontifices appellat. *seniores populi*, quos Lucas vocat principes plebis, quos nunc vocamus scabinos. Interfuerunt etiam scribæ, vt quædam exemplaria habent, & Marcus & Lucas attestantur. *in atrium*, id est, ad aulam, seu domum regiam, vt apud Psalmistam: *Adorate Dominum in atrio sancto eius.* *principis sacerdotum*, id est, summi sacerdotis episcopi & pontificis qui vocabatur Cayphas. *et consilium fecerunt*, Joannes capite undecimo meminit alteri cōciliabuli, quod istud diu antecessit: quo decernitur Christus publicè occidendum. Hic deliberatur, quanam ratione tuto certoque comprehendendi posset atque ita teneri, vt manus eorum effugere non posset: & ad hoc perficiendum oportune tempus deligitur.

Quærebant, inquit Marcus, quomodo eum dolo tenerent: nouerant eius prudentiam, qua toties eorum insidias euaserat, nec eos latebar quām multos fautores haberet: Censebant igitur eum non aperte aggrediendum esse, sed dolo, fraudibusque circumueniendum, secundum quod predixerat David. Susurrabant aduersum me omnes

luc. 21.

marc. 14.

psal. 28.
c. 95.

psal. 40.

CAP. VIGESIMVM SEXT. 221
nes inimici mei, aduersum me cogitabant mala mihi. *Dicabant autem: Conclusio consilij. Non est in die festo.* Non expedit eum apprehendere toto hoc festi tempore, siue per septem proximos dies azimorum, quorum tunc primus incepérat feria quinta, quoniam plurimi eo tempore ex tota Iudea conueniunt in Hierusalem, & permanent usque ad diem septimū azimorum, qui admodum ei suauit, & multi eorum in eum credunt. Quare si eum apprehenderemus illo tempore, concitaretur in nos populus qui per tumultum eriperet eum de manibus nostris. Non enim seditionem cauebant, sed Christum sibi eripi, & eudere nolebant. Per illos dies omne masculinum debebat Hierosolymam venire, ibique totos septem dies azimorum commorari. Atque hoc est quod de Christo refert Lucas: *Consummatis diebus, reuerisque parentibus in Nazareth remansisse puerum in Hierusalem.* Si legamus (fieret) illud (ne forte tumultus) est euangelista explicatis nobis rationem consilij Iudeorum. Sin verò cum Græcis legamus (fiat) Iudeorum est sic consultantiū. Diuinæ prouidentiæ fuit quod cōstituerent Christum non in die festo occidendum, vt vel hinc intelligamus non humano consilio dispositum fuisset, vt Christus merceretur in Paschate, sed singulare directione Dei contra humanum consilium, vt nimis Christus agnosceretur verus agnus paschalis, qui tolleret peccata totius mundi, sicut coram toto mundo, seu toto populo passus est, vt pulchre explicat Leo i.

Cum autem Iesus esset in Bethania, in domo Simonis leprosi. Simon quondam Leprosus fuerat, sed à Domino mundatus est, retinuit tamen antiqui morbi nomen, vt virtus curantis Christi commendaretur, quemadmodum Matthæus iam Apostolus ab anti-

luc. 2.

serm. 7 de psas. Dom.

IN MATTHAEI

Hieronymus antiquo vitio in canone Apostolorum adhuc publicanus nuncupatur. Accedit ad eum mulier, scilicet carm. dom. Maria soror Marthæ, & Lazari, habens alabastrum, id est, pixidem ex alabastro confectam. Est autem marmoris genus candidum & varijs internitentibus coloribus pellucidum, quod ad vascula vnguentalia cauari solet, vt in quibus vnguenta optimè incorrupta seruentur. Vnguenti pretiosi, id est, quod continebat vnguentum pretiosum. Ioannes suisse ait vnguentum Nardi Pisticæ, id est, confectum ex Nardo sincera, & germana, non mixta, vel adulterata. Marcus verò vocat, vnguentum spicatum, vel spicatum Nardi. Est autem Nardus frutex aromaticus, cuius semina in aristas sparguntur, magisque commendatur illud, quod ex spicis Nardi conficitur vel cui spicæ Nardi admiscentur. Vnguenti autem huius liquor admodum preciousus est, valētque ad instaurandas vires defessas, mira odoris fragrantia recreans & exhilarans.

Et effudit super caput ipsius recumbentis. Addit Marcus fracto alabastro seu pixide: vt celeritis forsitan perfunderet caput Christi, quem fessum videbat. Ioannes dicit etiam pedes Domini perfusos, & extersos capillis Mariæ. Vtrumque factum est: neque enim dubium est quin eadem à tribus Marthæ, Marco, & Joanne narretur historia: tū quia omnes istud in Bethania contigisse dicunt, tū quia eadem indignatio contra mulierem, & eadem Domini responsio describitur. Sed Ioannes ordinem historiæ seruat, Marcus autem, & Matthæus obiter istud adferunt, vt ostendant quæ fuerit Iudæ occasio Christi vendendi, & inimicis consilij mutandi de non occidendo Christo in die festo.

Videntes autem discipuli eius, aut per syllepsim, qua pro uno omnes, aut unus pro omnibus appellari solet

CAP. VIGESIMVMSEXT. 222
solet significatur hic solus Iudas quem Joannes solum commemorat indignatum. Aut etiam alij discipuli incitati à Iuda ex imperitia indignati misitarunt, vt quid perdito haec? quorsum perdito vnguenti sit? potuit enim iherusalem multo, nempe trecentis denariis, dari pauperibus, hoc est pretium in pauperes erogari. Ioannes dicit Iudam falsò prætendisse curam pauperum, verè autem avaritias causam egisse. Eum in hoc facto imitantur hodie multi, dum contra ea quæ expenduntur ad cultum Dei, vel ad pium aliquem vsum murmurant, sub prætextu curæ pauperum, cum re vera sola iniuria ducantur. Licet enim quandoque splendida facere ad honorem Dei, non enim omnia expendenda sunt in vñs pauperum.

Sciens autem Iesus ait illis. Sciens ipsum murmur, tametsi ad aures eius quærelæ perlatae non essent: Apparet enim Iudam non aperte reprehendisse Mariam, coram Domino, sed occulte ipsam prodigalitatis insimulasse apud alios discipulos. Dominus itaq: Mariam aperte defendit, dicens: Quid molesti eis huius mulieris? id est, cur eam obiurgatis? nā secundū Marcū fremebant in eā. opus enim bonum præclarū, & laudabile. Nam semper pauperes quorum curā prætexitis aduersus Mariam, habebitis uotum, & integrum erit quoquis tempore illis benefacere. me autem non temper habebitis, citò carebitis mea præsentia. Nō enim sic in posterū ero vobis, ut haec tenus fui familiari coniunctu, subiectus communī hominum necessitatib; quo huiusmodi corporalibus officijs de me polsitus bene mereri. Sic Hieronymus: Similiter & Augustinus illud Ioannis: iam amplius nō videbitis me. Sic & illud Luca intelligendum est: Cum adhuc essem vobis, perinde ac si tunc cum illis non esset quia tunc nō erat amplius mortalis, & miser sicut Apostoli.

In Matth.
Tract. 90
Super Ioan.

Porrò

IN MATTHAEI

Porrò secundum diuinitatem semper nobiscum est, vsq; ad consummationem saceruli: secundum humanam autem naturam adeo nobis in altari modo prorsus inexplicabilē, longè tamen verissimo. Augustinus alibi hunc locum aliter exponit, vt Christus alloquatur Iudam, & ei similes: vt sensus sit, Quamvis videamini mihi ad hērrere & me pro Domino vestro habere, in futuro tamen sacerulo manifestum erit quod me non habeatis. *mittens enim hēc unguentum hoc.* Quod vos putatis perditionem esse vnguenti, officium est sepulturæ. Si mihi sepeliendo, aut sépulto hoc vnguentum infusisset, nemo Mariam reprehenderet. æstimeris, igitur ipsam anticipasse in viuo corpore, quod piē p̄fūstaretur mortuo. Moris enim erat apud Iudeos multis aromatibus condire corpora mortuorum, quo diutius incorrupta permanerent, ad commendādām fidem resurrectionis. Chrysostomus hic putat occulte taxari Iudam, ac si Dominus dicat: Ista mihi obsequitur, & p̄fēstat quicquid potest, tu verò qui me vis adigere ad mortem audes etiam hanc obiurgari! Ex eo autem quod Marcus dicit: Quod habuit hēc fecit, id est, fecit quod potuit, & p̄fuenit vngere corpus meum, indicatur Mariam quandoq; desideraturam vt impendat vunctionem corporis Christi cùm non poterit p̄fuenta videlicet resurrectione: quasi Christus diceret: Maria quandoq; desiderabit vngere me sepultum, nec tamen poterit, reputanda est igitur nunc p̄fuenisse officium sepulturæ vngendo corpus meum, quando potestatem vngendi habet. Hinc argumentum fatis probabile habetur eandem esse hanc mulierem, quæ in historia resurrectionis Magdalena vocatur, omnium maximè ad sepultum vngendum sedula. *Amen dico uobis ubi cunq; &c.* Attende notitiam futurorum: Iam enim moriturus p̄fuidet Euangeliū

de

tract. 50
super Ioan.

CAP. VIGESIMVMSEX T. 223

de Christo saluatore hominibus exhibito, toto orbe p̄dicandum & ex Christi amore mulieris huius memoriam quæ illi obsequiū hoc p̄fstitit apud omnes celebrandam. Dicitur et quod hēc fecit in memoriam eius, hoc est, p̄dicabitur simul & factū quod hēc fecit in memoriam eius, quæ fecit. Est enim, quod, relatiuum non aduerbiū: similiter, eius, mulierem refert, non factū. Monet Beda obseruandum esse, quod sicuti Maria gloriam de obsequio p̄fstito toto orbe adepta est: ita ē conuerso qui obsequio eius detrahere non timuit, longè latēq; infamatus sit; Dominus tamen bonum opus laude digna remunerans, futuras impij contumelias silentio p̄fterijt. Viderim hic quām prudenter agant qui memoriam huius mulieris cæterorumque sanctorum abolere conantur, cùm euangelium habeant, quod mulieris huius memoriam celebrandam docet. Augustinus arbitratur hoc opus à Christo admissum tanquam propheeticum, & significatiuum: Dicit enim: neque vlo modo quisquam sobrius crediderit Domini p̄edes ita vnguento pretiosos perfusos, vt luxuriosorum & nequam hominum solent, q̄orum talia conuiuia detestamus. Odor enim bonus, fama bona est, quā quisquis bonæ vita operibus habuerit dum vestigia Christi sequitur, quasi pedes eius pretiosissimo odore perfundit. Ita quod in alijs personis plerumque flagitium est, in diuina, vel propheetica persona magnæ cuiusdam rei signum est. Hac etenim Augustinus. Porrò diuersa fuit p̄sens vniectio ab ea quam commemorat Lucas de peccatrice *luc. 7.* veniam peccatorum à Christo impetrante, diuerso enim tempore vtraque contigit. Verū id à commentatorib; in quæstionem vocatur, ab utrobius eadem fuerit Maria Marthæ soror. Hieronymus in ea est sententia vt putet hanc Mariā nō esse pec-

*de doctrin.
christiana
lib. 3. c. 12*

IN MATTHAEI

Lit. 2. de confen. euā. peccatricem illam cuius meminit Lucas. Augustinus verò eandem esse autumat; adductus argumento verborum Ioannis, quibus ait, Maria erat quæ vnxit Dominum vnguento, ubi manifestè de sorore Martha fit mentio, & eadem vñctio innuitur, quam describit Lucas: Alioquin non diceret eam tum vnxisse, sed vñcturam fuisse cùm vbiique temporis ordinem studiosè admundum seruet. Nam exempli causa, dum Iudeus proditoris meminit ante proditionem factam, non dicit, Iudas qui eum tradidit, sed qui erat eum traditus. Huc accedit quod Maria sappiūs oppugnata fuit, semel à sorore Martha, semel à Iuda: semper autem à Domino defensā. Idipsum verò accidit peccatrix apud Lucam: à Simone enim reprehensa, à Domino defenditur. Deinde soror Martha semper ad pedes Domini describitur, semel Ioannis undecimo, ac iterum duodecimo capite: & apud Lucam peccatrix illa adest etiam pedibus Domini.

Postremò & peccatrix & soror Marthae videntur in domo Simonis familiares fuisse, & utraque vñctio in eadem domo facta narratur: quare & vnguens eadem fuisse videtur, præsertim cum Lucas secundam vñctionem omittat, quod fatidum fuisse non est verisimile, nisi de vnguentate abunde antea dictum esse iudicasset. Mouent præterea questionem an Maria soror Marthae peccatrix, fit Maria quæ vocatur Magdalena. Ex interpretatione autem quam paulò ante in eum locum (mittens hæc vnguentum &c.) attulimus omnino colligitur eadem esse. Idem probare videtur singularis sermo à Martha sorore, & Magdalena sub utroque nomine ad Dominum habitus. Ad hæc, Magdalena Matthæi vlt. & Ioannis 20. indicatur accessisse ad pedes Domini sicut pro more

CAP. VIGESIM VM SEXT T. 224

more habebat soror Marthæ, deniq; confirmat sententiam istam huius mulieris memoria, quā Christus toto orbe cœlebrandam affirmauit. Siquidem ecclesia vnicam mulierem eamq; Marthæ sororē, & peccatricem & Magdalenam celebrat.

Tunc Quarta feria, qua sacerdotes, & scribæ congregati erant apud Caypham. Ab iiji unus memor vñctionis huius, & indignè ferens mulierem à Domino defensam fuisse, dicit duodecim. Exaggeratio est ingratisitinis eius erga Dominum qui dicebatur Iudas Iscariotes, Ad disunctionem alterius, qui fuit inter duodecim eiusdem nominis frater Simonis, & Iacobi, cognomine Thaddeus. Dicebatur autem Iscariotes à vico Iscario, vel ab Isachar, de cuius tribu erat. Quid uult mihi dare Infelix Iudas, inquit Hieronymus, damnum quod ex effusione vnguenti se fecisse credebat, vult magistri pretio compensare. Nec certam tamen postulat summam, vt saltem lucrosa videatur proditio, sed quasi vile traditio mancipium, in potestate emētum constituit, quantum vellent dare, et ego uobis cum Non nominat Iesum, sed quem odit, & ab alijs odio haberit nouit satis notum existimat.

Tradam seu proclam occultè. Apertè enim comprehendendi propter vulgi fauorem, & suam prudenterianam non potest. At illi confituntur illi triginta agitatores. Hoc pretium David spiritu prophætico preuidit, psalmo, cuius initium est, Deus laudem meam ne tacueris &c. in persona Christi loquens triginta maledictiones Iudei venditori, & Iudei emptoriibus imprecatur: Hunc enim Psalmum de Iude intelligendum esse declarat Petrus in Actis Apostolorum. Mysticum autem sensum præsentis venditionis ab Augustino petere licebit, libro primo questione Euangelicarum questione 41. Et exinde quereret oportunitatem ut cum traderet scilicet fine

Aug. li. 2. de confen. euā.

cap. 78.

in comment.

psal. 103

Act. 1.

IN MATTHAEI

fine turba ac tumultu etiam si ea oportunitas feso
die isto accidisset.

Prima autem die azimorum accesserunt discipuli ad Iesum Ostendimus ex Ioanne diem Paschæ Iudeorum tempore passionis Christi incidisse in diem sabbati Dominus igitur uno die citius celebravit. Pascha quam alij, feria nimirum quinta ad vesperam, Iudei vero celebrarunt feria sexta ad vesperam. Expressè enim dicit Ioannes, Ante diem festum Paschæ &c. Si Pascha Iudeorum incidisset in feriam sextam cum dies festi eorū incipient à vespera precedente, nequaquam ante diem festum Paschæ diceretur Christus Pascha celebrasse, sed ipso die Paschæ. Proinde ubi apud hunc Euangelistam, & Marcum discipuli interrogant: ubi uis paremus &c. non est intelligendum discipulos vltro interrogasse vbinam pascha parandum esset, nunquam enim discipulis in mentem venisset Christum ante alias pascha suum celebraturum, sed prius significauit eis Dominus quod in celebrando paschate populu esset præuenturus. Hinc apud Luc. primū iubet Petru, & Ioannē preparare Pascha. Deinde que ruit illi de loco ubi id fieri velit: postea vero Dñs mandat discipulis haec nunciari patrifamilias. Magister dicit: Tempus meum prope est. Redditur ratio, cur Christus ante alias celebraverit Pascha, sensus enim est: Iam imminet mors mea ideo non debes offendere quod ego maturius celebrem Pascha. Illud (primo die azimorum) intelligunt quidam de Paschate solius Christi, non autem de paschate totius populi, quasi dicat Matthæus, feriam quintam fuisse primum diem festi quod Christus seruauit, quia feria quinta vesperi cœpit comedere azimos panes: sed cum Dominus dicat apud Matthæū: Scitis quia post biduum pascha fiet &c. Omnino videtur loqui de festo totius populi Iudaici,

non

10an. 13.

Ruptus su-
per Matth.
et paulus
dugen. su-
per Lyram.

CAP. VIGESIM VMSEX T. 225

non de priuato suo festo: alioqui nesciuissent Apostoli quodnam pascha futurum esset post biduum, neque verum esset quod Lucas ait, venit dies azimorum in quo necesse erat occidi pascha. Nō enim peccauerunt boni Iudei qui non immolârunt feria quinta: nam eos tunc nō immolasse ex eo liquet, quod Christum tunc de cruce deposituerint, sepelient & emerint aromata, quæ prima die Azimorum erant eis illicita. Annotant præterea Euangelistæ dies, & tempora, ut historico more tradant quid quoque die acciderit: popularia itaque eos & nota festa descripsisse, non priuata oportet. Quare Euonymus illud, primo die azimorum, interpretatur, pridie azimorum seu die præcedente diem sextam, in cuius vespera comedebant azima: ut feria sexta vocetur dies azimorum à sua vespera, & superlatiuus, primo, ponatur pro, priore. Quod vero Marcus habet: Quando pascha immolabant, nō refertur ad ablativum, priori die, sed ad genitivum Azymorum, hoc modo: Pridie festi azymorum, in quo festo solent Iudei Pascha immolare. Dum autem Lucas ait (Venit dies azymorum) significat festum illud imminere, ad eum modum, quo festū aliquod imminens dicimus iam adesse. Celebravit autem Christus pascha decimaquarta Luna, ut hic ait Hieronymus: Non tamen culpandi sunt Iudei quod immolauerint decimaquinta Luna, ita, ut decimasexta luna esset eis primus dies festus. Quamuis enim lex præciperebat decimaquarta luna immoladi pascha statutum tamen antiquum erat apud eos, ne vñquam duo festa solennia continuè celebrarentur, ne populus nimis grauaretur seruādis cadaveribus (quæ per eiusmodi festa sepelire non licebat) & cessando à parandis alijs necessarijs. Similiter neque nos peccamus celebrando quandoque pascha mense secundo, cum tamen præcepimus

GG ptum

IN MATTHAEI

ptum sit celebrari mense primo in Martio videlicet. Quādo enim ex præpositorū negligentia contingit non seruari legitimos dies, excusantur subditi. Cūm igitur tempore passionis Christi pascha futurum esset feria sexta, translatum est ad diem sabbati, ne simul sabbatum, & pascha per biduum essent celebranda, Christus vero qui morte sua abolidurus erat cæremonias veteres, nō debuit anxius esse de sabbato sequenti, lex enim de sabbato seruando per Christi mortem expirauit. Vide Rupertum super Matthæum, & Paulum Burgensem in additionibus ad Nicolaum Lyram. Cum autem Christus Dominus passus sit octauo calendas

Ang. lib. 4. Aprilis (quo die vt habet August.) etiam cœceptus de trin. c. 6. fuit, celebravit Pascha nono calend. April. Atq; se-
zib. de ciu. xto cal. eiusdem resurrexit: quinta vero Maij ascen-
dei c. 8. & dit in cœlum, ac decimaquinta descendit spiritus
cap. 5. 4. sanctus. Porro de mysterijs Paschæ Christianorū, & de tempore celebrationis eiusdem, eleganter tra-
Epist. 119. stat Augustinus altera epistola ad inquisitiones
Lib. 5. c. 21. Ianuarij. Et Beda in historia gentis Anglorū. Quo-
Lib. 3. 4. p. modo vero nunc errare contingat in celebratio-
cap. 5. ne Paschæ docet Ioannes Driedo de Eccles. do-
gmatibus.

lib. 2. de
confen. cuā. *cap. 8.* *vbi uis paremus tibi comedere pascha?* De domo que-
runt non de ciuitate, nam certum erat debere co-
medi in vrbe Hierosolymitana. *At Iesus dixit: ite in*
ciuitatem ad quendam. Hebraica phras̄ dixit, ad quēdā,
vt putat Hieronym. pro eo quem Dominus certis
indicijs descriptis, quemadmodū apud Lu. & Mar.
describitur paterfamilias baiulās lagenā aquę. Au-
gust. quoq; sic exponit vt, ad quendam, verba sint
Euangelistę interiecta per parenthesim, forte salua-
tor patremfamilias nominare noluit, ne Iudas nō
set apud quē cœnare statuisse: nam fine dubio erat
illuc Iudas satellites suos adducturus, ac mysticam
cœnam

CAP. VIGESIM VM SEX T. 226

etenam, ac prolixū sermonem illum quem Ioan-
nes commemorat, impediturus. et dicite ei. Magister
tuus & noster (erat enim hic paterfamilias fidelis,
ac Christi discipulus) dicit, Tempus meum prope est &c.
hoc est, instat tempus transitus mei ad mortem, tē-
pus gloriōsæ resurrectionis & ascensionis ad pa-
trem, ideoque ante cæteros sum pascha celebratu-
rus, quod domi tuæ facere cupio vñā cum discipu-
lis meis: quare pro numero coniugiarum sufficiens
procuretur ciborū apparatus. et parauerunt pascha
hoc est, preparauerunt agnum paschalem, curan-
tes eum mactari & assari. Dum autem dicuntur
preparasse pascha, vtique intelligunt azyma, &
lactucas agrestes adhibuisse, sine quibus non im-
molabatur pascha. Futile itaque est argumentum
eorum, qui colligunt Christum consecrasse pa-
nem fermentatum, quod prius celebrarit pascha,
quam reliquum vulgis, nam sicut agnum parari
iussit, ita etiam reliqua ad manducandum re-
quisita.

veffere autem facto discubebat cum duodecimi discipu-
lis suis. Manducato videlicet iam agno: id enim
nisi stando fieri poterat. Annotandus est autem
ordo rerum ea nocte in illa domo gestarum. Pri-
mum ergo comedenter agnum paschalem, quo
comesto, vel certè anteā, facta est inter Aposto-
Luc. 22. los conuentio, quis eorum videretur esse ma-
*Iod. 13.*ior. Deinde surrexit Christus à cena, & lauit pe-
des eorum. Postea dixit se eis dedisse humilitatis
exemplum. In eundem enim sensum coinci-
dunt verba Lucae, & Ioannis de humilitate. In-
de Eucharistiam instituit, tum de proditore lo-
quutus est (vt patet ex Luca capite 22.) Augustinus
de consensu Euangelistarum libro tertio capite
primo, existimat Dominum his loquutum de
proditore, semel ante Eucharistię institutionem
apud

IN MATTHAEI

apud Matthæum, ac postea iterum apud Lucā videlicet. Verū id minimè necessarium est, Matthæus enim facile intelligitur illud per anticipationem dixisse. Postquam enim Christus apud Matthæum respondit Iudæ, (tu dixisti) ordine sequitur historia, quam de seipso memorat Joannes his verbis: Erat ergo recumbens unus ex discipulis etiam usque ad discessum Iudæ. Hic ordo cœnæ satis consonat illi sententiæ, qua Christus dicitur lauisse pedes discipulorum, non solum in exemplum humilitatis, sed etiam ad designandam idoneam præparationem ad Eucharistia perceptionem. Id quod habes apud Ambrosi lib. de his qui myst. initi. cap. 6. & lib. 3. de sacrament. cap. 1. & Bernard. in sermone de cœna Domini.

Dixit turbatus à seipso (vt ait Joannes) & præ se ferens magnam tristitiam. Amen dico vobis quia unus uestrum me tradidurus est. Dominus, inquit Leo, dices,

*serm. 7. de
paß. Dom.*

Ibidem.

tratt. 62. Sic in discipulis erat erga magistrum suum pia charitas, vt tamen eos humana alterum de altero stimularet infirmitas. Atque hoc est quod ait Joannes: Aspiciebat ergo se inuicem. Et Lucas: Ipsi cœperunt querere inter se, quis esset ex eis qui hoc facturus esset. Nunquid

ego

CAP. VIGESIM VM SEXT. 227

*Ego sum domine? Arbitror quamlibet interrogacionem vndeclim discipulorum cor Christi, quasi gladio amoris transfixisse, dum innocentes discipulos per humilitatem sibi metuere videt, & ex nimio amore erga se contristari. Qui intingit mecum manum in paropside hic me tradet. Hieronymus, Chrysostomus, & Leo putant Iudam impudentia illa, qua Christum traditurus erat, dum cæteri discipuli contristati manum retraherent, & cibos ori suo interdicerent, manum misisse in paropside cum ipso Christo, vt audacia bonam cōscientiam mentiretur. Poteſt autem intelligi intinxisse, non tanquam in præſenti id fecerit, ſed quod ſolitus eſſet cum Christo ex eodem diſco cibum ſumere, iuxta illud Psalimi: Qui edebat panes mecum &c. Quem ſenſum ſequutus videtur Augustinus, exiſtimans hic non eſſe expreſſum quifnam eſſet Chriſtum traditurus. Facit autem illud, ad augēdā proditoris ingratitudinem, qui non modo ei familiaris eſſet, verum etiam cum ipſo in eadem mensa, atque ex eadem paropide comedere solebat. *Filius quidem hominis uadit, ſcilicet per mortem ad patrem ſuum. Et quidem vadit, quia voluntariè, & ſpontē tradidit ſeipſum in mortem, quæ tranſitus magis quam mors dici debet. Recte autem ait, Filius hominis vadit, quia ea ratione qua Dei filius eſt, perpetuò ſtat, & permanet. ſicut ſcriptum eſt de illo. In legē Moysi, Psalmis, & prophetis: quod addit Christus ad discipulorum consolationem, ne per eius mortem, quam in ſcripturis audiunt eſſe prædictā, turbentur. Vnde autem homini illi per quem filius hominis tradetur. Etsi ſcriptura compleantur in morte eius nihil tamen inde virilitatis vel laudis accedit proditori illi, ſed potius æterna miseria, & damnatio. Non enim malitia Iudæ ſalutem nostram operata eſt, ſed sapientia Christi, qui malitia Iudæ ad no-**

*psal. 40.
lib. 3. de
conſen. euā
cap. 10.*

GG 3 stram

IN MATTHAEI

In comment. stram salutem vñsus est. Hic inquit Hieronymus: poena prædictitur, vt quem nō corrigit pudor, corrigant denunciata supplicia. *Bonum erat ei si natus non fuisset homo ille.* Non est hinc existimandum Iudam alicubi extitisse priusquam nasceretur, quia videlicet nulli bonum aliquod nisi existenti esse posse. Fuit is Origenis error, vt sentiret nulli bonū esse quod natus sit, animas enim ob peccata in corpus tanquam in carcerem missas atq; conclusas esse. Nihil aliud autem significare Saluator hic voluit, quam optabilius fuisse, prorsus natum non esse & nunquam fuisse, quam in eam incidisse miseriam in quantum Iudas incurrit. Porro Augustinus tres huius loci proponit expositiones. Quarum prima haec est: Melius fuisset Iudæ in vtero matris interire, quam nasci, & ad tantam miseriam peruenire. Secunda: Melius erat ei non nasci, ipse diabolo ad peccatum. Tertia: Melius erat illi vt non nascetur ipse Christo per vocationem ad Apostolatum, quam quod factus est apostata. Harum posteriores duæ à Domini sententia sunt fatis alienæ: Prima verò non videtur sufficere, qui enim in maxima sunt constituti miseria (qualem hic Saluator Iudæ futuram prædicit) optare solent nō tantum se non esse egressos ex vtero matris, verum etiam nunquam fuisse conceptos, vt Iob qui maledixit nocti, in qua conceptus fuit. Videtur itaque hoc loco significari satiis fuisse Iudæ, si neque natus vñquam neque conceptus fuisset. Qui etiam sensum habet idem Augustinus lib. quinto contra Julianum. Ut autem intelligamus quomodo Iudæ melius fuisset non esse, quam in tantâ venire miseriæ, quædam obseruanda sunt: Et in primis quidem, non esse, neque appeti potest secundum se, neque est bonum, vt tradit Augustinus: At verò dum apprehenditur vt exclusum miseriæ,

*lib. 1, que.
euau. cap. 40*

lob. 3.

cap. 8.

*lib. 3. de II.
arbi. cap. 7.
v. 8.*

appre-

C A P. V I G E S I M V M S E X T . 228

apprehenditur tanquam bonum, licet re ipsa nihil sit: potestq; recta ratione appeti non solum à damnationis, sed etiam à miseriis hominibus in hoc mundo. Hinc in Ecclesiastico. Mors miseris bona, & optimilis dicitur. Et alibi: Felicior omnibus hominibus eccl. 4
dicitur, qui necdum natus est: Sic enim illud exponebit Hieronymus. Similiter & id quod est apud Hieronymam: Maledicta dies in qua natus sum. Potest præterea, non esse, considerari cū omnibus suis circumstantijs, & nō tantum vt miseriam auferens, sed etiam vt bonum aliquod tollens, atque hoc modo nō esset bonum damnatos nunquam fuisse, cū bonum, & iustum sit impios in aeternum puniri. Itaque si quis expendat simul incommoda miseriæ & commoda suæ subsistentiae non potest appetere non esse: si vero attendat solam absentiam miseriæ, quæ ex non esse consequitur, non autem simul absentiam boni, quod ex eo quod sit habet, vel si incommodum miseriæ sit longè maius, quam commodum quod ex suo esse consequitur (sicuti in Iuda contingit) bonum esse ei si nunquam natus fuisset. Arbitrantur doctores istud competere in omnes adultos damnatos. Augustinus loco supra citato contra Julianum afferere non audet istud in paruulos etiam competere sine Christi baptismate morientes, quia Dominus non de quibuslibet peccatoribus, sed de scelestibus, & impiissimis hoc pronunciauit.

Cæterum quia reliqui omnes Apostoli interrogabant num ipsi eum essent prodituri, Iudas ne tacendo se prodere videretur, querit & ipse. *Nuquid ego sum rabbi?* Blandiùs Christum compellans quam cæteri. Rabbi enim Hebreis blandiùs sonat quam Dominus.

Ait illi, tu dicas: Neque hic, inquit Augustinus expressum est utrum ipse esset, potest enim adhuc concordare.

IN MATTHAEI

intelligi tanquam dixerit: Tu dixisti, nō ego dixi: Potuit etiam sic à Iuda hoc dici, & à Domino sic responderi, vt non omnes aduerterent: Hæc Augustinus cuius posterior exppositio videtur accommodatior, vt illud, Tu dixisti, sit modestè concidentis, & affirmantis, vt postea de Caypha, & Pylato dicetur. Loquitur autem illa hinc sumpta videtur, quia qui interrogat aliquid, profert illud, licet non afferat, sic qui nunc modestè vult afferere, id quod quæsumus est dicit: Tu hoc dixisti, vel proculi, quasi dicat, quod dicas non est falsum.

conantibus autem eis, hoc est, Discipulis adhuc comedentibus post agnum paschalem, quod satis ex Ioanne constat, qui dicit intinctam buccellam Iudæ sub eius exitum traditam. Quare autem non liceat nunc Eucharistiam post cibum sumptum extra infirmitatis casum sumere, tractat Augustinus, epistola ad Ianuarium. Ideo vero Lucas & Paulus dicunt Christum calicem post cenam porrexisse, inquit Augustinus, vt cæna appelletur ipsa sumptio corporis Domini, quemadmodum Paulus vocat cænam dominicam, acceptiōem corporis Domini. Christus etiam corpus suum in cæna sumpsit ut ait Hieronymus ad Hedibiam sc̄emianam scribens: Dominus Iesus inquit, ipse conuiua, & conviuuium, ipse comedens, & qui comeditur. Thomas intelligit corpus Christi inter cenandum datum, sanguinem vero absoluta cæna, & huius rationem assignat, quia videlicet corpus Christi mysterium incarnationis iam factæ repræsentat, legalibus ceremonijs statum habentibus: inter quas præcipua erat agni paschalis cæna, sed sanguis Christi directè eius passionem repræsentat, in qua effusus est & per quam vniuersa legalia terminata sunt. *Accipit Iesus panem azymum videlicet*, quia agnus cum azymo pane comedи debebat, non tamen hoc exigente

Epist. 11.
Cap. 6.
ibid. cap. 5

Quæst. 1.

Init. cap.
ad Corint.

CAP. VIGESIMVM SEXT.

gēte sacramēti necessitate sed decētia. Græci enim verē in pane fermentato corpus Christi cōficiunt & in sua Ecclesia illam consuetudinem seruare debent, vt declarat Concil. Florentinum. Quod autem decentius in azymo pane consecratio fiat, declarat Thomas. Idem pulchre ostēdit cur Christus corpus, & sanguinem suum sub speciebus panis & vini consecrari voluerit, & quare Christus nobis relinquere voluerit corpus suum, & sanguinem sub sacramento, quia (inquit) nōmō vnquam fatus est sine fide passionis Domini, nā sicut nos quotidie in symbolo dicimus, Passus sub Pontio Pilato, sic patres veteris testamenti sancti dicebant tacite, passurus est, atq; hoc futurum in Messia fibi promisso credebant, & implendum, quod nūc certò credimus impletum, & factum. Ambrosius præter dictas rationes aliam adfert: nimis ut apud th̄os ostendar Christus Christianorum sacramenta al mani in catoria esse Iudæorum sacramentis, Melchisedech etcētē nim in figuram Christi panem & vinum obtulit.

Remigius quoque alias rationes assignat. Genes. 14:

Aptē (inquit) Christus fructum terræ obtulit, vt per hoc monstraret se ad hoc venisse, vt maledictionem illam, qua maledicta est terra propter primi parentis Adæ peccatum auferret. Congruenter etiā iussit offerri quæ de terra nascitur, & pro quibus homines maximè laborant, vt non esset difficultas in acquirenda sacrificij materia, & vt homines de labore manuum suarum Deo sacrificarent. In libro de hæretibus ad Quodvultdeum varios hæreticos, qui circa materiam huius sacramenti errarunt, recenset Augustinus. Quidam enim panem, & vinum, & caseum offerenda censebant, pro argumento sumentes quod Abel, & Cain fructus terræ, & ouium obtulissent, valde autem inconueniens videri, Cain potius imitari panem & vinum

3. part. qu. 6
7. C. 74.
art. 4.
Eadem qu.
art. 1.
Eadem qu.
art. 5.

IN MATTHAEI

vinum offerentem, quam Abel qui obtulit de primogenitis gregis sui, & de adipibus eorum, præfertim cum Dominus respexerit ad Abel, & munera eius, non autem ad munera Cain. Sed hic error magnus est, & ex ignorantia huius sacramenti manat. Rectè enim argumentarentur si in hoc sacramento maneret panis, & vinum, & in corpus & sanguinem Christi non mutaretur, qui est primogenitus gregis electorum, ac omni pinguedine benedictionis repletus, qui est verus Abel occisus à Cain ad quem Dominus semper respicit. Eodem libro ponit Augustinus aliquos qui Aquarij nuncupantur, sub specie sobrietatis solam aquam offere volentes, non intelligentes in hoc sacramento spiritualiter ineibriari animam musto spiritus sancti, & vino, quod germinat virgines, ut ait Zacharias, nec repræsentant aduertebant Christi passionem, qui amore nostri inebriatorum, sicut Noe, in Iudaico populo nudatus est, & à proprijs filijs subfannatus. Eleganter hanc figuram prosequitur Augustinus contra Faustum, & Cyprianus ubi contra Aquarios disputat. Si autem rogetur cur sub alièna specie instituerit, vel hoc sacramentum deridit Christus. Respondeo ut fides locum haberet, & meritum: ne horreremus carnem humanam, & sanguinem in propria specie sumere. Et benedit id est, gratias egit, ut idem verbum Græcum verum est apud Paulum & Lucā, quemadmodum enim Christus ante Lazari resuscitationem quod in omnibus à patre suo exaudiiretur, gratias ei egit, idque clara voce, ut à turba circumstante audiri & intelligi posset, ita sacramentum hoc instituturus magna cordis lætitia in laudem patris sui erupit, vsque adeo, ut oculos omnium discipulorum singulariter in se intentos ficeret. Egit autem gratias Deo patri, quod iam ipsius morte redem-

Marc. 6.4.

Zach. 9.

Lib. 12. cap. 23. c. 24.

Lib. 2. ep. 3.

CAP. VIGESIMVM SEXT. 230
redempturus esset totum genus humanum, quodque in tanti beneficij memoriam, potestatem ab eo accepisset, instituendi singulare hoc sacramentum, quo perpetuò corporaliter fidelibus suis aedesset, & per quod omnes fideles admunarentur. Hinc etiam antiquissimo ritu hoc sacramentum cœlebrari nō potest sine gratiarum actione, ita ut quamvis varij sint apud græcos & latinos in huius sacramenti cœlebratione ritus ac cœremoniæ, in hoc tamen conueniunt, quod nec sacrificium pro defunctis, nec pro viuis sine singulare Dei laude, & gratiarum actione Parres cœlebrari voluerint. Hinc mox in ipso prefationis, quā vocamus, initio, dicitur. Benedictus qui venit in nomine Domini. Imò in figuram istius nec in veteri quidem lege mente tristis, & lugubri sumenda erant vetera sacrificia. Nemo tamen hinc argumentari debet non rectè in Missæ canone distingui inter benedicere & gratias agere; aut sacerdotes dum benedictionis verbum proferunt, imperitè super hostiam crucis signum facere: quamquam enim hoc verbum apud Matthæum & Lucam propriè gratiarū actionē significat, apud Marcum tamen aliud verbum est quod significat benedicere; non solum quomodo Deo benedicimus, sed etiam, quomodo creatura benedicitur, cum quis ei benè precatur: quale & illud apud Lucam: Eleuatis manibus suis benedit eis, Ec factum est, dum benediceret eos recessit ab eis. Item, benedicentur in semine tuo omnes Gentes, sic Christus ipsis panibus, & piscibus benedixisse dicitur. Benedicere etiam interdum pro confecrare usurpatur, ut calix benedictionis cui benedicimus, id est, quem consecramus. Sic Ambrosius lib. 4. de Sacram. cap. 4. & 5. inter illa duo, benedit, & gratias egit, canonem sequutus distinguuit. Venerabilis Beda in Marcum mysticè istam

*I. euit. 10.
Deut. 16.*

Marc. 14.

*Luc. ult.
Cor. 12.
LUC. 9.*

I. Cor. 10.

IN MATTHAEI

istam panis benedictionem hoc modo exponit: Panem, inquit, benedixit Christus, quia naturam humanam quam passurus assumpfit, ipse una cum patre, & spiritu sancto gratia diuina virtutis impletuit. Quod vero in Missa dum sub consecrationem verbum benedixit, profertur, signum crucis formetur, id non ideo sit, quasi benedicere significet crucem signare, sed quia omne bonum, & omnis virtus sacramentorum ex Christi passione pro nobis crucifixi prouenit. Quomodo autem panis benedicti in consecratione dicatur, cum tunc mutetur, & desinat esse panis, pulchre declarat Thom. docens irrationales creaturas dici benedictas, vel maledictas, quatenus ex ijs boni aut mali aliquid facimus. Haec autem benedictio quam Christus protrulit super panem, non fuit aliud quam prolatione horum verborum. Hoc est corpus meum. Si nunc enim tanta est eorum virtus, ut sacerdotes in persona Christi ea proferentes (vt ex B. Ambrosio & Ecclesiae traditione constat) corpus Domini conficiant, non est existimandum minorum ea vim habuisse cum a Christo proferrentur. Quia de re consule Diuum Thomam. Solet etiam queri circa hunc locum, an Christus in hac cena corpus sanguinemque suum Deo patri obtulerit, & sacrificavit. Sanè cum oblatio nihil aliud sit, quam aliquid Deo oblatum in agnitionem summi eius dominij, & Christus in cena corpus & sanguinem suum consecraverit ad honorem Dei patris, atque ei gratias agendo distribuerit, clarum est eum obtulisse & sacrificasse. Deinde fuit sacerdos in aeternum secundum ordinem Melchisedech. Sed si in cena seipsum non obtulisset in sacramento, nunquam ritu Melchisedech obseruasset, qui panem, & vini obtulit: ut ostendunt Cyprianus lib. 2. epist. 3 August. in Psalm. 190. Irenaeus lib. 4. cap. 22. & sequentiibus

secunda se-
cunde que.
76.4r.2

3. part. que.
78.4r.1.

Psalm. 190

CAP. VIGESIMVM SEXT T. 231
bus. Leo sermone 7. de passione Domini, & alijs complures.

Ac fregit scilicet corpus suum, siue panem iam consecratum. Quomodo verò dicitur hic corpus Christi frangi, & anne magis propriè species dicantur frangi, quam corpus secundum specis, tractat Magister sentent. ubi etiam ostendit quid istæ partes fractæ significant. Hoc loco autem sufficit annotare quod sub qualibet fractionis particula, inter Christus remaneat, quanquam haec fractio significet divisionem, & lacerationem, quam Dominus in passione sustinuit in corpore suo, dum flagellis cæsus, spinis, clavis, & læcia perfostratus est, unde pro eo quod habemus apud Paulum, quod pro vobis tradetur, græci legunt, quod pro vobis frangitur, sicut de sanguine postea dicitur, qui pro vobis effundetur, quasi dicat Corpus meum pro vobis sic lacerabitur, sicut nunc sub specie panis hic frangitur. Atq; hinc ortum est, quod tempore fractionis hostiæ, siue cum primum fracta est, tanquam cernentes Christum crucifixum, inuocemus eum, dicentes: Agnus Dei qui tollis peccata mundi &c. Quod linguis totius anni diebus in sacrificio missæ dicitur, excepto sabbato sancto, quia tunc Ecclesia in luctu sit. Significat etiam ista fractio diuerisas gratias spiritus sancti in Christi corpore mystico, quod est Ecclesia ex Christi passione proueniëtes. Non ociosè dicitur, Christus ipse panem fregisse, non frangendum Apostolis tradidisse, quo nimis miru significetur non absq; propria sua volūtate factum esse, quod Iudei ipsum lacerauerint, & crucifixierint. editio dicitur, tam Iudeæ, quam alijs vt constat ex Luca, qui tradito sanguine dicit Christum dixisse, Veruntamen ecce manus tradentis me mecum est in patena: ubi manifestè liquet, Iudam post traditum calicem adfuisse: quod & omnes veteres

Genes. 14

lib. 4. scm.
12. dist.

I. Cor. 11.

IN MATTHAEI

in Matth. teres tradunt, dempto vno Hylario, qui ex eo quod sequitur, donec bibam illud vobis scum, putat Iudam non communicasse, nam manifestum est (inquit) Christū non bibisse postea de hoc genimine vitis cū Iuda in regno patris. Sed facile respondetur, non loqui ibi Christum Iudæ, sed undecim tantum Apostolis, sicuti quando dixit. Et vos mundi estis, sed non omnes, quia non Iudas. Vel si loquatur etiam Iudæ, intelligendum erit id ei dictum secundū quod erat Apostolus, nō secundū m quod erat priuata persona & completū esse in Mathia eius successore: sicut quando dixit: Sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicátes duodecim tribus Israēl. Quanquam & sic intelligi potest, bibam vobis scum, videlicet quantū ex me est, per me non stabit quo minus etiam cū Iuda bibam.

*3.par.q. 67
inc. 6. 10.
in eund.lo.
1.cor. 10*

Accipite, & comedite, Meritò in hac vita eis corpus suum comedendum tradidit, mirabilem enim adfert gratiam eis qui dignè id sumunt. Quia de replura Thomas, Cyrilus, & Chrysostomus. Canō noſter hoc loco addit, Comedite, seu manducate ex hoc omnes, sicut de calice dicitur. bibite ex hoc omnes, ad designandum quod omnes Apostoli ex vno communicati sunt. In quo nō parvū esse myſterium ostendit Paulus, dicens: Vnum corpus, & vnum panis multi sumus, omnes qui de vno pane, & de vno calice participamus.

1. cor. 11. Hoc est corpus meum. Romana Ecclesia ex traditione Petri Apostoli coniunctionem, enim, in consecratione corporis Domini adiecit, sicut in consecratione calicis expressè ea adjicitur à Matthæo, hoc namque sensus requirit, nam ideo Christus ad id sumendum quod in manibus habebat, eos invitauit quod corpus eius esset. Ex eo autem quod Apostolus reum esse pronunciet corporis & sanguinis Domini qui Eucharistiam indignè sumpernit,

CAP. VIGESIM VM SEXT. 233
rit, quia corpus Domini à cæteris cibis nō discer-
nat, item ex ipsa Apostolorū viua traditione cer-
to tenendum est sermonem hunc. Hoc est cor-
pus meum, minimè tropicum esse, sed proprium,
eoꝝ significari proprium & naturale Christi cor-
pus quod suspensum est in patibulo, & nunc ad
immortalitatem resurrexit esse verè, propriè, & re-
aliter in Eucharistia. Quod abunde ostenderunt
scriptores contra Sacramentarios scribentes ex o-
mnibus catholicis doctoribus, qui ab initio nascē-
tis Ecclesiæ usque ad nostra tempora extiterunt.
Nimirum ex Irenæo lib. 4. contra hæreses cap. 22.
& sequentibus. Hylario lib. 8. de trinitate. Ambro-
ſio lib. de his qui mysterijs initiantur cap. 9. & lib.
4. de sacramentis ca. 5. & 6. Chrysostomo in Mat-
thæum Homil. 36. 51. & 53. Item in Ioannem Ho-
mel. 45. Hieronymo epistola ad Rusticum mona-
chum. Cypriano lib. 2. epistola 3. Et in expositione
orationis Dominicæ. Cyrillo in 6. ca. Ioannis Cō-
cilio Ephesino primo. Leone papa cū Synodo Ro-
mana ad clerum & plebem Constantinopolitanā.
Quorum duobus postremis ita certum, & per-
suasum fuit in altari esse corpus, & sanguinem,
Domini, vt inde refutarent Nestorianam sui tem-
poris hæresim, quæ docebat alium esse filium Ma-
riae habentem corpus, & sanguinem, alium Dei
filium incorporeum, & Eutichianam, quæ doce-
bat naturam carnis, & sanguinis à diuinitate ab-
sumptam. Irenæus etiam loco supra citato, ex eo
quod certum & exploratum habebat corporaliter
nos Christi corpus, & sanguinem sumere, refutat
eos qui corporum nostrorum negabant resurrec-
tionem. Synodus quoque septim. vniuersalis quæ
est secunda Nicena, docet Apostolos, vel patres
numquam Eucharistiam vocasse imaginem cor-
poris Christi, sed semper corpus Christi.

Et in

IN MATTHAEI

Et in Synodo Romana, quæ tempore Nicolai pape primi facta est residentibus in ea 113. Episcopis, coactus est Berengarius suam reuocare hæresim, quæ primus inuexerat, qua docere cœperat panem, & vinum, quæ in altari ponuntur post consecrationem non esse verum corpus & sanguinem Domini, sed signum tantum. Sic in Concilio Lateranensi sub Innocentio 3. & in Concil. Constantiensi hæresis ista damnata fuit. Cæterum quia D. Augustinus alicubi de Eucharistia ita loquitur, vt imperito Lectori sacramentalijs fauere videatur, explicanda erūt eius verba quo sensu ab eo dicta sint, neq; enim purādus est in hoc religionis nostræ dogmate à fratrū suūm, doctrina sententiæ recedere, vt ex varijs eius locis manifestum euadit. In primis enim lib. 3. de trinitate dicit hoc sacramentum significare Christum, sicut alia eum significat, hoc tamen habere præ cæteris sibi proprium, quod etiā corp' & sanguis Christi sit. Ibid. tā graui authoritate tradit hoc quod est in altari esse Christi corpus, vt si nunquam alibi species illa nisi in altari videatur, nihil aliud crederetur quam Christum in tali specie apparuisse mortalibus, & talem liquorem de latere eius fluxisse. Rursum ita in hoc sacramento Christum esse afferit, vt ab omnibus adorari debeat. Vide eundem quæ dicat præfat. in Psalm. 33. & quæst. super Leuiticum cap. 26. Quando ergo dicit in libro contra Adamatum in Manichei discipulum: Non dubitanit Dominus dicere: Hoc est corpus meum, cùm signum daret corporis sui, quomodo loquitur & in Epistola ad Bonifacium: & super Psalm. 89. Non hoc, inquit, corpus quod videtis manducaturi estis, & bibituri sanguinem illum quem fusuri sunt qui me crucifigent. Non negat verum corpus Christi esse in Eucharistia, sed tantummodo intelligit non esse id ibi in propria sua

cap. 4.

ca. 10. citij.

psal. 68

cap. 12.
epist. 2.

CAP. VIGESIM VM SE X T. 233

sua specie, quomodo apparebat quum in terra versaretur, & nunc in cælo cernitur. Ipsum autem corpus Christi verè existens in sacra Eucharistia, sub aliena tamen specie occultatum, signum est sui ipsius, sub propria quondam specie in hoc mundo conuersantis, & nunc apparentis, & assidentis patri in cælis Atque ita ipsum sumimus in veritate, non tamen sub propria specie. Hunc esse sensum Augustini, planum est ex verbis eius quæ citantur à Gratiano. Causa verò cur Augustinus, & alij aliquot veteres aliquando obscurè loquuti sunt de tanto mysterio hæc videtur fuisse, auditores habebant tunc temporis non modò Christianos, sed & cathecumenos & infideles, à quibus legabantur etiam eorum libri & scripta: quare coacti sunt de religionis nostræ mysterijs rectius obscuriusq; loqui ac scribere, ne sanctum canibus darét. Sic Dionysius Areopagita ritus sacramentales literis mandatur, sanctissimè obtestatur Timothéūne quæ scripsisset in publicum efferret, nec ea nisi Episcopis legēda communicaret, primus tamē admonitis, ne quibus alijs & ipsi communia facerent. Cōsule Ambr. in princ. li. de ijs qui mysterijs initiantur, Basiliūm, & Augustinūm, vbi ostēdit moris fuisse antiquitus, vt occultaretur cathecumenis sanct. c. 27. mysterium Eucharistie. Vnde pro more habet, vt, T̄ra. 13. & quando de Eucharistia loquitur, hoc adiicit, norunt fideles, hoc modo satis eos instituens, & occultans cathecumenis. Hinc arbitror antiquitus à Gentilibus accusatos fuisse Christianos, tanquam velcerentur carne humana, quia sumebant corpus & sanguinem Christi, vt appareat ex historia Eusebij. Hinc etiam idololatræ deridebant Christianos quod dicerent se Deum suum in sacrificijs suis præsentem videre, vt refert Augustinus. Si quis autem roget qui fieri posse, vt sub tam exigui pa- epist. 4;

*de confec.
dist. 1.*

lib. de spir.
sanct. c. 27.

mysterium Eucharistie. Vnde pro more habet, vt,

T̄ra. 13. & quando de Eucharistia loquitur, hoc adiicit, no-

96 sup. 10.

runt fideles, hoc modo satis eos instituens, & oc-

cultans cathecumenis. Hinc arbitror antiquitus à

Gentilibus accusatos fuisse Christianos, tanquam

velcerentur carne humana, quia sumebant corpus

& sanguinem Christi, vt appareat ex historia Euse-

bij. Hinc etiam idololatræ deridebant Christianos

quod dicerent se Deum suum in sacrificijs suis

præsentem videre, vt refert Augustinus. Si quis

autem roget qui fieri posse, vt sub tam exigui pa-

nis spe-

HH

nis spe-

IN MATTHAEI

nis specie tam magnum corpus contineatur: quem admodum infideles Iudæi interrogauerunt: Quomodo potest hic nobis carnem suam dare ad manducandum? Rogabo & ego vicissim eum quomodo fieri posset, vt tres personæ sint unus Deus, eadem persona sit Deus & homo; ex nihilo aliquid fieri potuerit, mortuus resurgere posset, virgo parere, corpus humanum clavis ianuis ad discipulos intrare, deniq; quomodo in cœlum ascendere. Certe innumera sunt etiam vestitata nature, quorum rationem reddero non valemus, vt quod homo generat hominem, quemadmodum bene sensit mater Machabæorum, dicens: nescio qualiter in utero meo apparuitis. In talibus rebus, inquit Augustinus, tota ratio facti, est potentia facientis. Advertendum verò est quod dicat Christus: Hoc est corpus meum, non autem hoc est caro mea, quia plus complectitur, & includit corpus, quam caro ad corpus enim pertinent nerui, ossa, spiritus vitales, animales, naturales, & similia, quæ ad carnem non pertinent. Per pronomen, Hoc, Demonstratur id quod Christus in manibus habebat, quod Apostoli sumebant, quod videbatur esse panis. Et quia sermo hic Christi operatorius erat, verificatur oratio illa non pro tempore, in quo profertur, sed pro tempore quo iam prolata est: sicut sermones omnes quibus quid imperamus aut efficiimus verificantur pro illo tempore quo finita est oratio & completa tam habet significationem, vt quando Christus dixit, Remittunt tibi peccata: vel quando quispiā alterius dicit, do tibi hanc vestem, ignosco iniurias mihi illatas, vel cum Dominus manumittens servū dicit: Tu es liber. Item sponsus sponsæ do tibi fidem meam in quibus omnibus completa dūtaxat significatione, & oratione ipsa, oritur effectus, quæ quis per has orationes efficit, sicut etiā cū imperat dominus

pist. 6.
pist. 1. ad
volvstanti.

CAP. VIGESIMVMSEX T. 234
minus fertio, sic hoc, non oritur obligatio nisi completa oratione, simili modo nec erat ibi corp' Chri-
sti, donec cōpleta esset oratio. Hoc est corpus meū.

*Et aulpiens cali em, in quo vinum erat aquæ mi-
xtum. Cur autē aqua admisceatur, & an in magna
quantitate debeat apponi, deinde vtrum sit de ne-
cessitate sacramenti: rursum quid significet, tracta-
tur apud Magistrum sentent. pluribus distinctio-
nibus. *b' k' ex hoc omnes.* Inuitantis est, non præ-
cipientis: atque vt detur præcipientis esse, non po-
tentis is Christi sermo ad alias quam duodecim præ-
sentes pertinere, quos tunc solos alloquebatur.
Quare ex hoc loco non potest statui necessitas cō-
munionis sub vtræ specie. *h' c' est enim sanguis meus.*
idem est, ac si dixisset, hoc est sanguis meus, vt hic,
pronois officio fungatur. Cōiunctio, *n' m'*, nō est in
textu græco apud Matth. sed sensus eā omnino exi-
git. *Nou'i testamenti.* In græco habetur, hic est sanguis
meus qui est noui testam. Testamentū significat pa-
ctū, vel promissionē, & v'surpatur specialiter pro il-
la dispositione quæ à morientibus cōditur, vt pa-
ter ex Apoſt. Testamentū enim sola morte interue *heb. 9.**

niēte confirmatur. Duplex autē in scriptura assigna-
tur testamentū. Vetus, & Nouū. Vetus est pactū Dei
quod iniit cū Iudæis, vt si seruarent mandata de-
calogi, haberēt abundantiā boniorū terrenorū, imd
etiā vitam éternā. Hoc pactū irritū factum est dum
non seruārunt mandata Dei, imd accepta scientia
legis per propriā malitiam magis sunt prævaricato-
res effecti. Hoc testamentum confirmatum fuit *exod. 14.*
sanguine pecudium: cū enim Deus mori nō pos-
set secundūm diuinitatēm, vt alicuius morte con-
firmaretur hoc pactum, occisa sunt pecora, & eo-
rū sanguis oblatus est: maximè quia sic præsignari
oportebat sanguinē noui testamenti: Nouū verd
testamentum promissio est, qua Deus fidem, spen-

HH 2 cha-

IN MATTHAEI

charitatem, veniam peccatorum & vitam aeternam electis suis se daturum promisit, vt ait Augustinus lib. de spiritu & litera cap. 19. usque ad 25. Istud autem testamentum post lapsum hominis statim promulgatum fuit, quando dixit Deus serpenti: Ipsa conteret caput tuum, & quando dixit Abraham: Patrem multarum gentium constitui te, &c: Benedicuntur in semine tuo omnes Gentes. Quanquam verò à principio mundi promiserit Deus iustitiam, & vitam aeternam, vocatur tamen nouum testamentum, tum quia per nouum Adam impletur, & pro veteris Adae nouatione institutum est: tum quia nouissimis temporibus per Christi passionem, & resurrectionem in toto orbe terrarum patefactum est: Sicut & illud vetus testamentum dictum est, tum quia veteri homini datum, vetustatem eius non abstulit, sed auxit potius: & ad hoc datum fuit homini, vt peccati vetustatem agnoscens consigeret ad nouum Adam: tum quia prius tempore vulgo Iudeorum manifestatum fuit. Sic Augustinus, lib. 4. contra duas Epistolas Pelagianor. cap. 4. & loco suprà citato de spiritu & litera. Vocatur autem idem nouum testamentum (aeternum) quia nunquam erit irritum, sicut irritum fuit vetus testamentum per inobedientiam Iudeorum. Christi verò sanguis dicitur noui esse testamenti, quia confirmat, ratum efficit, atque implet nouum testamentum, in nullo enim impletur gratia Dei, & vita aeterna promissio, neque impleta unquam fuit, nisi per Christi mortem, non est enim in aliquo alio salus. Declarat autem Salvator hunc sanguinem esse completuum noui testamenti per hoc quod subdit: Qui pro multis effundetur in remissionem peccatorum, quod causaliter intelligendum est. Quasi dicat ideo sanguis meus implet nouum testamentum, quia effundetur in remissionem peccatorum: morte enim

Genes. 3. 22.

Hiere. 11.

Aet. 4.

CAP. VIGESIM VM SEXT. 235

enim mea illud confirmabo. Commemoratur autem hoc loco tanquam legatum ipsum, vel promissum à Deo, ipsa remissio peccatorum, non autem vita aeterna, nec obscuratio mandatorum Dei, cù tamen illa per mortem Christi nobis praestentur, quia præcipua gratia est remissio peccatorum, que sola, vt est apud Esaiam, separant nos à Deo, & quibus remotis amici Deo efficiuntur: moxq; consequuntur munera gratiarum, spiritus nouus, adoptionis filiorum Dei, & vita aeterna. Vnde Dominus apud Hierem. dū promitteret scripturum se legem suam in cordibus fidelium, & daturum pro mercere vitam aeternam, pro ratione tanti promissi assignat remissionem peccatorum: Quia propitus ero, inquit, iniuriant eorum, & peccata eorum non memorabor amplius. Vide Augustinum lib. de spiritu & litera. Quanquam verò etiam corpus Christi noui sit testamenti completuum, sicut in remissionem peccatorum traditum, tamen corpus suum noui esse testamenti non dixit, quia sanguis seorsim consecratus, expressius representat nobis Christi passionem, & mortem, in qua sanguis fuit à corpore separatus, quam ipsum corpus sub specie panis consecratum. Si roget quis, cur plura adjicamus in consecratione calicis quam habeant euangelistæ. Dicendum, formam consecrationis ita nobis traditam esse, euangelistas autem contentos fuisse explicare sensum verborum Domini. Dico autem uobis: non ibit modo de hoc genimine uitis etc. Augustinus putat Lucam, non duos sed unum modo calicem commemorasse, quodq; prius de calice dixit, intelligit per anticipationem positum. Iuxta cuius sententiam Matthæus rectum ordinem seruauit in recensendis his Domini verbis. At B. Hieronymus duos calices à Luca commemoratos dicit, quos ipse mysticè interpretatur. Similiter Venerabilis

Esa. 54.

Terem. 31.
Cap. 25.

Lib. 3. de cōsc. euang. c. 1.

In comment.

IN MATTHAEI

rabilis Beda, & Theophylactus duos apud Lucam calices agnoscunt, quorum mihi sententia verisimilior videtur. Siquidem calicem primum in Luca intelligit Dominus calicem legalem, sicut ante etiam de agno legali loquutus erat. Abrogatis autem legalibus nouum agnum, & nouum calicem propinat. Hoc sensu Matthæus, & Marcus per repetitionem verba hæc: Dico autem vobis &c. posuisse intelligendi sunt, ut quæ ante corporis Dominici consecrationem dicta sint. Quorum hic est sensus: quod iam dixi non amplius me agnum paschalem manducaturū, donec in Ecclesia, quæ est regnum patris mei spiritualiter impleteatur, ita nec potum veteris Pasche, seu vinū veteris testamenti, quod bibi cum agno paschali solet, amplius sum gustaturus, vsq; ad illud tempus, quo vobiscū bibā in Ecclesia nouū illud sanguinis mei vinum. Eum autem intelligitur bibere, dum fideles eū dignè bibunt, quia Christus salutem fidelium, suum reputat cibū, & potum. Significat ergo Christus nolle se amplius vti agno, & vino paschali, vt per duo maxima legis edita, escam scilicet, & potum paschalem, spiritualiter immutata, disceremus oia legis sacramenta ad spiritualem obseruantiam fuisse transferenda, & horum loco corpus & sanguinem Domini deinceps sumenda. Ergo, hoc genitum vitis, vetus est paschale vinum, nouum vero Christi sanguis: qui meritò vinum nouum vocatur, nusquam enim tale vinum, bibitum fuerat: nec nisi nouorum hominum potus esse potest, ad cœlestem nouitatem perducens. Et forte relatiuum, illud, refertur ab Evangelista ad sanguinem Christi, & propterea interpolatum ab eo est, vt cōmodius intelligeremus quod nam esset nouum vinū de quo Christus loquebatur: vt videatur ideo verba ista post consecrationem sanguinis posuisse, tametsi ante dicta forēt, vt

me-

CAP. VIGESIM VM SEXT. 236

melius intelligeretur quid esset nouum vinum. Sic Hieron. quæst. 2. ad Hebdomadam, Venera, Beda in Lucam, & commentarius ille in Marc. qui extat inter Hiero. opera. Potest interim etiam vt simpliciter dictum accipi, quod ab hora coenæ vsq; ad tempus resurrectionis vinum bibitur non esset. Post resurrectionem autem cibum, potumq; sumpsisse eū testatur Petrus, dicens: Māducauimus, & bibimus cum illo postquā resurrexit à mortuis. Sic Chrysostomus & Theophil. quam recitat etiā V. Beda. Iuxta quæ sensum nouum intelligetur vinum, quia nouo illud modo bibitur erat, vt pote iam immortalis, nec potu, vel cibo indigens. Regnum autem patris resurrectio erit, quia in his qui ad gloriam resurrecti Deus perfectè regnat, morte quā inuexit diabolus destructa. Alias duas expositiones dat Augustinus lib. 1. quæst. Euangel. Aliam præterea D. Hieronymus quæ quanquam ad primam multum accedat, diuerfa tamē est ab ea. Refert & aliā Theophyl. quas oēs apud autores suos legēdas relinquunt.

A.d. 10.

c ap. 43
in Matth.

Et hymno dicto. Ad verbum est, cum decantassent laudem: vt non solus Christus, sed & Apostoli cecinisse laudem intelligentur. Sic Hylarius, Hieronymus, Origenes, & Theophylactus. Venerabilis Beda ad solum Dominum retulisse videtur intelligens per hymnum, illam Domini Salvatoris ad patrem orationem, quam habet Ioannes Rabbi Burgenfis in additionibus super Nicolaum de Lyra putat istum hymnum fuisse Psalm. 112. cum quinque sequentibus quos dicit à Iudeis in festo Paschæ decantari solitos. Hoc Christi & Apostolorū exemplo, & facto docemur post sumptū cibū gratias Deo agendas, & post sacram cōmunionem non ad vanitates, & rugas, sed ad Domini laudem & preces configundi. Eodem exemplo defendendus est cantus Ecclesiasticus, nō solum in

c ap. 17

psal. 112

H H 4

horis

IN MATTHAEI

horis canonicas, sed etiam in sacrificio Missæ: quæ de re vide Augustinum Epistola 119. cap. 18. item li.
2. Retract. cap. 11. Nec putanda est hæc veteris esse legis cæremonia, quanquam & eo tempore cū iam non esset tabernaculum amplius transferendum, ex Davidis institutione cantarent etiam Leuitæ. Refert enim tripartita histor. hunc per Antiphonas psallendi modum ab Ignatio ad Angelorum imitationem in Ecclesiam introductum, qui post pacem à persequitionibus Ecclesiæ data longè late. que propagatus fuit.

Exierunt in montem oī lueti. Ne si Iudei Christum in ciuitate capere voluissent orioretur tumultus populi, & sic ex eorum manibus eriperetur. Exierunt autem versus montem Olivarium, tūm quia cōsueuerat Christus illic pernoctare in orationibus, tūm ut à Iuda facilius inueniri posset, qui non ignorabat Christum, locum illum frequentare solitum. Beda mysticum huius loci sensum tradens: Pulchrè, inquit, Dominus discipulos sacramentis imbutos in montem educit Olivarium, vt typicè designet nos per accessionem sacramentorum ad altiora virtutum dona, & charismata sancti spiritus, quibus in corde perungamur ascendere debere.

Tunc dicit illis Iesus, o mnes uos scandalum patiemini in me in ista nocte. Si, tunc temporis ordinem significat, oportet trinā Petri negationē sapientius fuisse à Domino prædictam: semel in itinere, ac semel iterū vt minimum, in domo, vt ex Luca, & Ioanne intelligi potest. Et Augustinus quidem de consensu Evangelistarum id concedit, ter videlicet fuisse à Domino Petro prædictum quod ter esset negaturus. Sed sane intolerabilis videbitur Petri præsumptio; si postquam semel ei à Domino prædictum est, ausus fuit & postea de suis viribus præsumere. Placet ergo magis aliorum sententia. Qui voculā, tunc,

1. *Paral.* 23.
C. 24.
Lib. 10 c. 9

CAP. VIGESIMVM SEXT. 237

tunc, accipiunt hoc loco, vt significet non temporis ordinem, sed vt tantundem valeat ac si diceretur. In illo tempore: vt Matthæus omissam historiam insérere hic intelligatur. Quando ergo Lucas dictum à Domino ait Simon, Sathanas expetiuit vos &c. Tūc dictum etiam fuit quod hic Salvator futurum prædixit de scandalo, item quod non possent eum sequi modò, cui deinde Petrus respondit: Ego nunquam scandalizabor, paratus sum & in carcere & in mortem tecum ire, animani meam pro te ponam.

L'orrò quod ait: o mnes uos scandalum patiemini, hūc habet sensum. Prædico vobis omnibus quod non possit multum temporis, sed in hac ipsa nocte magni peccati occasionem ex me accipietis, vt sitis nō tantum me in manibus inimicorum meorum relicturi, verum etiam fidem, quam de me iam habetis deserturi. Id satis clarè ex Joanne colligitur, apud quem cùm assereret Apostoli, credere se Christum à Deo exiisse, responderet Christus, modo creditis? Ecce venit hora, & iam venit, vt dispergantini unusquisque in propria, & me solum relinquantis, quasi dicat, Iam creditis, sed in hac fide nō diu permanisci: Sic enim explicat Augustinus. Idē satis arguit & illud Cleophe dictum: Nos sperabamus, quod ipse esset redempturus Israël. *scriptum est enim.* Prædicit, inquit Hieronym, quid passuri sint, vt cùm passi fuerint, non desperent salutem, sed agentes penitentiam liberentur. Producit autem Prophetæ testimonium, vt ostendat non se iniurium, sed Dei consilio, & propria voluntate crucifigendum: tūm vt ipsi magis aduertant quantum eis malum immineat. *percutiam pastorem.* Verba sunt Dei patris: Pastorem autem percussurus dicitur, tradendo eum in manus inimicorum, & mortem crucis. *Et dispergentur oves.* Hoc est, discipuli

c. 42, 16

*Tract. 23
Luc. ult.*

IN MATTHAEI

zach.13.

puli eius, dum corporaliter ab eo fugiunt, & fidei vnitatem deserunt. Allegat autem Euangelista sensum prophetæ non verba nam apud Zachariam Deus gladium suum alloquitur, mandans ei ut pastorem percutiat: quod nihil aliud significat quam Deum gladio afflictionis percussurum esse filium suum. Hæc autem Dei prædictio nullam Apostolis peccandi necessitatem iniecit, nam is tali modo prædixit futurum quali per liberam eorum voluntatem reuera futurum erat. Postquam autem resurrexero precedam vos in cœlum. Post multa que prædixerat tristia subiungit læta quædam, quibus depresso eorum animos erigit. Significat autem prius se post suam resurrectionem in Galilæa futurum quam ipsi essent.

Répondens autem Petrus, dicit illi. Et si omnes scandalizati fuerint in te, ego nunquam scandalizabor. Petrus, inquit Hylarius, in tantum & affectu, & charitate Christi efferebatur, ut & imbecillitatem carnis suæ, & fidem verborum Domini non contueretur quasi dicta eius efficienda non esset. Non ergo putandus est Petrus voluisse Christo dicere, quod falsum diceret, sed nímio Christi amore verbaverius non attendit, nec putauit Christum propheticè istud dixisse. Sed nec mentitus est, nam sincerè proponebat nunquam Christum dereliqueret, putabat enim se posse, quod se velle sentiebat, ut ait Augustinus de gratia & libero arbitrio capite 17.

Porrò in cœna Petrus multum timebat ne forte ipse proditor esset: cum enim Christus de vno tantum ex duodecim diceret, nec ita propriè Petrum tangeret, non ira turbauit eum amoris passio, quin facile consideraret, & vera esse Christi verba, & se admodum imbecillem. At nunc ubi aperte omnes dicuntur scandalizandi, & disertè

Petrus

CAP. VIGESIMVM SEXT. 238

Petrus tangitur, mox amoris magnitudine perturbatus non adiutur ad Christi verba quemadmodum debebat. Deinde postquam vidit à proditio-nis metu se esse liberatum, factus est multò confidentior, nímio scilicet affectu, quo erga magistrū suū ferebatur. Peccauit tamen Petrus ita respondendo per elationem, & præsumptionem, sibi videlicet, sive verbis tribuendo quod solius erat gratia Dei, & alij se præferendo. Vide Augustinum tract. 66. in Ioannem, & lib. 20. de correptione & gratia. Di- 6. 12. cap. 9.

cere autem Petrus debuisset. Precamur Domine ut nos ab huiusmodi scandalo custodias: & si forte vel malitia, vel imbecillitate nostra labi contigerit, reducas nos statim ad rectam viam, neque nos in peccatis nostris derelinquas. Causam cur primarium Apostolum suum ita Christus labi permisit, reddit Augustinus, Apostolum, inquit, intuendo admoneri nos oportet, ne homo quisquam de humanis viribus fidat: nā quid aliud pertinuit ad doctorem saluatoremq[ue] nostrum, nisi ut nobis nequaquam de se quenquam præsumere debere, in ipso primo Apostolorum demonstraret exemplo? tract. 66.

Amo dico ubi quis in hac nocte Tibi, inquam, qui tā in Ioh. confidenter loqueris, dico, quod nō solū in hac nocte sis scandalizandus, sed etiā antequā gallus cītet, temere negabis, dices quod me nō noueris: neque id diu differes, utpote ante galli cātū id faciens. Ait illi Petrus: Etiā oportuerit me mori tecū, nō te negabo. quasi dicat. Absit Domine ut tantū in te scelis admittam, non te negauerō etiam si hinc occidendus mox essem. Sentiebat enim velle Christum dicere hanc illi negationem metu paenarum, & mortis extorquentiam. similiter & omnes discipuli dixerunt, ut Petrus dixerat, nec se scandalizandos, nec Christū negaturos, etiam si moriendum cum eo esset: non tamen dixisse videntur. Etsi oēs scandalizati fuerint.

Porrò

IN MATTHAEI

Porrò dictum illud Christi: Antequam gallus cantet ter me negabis conciliandum est cum eo quod apud Marcum dicitur, ante secundam Petri negationem gallum cantasse. Nam eandem omnino esse prædictionem apud Marcū & Matthēū, ex præcedentibus & sequentibus liquet. Quidam putant Petrum quinques negasse, ter ante primum galli cantum, bis ante secundum. Sed vanum hoc est: Christus enim Petro insolenter de se presumēti deterrimum quod erat ei euentuerum prædixit & satis clarum est Marcum per easdem negationes quas refert Matthæus, declarare vera fuisse Christi verba antequam gallus bis cantet &c. Ter ergo tātum Petrus negauit quomodo post resurrectionē ter tantūm exigit ab eo Christus amoris confessionem, in trinæ videlicet negationis satisfactiōnem. Primus igitur commentarius est Beati Augustini, vt apud Ioannem, Lucam & Matthæum non simpliciter significetur negatio Petri, sed timor & perturbatio illa, ex qua Petrus ter Christū negauit, hoc nimirum sensu: Antequam gallus cātet, in tantum incides timorem, vt me ter sis negaturus. Sed quia prædicti tres Euangelistæ declarare volentes vera fuisse Domini verba, post trinam Petri negationem subiiciunt gallum cantasse, quasi Dominus de hoc galli canti prædixisset, non de pri mo illo cuius meminit Marcus. Euthymius & Dionyius Carthusianus sic intelligit verbū cantabit, vt idem sit quod perficiet seu absoluēt cantum suum. Verūm nec iste commentarius satisfacere videtur: quomodo enim gallus cantum suum compleuit, quando post tertiam negationem adhuc cantauit, nam hic cantus in illa noctis parte prius fuisse videtur, eo quod inter secundam & tertiam negationem interuallum (vt ait Lucas) hora ferè viuis intercesserit. Primus quoque galli can-

tus

CAP. VIGESIM VM SEXT. 239
 tus circa primam negationem factus non videtur, idem cum illo qui circa tertiam factus est negationem tāquam vñus perfectus cantus. Sicut qui sic intelligent: Non audies gallum cantantem, quum me ter negaueris. Quartus est commentarius, qui præ ceteris magis placet, vt Christus apud Matthēū nō de quo quis galli cantu loquatur, vt Marc. sed de eo qui tēpore fit matutino, appropinquante iam die, quod tempus gallicantum appellare sollemus. Quasi dicat priusquam gallus propter lucē propinquam canat, ter me negabis. Imō in hac nocte non his gallus cantabit quum me ter ante neges. Secundum hunc sensum dici potest Petrum utrumque galli cantum attiduisse, & de primo quidem insinuare videtur Marcus dicēs Petrum exisse foras ante atrium, & gallum cantasse: qui eo auditio quia nondum respexerat eū Dominus, nō est verborum eius recordatus. Ideo autem in secundo gallicantū eorum est recordatus, quia vt ait Lucas, tunc eum Dominus respexit. Et hunc quidem sensum securi videtur Iuñecus, Ambrosi. in hymno matutino, cuius initū: A Eternæ rerum conditor, & Prudentius in hymno, qui incipit: Ales diei nuncius. Potuisse autem tantum temporis labi, vt tertia Petri negatio circa matutinum demū gallicantum fieret, facile intelligat qui expendat omnia quæ acta sunt, post exitum Iudeæ, quādo nox erat vsque ad ea quæ in Cayphā domo sunt facta: Christum item passum circa æquinoctium vernū denique in Iudeæ citiū diescer, quām hic apud nos. Tunc uenit Iesus cum illis in villam, que dicitur Bethsemæ. Locus est ad radices montis Oliueti, trans torrentem Cedron, in quo hortus erat, cuius meminit Joannes, quo loco tempore D. Hieronymi Ecclesia erat ædificata: interpretatur aut̄ vallis pinguisima. Et dixit discipulis suis, octo videlicet, sedete hic,

IN MATTHAEI

te hic, locum eis designans. Ideo autem sedere ibi iussit quod ob ardentem erga Christum affectionem præsertim propter ea quæ in cœna audierant, non facile possent ab eo diuelli. *Do nec uadum illuc, & orem.* Solebat Christus seorsim sine discipulis orare, vt diceret oraturo quietem, & solitudinem esse captandam. Addit Lucas mandasse Christum vt & ipsi orarent ne intrarent in tentationem. Quomodo autem Christo conueniat oratio habes apud Thomam parte 3. *Et assumpto petro, & duobus filijs zebedæi.* Hi tres transfigurationi interfuerant, quare conueniens erat, vt quemadmodum præalijs participes fuerant gaudii, ita tristitiae etiam confortes essent: & quia gloriam Domini viderant, minus erant scandalizandi quam ceteri.

Et cepit contristari, hoc est, tristitia, & paucis magna præ se ferre indicia, tremere, & labienti gressu incedere, vt ijs mos est quibus animus metu, ac miseria plenus est. Assumpisse autem Christum passiones nostras, tristitiam scilicet, timorem, iram, ac similes pulchre explicat Beatus Thomas parte tertia quæstione decimaquinta ab articulo quarto usque ad nonum. Quo etiam loco Augustinum fecutus libro 14. de ciuitate Dei capite nono. Et Hieronymum in hunc locum, discriben ostendit inter Christi passiones ac nostras. In Christo enim non fuerunt passiones quæ ad illicita mouerent, nec quæ iudicium rationis perturbarent, aut impidirent, nec nisi voluntariè preuentu rationis iudicio suscepτæ. Vnde apud Ioannem contristatus dicitur Christus quia turbauit se ipsum. Vide præterea August. lib. 83. quæst. 80. Et in Ioan. Tract. 49. §2. 66. Cur autem has affectiones, seu defectus Christus assumpfit, tres causas annotat B. Thomas. In primis vt pro peccatis nostris satisfaceret, deinde vt veritatem humanæ naturæ in se ostend-

*part. que.
14. 1.*

CAP. VIGESIMVM SEXT. 240

se ostenderet. Tertiò, vt patientia nobis præberet exemplum quibus adde quartā, vt mala nostra absoleret, prauasq; cupiditates & cogitationes nostras corrigeret. Christus enim, vt inquit Paulus, missus est in similitudinem carnis peccati, vt iustitia legis impleretur in nobis: sic & mortuus est, vt mortem nostram moriendo destrueret, & corpus ac anima ab æterna morte liberaret. Id quod pulchre explicat Augustinus lib. 4. de trinitate cap. 2. & sequentibus. Item Cyrillus lib. 9. thesauri cap. 3. Et Leo serm. 3. de passione Domini.

Rom. 8.

Porrò tristitiae huius cause fuerunt, primū gravissimi cruciatus, quos iam immittentes coram oculis, & in imaginatione tanquam præsentes fibi proponebat: vnde in Psalmo illo exclamans ait, Deus Deus meus, respice in me: quare me dereliquisti? Ad hæc considerabat omnia omnium hominum peccata esse fibi à Deo patre imposita, pro quibus satisfacere deberet, tāquam omnia ipse perpetrasset. Vnde aiebat: Longè à salute mea verba delictorum meorum. Ego dixi miserere mei, sana animam meam quia peccavi tibi. Præuidebat præterea ingratitudinem & infidelitatem Iudæorum, Apostolorum scandalum, & lapsum, tot denique futuros Christianos, qui laborem sanguinemque ipsius tam parui facturi, imò & conculcaturi essent. Hæc ergo præuisa mirè grauabant Christi cor, vt tristitia toto corporis habitu ac incessu foris se proderet, quam & verbis aperiens, *tristis est anima mea usque ad mortem,* Plenus sum, inquit, tristitia quæ usque adeo magna est, vt si pauplō maior foret, planè me opprimeret. Sic Augustinus in Psalm. 86. Et Dionyſius Carthusianus. Alter Hieronymus. Nūc inquam, tristatur anima mea, & hæc tristitia durabit usque ad mortem. Assumpfit autem hanc tristitiam vt verus homo fuisse

psal. 3.

IN MATTHAEI

LUC. 9.

siuisse intelligeretur, bene intelligens quanta mala passurus esset non stupore mentis & parvupendens: exemplum nobis præbens non esse desperandum quoties in graues animi anxierates incidemus: de niq; & noxiā omnē tristitiam, scrupulosam cordis anxietatem atque tristitiam à nobis auferret, si lubrem verò tristitiam veramque lœtitiam largitur, ac ignoscere nobis possit quoties solum tristitia eum offendere mus. Annotarū hunc locum veteres cōtra Arrianos, & Apollinanistas humanā animam in Christo negantes.

suffinete hic, id est manete simul hoc loco, vbi congregati sunt octo reliqui Apostoli: Nam postea inuenit Apostolos omnes simul: & quod sequitur, Vigilate mecum, ita hoc tribus dicit ut ad omnes tamen referatur: quemadmodum magistratui interdum aliquid dicitur quod ad omnes tamen pertinet cives. Vnde Lucas dicit omnibus dictū esse: Orate ne intretis in temptationem. Sensus autem est, Ego iā vigilatus sum, & in orando laboratus, magno mihi erit solatio si & vos habeam mecum simul vigilates, laborantes ac orantes: solet enim labor videri letior quoties aliud simile nobiscum laborat. Dignatus est autem Dominus consolacionem aliquam ab Apostolis querere, quam tamen sciebat se non habiturum, propter nos videlicet qui commerueramus in ærūnis ac tristitia nostra nullā inuenire cōfolationē. Malum autē nostrum repulsam passus assumpit ut bonum nobis suum comunicaret: atque ita impletū est quod ait psalmista: Sustinui qui simul contristaretur & non fuit qui consolareetur & nō inueni. Quamuis enim tristes essent Apostoli carnalis tamen erat eorum tristitia, que adeo Christum non consolabatur, ut magis etiam cōtristaret. Simili de causa hospitium aliquando à Samaritanis petiūt cum sciret se non recipien-

C A P. V I G E S I M V M S E X T . 241

recipiendum. Nemo igitur eum consolatus est, vt sciremus eum solum redemptorem esse nostrum, solum Christum esse qui nos à peccatis nostris liberaret, qui pœnam peccatis nostris debitam sustinuerit. Et progesus pulsuum. Spatium explicat Lucas. Quantus est, inquit, iactus vnius lapidis. procedit in scalam suam, in signum magnæ humilitatis & reverentiae. Exteriora hæc signa, casus in terram, tensio pectoris, genuflexiones, ac similia ha-
ctenus in orationibus sunt adhibenda, quatenus seruunt ad inflammandum desiderium nostrum, mentemq; in maiorem erga Deum reuerētiā, & atentionem excitandam, quemadmodum adhiberi debent & verba: qua de re vide Augustinum epitol. ad Probam, quæ est de orando Deo. *orans;* et dicens: Cur Christus orārit duas causas assignat D. Thomas parte 3. quæst. 21. Nimirum ut ostenderet se esse à patre profectum, & orandi nobis exemplum daret: Tertiam assignat Damascenus, ut nos faceret orantes, seu ut nobis orandi mereretur affectum.

Pater mihi possibile est, Hac oratione, expresit Christus desiderium sensualitatis, & naturalis voluntatis, quæ mortem secundum se consideratam, non potest non refugere, & exhorrescere. Rationes cur Christus sic orauerit assignat B. Thomas loco supra citato ar. Præter illas est & alia, ut qui nimirum pro sua reverentia in omni oratione quā ex parte deliberata rationis orauit, exauditus est, in aliqua oratione non exaudiaretur, iuxta quod dicit Psalmista: Clamabo per diem & non exaudies: psal. 15. vt dū nō exauditur exaudiiri dignissimus, nos qui verè indigni eramus exaudiiri, propter eū exaudire mūr. Sensus igitur est: Oro pater, ut amarū istud poculum passionis ac mortis imminentis à me auferatur, ut ne gustem illud: nam hunc esse sensum

II   fatis

IN MATTHAEI

satis intelligitur ex secunda oratione , quæ eadem est cum prima.Quiq; verò sciebat Christus patrem velle, vt mortem pro humano genere pateretur,nō simpliciter orauit, sed adiecit conditionem, si pos- sibile est:non quasi patri aliquid foret impossibile, cùm apud Marcū dicat:Omnia tibi possibilia sunt, sed hac conditione patris voluntatem significans, id enim patri possibile est quod fieri voluerit.Vnde clariss Lucas pro eo quod est apud Matthæum si possibile est, posuit, si vis: agit enim de possibili- tate non simpliciter, sed quæ conueniat, confide- rata etiam Dei voluntate. Epiphanius lib. Anchro- ratus quintam huius orationis causam assignat: vt videlicet diabolus videns Christum deprecantem mortem, non aliud quām hominem esse putaret, atque ita non vereretur Iudæos in mortem etiam impellere. Vbi obseruabis diabolum fibi ipsi cau- fam fuisse cur dominationem super homines pro- deret. Magna est autem Emphasis in eo quod dicit: Pater mi : Vnde apud Marcum gemina- tur patris vocabulum, Abba, pater, vocula, mi, significat solum ipsum naturalem esse Dei patris filium.

veruntamen non sicut ego. Ex vehementi affectu imperfecta est secunda hæc orationis pars, sic cō- plenda. Veruntamen non fiat sicut ego volo, quasi dicat, quia scio te nolle vt transeat à me calix iste, peto vt non fiat quod ego humana natu- rali, & sensuia voluntate volo, *sed sicut tuus vo-* luntate diuina.

Hinc intelligitur non dixisse Christum , si pos- sibile est, vel si vis , ignorantia diuinæ volunta- tis, sed ad complendam orationem ex parte na- turalis voluntatis prolatam: secunda hæc Domini orationis pars perfecta est ex parte deliberata ra- tionis, qua Christus passionem suam considera- bat

CAP. VIGESIM VMSEX T. 242

hat quatenus futura erat humani generis re- demptio.

Hoc loco conuincitur duas fuisse in Christo voluntates, vnam diuinam, quam habet cum pa- tre & spiritu sancto communem , alteram hu- manam & creatam, qua idem semper cum Deo patre volebat , quatenus deliberativa erat & ra- tionis, non idem quatenus naturaliter agebat , & verlabatur circa res, non secundum omnes suas circumstantias , sed secundum se & simpliciter apprehensionis: nunquam tamen voluntates istæ in- ter se fuerunt contrariae, id quod in sexta vniuer- sali Synodo Constantinopolitana determinatum fuit, lege determinationem Concilij actione 17. Doctissimam item Epistolam Romani Concilij insertam sextæ Synodi actioni 4. Idem & antea determinatum fuit in Synodo quingentorū quin- que Episcoporum Romæ à Martino primo cele- brata , qui eius dogmatis gratia martyrio etiam fuit coronatus. Vide & Damascenum lib. tertio capite decimosexto & multis sequentibus . Eiusdem quoque huius argumenti opusculum. Reji- ciendum ergo est quod habet Pseudecyrillus de miraculis beati Hieronymi , vbi ait hæreticum esse affirmare duas fuisse in Christo voluntates, ac Hieronymum sensisse vnicam in eo fuisse vo- luntatem , Cyrillum quoque Episcopum Hiero- solymitanum , cùm librum illi inscriptum ci- tet Agatho pontifex planè contrarium afferen- tem.

Et uerit ad discipulos suos, & inuenit eos dormien- tes , ad vndecim videlicet . Verba præsentis sunt temporis . Et dicit petro tanquam qui præ ceteris plura pollicitus fuisse. sic non potuisti, sic enim legendum secundum Hieronymū & Chry- soſtomum. Loquitur autem Petro tanquā primo

II 2 ac si-

IN MATTHAEI

ac superiori, ideoq; in eo omnibus loquitur. Sensus autem est: Adeone imbecilles estis, vt vel modico tempore non potueritis mecum vigilare, tā multa paulo ante polliciti? Nam particula, sic, increpan-
tis est. Ne intretis in tentationem, id est, vt non supere-
mini à tentatione. Spiritus quidem promptus. Hoc, inquit Hieronymus, aduersus temerarios qui quicquid crediderint putat se posse consequi: itaque quantum de ardore mentis confidimus tantum de fragilitate carnis timeamus. Est autem sensus. Vo-
luntas vestra pro fidei ardore parata est tentatio-
nibus resistere, sed caro valde infirma est ad vin-
cendum, id est, multum habet adhuc homo vnu-
statis, & admodum adhuc debilis est ad vincendas
tentationes, etiam si sit bona voluntatis. Non ergo
hic sermo ad impios pertinet, sed ad pios quales
tunc erat Apostoli: nam in illis non promptus, sed
segnis carnalis est spiritus. Sic ad Apostolorum
spiritum & carnem refert Hylarius: at Cyrillus
lib. 4. in Ioannem cap. 1. Ambrosius in Lucam, A-
thanasius, Gregorius Nyssenus contra Appollina-
rem citatus ab Agathone papa Actione 4. sexte Sy-
nodi, & Beda in Marcū, verba hæc ad Christi spi-
ritum & carnem referunt, vt sit sensus: Quamvis
voluntas mea deliberativa ad mortem sustinenda
promptissima sit, caro tamen mea infirma horret
ac metuit mortem, quanto magis ergo vestra ca-
ro tanto imbecillior mortem ac imminentia ma-
la horrebit: quare ardentissime nunc orare debe-
retis. Hæc expositio non videtur improbabilis, si
cogitemus Apostolorum spiritū eo tempore nec-
dum suisse omnino promptum, quandoquidem ne
vigilare quidem cum Christo possent. iterum secunda
abiiit, et orauit, dicens: ecce. Quod secundū & tertū
idem Christus orauit, ideo factum est, vt firmaret
in nobis ea ob quæ ipse primo orauit. Sicut Joseph
dicit

Genes. II.

CAP. VIGESIMVM SEXT. 243
dicit Pharaoni. Quod vidisti secundo ad eandem
rem pertinens somnium firmitatis indicium est.
Deinde vt nos doceret in eadem re petenda per-
seuerare, nec inutile esse in oratione eadem verba
frequentius repetere. Ideo autem interruptus ora-
tionem tuam & postremō prolixius orauit (sicut
ait Lucas) vt doceret nos prolixam, vel breuem o-
rationem fundere, prout magis conuenit pro in-
formando affectu. Consule Augustinum mysticē ^{epist. 121}
triplicem hanc Domini orationem exponentem. ^{ad probam}
^{cap. 1. et li.}
^{et uenit iterum et innuit eos dormientes: erant enim occu-}
^{li eorum et uati, praeterea dolore & tristitia. et relatis illis: quest. euag.}
^{ex copassione scilicet, Marcus addit ignorasse eos que}
quid Christo somnolentiam eorum increpanti re-
sponderent. Annotat Lucas quod prolixius oraue-
rit Christus, quodq; factus sit in Agonia & copiosè
sudauerit sudorem sanguineum, atque ab Angelo
solarium acceperit. Quæ verisimile est in tertia ora-
tione contigisse, nam ante consolationē angeli, non
videtur cessasse ab oratione. Tunc uenit ad discipulos,
suos, et dicit illis: dormite iam, et requiescite. August. de
confessu Euangelistarum putat istud dictū Chri- ^{Lib. 3. ca. 4}
sto permisiuē, ita vt aliquandiu post hæc verba
prolatata, apud Apostolos dormientes remanserit,
& post moram illam subiunxit. Sufficit: At quia
Lucas narrat Christum dixisse. Quid dormitis, Sur-
gite, & orate, & subiungit Christo adhuc loquente
aduenisse Iudam: magis placet quod istud ironicē
dictum accipiatur. Ecce appropinquauit hora, et filius
hominis transiit in manus peccatorum. Iam tempus est,
quo tradar in manus sceleratissimorum hominū.
Quiper antonomiasiam vocantur peccatores. sur-
gite, et uanis obuiam eis scilicet, vt me volitariē sub-
ire mortem ostendam. Ecce appropinquauit qui me tra-
det. Iudas apparuit Apoltolis à longe veniens. Et
cum eo turba multa. Iohannes explicat hanc turbā suis

II 3 semi-

IN MATTHAEI

se ministros pontificum, & cohortem cum tribuno. Cohors constabat militibus Romani s, qui erant in Hierusalem constituti sub præside Pilato substituto Cæsaris Augusti ad reprimendas populi Iudaici seditiones. Conducta autem erat hæc cohortes, & Tribunus à pōtificib⁹, & senioribus, quia valde metuebant ne populus in Christum credens qui iam propter diem festum Paschæ proximum multus erat Hierosolymis, Christum defenseret, vel captum eriperet. Cohors apud Romanos ad minimum continebat 555. pedites, equites verò 66 sed non semper plena erat cohortes, sed minor multitudo gerebat nomen cohortis, sicut nunc sāpe vocamus manum militum, quamquam vix dimidiū vexilli cōtineat. Lucas nonnullos etiam ex summis sacerdotibus, & senioribus, & magistris templi cōgressos fuisse ostendit, vt scilicet populus eorū auctoritate à seditione retraheretur, & compesceretur. *c. un gladijs ex fustibus*, habebant omne genus armorum illius temporis. *qui autē tradidit eum*, dedit eius signa, dicens: Hieronymus putat Iudam signū dedisse, quia audierat Christum in monte transfiguratum fuisse, ideoq; timebat ne simili transformatione ex manibus cohortis elaberetur. Theophylactus causam signi dati affert, quia nox erat, & ab alijs dignosci nō poterat. Sed probabilior causa videtur esse, quod Romani milites deridebant legem & ceremonias Iudaicas, vixq; Christum nouerant qui semper in tēplo & in diuinis versabatur. *quenq; osculatus fuero ipse est, tenete eum*. Elegit signum osculū, quia moris in Iudea fuisse videtur, ut amici conuenientes statim sese mutuo oscularētur. Vt ergo scelus suum tegeret, nam plenus erat malitia, amicitia signum p̄st̄tit. Addic̄tur apud Marcum (& ducite cautē) quia sciebat Christum quandoq; insidianium manus euafisse, & signa eius non diuinaz

CAP. VI GESIM VM SEXT. 244
uiuax virtuti, sed magiæ tribuebat, vt annotat Hieronymus. Putabat ergo cautela ducentium magiæ illudi posse. *et conjectim accedēs ad iesum dixit: Au Rabbi.* Quidam putant Iudam prius esse osculatū Domini antequam ipsam turbā interrogaret quēnam quæreret. ita vt Iudas solus Christum adierit procul relicta turba, & post datum osculū redierit ad turbam: cui Christus obuiam ierit interrogans quē quæreret. Sed probabilius videtur quod Christus processerit obuiā cū discipulis antequā Iudas eū oscularetur. Percussit autem Dominus Iudā, & totā turbam coecitatē, quēadmodū & Sodomitę percussi fuerūt, ad offendendum nihil iuare prorsus traditoris signū quo agnosceretur, nisi ipsemet agnoscī veller: sicuti cūm prostrauit omnes ostendit tantā cateruā, tantamq; ad capiendū eū missam potentiam nihil prodesse, nisi se eorū manibus traderet. Ex voce autē (*Ego sum*)², prolata, ipso volente à Iuda cognitus est. Atq; probabile est Iudeorū ministros ante Iudeos osculū nouisse Christū, sed ex solo osculo cognoverunt eum Romani milites, quibus prius ignotus erat. Quum primum igitur Iudas eū agnouit, cōfessim accedēs, osculatus est eū. Hūc ordinē ponit Cyrillus & Dionysius Carthu. in Lucā: Quia verò Lucas dicit Iudā antecessisse ipsam turbā, nō sic intelligendū est, quasi loco antecessisset, sed quia dux eorū (vt tellatur Petrus) erat, qui cōprehēderit Iesum. *et osculatus est cū Hieron.* Impudēs quidem, & scelerata cōfidentia magistrū vocavit, & osculū ei iungere nō metuit quē tradebat: tamē adhuc aliquid habet de verecūdia discipuli, cū nō eū palā tradat persecutoribus sed per signū osculi. Ambr. in Luc. Suscipit osculū traditoris, nō quo simulare nos doceat, sed ne prōditionem fugere videatur. & illud Psalni cōplet. Cum his qui oderāt pacem, eram pacificus. Quanta autem poena fuerit

*c. ap. 33. lib.
II. sup. 107.*

A. 1.

IN MATTHAEI

Christo Domino , fuscipere osculum à traditore, fatis ex odio quod gerebat aduersus hypocrisim, discordiam, & ingratitudinem intelligi potest. Atque ex Psalm. qui in horto completus est, ubi vehementer affectu dixit. Si inimicus meus &c. dixit. que illi res, amice ad quid uenisti? Per Antiphrasim eum amicum vocat, quasi dicat. Tu te amicum simulas, sed noui quām sis amicus, & quo sum, qua intentione quāue causa ades, & mihi osculum prebes: non certe ex amicitia sed vt me tradas. Clariū hoc explicuit Lucas, ubi Christus interrogat: Iuda osculo filium hominis tradis? id est, tradis me Iuda signo amicitiae, me, inquam, qui filius hominis sum mansuetus, & mitis: qui etiam si non esset pater, & Dominus tuus, quia tamen tam humanter erga te me habui, non eram certe à te prodendus. Sic Hieronymus. Quidam tamen aliter intelligunt, vt videlicet Christus amicum eum vocet, quia tot beneficia illi impenderat; & adhuc paratus sit, si poenitentiam agere velit, eum recipere. Tunc acceperunt, postquam ex osculo cognoverunt eum. Non autem statim post osculum, nam inter osculum Iudei sermonemq; Christi ad Iudam, & captionem Christi intercessit amputatio auricula Malchi, & admonitus Petri quod ex Ioanne, & Luca patet: Dicit enim Lucas discipulos videntes quid futurum esset, id est, iam hostes imminentes Christo, vt eum caperent interrogasse Christum. Domine, si percutimus in gladio. Ergo futurū videbatur, vt Christus caperetur. Similiter ante captiuitatem ad ostensionem diuinitatis suæ, & charitatis etiam erga inimicos, & confirmationem discipulorum Malchus restituit amputatam auriculam. Id quoque ante captiuitatem protulit: tanquam ad latronem existis &c. nam per illud quod dixit: Hæc est hora vestra, & potestas tenebrarū, se com-

Psalms

xx cap. 20.

C. 22.

CAP. VIGESIMVM SEXT. 245
 se comprehendendi permisit. Ideo autem hæc omnia captiuitatem Christi præcesserunt, vt multis modis declararetur voluntati captus, sicut Propheta dicit: Oblatus est, quia ipse voluit, dum enim agnoscatur Christus, non necessitate, sed voluntate propriæ passus, auferetur crucis scandalum: ratione enim humana valde absurdum videtur illum esse Deum, qui tanquam latro crucifixus est. Et manus iniecerunt in resum, maximam diligentiam adhibuerunt omnes, vt eum caperent. Super quod dicit Cy- rilius: Vincula omnium reorum Domino immit- tunt, qui ad naturam nostram descendit, vt à pec- cato, & diaboli vinculis nos eriperet. Et acc. Tanquam nouum ponit istud Euangelista, non enim habebant discipuli Domini pro consuetudine pu- gnam, sed in omnibus mites erant. Vnde ex his, scilicet Simon Petrus, qui audaciam sumperat, ex hoc quod viderat Dominum iam illos prostrauisse, & sciebat eū multa miracula fecisse. Ideoq; ipse amo- re Domini, quod suum erat præstare volebat.
 Et rem gladium suum, quo usus in scindendo agno paschali fuerat. Qui secundum quosdam nihil aliud erat quam magnus cultor aliquis. Cyrillus in Io- anneri dicit eum habuisse propriè gladium, ad abi- gendas feras, vel cōtra insultus nocturnos, Iudeo- rum more. Et amputauit auriculam eius dexteram, quia ceteris ferocius instabat ad capiendum Christum, Petrus exacerbatus eum occidere voluit. Mystice Cyrilus dextram aurem amputatam, dextero, probòi auditu caruisse Iudeos significare putat. Au- gustinus vero vetustatem literæ amputatam, sic inquiens. Malchus interpretatur regnaturus. Quid ergo auris pro Domino amputata, & à Domino sa- nata significat, nisi auditū amputata vetustate reno- uatum, vt sit in nouitate spiritus & non in vetusta- te literæ? Quod cui præstitū fuerit à Christo, quis dubi-

Tract. 66.

C. 22.

cap. 9.

Tract. 22

in 10an.

IN MATTHAEI

dubitetur regnaturum cum Christo &c. Hieronymus
vtrumque commentarium coniunxit. Alium sensum
habet Augustinus lib. de agone Christiano cap. 29.

**Liber. XI. cōd.
August. c. 7.**

**lib. 2. de
fervi. dom.
in monte.**

**4. Reg. 19.
in cōment.
Cap. I.**

Omnes enim qui acceperim gladium. Omnes qui vobis fuerint gladio, ut Augustinus interpretatur. Ille accipit gladium, vel illo vtitur, qui nulla superiore, aut legitima potestate, vel iubente, vel concedente contra sanguinem alicuius armatur. Istud intelligi debet extra necessitatem defensionis, nam tunc gladio defendere se licet: nec peccasset Petrus si Christus voluisset defendi, aut iniuitus fuisset mortuus. Gladio peribunt. Apud Deum videlicet, ut interpretatur Augustinus propter peccatum quod committunt in vobis gladij. Theophylactus intelligit istud esse dictum legis, quasi diceret: Qui alii gladio occiderit, ipse etiam reus est, ut gladio occidatur. Et hoc videtur congruentior textui interpretatione, ut Christus significet ipsis Iudeos Romanorum gladio perituros, quia contra eum gladii sumpererunt. An putat quia non possum rogare patrem, exibebit mihi modo et. Ostendit se non egere defensione hominum, nam si vellet maximam angelorum cohortem convocaret, vel unico angelo omnes hostes prosterneret, tunc tamen una nocte in castris Assyriorum centum octoginta quinq; hominum milia prostravit. Legio ut minimū continet sex milia teste Hieronymo: vel ut quidam volunt, sex milia sexcenta sexaginta sex aut ad summum 7. milia militum. Ex hoc loco recte colligitur Deum multa posse quae nunquam facit, sicut recte colligit Augustinus lib. de spiritu & litera, tamen sunt qui insipiēter putant eum omnia facere quae potest. Quomodo ergo implebuntur scripturae? Si per angelos me protegam, non implebuntur scripturæ significantes, vel prænuntiantes quod sic oportet fieri. In illa hora, id est illo tempore, dixit Iesus turbis, non omnibus praesentibus, sed præcipuis de turba illa

CAP. VIGESIMVM SEXT. 246
illa, sacerdotibus scilicet, magistris tēpli, & senioribus, quos dicit Lucas cū turba venisse: nā ad milites Romanos nō dixit: Quotidie apud vos sedebā docens &c. cū illi tēpli, & legē Iudæorū derideret. **T**anquā ad latronē existis cōprehendere me cū gladijs, & fūstibus? Quid ita armati ad me capiendū venitis nocturno tēpore extra ciuitatem, quasi latro essem, & summa vi me defendere cuperē. Ego certè nō tanquā latro qui nō ausim prodire in publicū, qui vitę hominū infidier, sed apertè in loco maximè publico, & sanctissimo apud vos versatus sum, docēs ad docendū, & benefaciendū oībus. **Quotidie.** More vulgi istud dictū est, nō quod absolutè quotidie fuerit in tēplo Hierosolymitano, sed quia frequenter. **E**t nō nr tenuis. Istud eleganter explicat Cyril, qui citatur in cathena aurea super Luc. Nō (inquit) culpat hic Dñs pr̄sides Iudeorū, quia sibi nō naturè pr̄parauerint infidias mortis, sed eos arguit qui temere opinabātur se eū inuasisse ipso inuito, q.d. Tunc nō cōcepistis me quia nō nolēbā, sed neq; nūc nō spōtē vestris me subijcerē manib⁹, possetis. Vnde sequitur in Luc. Sed hæc est hora vestra, & potestas tenebrarū, i.e. parū tēporis vobis cōcessum est exercēde in me vestre superbitæ à patre meo. Atq; per hæc verba qua protulit se ab impijs Iudeis capi permisit. Pro eo autem quod Lucas dicit: Hæc est hora vestra, refert Marcus, Christum dixisse. Sed vt impletantur scripturæ, permitto me capi, quod hoc loco Euāgelistæ expressit dicens: Hoc autē totū factum est, ut adimpleretur scripturæ prophetarū. Quāuis quidam quod dicitur: (Hoc autē totū factū est) putet esse verbū Christi, nō Euāgelistæ: secundū quorū expositionē Christ⁹ dixisse fertur istud post captiuitatē: quod sup. dixim⁹ nō esse cōueniēs. **Hoc autē totū factū est,** ut adimpleretur scripturæ prophetar. quod à Christus, s. à proprio discipulo est traditus, quod à Iudeis

IN MATTHAEI

Iudæis captus , nullo eum defensante, factum est non necessitate aliqua siue potentia Iudeorum, sed Deo permittente: ut hoc modo per malitiam eorum completerentur scripturae prophetarum, quæ predixerunt Christum à discipulo tradendum, à Iudeis capiendum, & occidendum.

Tunc capto Christo, cum viderent eum crudeliter à Iudeis tractari, discipuli omnes, sine villa exceptione, relicto eo, in manibus Iudeorum, fugeunt metu mortis, & carceris. Tunc completum est illud: Longè fecisti notos meos à me: & illud: Elongasti amicum, & proximum, & notos meos à miseria. Non sunt autem Apostoli capti, non quia noluerunt eos capere, & occidere, sed quia nō potuerunt imperio Christi impediti: qui dixerat, Sinite hos abiire. At illi tenentes resum duxerunt ad Caypham, prius tamen ad Annam sacerum Cayphæ, ubi scribae, scilicet in domo Cayphæ conuenierant. Iosephus vocat Annam Annabem, cuius omnes filii os pontificatu functos esse dicit: Emebat enim iste Anna nunc pro se, nunc pro filiis suis pontificatum. Dicitq; Caypham proprio nomine vocatum suisse Iosephum, cognomento verò Caypham. Conuenierant scilicet ad consultandum, quomodo imprearentur à Pilato Christi necem. Petrus autem sequebatur eū a longe, usque in atrium, id est, aulam vel palatium, nimio Christi amore. Quomodo intrauerit, latius narrat Iohannes, qui dicit etiam alium discipulum sequutum esse Christū. Et Marcus quendam adolescentē. Mysticè sequelam Petri exponit Augustinus dicens: Quod ad passionem euntem Dominum à longe sequitur quidem, id est, imitatur passionem Domini sed longè differenter, Ecclesia enim pro se patitur, at ille pro Ecclesia. Omne conciliū tota congregatio quereret falsum testimonium contra resum, scilicet idoneum ad hoc ut possent eum morti tradere

Psal. 87

*In fine lib.
i. quæ. euā.*

CAP. VIGESIM VM SEXT. 247
dere. Prius tamen ipse Cayphas conatus est expisciari ex verbis Christi: interrogauit enim de doctrina eius qualis esset, & de discipulis eius, quare eos congregaret, an ad occupandum regnum: vel simile. Et utriq; quæstioni Dominus obiter respondit doctrinā suā omnibus pala propositam esse. Cum igitur manifesta esset doctrina, satis patebat quid Christus doceret discipulos, an doceret eos rebellare Romanis, & occupare regnum an nō. Cum autem pontifex ex ore Christi nihil posset criminis elicere cogitauerunt omnes per falsos testes Christum aggredi. Et non invenerunt aliquod testimonium conueniens & idoneū, quod Pilato proponerent. Vnde Marcus: Et conuenientia testimonia non erant, id est, non habebant colorem aliquem propter quæ Pilatus videretur curatus. Sic Origenes: quanquam Augustinus intelligit testimonia non conuenisse testibus, quia testes non erant concordes in verbis suis, sicut legitur de duabus senibus populi iudicibus, Susannæ accusatoribus. Cum multi falsi teki accessissent. Quæ mendacia hi confinxerint non constat, nisi forte eum dixisse accusarint non oportere ante prandium lauare manus, nec eum qui in Sabbato fameret debere sabbatum seruare, non oportere lapidari adulteros, quæ tamen nō dixerat. Tunc completum est illud Psalmi: Surrexerunt in me testes iniqui, & mentita est iniurias sibi: & illud: Surgentes testes iniqui qui ignorabam interrogabant me. Non ubsime autem venerunt duo falsi testes, tanquam præ ceteris aliquod singulare crimen Christo obiecturi, dicentes: hic dicit, Possum destruere templum dei, scilicet in Hierusalem, & post triduum rediscere illud, id est, illud intra triduum suę pristinę integratim reddere. Etsi Christus dixisset: Possum destruere templum hoc, adhuc tamen verus fuisset eius sermo, si illo soluto incœ-

*lib. 3. de
conf. euadg.
cap. 5.
D dn. 13.*

Psal. 44

Psal. 14

IN MATTHAEI

incepisset, ipsum die tertio reædificaret. Nā reædificare nō significat iā aliquid perfectū facere, sed incipere, vt tādem ad perfectionē perueniat. Marcus habet paulò aliter: Ego destruā, seu dissoluā templū hoc manufactū, & post triduū nō manufactū reædificabo. Dixerūt enim illi falsi testes vtrūq; Ego possum, & ego destruam, volētes hoc testimonio Christi accusare, q̄ sibi diuinā v̄surpasset potētiā, q̄ nullū erat crīmē in ipso. Deinde hoc testimonio ēū accusabarit, quod Deo aduerſariū effet, vt pote qui vellet insigne Dei téplū destruere; ac promissū illud quo se post triduū reædificaturū pollicit' fuerat, vt vanū reputari volebat. Sed istud testimoniu (vt ait Marc⁹) nō erat cōueniēs, quod primi testes à fectūdis discordarēt. Fuerūt autē testes illi falsi, quia aliter Christū dixisse retulerūt, quā dixerat. Dixerat enim: Vos soluite, non ego soluā; & téplū hoc, nō (téplū Dei manufactū, &: Excitabo) nō reædificabo. Vt de viuo & spirāte corporis sui templo loquutus intelligeretur, et surgēs princeps sacerdotū. Irē ac furoris impatiēs quo calūnia locū nō inueniret exilit ē sede sua, quo vesaniā mentis, motu corporis demōstrarēt. Et qui Iudex animo quietus, & ab affectibus alienus esse debet. Ait illi. Redit ad prius consilium, vt aliquis crimen ex ore Christi exquireret, cūm ex falsis testibus non inueniret. Iesu auctoritate faciat, sicut agnus corā tōdente se, sciebat enim quicquid respōdisset trahendū ad calūniam. Tacuit vt nobis linguae continentia largiretur, & impias, dicases, scurries & ineptas fabulas nostras aboleret: vt excusationes nostras quibus peccata excusamus auferret. Taciturnitas (ait quidā) Christi excusationē sive apologiā Adā excusat. Tacuit, vt fiduciā nobis loquēdi, quādo loquendū pro Christi gloria & eius Ecclesia foret largiretur. Adiutor te per dominū tuū. Mādo tibi sub attestatione dei viui ut dicas nobis, si tu es christus filius v̄ ei quē prænūcierūt Pro

² Tēm. 2.

² false 54

genes. 4.

2.1. qu. 90.

CAP. VIGESIM VMSEX T. 248

phet̄x; De adiutoratione quid sit, quomodo liceat; patet apud Tho. ^{vicit illi Iesu}, Christus reuerentia paternī nominis, & quia diuinitas ei' quodāmodo irridebatur respōdit hoi' alioqui ^{libr. 1. de conf. euāg.} responsione indigēsimō, tu dixisti. Aug. Mar. inquit, tātum valere cap. 6.

oltēdit, quod ei dicit Iesu; Tu dixisti, quantū si diceret, Ego sum. Theoph. in sequēs cap. Matth. & in Lucā putat Christū ambigū respondisse, hoc modo, Tu dicas, vt res sese habet; vel tu dicas, non aut ego: aut, tu solo ore interrogas an sum filius Dei, corde aut me cōtemnis. Lucas verò legit: Dicitis quia ego sum, improperatis mihi quod sum Deus. Huic sensui bene cōuenit quod subditur. ^{v. erunt amē dic orobis}, quāuis me nūc derisui habeatis, quod videritis me veniēt in nubibus cœli, & vniuersum mūdū iudicantē. Hū sensum subindicat Iuuencus hoc carmine: *isthēc sola tibi procedūt vōclōre uerba. v̄era tamē ueniet uohis uisenda per aurās, mādictus hominis.* Hæc expōsitionē etiā adaptari potest responsioni Christi, qua Iudei interrogat. Nūquid ego sum Rabbi, respōdit. Tu dixisti. i. tu interrogas nū me sis proditūrus subfannando, quasi nescirē te illū esse. Similiter quod Christus respōndit Pilato: Tu dicas quia rex sum ego, potest hūc habere sensum; Tu improperas mihi quia rex sum deridēdo; in hoc peccas, ego enim verē rex sum; In hoc enim nat' sum, vt testimoniu per hībē veritati. Simile quid dicit Iudeis alibi: Ego honorifico patrem, & vos inhonorastis me. Sic poterat dicere Pilato: Ego sum rex, & tu derides me, & Cayphæ. Ego sum filius Dei, & derides diuinitatē meā. Hæc expōsitionē confirmari videtur ex eo quod Christus in passione sua nō legitur respōdisse inimicis, nisi ijs qui deriserunt vel patris sui diuinitatē, vt quādo Pōtīfex interrogauit de doctrina eius, & hoc loco, & quādo Pilatus arroganter dixit. Nescis quia habeo potestatem, &c.

^{10 ann. 6.}

A mo.

IN MATTHAEI

Amodo, id est, post modicum tempus, videbitis filium hominis sedentem à dextris virtutis dei. Sedere à dextris patris conuenit Christo secundum humanam naturam, & significat sessio illa esse eum colloquatu super omnem creaturam, tanquam omnium Domini num, & gubernatorem. Græca exemplaria nō habent (Dei) sed tantum (virtutis) nec D. Augustinus legit. Theophylactus per virtutem intelligit patrē, nec immerito patrem suum hic appellat virtutem quia nunc in vinculis & passione constitutus, nō videbatur filius esse omnipotentis. Dicit autem istud, ut ostendat iudices præ oculis semper debere habere extremum illud iudicium, in quo is qui pro nobis iniustè iudicatus est, iustum iudiciū sine personæ cuiusquam acceptione iudicabit: & respicit ad illud quod ait Daniel filium hominis peruerisse usque ad antiquum dierum, & datum ei esse regnum, & quod tanquam filius hominis venerit in nubibus cœli, quasi dicat. Vos in me scandalizamini, quia me Christum esse filium Dei assero, sed recordemini illius quod de filio hominis dixit Daniel, quod peruererit usq; ad antiquū dierum, quod nunquam completum fuit in alio, sed nunc in me complebitur: nunc enim tempus est, ut à dextris æterni patris cōfideat ille filius hominis.

4. Reg. 5
A. et. 14.
4. Reg. 22.
C. 10. t.
Israhel. 2.
Levit. 10
C. 21.

Tunc princeps sacerdotum scidit vestimenta sua. Iudei audita in Deum blasphemia in signum disloquentia scindebant vestimenta sua, quod etiam signum erat poenitentia. Sed hoc signum (sicut multæ aliae ceremoniæ) hypocriticè seruatū est à Iudeis quibus dictum fuit. Scindite corda vestra, & non vestimenta vestra. Porro singulariter prohibitum erat ne unquam summus sacerdos scinderet vestes suas. Cayphas autem ut augeret iniudiciam criminis in Dominum, neglecto legis præcepto in signū magnæ disloquentiæ scidit vestes suas. Mysticè hic defi-

D 437

C A P. V I G E S I M V M S E X T . 249
designatur quod à gente Iudaica sacerdotalis dignitas, cum ipsa lege esset auferenda. Dum enim fibi vestem scidit quo tegebatur, ipsum velamentum legis abrupit. Surrectio ipsius etiam ex sede vacua significant apud Iudeos cathedralm Pontificis manusram. Hoc annotarū Hieronymus, & Leo. Nec aliena est ista significatio à scriptura: sicut enim ^{serm. 6. de} verba Caypha fuerunt prophetica ita & facta eius. ^{paf. Domi.} Manifestè etiam patet scissionem vestis Samuelis, & vestis Ahijæ prophetæ designasse abruptiōnem regni Saulis, Salomonis, & Roboam, & translacionem ad alios ut Ieroboam &c. dicens: blasphemauit. Injuriösè contra Deum loquutus est, dum dixit se esse Christum filium Dei, & sessurū à dextris Dei, & venturum ad omnes iudicādum. Quid adhuc egimus testimoniis? Quibus eum Dei aduersarium, & inimicum morteç dignissimum esse conuincamus. Exaggerat Christi crimen, quasi dicat. Ecce nunc etiam dum in manibus nostris est, & coram tribunali nostro, audet blasphemare Deum coram omnibus nobis, quid ergo fecisse eum putabimus cū liber apud discipulos suos esset. Reus est mortis, dignus est mori, magna est horum cœcitas, & amnesia, contra enim iustitiam omnem accusant, & ad mortem condemnant, ijdem ipse accusatores & iudices esse volunt. Blasphemauit: O Caypha si tuæ calumniæ respondere liceat? nonne satis magna miracula ostendit? nonne Messia tempus aduenerat? Haec certè te admonere debebant ut matriūs deliberares anne verum dixerat, quando se esse Dei filium confessus est. Cur non vocatipsum blasphemum quando allegauit vobis Psalm. dicens: ^{psal. 109} Dixit Dominus Domino meo &c. Cur etiam nō ipsum Davidem dum filium suum sedentem Dominum à dextris Dei vocat? Cur non & Danielē tanquam blasphemum arguitis? Rectè vero dixisti: Quid

K K

IN MATTHAEI

psalm. sti: Quid adhuc egemus testibus? quia semper ijs
eguisisti nec inuenire potuisti quemquā qui aliquod
crimē ei verē imponeret. Manebitis igitur etiā nūc
egeni non intelligentes testimonia prophetarum
quibus illi gloriam Christi testati sunt. In hoc
confilio est illud impletum: Circundederunt me
vituli multi tauri pingues obfederunt me, & il-
lud: Facta est mihi hereditas mea quasi Leo in
sylva. Augustinus libro de consensu Euangelista-
rum capite septimo putat: Principis sacerdotū ad-
mirationem cōtigisse mane sicut ponit Lucas ma-
ne Christum interrogatum an esset Christus. Sed
quia Matthaeus & Marcus duo confilia ponunt,
nocturnum vnum, alterum matutinum, melius
videntur sentire, qui Christum bis interrogatum
fuisse dicunt an esset Christus, primo nocte, secun-
do mane.

Ex. 50. Tunc expuerunt in faciem eius, scilicet postquam fuit
condemnatus morte. Qui autem fuerint illi expu-
entes, non satis constat ex hoc Euangeliſta, sed Mar-
cus videtur dicere quod non fuerint ministri soli,
nam seorsim de illis subdit (& ministri colaphis eu-
cederunt.) Et Lucas quosdam viros deputatos
ad eum tenendum dicit illis Christo, unde non
solum ministri, sed & iudices hæc faciebant. In
faciem autem non velatam, sed apertam conspuerūt
iuxta illud: Faciem meam non auerti a conspuē-
tibus, & increpantibus me, id est, non habui oculos
auerios dum conspuerent me.

Et colaphis eum cediderunt, id est, pugnis clausis. Alij
autem palmas, id est, manus apertas: qui & uelauerunt
eum, vt possent ei illudere tanquam prophetā. My-
sticè designabatur per velamen istud, super cor
Iudæorum ponendum esse velamen in lectione
veteris testamenti, vt claram Christi faciem non
possent intueri. *Prophetiza nobis christe, quis es,*
qui

C A P . V I G E S I M U M S E X T . 250
qui te percussit? Dixisti te esse Christum, ac Pro-
phetam, dic ergo quisnam tibi infringat colaphū?
Declara nunc te nosse occulta. Ex Efaia capit. 50.
satis constat quod etiam ei barbam etulserint:
Genas enim meas (ait) dedi vellentibus. Lu-
cas addit multa alia eos blasphemantes in eum
dixisse, prout videlicet malitia suggerebat eis, pro-
que varietate affectuum varias in eum effundebat
blasphemias. Ex Luca durasse videretur hæc illusio
usque mane. Pulchre commentarius inscriptus *in mar.*
Hieronymo causas assignat, ob quas ista passus sit
Christus. Condemnat (inquit) eum reum esse
mortis quo reatu suo reatum nostrum solueret, &
velamine faciei suæ velamen cordium nostrorum
auferret, & sputaminibus exceptis faciem animæ
nostræ lauaret, & colaphis quibus in caput per-
cussus est, caput humani generis (quod est Adam)
fanaret, & alapis quibus expalmitus est, maxima
laus eius nostris manibus, & labijs plauderet.
Augustinus. Quod dictum est (inquit) spue-
runt in faciem eius, significavit eos qui præsen-
tiā gratiæ respuerunt. Item tanquam colaphis
eum cædunt, qui honores suos ei præferunt pal-
mas in faciem eius dant, qui perfidia coecati eum
non venisse affirmant, tanquam præsentiam e-
iūs exterminantes, & repellentes. Venerabilis
Beda. Cæditur etiam Christus nunc blasphemis
falsorum Christianorum. Hæretici quoque Iu-
dæi, & mali Catholici, qui eum reprobis actibus
exacerbantes quasi ei illudentes dicunt: Quis est
qui te percussit, dum ab illo cogitationes suas, &
opera tenebrarum cognosci non aestimant, qui eius
doctrinam & Ecclesiæ sacramenta violent. Petrus
vero fedebat foris in atrio, nam Dominus erat intus
in penetralibus superinis, sicut fatus patet ex Mar-
co, qui dicit Petrum fuisse deorsum in atrio, id est,
K K 2 vestibū-

lib. quart.
euān. q. 44.

IN MATTHAEI

vestibulo domus. Sedebat calefaciens se non tam frigoris causa quam vt non putaretur esse de familia Christi. *Et accessit ad eum una ancilla*, scilicet ostiaria ipsius Cayphæ, quæ dum vedit eum sedentem ad lumen diligentius est eum intuita dicens: *Et tu cum Iesu & dileceo eras?* quod vel interrogatiuè, vt apud Ioannem, vel assertiuè legi potest. Erant auté Galilæi apud Iudeos contempti, vt patet ex Ioanne præfertim ex tunc quando Iudas Galilæus cœpit rebellare Romanis. *At ille negauit coram omnibus dicens.* Nimio timore præterritus, coram omnibus negauit, se fuisse discipulum Iesu dicens: *Nescio quid dicit;* id est, non noui hominem istum, neque vñquam sum cum eo conuersatus. Augustinus. Sanè in ista negatione Apostoli Petri aduerte re debemus nō solum ab eo negari Christum, qui dicit eum non esse Christum, sed ab illo etiam qui cùm sit, negat se esse Christianum. Dominus enim non ait Petro, discipulum meum te negabis, sed (me negabis) negauit ergo ipsum, cū se negauit eius discipulum. *Exinde autem illo ianuam,* dū præ nimio metu subtrahere se conatus est ex domo Cayphæ. *Vedit cum alia ancilla,* & ait his qui erant ibi, *& hic erat cū Iesu Nazareno.* *Et post pusillum acceperunt qui stabant,* & dixerunt petro, qui simulata rursum audacia ad focū redierat, vbi ex suggestione vnius ancillæ dixerūt ei altantes: *Vere & tu ex illis es, nam & loquela tua manifestum te facit.* Ex idiomatic & certa pronunciatione sermonis, te Galilæum esse colligimus, non quin & ministri, & Petrus Hebraicè seu Siriacè loquerentur, at quia in vna lingua alter Galilæi alter Hierosolymitani loquebantur. Vnde idiomatic proprietate Galaditæ, ab Euphratais distingue bantur. Iohannes etiam aliā tentationē Petri in hac tertia negatione ponit, népe quod cognat⁹ Malchi dixerit Petro: Nonne ego te vidi in horto cum eo?

Tunc

cap. 7.

Tract. 113.
in Ioan.

Iud. 12.

CAP. VIGESIM V M SEXT. 251

Tunc postquam tot modis conuictus esset cœpit detestari execrari dicens: Dehisca me terra si noui hominem. Notanda est hic diligenter sanctorum virorum fragilitas. Item quod Petrus in aula Ecclæsticæ, & societate impiorum Christum negauit, vt discamus impiorum aulas, & societates vitare. Aduertendum etiam est Petri malitiam semper creuisse, nam primo simpliciter negauit, secundo periurium addidit, tertio iuramentum execratorum, vt intelligamus quod grauitas peccati, & diaboli tentatio peccatorem non statim resurgentem, semper ad grauiora trahant. Observandum tertio est, quod post primā negationē cantauit gallus, & non est conueritus Petrus. Rursum quod inter secundam & tertiam negationem horæ vnius temporis intercesserit. Et non est recordatus Petrus verbi Domini, quia nondum respexerat eum Dominus, nec ab ira furoris sui erat aueritus: demum autem secundo gallicantu verbi Iesu recordatus est, quando eum respexerat spiritaliter, non autē corporaliter teste Augustino. Non solum autem respectus Dei misericordiae necessarius est, quando agitur pœnitentia, verum etiam vt illa exequatur præuenire debet, quemadmodum pulchrè declarat Augustinus, & Ambrosius alludens ad istam historiam in hymno matutino: AETERNE RERUM CONDITOR, sic deuotè precatur, Iesu labentes respice & nos videndo corrige, si respicit lapsi stabunt fletuq; culpa soluitur. *Et egressus foras fleuit amare* Quamdiu in societate impiorum fuit, peccatum suū non defleuit, misericordia autem Domini eum ante omnia respiciens hoc ei præstitit, vt illam relinqueret, & sic præ magnitudine amoris diuini corde perplexo, & amaritudine pleno peccatum suū defleuit. Vnde Ambrosius hortatur dicens: Si imitatus es peccantem, imitare amare fletem.

KK 3 Eru-

Lib. 3. de
consequentiæ
cap. 6.

Ench. 6. 82.

IN MATTHAEI

Eribescant hic hæretici Nouatiani, qui eos negat absoluendos qui post baptismum in scelera relabuntur, cùm tantus Apostolus; qui iam recenter corpus, & sanguinem Domini acceperat, in tantu scelus inciderit: & nihilominus non solum Deo est reconciliatus, sed etiam toti Ecclesiæ præfetus. Hæ tres negationes Petri in domo Cayphæ contigerunt, quemadmodum cæteri testantur Evangelistæ. Nec aliud dicit Ioannes qui Petrum in aqua Pontificis negasse dicit, quoniam Cayphas Pontifex erat.

Videtur autem Ioannes dicere quod in domo Annæ Christum negauerit, propterea quod textus Ioannis, prout nos eum legimus, integer non sit, sed corruptus: nam post illud (Adduxerunt illum ad Annam primùm erat enim sacer Cayphæ qui erat pontifex anni illius) istud legendū est (Et misit eum Annas ligatum ad Caypham pontificem) vt inde sequatur, Erat autem Cayphas &c. & quod postea dicitur (Si autem bene, quid me cædis.) Et vt istud (& misit eum Annas ligatum ad Caypham pontificem) sit illius quod suprà dixit repetitio, ita videlicet vt Ioannes orationem ad priora reducat, quoniam negationem Petri secundo & tertio factam exponere voluit. Atque hoc pacto textum legit, & interpretatur Cyriillus, & Eusebii diaconus. Augustinus has tres negationes Petri mysticè exponit hoc modo. In trina (inquit) Petri negatione error hæreticorum de Christo tribus generibus terminatur, aut enim de divinitate eius, aut de humanitate, aut de utroque falluntur.

In Ioann. ser. 14. de paf. dom. lib. i. quæ euanc. ca. 45. &c. 46.

IN CA-

252

IN CAP. VIGESIMVM SEPT.
Matthæi.

Mane ipsius feria sextæ de-
nud inierunt cōsiliū quomodo cōmodè
possent eum occidere. Latiū prosequitur
Lucas quid in isto consilio egerint. Videntur autē
Iesum liberum statuisse in consilio suo, vt non si se
Christū cōfiteretur, prætendere posset, vi ac poenaru
acerbitate se confessum fuisse. Deinde vt his blādi-
tijs quāsi non querentes mortem eius aliquid am-
plius ex ore eius expiscarentur. Quod autem nocte
factum erat, actū erat eo vinclto. Et vincula adduxer-
rent eum, tanquam iam damnatum ab eis, & morti
addictum: pro more enim habebant, vt quæ morti
adjudicassent, ligatum traderent iudici Romano.
Eduxerunt autem eum omnes sacerdotes, cæteri-
que qui erant de consilio, ex domo Cayphæ.
Et tradiderunt pontio Pilato præfidi. Pontius præno-
men est, sicut Marcus. Pilatus autem verum erat
eius nomen, describiturque utroque nomine, vt
de tempore quo Dominus noster passus sit fatis
cōstet præfidi, id est, gubernatori prouincie Iudeæ.
Defuncto enim Herode magno, & Archelao in
exilium misso, non amplius reges in Iudea à Ro-
manis, sed præfides tantum & gubernatores con-
stituti sunt, quos pro libito amquebant.

*Tunc uidetis Iudeas qui eum tradidit, quod damnatus es-
set ad mortem à Iudeis, ac nihil iam agi aliud quā
vt per Pilatum occideretur, pœnitentia ductus non
salubri, sed tali qualis erat Cain, & qualis est homi-
num damnatorum in inferno, qui magis propter
dolorem & vermen ac remorsum conscientiæ,
quam propter peccatum dolent.*

Hoc enim diaboli artificium est, vt peccatum
K K. 4 nondum

cōfes. 4

IN MATTHAEI

nondum admissum extenuet, ac intellectum ob-
scuret, ne sceleris turpitudinem videat, scelere au-
tem perpetrato, turpitudinem eius ob oculos ponit,
atque obtenebrat, & obscurat intellectum, ne aliud
præter peccati malitiam, & turpitudinem confide-
ret, atque hoc pacto ad desperationem adigit. *re-
tulit; o. argenteos principibus sacerdotum.* Restituit iniquum
preium per quod eum spiritu sancto dirigente iu-
stum confitetur, iuxta illud Iohannis: *Quis arguet
me de peccato &c. Quid ad nos, tu uideris.* Hoc dixe-
runt à diabolo instigati: & sic Iudam ad despera-
tionem adigebant. Hoc enim primū eisē solet quod
impij retribuunt sōcijs suis, qui cum ipsis peccaue-
runt: derident eos dum sua dilapidauerūt, ac in ma-
gna sunt anxietate constituti. Tu uideris ergo, no-
stra non refert tui: si peccasti, cura ut peccatum
tuum corrigas: Docemur hic dum tristes sumus
& anxii, non ad socios quibuscum peccauimus,
sed ad pios & prudentes viros, Deūque timentes
esse cōfugiendū. Sienim infelix hic Iudas sic se co-
ram Apostolis, vel alijs Christi discipulis, imò
matre eius Maria, sicut coram impijs humilias-
set, aliud consilium accepisset, imò si ad vindictum
ipsum Iesum configisset spe, veniæ, fuisset ere-
ctus. Leo putat Iudā mortui ante Christum quare
videtur sacerdotibus, & senioribus occupatis ad
occidendum Dominum retulisse triginta argenteos.
et proiectis argenteis in templo, tanquam in pio
loco, volebat enim iniquam pecuniam restituere.
A hiens laqueo se suspendit, vbi longè grauius quam cū
Deum tradidit, peccauit: Et suspensus crepit me-
dius, & effusa sunt omnia viscera eius. Tunc comple-
tū est illud Psal: In hoc cognoui, id est, alios cog-
noscere feci quod voluisti, id est, dilexisti me, quia
inimicus meus Iudas, nō gaudebit super me, neq;
populus Iudaicus, Iudas enim post traditū Christū
tanta

1043. 86

serm. ii. de
paſſ. domi.

psal. 42

CAP. VIGESIMVM SEPT. 252

tanta tristitia directus fuit, vt seipsum occiderit, &
Iudxi ex signis factis in morte Christi; & post
mortem usque adeo perterriti, & consternati per
Apostolos, varijsque perturbationibus exagitati
fuerunt, vt dixerint, *Quid faciemus viri fratres?*

Acto. 2.

Non licet eos mittere in corbonam. Corbona significat
donum & hic ponitur pro gazophylacio, miram
sanctitatem hic simularunt quod non ausi erant
mittere preium quo Christum emerant cum alijs
donis in arcum, cum tamē non exhorruerūt eum
crucifigere. *consilio autem inito emerunt ex illis agrum fi-
guli,* quasi hanc pecuniam expéderentes, in pios viſus
in eleemosynā scilicet vt pauperes & peregrini lo-
cum haberent in quo sepelirentur. Sed Deo sic di-
rigente cessit hoc ad æternū impietatis eorum
monumentum, dum enim Iudæ suspensio omnibus
in Hierusalem habitantibus nota facta est, eu-
què argenteos proiecisse in templo scirent, omnes
nouerunt & Christum pro triginta argenteis ab
ipso traditū esse. Propter hoc uocatus est ager iste *A cel-
dama,* hoc est ager *sanguinis,* quia triginta argenteis qui-
bus emptus fuit sanguis Christi, emptus est & ager
ille. *vi. 7. ad hodiernum diem,* quo scilicet ego Matthēus
hunc librum scribo. *Tunc impletum est quod dictum est*
*per Ieremiam prophētam, dicentem: et accepterunt 30. arge-
menteos preium appretiati.* id est, empti a filiis Israēl. id
est, à Iuda. *ut constituit,* id est dixit, mihi Ieremīæ,
Dominus. Et quia istud in Ieremīa non legitur ideo
laborant hic Commētatores. Hieronymus dupli-
citer se expedit: Primū intelligit istud esse sumptū
ex apocrypho Ieremīæ, quod tamen in parte hac
Matthēus scivit non esse apocryphum. Scripsisse
autem Ieremīam, plura quām nos habeamus pa-
tet ex libro Machab. Secundū putat istud sumptū
esse ex Zacharia Propheta, & Euangelistam citasse
sensem, non verba Propheta: Et hoc putat proba-
bilitū.

In Commē.

Lib. 2. ca. 2

IN MATTHAEI

bilius. Iuxta hanc explicationem, mendosus esset textus Matthaei, & nomen Ieremiae omitti debet, & legi (per Zachariam Prophetam) vel simpliciter per Prophetam, Zachariae undecimo, istud habetur, quantum ad sensum; quod enim Christus dicitur ibi proiecisse 30. argenteos in domo Domini, id est, in templo hactenus verum est, quia curauit, ut eos Iudas proijiceret in templo, instinctu, & directione sua. Quod vero textus noster habet ad statuarium, Hieronymus dicit a se quondam ita versum, sed postea se cognouisse vocem esse ambiguam; & putat sic transferendum esse, Projice ad figulum; & quamquam interpretetur figulum illum esse Deum, non fuerit tamen improbabile per figulum hominem intelligere cuius agrum emerunt 30. argenteis ut sit sensus Zachariae: Proiecti 30. argenteos in domo Domini ad figulum, id est, ut peruenirent ad manus figuli. Augustinus vero omnino putat legendum esse nomen Hieremiae, & duplicitate expedit. Primo, ut iste locus sumptus sit ex Zacharia Prophetam, tribuatur tamen Ieremiae propter vnitatem spiritus in omnibus sanctis Prophetis, qui ita eos direxit, ut magis inter se consentiant, quam si omnia dicta eorum, uno, uniusque ore darentur. Et ideo quaecunque per eos dixit Spiritus sanctus, & singula sunt omnium, & omnia singulorum. Secundo dicit Ieremia caput tricesimum secundum citari, ubi Ieremias legitur emisse agrum septendecim staterbis argenteis, & misisse librum emptionis in vas fictile, non quidem secundum sensum literalem, sed secundum sensum mysticum, quia scilicet ager emptus a Ieremia idem significat quod ager hic figuli, a Iudeis emptus, ut hic dicatur impletum quod a Ieremia factum dicitur, quia ibi factum est signum illius rei quae etiam hic significatur,

CAP. VIGESIMVM SEPT. 254
 catur & forte 17. stateres apud Ieremiam, 30. argenteos valent, quorum hic fit mentio. Significat autem ager figuli emptus in sepulturam peregrinorum pretio sanguinis Christi, sanguine Christi emi requiem eorum aeternam, qui in hoc saeculo peregrinantes consepiuntur Christo per baptismum. Per emptionem vero agri apud Ieremiam significatur, quod liberati de captivitate habitarent in terra sua possidentes agros, sive terram, de qua ait *Cap. Matt.*
Christus: Mites possidebunt terram, id est, regnum celeste.

Iesus autem stetit ante presidem. Cum adductus fuit Dominus ad aulam Pilati, non introierunt Iudei dominum Pilati, sed Pilatus exiuit ad eos, & vi-
 dens Iesum astare vindictum tanquam ab eis con-
 demnatum interrogavit eos: Quam accusatio-
 nem affertis aduersus hominem hunc. Respon-
 derint, si non esset hic malefactor, non tibi tradi-
 dissemus eum, & dixit Pilatus accipite eum vos,
 Responderunt, nobis non licet interficere quem-
 quam. Hac narrat solus Ioannes. Deinde cum
 viderent Pilatum nolle Christum condemnare
 causa non cognita, cooperant accusare de tribus.
 Primo de subversione gentis. Secundo de pro-
 hibitione tributorum, & tertio quod se regem
 diceret. Subversionem gentis non admodum cu-
 rauit Pilatus parvificiens Iudaicam legem. Se-
 cundum vero crimen sciebat ab eis confictum,
 quia quando tentatus est Christus de quæstio-
 ne tributi, aderant Herodiani, qui eius res-
 ponsum ad Pilatum retulerunt. Fuisse autem
 illos ministros Pilati vel familiares satis patet
 ex Luca, qui dicit insidiatores ad Christum *Cap. 20.*
 missos, ut caperent eum in sermone, & tra-
 derent eum principati & potestati praefidis, id
 est. Pilato. Tertium crimen, quia dixerat se regem
 aliquo-

Matt. 22.

IN MATTHAEI

aliquousque Pilatū mouit. Poterat enim hoc vertere in detrimētū imperij Cæsarī Tyberij magistri & domini sui. Vocauit igitur Iesum in prætorium, vt ait Ioannes, et interrogauit eum. Tu es rex iudeorum. Horum verborū meminerunt & ceteri tres Euangelistæ. Dicit illi Iesus, à temetipso hoc dicas an alij tibi dixerunt de me? Respondit Pilatus quasi indignans. Nunquid ego Iudæus sum, gens tua, & pontifices tui tradiderunt te mihi, quid fecisti? Respondit Iesus regnum meum non est de hoc mundo, dixit itaque ei Pilatus, ergo Rex es tu? Respondit Iesus. Tu dicas quia rex sum ego, quæ verba posuerunt 4. Euangelistæ. Et subdit Christus: exponens regnum suum esse regnū iustitiae & veritatis, & mysticum: Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in mundum, vt testimonium perhibeam veritati, & omnis qui est ex veritate audit vocem meam. Dicit ei Pilatus quid est veritas? quæ factio potest etiam intelligi à deridente esse prolatæ, & cum hoc dixisset, iterum exiuit ad Iudeos, & dixit eis. Ego nullā inuenio in eo causam: Hoc apud Ioannem, & Lucam: At illi inualecebant, dicentes: Commouit populum, &c. quod vsque ad redditum Christi ab Herode, seu vsque ad particulam illam inclusiū & illusum veste alba remisit ad Pilatum, ponit solus Lucas. Apud Pilatum in multis adhuc accusatus fuit, & nihil respondit. Tunc dicit illi pilatus. Non audis quicquam? vides in quātis te accusant? et non respondit ei ad illum uerbum, ita ut miraret preses uehementer. Et hæc interrogatio Pilati facta est foris coram Iudeis: sicut ex Luca clarum euadit. Deinde Pilatus conuocauit Principes sacerdotum & Magistratus, & plebem, & dixit ad illos. Obtulisti mihi hunc hominem, quasi auertentem populum, & ecce coram vobis interrogans nullam cau-

*Luc. 23.
Ioann. 18.*

CAP. VIGESIM VM SEP T. 254

causam, id est criminē inuenio in homine isto, ex his in quibus eū accusatis. Sed neq; Herodes, nam remisi vos ad illum & ecce nihil dignum morte astatū est illi. Emendatū ergo illum dimittā. (Hoc apud solū Lucā legitur. Incidebat enim Pilato cōsiliūm satisfaciēdi furori Iudæorū per flagellationē Christi, sed antequā Christū flagellaret incidit ei longè cōuenientior (vt ipsi videbatur) modus dimittendi Christū, népe per consuetudinē in Paschate reum mortis quēcunq; petiſſent plebæ dimittēdi. Quā consuetudinē introduxerāt Romani ad captādam gratiam populi, quasi ipsi eorum sacra & solennitates magnificissēt. Igitur dixit Pilatus eis. Q[uod] uultis dimittan uobis, quasi dicat: hanc ego consuetudinem infringam nisi vnum ex duobus eligatis, vel barab. m. uel Iesum, qui dicitur Christus. sciebat enim quod per inuidiam tradidissent eum. Pontifices autem & seniores persuaderunt populo. vt peterent Barrabam. Cum igitur turba consultasst, ac persuasa esset, vt peteret fibi donari Barrabam, venit ad Pilatum, vt antiquam seruet consuetudinem postulans. Hoc Marcus: Respondit igitur Pilatus. Quem vultis de duobus dimitti? Hoc Matthæus: Regem Iudæorum? hoc Marcus. Exclamauit vniuersa turba non hunc, sed Barrabā (quod omnes Euangelistæ conformiter habent). Respondit Pilatus. Quid igitur faciam de Iesu, qui dicitur Christus. Dicunt omnes: crucifigatur. ait illis Præses. Quid enim malefecit. At illi magis clamabāt, dicentes: crucifigatur. Hoc duo priores Euangelistæ, Mattheus, & Marcus, & ex parte Lucas. Respondit Pilatus. Nullam causam mortis inuenio in eo. Corripia ergo illum & dimittam (hoc Lucas) redit enim Pilatus tunc ad priorem conceptum de flagellatione Christi, dum videret non successisse consilium de dimittendo Christo per consuetudinē paschale. Tunc ergo apprehen-

IN MATTHAEI

prehēdit Pilatus Iesum & flagellauit, sicut latē prosequitur Ioannes, qui multa dicta hinc inde ponit vsq; ad partē illā: Nō habemus regē nisi Cæsarē. Se dēte aut illo pro tribunali misit vxor ad eū, & lauit manus corā populo, clamnatūq; est à Iudezis: Sanguis ei⁹ super nos & super, &c (quę ponit sol⁹ Matthæus) & tunc dixit eis: Ecce rex vester, sicut latē prosequitur Ioānes. Tunc dimisit eū crucifigendū. Hic est ordo Euangelistarū. Iesus autē interea stetit tanquam reus, & iudicandus intus in prætorio. Dicit illi Iesus, non statim, sed multis interpositis. Tu dicas. Tunc dicit illi Pilatus: Non audis quāta aduersum te dicat testimonia. id est, sic te geris quasi non accusarēris, aduertere quāna scelerā tibi imponant, quotq; testibus te conuincent; quocirca purga te, & causam tuam soue. Et non respondit ei ad ultimū verbum, ita ut miraretur p̄r̄ses uehementer, Mirabatur P̄f̄s Pilatus eius constantiam, quod tam imperturbatae mentis esset, vt non conaretur repellere mortem, pr̄s̄ertim cūm sciret ipsum esse doctorem legis, adeo eloquentem, vt responsione sua facillimē posset accusations omnium infringere. Istud autem factum est, vt omnes agnoscerent Christum voluntariē, nō inuitē subijss̄ mortē: qui enim inuiti occiduntur, etiā si maximē meriti sint mortē, multas solent adferre excusationes, & suppliciter pro mitigatione sententiæ iudices rogare. Per diem autem solemnum scilicet circa tempus paſchale. Consuebat p̄f̄s dimittere, scilicet plebeis popularibus (ij enim gaudēt huiusmodi priuilegijs) instigem uinctum, scelere, & malitia infamē, & notum: Qui dicitur Barabas hic erat seditionis, & in feditione homicidii, seu latrociniū perpetrārat, totamq; perturbaverat ciuitatem. Barabas interpretari solet (inquit Hieronymus) filius matris eorū, & hoc bene quadrat huic historiæ. (Est enim mater Iudeorū) diabolus

CAP. VIGESIM VM SEP T. 256
bolus, vel Antichristus: Sicut igitur pro filio Dei, filiū diaboli elegerunt, ita nūc nō Deus, sed diabolus est mater eorū, non Christus, sed Antichristus. cōgregatis ergo illis. Cōuocauerat enim populū Pilatus ad istud proponendū studio Christū liberādi. Deus aut ad hoc direxit Pilati desideriū, vt manifestior fieret impietas Iudeorū, qui latronē & homicidī viuere maluerūt, quā authorē vite, qui auferebat languores corporis & animæ. Pilatus aut ipsos putabat certò electuros Christū, eumq; (et si nocente probassent) nullo pacto cōparandū esse Barabas in male. Qui dicitur c̄ britijs scz. ab accusatorib⁹. Alij loco (Christi) ponūt (Rex Iudeorū) quod teste Cyr. ironice legēsū est quasi Pilat⁹ voluerit risu Iudeorū rabiē mitigare. Notat hic Chryso, ordinē inuersum fuisse. Nā petitio pro cōdénatis solet esse plebis & concessio principis, nūc verò princeps petijit à plebe, & plebs ferociter respōdit. sc̄et at enim quod per inuidiā tradidissent eū. Euāgelista causam reddit cur Pilatus tā fuerit sollicitus ad Christū liberandū quia vcz. sciebat quod nō propter aliquod crimē, sed sola adducti inuidia tradidissent eū. Inuidebat Christo oēs ferē etiā plebei, p̄cipiū tamen summi sacerdotes. Vnde Marc. De eis tantū loquitur, dices: Sciebataūt quod per inuidiā tradidissent eū, summi sacerdotes plebei inuidebāt Christo, quod cū homo pauper esset, & filius, vt apparebat, fabri, sic ab oībus glorificaretur. Inuidebant sacerdotes quod totus populū sequeretur eius doctrinā, & celebraret eius miracula. Dicunt enim. Ecce totus mūdus post eum abit, sed ente autem illo pro tribunali misit uxor eius ad eum. Ad declarandum quanta mouerint Pilatum ad liberādum Christum, & quot modis Iudei reuocati sint ab hoc scelere. rursum, quot modis Christi innocētia probata sit adiūgitur hāc de vxore Pilati histor. Deo dirigēt autē venit hic nūcius ab v-

IN MATTHAEI

ab vxore quando sedebat pro tribunali Pilatus; vt omnibus innotesceret istud nuntium, & valde verisimile est quod Pilatus populo aperuerit si per literas expositum ei fuit, si vero viua voce, tunc omnes astantes audiuerūt. *Nihil tibi & iusto illi.* Non agas quicquam contra iustum illum, *Multa enim pafsa sum.* Multa terriculamenta, multas minas. *Per ipsum in somnis propter eum,* vt eius impediatur occasio pertuli. In somnijs, & visionibus gentilis vxor intellexit, quod Iudei vigilantes nec credere, nec intelligere voluerunt. Ideo autem potius datum est somnium istud vxori, quam Pilato, quia (vt ait Chrysostomus) forte Pilatus non retulisset somnum. Ideo ergo mulier vidit, vt omnibus manifestaretur. Hieronymus, & Chrysostomus à Deo dicunt istud somnium fuisse reuelatum mulieri gentili sicut Pharaoni, Nabuchodonozor, & alijs gentilibus quandoque reuelata sunt somnia à Deo. Quidam putant istud somnium vxori Pilati venisse à diabolo, quasi videlicet diabolus nunc deum intelligens per Christum se spolia sua amissurum, sicut primum per mulierem mortem intulerat, ita per mulierem voluerit Christum de manibus Iudeorum liberare, ne per eius mortem amitteret imperium. Sed quodam in loco dicit Christus venisse diabolum ad occidendum se, quanquam nullum haberet in se mortis meritum. Et Augustinus Christū à diabolo occisum dicit, & Leo similiter de his loquēs asserit diabolū nō intellexisse consilium misericordia Dei, sed perstisit in suore suo, & instigasse eos vt eum tā crudeliter occiderent. *Principes autem sacerdotum persuaserunt populo,* ut peterent Barrabam, Iesum uero perderent. Notandum hic quod omne genus hominum cooperatum est ad mortem Christi: Iudei & gentiles, viri & mulieres, nobiles & ignobiles, sacerdotes & Laici, retores

In comment.

Iean. 14

CAP. VIGESIM VM SEP T. 257

tores & subditi, docti & indocti, imò & pueri, ad designandum nemine esse pro cuius peccatis Christus non sit mortuus, & ad omne genus hominū peruenire fructum passionis eius. Quantò autem in excellentiori gradu fuerunt tantò magis egerūt ad mortem Christi, magis sacerdotes quā Laici, magis Iudei quā Gétiles, magis senatores quā plebei, ad designandum, quod quād quis grauius peccet, tantò magis causa sit mortis Christi. *A illi dixerunt Barabam.* Visque in hodiernum diem habent Iudei, quod peruerunt, nempe Barrabam, id est, latrone diabolum, & post Christi mortem ad eadē seditionibus, & latrocinijs studuerunt, vt à Romanis penitus euerterentur, & haec tenus apud omnes gentes patet in cædibus, & direptionibus. *Quid igitur faciam de Iesu, dicunt omnes: plebæi, & magistri crucifigatur non simplicem mortem patiatur, sed crudelissimam.* *A illi magis clamabant, crucifigatur, nullam reddentes rationem, sed sicut feri leones sine ratione postulant crucifigi Iesum.* Tunc illud impletum est: facta est mihi hereditas mea quasi Leo in sylva. Et illud, filii hominum dentes eorum arma, & sagittæ, & illud, lingua eorum gladius acutus. *Videns autem Pilatus quia nibil proficeret, videlicet in studio liberandi Christum, & tumultum (quem latius explicat Ioannes) crescere.* *Accpta aqua lauit manus coram populo,* vt ostenderet se immunem esse à scelere, & iniurissima cæde Christi, eo quod quantum in se fuit (vt putabat) voluit Christum liberare. *Innocens ero sum a sanguine iusti huius.* Si ô Pilate hic est iustus, & potestatem (vt dixisti) habes dimittendi eum, quomodo non es nocens eum condemnando? tu scis eum ex sola inuidia traditum, negligis reuelationem diuinam vxori tuæ prius factam. Etsi in comparatione Iudeorum videaris innocens, gravissimum est peccatum tuum, nec in hoc seculo

*terem. 12
Psal. 56.*

L L euades

IN MATTHAEI

lib. 2. eccl. euades vindictam diuinam. De ipso eiusque mor-
bis. cap. 6. te tradit Eusebius, & quomodo sit in hoc saeculo
c. 7. punitus a diabolo pro iniqua hac in Christu pro-
 lata sententia. Quomodo etiam ex illo tribunali
 vnde voluit Iudeos complacere, grauissime Iude-
 os affixerit iusta. Dei vltione. non solum ponti-
 ces dixit: *sanguis eius super nos.* Hac in precatio per-
 seuerat vsque in præsentem diem super Iudeos, &
 vindicta sanguinis Christi non auferunt ab eis nec
 in hoc saeculo, nec in futuro: completeretur il-
 lud Danielis: Occidetur Christus & non erit eius
 populus, qui eum negaturus est, & infra: Vsque
 ad consummationem, & finem perseuerabit deso-
 latio, & illud Psalmi: Dorsum eorum semper in-
 curvus, & furor ira tuæ comprehendat eos. *vt su-
 per filios nostros.* Optimam hæreditatem relique-
 runt filii suis, non enim fuerunt contenti sibi p-
 sis solum maledicere, sed & filii maledicunt, vt
 impleatur illud: Diuiserunt reliquias suas paruu-
 lis suis, & illud: Sed & lamiæ nudauerunt mam-
 mas lactauerunt catulos suos, filia populi mei cru-
 delis quasi strutio in deserto. Chrysostomus. Mi-
 sericors Deus sententiam eorum non confirmauit omnino, sed ex eis, & eorum filiis suscepit, qui
 penitentiam egerunt, etenim Paulus ex eis fuit,
 & multa milia, quæ Hierosolymis crediderunt.
 Notanta est hic stultitia eorum, qui audacter per-
 petrant mala, quando quis eis dicit: Quicquid fe-
 ceritis, ego illud in me accipio, sic enim dicebant Iudei Pilato, quasi scilicet propterea Christi san-
 guis non esset a Pilato exquirendus. Recedit autem
 dicitur illud: Ego peccatum omne in me accipio, ab
 eo qui aliquid scit non esse peccatum, vt aliud liberet a
 timida, & anxia conscientia. Pij Christiani contra-
 rior sensu istud orant: Sanguis eius super nos & su-
 per filios nostros, id est, placet sanguis eius patrem,
 & eum

CAP. VIGESIM VM SEP T. 258
 & eū nobis faciat propitiū. Hieron. mysticè inter-
 pretatur. In manib' (inquit) Pilati lotis, designatur
 gētiliū opera esse mundanda, & sanguinem Christi ab
 eis nō requirendū, sicut in hoc quod Pilatus & eius
 vxor confitentur Christum esse iustū mysticè de-
 signatur gētilē populu Christū esse glorificatum, &
 iustitiā eius prædicaturū. Tunc quando Iudei no-
 luerunt recipere eum, neq; spes amplius placādi Iu-
 dæos vlla erat, *dimittit illis barabam in gratiam popu-
 li potestis, Iesum autem flagellatum tradidit eis,* Cōdem-
 nauit eum in gratiam Iudeorum pētētiū vt cru-
 cifigeretur, non per Iudeos quidē, sed per milites
 ipsius Pilati autoritate Romana siue Præsidis. Ju-
 dicatur hic omnium Iudex, & ad crucem cōdem-
 nat illo ore, quo totus iustus pronunciatus fue-
 rat, vt nos euadamus iustum illam, & terribilem
 sententiam: Ite maledicti in ignem æternum. *psal. 34*
 Tunc impletum est illud Psalmi: Aduersum me
 latati sunt, & conuenerunt. Et rursus: Dilata-
 verunt os suum super me, & dixerunt: Euge,
 euge, viderunt oculi nostri, scilicet quæ semper
 optauimus. Omnino videntur magnificas gra-
 tias acclamaſſe Pilato. Tunc Christus orabat: Vi-
 disti Domine, ne fileas Domine, ne discedas a me.
 Exurge, intēde iudicio meo Deus meus, & Domi-
 nus meus in causam meam, Iudica me in tua iusti-
 tia &c. Hierony. opinatur, Christum post senten-
 tiā flagellis cæsum, quia legibus humanis sanctū
 erat, vt crucifigendus prius flagris cæderetur: Sed
 si respiciamus ad Euangelium Luce & Ioannis, in-
 ueniemus Christū prius flagellatū fuisse, quam cō-
 demnatū ad mortē, hoc cōſilio, vt miserabilis Chri-
 sti afflictione Pilatus, Iudeorum iracundiam mi-
 tigaret: atq; ita posteā Christū liberum dimitteret.
 Vide Matthæus & Marcus per repetitionem me-
 minerunt flagellationis Christi, & hoc satis verba-

IN MATTHAEI

Matthæi ostendunt: non enim dicit Christum cōdemnatum, & postea flagellatum, sed iam flagellatum in prætorio, condemnatum eum esse afferit. Vnde illud (Tunc milites Praefidis) ordinem temporis non dicit, sed perinde est ac si diceretur circa illud tempus, vel illo tempore. Porro quantis, & qualibus Christus fuerit flagris cæsus non vsque adeo ex scriptura patet, sed tamen ex eo grauiter fuisse flagellatum perspicuum est, quod Pilatus ad commiserationem cupiens illos trahere dixit Iudeis: Ecce homo, indicans miris modis flagellatum fuisse, & concisum Christi corpus. Ex eo etiam patet quod flagellationem tanquam singulare malum supra prædixit. Præterea ex illo: Congregata sunt super me flagella: quod magnam multitudinem flagellorum significat, gaudet enim crudelitate genus militum præsertim gentile: nec acceperant milites illi mādatum istud legis, ne cuiquam vltra 40. plaga imponeret. Causam flagellationis dicit Esaias: Disciplina (inquit) id est, flagrum pacis nostra, quo Deo reconciliamur, & euadimus debita flagella, super eo, & liuore eius, siue vibicibus, quas ex flagris contraxit, sanati sumus. Quia igitur multa flagella peccatoris, vt sperantem in Domino misericordia circundaret, etiam Christus multis flagris cæsus est, vt eternis flagellis amotis, vulnera peccatorū nostrorū sanaret. Et quanquā omnia peccata nostra portauerit, propriè tamen illa hic tulit quæ libidinosis actibus committimus, nimium souendo carnem nostram. Similia enim peccata vocantur flagitia, id est, flagris digna. Tunc milites Praefidis, id est, tortores quorum officium erat reos occidere, quos 4. fuisse scribit Ioannes. suscipientes, id est, Suscepérunt Iesum à præfide, qui eum flagellari iussit, & illudi, vel saltem illudi permisit. Quam illusionem futuram per gentiles ipse prædixerat.

Tra-

CAP. VIGESIM V M SEPT. 259

Tradetur genitibus ad illudendum. Tunc & illud Psalmi impletum est: Opprobrium insipientium dedisti mihi. in prætorio, in domo iudicis. Prætoriū (Beda teste) est sedes, vel domus in qua prætores, vel præfecti se debeat ad decernendas populi controværias: congregauerunt ad eum uniuersam cohortem, id est, totum exercitum Pilati cōuocant isti 4. tortores, vt ab omnibus illudatur, vtque ad similitudinem regis, videatur multis militibus, & ministris stipari: Id enim totum factum est quia se regé Iudeorū dixerat. Tota autem ista cohors Pilati gentiles erant, maximo odio Iudeos persequentes ideoq; saeuissimè tractarunt Christum, tū quod Iudeus esset, tum quod legem Iudeorū docuisset. et exuentis cum proprijs vestimentis, ad flagellandum eum (sicut satis patet si conferatur Ioannes cum Matthæo.) Ante oculos gentilium impudicorum nudatus est Christus, castitas virginea, & filius virginis dignatus est erubescere, vt impudiciam, atque impudentiam nostram auferret à nobis. chlamidem coccinam, Ioannes & Marcus dicūt Christum indutum fuisse veste purpurea. Sunt quidam qui putant vestem istam fuisse purpuream, sed talii colore, qui accedit ad coccineum, inuenitur enim purpura rubra,occo simillima. Alij putant fuisse coccineam, sed habuisse purpureos limbos. Hieronymus dicit Reges veteres limbos rubros, seu coccineos habere solitos, sic fortè vestis erat purpurea, sed limbos habens coccineos. Eratq; purpura, insignè Romanorum magistratum. Chlamys vestis est militaris, breuis & arcta, circumdedunt ei, id est, circumposuerunt in signum dignitatis regis. et plectentes coronam de spinis, loco diadema tis regalis. Videntur istæ spinæ tales fuisse, quales communiter in Iudea crescunt, nec videtur hæc corona facta per modum pilei, sed certi cuiusdam,

matth. 20.
luc. 18.
marc. 10

LL 3

siue

IN MATTHAEI

sue diadematis. Et arundinem tanquam sceptrū rā,
gale, genu flexo, quasi adorantes eum, quomodo re,
ges adorari solent, illudebant ei, dicentes: **ne rex Iudeorū**
percutientes eum arundine, vt spinas altius infige-
rentur. Et, vt ait Ioannes, dabant ei alapas, dum eū
salutarent. Imperoperare ei crimen impositum,
quod se regem Iudeorum diceret. Sed nescientes
magna nobis sacramenta tribuerunt. In chlamyde
enim coccinea cruenta gentilium opera sustentat,
In spinea corona maledictum illud antiquum: Spi-
nas, & tribulos pariet tibi terra, soluit. Quod spiritu
liter intellectū significat Christum sustulisse spinas
peccatorū, quibus cor nostrū erat oppressum. Spinæ
(testibus Math. & Luc.) sunt peccata, ex curis huius
vitæ prouenientia. Dū spinis coronatus fuit Christus
implēta est figura de ariete, qui capite hærebat,
in veprib⁹ dū iā immolādus esset. In huius corone
repräsentationē & dominicæ passionis memoriam
hodie adhuc in vertice capitis coronā gestant sa-
cerdotes vt ex quadā Cleophridi abbatis epistola
quam citat Venerabil. Beda patet: quæ sic habet: nō
ob id tantum in corona attondemur, quia Petrus
ita attonsus est, sed quia Petrus in memoriam domi-
nicæ passionis, ita attōsus est, idcirco & nos qui per
eadē passionē saluari desideramus, ipsius passionis
signū cū illo in vertice, summa videlicet corporis
nostrī parte gestamus. Sicut enim oīs Ecclesia quæ
per mortē sui viuificatoris Ecclesia facta est, signū
S. crucis eius in frōte portare consuevit, vt crebrō
vexilli huius minime à malignorū spirituū de-
fendatur incurſibus, & crebra huius admonitione
doceatur se quoq; carnē suā cū vitijs, & cōcupiscē-
tij crucifigere debere, hinc etiā oportet monachos
vel gradū clericatus habētes arctioribus pro dono
continēti frenis astringi, formā quoq; corone quā
ipse in passione sua spinea portauit in capite, vt spi-
nas

Genes. 3.

*Math. 13.
Luc. 8.*

Genes. 23.

*Lib. 5. hist.
eccl. gentis
Anglorum
Cap. 22.*

CAP. VIGESIM VM SEPT. 260
nas ac tribulos peccatorū nostrorū tolleret, id est,
exportaret, & auferret à nobis, suo quēc in capite
per tonsurā p̄fserre, vt se etiā irrisiones & oppro-
bria pro illo libenter ac p̄p̄to animo sufferre de-
signet, ac sic vitæ æternæ coronā cōsequatur, quam
repromisit Deus diligentibus se. Aliā huius spineæ
corona significacionē habet Cyril. per quā signifi-
cari intelligit idololatrarū multitudinē, quę per fi-
dē in diadema Christi susceptra est, nā gentes instar
steriliū spinarū nullū pietatis fructū producebant,
sed igni solūmodo erat nutrimentū. Chlamys coc-
cinea, naturā nostrā significat, quā cū sanguinaria
effet, & cedis rea, suscepit tñ, & induēs sanctificauit.
Et quāquā Christus hic oīa peccata nostra tulerit,
tñ in chlamide coccinea videtur tulisse superfluū
nostrū ornatū, multāq; curiositatē, & ineptā vestiū
ostentationē, ac designatiss. Theop. teste, Christianos
qui sunt corpus Christi mysticū, regalē cōuersatio
in Mar.
nē agere debere, taq; reges calcātes super serpētes, &
scorpiones. Cyril. per purpureā vestē intelligit fig-
nificatiū regnū totius mundi, q; per fidē Christ⁹ ac-
cepturus erat. Per hoc q; aurib⁹ suscepit ignominias
fanavit serpētis sibilū, per aures Euę ingressū, vt
ait Theo. In arūdine multiplex hoīm vanitas ac p̄-
cipiū in reb⁹ trāsitorijs vana fiducia significatur. In
adoratione deridētiū, irreuerētia nostra erga diui-
nā maiest. In salutatioē oratiōes, quas solis labijs ei
effundimus: per has videtur rex agnoscī: cū nihil
minus agatur corde. Notādū quod Iudei in domo
Cayphē velauerit eū, & deriserint vt prophetā: gē-
tiles autem in domo Pilati non velauerint faciem
eius, sed intuentes eum, & deridentes salutauerint
vt regem: quia Christus apud solos Iudeos tunc
agnoscetur dū venturus prophetabatur: at post-
quā venit & regnat, velatus est ab eis, & apud solos
gentiles agnoscitur. Aptissimè etiam hic appella-
L L 4 tur

in roan.

IN M A T T H E I

tur rex Iudæorum, id est, rex omnium fidelium, qui spiritu sunt Iudæi, quia in hac illusione nihil apparuit in eo nisi quod à subditis suis, super quos regnare voluit, accepit, nempe poena peccati. Vnde manifestum euadit quod subditos suos quibus sic se assimulauit, multum dilexit, & meritò dum nihil nisi suum in eo conspiquunt, hilariter eum suscipiunt, & salutant dientes: Aue rex Iudæorum. Exuerunt eum chlamydem, & induerunt eum vestimenta eius, ut agnosceretur ab omnibus iam condemnatus, & quia fortè id solum ad tortores pertinebat, quo reus exiens induitus erat, sicut & hodie moris est. An corona spinea rursum capiti Christi imposta sit, postquam proprijs vestimentis induitus esset, an non? Rursum, an capitì infixa remanerit dum indueretur non vísqueadè certum est. Origenes putat quod Christus baiulás crucem habuerit spinem coronam. Sanè si expendamus quod Dominus ad derisionē regis maiestatis patibuli sui quasi fascium regalium iussus est esse gestator (sicut dicit Leo) probabile videtur eos etiam ad derisionem regis reliquise spineam coronam in capite, vel rursum imposuisse. Et duxerunt eum ut crucifigeretur. A prætorio Pilati extra portas scilicet vsq; ad mortem Caluariæ, inseguente multa turba populi, & inimicis omnibus & mulieribus plangentibus eum, & Cœturione cù militibus suis loco præsidis. Quācōueniēter Christus sit passus extra ciuitatē & circa Hierusalem pulchre tractat Thomas vbi tres assignat rationes ob quas extra portam passus sit: quibus quartam adjicere possumus ut scilicet ostenderet iam cessatum cultum tabernaculi, & templi cæremonias. Hanc subindicat Apostolus: Habemus, inquit, altare de quo edere non habent potestatem qui tabernaculo deseruiunt, id est, qui obseruāt cæremonias veteres, quasi per eas saluadionem

*serm. 8. de
pass. Dom.*

*i. par. q. 46
art. 10
Heb. 13.*

CAP. VIGESIMVM SEPT. 261
non sunt participes gratiæ & altaris nostri, quod est Christus. Ac deinde subdit eum passum extra portas. Hanc rationem assignat Leo. *Exeentes autem inuenierunt hominem cyrenensem.* Non est intelligendū quod exeentes domum Pilati, Lucas enim clare ostendit in ipso itinere Simonem appreherisum: dum ducerent (inquit) illum &c. Cum igitur exirent prætorium Pilati imposuerūt humeris Christi crucem (sicut habet Ioannes) quam solus portauit, donec Simonem inuenierunt, qui tunc eam solus portauit sequens Christum. Portat igitur Christus crucem, quia portat peccata nostra, mystice designans quod corpus eius mysticum abnegaret seipsum, & tolleret crucem suā. Hic impleta est figura de Isaac, qui ligna portauit ad suā immolationē. August. Portat crucem suā Iesus, grande spectaculum, sed si spectat impietas, grāde ludibriū, si pietas grāde mysteriū, si spectat impietas, grāde ignominia documentū: si pietas, grāde fidei munimentū. Rursum si spectet impietas, ridet regē pro virgagni lignū sui portare supplicij, si pietas, videt regē bainulante lignū ad semetipsum figendū, quod fixurus fuerat etiā in frōribus regiū, in eo spernēdus oculis impiorū, in quo erāt gloriatura corda sanctorū. Cyrenaeus iste dicitur à Cyrene ciuitate, quæ est circa Aphrycā. *Nomine simonem* Erathic Simō pater duorum discipulorū Christi, Alexadri, & Rufi scilicet, & *hunc aspergauerunt*, id est, vi coegerunt, vt portaret crucem Christi ipsi enim portare noluerunt tanquam lignum maledictum, & ignominiosum. Simon quoq; ferre recusabat. *Mystice* (inquit) Hieron.) crucem Jesu suscipiunt nationes, & peregrinus obediens portat ignominia salvatoris. Vnde pulchre dicitur esse Cyrenaeus, siue alieni, nō ex Iudea natus: & apud aliū Euagelistā, venire dicitur de villa, gentiles enim siue pagani alieni erant à ciuitate

*serm. 6. de
pass. Dom.*

*Genes. 12
super 103.*

In commī.

IN MATTHAEI

tate Dei, nec promissionis spem habebant sicut Iudei: Notandum autem illum portare Christi crucem, qui de villa versus Hierusalem proficisciatur, quia ille myticè crucem Christi portat qui relictis terrenis, toto corde ad supernam Hierusalem suspirat. Idcirco autem milites hunc coegerunt portare crucem, quia Christum festum videbant, atque oneri succumbere, & Iudei cupiebant accelerari eius mortem. *Et uenerunt in locum qui dicitur Golgotha, quod est à Caluaria locus.* Singularis numerus pro plurali positus est, quasi dicat, Caluariarū, id est, locus ubi iacebant multæ Caluariæ, eorū videlicet qui damnati fuerant ad mortem, sicut iuxta urbes frequentes in loco suppliciorum multa iacent capita damnatorum. Hieronymus hic refutat eorum errorem, qui dicunt caput Adæ ibi esse, & Christum ideo ibi mori voluisse. Quod autem Adam ibi non sit sepultus, patet ex Iosue. Et sicuti Christus pro nobis scelerorum supplicium subire voluit, ita etiam in loco reorum mori voluit, multo conuenientius quam iuxta Adæ sepulchrum, vrofenderetur crux Christi non solum esse remedium contra peccatum originale, sed contra omnia omnino peccata totius mundi: quare in loco fecido crucifigitur, vt in naribus & odoratu pro nobis affligeretur. *Et dederunt ei uinum bibere cum felle myrratum.* Marcus ponit myrratum vinum, quod Augustinus dupliciter conciliat cum verbis Matthæi, vt hoc loco (felle) pro (amaritudine) positū sit, vel quia myrra est amarissima, vel quia utrumque sit poculo impositum & fel, & myrra. Theophylactus dicitur ob tulisse dicit, quosdam vinum fellitum, alias verò myrratum. Hieronymus, & Theophylactus legunt hic (acetum cum felle mixtum) quod cum Marco dupliciter conciliari potest: vel quia utrumque porrectum est Christo, & acetum cum felle

Cap. 14

In Marcū.

CAP. VIGESIMVM SEPT. 262
 felle mixtum, & vinum myrratum: vel quia vinum erat acidum, vt meritò à Matthæo acetum fuerit appellatum. Quia verò præceptum erat à Salomone, vt tristibus daretur vinum exhilarans, & potus ad confortandum valens, Iudei soliti erant dare talem potum vel sorbitiunculam ad mortem condemnatis (quod & hodie apud Christianos pie seruatur.) Hinc etiam verisimile est, simile quid datum Christo à pijs mulieribus, sed milites dederunt ei subtraxerunt, ac quasi imitantes pietatem, dederunt Christo potum ex felle, myrra, & acido vino confectum: addideruntque huic simulatæ pietati illustrationem suam, vt videlicet Christus tanquam rex haberet etiam pincernam, sicut annotauit Theophylactus, & satis indicat Lucas dicens: milites il- super Luc.
 ludentes obtulisse ei acetum in cruce pendenti. Putat etiam Theophylact. istud poculum mortiferū, fuisse procuratum arte Iudeorum, vt si forte eum liberare vellet populus à cruce, vel ipse facere miraculum, & effugere, nihilominus moreretur: sed qui morte crucis mori volebat, recusauit mortiferum poculum bibere, gustauit tamen. Videtur autem poculum istud confectum fuisse per modū sorbitiunculæ, quæ sumi potest, vt cibus, vel vt potus, quia de hoc dicit Psalmista: Dederunt in escam meam fel, id est, dederunt mihi fel pro cibo, & videtur propriè dictum fel fuisse impositum. Tale poculum decebat proferri à vinea illa cum plenè conuersa esset in amaritudinem, de qua Hieremias: Ego plantau te vineam elefantam, omne semen verum, quomodo ergo conuersa es mihi in prauum vinea aliena? & rursum. Quid ultra facere debui vineæ meæ, & non feci? expectaui vt faceret vias, & fecit labusras. Gustauit autem istud Saluator, vt sanaret corruptos gustu arboris vetitæ, vt peccata gula extirparet à nobis. Nolunt autem

psal. 68.

terem. 2.

psal. 5.

IN MATTHAEI

autem bibere ad ostendendum se non imbibisse
venenum antiqui serpentis, prauam scilicet concu-
piscentiam, sed tantummodo peccatum peccati, sine
interna macula assumptissime pro nobis. Pro sensu
mystico consulatur Augustinus. Postquam autem cru-
cifixerunt eum. Euangelista non describunt modum
crucifixionis Christi, sed tantum crucifixum esse à
Iudæis memorant, quia tunc temporis cum hac
scriberent, notum omnibus erat supplicium cru-
cifixionis, sicuti nunc nota est suffocatio suspendij.
Affixerunt autem eum cruci clavis transfixis per
manus & pedes, sicut clarum est historia resur-
rectionis à Ioanne descripta, & Luca, & ex hoc
Psalmi: Foderunt manus meas, & pedes meos, quo
etiam describitur quod Christus fuerit valde exten-
sus in cruce: Denumerauerunt (inquit) ossa mea.
Nō potuit melius (inquit Augu.) describi extensio
Christi in ligno, quam dicendo: Denumerauerunt &c.
Quam autem acerba sit mors crucifixorum tra-
ctat Tho. vbi simul habet, quod crux longè Christo
fuerit acerbior, quam ceteris, quia scilicet cor-
pus eius optimæ & tenerrimæ complexionis ve-
pote formatum per spiritum sanctū in utero vir-
ginis, efficacissimè percepit omnia laedentia, tum
etiam quod seipsum confortatus nō fit nec mitiga-
uit dolorem per redundantiam rationis ad partes
inferiores, sed permisit vnicuique virium quod erat
ei proprium. Maximus etiam dolor non sic stu-
pefecit eum ut minus perciperet dolorem minorem
quod fit in alijs. Vnde non minus siti afflictus est,
quam si nihil aliud passus fuisset. Quam conuenie-
ter etiam Christus sit passus & per crucem mor-
tuus ostendit idem, & B. Augustinus. Atque præter
eius rationes, possunt & istæ adjici, quia scilicet
concupiscentia nostra clavis timoris Dei est trasfi-
genda: dicit enim Psalmographus. Confige timore

carnes

^{sup.} psal.
68.

3.par.q.46
art.6.

3.par.q.46
art.3 ex 4.
lib.de ago.
christ.cap.
trin.cap.9.
sequent.
psal.118

CAP. VIGESIM VM SEP T. 263

earnes meas &c. Vt autem hoc præstaret nobis
Christus, clavis cōfigi voluit vnde dicit Apostol: epist.119.
vetus noster homo simul crucifixus est cū Chri-
sto, quia virtute crucis comprimitur concupiscen-
tia nostra, sed semper cum labore, & ignominia
opprimi, & contineri debet, donec plenē per mor-
tē corporis extinguatur quicquid enim in hac vi-
ta agitur nihil est aliud quam crucifixio carnis. De
quo vide Augustinum de sacratissimo triduo cru-
cifixi sepulti, & resuscitati. Rursum, maximè con-
uenit illi expansio manuum, quia amore nimio
omnes attrahere volebat, iuxta id quod promise-
rat: Ego si exaltatus fuero à terra oīa trahā ad me-
ipsum. Theophilactus: Extēdit manus, vt in vlnas
fuscipiat, & congreget filios Dei dispersos. Simili-
ter exaltatio in altū & expansio manuum illi con-
uenit ad quem de toto mundo in profundo pec-
catorū demersi, pro sanitate clamaturi erant. Quæ-
ritur inter doctores quomodo Christus sit cruci-
fixus nudatus, an velatus? Ambrosius dicit nudū in lucam.
Christum pependisse in cruce, qualis erat Adam hom. 88.
in paradiso, & quales nos nascimur: sic Chrysostomus in matth.
mus dicit quod denudauerunt Christum. Hinc sa lib.12. cōf.
tis consonat figura de Noē nudato, quam pulchre tractat Augustinus: Consonat etiam figura de Da- cap.23. cap.
uidé qui dū ex nimia deuotione nudaretur à Mi- sequent.
chol Iterili, id est, synagoga Iudeorum irritus est. 2. Reg. 6
Sic iussu Domini nobilis vir Esaias nudus incessit: 2. Reg. 20
Examinandum relinquitur, anne psalmista dum
dicit: Ipsi verò considerauerunt, & inspicerunt me
& statim subdit: diuiserunt fibi vestimenta mea
&c. (quod omnes Euangelista studiose annotau-
runt esse completum) respexerit ad impudicam Ju-
deorum inspectionem, qua pudibundam nuditatē
castissimi corporis Domini viderunt. Quamuis
autem Dominus non haberet carnem peccati, vel
rebel-

IN MATTHAEI

rebellem spiritui: & pudor nuditatis inde fit ortus
quia caro rebellat spiritui , tamen ex quo erubuit
Christus imo amplius quam quilibet nostrum de
ipsa similitudine carnis peccati . Cum enim vere-
cundia sit terror vituperij, & inhonorationis, cu-
que quo ad hominum ignorantium estimationem
nihil differant malum apparet, & quod vere existit,
& malum false apparet, non minus oritur vere-
cundia de specie carnis peccati, quam de ipsa carne
peccati Nudatus est igitur Christus , & erubuit, vt
nos ad eum statum reduceret, in quo nudi non eru-
bescebamus, quia ante peccatum nihil rebellionis
contra spiritum erat in carne humana. Erubuit ite-
vt ad salubrem pudorem reduceret, Nudatus est,
vt spiritalem vestem qua spolierant latrones, id
est demones, Adam eiusq; posteros, ipsis restitu-
ret: nudatus est deniq; , vt pudibunda peccata no-
stra (quæ omnia aperta sunt oculis Dei) sua nudit-
ate teget. diuiserunt uestimenta eius. Milites interio-
ra eius uestimenta in quatuor partes diuiserunt,
vt quisq; partem vnam acciperet, sartem mittentes. su-
per tunicam superiori quæ videlicet eam ha-
beret integrum, quia non erat confusa, sed à Maria
contexta quapropter diuidi commode non pote-
rat. Passus est Christus ablationem rerum suarum
vt in huiusmodi iniurijs nobis patientiam tribue-
ret, & cupiditatem alienorū à nobis auferret . Ex-
isto loco constat non esse simpliciter necessarium,
vnicam tantum uestem habere: etenim vnam su-
periorē quasi talarem, & multas inferiores habuit
Christus . vi i m p l e r e t u r q u o d d i c i u s e s t p e r p r o p h e t ē . Nō
videtur esse istud de textu Matthæi sed ex Ioáne
tráslatum esse in Matth. vnde in multis codicibus
nō reperitur, nec Hieronymus nec Augustinus le-
gunt. Cyrillus in Ioáne mystice interpretatur, intel-
ligēs per 4. partes uestimentorū 4. partes orbis quæ
ad sa-

in Ioáne.

CAP. VIGESIM VM SEP T. 264
ad salutē redacta indumentū verbi. i. carnē Christi
impartibiliter inter se partitæ sunt . Similiter Au-
gustinus nisi quod per tunicā incostitutē caritatē in
telligat, quæ sorte obuenit: quia gratuito & miseri-
corditer infunditur. Et sedet seruabat eū diligentia
militū, & sacerdotū nobis profecit , vt maior & a-
pertiō resurgētis virtus appareat. Sedentes igitur
scilicet milites seruabant, id est, custodiebant eum,
donec cōpleretur sententia omnia Pilati, & morere
tur Christus , ne aliquis eum de cruce deponeret.
Et imposuerunt ipsis milites ex iussu Pilati c ausam ip-
sus scriptam, titulum seu aterculum in quo erat cri-
men ipsius scriptum, propter quod fuit crucifixus.
Iste est Iesus rex Iudeorum. Iste est crucifixus, quia ip-
se est rex Iudeorum. Scriptit Pilatus titulum hunc
vt sciretur quare crucifixus esset , neue putaretur
erucifixus tanquam latronum socius, vel princeps
scit cupiebat hoc credi Iudei impetrantes à Pi-
lato, vt cum Christo crucifigeretur duo latrones.
Quamvis ergo Pilatus in gratiam eorum permi-
serit Christum suspendi in medio duorum latro-
num, voluit tamen quodammodo honorē Chri-
sti defendere per hunc titulum. Rursum scriptit il-
lum in derisionem Iudeorum sicut ante per risum
vocabat eum regem Iudeorum, vt quasi per iocū
diceretur à Romanis , Iudei regē sium crucifice-
runt, nunc igitur Romanis parebunt, quia non v-
tra iactabunt regem illum ex sua stirpe venturum.
Narrat Joannes, quoniodo acri turbati iniuria ipsi
pontifices dixerunt Pilato : Noli scribere : Rex sum
Iudeorū , sed quia ipse dixit rex sum Iudeorum,
quasi videlicet verbū Christi arrogās mēdaciū fu-
isser. Hic aduerte quod pontifices reuera metuerit
ne Christus crederetur rex Iudeorū, quia et si mali-
tia exceccauerat eos vt eū occideret, tot tñ habebat
argumēta quibus ipse esse cōprobabatur, vt penitus
non

IN MATTHAEI

non possent remorsum conscientiae extinguere, quamvis vehementer omnem scrupulum, extinctum cuperent: alioqui fatuum erat metuere ne in veritate crederetur aliquis crucifixus esse rex Iudeorum. Literis autem trium linguarum hunc titulum conscripsit Pilatus, vt non solum populus Iudaicus, sed etiam nobiles extranei qui veniebat in Hierusalem, Iudeos regem suum crucifixisse agnoscerent. Haec tres linguae praecipuae erant tunc temporis, & nullus erat aliquo loco, seu estimacione habitus, qui non aliquam ex istis intelligeret. Hebreæ eminebat propter populum Iudaicum: Graeca propter Philosophos & sapientes gentilium: Latina propter Romanos. Hieronymus. Non possum (inquit) dignè admirari pro rei magnitudine quod redemptis precio falsis testibus, & ad seditionem, clamoremq; infelici populo concitato nullam aliam inuenierunt causam eius interfectionis, nisi quod rex Iudeorum esset. Deo igitur dirigi tri-buendus est iste titulus, qui omnibus notum esse vult quod Christus per crucem suam rex est omnium spiritualium Iudeorum, nempe à virtutis circuncisorum & confitientium Christum esse saluatorem suum: Iudeus enim interpretatur confites. Vnde bene dicitur crucifixus, quia est rex Iudeorum, haec est enim unica causa cur sit crucifixus, quia regnare voluit, & dominari credentibus, sponzato tyranno diabolo, quod sine cruce fieri non poterat. Diuinitus autem (inquit Cyrilus) factum est vt trium linguarum (quæ præcipuae sunt) literis titulus scriptus fuerit, omnium enim gentium regnum Christo attributum esse significauit: ipsi enim (inquit Propheta) honor, & regnum datum est, vt omnes tribus, & linguae ipsi seruient. Et Paulus: Ut omnis lingua confiteatur &c. Titulus igitur iste per præcipuas linguas omnium linguarum Iesum

Dan 7.

CAP. VIGESIM VM SEP T. 265

Iesum futurum principem prædicabat, & impietas criminis Iudeos arguebat, quia Dominum regemq; suum crucifixissent. A Pilato etiam positus fuit, non à Iudeis, nec ad Iudeorum petitionem est immutatus, ad designandum regnum Christi esse itabile, & super firmam columnam consistere, quodq; g̃t̃iles laudaturi essent Christum regem etiam inuidentibus Iudeis. *Tunc crucifixi sunt cum eodio latrones.* Quare cum Christo crucifixi sint duo latrones, & quam conuenienter hoc factum sit, habet Thomas, vt videlicet hac ratione Christus precepit potentiam crucis suæ ostenderet in conuersione & salutatione viuis scelerati, & vt in maximum gloriam verteret, quod inimici in summam eius ignominiam parauerant: non enim minus fuit latronem in cruce conuertere, atque in pardusum ducere, quam petras concutere & solem obtemperare. Adiuerte quam gravis poena iustissimo fuerit cum sceleratissimis reputari, & sceleratissimorum, & latronum princeps haberet. *Preterentes.* Abieciissimi quiq; ex plebe, qui vel à ciuitate ad pagos, vel contra, à pagis ad urbem Hierosolymitanam diuertebant crucem circuibant post crucifixionem. *In blasphemabant eum,* id est, ridebant, insuantes capitula sua, præ gaudio scilicet & in signum subdamnationis dicentes: *Vah, deridetis est cum gaudio, qui destruxit templum Dei.* Nunc apparent potestas tua quam arrogaueras. *Saluata temetipsum.* Videntur hoc dicere ad detrahendum prioribus signis, & operibus spiritus sancti, quasi dicat: Tu voluisti destruere templum Dei, & in triduo reædificare illud, tu etiam alios sanasti, vt ostenderes templum Dei, si ita esset, neque virtute diaboli alios sanasses, nūc te ipsum saluares, si filius Dei es, vt dixisti, descendere de cruce. In ipsis blasphemis Christus supra modum afflictus fuit, vnde Psalmista frequenter harum blasphemarum 7. Parte qu. 46. art. II. psal. 11. psal. 68.

M M sphe-

IN MATTHAEI

sphemiarū meminit, vt: Omnes videntes me, deriserunt me. Rursum: Quē tu percusisti persequenti sunt, & super dolorem meum addiderunt: nec iam vulnerato, & morienti pepercerunt, sed cùm nihil amplius manu in me possent, lingua sua ipsi me persequunti sunt. *s militer et prim. ep. sa. erdotū*, quorum erat aliorum blasphemias compescere & prohibere ne afflictioni adderetur afflictio. *Alios saluos fecit seipsum non potest saluum facere.* Hierony. nolentes incōment. confitentur quod alios saluos fecerit. Itaque vos ḥ scribæ & extra condemnat sententia, qui enim alios saluos fecit, vtq; seipsum si vellet saluare poterat. *s i rex irael est, id est, populo Iraēlico promissus, descendat nunc de cruce.* Athanas. Dominus verē salvator non salvando seipsum, sed creaturā liberādo volebat agnoscī salvator, neq; enim medicus quia sibi medetur medicus esse cognoscitur, nisi erga lāguidos artē probet: sic. Dñs salvator existēs nō habebat opus salute: neq; descēdēdo de cruce cognosci volebat salvator, sed manendo: multo nāq; maiore hoībus salutē salvatoris mōris affert, quā dēcessus eius de cruce. Putat Hieron. hoc loco dēmones exegisse, vt Christus de cruce descēderet, quia videlicet intellexerūt ex tūc fractas esse vires suas. Sed sicut dicit Leo: Si crudelis & superb' inimicus cōfiliū misericordiæ Dei nosse potuisset, Indērū alios māsuētudine potius tēperare, q̄ in iustis odijs studiūsset accēdere. Deinde si hac ratione hēc diabolus Scribis inspirasset, seriō nō illudēdo dixisset: Descende &c. *Et credimus ei, Leo: de quo(ait) erroris fonte Iudei, de quo inuidiē lacū taliū blasphemiarū venena potalis? quis vobis magister tradidit? quā doctrina persuasit quod illū regē Israēl, illū Dei filium credere deberetis qui se crucifigi non fineret, aut à cōfixione clauorū liberū excuteret?* non hoc vobislegis mysteria, nō paschalis obseruatiō sacra-
menta

*serm. 11. de
pass. Dom.*

*serm. 4. de
paſſ. D omi.*

CAP. VIGESIM VM SEP T. 268
 mēta, nec vñquā vlla prophetarū ora cecinerūt, sed illud verē abūdetq; legit̄s, quod ad detestabilem vestri sceleris impietatē, & ad volūtariā Dñi pertinet passionē: ipse enim per Esaiā loquitur: Dorsum meū ad flagella dedi, maxillas meas ad palmas, *Esa. 53. 7.
Psal. 22.*
 ciē mēa nō auerti à cōfusionē sputorū, cōfidit in eo, deridēdo hoc dicūt: Et hāc subsannationē singulatiter, & ad verbū prēdixit David tanquā maximā, & intolerabilē p̄ c̄teris. Cū enim homo ab omnibus desertus appropinquit morti, & vndiq; afflictionibus torquetur, nemoq; ei subuenire potest, hoc adhuc haber reliquū, vt spē suā ad omnipotētē Dei misericordiā erigat, & in illo refugiū suū ponat, vt exēplo Iosaphat regis pater. Hoc refugium istis quantū valuerūt à Christo abstulerūt, nolentes eum in Domino Deo confidere, q.d. frustra in Dño confidis qui nullo pacto tibi subuenire vult. Stultissimē hoc tibi persuades quod aliquid auxilij tibi à Domino esse possēt, quātū velis spera, spe tua frustraberis. *Liberet nunc eū si uult.* Psalmus prædictus & habet (Quia vult eū) hoc modo, Sperauit in domino eripiāt eum, saluum faciat eum quoniā vult eum, id est, quia diligit eū, q.d. stulte persuadet sibi quod Dominus curā eius gerat: dixit se p̄r̄ omnibus à Domino Deo maximē dilig, ostendat quod Dominus eum liberet. A duerte hic more carnalium hominum eos loquitos, qui omnes eos Deo non placere existimant, neq; ab eo dilig, qui temporaliibus malis affiguntur. Passus est istud opprobriū Christus, vt in extremo vitæ Constituti, spem nostram in Domino figere possēmus, & nullo pacto à tā tuto refugio recedere. Passus est carnalium istorum illusiones, vt ab ore Christianorum omnia impropria, & omnē maledictionem auferret, doceretq; nos neminiē ob terrena bona laudare debere, neque ob terras calamitates contēnere.

M M 2

Im-

IN MATTHAEI

Improperant ei omnes quod tumore superbis sibi diuinitatem , regiamq; maiestatem arroguerit, quia cuius genus humanum per superbiam vitium sit; atq; hoc ipsum sit maximum generis humani vulnus, Christus maximè pati voluit, vt superbiam in nobis contereret : sic meritò non cōmuni aliqua arrogantia , sed omnium sceleratissima, superbis ac arrogans reputari debuit, quia diuinitatem sibi usurpauit. *ridipsum autem ex latrone qui crucifixi erant cum eo, improperant ei.* Si rex Isreal es descendē de cruce, sicut satis patet ex Luca. Istud est intolerabile malum vt qui cum eo in ijsdem miserijs est ipsi insultet, quem propria poena meritò totum deberet occupare , aut saltem ad compas̄ionem, non autem ad derisionem provocare. Augustinus, & Hieronymus putant posuisse Matthæum pluralem numerum, pro singulari : quæ loquutio frequens est in scripturis. Hieronymus dat etiam secundam rationem, vt Lucam cum Matthæo conciliet, & dicit quod primo vterq; blasphemauerit, postea alter, conspecta Christi patientia, & mirabilibus quæ siebant, confessus sit eum Dominum, & regiam dignitatem eius, solumq; suū redarguerit. Vtraq; expositio probatur.

A sexta autem hora tenebrae facte sunt super uniuersam terram, usque ad horam nonam. Causam tenebrarum assignat Lucas, quia sol obscuratus est non regulari Eclypsim, qualis solet circa nouilunium contingere nam tunc Luna erat plena, celebrabatur enim paschalis solemnitatis in plenilunio, & tunc naturaliter non potest esse Eclypsis solis, neque per tres horas naturaliter durare potest, vt tradunt Phyisci : nec potest etiam vniuersalis esse Eclypsis solis, propterea quod luna multò minor sit, quam tota terra. Hanc autem Eclypsim siuisse vniuersalem satis patet ex verbis ipsius Matthæi, qui dicit tenebras factas

In comm.

CAP. VIGESIM VM SEPT. 267

etas esse super vniuersam terram : quæ verba non videntur satis bene intelligi de tota terra Iudeæ, cùm etiam gentiles longè à Iudea politi hanc Eclypsim animaduerterent. Dionysius enim Areopagita (de quo in Actis) in AEgypto se eam ad vertisse testatur , & Phlego Olympiadum suppudator (sicut de eo in Chronicis ait Eusebius) Olympiade (inquit) ducentesima secunda, magna & excellens inter omnes quæ acciderant antea, deflectic solis facta est, & dies hora sexta, ita in tempore solis noctem versus est, vt stellæ in celo illæ sint, terræ; motus in Bithinia, & Nicæa: vrbis multas sublimes subuerterit. *lib.9.eccles.* Lucianus quoque presbyter dicit in *bist. cap. 7.* milibus gentilium hanc Eclypsim annotatam esse. Nec mirum si Eclypsis ista fuit vniuersalis , cùm *cap. 10.* Dominus Deus ad mandatum Iosue, fecerit lunam & solem quietescere, vt communis cursus non procederent, & solem contra consuetum cursum ad petitionem Ezechiae retrocedere, ita vt non tantum in Iudea , sed etiam à Babylonij animaduerteretur . Quid ergo mirum si totus orbis caruerit lumine solis, quādo creator solis talia patiebatur. Ex hoc aut quod Eclypsis ista vniuersalis fuerit , consequitur quartum miraculum, id est, dictam Eclypsim, non esse factam per solius lunæ interpositionem inter solem, & aspectum nostrum, seu terram, sed etiam per radiorum solarium retractionem. Sicut sentit Hieronymus in Commentarij huius loci. Sol (inquit) retraxit radios suos, ne aut pendentem videat Dominum , aut impij blasphemantes sua luce fruerentur. Luna enim, quia corpus minus est quam terra, non potest interpositione sua inter solem & terram efficere vniuersalē Eclypsim solis. Dicit quidem Dionysius Areopagita, lunam fuisse interpositam inter terram, & solem, quia videlicet etiam luna quodammodo cupuit: creatori suo cō-

MM 3 pati

IN MATTHAEI

pati , & opine lumen auferre mundo (sicut etiam elementa innaturale aliquid passa sunt , præstitque quod potuit , sed ipsa sola obscurare totum solem , totique mundo subtrahere non valuit .

Miracula quæ facta sunt ex parte Lunæ recenset Thomas ex Dionysio , tertia parte quæstione 44. articulo secundo , & Franciscus Titelmannus libro septimo circa finem . Hoc miraculo ostendit se Christus Dominum esse solis , & celorum , seque potuisse solo nutu suo totum mundum perdere , lumine ei subtrahere ; miracula enim quæ circa corpora inferiora fecit quamvis eius diuinitatem ostenderent , ab ipsis tamen alijs causis tribuebantur , mutare vero cursum celestium corporum non ita facile alteri tribui potest , præterquam soli Deo . Debuit autem hæc mutantio fieri , Dómino maximè afflito , quia tunc præcipue oportuit diuinitatem Christi per miracula ostendi , quando in eo maximè apparebat infirmitas .

Vnde etiam in natuitate , quando infantulus fuit , stella insignis apparuit in cœlo : In passione vero quando incomparabilis fuit infirmitas , & miseria , non circa stellam miraculum contigit , sed circa clarissimum mundi iubar fieri debuit , denique istud est signum de cœlo quod dandum Iudeis non fuit , donec Christus sicut Jonas , absorberetur in aquis tribulationum . Designabatur autem hic sol iustitia Christus , tenebras afflictionum nostrarum subire , quæ tribus horis durauerunt ; quia Christus horis tribus in cruce peperdit , tribusque diebus in morte , & sepulchro , permanit .

Mortuo autem eo rediit Lux , quia labor omnis transierat . Videntur istæ tenebra tales fuisse quales

CAP. VIGESIM V M SEPT. 268
les in crepusculo matutino , vel vespertino sunt , quando apparent stellæ . Et omnino videntur lucidæ ad huc blasphemasse Christum in ipsis tenebris , nihil enim mouebat eos miraculum , tam grande , & circa horam nonam adhuc eum derisisse : dicentes : Videamus an veniat Helias &c. Nihil enim mouet miracula omnia , nisi Dominus singulari gratia spiritus sui cor nostrum illustrauerit . Porro hora sexta diei vocatur tempus illud quod est inter duodecimam & primam . Vnde Christus peperdit in cruce ab hora duodecima usque ad tertiam viuis . Nox quoque apud Hebreos in quatuor vigilias diuidebatur , quæ vocantur apud Marcum (vespe , media nox , gallicantus , & mane) ita etiam dies in quatuor horas siue stationes apud Iudeos diuidebatur : quarum quilibet complectebatur tres horas usuales , sicut ad uertere possumus ex parabola patris familias operarios conduceant in vineam suam .

Prima statio vocabatur mane seu primum mane , secunda statio tertia hora , eo quod prima hora secundæ stationis vocabatur tertia , propterea quod tertia hora usualis ipsius diei erat transacta tertia pars diei simili ratione vocabatur sexta quarta pars , nona . Ex quibus patet quo sensu dicat Marcus Christum crucifixum hora tertia , quia videlicet Christus crucifixus est in fine secundæ stationis diei , quæ vocatur hora tertia , ita ut milites iam crucifixionem Christi omnino compleuerint , & Christus iam penderet in cruce , quando sonuit sexta hora diei , siue quando erat duodecima hora . Sic etiam quod dicit Ioannes siuisse horam quasi sextam parvæcues , quando Pilatus sedet pro tribunal potest hoc sensu dictum intelligi , quia maior pars secundæ stationis dici iam transierat , & instabat tertia diei pars , seu

Matth. 20

M M 4 statio

IN M A T T H E I

statio: quanquam adhuc fortè vna hora visualis superesset de fecunda, vt circa vndeclimam federit pro tribunali. Quod si cui id minimè placeat in Ioanne, quia non solet Ioannes tempus per spatium triū horarum, sed longè exactius per spatium vnius horæ describere, sicut cap. i. (hora erat quasi decima) & cap. 4. (heri hora quasi septima) reliquit eum febris &c. examinet an hora sexta parastetes apud Ioannem ponatur, non pro illa hora quæ agitur dum completa est, & sonuit hora sexta, sed pro illa hora, quæ agitur antequam detur signum transactæ sextæ: quæ reuera est sexta hora diei, & apud nos est illa quæ agitur inter vndeclimam & duodecimam. Si igitur ad mediū vndeclimam Pilatus sedisset pro tribunali, rectè diceretur sedisse hora quasi sexta.

Hierony. in
ca. 6. Dani.
cyp. in fine
tract. de o-
rat. domi.

De mysterio istarum horarum tractat Hieronymus, & Cyprian. *Et circa horam nonam clamauit Iesus.* Antequam istud diceret quod sequitur, orauit pro crucifigentibus se, latroni paradysum promisit, Joannis matrem commendauit: vt ex Ioanne & Luca patet. Atque omnino cōuenienter ordine sic egit, quia pro alijs magis quā pro se fuit sollicitus. *Voce magna,* vt se illum esse ostenderet propter quem sol obscuratus esset. *Eli Eli Lanabachthani,* hoc est, deus meus, deus meus, ut quid dereliquisti me? O Deus quem præ omnibus omnino hominib⁹ singulariter semper colui, & colo, quam ob causam non subuenis mihi in omnibus afflictionibus meis, & improperijs? quare à morte me non liberas? quare sine omni consolatione me derelinquis? aut cur saltē illana mihi non impendis consolationem, quam soleas sancti tuis in tribulatione constitutis impenderes? Non istud profert ex impatientia, vel murmur contra Deum. Neque etiam putandum est villa ratione diuinitatē suissē à Christo separatam, vel ab anima aut à corpore eius, cūm mortuus es-

set,

C A P . V I G E S I M U M S E P T . 269
set, quia nō fuit ibi alia persona, vel hypostasis quā increata, & æterna, nēpe filius Dei: Sed hæc Christi querimonia prolata est ex parte sensitivæ, & naturalis voluntatis Christi, quæ consequitur illud iudicium, quo non attenditur causa rei, sed tantummodo consideratur res secundum seipsum: & correspondet illi petitioni quam in initio passionis sua protulit: *Transfāt à me calix iste,* vt propter quas causas illam petitionem fudit in principio passionis, propter easdem causas ex simili affectu conqueratur se non adiutum in fine passionis, Derelictus est igitur Christus sine auxilio in corpore, & sine cōsolatione in aia, vt nos digni deseriri nō derelinquam à Deo. Interrogat aut causam magna voce, vt omnibus notum faceret quod in se causa non erat cur sic affligeretur, & à Deo derelinqueretur, sed in nobis voluit derelinqui (vt ait Leo) & cōqueri de derelictione magna voce, vt ostendat deinceps tempore noui testamenti, nō exceptanda à Deo bona terrena, & visibilia, sed coelestia. & hæc caduca contemnenda esse, nec in huiusmodi nostris desiderijs debere exaudiri, sicut etiam pulchre docet D. Augustinus: atq; in omnibus notum faceret omnia mala, quæ iam contigerant sibi, lögē ante prædicta esse à propheta: *Vnde Ioannes dicit Christum dixisse,* Sitio, vt consumaretur scriptura: Ostenditq; hoc clamore suo de nullo alio intelligendum esse Psalmum 21. præterquam de seipso. Quando verò Augustinus dicit Christum hæc dicere in persona Ecclesiæ, Deus, Deus meus &c. non sic intelligendus est quasi neget competere persona Christi, sed quia Christus non propter se ista passus est, sed propter nos & ne putaremus nos derelictos à Deo, quando temporaliter affligimur. Damascenus intelligit (cur dereliquisti me?) id est, cur habes me odio, & contemnis me:

ser. 17. de-
ps. 4. 6

cap. 16.

ps. 110.
ps. 4. 6

psal. 21.
psal. 68.

lib. 3. de-
orth. fide c.
cap. 24. 6

25.

IN MATTHAEI

In comment. nis me: nō quasi Deus vñquā odio habuerit Christū, sed quia Christus gerebat personā peccatorum quos Deus odio habet: sicut ipse dicitur pro nobis factus peccator, & in Psalm. allegato vocat peccata sua. *Quidā autē illū stantes, nō oēs* (inquit Hiero.) sed quidā (quos arbitror milites fuisse Romanos) non intelligētes Hebraici sermonis proprietatē, sed ex eo quod dixit heli, heli, putāt Heliā ab eo inuocatū. Sin autē Iudeos qui hoc dixerūt, intelligere voluerimus, hoc more sibi solito fecerūt, vt Dñm imbecillitatē arguant Heliae auxiliū deprecetur. Ceterū si milites hoc dixerūt, hoc sensu dixisse intelligentiā sunt: Ideo Heliam intuocat quia se liberandi protestatē non habet: vel deridendo hoc pacto: strā iste Eliam vocat, quia ab eo non iuuabitur.
Et continuo currens unus ex eis etc. Hoc Ioannes dicit factum ad verbum Christi, Sitio: quod Christus statim subiunxit seruans in verbis suis ordinem Psalmorum in quibus istud prædictum erat. *implicuit acetō*. Hieronymus sentire videtur hac ratione milites porrexisse acetum Iesū, vt acceleraretur mors eius, & sic liberarentur à custodiendo Iesū: potus enim aceti accelerat mortem. *Ceteri uero dicebant sine uideamus an ueniat* etc. Derisorie dictum puta, quasi dicat: Expecta donec veniat Helias, & ipsum liberet. Istud à porridente acetum & ab alijs dictū est, Marcus enim habet quod qui porrexit acetum dixerit alijs: Sinite, videamus an veniat Helias. Hic insinuat nobis Euangelista qua occasione istud dictum sit, Eliam vocat iste: atque ideo posuit verba Hebraica Heli, Heli, nam si tantum dixisset seruel, Deus meus, non aduerteremus similitudinem duarum vocū. Heli, & Helias atque ita nesciremus qua occasione dictū istud esset, Eliā vocat iste. *Iesus autem iterum clamans uoce magna emisit spiritū*, scilicet postquam accepisset acetū, & dixisset:

Con-

CAP. VIGESIMVM SEPT. 270

Consummatū est. Hanc magnā vocē explicat Luc. his verbis: Pater in manus tuas cōmendo spiritū meū. Ideo autē in morte emisit hanc magnā vocē, vt ostenderet se voluntariè aiām suā ponere, quaz nec violentia clauorū, nec verberū à corpore separata fuerat, imd vñsq; ad mortem in suo vigore vītā cōseruauit temporale. Vide Aug. dicitur etiam lib. 4. de trin. c. 13. Emisit spiritū, vt significetur hic diuinæ potestatis non defusse cōsortiū: sicut enim dixerat, nemo potest tollere animā meā, sed ego pono illā, ita quando voluit, emisit spiritū. De hac re vide D. Thom. 3. Parte quā Mortuus est Christus vesperē Paschē hora nona 50. art. 1. C. tan quam verus agnus paschalis: eodē enim tēpore sequentib. R. om. 4.

quo in cruce moriebatur occidebāt Iudei agnum post occasum solis comedendū: mortuus est vesperē, quia ad vesperā peccauerat Adā, mortuus est recessē sole, & eo oriēte resurrexit, quia mortu' est propter delicta nostra, & resurrexit propter iustificationē nostrā. *Et ecce in Christi morte*. L. uelū tēplū scīsū est in duas partes, a simo usq; deorsū Scissum est ve lū tēpli, vt manifestaretur, q̄ is q moriebatur esset ille qui in tēplo inuocabatur & colebatur, quiq; in sancto sanctorū adorabatur. In tēplo Hierosoly. 2. erāt vela: vñpēdebat ante tabernaculū primū, q Exo. 36 & 40. tentoriū nūcupatur. Alterū pēdebat ante sancta sanctorū, eratq; priore illo preciosius, quod simpliciter velū dicebatur: de quo, teste Cyril. sup. Ioan. hic loquitur Matth. Dicitq; inter cōtra Cyril. tēplū Iudeorū cōfuetudine qua audita Dei blasphemia veltes suas scindere solent quodāmodo vñsum fuisse cū expirasset Christus, ad Iudeorū impietatē declarādā, & lugēdam cæcitatem, quēadmodū sol, terra, petrē cū Dño suo luxerunt. Velū aut̄ istud dicit Ap. Paul. carnē Christi significasse, & S. sanctorū coelū ipsum: sic enī epi. ad Heb. 12. habētes itaq; fratres fiduciā in introitu sanctorū in san-

IN MATTHAEI

in sanguine Christi, quā initiauit nobis viam nostrā & viuentem per velamen, id est, carnem suā &c. Significabat igitur scissio veli Christi carnem quodammodo ab anima ruptam fuisse, vt sic ipse per mortē suam tanquam primus sacerdos & summus celum introiret ad interpellandum pro nobis, vt postea nos per eius carnem pro nobis mortuam tanquam per scissum velum introiremus in cœlum tanquam in sancta sanctorum. Sic Leo ser. 17. de passione Domini. Velum istud etiam significabat sanctorum viam nondum esse apertam, sed clausam, hoc est, occultam adhuc esse gratiā Christi, & obscuris figuris salutis mysteria velari, nondumq; generis humani redēptionem toti mundo effusisse, scissio verò gratiæ illius reuelationē mysteriorumq; apertōnem. Sic Hieronymus in Commentarijs, Cyrillus in Ioannem, & Augustinus de spiritu & litera cap. 15. Significabatur insuper per diuisionem & veli destructionem, viuendas leges ceremonias esse auferandas, vt liquet ex prædicto serm. Leonis: in quo sic ait. A lege ad Euangeliū, à synagoga ad Ecclesiam, à multis sacrificijs ad vnam hostiam quæ est Deus, euidentis est facta translatio, figuræ veritas auferebat, & superflui erant nuncij sub præsentia nunciati. Hilarius etiam ad Iudeos veli significationem referit, & ait: Ideo velum scinditur, quia exinde populus diuinus est in partes, & veli honor cum custodia angeli protegentis auferitur. Hieronymus admonet in lectiōne Hebraica legi superliminare, id est, frontispitium templi quod infinita erat magnitudinis, in morte Domini fractum, atque diuisum fuisse. Et terra mota est, non solum in Iudea, sed & alibi, vt testatur Phlegon. Et petræ scissæ sunt, id est, ipsa rupes Golgothana, vt ait Lucian. Et monumenta aperta sunt ex terræmotu. Significatur secundum litteram

sc.m. 17.

In comment.

CAP. VIGESIM VM SEP T. 271
teram quod qui mortuus erat, Dominus esset terra, petrarum, templi, solis, viuorum, & mortuorum domitorib; inferni: cui hæc omnia quadam ratione compatiebantur. Hieronymus ait mysticè terræmotum & reliqua, credentium typum gessisse, qui relictis pristinis errorum vitijs cordisque duritie emollita ad Deum confugerunt, & creatorem receperunt. Et multa corpora sanctorum, id est, bonorum qui dormierant, id est, pridem mortui fuerant, surrexerunt ad vitam redierunt. Et execentes de monumentis post resurrectionem eius, uenerunt in sancta ciuitatem, id est Hierusalem. Huius partis sensus duplex esse potest. Primo namque hoc modo intelligere possumus quod sancti isti mortui reuixerint, & de sepulchris suis exierint post Christi resurrectionem, quanquam prius ipsorum sepulchra patuerint: atque ita (post resurrectionem) coniungetur cum (Ecclesiastes:) Secundò possumus coniungere istud, post resurrectionem, cum verbo, venerū & sensus erit iste: Surrexerunt quidem in morte Christi, sed non uenerunt in Hierusalem sese manifestari nisi post resurrectionem eius. Et apparuerunt multis non omnibus, inquit Hieronymus, sed in comment. qui cernere merebantur. Surrexerunt autem isti mortui, & multis apparuerunt, vt ostenderetur Christus esse mortis Dominus, morte sua mortuos vivificans. Hieronymus arbitratur istos resurrexisse ad vitam immortalem. Quem sequuntur Remigius, Thomas in 4. Sententiarum & Caietanus. Augustinus verò epistola 99. quem sequuntur Theophylactus & Thomas in 3. parte quæstio. 53. art. 3. putat quod illis non sit perfecta resurrectio prestita, sed quod ita resurrexerint quemadmodum resurrexit Lazarus postea moritus. Quod probabilius dictum videtur. Centurio autem qui cum eo erant, custodientes resum, uiso terræmotu, & his que

IN MATTHAEI

Ioan. II.

cap. 8.

que fiebant timuerunt ualde. Agnoscentes in Christum magnum commissum esse scelus: dicentes: *ure filius dei erat iste, id est (Luca teste) verus & sanctus.* Hic impletur scriptura: Si exaltatus fuerit à terra omnia traham ad meipsum: traxit enim Centurionis & socios eius ad timorem, & agnitionem iustitiae suæ, quanquam ad eam cognitionem non peruenirent ut eum Dei filium naturalem agnoscerent: traxit præterea latronem, eosq; qui pectora sua feriebant. Centurio cū socijs suis typum gentiliū refert, qui Christū passum & crucifixū à Iudeis libera voce vnicū Dei filiū confiteruntur. Erant autem ibi mulieres multe a longe que sequebantur Iesum a Galilea ministrantes ei. De facultatibus suis necessaria virgine de quibus Lucas habet quod à Christo fuerit curata, ubi nominat Ioannam vxorē Chusae procuratoris Herodis & Susannā Iudaicā, inquit Hieron. nam consuetudinis fuit nec ducebatur in culpa more gétis antiquis, ut mulieres de sua substantia victimum atque vestitū præceptoribus ministrarent, hoc quia scandalū facere poterat in nationibus Paulus sibi abiecisse memorat. Inter quas Maria Magdalena, soror Marthæ, ac Lazarī. Et Maria Iacobi minoris. Et Ioseph natus quæ erat soror virginis matris Christi, quia Ioannes nominat Mariam Cleophas quoniā fuit Cleophas filia. Et mater filiorū et Iohannes. Iohannes scilicet, & Iacobi. Ioannes legit, quod stabant iuxta crucem Christi, hic autem Euangelista refert quod erat à longe quos hoc modo cōciliat Augu. Stabant à longe (inquit) respectu turbae cōprimentis, & propè, quia non ita remotè stabant quin poterat verba Christi audire vel primo stabant propinquius, deinde paululum recesserunt, & stabant remotius.

Cum autem sero factum esset, id est, cum iam adueniret vespera, & sol fieret occideret ueritatem quidam homo merito mortis Christi tractus, sicut & Nicodemus, ad confi-

CAP. VIGESIM VM SEP T. 272

confitendum publicè quod prius tantum occulè audebat. Non, non hoc dixit Euangelista, si voluerit iactare Christum quod diuitem discipulum ac nobilem habuisset, sed ut ostenderet eum potuisse facilè impetrare corpus Christi à Pilato, quod diuitibus ac nobilibus raro aliquid negetur. Videtur hic Ioseph fuisse de consilio Iudeorū etiā in istud scelus non cōfenserit: quod patet ex LUC. Ab Arimathæa Ciuitas hæc in lib. Regū vocatur Ramatha: Qui ergo ipse discipulus, scilicet occultus (vt ait Ioannes) propter metum Iudeorū, erat Iesu. Hic accedit et Marcus dicit audacter introiuit: magna enim erat audacia corpus omnibus magnatibus odiosum pertere ad honorificam sepulturam ei exhibendam à præside, qui eum crucifixera. Ex quo etiam patet quod non occulte, sed aperte ad Pilatum introiuerit quamvis Ambros. sic venit intelligi Ioannem, ut dicat ipsum Ioseph occulte rogasse Pilatum. Et perit corpus Iesu, scilicet singulariter sibi donari alioqui eum fuisset projectum cū alijs corporibus reorum aut cum corporibus latronum sub cruce suffossum. Tunc pilatus, scilicet quando à Centurione accepit mortuum esse Christum, quod ideo cognoscere voluit (quia crucifixi diu viuebant, nolebat autem ipsum vitium depoceri, ne sententia non sortiretur effectum) iussit reddi corpus mandauit militibus, ut non tenerent amplius corpus in sua potestate, sed permitterent ipsi Ioseph auferre, quo vellet. Et accepto corpore, Iesu de cruce deposito. Probabile est Ioseph etiam manus adhibuisse ad deponendum & recipiendum Christi corpus expatibulo, sicut ipse in propria persona praesens fuit, & proprium sepulchrū dedit ei: Et (sicut Nicodemus) in propria persona venit afferens aro-mata, & vnguentapretiosū.

Ioseph inuoluit illud prius tamē lotum cētū libris myrræ

E. Reg. I. 2.
cap. 19.

myrrhae, & aloes, quā obtulerat Nicodemus. in syndone munda, id est, puro linteo, quod ad hoc mercatus fuerat ipse Ioseph. Non affuit autem vniuersa syndon, sed plures (vt ex Ioanne & Luca patet) sicut enim & super caput Christi positum sudarium, ita vt sepultus fuerit sicut diuites & honorati Iudei, quanquam non ita sumptuosè: diuitium enim ambitionem vitandam docere voluit, qui ne in tumulis quidem carere posunt diuitijs. Pro syndonis mystica significacione, vide Commentarium Hieronymi. Videntur festinasse admodum in sepeliendo Christo, quia imminebat solis occasus post quem non licebat operari, quod sabbatum esset, & Paschæ festum: vnde dicit Ioannes quod in monumēto propinquo posuerūt Iesum propter parasceuen Iudeorum, quasi videlicet alio translaturi fuissent si tempus procul ferendi nō defuisse. Et posuit illud in monumento suo nouo, recenter exciso, in quo nunquam aliquis fuerat positus, quod pro corpore suo cōstruxerat: moris enim fuit apud diuites Iudeos, vt sibi pararent sepulchrum, seu certum locum sepulchri sibi deligerent, sicut in patriarchis patet & apud Esaiam, vbi ad Sobnam præpositum templi à Domino dici iubetur: Quid tu hic aut quid hic: quia excidisti tibi hic sepulchrum excidisti in excelso memoriale diligenter in perra tabernaculum tibi &c.

cap. 22.

lib. 5. c. 17

Hac diligenter in eis erat ad cōmendandam fidem resurrectionis, vnde etiam nunc sepultura libera est apud Christianos. quod exciderat in petra, id est, in rupe, sic vt vnu tantum esset lapis, commode ad sepulchrum excavatus. Quomodo vero fuerit excisum sepulchrum Christi in petra, pulchre habet Beda in hystoria gentis anglorum. Et adiuit saxum magnum, per ministros multos, ad osium monumenti, id est, introitum, et abiit, Saxum magnū inquit

inquit Hieronymus ostio appositū ostendit absq; incōment. auxilio plurimorū sepulchri non potuisse referari. Quare autem Christus sit sepultus, cur etiam tali, & tali sepulchro pulchre declarat Thomas. Præter rationes autem quas assignat cur in monumento 3. Parte qu. nouo exciso in petra sit reconditus. Est & alia, vt videlicet sepulchrum Christi esset immobile, & in perpetuum testimonium mortis, & resurrectionis eius. Hinc etiam patet magna eius virtus quia tot seculis sepulchrum suum inter suos hostes seruat gloriosum. Erat autem ibi maria magdalene, & altera maria scilicet Iacobi, & Ioseph mater. Dicit altera, quia duæ tantum erant hoc nomine (Maria) communiter appellatae, nam mater Christi ferè appellabatur mater Iesu. sedentes contra sepulchrum, id est, ex opposito monumenti interea temporis, quo corpus sepeliebatur non enim poterant commodè simul ingredi cum viris dum sepeliretur Christus: sed postquam sepultus est, & egressi sunt viri intraverunt mulieres, videruntq; monumentum intus, & quomodo positum esset corpus Iesu, sicut habet Lucas: & postea adiulatus est lapis magnus statimq; reuersa mulieres in Hierusalem parauerunt aromata, & vnguenta. Tres Euangelistæ priores non fecerunt mentionem mattis Domini, quia istas mulieres ad hoc tantum introducunt, vt melius intelligatur historia resurrectionis Christi vnde Matthæus hic non nisi duas ponit, quia iudicauit satis esse illas ponere, quæ præcipua fuerit pro testimonio resurrectionis: sub illis vtiq; intelligens, & alias. Cum igitur mater Christi non venerit ad vngendum Christum nō fecerunt eius mentionem. Ioannes autem qui voluit ostendere se ex latere Christi fluxisse sanguinem & aquam vidisse, & qua ratione habuerit curam matris Iesu, nominatio se & matrem Iesu introducit in NN passio-

IN MATTHAEI

passione altera autem die, quæ est post parastœnum, hoc est ipso vespero passionis post solis occasum: quæ vocatur altera dies non artificialis sed naturalis, nam dies naturalis à Iudeis inchoatur post solis occasum. Vtque hoc significaret Euangelista non dixit simpliciter (altera die) nam hoc potuisse etiam intelligi de die artificiali, sed adiecit (quæ est post parastœnum), hoc est illa parte sequentis dicti quæ immediate sequitur parastœnum, alioqui superflue additur hæc particula quæ est post parastœnum. Cui enim potest esse dubium quin altera dies sequatur parastœnum. Vnde Marc. sic legit: Et cum iam sero esset factum (quæ erat parastœnum quod est ante sabbatum) venit Ioseph ab Arimathea, nobis curio quia & ipse erat expectans regnum Dei, quia agebatur extrema pars parastœnus quæ immediate præcedit sabbatum: nā nisi sic intelligatur frustra videbuntur principes sacerdotum, & Pharisæi dicere ad Pilatum. Iube custodiri sepulchrum usque in diem tertium cum sufficeret custodiare usque in secundum, si sabbato die venissent ad Pilatum. Deinde nō debuissent cōmisisse illud mendacium de quo in sequenti capite habetur, sed longe probabilius finxissent quod antea aduentū custodium, prima nocte corpus Iesu fuisse è monumēto sublatū à discipulis. Parastœnum (quæ latinis est præparatio) apud Iudeos dicebatur omnis feria 6. quæ ideo sic appellabatur quia tunc præparabat cibos pro sabbato sequenti in quo non licebat quicquam præparare. Rectè autem Christus passus est feria 6. quia primus homo 6. die cōditus eodem die per passionem Christi ad primam cōditionis honorē est restitutus, deinde quia per passionem Christi præparatus est nobis cœlestis cib⁹ & verū illud manu per quod saluabimur in festo æternæ quietis, quā hic meritò passionis Christi inchoamus à vitijs. abstinentes & quiescentes.

con-

exod. 16.

CAP. VIGESIM VM SEPT. 274

conuenienter ut prius ires suos erit, & pharisæi ad pilatum.
Hieronymus: Nō sufficerat principibus sacerdotum scribis ac Pharisæis crucifixisse Dominum salvatorem nisi sepulchrū custodiret, cohortem acciperent, fingarent lapidē & quantū in illis est manū opponeret resurgēti, vt diligēta eorum nostræ fidei prodefset. quātō enim amplius, & actiū seruatur, tanto maior virtus resurgēti ostenditur. Domine recordati sumus. Benè intellexerūt verba quæ Christus antea resurrectionē portulit quæ Mattheus & Ioannes referunt quānus vi eum possent occidere ea peruerterint, atque in peiorē partē interpretati fint: exagitabitur autem nunc à propria cōscientia quæ dicubat eis illū esse Messiam, terrebatur signis quæ facta erant, in morte eius vehementer metuebant ne verum esset Christi verbū quod de sua resurrectione prædixerat, & cupiebāt omnino, etiā si verū esset, à populo nō credi: Quid seductor illi &c. Ipsi qui dem hoc dicunt ad Christi infamiam nō dignantes eum vel proprio nomine appellare sed quasi omnibus notū seductorē illū vocāt. At spiritus sanctus loquebatur per os illorū, Christus enim est seductor hominū nā seducit & abducit à sceleribus ad virtutes, à peccatis ad gratiā, à terrenis ad cœlestia à miseria ad felicitatē, à morte ad vitā: sicut dicit ei Ieremias, Seduxisti me dñe & seductus sum: fortior me fūisti, & inualuisti. Post tres dies resurgā die tertio, iuste ergo custodiri sepulchrum usque in diē tertii. quod dicat. Non dubitamus quin falsum sit quod se resurrectum die tertia dixit, sed metuimus, ne forte ueniant discipul⁹ eius, ne ad gloriam magistri sui contentur docere vera eius esse verba quas prædixit, atque ita plebeculā decipiāt corpus eius auferētes, et dicant plebi surrexit a mortuis: et erit nouissimus error prior pr̄ ore, quia multo magis adhærebit ei plebs si credit eū resurrexisse à mortuis quā vñquā adhēsit

Cap. 20.

NN 2 & ita

in cōment.

*Matth. 12.
Ioan. 20.*

IN MATTHAEI

& ita melius fuisset ipsum non fuisse crucifixum. Nescientes prophetant, longe enim latior fuit fiducia post Christi resurrectionem quam Christo vivente, longè plures & longè feruentius adhæserunt Christo. Error etiam Iudæorum quo credere noluerunt, toto mundo credente longè deterior fuit, quam antea dum adhuc humilis appareret: longè etiam magis contabuerunt inuidia Iudæi ex gloria quam consequitus est Christus post Pentecosten, quam ob eam quam habuerat in vita. Ait illi Pilatus habetis custodiam, ite custodite sicut scitis. Cōcedo vobis ipsam turnam custodium. Custodia vocabatur certi quidam milites ad ciuitatem, vel locum alium deputati. Et videtur hoc derisorie dictum à Pilato, vel quia pro ridiculo habebat ipse resurrectionem mortuorum, vel si forte ex refusatione Lazari, & similibus æstimabat esse resurrectionem mortuorum, deridendum dixit eis: Custodite sicut potestis, quasi dicat, Vanus est vester conatus: si resurgere posset, vestram non curabit custodiam. Illi autem abeuntes munierunt sepulchrum signantes lapide, apponentes sigillum Pilati, ne quis auderet referare sepulchrum, cum custodibus. Potest istud coniungi, vel cum (munierunt) ut sit sensus munierunt sepulchrum sigillo principis, & apposita custodia militum, vel cum Signantes ut sit sensus: Ipsi signaverunt sepulchrū per ipsos custodes ita ut quando in milites ex parte Pilati apposuerūt sigillum ipsi sacerdotes simul affuerunt, adducentes custodes ipsos non solū ut custodirent sepulchrū, sed ut ipsis videntibus sigillum apponenter: quod Deus ita direxit, ne forte si soli custodes signassent sepulchrum sacerdotibus non presentibus dicerent Iudei custodes ante significationem sepulchri fuisse corruptos & corpus Christi extraxisse, ac discipulis vendidisse.

IN CAP.

275

IN CAP. VIGESIMVM OCTA.

& ultimum.

Vespere autem sabbati, quæ lucefecit in prima sabbati. Duplex est hic interpretatio secundū duo diuersa opera quæ fecerunt ilt̄ mulieres diversis temporibus. Nam vesperè sabbati, id est, dū sabbatum transiſſet post occasum solis emerunt aromata, vt venientes vnguent Iesum, sicut ait Marcus, & valde mane videlicet diei Dominicæ venerunt cum aromatibus ad monumentum orto iam sole. Quidam igitur referunt istud ad præparationem mulierum sabbato post solis occasum factam, atque hoc pacto istud intelligunt, vesperè sabbati quæ lucefecit in prima sabbati, id est, vespera illa sabbati quādo incipiebat lux sive dies naturalis vigintiquatuor horarum. Incipiebat autem dies apud Iudeos à vespera & durabat usq; ad sequentis diei vesperā. Hac de re crudite tractat Aug. consensu. Dicitur autem prima sabbati quæ prima septimana, sicut & apud Lucam: Ieiunabis in sabbato, id est, in septimana: non enim potest quis, uno & eodem die (propriè loquendo) bis ieiunare. Vocabat autem Iudei dies hebdomadę à sabbato tanquam principaliori die, ita ut dies immediatè sequens sabbatum, diceretur prima sabbati: secunda, sequēs secunda sabbati, atq; ita deinceps. Sic Christiani quando eis semper feriandum sive cessandum est à peccatis, nominibus feriarum dies suos appellat. Sic & gentiles appellationibus planetarum atque deorum suorum (ut eorum memoriam semper habeant) dies suos appellant. Alij referunt ad matutinum aduentum mulierum ad sepulchrum, & vesperam pro nocte ponit autumant sicuti hic ponitur: factum est vespera, & mane dies unus, Genes. 1. & tunc iste sensus habetur: Vespera sabbati, id est, nocte

NN 3

nocte

lib. 4. de
cap. 2.

nocte sabbati, extrema videlicet noctis parte quādo nox terminabatur & dies aūspicabatur. *Venit maria Magdalena & altera maria.* Conuenerunt istae mulieres inter se tractantes quomodo visitarent sequenti diluculo sepulchrum. Secundū priorē intellectum, illud quod sequitur (& ecce terræmotus &c.) cōiungitur à Matthæo quasi eodem tempore prescripto esset factū cū tamē mane factū sit dū mulieres irent ad monumētum. Quod mirum videri nō debet, Cōstat enim Euangelistas in historia resurrectionis, quædā coniungere quasi eodem tempore facta essent, cum tamen diueris temporibus contigerint sicut manifestum evadit ex Luca vbi sic describitur apparitio facta in die Paschæ, & apparitio in die ascensionis, quasi eodem die contingissent. Idem faciunt tres priores Euangelistæ in describendo itinere mulierum ad sepulchrum, ita loquentes nimirum quasi mulieres solum semel iuerint ad sepulchrum cum tamen ex Ioanne constet Magdalenam bis apud sepulchrum fuisse.

*E*t ecce terræmotus factus est magnus, sicuti in passione ad compatiendum quodam modo authori suo mota est terra, ita resurgente Christo præ latitia subfilijs. Fuit autem terræ motus iste magnus, vt supra modum admirabile, & magnum aliquid tunc fieri inteligerent homines, & fideles confirmarentur in fide agnoscentes tunc Christum resurrexisse quando terra mouebatur. Mys-
tice isto terræmotu designatur corda hominum terrena mutanda esse resurrectione Christi, quod etiā supra modum est admirabile, sicut ipsa Christi resurrectio. *A*ngelus enim Domini descendit de celo. Causa efficiens huius terræ motus fuit Angelus Domini, obedit enim moles corporalis quantum ad motum localem spectat, ipsis Angelis ad nutū teste Thoma. An vero hic angelus ynicus mouerit lapidem

*1. par. q. 110
art. 3.*

CAP. VIGESIM VMOCTA. 276
lapidem an plures non constat, tamen sicut in Dominica nativitate unus Angelus à pastoribus vi-
sus est, maxima vero multitudo audita est laudare Deum, ita maxim' videtur Christo resurgéti exercitus Angelorum occurrisse. Descendit de celo vi-
stibiliter & primo vt appareat visus est à longè &
ab alto descendere ab ipsis custodibus, sicut Daniel
vidit Gabrielē à lögē ad se volātem: nō autē propri-
tate descendit quia nullus in sepulchro corpori
Christi aderat naquā enim substitutum fuit caterua
Angelorum custodiéntium, & adoratiū dominū. *Hom. 1. in-
sta. cedē.* Nuntij primi, mysterij salutis humanae terrestriales
fuerunt Angeli, nō homines, quia corrupti & lapsi de temp.
erāt ac gratia Dei ad illustrationē & vitē emedatio
nē egebāt ipsisq; erāt, cōtra quos iratus erat Deus,
*R*evolvit lapide Beda; nō ei egressuro dño ianuā pā-
dar, verū vt egressus eius iā facti hominibus præ-
stet indiciū: qui enī mortalis clauso virginis vtero
potuit nascēdo ingredi mundū ipse factus immor-
talis clauso sepulchro potuit resurgendo exire de
mundo, sicut etiam eodem die clavis ianuis intra-
uit ad Discipulos: Hzc Beda. *E*t sed et super eum,
nō tanquam laetus, sed tāquam doctōr & magister
annunciaturus hominibus nouum vitæ immorta-
lis gaudium. Sedebat ad terrorem custodum im-
perterritus defensor sepulchri Christi contra omni-
nes violatores: potuissent enim ex inolta malitia
alium fortè mortuum inferre in sepulchrum, vt
mentirentur Christum non resurrexisse. Sesio si-
gnificat Christum superata morte iam esse in se-
de quietis æternæ vbi stabiliter sine metu rui-
næ regnat. *E*rat autem aspectus eius s̄i ut fulgor ad
terrorem impiorum custodum, *E*t uestimentū eius
fuit nix, ad blandiendum mulieribus, & mulcen-
dum affectum earum in uestitu suo, & aspe-
ctu significat gloriam suæ resurrectionis in qua

IN MATTHAEI

apparbit supra modum terribilis impijs, blandissimus autem pijs, & iustis. *p.r.e timore autem eius exterriti sunt custodes, & facti sunt sicut mortui.* Meritò facti sunt velut mortui qui resurrectionis veritatem no luerunt credere, & qui in mortis impietate manse runt. *R e s p o n d e n s a u t e m A n g e l u s.* Olim diabolus pri mo loquitus est mulieri, quādo mors ingressa est mundum, nūc verò sanctus Angelus redeunte vi ta immortalī, morteque expulsa, primum mulieres alloquitur, *n o l i t e t i m e r e u o s , q . d . t i m e a t i l l i c u s t o d e s q u i i n f i d e l e s p e r m a n e t , & a d o b s c u r a n d a g l o r i a m s a l u a t o r i s h u c v e n e r u n t , v o s a u t e q u a s t u d i o p i e t a t i s q u i c r e t i s c o r p u s C h r i s t i n e t r e a m i n i , s e d a b s q u e t i m o r e a c c i p i t e l e t u m n u n t i u m . s i c o n i m q u o d r e s u m q u i c r u c i f i x u s e s t , q u a r i t i s , n o n e s t h i c .* Non est in monuimento secundum corporalem præsentiam. Non erubescit Angelus crucem sanguiniferam, sed quia à præcipua gloria ipsum describit à cruce, scies quod Christus per crucem ad gloriam resurrectionis peruerenerit, quāquam omnis gloria hominum quorum se sciebat agere ministrum debeat esse in cruce, si resurrectionis Christi voluerint esse participes. *s u r r e x i t e n i m , r e d i t j a d v i t a m n u n q u a m m o r i t u r u s . s i c u t d i x i t , q . d . R e c o r d a m i n i v e r b o r i t i u s q u i b u s p r æ d i x i t s e c r u c i f i g e d u , & d i e t e r t i a r e s u r r e c t u r u m , & s i v e r b i s m e i s n o n c r e d i t i s , c r e d i t e v e r b i s i p s i u s q u o d l a t i u s e x p l i c u i t L u c : R e c o r d a . &c .* **CAP. 24.** *v e n i t e & u i d e t e l o c u m u b i p o s i t u s e r a t D o m i n u s , h o c e s t , p e n i t i u s l o c u s s e p u l c h r i i n t r o s p i c i t e q u i v a c u u s e s t : a t t e n d i t e q u o m o d o l i n t e a m i n a , & f u d a r i u m q u i b u s C h r i s t u s i n u o l u t s u i t i a c e a t s e o r s i m , & a g n o s c i t e c o r p u s m o r t u u m n o n e s s e à q u o q u a m a b l a t u m : n o n e n i m C h r i s t i s e p u l c h r u m v b i p o s i t u s e r a t D o m i n u s v i o l a r i p e r m i s s e t a n g e l u s . M e l i u s d i x i t , v b i p o s i t u s e r a t D o m i n u s q u a s i d i x i s s e t , v b i p o s i t u m e r a t c o r p u s D o m i n i , e a d e m e n i m s e m -*

per

C A P . V I G E S I M V M O C T A . 277
per persona erat quæ corpus viuum ante mortem, & corpus mortuum in sepulchro habebat, quia idē filius Dei. Porrò in oībus alijs magis propriè corpus reperiiri dicitur, vt puta Petri, vel Pauli, quam Petrus vel Paulus. *E t c i t o e u n t e s d i c i t e d i s c i p u l u s e i u s n o n s o l u v n d e c i m v e r u m e t i a c a t e r i s . L a t i s i m u n c u n c i u m à d i s c i p u l i s s u p r a m o d u m d i l e c t i s a b s c o d i m i n i m e p o u t i t . H u i u s e t i a m m u l i e r e s n u n c i a e f a c t e s u n t , v t p e r e u n d e m s e x u m d u c e r e t u r v i r a d s a l u t e m , p e r q u e m d e d u c t u s f u i t i n p e c c a t u m , & v t s c i r e n t m u l i e r e s n o n o b e s s e f i b i s e x u m , s e d f i v i r i s f e r u e n t i o r e s f u e r i n t a c c e p t u r a s e s s e m e r c e d e a m p l i o r e m . E c c e p r e c e d i t u o s i n G a l i l e a m . P r i u s q u a m v o s e x H i e r u s a l e m d o i n u m p e r u e n e r i s s e v i u u m v o b i s o s t e n d e t . I b i c u m u i d e b i t i s n o n p r i u s m u l i e r i b u s & A p o s t o l i s i p s o d i e P a s c h æ a p p a r i u t .*
Caterū apparitiones facte in Ierusalem clam & rarò facte sunt & coram paucis sed in Galilæa Dominus familiariter sēpe pluribus discipulis in multis argumentis apparuit, ideoq; apparitiones in Galilæa factas & ipse Dominus in passione, & post resurrectionem ipse angelus singulariter predixerunt. Maximè verò in Galilæa apparere voluit, vt se illum eudem esse ostenderet qui in Galilæa versatus fuerat, & quia plerique discipuli erant Galilei habitantes in Galilæa, ac maximi discipulorum persecutores in Ierusalem habitarent, vt absq; eorum incommodo cum ipsis versaretur. deniq; vt absq; timore Iudæorum eum liberè consiperent, & resurrexisse agnoscerent. *E c c e p r æ d i x i u o b i s .* Tria noua dixit Angelus, primum quod resurrexerat, secundum quod conspiciendū se in Galilæa daret, tertium quod ipsemnet Angelus hoc dixerat: ecce prædixi vobis. quasi dicat non parui faciatis nuntium meum: ego enim cœlestis Spiritus Angelus Domini ad hoc vobis deferendum

dū missus sum. Sicut enim Gabriel dignitatē suam Zachariæ nolēti credere declarauit, ita istis mulieribus quē nō statū crediderūt declarat Angelus dignitatē suā. Sciuisse verō mulieres esse Angelū dñi ex narratiōe Cleophē apud Lu. patet. Marc⁹ hoc modo legit (Sicut dixit vobis) vtrūq; enim Angelus & Christū dixisse, & se dicere prouinciauit, vt cōfirma ret mulieres in fide. Mysteriū explicat Au. quō Christus discipulos suos p̄cessit in Galilæā, ibiq; visus fuerit ab eis. Cur verō nō surrexit vñdētibus discipulis tractat Tho. Ex Ioā. manifestū est, q; M. Mag. bis ad monumētum iuerit, atq; postea duos angelos in monumēto sedētes viderit: Quō aut cū hac narratione Ioānis cōsonēt reliqui Euāgelistæ, quō etiā inter se cōsentiat de angelica apparitiōe de quo etiā itinere mulierū loquātur, primo an secūdo diffūltas est: tñ quid nobis probabilius videtur paucis dicemus. In primo igitur itinere viderūt mulieres angelū sedentē supra lapidē extra sepulchrū nā inuitauit eas ad intrādū sepulchrū, et fulgurāte facie terruit custodes, q; extra sepulchrū errāt, audierūt illi verba eius ad mulieres facta, quēadmodū liquet ex narratiōe custodū. Huius igitur angeli voce inuitatē mulieres ad intrādū monumētū, introierūt, & corp⁹ dñi minimē repererūt, quare plurimū cōsternatē fuēre: Factum est aut dū colsternatē esset quod iuuenē viderūt, sedētē à dextris corporis Iesu qui cū angelo altero sibi sociato surrexit vt eas allo queretur, manuq; eis linteamina & sudarītē demōstravit. Atq; hic ferē eadē cū priore locutus est. Verūtamē angelis nō credidit Magdalena, nō obstatē quod verborum Christi, quibus s̄e resurrectum prædixerat recordaretur, quēadmodum ex Ioan. liquet vbi ipsa discipulis refert corpus Iesu esse ablatū. Nec mirū videri debet quod angelus fidē nō adhibuerit cū ipse Zacha. sacerdos in re multo mi-

nore

nore angelo nō crediderit, nec Sara angelo cōceptū Is. ac annūciātū imō nec ipsi Apost. Christo primū viō eū resurrexisse vix crediderūt. Porrò regressæ mulieres II. Apost. verba angelorū retulerunt, q; q; sepulchrū vacuū inueniēt. Quo auditō, Petri⁹ & Io. in cū mulieribus ad monumētū accurrerūt: atq; nō reperto corpore domū redierūt Apostoli. Maria Magda. rursum in monumētū cōspiciēs vidiit duos in monumēto sedētes. Quod aut in primo itinere, 104n. 20 seu primo ad monumētū accessu mulieres angelū viderint ex narratione Cleophē apud Luc. clarum est: at mulieres dixisse, s̄e vidisse angelos, atq; ad ea rū nūciū Apostolos cucurrisse ad monumētū. Deinde si primo angelos nō vidissent mulieres Apostoli per nūciū angelicū ad Christi nūciū recipiēdū p̄parati nequāq; fuissent, nā per mulieres vtrūq; nūciū, Dñi videlicet & angelorū simul accepissent. Præterea custodes post primū mulierē accessū, seu post primū nūciū angelorū audita voce angeli recesserūt: Apost. aut nullatenus ad monumentū venire ausi fuissent, si custodes ibi adhuc delituisserent, simulatū enim esse custodū timorē metuissent. Et ex erūt cito de monumēto. De primo itinere loquitur hic Math. c ū timore. s. ne fortē falsum foret angelicū nūciū. Ex Ioan. enim cōlāt Magdalēna nō credidisse oībus angelis donec Dñm vidisset, vnde dicebat dño filii apparēti in forma hortulanij: Dñe si sustulisti eū dicitō mihi vbi posuisti eū. Et gaudio magno de nūtio angeli. Et forte Maria Iacobi, fidelior fuit, quā Maria Mag. & sicuti gaudiū fidei maius in ea fuit, sic timor infidelitatis in Maria Mag. quē post oē nūntiū angelicū adhuc flebat ablatū esse corpus Dñi. c urrētes nūciare discipulis eius. Lea quē audiuerāt ab angelo, & quē viderāt. Et ecce Iesu occurrit illis nō quidē in hoc itinere cū cucurserūt ad Apost. sed cū rediessent ad sepulchrū cū Apost. & cū abeūtibus ijs aliquan-

IN MATTHAEI

aliquamdiu mansisset iuxta sepulchrum etiā reuenterentur: sicuti constat ex Joanne: Occurrerit autem illis Iesus ut iam secundo nō angeli nuntium, sed suum deferrent ad Apostolos. Ideo autem angelicum nuntium praecepsit ut non omnino insperata esset Christi apparitio, sed præparati essent per illud & Apostoli, & mulieres ad videndum Domini num. ^{licens:} A uete, quod est verbum consolatoriū, & amicabile. Illa autem accesserunt, sumpta audacia, & fiducia, non sunt amplius territæ, sed appropinquauerunt ad Christum. Non orte timere. Hieronymus. Et in veteri & in novo testamento hoc semper obseruandū est, quod quando aliqua angustior apparuerit visio, primum timor pellatur, vt sic mente pacata, quæ dicuntur possint audiri. Rarius tamen in veteri testamento dicitur noli timere, frequentius vero in novo.

^{psal. 21.} *ete, nunciate fratribus meis, ut eāt in Galilæa, et ih̄ me videbūt. Nūc eos vocat fratres, quia per passionē, & resurrectionem suā eos patri suo coelesti adoptauit in filios; quos sibi cohæredes fecit, cum omnia peccata eorum per passionem abstulit, & per resurrectionem ad nouam vitam reformauit. Ante mortem quidem occasione quadam sumpta vocauit eos fratres sed regulariter discipulos appellabat: nunc vero mutat illud familiare nomen & fratres suos vocat: Sicut Psalmista prædixerat in persona Christi. Narrabo nomen tuum fratribus meis quod non solum de Apostolis vndeclim, sed de omnibus omnino christianis intelligi debet. Doctorum pleriq; (inter quos est Augustinus) putant Hanc apparitionem diuersam esse ab ea quam recensent Marcus & Ioannes, ac posteriorem esse à Matthæo posita, priorem autem soli Magdalena esse factam, At in hoc posteriore dissentit Augustinus, putat enim hanc non soli Magdalena sed pluri-*

CAP. VIGESIM VMOCTA. 279
 pluribus esse factam. Posset fortasse quibusdam vna & eadem videri apparitio cuius meminerant Matthæus & Ioannes. Quamuis enim dicat Ioannes, Conuersa est retrorsum, & vidit Iesum stantem &c. quod de Maria stante & de Iesu non occurrente sed stante intelligi videtur, potest tamen intelligi de ea cōuersione qua se conuertebat & abire iam incipiebat. Simili modo quando Christus sedisse dicitur de illa statione intelligi potest quae stetit ad salutādum mulieres postquam eis occurrisset. Sed parum referit eadem ne sit an diuersa apparitio quam describit Matthæus. Quare saluo iudicio melius sentientium ponam concordiam Ioannis & Matthæi. Tangere igitur siue tenere in scripturis propter notā significationē etiam significat ad hoc tangere ut aliquid accipiatur siue impetretur ab eo qui tenetur vel tangitur: Quemadmodum Iacob luctans cum Angelo in persona Christi apparente, cum tenuit ut benedictionem obtineret: Ait enim, Non dimittam te nisi benedixeras mihi. Sic & Sunamitis 4. Regum 4. in monte Carmeli apprehendit pedes Helizæ, nec dimisit donec petitionē suam obtinuit. Vnde etiam in Canticis cap. 3. dicit spōsa tenui eam nec dimittam. Et Luc. 8. dicit Christus tetigit me aliquis, id est, apprehendit me aliquis ad aliquid à me impetrandum. In eadem significatione dicit Esaias propheta: Non est qui intuocet nomen tuum, qui cōsturgat & teneat te: vbi tenere Deum nihil aliud significat quam cōstanter eum intuocare. Quia igitur mulieres istæ audierunt Christum dicentem: Venite ad me omnes qui laboratis, & onerati estis ^{cap. 54} & ego reficiam vos: Et: Si quis fitit veniat ad me & bibat. Et qui credit in me, sicut dicit scriptura, flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ. Item à Ioanne baptista: Ipse vos baptizabit spiritu sancto ^{matth. 12} & igne.

IN MATTHAEI

& igni. Et ipse satis clarè dixerat se non missurum spiritum sanctum nisi mortuus esset & resurrexisset. Et Luc. 12. Ignem veni emittere in terrā, & quid volo nisi ut accendatur & ardeat. Hoc est spiritū meū volo effundere, sed prius debo gustare mortem. Et verisimiliter frequentius promiserat spiritum sanctum. Quia, inquam, hęc audierant mulieres, & Christum resurrexisse sciebant, memoresq; erat promissionum Domini post resurrectionem implendarum: quodq; ad pedes Domini consolatiōnem saepius accepissent præsertim Magdalena, statim prociderunt, & apprehenderunt pedes eius, eosq; tenuerunt quasi ipso factō dimittere nolentes vel etiam verbis dicentes: Domine promittere solebas ante mortem tuam, quod post resurrectionē magna dona acciperemus, nunc igitur nisi promissa impleueris te nō dimittimus. Porrò Christus ad piūm cōtaustum mulierū, & petitionē Magdalenæ, & in ea cæteris respōdit: Noli me tāgere, id est, nō li tenere pedes meos ad hoc vt promissa facta obtineas, nōdum enim tēpus ea implendi aduenit, licet enim resurrexerim nōdum tñ ascēdi ad patrem meum: secura sis, & vade ad fratres meos, referesq; lētissimum nuncium resurrectionis meæ, & ascēfionis cōplende: propediē enim ad patrē meum ascendam & patris promissum, de quo toties locutus sum tibi, & fratribus meis mittam. Nec de hoc dubitetis quoniam pater meus per passionē meā vobis nunc est reconciliatus & amicus factus, & ita Deus vester sicut Deus meus, & pater vester sicut meus. Nō igitur prohibet Christus simplicē tactū sed tantummodo admonet nōdū tēpus adesse do-nādi spiritum sancti. atq; proinde nō ita vrgendum esse vt modo impetretur spiritus san. Que cū abiū-sent. s. ab angelo, & sepulchro: ecce quidā de custodibus uenerūt in ciuitatē, s. Hierusalē, & nūc iauerūt principib; facer-

CAP. VIGESIMVM OCTA. 280

sacerdotiū omnia que facta fuerit revolutionē lapidis. s- terremotū, angeli descēsunt, & terrorē ei⁹: preterea nūtiū quod mulieribus angelus detulerat. Et cōgre-gati cū servis, cōsilio accepto pecunia copiosam militib; dederit dīcētes, dīcite ex. Diuulgatē apud oēm popu-lū istud videlicet quod discipuli eius venerint no-stū, & clari furati sunt eū, sed apertū erat mēdaciū eorū de ablatione corporis Christi per discipulos eius nocte facta, nā quō tanta militū multitudine præsente aut si fuissent Christū mortuū auferre quē prius oēs viuū deseruerūt. Deinde quā fures quę-cunq; possunt auferre nō reliquunt, nō suđariū, nec linteamina in sepulchro reliquissent quę difficulter à corpore Christi auelli poterant, quod myrrha & aloë corpora erat cōglutinata: prodest nihilominus fidei nostrę mendaciū istud, nā ex eorū cōfessione cognoscimus sepulchrū fuisse vacuū, neq; ibi corp' Christi remāsisse. v obis dormiētitus. Si dormiebat quō factū sit nesciebat, vt Aug. Quō verō nullus ex-tata militū multitudine qui vigilijs erat assueti ad Līt. 50. ho. reuelationē tāti lapidis & cōcursu discipulorū eui- ^{Hom. 16. et} gilauit? Cur saltē mulieres nō apprehenderunt, vt 37. per illas innotesceret veritas? Si dicāt quod viderūt discipulos currētes cū cadavere, & quod nō potue-rint hoēs rudes & pugnax non assuetos, ac corpore mortuo grauatos assequi, cur nō in domib; disci-pulorū quās fuerūt corpus Iesu, vt oībus demon-straretur segmentū discipulorum? cur hac de causa nullus discipulorū captus est⁹: ut si hoc fuerit auditū a p̄fide. Metuebant custodes ne mendaciū eorū de-prehenderetur à Pilato: videbant etiā suo mēdacio seipso accusare negligentiā. Ideoq; fortē à Pilato puniri metuebat: Oculos autē supremi iudicis Dei nō metuebat quod cōmune est oīb° terrenis hoī-bus. Contra metū Pilati muniūt eos dicentes: Et si hoc &c.s. quod angelus Dñi terruerit vos amoue- ritq;

IN MATTHAEI

ritque lapidem, & dixerit ipsum resurrexisse suadimus ei quod falsum sit, & securos nos facimus. liberos ab omni periculo. Credebatur enim se facilè persuasuros homini gentili non esse resurrectionem mortuorum. O magnam mentis humane cœcitatatem. Non dixerunt, credamus nunc eum surrexisse à mortuis qui tam efficacia signa perspeximus: aut examinemus ea quæ fecit viuus & mortuus, re spiciamus successum discipulorum, anne aliquid diuinum sit in his omnibus, sed omnibus conatus suis vñ sunt, vt resurrectionis fidem impiderent. At illi accepta pecunia fecerunt sicut erant edicti. Quod milites hi pecuniam veritati præponat mirari minimè debemus, hoc enim ipsum fecit qui reliquerat omnia & sequitur erat Christum Iudas Iscarioth, quem pecunia optimi magistri sui fecit proditorem. Et diuulgatum est uerbum istud apud iudeos Aduerte quod dixit (apud Iudeos) non autem apud Christianos, nam Iudei Christo male affecti proclives erant ad recipiendos errores. Sed quod apud Iudeos Iudeus obscurabat auro, fide mox in toto mundo claruit. Aduerte hic quam facile seducuntur, qui in timore Dei non vigilant. Vñque in hodiernum diem scilicet quo ego Matthæus hoc Euangeliū scripsi: non statim enim post Christi ascensum scriptis. Facilè autem perseverat apud vulgus quod ei persuasum est, quantumvis absurdum. Facti igitur sunt Iudei hæredes huius mendacij, sicut facti sunt hæredes reatus effusionis sanguinis Christi, quem sibi & posteris suis impiè admodum imprecati sunt. Mysticè verum est verbum custodum, quod dormientibus Iudeis nocte infidelitatis & negligentie venerunt gentiles Christiani, & fide apprehenderunt Christum non mortuum sed viuum: & cum in extremo iudicio auditum fuerit à praefide Christo Apostoli, qui nos ista

sup. ca. 7

CAP. VIGESIM VM SEPT. 281
 ista docuerunt securos nos facient: quod pulchre Hylarius, & Hieronymus explicat. Hilarius enim sic ait: Emitur ergo resurrectionis silentium & mendacium furti argento, quia honore seculi qui in pecunia est, & cupiditate Christi gloria denegatur. Hieronymus verò in Commentarijs: Omnes, inquit, qui itipe templi, & his quæ conferuntur ad vsus Ecclesiæ abutuntur in alijs rebus quibus siam explat voluntatem, similes sunt Scribarum & sacerdotum redimentium mendacium, scilicet, à multis & saluatoris sanguinem scilicet à Iude Apostolo eius. Vñ tecum autem discipuli ab erunt in Galileam Augustinus libro de consensi Euangelistarum ostendit istud contigisse post omnes apparitiones quæ scriptæ sunt in euangelijs ante ascensionem. Per hoc (inquit) cogimur intelligere post omnia factum esse quod eum in monte Galilæa discipuli vñdecim viderunt. Nam Ioannes dicit Christum tertio apparuisse discipulis suis ad mare tyberiadis, quod non ad numerum apparitionum seu manifestationum, sed ad numerum dierū quibus apparuit referendum est. Primo enim apparuit in die Pasche mulieribus Petro Cleophe, & socio eius decē itē Apostolis. Octavo die apparuit vñdecim. Tertio apparuit septem ad mare tyberiadis. Quod ergo hic dicitur apparuisse in monte vñdecim discipulis, in Galilæa, post omnes apparitiones factas & scriptas in Euāgelijs ante ascensionem eius post tertiarū illam contigit: Alioqui enim non tertio, sed quarto apparuisset ad mare Tyberiadis. Quidam putant hanc esse apparitionem illam cuius meminit Apostolus dicens, deinde apparuit plusquam quingentis fratribus simul &c. sed hoc non est certum. Verisimile etiam est multos alios cum illis vñdecim iuisse, nam dictum erat ab Angelo, & Christo ipso, vt fratres eius, scilicet omnes

i. cor. 15

OO irent

Hilarian fi
ne commē
in mattb.

IN MATTHAEI

irent in Galilæam, ubi nō soli intelliguntur Apostoli. Quando verò abierint in Galilæam non fatis constat, forte non improbabiliter diceretur quod postridie resurrectionis Domini, vel tertio die, ita ut apparitio facta in octavo die, contigerit in Galilæa, reuersis iam discipulis domum, & absoluto itinere. *In montem ubi constituerat illis Iesus.* In scriptura nō exprimitur quem montem ipsi præscriperit. In montem autem apparuit eis Dominus, ut significaret quod corpus de communī generis humani terra nascendo suscepimus, resurgendo iam super terrena omnia subleuarat; & vt admoneret fideles si illic celstudinem resurrectionis eius cūpiunt videre, hic ab infinitis voluptatibus ad superna studeant desideria transfire. *Et uidentes cum adorauerunt.* Ipsi vndeциm & qui cum illis erant. Quidam autē dubitauerunt. Græci legūt, Hi autem dubitauerunt. Quod dupliciter intelligi potest, vel de aliquibus alijs qui fuerant cum Apostolis vndeциm sicut dicimus; Homines in festis diebus Deū landant, hi autem inebriantur. Vel potest intelligi de vndeциm apostolis vt illud verbū (dubitauerūt) nō referatur ad tempus istius apparitionis sed ad prius tēpus, quasi diceret Euangelista: Nūc adorauerunt ipsi vndeциm nō temere, sed cū benē perspexissent quod esset ipse Iesus, nam ipsi ijdē ante dubitauerunt nec ipsum resurrexisse crediderāt. Potest autem secundū hāc expositionem istud referri vel ad omnes vndeциm apostolos, qui mulieribus Angelicū nuntiū deferentibus credere noluerunt sicut dicit Lucas: vel ad multos ex ipsis vndeциm, sicut ad Thomā, & ad aliquot alios de quibus dicit Lucas, quod cōturbati & cōterriti existimabāt se spiritū videre: *Data est mihi potestas omnis in celo &c.* Hoc intelligitur de Christo secundū humanā natūrā, sicut apud Ioan. dicit sibi data potestate omnis carnis

*Iohann. 17.
3. Pet. 4. 13.
art. 2.*

C A P. VIGESIM VM SEPT. 282

carnis, id est, omniū hominū electorum vel iustorum, ubi petit se secundū humanam naturā glorificari. Thomas intelligit istud de omni potētia Christi absolute, secundū quā Christus homo est &, vere dicitur omnipotens quia ille homo est Deus. Sed magis puto hic per potestatem intelligendā esse præfecturam, & Dominium, sicut apud Ioannem dicit Christus datam sibi potestatem omnis carnis, Paulus Christum dicit esse caput totius Ecclesiæ, & prælatū cōstitutum super omnes Angelos, & omnia subiecta sub pedibus eius, Et Petrus Christum esse cōstitutum omnium Dominū & iudicem mortuorum & viuorū. Omnis ergo potestas, id est, perfecta & integrum seu plenū dominū. *In celo et in terra,* id est, super omnes qui sunt in celo, & qui sunt in terra, sive super omnē omnino creaturam; nomine enim cœli, & terræ, quā sunt extrema in corporali creatura, intelligitur vniuersa creatura. A principio quidē cōceptionis hoc dominium secundū humanā naturam habuit Christus, vnde dicitur natus rex Iudeorum & angeli agnouerunt eū Dñm omnium, Natus est (inquit) vobis Christus Dñs, scilicet omniū: similiter id ipsum & aliqui hoēs cōfessi sunt, & in sanatione hominum exercuit aliquantulū suam potestatē; sed quia cōuersatio eius cōmunitis erat & similis aliorū cōversationi, atq; cōibus hominū miserijs obnoxius, ita ut modicū in cōparatione humilitatis esset exercitiū istius dominij & pauci agnouerūt eū dñm omnium. Post resurrectionē vero ipse in seipso ostēdit potestatē suā, donando corpori suo vīctoriā cōtra mortē, & oēm miseriā: & caput ex tūc se paulatim subtrahere ab humili conuersatione: & quia intra breuissimū tēpus ascēsus erat super oēs Angelos ab eis etiā secundū humanam naturā tanquā dominus glorificādus, quia etiā in inferno hāc potestatē

OO 2 exer-

IN MATTHAEI

exercuerat & nunc incipiebant plurimi eius maiestatem agnoscere, ideo dicit nunc sibi data omnem potestatē quoad executionē videlicet, & agnitionē. Plenissima verò executio & agnitionē erit Domini in die iudicij extremi. *E untes ergo.* Quanquam hæc coniunctio (ergo) in quibusdam non reperiatur exemplaribus, semper tamen eam sensus requirit, qui est iste: Quia ego sum Dominus omnium, & iam per passionem meam potestatis meæ promeritus sum executionē in vniuersam creaturā, ideo nunc volo dilatare misericordiam meam in homines naturæ meæ cōformes, vosq; meos legatos, vt neminem ab hac gratia excludatis, sed omnibus eam communicetis constituo. Igitur *docete omnes gentes*. Ante dictum erat, in viam gentium ne abieritis, & in ciuitates Samaritanorum ne intraueritis, nunc post resurrectionem ad oēs omnino gentes quantumvis barbaras, ac feras extenditur gratia saluatoris. Confundantur Iudei qui noluerunt gentibus annunciarī euangelium, qui etiamnum hodie dicunt ad suam ipsorum tantum salutem Christum suum esse venturum. Confundantur Donatistæ, in sola Africana concludentes Christi Ecclesiam. Cōfundantur & hodierni hæretici in sola Germania, verum Euangelium, veramq; Christi doctrinam tradi purantes. Docere, scilicet per vos aut per discipulos vestros. Quid autem docturi essent ipsas gentes, satis explicuit Lucas. Oportet (inquit) in nomine eius prædicari pœnitentiam, & remissionem peccatorum. Hoc vocat Marcus euangelium letificium. Est enim letissimum nuntium venisse iam salvatorem, per quem & peccatorum absolutionē, ac remissionē accipimus, & nouā vitam ducimus. Aug. li. de fide & oper. in quo eos refutat qui putabant baptizādis tātum tradendā esse fidei doctrinā, non præcepta bonorum morum, quæ putabant traden-

math. 10

cap. 10.

CAP. VIGESIM VMOCTA. 283
 tradenda iam baptizatis, docet ex scripturis & antiquissima Ecclesiæ Christi cōsuetudine, vtrumq; id est, & fidem & doctrinam bonorum morum tradēdam esse hominibus antequam baptizentur. Item in lib. de catechizandis rudibus. Et Hieron. contra errores Ioannis Hierosolymitani. Quod autem hic dicit Christus baptizandis tradendam esse doctrinam bonorum morum post baptismum, non sic intelligendum est quasi ante baptismum non debeant tradi hominibus præcepta bonæ virtutæ sicut ante suum baptismum etiam fecit Ioannes Baptista, sed quia homines iam baptizati adhuc elegant quotidiana doctrina, exhortatione, admonitione, correptione, vt opere perficiant id quod in baptismio professi sunt. Sensus igitur est: Antequā baptizabitis homines, docebitis eos doctrinam fidei & morum, postquam verò baptizatis, vobis non est cessandum, sed perpetuò adhuc ipsis docēdis & corripiendis instandum. Nominis doctrinæ intelligenda sunt: hic veritatis prædicatio exhortatio & correptio &c. Porrò ex hoc quod dicitur (*Docete omnes gentes*) patet iuris esse diuini quod cathecismus sive doctrina seu institutio præcedat baptismum, non quin verus sit baptismus, si tradatur sine doctrina prævia, sed quia nihil prodest baptizatis sine fide si adulti fuerint, fides autem non habetur nisi ex doctrina. In necessitate tamen sufficit tanta verba profiteri quibus omnia continentur prætermisso cathecismo pleniori, & sic accipere baptismum. Sicut iure diuino tenetur quidem baptizandus fidem suam cōfiteri per se ipsum, si tamen non possit sufficit si per alium. Argumentantur hic Anabaptistæ: Parvuli non possunt doceri, ergo nec baptizari. Sed consequentia non valet, quamvis enim vtrumq; requiratur ad salutem fidēs & baptismus, Deus tamen ubi adeat unum, alterum

OO 3

terum

IN MATTHAEI

terum quod necessitate excluditur supplet, sicutia
diximus quod in necessitate supplet defectum ple-
nae doctrinæ, quæ tamen extra necessitatem om-
nino requiritur. Sic Augustinus, & Bernardus. Rur-
sus antecedens non est verum, qui a partu anti-
quissimo ritu ab Apostolis instituto, & baptizantur,
et cathecizantur, & abrenunciant Sathanæ, &
credunt per Ecclesiam, quæ ipsis & os & cor ma-
ternum præbet, & commodat. De quo pulchre
Dionysius Areopagita, & Augustinus. Baptizantes
spiritu id est, abluentes eos corporaliter, siue tangentes
aqua, in nomine patris &c. Id est, inuocato super eos
de peccatorum nomine patris & filij, & spiritus sancti. Quid per
hoc intelligatur (inuocato &c.) satis patet: ex Acti-
bus Apostolorum, vbi Ananias dicit Paulus: Ex-
urge, & baptizare, & ablue peccata tua inuocato
nomine ipsius, horrans eum ad baptismum. Quod
verò inuocatio ista debeat fieri sub præscripta for-
ma verborum non habetur necessariò ex gram-
matico sensu istorum verborum, quæ hic ponit
Matthæus, nec ex Actis vbi dicit Petrus: Peccati-
tiam agite & baptizetur unusquisque vestrum in
nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum
vestrorum & accipietis donum spiritus sancti, nā
ista verba (quantum ad grammaticum sensum
spectat) sic intelligi possunt: Baptizate eos in no-
mine patris, &c. id est, ad honorem patris & filij
&c. aut vice & autoritate patris &c. Cæterum si-
gnificari certam verborum formam habemus ex
traditione Ecclesiæ, & veterum Doctorum. Cy-
prianus enim in epist. ad Iubaian. Basilius in lib. de spi-
ritu sancto. Epiphanius in præfatione ante hæreses. Di-
dimus lib. 2. de spiritu sancto, qui habetur inter o-
pera Hieronymi, & Augustinus lib. 3. de baptismio
contra Donatistas, formam verborum quæ in ba-
ptismo utimur dicentes: Ego baptizo te in nomi-
ne pa-

*In fin. lib.
cont. Dond.
de baptism.
epist. 77.
ad hugon.
In fine lib.
bietare eccl.
epist. 2.
id est. 22.*

cap. 2.

*Basili. 15
et sequent.
ep. lib. 3. cō
eunon. in
fine.
Aug. contr.
Dond. 14
O. 14. O. 14
C. 26. 4.
lib. 2.*

CAP. VIGESIMVM OCTA. 284
ne patris & filij & spiritus sancti, intelligunt præ-
scribi hoc loco à Christo. Id etiam satis constat ex
locis citatis non esse baptismum si non exprimā-
tur tres personæ distinctè. Quia de re vide Au-
gustinum, Innocentium primum, & Theophyla-
ctū. Quę quidē personarum trium expressio quam
rectè nobis fieri specialiter præcipiatur, manife-
stum ex eo euadit, quod baptismus sit ianuæ fa-
cramentorum, quo fideles primo aggregantur
Christo, ac filii Dei sunt: nec cuiquam confe-
ratur nisi in has tres personas, à quibus omne bo-
num prouenit credenti. Vide Basilius de spiritu
sancto, & Augustinum. Nomen ponitur hic pro
re nominata. Nomen (inquit Hieronymus) trini-
tatis, vna diuinitas est. Sic & Augustinus: Sic in
Deuteronomio. Nisi timueris nomen eius glo-
riosum atque terribile, id est, Dominum Deum
tuum. Est ergo sensus huius: Baptizo te in nomine
patris, & filij, & spiritus sancti: Ego te corporaliter
abluo aqua inuocando super te vnam diuinitatē,
potentiam, sapientiam, bonitatem, patris & filij &
spiritus sancti, ut ipsi per suam diuinitatem & pie-
tatem mundent & lauent te à peccatis. Quibus
verbis refutatur hæresis Sabellij dicentis, non
esse distinctos patrem, filium, & Spiritum San-
ctum, nam hic aperte distinguntur. Refutatur
etiam hic hæresis Aërij, & Eunomij docentium fi-
lium & spiritum sanctum esse creaturas: quomo-
do enim filius & spiritus sanctus habent vnu no-
men cum patre, si non sunt vnius Dei cum ipso?
Et cum connumerentur hic ipsi patri tanquam o-
rigo régenerationis, remissionis peccatorum, &
totius sanctitatis nostræ, clarè consequitur quod
sint unus & verus Deus. Vnde ex isto loco sta-
tuit diuinitatem sancti spiritus Basilius lib. de spir.
san. ca. 10. Et fuisissimè M. Sent. lib. 1. sent. distin. 10.

*Aug. lib. 3.
cont. Maxi.
ca. 17. in-
nocē. in epi.
ad Episco.
Macedonie
Theo. in ul.
cap. Luc.
Basil. ca. 12
Aug. lib. 6.
cont. Dond.
cap. 3.
Lib. 3. cont.
Max. 16.
Dut. 28.*

IN MATTHAEI

LUC. I.

Porrò relativam oppositionem: quæ est inter patrem & filium aliquousq; quamvis valde modicè intelligimus ex creaturis. Relationem verò illam quam habet spiritus sanctus ad patrem & filium non ita ex creaturis intelligere possumus, quod ter tia persona non habet nomen ita relativum, sicut duas personæ priores. Tribuitur enī ei nomen hoc spiritus sanctus propter nominis specialis penuria. Idq; conuenientissimè, Spiritus enim maximè ipsam diuinitatem, quæ est omnino incorporea, nec loco, nec tempore circumscripta infinitæ magnitudinis, & virtutis significat.

Sanctus verò eam ab omni malo puram, natura-
liter bonam, aqua omnia suam sanctitatem, & bo-
nitatem habent disignat. Quare ex eo quod tan-
quam distincta persona, connumeratur spiritus
sanctus patri & filio, satis nobis indicatur distincta
eius relatio, quam habet ad patrem, & filium, quæ
nobis est incomprehensibilis. In baptismo autem
specialiter præcipitur ut exprimantur tres personæ
divinae, quia est ianua sacramentorum, per quā fi-
deles primò aggregantur Christo, & per fidem fi-
ant filii Dei. Cum igitur fides propriè circa tres
personas sit quenadmodum ex symbolo liquet, &
verum totumq; bonum quod habemus & spera-
mus à patre filio, & spiritu sancto proueniat merito
in primo sacramento fidei à Joanne Baptista tres
personæ exprimuntur, & si fieri potest etiam à ba-
ptizando in sua fidei confessione. Vide Basiliū
lib. de spiritu sancto cap. 12. & Augustinū lib. 6.
de baptismo contra Donatistas cap. 25. vbi dicit
symbolum nostrum constare his angelicis verbis.
In nomine patris, & filij, & spiritus sancti, quia vi-
delicet tres sunt partes symboli iuxta tres perso-
nas. Isdem de causis Ecclesia dum Dei laudes
decitat tres personas exprimere nō cessat ut dum
hæc

CAP. VIGESIMVM OCTA. 285

hæc frequentat, Gloria patri, & filio, &c. & Te
Deū laudamus &c. & in sacrificio, Sanctus, Sæctus,
Sanctus. Et generaliter in omni oratione, eam hoc
pacto concludens, Qui tecum viuit, & regnat in
vñitate spiritus sancti Deus &c. Sicuti autem
Christus hic modum baptizandi tradidit, ita qua-
draginta illis diebus ante ascensionem dum mul-
ta de regno Dei loqueretur etiam de cæteris sacra-
mentis locutus est. Vnde Ioannes dicit eum Apo-
stolis suis dedisse potestate remittendi, & reti-
nendi peccata: omnibusque præfessisse Petrum. Et
Lucas eum aperuisse sensum Apostolis ut intelli-
gerent scripturas. Ita quoque verisimile est euni
de baptismo infantum de Eucharistia, de non ite-
rando baptismo, alijsque similibus ad gubernatio-
nem Ecclesiæ pertinentibus multa locutum fuisse,
quæ demum adjuvente Spiritu Sancto plenius
intelleixerunt Apostoli. ~~D~~oxantes eos seruare omnia.
Omnia dicit, quia unius præcepti transgressio fa-
ludem auferre potest (teste Iacobo Apostolo dicete,
Qui offendit in uno factus est omnium reus). Aduer-
tendum est Christum Apostolos suos de omni-
bus instruxisse, quæ requiruntur ad qualescumque
status omnium hominum, faltem post missum
spiritum sanctum, & occurrentem horum in ne-
cessitatē: Et ideo illud (quæcumque mandauit uobis)
non sic intelligendum est quasi nihil mandare de-
berent Apostoli præter id quod Christus expressè
præcepérat; sed intelligendum etiam est de his quæ
Christus implicitè tantum præcepérat, vel ad quæ
præcipienda ipsis Apostolis dederat authoritatem:
sicut Apostolus Paulus præcepta sua quæ ipse sta-
tuerat obseruanda in conuentu Ecclesiæ, Domini
dicit esse mandata. Sub mandatis intellige etiam
confilia quæ non minus vult Dominus proponi,
& doceri, quam ipsa præcepta. ~~I~~st ecce ego nobiscum
sum

cap. 20.

cap. 1. cap.

1. cor. 14.

IN MATTHAEI

sum omnibus diebus. Res maxima consideratione digna & omnis consolationis plena. (Ego) magnam habet emphasis quasi dicat. Ego Deus & homo, Dominus coeli & terrae, ego qui pro vobis homo miser fieri, & per crucem mori volui, ego qui nunc ago vitam immortalem vobiscum sum scilicet cum vobis undecim, & omnibus discipulis meis, qui sequentur fidem vestram: Loquitur enim omnibus fidelibus tanquam vni corpori, omnes enim unum corpus sunt unitate continua successionis sicut ciuitas multis saeculis una permanet, et si homo nullus sit in ea qui fuit cum fundaretur. Sic dicit etiam apud Marcum saluator Apostolis loquens: Quod vobis dico, omnibus dico: Vigilate. Nam ipsi Apostoli non erant permanenti usque ad consummationem saeculi: & de animabus Apostolorum non videtur esse Christus sollicitus, nam eti si statim Apostoli fuissent mortui, & multi fideles fuissent subsequuti, potuissent dicere quod cum animabus eorum esset futurus usque ad consummationem saeculi, hoc autem non vult: sed sentit perpetuo usque ad diem iudicij extremi, fururos qui credunt in eum, & feruenter diligent, quasi diceret: bene confidite vos facturos in gentibus, nec vobis metuatis in hoc periculo saeculo, propter meam corporalem absentiam, quia ego vestre progenie quam per euangelium gignetis, adero, ut non deficit. usq; ad consummationem saeculi Hoc dicit non quod postea non sit futurus cum illis, sed quod minus verisimile videbatur explicat, ut munit eos a robo ret contra pericula quae in hoc saeculo imminent non in futuro. Nobiscum est Dominus Christus non secundum propriam speciem humanam naturae, sed secundum diuinitatem suam & corporalem praesentiam in sacramento Eucharistie. Nobiscum inquam est tanquam rex & gubernator, & protector

Cap. 13.

CAP. VIGESIMVM OCTA. 286

ctor electorum suorum, qui eos a peccatis præseruat, & peccatorum concupiscentias vincere facit, tanquam propitiator peccatis eorum ignoscens, deut. 4. precesq; misericorditer exaudiens: Vnde Moyse; Non est alia natio tam grandis quam habeat Deos appropinquantes sibi sicut Dominus Deus noster adest cunctis obsecrationibus nostris Ex his dictis manifestum evadit in quantis versentur tenebris Lutherani, & Calvinistæ, afferentes Christianos plus mille annis in religione Christiana errasse, ac nunc primum verum scripturæ sensum sibi reuelatum esse. Cœci certè sunt, & cœcorum duces, nam si ita esset, Christus hic mentitus esset, aut etiā in religione errasset, nequaquam enim usque ad consummationem saeculi suis adest, imò neque usque ad hæc nostra secula. Aut si ipsi eius discipuli esse volunt, & hæc promissionem sibi attribuunt, ostendat doctores suos qui suum Lutheranismum aut Calvinismum ad hæc usque nostra tempora docuerunt continua successione, & fideles eos esse demonstrat qui eis crediderunt. Cæterum licet Christus habiturus sit semper fideles seruos, non tamen sequitur nos perpetuo permanentios fideles, aut in his regionibus semper mansuram fidem. Quare cum timore & tremore debentius semper nostram salutem operari, ac dicere: Ne derelinquas nos Domine Deus noster. Mane nobiscum Domine, ne nos inducas in temptationem. Adiutor meus esto Domine Deus meus, Et spiritum tuum ne auferas à me.

Redde mihi lætitiam salutaris tui, &
spiritu principalí confirma me.

F I N I S.

Commentarius D. Hesselij in mattheum, uidetur mibi eruditus, catholicus, & dignus qui excusus distrahatur.

Molanus.

E R R A T A .

fol.8.lin.10.seruat,fol.9.b.lib.32.trinominis,fol.14.
lin.4.suscipit,fol.33.lin.31.de lege sua,fol.52.lin.25.
præcipit Christus,fol.61.lin.22.damnati videant,ait,
fol.73.b.lin.29.Iacobus,fol.74.lin.31.est de quo,fol.
liu.1.Vel sicut primis,ibidem lib.3.commendare,fol.
78.lin.7.circumeundo,rbid lin uli.honore populu
descr,fol.78.b lin 28.tum fortiores,fol.89.lin.14.Si-
doniorum,fol.82.lin.11.ex Ioannis dubit. Ibid.b lin.
dominis,116.b.lin.4.dicit salvator,117.b.lin.3.infir-
deles,131.lin.ult tactu,112.b,10 peccaiorem,137.lin.11
aditorium,153.lin.13.dicitur,158.lin.25.folijs 165.li.
to.dialecticam 166.lin.11.dignatur,ibi.liii.2.& bonis
per bonos & malos,171.b.lin.18.destitutæ,175.b.lin.
29.presentium 181.lin.26.fundamenta,183.b.li.sieri
185.lin.27.impedirent,188.lin.32.tumore 190.b.lib.
30.& quod postea,192.lin.31.septempliciter,196.b.li.
3.xetas quæ ibid.lin.15.accepere, 197.lin.34. vide in
Ibid.lin.11.quia id eum sensisse hinc liquet in tert.
&c.199.lin.1.vbi,ibid.15 nam in 200.lin.33.omni
tempore,ibid.17 proportionem,101.lin.5.fidelitas,
prudentia &c. Domino vocatio,104.b.15 empturas
205.lin.12.inordinatione,206.b.lin.ynde scit,ibid.
26 uobis & vobis,207.b.lin.18.etiam impij,ibid.12
32.petentium,211.lin.1 timentium Deum,214.b.lin.
lin.17.215.lin.25.serum forct,216.b.lin quoque 217.
lin.19.Ego,ibid.26 alibi,218.lin.8.eis,ibi 9.perpetua
scio,220.reducant filios Israel,224.lin.29 vbi in,231.
lin.29.non autem,237.lin.21.ne quibusuis alijs & ip-
sifca,241.b.lin.18 perderet,247.b.lin.21,quum cal.,
251.lin.1,deiectus,259.lin.ult.terti,262.lin.vlti.& vt
ibid.Noluit,264.lin.28.vltumr 266.b.lin.2 arrogat-
uerit,271.lin.2 quasi,ibid.27 velit,Ibid.2 enim,275.
lin.18 reiuno bis,277.b.lin.penult angelis,208.lin.21
reuoisionem.Ibidem concordum.